







**Olof Pålsson i Gåxsjö**  
**OI PÅLSA KRÖNIKA**



Olof Pålsson i Gåxsjö  
**OI PÅLSA KRÖNIKA**

- om folklivet i Jämtland under 1800-talet

Tage Levin, redaktör  
Kjell Sundström

  
*Passionista Förlag*

[www.passionistaforlag.se](http://www.passionistaforlag.se) [tage@passionistaforlag.se](mailto:tage@passionistaforlag.se)

## ***Uttalanden om Ol Pålsa Krönika***

*Erik A. Egervärn, Historiker och Gåxsjöättling*

Ol Pålsa Krönika är för mig en fantastisk källa till kunskap om min hembygd – Gåxsjö. Ol Pålsas detaljrika beskrivning av livet i bygden i såväl helg som söcken är ovärderlig. Förutom denna personliga relation till krönikan är det angeläget att sätta in den i ett större perspektiv och sammanhang. Under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet var det många som ”topografer” som reste runt i landet och skrev ner sina iakttagelser. Inspirationskällan var nog ytterst Carl von Linné och hans olika ”resor” där livet i Sverige beskrevs på ett detaljrikt sätt. Linnés reseskildringar är också exempel på en tidig etnologisk/etnografisk litteratur. Även Jämtland beskrevs av resenärer som Abraham Hulphers, Fale Burman, Johan Otto Hagström och Nils Månsson Mandelgren vars dagböcker för oss idag är värdefulla etnologiska källor. För mig framstår dock Ol Pålsa Krönika som speciellt värdefull genom att han levde mitt i den bygd han skildrar. Många av de tidigare nämnda krönikörerna var ”hitresta akademiker” som såg på människorna utifrån en sorts observatörsroll. Ol Pålsa var en del av den verklighet han så insiktsfullt beskriver.

*Sara Grut, Fil Dr i historia och ättling till Ol Pålsas fru Gunillas syster Lucia Olofsdotter*

Första gången jag läste ett utdrag ur Ol Pålsa Krönika var inför firandet av Gåxsjö 600-årsjubileum då jag letade efter stoff till en utställning om kvinnor som levt på min familjs släktgård, Västgården. Mötet med Ol Pålsas Gåxsjö och hans ömsinta beskrivningar av hustrun Gunilla - hon som var hans ideal - tog mig minst sagt med storm. Jag

blev därför mycket glad när jag fick veta att denna källutgåva var på väg att bli verklighet och att fler nu får möjlighet att ta klivet in i Ol Pålsas värld. Alla historieintresserade - från ättlingar till forskare - kommer att ha stor glädje av denna skatt.

*Torbjörn Junhov, Fil kand och lokalhistoriker*

Ol Pålsa var bonde under 1800-talet i Gåxsjö, en tämligen normal jämtländsk by, men han själv var ovanlig. Hans krönika ger oss sentida nya perspektiv och funderingar om vart vårt samhälle är på väg. Jag känner igen mycket av Ol Pålsas moral och värderingar genom mina morföräldrar som var bönder i Laxsjö, några mil över skogen, vid förra sekelskiftet. På Ol Pålsas tid var den stränga lutheranska nyttomoralen ett fundament i samhället. Kyrkan och prästerskapet var självklara auktoriteter. Samtidigt fanns hos befolkningen djupt rotade demokratiska traditioner, umgängesformer och värderingar. Inom byn tog man gemensamt viktiga beslut i Bystämman, i socknen i Sockenstämman eller Kyrkostämman och på högre nivå i Landstinget. När jag läser Krönikan inser jag hur livsavgörande fisket i byns vattendrag var för Ol Pålsas samtida, liksom deras stora engagemang i de ödesdigra skogsaffärerna med storbolagen, utdikningen av byns myrmarker, dragningen av nya vägar, hästaveln och bekymren över den degenererade grisstammen. Ol Pålsa var en stor samlare och lämnade en imponerande etnologisk samling föremål till Läns museet. Hans livsgärning ger ett rikt stoff att filosofera, reflektera och meditera över.

*Kerstin Pålsson-Malmenstam, Gunvor Odeberg och Nils Carlsson, Ol Pålsaättlingar i tredje led*

För oss i tredje generationen i rakt nedstigande led från Ol Pålsa har det varit en stor upplevelse att delta i framställningen av hans Krönika. Då vi har djupa rötter i Hurtiggården känner vi stor respekt och ödmjukhet inför det liv som våra förfäder levde på vår fädernegård och i Gåxsjö. Våra första minnen av Ol Pålsa Krönikan, Gof-farböckerna, härrör sig från sommarlovsveckorna i Gåxsjö i barndomen. Ibland var det faktiskt inte solsken och badväder utan regn, rusk och kall västablås. Då kunde de stora svarta böckerna med den tätskrivna texten plockas fram och med nytvättade händer vi fick förtroende att försiktigt bläddra och läsa så gott det nu gick. Det var spännande och om farfar/morfar Pål Olof var på humör kunde han fylla ut och bre på historierna med sina egna minnen.

## **Textbehandling**

*Av allt att döma skrev Ol Pålsa först fyra volymer om livet i norra Jämtland. De lånades ut till Fornminnesföreningen i Östersund för avskrift och eventuell publicering, men återlämningen dröjde. Ol Pålsa renskrev då uppenbarligen sin konceptbok som blev en femte volym med en hel del av samma innehåll som tidigare. Även i de fyra första volymerna förekommer omtag i samma ämnen eller tillägg till tidigare kapitel. Vi har valt att försöka återge hela Ol Påsas Krönika med hans texter, ordföljder och hans sätt att stava. Men likartade texter i senare kapitel har sammanförts med tidigare beskrivningar. Samma, eller likartad text i olika volymer återges således bara en gång, men vi anger varifrån varje text kommer. Vid större förändringar i samma ämne finns båda texterna på sina ursprungsplatser, men med ömsesidiga hänvisningar. Sådant redovisas inom parentes efter rubrikerna på båda ställena. I några fall har vi delat upp alltför långa meningar med en eller flera nya punkter, någon gång har vi också tagit bort komman när de kommit alltför tätt. Enbart för att underlätta för dagens läsare.*

*Redaktionella kommentarer anges i parenteser med kursiverad text. I parenteser med normaltext finns Ol Påsas egna förklaringar. Längre avskrifter återges i avvikande stilsort. För den som vill vara säker på att citera Ol Pålsa helt korrekt rekommenderar vi ett besök på Landsarkivet i Östersund för att kopiera från originalen.*

## ***Olof Pålsson i Gåxsjö:***

### **Olof Pålsson i Gåxsjö**

#### **– om folklivet i Jämtland under 1800-talet**

Produktion	Tage Levin
Foton inklusive reproduktioner från familjefoton	Tage Levin
Grafisk form	Arne Nilsson
Tryckeri	Elanders Fälth & Hässler, Värnamo
Papper	100 g Multiart matt
Typsnitt	Calibri
Utgivare	Passionista Förlag
ISBN 978-91-978515-2-7	

Omslagets framsida.

Upp till: Oljemålning av Hans Andersson ca 1920 med Gåxsjö kyrka och Hurtiggården till vänster. Nu uppsatt i Gåxsjö Bygdegård.

Ned till: Den gamla Hurtiggården vid 1800-talets början. Målad år 1924 av O. P. Persson från Kakuåsen efter muntliga anvisningar av Olof Pålsson. Privat ägo.

Omslagets baksida.

Olof Pålsson hugger år 1920 de två Präststenar som nu står bakom Hammerdals kyrkas sakristia. Till höger står den färdiga Klockarstenen.

  
*Passionista Förlag*

[www.passionistaforlag.se](http://www.passionistaforlag.se)  
[tage@passionistaforlag.se](mailto:tage@passionistaforlag.se)

## Förord

*För allt vad ädelt är och stort har Ditt in-trässe räkt. Din kännedom om denna ort till äldsta tid sig sträckt och livligt under tidens lopp de flydda åldrar trädde opp och kläddes i sin dräkt.*

*Prosten E. G. Bohman  
vid Olof Pålssons 80-årsdag år 1920*

Olof Pålsson (1840-1925) på Hurtiggården i Gåxsjö var en mångsidig man. Bonde, handelsman, gästgivare, samlare, donator och stenristare. Men för oss i detta sammanhang i första hand en mycket noggrann, minnesgod och vidsynt folkminnesupptecknare. Olof gick igenom dåtidens ytterst kortvariga byskola. Som vuxen utsågs han med sin begåvning av sina samtida till många förtroendeposter. Till kyrko- och skolrådsledamot i Hammerdal och Gåxsjö under 42 år, kyrkvård först i Hammerdal och sedan under 22 år i Gåxsjö samt under fyra år landstings- och nämndeman. Även om Olof Pålsson var kyrkskriven som just Olof Pålsson, så kallades han på god jämtska för Ol Päscha, eller med lätt modernisering och precisering Ol Pålssa i Gåxsjö. Således heter boken med hans uppteckningar enligt jämtskt språkbruk "Ol Pålssa Krönika" – och ingenting annat.

Under den andra halvan av sitt liv, åren 1878-1923, skrev Ol Pålssa ned sina iakttagelser, minnen och funderingar om livet i Gåxsjö och Jämtland. Det har blivit en dokumentation om folklivet under den senare delen av 1800-talet i Jämtland av stor betydelse för forskare och hembygdsvänner på både nationell och lokal nivå. Med stålstift och bläck, vårdad och lättläst handstil och i fem foliovolymen beskriver Ol Pålssa släkten och gårdar, ägoskiften och fiskeordningar, klädseder och byggnadssätt, vägbyggen och kronodikningar och om hur Hammerdal vägrade ta emot den första läkaren och lät Strömsund ta över och därmed bli ledande

i norra Jämtland. Ol Pålssa berättar om seder och bruk vid bröllop och begravningar, han varnar bönderna för att sälja sin skog till bolagen, blir upprörd över rovfiske på småsik, tror inte att inlandsisen flyttade stenar och oroar sig över kyrkans och prästernas minskande inflytande. Vi får en god insikt i hur det var att leva i väglöst land, i timmerhus med enbart öppen spis och tjocka fårskinnsfällar som skydd mot vinterkylan, hur enkla sjukdomar ledde till förtida dödsfall och hur det var att leva utan alla de andra civilisatoriska finesser vari dagens förvekligade generationer dväljes.

Ol Pålssa blev med tiden något av en patriark på sin gård och i sin by som ordningsman i bystämman, kyrkvård och landstingsman. Han berättar om sina förfäder och han följer med stark medkänsla sina ättlingars och släktingars öden. Ol Pålssa var en mycket gudfruktig man, med en straffande allsmäktig Gud som gav honom många sorger. Men då, enligt hans tro, som straff för begångna synder. Utan Ol Pålssa hade Gåxsjö knappast blivit egen socken och fått egen kyrka. I stridsfrågor redovisar han även sina motståndares argument, väger eftertänksamt för och emot, det må vara inom byn och socknen eller beträffande tullfrågan och utrikespolitiken, men hans uppfattningar och sympatier blir ändå tydliga. Under de oskuldsfulla rubrikerna "Några småbitar" döljer sig för övrigt många intressanta detaljer och reflexioner. Även den bilagda Sakförteckningen ger många upplysningar om livet på Ol Pålssas tid.

När Ol Pålssa sitter och skriver på sin kammar är han noggrann, årtalen korrekta och språket vårdad svenska. Men när inspirationen kom blev han som en "goffar", en berättare om gamla tider med lyssnande barnbarn runt den öppna elden. Då drar språket iväg, meningarna inleds med Och..., blir allt längre och interpunktionen tal-språksstyrd. Stavningsreformen år 1906 har

påverkat Olof Pålssons texter. Då påbjöds att hvad skulle stavas vad, dt bli t och verbens pluralformer avskaffas. Det tog Olof Pålsson till sig, men inte alltid, och när han blev ivrig eller trött återgick han till det gamla invanda. Ol Pålsa Krönika kan läsas som en **stridsskrift** beräffande fisket och Gudstron, som en **roman** om släktens framsteg och tragedier, men främst ändå som en detaljrik **historia** om allmogens levnadsförhållanden i norra Jämtland under slutet av 1800-talet. Den är också ett vackert dokument över hur befolkningen i norra Jämtland talade och skrev vid den tiden. Olof Pålsson belönades med Kungl Patriotiska Sällskapets guldmedalj och med Byamansmärket i guld av föreningen Jämtslöjd.

Vi vill tacka främst "kusingruppen", Olofs son Pål Olof Pålssons barnbarn, som medverkat med minnen, foton av ärvda ting från Hurtiggården och ständig uppmuntran. Ett särskilt tack till Kerstin Malmenstam, Gunvor Odelberg och Nils Carlsson som överfört texter till digital form och granskat korrekturen. Hembygdsforskaren Torbjörn Junhov har gett värdefulla råd. Hammerdalskrönikans mångårige redaktör Kjell Sundström har länge inspirerats av Ol Påsas skrifter. Tack Kjell för ditt bidrag om den dåtida livsmiljön i norra Jämtland och till Bo Oscarsson för tolkningar av gamla jämtska ord. Utan Arne Nilsson hade vi inte klarat bokens formgivning. Han har liksom alla vi andra arbetat ideellt. Vår beundran ger vi till personalen på Landsarkivet och Jamtlis Minnesbank i Östersund som tålmodigt lotsat oss i arkiven. Ett varmt tack till Hurtiggårdens nuvarande ägare, Ylva Forsberg och Ole Rønning Kristiansson, som öppnat portarna för dokumentation och uppmuntran och som fortsätter att rusta upp den gamla Hurtiggården i Gåxsjö.

Tage Levin  
Bokens redaktör

## **Källor**

*Ol Pålsa Krönika, fem handskriftsvolymer och foton i Olof Pålssons i Gåxsjö arkiv, Landsarkivet Östersund, ÖLA 11 437*

*Olof Pålssons Krönika, skrivmaskinsutskriften, foton och föremål på Minnesbanken samt Föremålssamlingen, Jamtli*

*Gåxsjöboken - Fyra byars historia, Östersund 2000*

*Foton från Olof Pålssons ättlingar i tredje och fjärde led samt från Minnesbanken, Jamtli*

*Erik Festin: Olof Pålsson i Gåxsjö, Jämten 1916*

*Våra kyrkor, Jämtlands och Härjedalens kyrkor framställda i teckningar av Richard Ekman. Tandsbyn och ÖP:s trycker 1936*

*Folke Engström: Blad ur Hammerdals andliga historia (om striderna mellan "Dömare och Ljummare" i Hammerdal under 1850-talet). Särtryck från Forum Theologicum 1949. Landsarkivet Östersund, Broschyrer J/H Nzbr*

*Sven Ekman: Norrlands Jakt och Fiske, Uppsala 1910*

*Sockenbeskrivningar från Jämtland och Härjedalen 1818-21, Wisenska bokhandeln 1941*

*Olof Isaksson: Bystämman och bystadga, Almqvist & Wicksell, Uppsala 1967*

*Bo Oscarsson: Orlboka, Östersund 2007*

*Kartor från Lantmäteriet, Historiska kartor Nordisk Familjebok, Stockholm 1905*



## **Innehåll**

- Ol Pålsa i Gåxsjö och hans tid** 00 Under ofredens tider (även i del 5-1)  
Av Kjell Sundström  
Tankar om krig och fred och dess orsaker (jfr samma ämne i del 5-1)
- Bara en bonde** 00  
Av Bror Bodingh år 1927  
Posten och folket förr och nu m.m. (från del 5-1)
- En jämtländsk släktsaga** 00  
Av Ragnar Jirlow år 1932
- Ol Pålsa Krönika, del 1** 00  
Förord och Gamla minnen  
Om Hambra- eller Hammerdal och Goksiö eller Goksiö  
Fortsättning om Hammerdals kyrka (kompletterad från del 5-1)  
Hammerdals Pastorat och Tingslag (även i 5-1)  
Om Hammerdals Kyrkogård och vid Begravningar (jfr samma ämne i del 5-1)  
De gamla byarne och deras områden (jfr samma ämne i del 5-1)  
Om gamla ödesbölen och dess orsaker (även i 5-1)  
De äldsta gårdarne i Goksjö, deras delning och innehafvare från 1694 till nuvarande tid m.m. (se även del 4, "Några antekningar om Östgården...")  
Den gamla Kyrkvägen och Utfartsvägen till Hammerdal m.m. (jfr samma ämne i 5-1)  
Om Kyrkobesöken, Sederna, och den Andliga Lifaktigheten (jfr samma ämne i del 5-1)  
Om talet om s.k. underjordiska och bergtroll m.fl.  
När man bar eller sjöng ut de aflidna (jfr samma ämne i del 5-1)  
Om Läkare frågan i norra Jämtland (även i del 5-2)  
Gamla kyrkstallar och stugor i Hammerdal och dess omregulering m.m. (även i del 5-2)  
Huru man var klädd till kyrkan och delvis hemma
- Ol Pålsa Krönika, del 2** 00  
Om Skolorna förr och nu m.m. (även i del 5.2)  
Om Alkohol bruket och Nykterhet  
Om Kaffe och The, En kaffevisa m.m.  
Om Tobak och Snus m.m.  
Vad som bidrog till att jag slapp så lindrickt undan Rusdrycks och Tobaksbegäret m.m.  
Om de s.k. Lapparne eller Fjällfolket (även i del 5-3)  
Sorgeminnen efter några grymma Lappar (även i del 5-3)  
Om Qvarndamm och Malning förr och nu  
Om Utdikning av Gårdstjärn, samt Kronodikning  
Om de aflägsna Slotterna och den långa Höanden (även i del 5-2)  
Om Betesmarkerna för Hästar och andra Kreatur m.m.  
Om Fäbodas förr och nu (även i 5-3)  
Om Skiften och Byvägar, samt nya Landsvägsförslag  
Om Gammaldags Höodling (även i 5-3)  
Om Fisket förr och nu  
Om Djur och Foglar, samt olika fångstsätt (inklusive motsvarande från del 5-2)  
Ytterligare om djur och foglar, samt jakt och fiske förr och nu (även i del 5-2)  
Om Nybyggare på Afradslanden (jfr samma ämne i del 5-3)  
Om Säd och Brödämne m.m. (äv i 5-1)

Något om Säd - och Forderskörden (även i del 5-3)

Marknader, Handel och Handelsresor förr och nu (även i del 5-1)

Om handelsresor till avlägsna orter (från del 5-1)

Om olika år och förhållanden (inklusive "Små antekningar..." från del 5-3)

Om gamla namn och dess orsak (inklusive "Om olika namn..." från del 5-3)

### **Ol Pålsa Krönika, del 3** **00**

Olika namn av Göksjö, nu Gåxsjö

Varifrån har Sten kommit? (äv i 5-2)

Om ungdom förr och nu (äv i del 5-1)

Om giftermål förr och nu (äv i del 5-1)

Om bröllopp under 1830 till och med 1860 talen m.m. (jfr samma ämne i 5-1)

Några småbitar om bröllopp (från del 5-1)

De trängde ej varandra i hemmet

Om Socken Juhn och Roht Juhn

Brottstycken af gamla Ägo och Charta Beskrifningar m.m. (Olof Pålssons avskrivningar av lantmäteri-protokoll har här utgått, de finns i original hos Lantmäteriet)

De många vägförslagen som bidragande orsak till Gåxsjö Kyrka m.m.

Om orsaken till Kyrkobyggnaden i Gåxsjö (fanns även i del 5-3)

Ytterligare något om Gåxsjö Kyrkas förarbeten m.m.

Gåxsjö Kyrkobyggnad och dess invigning m.m.

Antekningar af Gåfvor och Donationer till Gåxsjö Kyrka och Folkskola m.m.

De gamla Gårdarne och Byggnadssättet (jfr samma ämne i del 5-3)

Dagsværkstorp och Afsöndringar

Gamla och olika förhållanden

Olika småbitar

Ordstäf

En sång eller rim om lifvets ovaraktighet

### **Ol Pålsa Krönika, Om familjer och gårdar i Gåxsjö, del 4** **00**

Några antekningar om Östgården i Goksjö eller Gogsjö som sedan fick tillnamnet Hurtiggården och flyttades. Eller rättare om folket i dessa gårdar (se även del 1 "De älstå gårdarne i Gåxsjö ...")

Olof Ersson Hurtigs Barn m.fl. särskild Morfar Lars Olofsson

Farfar Erik Pålsson och hans hustru Sigga Andersdotter och deras barn

Mina föräldrar Pål Ersson och Karin Larsdotter m.fl.

Några gamla qvinno namn i Östgården – Hurtiggården

Olof Jonsson och hustrun Kerstin Karlsdotter, Gåxsjö m.fl.

Gunilla Olofsdotter m.fl. i Västgården-Hurtiggården

*(Om dottern Gunillas sjukdom och död)*  
*(Om hustrun Gunillas sjukdom och död)*

Moster i Åsen, och en Sång

Min dotter Kerstin och en sång av C.D. av Virsén

Erik Olofsson (Persson) i Lugnet

Henrik Olofsson i Grötom och son, Olof Henriksson

Hustrun och modren Sigga i Grötom (Olof Pålssons syster)

Något om underteknad Olof Pålsson i Gåxsjö m.fl.

*(Om den blivande hustrun Gunilla Olofsdotter)*

*(Som bonde på Hurtiggården)*

*(Som Byhandlare i Gåxsjö)*

*(Stockholmsresan och dess ödesdigra följder)*

*(Det andra äktenskapet)*  
*(Som handelsman i Gåxsjö för andra gången)*  
*(Om Smärtingfisket)*  
*(Besvärliga arvskiten)*  
*(Olyckstillbud i ungdomen)*  
*(Oroliga drömmar under senare år)*  
*(Funderingar vid 80-årsskiftet)*

**Ol Pålsa Krönika, del 5-1 00**

Gamla minnen (till del 1)  
Hammerdals kyrka och kyrkogård (till del 1)  
Hammerdals pastorat förr och nu (till del 1)  
Hammerdals tingslag och tingshus (till del 1)  
De gamla byarne och dess områden (jfr samma ämne i del 1)  
De gamla Ödesbölen och dess orsaker (till del 1)  
Under ofredens tider (till del 1)  
Tankar om krig och fred (jfr samma i del 1)  
Vid övergången från den katolska läran  
Om tron på fabler och romaner  
Om den allmänna sedligheten förr och nu  
Om kyrkobesöken och den andliga lifaktigheten (jfr samma ämne i del 1)  
Vid begravningar (jfr samma ämne i del 1)  
Huru man var klädd till kyrkan m.m.  
Om giftermål förr och nu (till del 3)  
Om ungdom förr och nu (till del 3)  
Om gamla bröllop m.m. (jfr samma i del 3)  
Några småbitar om bröllopp m.m. (till del 3)  
Den gamla kyrkvägen till Hammerdal (jfr samma i del 1)  
Några klockare och organister i Hammerdal  
Om sparsamhet och gammal mat m.m.  
Om marknader och handel förr och nu (till del 2)  
Om säd, furu och sk brödämne (till del 2)  
Om handelsresor till avlägsna orter (till del 2)

Posten och folket förr och nu (till del 1)

Hvi yfvas du

**Ol Pålsa Krönika, del 5-2 00**

Läkarefrågan i Hammerdal och dess följder (till del 1)

Kyrkstallar och stugor, samt boställsinnehavarna (till del 1)

Om djur och foglar, samt olika fångstsätt (till del 2)

Ytterligare om djur och foglar, samt jakt och fiske förr och nu (till del 2)

Om stubbar samt högre och lägre myrmark-er m.m.

Om vägar förr och nu

Om gamla och nya diken

Om Kronodiken förr och nu

Kan sten bildas här på orten, eller varifrån har den kommit (till del 3)

De aflägsna slotterna och den långa höanden m.m. (till del 2)

Om Skogsbrand och misshushållning med skogar

Om de värdefulla skogarna, samt dess öfverlämnande

Om Bjälkar och timmer förr och nu

Skydstullar och Striden om desamma m.m.

Om Riksdagsmanna val förr och nu

Varföre är man nu så missnöjd med vårt fosterland?

Om Strejker

Något om skolorna (till del 2)

Sorgeminnen om drunknade i Hammerdal

Sorgeminnen från Föllinge

Liknande Sorgeminnen från Häggenås

Sorgeminnen från Ramsele

Barn och tändstickor m.m.

***Ol Pålsa Krönika, del 5-3*** **00**

Små anteckningar från vissa år (till del 2 "Om olika år...")

Om olika namn (till del 2 Om gamla namn)

Påskrift eller glömde namn (till ovanstående)

Något om Afradslanden

Något om Nybyggarna på Afradslanden (jfr samma ämne i del 2)

Sorgeminnen efter några grymma Lappar (till del 2)

Om fjällfolket eller de så kallade Lapparne (till del 2)

Om skiften, vägar och svin

Om de gamla gårdarne och dess inredning (jfr samma ämne i del 3)

Taktäckningsämne förr och nu

Om några Gåxsjöbor m.m.

Om kalla Bad

Något om Säd - och Forderskörden (till del 2)

Om gammeldags Nyodling (till del 2)

Om Fäbodar förr och nu (till del 2)

Gamla Byggdemål

Då man går vilse

Om orsaken till Kyrkobyggnaden i Gåxsjö (till del 3)

När man blifvit för mycket vis

Under vägen till Fattighuset

Olika och diverse småbitar

Ordstäf

***Födorådskontrakt*** **00**

***Anteckningar om Olof Pålssons sista tid***

Av sonen Pål Olof Pålsson **00**

***Bilagor*** **00**

1. Byordningsstadga Hamnerdals Tingslag 1832

2. Byordning Gåxsjö 1836

3. Bystämmoprotokoll Gåxsjö, exempel från perioderna 1819-22, 1837-57, 1921-25

4. Förteckning över de saker Olof Pålsson överlämnade till Fornbyn, Jamtli i Östersund

5. Ordförklaringar

6. Gamla mått

7. Präster i Hamnerdal och Gåxsjö under Olof Pålssons tid

# Om Ol Påsas anteckningar och hans tid

Av Kjell Sundström

Ol Pålsa, Olof Pålsson, eller Ol Påscha som var det gängse uttalet under 1800-talet, har gett oss idag ovärderliga uppteckningar om livet i sin hemtrakt i helg och vardag. Vi får följa honom på en vindpinad Gåxsjö i nätupptagning sommar som vinter och i fullastad roddbåt med sin handelsfilials varor på den 17 km långa roddvägen efter Gåxsjönoret och Sikåsån, oftast i kvällens mörker. Hans glädje känner vi när han får komma hem på lördagskvällen efter en vecka på slätter-”myrn”, där han tampats med mygg, knott och broms och gått blöt i sommartussar, och möts av mormors nyskurade golv och nykokta kaffe. Då känns allt besvär glömt. Han tar oss med på en ingående beskrivning av sitt bröllop år 1862, men berättar även om sina svåra dagar när barn och hustru dör i unga år i plågsamma sjukdomar som idag har varit enkla att bota. Men hans starka gudstro hjälper honom att gå vidare.

Hans anteckningar är en form av bonde-dagbok men ändå inte. Bondedagböcker började skrivas på 1800-talet och fick sin höjdpunkt några decennier efter 1800-talets mitt och det var också då, år 1878, som Olof började skriva ned sina ”Minnen”. De tryckta almanackor som vid mitten av 1800-talet allt mer började komma i användning anses som en inspirationskälla till många dåtida dagböcker. Det var där lätt att vid varje dag notera vad man varit med om, som sådd och skörd, vedhuggning, husbyggnad, resor till kvarnen och marknaden och dagens väder. Men även de allt fler utgivna tidningarna gav idéer till nedteckning av det dagliga livet. Det märks att Olof också var en ivrig tidningsläsare, så hängiven att hans hustru varnade honom för det. Han säger själv att han började upptäcka och komma

ihåg det gamla sedan han radikalt byggt om sin gård och kastat gamla föremål, men bidragande var även att hans far, maka och ett ungt barn hastigt gick bort.

Men Ol Påsas ”Minnen” är inte, som i många typiska bondedagböcker, oreflekterade kalendariska anteckningar om vad som hänt under dagen, sådant saknas nästan helt. Han vill beskriva och till eftervärlden förmäda hur livet verkligen var på hans tid. Lite märkligt är att han hade några jämnåriga kamrater i sin hemtrakt som också lämnade efter sig uppteckningar från samma tid. Den ene var kommunal mannen och handlanden Olof Svensson i Mo, en ivrig urkundssamlare och utgivare av den sakrika boken ”Hammerdals kyrka och församling m.m.” år 1904. Han skrev också en krönika om Mo som beskrev hur byn såg ut under hans uppväxttid. Den andre var barndomsvännen Olof Modin i Västermo som fick studera och blev präst. I hans bok ”Gamle prostens minnen” får vi också lära oss om vardagslivet i bygden vid 1800-talets mitt. Andra samtida skribenter i socknen var Erik Eriksson i Övergård, Sikås, född 1857 och uppväxt i Övergård i Solberg, som skrev mer traditionella bondedagböcker om skörd och väderlek, men även längre stycken om bolagsaffärer, fäbodliv mm (namnet Övergård följde med när han år 1902 flyttade till Sikås). Hans omfattande dagböcker finns i avskrift på Nordiska Museet.

Anders Jönsson i Fyrås, född 1871, skrev dagböcker större delen av sitt vuxna liv och av Per Jönsson i Bye, född 1819, finns bevarade dagboksanteckningar från 1894 och 1895 återgivna i Hammerdalskrönikan 2005. Abraham Öhrberg, som var Ol Påsas barndomsvän i Gåxsjö, har i Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala två utförliga

beskrivningar, den ena om handelsresor, återgiven i Hammerdalskrönikan 1987, den andra om det religiösa och sedliga livet i sin hemtrakt vid 1800-talets mitt. Även bonden och kommunal mannen Anders Nilsson på Åsen, född 1840 i Yxskaftkälen, har i samma arkiv en berättelse "Hamnbjen". Även den finns återgiven i Hammerdalskrönikan 1987. Det går utläsa av ett brev från Anders Nilsson att bägge skribenterna tydligen blivit uppmanade av språkforskaren Herman Geijer att sända in berättelser till arkivet. Geijer reste 1910 i trakten och tog upp namn till Generalstabskartan. I brevet beklagar sig Anders Nilsson för att han är så dålig på att skriva, han kunde inte ens sitt alfabete. Men skriva kunde han, otaliga är de välformulerade arvskiften och bouppteckningar jag sett av hans hand med lättläst handstil. Varför fick inte dessa intresserade personer några efterföljare under 1900-talet?

Han kunde inte sitt alfabete, sade Anders Nilsson, och man kanske inte traggade alfabetet så mycket under folkskolans första tid. Hur undervisningen gick till åren kring 1850 är dock mycket noggrant beskrivet av Ol Pålssa. Folkskolestadgan från 1842 lade stor vikt vid att barnen även skulle få lära sig skriva. Tidigare hade man nöjt sig med att barnen fick lära sig läsa så att de kunde ta del av katekes och psalmbok. Det var kunskaper som förmedlades av någon i dåtidens storfamilj med tid över för sådant, av en byskollärare eller av socknens anställda roteskollärare, det varierade under olika tider.

Innan folkskolans undervisning hade slagit igenom hos befolkningen var det mycket dåligt med skrivkunnigheten. I Sikås lär det bara ha varit Jonas Västlund, död 1856, och bonden och handlaren Nils Ersson i Norstun som kunde skriva. Västlund var också en tid byskollärare i byn. Det berodde kanske på att han fått lära sig skolämnen när han var

dräng i prästgården hos prosten Abraham Burman. I Görvik var det Erik Persson, född 1822, som var den skrivkunnige, i Hallen hade man lantmätaren De Molé (från Mo by i Junsele) och hade man tur, som i Ede där det fanns ett officersboställe, kunde officeraren föra bystämmoprotokollet. Byordningsmannen behövde sedan endast med viss möda underteckna med sitt namn.

De kringbyggda gårdarna med huslängor i fyrkant runt en gårdsplan började bli omoderna när Ol Pålssa växte upp. I Gåxsjö hade man redan på 1840-talet flyttat bort gårdarnas södra längor för att få mera luft och ljus; bönderna ville kanske också efterlikna den nya öppna gårdstypen med bostadshus och flygelbyggnader. Gårdarna såg alltså ut som den äldre målade tavlan av Hurtiggården. Endast Västgården hade kvar sitt fjös (ladugård) vid gårdens södra sida. Allt det här går att se på 1848 års laga skifteskarta. Ingen annan by i Hammerdal hade vid den här tiden så allmänt gjort om de kringbyggda gårdarna. Att fjöset fick tillhöra gårdsfyrkanten var ovanligt. I Hammerdal var det regel med bostadshuset, para-byggning (parstugan), på norra sidan och med ingång mot söder och kammarsbyggnad (undantagsstuga), härbergen, loge, stall och vedlider fick sedan bilda den kringbyggda gården. Fjöset fick oftast ligga utanför. I laga skiftesprotokollet går det se att en del nybyggda bostadshus är i två våningar, har rödfärgats och fått brädtak i stället för nävertak. Det här är nymodigheter som kommer årtiondena före 1850. Det är också därför Fale Burman finner det anmärkningsvärt att Olof Andersson i Västgården har rödfärgade hus år 1794.

Olof Pålsson bygger helt om sin gård på 1870-talet. Hans bostadshus får sexdelad plan med två rum vid varje gavel, farstu och ett rum innanför den. Han bygger efter en då så populär hustyp som bygger på



1730-talets mönsterritningar för högre officerare och som efter 120 år blivit modernt även hos allmogen i Jämtland. Den kommer att styra bostadshusens utformning en bit in på 1900-talet och ännu idag kan vi se sådana hus som dominerande inslag i våra byar. En bryggstu och kammarsbyggnad i vinkel med bostadshuset bygger han helt i linje med den då moderna gårdsplanen.

Olof Pålsas nyuppförda hus torde från början ha haft öppna spisar, idag syns det bara i kammarsbyggnaden som har kvar sin spiskåpa från den öppna spisen. Vedspisen har ännu inte nått Hammerdal och Gåxsjö på 1870-talet, även om jag vill minnas att jag sett en räkning från Hammerdals Handelsaktiebolag på en järnspis år 1873. Husqvarna och Norrahammar gjorde dock sina första kokspisar åren 1878-79. Näfeqvarn började med gjutjärnsspisar 1858 och Bolinder var väl ungefär samtida. Före järnvägens ankomst till Östersund 1878 var det tungt att med hästforor transportera spisar från Sundsvall dit de kom med båt. Det var en orsak till att det dröjde. En annan nog så viktig anledning var att med järnspisen förlorades den så upplysande elden som gav ljus i rummet. Det behövdes därför en investering i en fotogenlampa samtidigt med spisen. Fotogen kom tydligen till Östersund vintern 1861-62. Olof Modin var då studerande vid Östersunds läroverk, men även informator hos läkaren Afzelius, och hos denne kunde han nu göra sina läxor för första gången utan att ha talgljuset vid sin sida.

Järnspisen gav en bättre arbetsställning, sparade ved och förändrade matlagning och bak. Småkakor och vetebröd kunde nu gräddas i ugnen. Man åt sällan på trättallrikar, oftast lades fisk eller köttstycken på bröd. Soppor och gröt brukade alla som satt vid bordet äta ur samma stora träskål. Slidkniv och fingrar användes som hjälp vid

matbordet, bordsknivar och gafflar kommer först på 1880-talet. Diskning behövdes inte, det räckte att slicka av skeden och ställa den i skedkaret som hängde på väggen. Om familjen fick främmande kunde det hända att pigan fick till uppgift slicka av skeden noggrant innan hon dukade med den. Olof tycker att kvinnorna fick det mycket arbetsammare mot 1800-talets slut mot i hans barndom, nu var det porslin som dagligen skulle diskas, mera av städning, trasmatör att tillverka och tvätta och en ständig kaffekokning.

Bostadshusens stengrunder fick under 1800-talets senare del allt finare kilade granitstenar i Hammerdal. Tidigare användes naturliga mindre staplade kalkstenar eller obearbetade någorlunda välformade granitstenar. Ungefär så byggde också Olof, men hade han byggt ett årtionde senare så hade stengrunderna säkert blivit av kilad sten. Med den nya järnvägen till Östersund under 1870-talet kom stenarbetare från Dalarna och Hälsingland till Jämtland och lärde ut sin teknik. I Edefors i Hammerdal byggde länsman Nilsson kvarn, såg och ny damm vintern 1860-61. Enligt avlöningslistorna hade han mer än 50 personer anställda vid bygget, de flesta från Dalarna och Värmland, ett flertal av dem var stenarbetare.

Den ladugård Olof bygger 1879 bör vara timrad i 16-17 timmervarv med fjös och stall i samma byggnad och med väl tilltagna fönster, men med en låg höskulle som är trång vid långväggarna. Den ladugård han river hade säkert en foderbod och ett fjös med ett "te" (fjösfarstu) emellan. Fjöset hade "gäll", en övervåning där får och höns inhystes och där även pigorna kunde ligga. Stallet var tidigare alltid en separat byggnad, men hade foderskulle, ofta med en uppkörbro. Det fanns alltså stalljällbru eller gällbru, men inte fjösgällbru. Några fönster fanns oftast inte på stallet när det var en separat

byggnad, men på fjöset kunde det finnas ett mycket litet fönster på röstväggen. Man hade för sig att djuren sparade på foder om de stod i mörker. I stallet användes alltid ljuslykta, i fjöset tog man ljus från tjärv-edstickor, lysved. Skillnaden är intressant, berodde den kanske på att stallet var männens domän eller att det var farligare med brand i stallet, eftersom stallet tillhörde den fyrbyggda gården. Arbetstiden i stallet var också kortare än i ladugården. Det gick där inte åt så mycket av det dyrbara talgljuset. I fjöset förekom redan den öppna elden, eftersom man där kokade sörpa.

Fjöset kan ha legat utanför gårdsfyrcanten av brandsäkerhetsskäl snarare än av hygieniska orsaker. Där det fanns gott om kalksten, som i Solberg, Fyrås, Bye, Ede och Fagerdal, byggdes även en del stenladugårdar med stall, fjös och skulle i samma byggnad. I Fagerdal byggdes de av en familj från Dalarna som kom dragande med barn och packning på en kälke på höstens slädföre och innan vinterföret tog slut vandrade de hem igen.

Även fäbodstugor ändrades mycket under Ol Pålssas tid. I hans barndom hade stugorna ingång från gaveln med sitt långa takutskott. Där förvarades den tre alnar långa buveden. Det fanns ingen spishäll, utan bufolket eldade på det jordstampade golvet och makade in den långa veden allt eftersom den brann upp. En glugg på ena långväggen med ett bord och vid röstväggen en sänglave som gick efter hela väggen. Fäbodstugan var som ett hus från medeltiden. Efter mitten av 1800-talet bygger man hus med golv och innertak, ingång från långväggen med farstu, stort rum i stugan med en inkammare, "kava", innanför spisen.

Vedhanteringen förändras vid mitten av 1800-talet. Lars Olofsson i Brattåsen, född 1826, berättar i en tidningsintervju när han är 103 år att han i sin ungdom med

yxa högg upp veden i lämpliga längder på vedbacken, såg användes inte. Vid timring av hus höggs också stockarna av med yxa, såg verkar allmänt börja användas först på 1850-talet. Det syns t ex på knutändarna om de inte är för väderbitna. Tydligt var sågarna ännu inte så effektiva.

På åkern härskar fortfarande en ensidig spannmålsodling med svartträda vartannat år, men ju mer hö som efterfrågas genom de ökade skogskörslorna, desto mer vinner vallodlingen insteg på de gamla åkrarna. Snart kan Ol Pålssa skörda 200 höhässjor och sälja hö till skogskörare ända långt borta i Ångermanland. Det är kvinnan som sår på åkern med rätt sväng på armen, i en del fall ända tills radsåningsmaskinen kommer en bit in på 1900-talet. Kvinnans sådd var nog ett arv ända från stenåldern. I Gåxsjö torkade man säden i storhässjor med upp till 21 roor. Storhässjor förekom även i Sikås, Raftsjöhöjden, Mo och på Åsen.

En nybyggd tröskmaskin omnämns i Gåxsjö laga skifteshandlingar från 1851. Det torde då vara en tröskvandring som avses, d.v.s. hästen går runt utanför logen och driver en roterande axel, som i sin tur driver ett enkelt tröskverk inne i logen. Men säker kan man inte vara, redan 1794 säger Fale Burman att Hans Andersson i Gåxsjö har upfunnit en "Trösk Maskin" med rullar. Den först nämnda tröskmaskinen hade forbonden Olof Hemmingsson låtit bygga. Han hade säkert sett nymodigheten på sina resor.

Den vanligaste tröskmetoden var annars tröskbulten, en stor konisk trästock som drogs av en häst inne i logen och manglade den på golvet utlagda säden. Tröskning av korn med slaga upphörde vid sekelskiftet 1900. I Sikås tröskade Erik Håff 1898 hela årsskörden på sin gård med slaga. Vid tröskning av råg använde man slagan även på 1930-talet.





*Olof Pålsson, mångårig kyrkvärd. Porträtt i Gåxsjö kyrka*

När Olof Pålsson är 17 år hjälper han sin svåger i Grötom med bjälkkörning, skogsavverkningarna hade nu nått tallskogarna efter Hårkan. En annan person i Gåxsjö, kallad "Gästriken", brukar vara vid Hårkan på bjälktäljning, liksom vid Ströms Vattudal vid samma tid. Han är skicklig i sitt arbete och tjänar bra med pengar.

I Gåxsjö börjar skogsavverkningarna komma igång först under de sista åren under 1860-talet. Det framgår bl.a. av efterlämnade papper från Sven Olofsson i Mo, som

var skogsuppköparen Heffners högra hand i Hammerdal. Rångnorskanalen anläggs och en hel del arbete krävs i Gåxsjönoret för att göra om kvarn- och sågdammar, spränga stenar m.m. Lägligt nog kommer en högkonjunktur i skogen några år i början av 1870-talet, vilket ger goda inkomster genom skogsförsäljning och arbetstillfällen. En tid på gott och ont tycker Olof, ingenting blir sig likt efter den tiden. Alltför många har lärt sig alltför dyra vanor som de har svårt att lämna när kärvare tider kommer.

Gång på gång återkommer Olof i sina "Minnen" till den kalla och dåliga klädedräkten på hans tid. Folk frös om vintern på den långa vägen till kyrkan, i kyrkan, under resor till andra byar och vid fisketurer. De som var äldre än Olof ansåg att kalsonger var en lyx som inte behövdes, något som också verkar framgå i bouppteckningar. Kalsonger kommer dock i försäljning under 1800-talets sista årtionden som man kan se i bevarade räkenskaper hos P. Olssons Garn-, Speceri- och Diversehandel i Mo. Nyttan av dem verkar till slut ha nått fram.

Olof Pålsson kan vara mycket kritisk till de kunskaper som geologin lyckas inhämta under 1800-talet. Han tror inte alls på att inlandsisen kan flytta stenar över långa avstånd och han tror att sten bildas av jord och ämnen i dess omgivning. Nedisningen var svår att acceptera även av geologer en gång, så han må där vara förlåten. Han studerar kalkstensbranter vid Hårkan och försöker dra slutsatser som dock blir felaktiga. Men han grubblar också över myrarnas tillväxt och hur gamla stubbar och träd kan vara som han hittar i dem. Där hamnar han ofta i rätt tidsskala, de stubbar som kom fram i Gårdstjärn på stort djup var säkert 3 000 år gamla.

Han hade dock möjlighet att i sockenbiblioteket i Hammerdal läsa böcker som tydligt beskrev sådana här frågor. Där fanns t.ex. Thörnebohms populärt skrivna "Sveiges geologi", Thörnebohm är fortfarande ansedd som Sveriges främste geolog genom tiderna. Jonas i Mårtengården i Sikås berättade för mig en gång, att när han konfirmerades vid sekelskiftet så fick han tillgång till sockenbiblioteket som då fanns i prästgården. Konfirmationsundervisningen tog han lätt på men boken "Sveiges geologi" lärde han sig utantill.

Olof Pålsson funderar också över ortnamnen, han redovisar de folkliga förklaringar

han hört men han tror inte på dem. Han försöker tolka namnen efter någon egenskap hos platsen, men det är inte lätt att komma på vad som kan vara namnbildande. Det går dock se en utveckling från den äldre krönikan som skrevs senast 1908 och den nyare krönikan, som blev färdig 1916. Nu står det klart för honom att namnet på ån Raftan kommer av de tvärkrokar ån gör, påminnande om nävertakens raftkrokar i rät vinkel. Ottsjön betyder "över sjön", inget annat. Olof Pålsson var den som gav upp namnen i Gåxsjötrakten för generalstabskartan hösten 1910. Det kan man se i Herman Geijers fältdagbok. Rimligtvis resonerade de om olika namns tydningar den gången, det kanske förklarar saken.

Men Olof Pålsson skrev inte bara ner sina minnen, han ville också ta vara på äldre föremål och byggde med tiden upp en samling på över 300 föremål som allsidigt återspeglade "den gamla tiden". Hans samling skulle bli en av de första inspirationskällorna till bildandet av friluftsmuseet Jamtli. När landshövding Johan Widén med fru Ellen, som var ordförande i den då nybildade föreningen Jämtslöjd, besökte Gåxsjö träffade de också Olof Pålsson och fick se hans samlingar. Efter det mötet fick Ellen Widén idén att Jämtslöjd borde förvärva äldre hus och inreda dem med de gamla föremålen. Det första hus som Jämtslöjd satte upp på Jamtli var Anners-Hämingsagårdens bostadshus från Sikås, uppsatt 1912. Några år därefter skänker Olof Pålsson större delen av sitt "museum" till Jämtslöjds "Fornby" och Sikåsgården inreds med föremål från hans samlingar. Så är det inte längre idag, men Olof Pålssons vilja att berätta om de gamlas liv förs ändå vidare här på Jamtli, in i vår tid. Med Olof Pålssons minnen/krönika i fem handskrivna band och hans stora föremålssamling på Jamtli är han en viktig person i Jämtlands historia.

# Bara en bonde

Av Bror Bodingh

På en av mina resor i norra Jämtland kom jag fram till en liten Kyrkby uppe vid fjällgränsen och tog där in på gästgivaregården. Detta hände år 1906. Och där beskärdes mig en upplevelse man aldrig glömmet. Kyrkbyn benämnes Gåxsjö.

Har du min ev. läsare lagt märke till den skillnad som understundom gör sig gällande gästgivaregårdar emellan? För min del trivs jag i dessa allmogeresesande hem, där man utan onödigt fjäsk - och onödig lyx - får vad man behöver, utan att i den grad uppskörtas att man borde vara minst gulasch, eller "provryttare", för att utan hjärtresveda likvidera räkningen och se glad

ut ändå. Den gästgivaregård som här åsyftas var tydligen ännu icke förstörd av dessa resenärer som som strö sekinerna omkring sig lika frikostigt som vissa s.k. förtroendemän av vissa falanger förbruka ohållbara löften. Och dymedelst - resenärerna nämligen - fördärva såväl gästgivare som "fröknar" i den milda grad att en vanlig resenär betraktas med "tomma" blickar. Så var det icke beställt i den här gästgivaregården.

Den åsatta rubriken kommer närmast till synes av den orsaken, att på det resanderum jag därförinnan gästade, bodde en herre som visserligen vad stora ord och materiell korpus beträffande var en av jor-

## Om fåbodar förr och nu

Gammalt d.v.s. under 1840-talet hade man små fåbodstugar, om 6 alnar i fyrkant, med ett utskott öfver dörren och under detta utskott reste man vanligen upp den cirka 3 alnar långa buviden m.m. Stugan var utan golv med en lång tafve som gick tvärs öfver rummet motsvarande 2<sup>de</sup> sängar. På ena sidan (väggen) var ett litet glas eller ark bara ett höl öfver bordet, och på andra sidan spisen, denne var dock i högre än "örn" (merken) och i följd deraf kunde man få ha så lång och grof ved, och vad som sedan behöfdes skulle butoursson skaffa till från skogen, hvilket kallades att raska te nå smält hvilket dock i hade samma betydelse som att sjåla. Mjölkboden var låg och nedsänkt i jorden med flera slingor för mjölktrågen som skulle stå till dess gräddan afsatts, och dörren var mycket låg knappt 2 alnar, så att värmen i skulle fördervas mjölken. I fåhusen hade man alltid

Olof Pålsson skrev med prydlig och lättläst handstil.



dens store – men till själ och hyfsning rätt så minimal. Och uttrycket ”bara en bonde” var ett uttryck hr resenären rent av älskade, och varmed han emellanåt i ringaktande mening betecknade även sina egna dagars upphov.

Som motvikt till den bålde resanden lyfter mig att här uppställa den gamle, blide gästgivaren där uppe, fastän han endast var – och ville förbliva: ”bara en bonde”. Det var en alltigenom angenäm bekantskap, denne enkle odalman, som enligt egen uppgift började känna sig för gammal för att längre duga som gästgivare. Men jag misstänker nästan att han egentligen aldrig varit rätterman på den posten, därom varslade hela hans apparation, att syssla med resande, selpinnar och skjutslegor låg nog fjärran från hans håg. Och den uppfattningen jävades ej heller under de oförgätliga dagar jag gästade denne ovanlige bondes enkla och gästfria hem. En den naturliga bildningens adept, ägde han ett sagosinne och en drömmaresjäl som få det äga, och behövde ingen större anledning än ett gammalt bohagsting för att därur framlocka någonting värt att bevara från glömska. Särdeles intressant var den krönikebok, där han upptecknat sin hembygds sägner och sådant som hänt på långfärd dem vilka fordom besökte fjärran länder. Härledning av namn på berg och sjöar, myrar och fåbodvallar intogo, jämte en del sägner om nybyggares mödor, lapparnas vandringar och deras ”Vismäns” bedrifter inte minst lejonparten av utrymmet i den digra samlingen.

Ävenledes försökte han sig understundom på det värvet att tolka i bunden form vad han djupast känt och tänkt när ödet kastade sina skuggor över livsstigen. Och om än förmågan att lotsa sig fram genom metrikens labyrinter ej alltid tillfredsställde hans känsliga sinne så låg dock däruti alltid något som varslade om, att de djupa skogarnas mystik och de milsvida myrarnas

vemodsstämningar inverkat på hans psyke. Vad ligger väl icke tillsynes i följande strofer - här något gallrade visserligen - men i alla fall:

*Underliga minnen strömma genom min själ ibland, så ville jag drömma alltjämt i drömmarnas land.*

*Drömma om hemmet, om far och mor, om allt som det var, förrn jag växt mig stor. Gengångarspöken, som minna om strid, som vållade oro och störde vår frid, dem vill jag glömma...*

*Men livet det karga har lärt mig, under de år som flytt, ty jag har så ofta mött på min stig fantom, som väckt oro på nytt...*

*Det bittra jag har velat glömma, sökt sänka i i glömskans gömma, likt skuggan mig följer...*

*Ty bliver det mörkt i mitt sinne att dväljas isorgens dal, jag stänger mig genast inne bland skatter i minnenas sal. Där går jag till doms med mitt hjärta, gråter där ostörd min smärta ibland kära relik.*

Reliker. Ja väl! Han var en samlare med den äran den gamle gästgivaren. En lidelsefull tillvaratagare av forna tiders ting, och det var ingen liten samling han ihopbringat. Verktyg, smiden, pretiosa, handskrifter och bonader stammande från män och kvinnor vilkas namn äro glömda. Dessa ting som tala sitt tysta men värtaliga språk om gammeldags enkelhet, men också om elegans och dyrbarhet - när så skulle vara. Hedersrummet intog emellertid sådant som han ärvt från sina egna föregångare, faderns och moderns ägodelar. Det var något i sanning upplyftande att se med vilken pietet han vårdade sig om dessa klenoder: ”heliga flikar av det fjärde förgrumlade budet” (*du skall hedra din fader och moder*) - och detta är något att lägga märke till - numera. Sådana där drömmare plåga ej i någon särskild hög grad röna förståelse av sin omgivning.

Och jag förmodar att det stora vindsrummet, "minnenas sal" där han ordnat sina skatter, också fick vara den kyrka där han sökte och fann den uppbyggelse han behövde. Och när någon senterade hans livsverk, då blevo hans sorgbundna drag likasom förklarade och hans ögon strålade (av) förståelse. Vilket är någonting sällsynt att få och finna på livets karga, steniga stigar.

När man i våra dagar hör, både dem som ej bättre förstå - och erkännerligen dem som äro bättre skickade, så föraktligt tala om bönder då kommer man osökt ihåg rottingen. D.v.s. man skulle önska sig vara i tillfälle att använda en dylik på slående sätt, i uppfostrande syfte ibland. Det är åtminstone min egen, innerligt fromma önskan.

Den ljusets bonde dessa rader gäller har gått hädan och hans samlade saker äro måhända skingrade, kringströdda av den nya tidens hårda frostiga vindar men hans minne lever än. Och den "krönika" han under sin ålders drömfyllda stunder nedskrev borde varit nog för att bära hans minne fram genom tider och skeden - om icke... Det arbetet blev har jag hört, på sin tid omhändertaget av en framstående person i Heimbygdas land. Enligt den gamle Pålssons egen önskan. Men - var detta tillmötesgående ett någonting - blott till Lyst? Nå det veta vi icke. Eller ansågs krönikan vara mindervärdig - av den orsaken att dess auktor var "bara en bonde"? en drömmare... Man kan ju inte veta det heller eftersom den svunnit i glömskans dimmor... Ja, sådant händer, hänt och skall förmodligen hända i evighet - Amen!

Emellertid har min ringhet på denna min i ålderdomens dagar företagna tripp till i Jämtlands fagra bygder hört att den gamla gästgivaren i sin skymmande livskväll blev - så att säga - runristare. Att han på lämpligt liggande hällar och stenar vid bygdens färdevägar med hammare och mejsel inympat byars och gårdars namn m.m. i ord och

i årtal. Ett bevis på att han var besjälad med den anda vilken tarvas och aldrig slappas när det gäller att hedra fädernas gärning. Mig synes detta bara ett sätt att inrista det fjärde budet "bud och peke" i efterkommandes hjärtan. Och vad ristningarna särskilt angår månde väl om dem sägas - som kvinnan i Gullgård sade, om en annan bedrift: "att de bude gett fo staå!" Vilket envar månde förstå, beakta och vörda.

Östersund i nov. 1927

*Artikel i Östersunds-Posten no 292 av Bror Bodingh, noterad hos ÖMEA 3730:101 till den 17 december 1927 (tyvärr med fel datumangivelse).*

*Bror Bodingh (1859-1938) från Stigsjö i Ångermanland var vykortstecknare och konstnär. Han vandrade runt och ritade av gårdar, kyrkor, fabriker och offentliga byggnader, bilder som han hektograferade och sålde i små upplagor. Han bidrog med artiklar i Östersunds-Posten och gav även ut lyriksamlingar och var en av författaren Olof Högbergs vänner (Den stora vreden).*

# En jämtländsk släktsaga

Av Ragnar Jirlow

Det strävsamma livet i norra Jämtlands fjällbyar skildras i kyrkovärden Olof Pålssons handskrivna krönika som också ger en bild ur 1800-talets svenska fromhetsliv. En handskriven släktsaga, som vidgar sig till en sockenkrönika genom ett par århundraden, hur många byar i vårt land äga något dyligt? Långt uppe i en fjällby i norra Jämtland förvaras pietetsfullt fyra volymer handskrivna anteckningar om Östgården i Gåxsjö. Författaren är framlidne kyrkovärden Olof Pålsson och han har sysslat med dessa anteckningar från 1878 intill sin död 1925. Det synes mig väl värt att här lämna några utdrag ur dessa anteckningar för en större allmänhet, ty de ge inte bara bilder ur fjällbefolkningens strävsamma kamp för en knapp bärgning, utan i all sin konstlöshet utgöra de ett mänskligt dokument som vittnar om en allmogemans själsstrider fram till klarhet.

Först och främst ger han släktens öden. Den förste levde på 1600-talet, därförut hade kyrkböckerna brunnit, så att säkra uppgifter för äldre tider ej stått till buds. Bland de äldre inom släkten är Karin Olofsdotter: hon blev gift med en man i Stamsese, som var fallen för dryckenskap, och hon kom därför att ofta längta tillbaka till föräldrahemmet. "Och hon kunde då en och annan gång gå upp på Stamsåsen, där hon såg Brattåsen i Gåxsjö, och fick då gråta ut."

Med aktning nämner vår krönikör den kraftfulle Olof Hurtig, som bröt åker på Hurtigbränna och som en gång "kastade tvenne (glopar) över gärdsgården och sade till deras moder att hon skulle ta igen sina valpar". De dystra tidsbilderna äro dock de övervägande. Kampen för tillvaron var hård däruppe och författaren är tungsam till lynnet.

Omkring år 1800 hände sig att ett av familjens barn "blev kvävt i vaggan av en klut, som var lagd över henne". 1821 drabbades släkten av en ännu svårare olycka. Under kyrkfärd till Hammerdal stötte båten mot en påle i en fördämning avsedd för fiske och välte runt, varvid tre av de sex passagerarna drunknade. Året efter bortgick även husfadern. "Så hade änkan och dottrarna endast Olof kvar, som växte upp och blev stor och stark och artade sig väl, och de närmaste grannarna sade, att det nog skulle bli en bra bonde". Därmed voro i samma familj både fadern och de bägge sönerna i förtid borttryckta.

Farfadern Erik Pålsson var en krutgubbe, som gjorde 15 resor till Stockholm före järnvägarnas tid för att där sälja smör och sitt jaktbyte, fågel etc. Det var ingen nöjesfärd! "Det var mindre vanligt att sitta på lasset förr", man fick vackert traska bredvid och ofta hade samme körsven flera hästar med lass att se till. Ännu vid 80 år körde han plogen och avvisade förtrytsamt maningen att ge upp: "Hu, då e föll ingen ålder, e no bare 80 år". Vid nära 90 år bad han att få låna skridskorna, men man låtsade sig ej finna några, av omtanke om den gamle. För övrigt voro bibeln och psalmboken åldringens själaspis, särskilt älskade han morgon- och aftonpsalmerna. Som han var lättrörd, föllo tårarna tätt just där, och de svartnade sidorna buro tydliga spår av hans försök att torka bort dem.

Vackert skildras fadern, född 1803: "Min far trivdes bättre i små än i stora sällskaper och kanske allra bäst, då han hade små barn omkring sig och dessa ville vara hos honom". Han var en energisk arbetare, som bröt åker och byggde hus både i byn och fäbodarna.

Sin bortgång bebådade han i förväg med skriftens ord: "Nu låter du din tjänare fara i frid".

Modern "var stor och stark och var nästan alltid med, då man fiskade, hur mycket det än stormade under vårar och höstar. Hon kunde slå hö som en någorlunda bra slåtterkarl ännu då hon var 50 år gammal och var ej gruvsam att ta sig till med vad som helst". Bibeln och psalmboken voro även hennes käraste läsning. Också om moster Ingeborg förtäljes, att hon "var djupt rotad i sin bibel och sina sånger. Det låg en värmmande kraft i hennes ord och väsen och hennes sista ord voro: "Fader, i dina händer befäller jag min anda".

En allvarlig och kristlig anda präglad av 1800-talets väckelserörelse genomsyrar över huvud taget hela krönikan. Väckelsen gav en fast resning åt karaktären, men dess anda verkar i en nutidsmänniskas ögon nog onödigt sträng och hård. Barnen skulle fostras till allvar, ej till lek, och hos äldre

skapades lätt en tungsintethet, som undergrävde glädjen i livet och lätt förde till en självrannsakan utan mått. Den tunga och dystra livssynen ger vår berättare uttryck för i några betecknande rader:

*"En jämmerlig och usel ting  
är livet och tar snarligt slut.  
Dödsängeln svävar alltjämt kring  
och över världen ropar ut:  
Fåfänglighet! Förgänglighet!"*

I litet valhänta ordalag, bakom vilka man anar ett varmt hjärta, berättar han om sin tidiga kärlek till den blivande hustrun: "Min kära barndoms- och ungdomsvän Gunilla Olofsdotter i Västgården var mitt ideal. Men vi talade ej med varandra om vår vänskap eller om äktenskap och träffades sällan, oaktat vi voro närmaste grannar, ty jag var blyg. Men vi förstodo väl varandras mening och det var nog. Och därför tog hon ej någon av sina många friare. Men oaktat vi endels voro något främmande för varandra, blev det ändå så, att vi ingingo äktenskap med



Gåxsjö år 1958, ovanför kyrkan syns Västgården och längre bort ovanför åkern Hurtiggården.



varandra". Hur många allmogeäktenskap ha ej blivit till på detta ordkarga sätt?

Så står bröllopet i dagarna tre med väldiga kalas och massor med folk. Enligt gammal norrländsk sed får brudparet rik "begåvning" av släkt och vänner: en silverpokal, fyra silverskedar och omkring tusen kronor i kontanter. Som kraftig kontrast till det storslagna festandet komma redan efter ett par dagar de vardagliga mödorna i fähus och stall, på åker och äng.

Efter några år slå makarna sig lösa och resa till Stockholm: det är blandat nöje. Mer än två tredjedelar av vägen vandra de till fots med en väldig packning av matvaror, bättre kläder etc. i sina bärdon, de norrländska mesarna. När de vid återkomsten från storstaden sågo sina barn friska och glada, säger den gamla berättaren, "blevo vi väl mycket gladare än då vi sågo allt det stora och ovanliga i Stockholm".

Vid sidan av släktens öden har han även åskilligt att berätta om levnadssättet i gångna tider, om kampen för en knapp bärning på slättermyr och i timmerskog, om jakten och fisket. Ofta nog berättar han någon tidsbetecknande anekdot, så t. ex. om den påpasslige herre, som 1852 mot ersättning för häpnande beväringar demonstrerade, hur man endast genom strykning mot lådans plån kunde få en sticka att tända. Omkring 1850 dök den förste gentlemannen med mustascher upp i byn. Lilla Gunilla gav då luft åt sin förvåning med orden: "Dä ha kommi en kär, som ha svans under näsan!"

När landsantikvariet Festin i Östersund en dag utger dessa minnesanteckningar i en utförligare form än dessa rader gett möjlighet till, skall det visa sig att den gamle kyrkvärden Olof Pålssons krönika ej blott skall utgöra ett redbart monument över fjällbefolkningens strävsamma liv, utan

också skall skänka oss en bild ur 1800-talets svenska fromhetsliv.

Men Olof Pålsson har även framträtt som målsman för ett uppslag, som enligt min åsikt icke bör dö bort med honom. Under de sista åren av sitt liv var den gamle ivrigt sysselsatt med att med mejsel och hammare återge några av Jämtlands bygders historia. Dessa manshöga bautastenar ha placerats vid kyrkorna, och på dem har han inristat socknens viktigare öden. Stenen vid ingången till kyrkogården i Gåxsjö upptar sålunda först namnet på den äldste kände åbon i kyrkbyn, Arne, från början av 1600-talet (*anm. skall vara 1410*). Sedan få vi reda på åtskilliga andra viktiga årtal i socknens historia, när kyrkan byggdes, kyrkbyn fick körväg, skolhus uppfördes, när avvitrning och skifte ägde rum och myrarna dikades ut genom krondiket, när poststationen kom till och järnvägen öppnades etc., alltsammans viktiga år i en sockens historia. Hur värdefullt vore det icke, om i varje socken i vårt land, gärna vid kyrkan, en dylik kortfattad historik funnes. Må tanken gå vidare till våra talrika läns- och sockenföreningar med kulturhistoriska eller andra uppgifter.

*Ragnar Jirlow i Svenska Dagbladets söndagsbilaga den 24 april 1932, ÖMEA 3730:100)*

*Ragnar Jirlow (1893-1982), Fil Dr, historiker och etnolog med jordbruksredskap som specialitet.*



# ***Ol Pålsa Krönika, del 1***

## ***Gamla minnen (från del 5-1)***

Eller hvad far och farfar samt mor och mormor med flera berättade, jemte egna iakttagelser och reflektioner m. m. Upptecknade under åren 1878 – 1910. Af bonden eller rättare födorådsmanen Olof Pålsson, Gåxsjö.

Orsaken hvarföre jag tagit mig till att uppteckna gamla minnen m. m. är icke att jag är särskild skicklig dertill, utan sedan min fader dog 1878, min hustru 1882, samt min mor 1887, äfvenså två af mina barn, Gunilla och Kerstin, började jag att mer och mer tänka på den flydda tiden och på det gamla i almänhet. Och dessutom kom jag ihåg att gamla Jöns Larsson i Sikås, som viste mycket om det gamla, skulle berätta och prosten J. Östlund skulle anteckna, men denna öfverenskommelse blef försummat till dess ålderdomen trängde på, och döden bortryckte dem. Dessa med flera förhållanden, är orsaken till antekningarne som dock äro enkla och torra och en stor del af mindre värde. Att icke säga totalt värdelösa vid tanke på lifvets alvar och ovaraktighet. Och vad det angår mina iakttagelser och reflektioner m.m. äro de beskrifna efter bästa förstånd, men torde likväl utom det bristfälliga språket, innehålla åtskilliga fel.

## ***Förord***

Som jag efter min faders död 1878 började antekna gamla minnen m.m. Och sedan min hustru samt moder och 2ne barn afled, har jag anteknat ett och annat om deras m.fl. lif och hädanfärd, samt äfven fortsatt andra antekningar. Ty jag kommer ofta ihåg det gamla, och har dessutom haft lust att antekna ett och annat af detsamma. Som äfven blifvit välvilligt berörda af tidningar och enskilda, hvilket äfven bidragit dertill

att antekningarne tillökats mer än meningen var. Och då cirka 400 sidor af antekningarne "gamla minnen" förvärfvats av fornminnesföreningen i Östersund (genom Festin!). Men då jag ej kunde återfå desamma, såsom jag tänkte, sedan de afskrivit vad som möjligen kunde ha något värde för dem, torde det hufvudsakliga deraf, som kostade mig ej så liten möda, blifva liggande på hög, hvilket ej var min mening. Och derföre anteknas nu en del deraf från gamla kladder, jämte några tillägg. Så att mina barn måtte få se något litet af huru förhållandena varit förr, ty den hälla vi reste varå anteknats några data af Gåxsjö historia, är alltför knapp.

Och för denna nya teckning eller krönika, har vi ytterligare studerat i församlingsböckerna. Varvid prosten H. Vedholm välvilligt hjälpt mig. Men då de äldre äro förstörda genom eldsvåda. Och då hans tid af Embetsgöromål ej tillåtit något längre studium, blir äfven detta endast styckeverk. Jag har dock efter min ringa förmåga försökt fylla bristen från andra källor och handlingar m.m. Det blir dock bara en torr och dålig teckning. Den kan dock tjäna till hjälp för den som har tid och förmåga att samla och nedskrifva en bättre och fullständigare krönika. Och då jag i vissa fall nedskrifvit min mening, kan nog äfven dessa ha många fel, för hvilka jag vill bedja om öfverseende. Och som förmildrande orsak till min dåliga sammansättning vill jag åberopa att jag icke ens under min krafts dagar kunde skrifva något så när riktigt. Och nu är jag ännu sämre.

Gåxsjö i januari 1914

Olof Pålsson

### **Från del 1:**

Vid genomläsandet af dessa antekningar finner jag många och stora brister i flera afseenden och då torde andra finna ännu större bristfälligheter, särskild i sammansättningen och kanske tänka att det varit bättre om jag alldrig skrivit något. Men som orsak dertill vill jag nämna att jag tänkte det skulle vara rätt att framdraga något af det gamla, och delvis jämföra det med nya förhållanden och i någon mån påvisa de olika tidernas bättre och sämre sidor, så att de unga skall kunna utvälja det bättre. Men om jag i någon mån lyckats det tillhör ej mig att afgöra.

### **Från del 3:**

Har erbjudit grannarne min samling af gamla saker under vilkår att de satte upp den gamla födorådskammaren som varit i Vestgården på lämpligt ställe inne i Gåxsjö by till förvaringsrum eller s.k. Museum. Och detta kunde de flästa vara med om, bara huset fick stå der det nu är i Lillhögsve, men då det i vad fall som helst måste repareras, så ansåg jag det ej lämpligt att bygga om detsamma på ofri grund och en otjänlig plats. Och har jag fortfarande haft desamma här hemma i gården, men har nu gifvit löfte om dess öfverlämnande till Fornbyn i Östersund, under vissa villkår och att de skola vårdas såsom en särskild afdelning. Och nu i denna månad skola de sändas, d.v.s. i April 1916. Och sedan blir det väl bra tomt efter dessa gamla minnen. Visserligen skall jag behålla kvar en del, män ändå så.

### **Från del 2:**

Må tillägga att även jag finner det föregående bristfälligt och dåligt i alla afseenden och kommer dervid att tänka att kanske det varit rätt och bäst att jag aldrig företagit mig sådan skrifning utan heldre arbetat med vanligt göra. Och det torde blifva så, att en

del ej kan och vill, godkänna en del, och i följd deraf förkastar alltsammans. Och för dem som gilla syftemålet fins det mycket annat som är af ojämnförligt större värde att läsa. Men jag har lust att antekna och det är detta som drifver på.

Gåxsjö i Februari 1916.

Olof Pålsson

### **Om Hambra- eller Hammerdal och Goksjö eller Gogsjö**

Det första vi känna om Hammerdal och Goksjö är genom Abraham Hülphers beskrifningar öfver Norrland der det förekommer, att det var Pastor i Hammerdal redan år 1282. Och då var det väl äfven Kyrka och församling. Och då Goksjö var en af de 6 a 7 första småbyarne i Hammerdal, så kunna vi få antaga att det redan var åbor härstädes. Och det skulle då enligt sägen ej vara några andra byar eller bofasta emellan Hammerdals Kyrka och Uhl (Jule eller Skåål) i Sörli. Så att dessa gamla Gogsjö kunde möjligen utan protest tillegna sig jakt och fiske m.m. kanske ända upp till Stakafjället. Men det är okänd när man först började att bygga och bo här i Gogsjö. Och genom samma Hülphers förekommer äfven att församlingarne i Jämtland blefo kallade till ett möte i Bräcke (*Mordviken*) den 4 April 1410, för att besluta om en gård af (600) mark till Uppsala Domkyrka, ty Jämtland hörde till Uppsala stift. Och att bland de ombud som sändes till mötet ifrån de olika socknarne, var det två från Hammerdal, Sigurd i Viken och Arne i Göksjö (Goksjö). Emellertid, och oaktadt vi genom ombud företaget undersökningar i gamla handlingar i Stockholm kunde vi ej få några andra upplysningar om Goksjö, än en ytterligare bekräftelse om vad vi här ofvan redan viste genom Abr. Hülphers. Vi torde således få hålla till godo med att ej veta något om Gogsjö under den flera hundra år långa tiden till år 1685. Det fins en dopbok

från detta år, men från och med år 1694 till nuvarande tid äro de flästa av Församlingsböckerna i Hammerdal förvarade derstädes i Prästgården eller sakristian, men de äldre säges vara förstörda genom eldsvåda i Hammerdals Prästgård.

### **Fortsättning om Hammerdals kyrka (kompletterad från del 5-1)**

Enligt gamla handlingar har det varit kyrka i Hammerdal långt tillbaka. Och dess Pastor Agmunder (är den förste som) nämnes år 1282. Den nuvarande kyrkan skall vara den 3dje i ordningen på samma plats och byggdes år 1781. Och oaktadt den framförda sten jämte den gamla, tog slut då de knapt kommit i jämnhöjd med fönstren, framfördes behöflig sten så att murningen ej behöfde afstanna, dervid halfva antalet af socknens matlag utgjorde sina dagsverken varannan vecka under hela sommaren, och ändå stod inte tillbaka af bergningsarbetet under andetiden (*höskörden*). Och oaktadt Hammerdal ej hade mer än cirka 1.200 personer kunde de likväl uppföra den stora kyrkan, ty de voro villiga och eniga att utgöra sina dagsverken m.m. Tornet byggdes år 1817. Förut hade man klockstapel, både kyrkan och tornet voro täkta med tjock spån som var klufven av stark furu, och delvis, eller behöfligt täljd och hyflat. På tornet har samma spån bibehållits till år 1901 då det täcktes med kopparplåt. Åren 1858-59 blef kyrkan grundligt reparerat, men täktes med mycket tunna handrifna granspjälkar, så att den måste omtäcktes år 1886.

Å det materialförslag för kyrkorestaureringen som Byggmästare Trolle aflämnade, afprutades en betydlig del enligt förslag af en "vis" man, men följden blef att en stor del fattades, varaf följde en stor äkra omkostnad och en betydlig mängd plank och bräder måste köpas från de närmaste husbehofssågarne, hvilket de s.k.l. långvä-

garne m.fl. ej tyckte om, ty det blef dyrt att under höanden skaffa fram så mycket som behöfdes å de obanade vägarne. Och dessutom hade man velat lefverera sina andelar, så långt detta kunde låta sig göra. Arbetsledaren Thelander var väl skicklig, men emedan han kunde deltaga i nattliga äfventyr, kunde han ej alltid utöfva behöflig tillsyn öfver arbetet och många voro mindre belåtna med detta förhållande. Som ock öfver att en och annan voro mindre flitiga i det gemensamma arbetet.



*Hammerdals kyrka, teckning av Richard Ekman i Våra kyrkor, 1936.*

Hans Strömstedt blef slagen af en nedfallande sparre. Och en spåman förutsade att det skulle väl blifva en ännu större olycka, ty en berguf uppehöll sig i närheten en lång tid, men spåmannen tog miste såsom det ofta sker då man skall gissa. Vill nämna att sedan ställningar blifvit uppsatta vid durksikten, var det flera ynglingar som gingo upp till tornspiran och den djärfvaste var Abram på Kungstaburet i Ede. Som steg upp på det stora träkorset, der han utförde flera

vågade rörelser, som med blandade känslor bevitnades af många som stodo på kyrkval-len m.m. Men detta var ej blått onödigt, utan äfven öfverådigt, ty korset var nästan totalt uppruttnat vid takbandet. Det är dock bra att det fins män som har mod, samt klara och starka hufvuden då det påfordras, och en sådan var äfven Abram Jonsson i Sikåskälen, som oaktadt han var en gammal bonde, eller rättare en födorådsgubbe, likväl utan någon (egentlig) ställning satte upp åskledaren vid det höga tornet 1874.

År 1895 insattes varmugnar i kyrkan med mycket godt resultat, d.v.s. det blef varmt och beqvämt emot vad det förr kunde vara under den kalla årstiden. Men dessa ugnar som väl var afsedt för eldning med kol var således ej riktigt lämplig för eldning med ved, och följderna har blifvit, att den mycket värdiga kyrkans inre har blifvit nog så mörk. Äfven i Gåxsjö kyrka har vi en sådan ugn och följderna börja redan visa sig.

Gammalt var det ej ovanligt, att då man tog upp grafvar å kyrkogården påträffa mindre förmultnade lik och likkistor och detta var en följd af flera orsaker, ty dels var kyrkogården liten, och vattensjuk vid södra sidan, och dels i en bristfällig plan för grafvarnas upptagande, ty de hade frihet att själf upptaga grafvar för sina anhöriga och detta äfven grupp eller byvis. Sedan utvidgades kyrkogården och omgärdades af en ny stenmur, den blef dock ej som den förra, täckt med bräder och rappat. År 1886 blef den återigen utvidgat. Och sedan Gåxsjö församling blef frånskild, har kyrkogården utvidgats ytterligare mycket mera än det hela förut, för att bereda plats för familjegravar och behöfliga gångar, särskild å den gamla platsen som redan nu ter sig i ett väl vårdat och prydligt skick.

Och om kyrkan må ytterligare antecknas, att dess altare m.m. nu blifvit ytterligare förskönat enligt Donation af Lars Hemmings-son i Sikås jämte andra gåfvor. Skada blott att kyrkan blifvit något mörk af rök från

dessa varmugnar som torde vara afsedd för eldning med kol häldre än ved. Det är dock oaktadt denna lilla anmärkning ett prydligt och värdigt tempel. Och många, att inte säga alla församlingens lärare m.fl. har i detta hus och utom detsamma utfördt sitt dags eller lifs arbete, med nit och framgång, hvilket tydligen visatt sig inom församlingen, särskild under vissa tider. Och vi som nu tillhöra Gåxsjö församling har många dyrbara och kära minnen från den gamla kyrkan och den gamla moderförsamlingen.

### ***Hammerdals Pastorat- och Tingslag (fanns även i del 5-1)***

Hammerdals Pastorat har varit det största i Jämtland nära tjuugu gammel mil långt (ca 21 mil) under den tid Ströms- och Frostvikens pastorater, samt delar af Borgvattnets och Föllinge och Laxsjö nuvarande församlingar tillhörde detsamma. Nu består Pastoratet endast af Hammerdals och Gåxsjö församlingar. Hammerdals Tingslag omfattade förr samma områden som pastoratet, med säte för tingen inom Hammerdal (utom i vissa fall), först å olika Gästgifvaregårdar till 1851 och vanligen söder om kyrkan, och sedan i Skol- och Tingshuset i Mo nära 60 år. Och på den tiden var det Hammerdalsborna som vanligen bestämde hvar skåpet skulle stå, men vid 1860 talen började denna rätt att delvis öfverflyttas till Ström, och detta en följd af flera orsaker. Ett nytt tingshus kommer äfven att uppföras i Ström hvilket nog blir lämpligt, då tingslaget ej kan delas. Må äfven nämna, att sedan början af 1850 talen, då Högandals folkskola blef färdig, som äfven var afsedd till tingshus, har tingen hållits därstädes. Och år 1912 flyttades tingsstället till Ström.

### ***Om Hammerdals Kyrkogård och vid Begrifningar (fanns även i del 5-1)***

Hammerdals Kyrkogård var liten, och vattensjuk, särskilt å södra sidan, innan behöfliga



diken blefvo upptagna, och dessutom var det en bristfällig plan för grafvarnas upptagande tillåten. Ty de hade frihet att själfv upptaga desamma för sina anhöriga och detta grupp- eller byvis. Och i följd af dessa förhållanden var det ej ovanligt under 1840 talet att då man tog upp grafvar påträffa oförmultnade likkistor och lik. Och äfven vi barn sågo delar af cheletten å de nyuppkastade jordhögarne. De torde dock så fort ske kunde föra dem tillbaka ned i grafvarne eller ock till likhuset. År 1861 utvidgades kyrkogården åt södra och östra sidorna och uppfördes ny borggårdsmur som dock ej rappades och täcktes med bräder som den gamla. År 1886 utvidgades kyrkogården i väst och i norr, d.v.s. samma år som kyrkan och kyrkogården i Gåxsjö invigdes. Och sedan har kyrkogården i Hammerdal utvidgats 2ne gånger åt nordvästra sidan och det till ett mycket stort område, för att äfven bereda plats för familjegravvar, som redan upptaga hela gamla kyrkogården m.m. Och det hela är mycket välordnat och prydligt. Ty det har nu blifvit en vacker sed, att ordna och försköna kyrkogårdarne. Äfven vi i Gåxsjö har börjat dermed.

Vid begrafningar som alltid (så vitt jag mins) skedde ute på kyrkogården huru än väderleken var, och alla männen togo av sig hufvudbonaden under begrafningsakten. Men vid en begrafning som förättades af en Pastor Blix (i Medelpad?) en mycket kall dag, så blef denne som var kal i hjässan så förkyld att när han kom tillbaka till Prästgården efter jordfästningen och Gudstjänsten i den kalla kyrkan att han blev sjuk och afled inom några dagar, men sedan fingo Prästerna ha hufvudbonaden på vid begrafningar. Och allmogen följde äxämplet. Ty det var svårt förut, att under köld, samt snö och regn och storm, stå utan hufvudbonad.

Det var äfven vanligt att de närmast sörjande Kvinnorna såsom Enka, Moder, Döttrar och Systrar och Svägerskor till den aflidne ledsagades till grafven ofta av två

och två vänninnor samt derifrån och till 2dra, 3dje eller 4de bänkarne (på kvinnosidan) i kyrkan. Och efter Gudstjänstens slut, vartill äfven hörde en alvarlig och bevekande likpredikan eller personalia, ut ur kyrkan till kvinno sockenstugan eller en gård eller kanske vanligast till någon kyrkstall och senare kyrkstuga. Det var äfven brukligt att någon slägttinge, granne, eller vän till den döde, skulle bära korset. En äldre man, om den döde var gammal, en medelålders man om den döde var ungefär i den åldern, en yngling, om den begrafne var ung, och en gosse, om det var ett barn. Man stod då vanligen vid grafvens östra kant under begrafningsakten och höll i korset. Och det hände under sommaren, att några af männen kunde strax derefter börja att skotta igen grafven d.v.s. en del af grafven. De hade ej som nu familjegravvar, men i stället var det så att säga bygrafvar så att man åtminstone delvis kunde lägga sina anhöriga i närheten af varandra.

I Hammerdal fins ännu en stor mängd smidda järnkors som begagnades flerfaldiga gånger af sådana som ej ville göra eller bekosta ett nytt. Och för att utmärka hvilken som vilade derunder, var den dödes namn m.m. skrifvit på ett papper och sattes på korset. Det var således inga dyrbara grafmonument, men jag håller före att de sörgde och saknade sina bortgångna anförvanter och andra, minst lika djupt då som nu. Och om grafvårdarnes i ögonen fallande olika värde uttalar en sångare sålunda.

*"Hvad säger mindre eller mer. En mullhög eller marmorsten?" Fåfänglighet! Förgänglighet!*

### ***De gamla byarne och deras områden (jfr samma ämne i del 5-1)***

De första byarne i Hammerdal torde vara Ede, Görvik, Viken, Lorås, Åsen, Goksjö, Halen, Mo, Solberg, Bye, Gisselås, Sikås, Fyrås, Håxås, Skarpås och Grenås. Det torde dock

ha varat bosatt folk på en del andra platser tidigare än på en del de ofvannämnde, deribland å 2ne platser med namnet Böle, som torde vara en förkortning af ödesböle. Samt i Anås, Karlsnäs, Västansjölägden och Hallägden m.fl. ställen. Det har berättats om gammalbyarne, att Ede hade stora marker för jakt och fiske m.m. äfven "utpå skogom" d.v.s. en del af det nuvarande Borgvattnet, samt slotter m.m. inom Ottsjöns område, jämte andel i ödesbölet Västansjölägden. Och gamla Gogsjö, hade kanske ännu större områden, i synnerhet om vi skulle medräkna den stora fjälltrakten "Gogsjö vita fjäll" till deras område? Men då i Gogsjö var endast 2ne åbo till 1780 a 90, då det blev fyra, så må vi väl tänka att de hade mer än nog af fisken och jaktmarker på närmare håll. Det är nog sådana som lämnat beskrifningar öfver orterna nära Kölen som dervid även tagit namnen från de närmast boende, och deraf Gogsjö vita fjäll. Hallen och Gisselås och kanske Fagerdal skall ha haft sina äxtra områden "väst på Kälom" och kanske något i öster, såsom Mullnäset och Långlingen (nu Långlingen). Görvik hade utom sitt stora område, något äxtra i Öster åt Vimmervattnet med vilka de även hade tvister om jordområden under 1840 talen. Viken och Solberg hade äfven något äxtra i sydost. Fyrås hade äxtra marker vid Boberg. Mo hade Mobodarne m.m. i Sikåskälen. Lorås hade äxtra marker på Kilom. Sikås hade marker i Sikåskälen och Rafthöjden, samt till Munkflohögen, men Norderåsarna ville äfven tillägna sig en del starrfloar m.m. De kommo äfven att stöta ihop med Sandviksbor om en slottmyr vid Raftsjön, men sandviksbon hade redan börjat slå myran och ville ej sluta, så att sikåsbon måste uppsöka något annat ställe som gick slå, men gaf den omtvistade myran det mindre vackra namnet "Etter Jöns myran" som den ännu torde ha. Äfven de andra gammalbyarne torde väl ha några äxtra områden och fisken. Fågelnäsborna hade fåbodar i Nyland (Vallen).

Emellertid voro gränserna emellan Byarne och särskild å de äxtra områdena mycket obestämda varföre afvittring värkställdes och bestämda punkter och rösen utsattes.

Men vid dessn afvittringar ginge ej Landtmätarne lika grundligt tillväga som nu, ty de hade sig ålagda att affatta mycket stora områden pr. år, ända till 27.000 Tunneland vardera och derföre kunde eller måste man äfven använda sig af steg, vid mätningar för punkternas eller rösernas bestämmande. Dock torde Landtmätarne vid afvittringen mäta eller stega så, att ej någon fick för litet. Men en och annan by kunde få något för mycket. Och så är det väl med Gåxsjö, 2ne sidor af skatteområdet äro, om jag mins rätt, något för långa, en är ungefär och den fjärde sidan är för kort.

***Afskrift: Rågångs Beskrifning öfver Gåxsjö byens skatteskog och Kronoafradsland, belägen i Hamnerdals socken;***

*Begyntes vid No 1 Raftböjen kallad. "En bleckad tall, erkändes för råmärke emellan Norderåsens by i Häggenås socken. Sikåhs och Gåxsjö byar i Hamnerdals socken samt Fölinge socken, enligt 1666 åhrs Kronoafrads bref af den 6 september".*

*Vidare förekommer eller åberopas handlingar af följande år och datum 1734, 1739, 1742 d. 12 April, 1647 d. 27 Nov, 1666 d. 3 Sep, 1748 d. 17 Sep, 1752 d. 29 Juni, 1754 d. 11 Mars, 1759 d. 20 Mars, 1755 d. 9/10, 1761 d. 20 Feb, och d. 20 o 30 Nov, 1762 d. 29 Okt. och d. 5 Nov. 1750 och 1754. 1763 d. 10 o 25 Sep, 1765 d. 4 April. o 21 Dec, 1767 d. 10 Sep, 1768 d. 3 Sep, 1769 o 1771, 1769 d. 3, 4, 5 o 6 Juli, 1770 års Instruktion. 1763 och 1793. Afvittringsrätten af den 7 Dec. 1771 samt 1773 d. 13 Dec.*

*Då dessa handlingar äro svåra att läsa, åtminstone för mig, och en del deraf äro af mindre värde, har jag endast anteknat årtalen.*

### **Afskrift: Rågångs Protocoll m.m.**

År 1806 den 18de Augusti uppgaf Goxsjö Byamän skogsskildnaden emot angränsande rå, likmätigt Afvittrings Rättens utslag af den 7 December 1771 ifrån No 1 Norsholmen rätt fram till till No 2 Storån, dädan efter Storåns krökningar till No 3 en i samma elf tagen punkt tretusende niohundra åttioåtta alnar ifrån öfra Stockmyrans norra ända No 197. Sedan rätt fram till No 4, det ställe där Rångnors Elfven löper utur Ottsjön och rinner derifrån till Goxsjön, och vidare rätt fram till No 5 Tvärvalls myrmärke, hvadan Linjen går till No 6 Råmärket i Stormyran, sedan till No 7 rätt fram till östra Storbäcken och sist i rätt Linia derifrån åter till förstnämde märke Norsholmen No 1. Varandes desse märken och skilje lineer tillförne en del upqvistade och röslagde, dels nu under påstående Affattning af Byns skog och Utägor och dels 1810 under fortsättning af återstående skogsmätning emot Kakuåsens Krono Afradsländ förehades den 10 och 11 September 1810 ifrån Rångnors Elfvens utlopp utur Ottsjön till Goxsjön hvarest i vestra sidan om utloppet 5 stena röset blef uprättadt med hjert sten 1 aln hög, 1 aln bred och 1/2 tjock samt 20 aln. derifrån utliggare, vid östra åbredden 36 alnar ifrån Röset; hvarefter Linien fortsattes och vid hvarje 500 alnar 5 stadiga pålar blefvo i rad nedslagna i Linien; der sten icke fans, men där Linjen sträckte sig öfver Goxsjön, upsattes och omskolades vid västra stranden, kallad Östra Vasselnäset en visare 1 aln hög, 1/2 aln bred och 1/4 aln tjock. Samt å Lomsjöns Östra strand likaledes en större sten som omskolades. Och vid Lineens ända märke, som i stöd af förenämde Rätts Dom utsattes vid Storån 3.988 alnar ifrån öfra Stockmyrans norra ända måste i brist af sten i det kringvarande sank flolandet, 12 alnar från västra åbrädden å skogsbeväxt så kallad å ren 5 stadiga furupålar med fläs, jemte en furu påle 20 alnar derifrån, ut

Lineen; hvarvid vederbörande tilsades att å tjenligt före ditskaffa sten til Röset. År och dagar, förr skrifne. På Embetets vägnar Mart. Sunding.

Emot den sistnämmda delen af ofvan stående Rågång, d.v.s. emellan Storån No 3 och Rångnoret utlopp från Ottsjön No 4 har särskild en och annan af jordägarne i Lomåsen upprepade gånger försökt att flytta punkten No 3. Men det har lika många gånger misslyckats. Och nu har samma fråga dragits inför Härads rätten, och Häradssyn har hållits, med samma resultat som förr. Men de kärande d.v.s. några i Lomåsen, Kakuåsen och Nyland har nu dragit frågan ända till Högsta instansen. Och sedan torde det väl blifva slut. Och vi som nödgats uppträda som svarande, tycker att denna rättgång har varit bra onödig, ty det är elagt att tvista, och så blir det dyrt. Och att ändra eller flytta en punkt som fastställdes af Afvittringsrätten 1771 jämte nyare utslag torde ej låta sig göra, då äfven det är klart att de har det jordområde de skulle ha. Det torde icke heller vid något tillfälle ha framhållits som motif för Rågångens flyttning att de ej har vad de äro berättigade till. Men väl att de hållit före att Gåxsjöborna har för mycket, hvilket de önskade bekomma som en öfverlops jord eller kronkil som tillökning till sitt eget område. Och nu senast hafva de särskildt framhållit att afvittringskartan ej stämmer med marken och bykartorna. Hvilket dock är bara skenbart; i det att afvittringskartan är något otydlig, men den är gemensam för båda parterna. Och på denna grunda sig båda bykartorna. Att äfven några af Nylands byamän nu gjorde gemensam sak med några i Lomåsen m.fl. var oväntadt, då de vid Skiftes sammanträde i Gåxsjö den 18 sep. 1848. fingo (som gåfva) de ej så obetydliga holmarne i Storån.

## ***Om gamla Ödesbölen och dess orsaker (fanns även i del 5-1)***

De gamla ödesbölen som förekomma inom Jämtland torde vara en följd af flera orsaker. Deribland den s.k.l. Digerdöden under förra hälften av 1300-talet, som borttrykte mycket folk, och de dogo mycket hastigt. Och en gammal gumma i Åsen, Märilt som var född 1760 berättade vad man kunde säga om denna pestsjukdom medan hon var ett barn. "Att det var 2ne barn, Gosse och Flicka, som gingo före pesten och dessa hade ett spjut och en sop. Och frågade, der de ingingo om de skulle sticka eller sopa. Valdes det förra fingo några lefva, men valdes det senare blefvo alla inom huset bortsopade." Ja, så kunde man prata.

Vidare var det en stor hungersnöd i Sverige och Finland m.fl. länder under åren 1695-1697 och mycket folk dog af svält. Krigen och osäkerheten emellan Sverige och Norge m.m. hade särskild för Jämtland flera omväxlingar, och var väl orsaken till en del ödesbölen. Och det kunde väl äfven hända att en och annan som satte sig ned i de djupa skogarne eller vid sjöar, sedan kunde finna bättre platser. Samt äfven af andra orsaker flyttade ifrån sitt lilla arbete. Och i följd af dessa, med flera orsaker, blef det ödesbölen, en del med mycket stora Åkernar, och andra med små, och mindre tydliga märken. Inom den närmaste oten, och äfven oaktadt Hammerdal torde höra till Sverige, då en del andra Socknar i Jämtland hörde till Norge, förekommer ej många ödesbölen, dels derföre att nya släkten kunde tillkomma och upprätta de gamla platserna. Det största är väl den s.k.l. Västansjöläjden der man haft betydliga åkrar, och fördt bort tusentals lass sten, dels i rösen och dels ned i Gåxsjön. I Hallägden vid Ottsjön är äfven ett ödesböle. Och om sambandet emellan dessa vet gamla sägen berätta ett och annat, men vad som är sant är ej godt att afgöra. Så väl

i Västansjöläjden som vid Stolen har man funnit Stridsyxor och mycket små spjut, som tillhört desamma. I de små ödesbölena i Valen, och norr om Lomåsbodarne vid gamla vägen, i gammelbodarne och i Vallnäset m.fl. torde kanske endast varit fäbodan, ty de hade äfven åkrar i sådana förr.

## ***De äldsta gårdarne i Gogsjö. Och deras delning och innehafvare från år 1694 till nuvarande tid (se även del 4 och Gåxsjöboken – Fyra byars historia)***

Västgården och Östgården voro väl de första och enda gårdarne i Gogsjö under en mycket lång tid. Ja, vi torde kunna säga cirka fyra hundra år. Och som en liten förklaring öfver ett sådant förhållande, må anteknas, att folkökningen var ytterst ringa under den gamla tiden. Och orsaken dertill se föregående sida m.m. Och dessutom var det väl många, kanske äfven i Gogsjö som måste ut i krig emot Ryssar och Normän och funno sin död, antingen i dessa blodiga strider eller i fångenskap och andra lidanden och sjukdomar. Och så var landet och orten i sin helhet, ytterst svagt befolkat så att det fanns nog rum för de syskon m.fl. som ej fingo stanna hemma. Och sed och ordning var äfven så, att man ej gärna ville dela sönder gårdarne under den gamla tiden. Emellertid stod Vestgården delvis på samma plats som den nuvarande och Östgården stod cirka 60 met. Östnordost om densamma, och således nära varandra såsom det var vanligt i alla gamla byar. Och namnen voro mycket naturliga. Västgården har dock ännu det gamla namnet, hvilket nu är mindre naturligt sedan Östgården flyttades. Dessa gårdars folk bröt äfven upp åker på södra sidan om Noret, hvilket framgår af namnen Västgårdsåker, Hurtigåker och Malinåker m.fl. som delvis fick det gemensamma namnet Norsåker. Det var väl omkring år 1680 som Västgården delades i 2ne lika delar 1



1/2 Tunneland vardera, emellan bröderna Olof Olofsson och Jon Olofsson. Och omkring år 1690 som Östgården delades i 2ne lika delar 1 7/12 Tunneland vardera, emellan bröderna Johan Jönsson och Erik Jönsson, och deras hustrur Karin Larsdotter och Ingrid Larsdotter voro systrar från O.K.S. gården Bye. (Vid delning sattes de nya gårdarne före. Och så har det ofta praktiserats äfven sedan). Erik Jönsson fick nya gården och nämnes som ny åbo 1694. Och denna nya gård fick tillnamnet Sörgården och det blef då 4ra gårdar i Goksjö. Västgården, Östgården, Sörgården och Norsåker.

### **(Om Norsåker)**

I församlingsboken i Hammerdal af år 1694 nämnes först från Goksjö Jon Olofsson och hustrun Kerstin Persdotter och dessa voro de första i Norsåker. Sedan son Päder Jonsson. Päder Jonsson och hustrun Maria Jönsdotter samt Jöns och Kerstin barnen små. Gölin och Märnit Persdöttrar nämnes som pigor, ett vanligt namn på alla större flickor.

Och som Nattvardsberettigade under åren 1716-1727 nämnes Per Jonsson och hust. Maria, samt Jöns som vardt Dragon, dottern Kerstin, son Abram och Pär, Dragon Pehr Fjällström och Hust. Gunilla. Son Abram fick gården. Abram Persson född år 1703 och död 1792. Hust. Lisbet Hansdotter född år 1711 och död 1793. Gift i 32 år (skulle väl heldra vara 62 år) fick torrverk som ökades till död. Son Hans, fick gården.

Hans Abramsson född år 1736 och afled 1793. Hust. Ingeborg do 1740 och do 1806. De hade 5 barn: Abram, Lars, Brita, Lisbet och Margit. Abram blev gift med Stina Kajsa Edström i Mo. Lars med Anna Jonsdotter från Görngården i Åsen, Brita med Jonas Nilsson i Yxskaftekälen och således son hustru till Nils Flygare (som var en af de de första som började i Yxskaftekälen). Lisbet med bonden Anders Israelsson i Görvik (således mor till Israel Andersson Görvik och Lisbet Andersson i Åsen). Margit med bonden Karl Olofsson i Raftkälen. Sönerna Abram och Hans (Lars?) fingo gården (Norsåker) som



Gåxsjö by år 1939

delades i 2ne lika delar, Abram fick gamla gården.

Abram Hansson och Stina Kajsa hade 6 barn: Olof, Hans Moses, Ingeborg, Armika, Lisa och Anna Stina. Olof blev gift med Anna Ersdotter, Ottsjön (sondotter till Pål Andersson). Hans Moses, dog vid 20 års ålder, Ingeborg, gift med Hans Andersson Nöjd, Armika med Olof Hemmingsson i Persgård, Sikås. Lisa med Hans Andersson i Nolgården och Anna Stina med Anders Ersson, Ottsjön, som flyttade till Laxsjökälen.

1 a. Olof Abramsson och hust. Anna Ersdotter fingo gamla gården och hade 2ne barn Abram och Brita, Abram fick gården.

2. Abram Olofsson blev gift med Märit Nilsdotter i Sikås, De fingo ej några barn, Hus-trun dog tidigt och Brita som var gift med Lars Olofsson från Grenås, köpte först halfva gården och blef sedan ägare af det hela.

3. Lars Olofsson och Brita Olofsdotter hade ett barn Gunilla som blef gift med Karl i Klumpen.

4. Karl Johansson och hust. Gunilla Larsdotter har åtta barn: Margit, Olof, Johan, Märta, Gunilla, Ingeborg, Lars och Brita. Och två äro döda Anna Brita äldre o yngre.

A.b Olof Hemmingsson och hust. Armika Abramsdotter fingo gården efter hennes broder Hans Moses, och byggde ny gård nedanföre åkern, å en dålig plats, begärde laga skifte, och blef utflyttadt till s.k.l. Vintermyrbränna, men byggde i Hougsve, hade 5 barn: Hemming, Abram, Lucia, Stina och Armika, varaf Hemming och Lucia afled tidigt. Abram blef Rohtskollärare, tog namnet Öhrberg och blef gift med Märit Ersdotter å Hurtigbränna. Stina äger Gammelqvarnbacken Armika blef gift med Sven Olofsson i Grenås, men hon är nu Enka. Abram Öhrberg fick gården.

1. Abram Öhrberg och hust. Märit har ej

haft några barn, han tog sin syster son Olof Svensson i Grenås till fosterson och han blef gift med hustru Öhrbergs Brordotter Ingeborg Larsdotter i Klumpen. Abr. Öhrberg byggde en ny gård i Vintermyrbrännan, som han sålde till Prästgård, och öfverlämnade Hougsve till Olof Svensson. Abr. Öhrbergs svåger E. Ersson köpte Hougsve och hade gården några år, men afled och Öhrberg fick igen gården.

A.b. 2. Olof Svensson och hust. Ingeborg Larsdotter har 3ne barn: Abram, Märta och Kerstin.

Om de här ofvan nämnde, må ytterligare anteknas såsom belysning af de olika tidsförhållandena m.m.

Då gamle Hans Abramsson i Norsåker, f. 1736 d. 1792 hörde der han låg i sängen, att hans söner bröt något af det grofva brödet som var upphängd för torkning, sade han till dem, att de ej fick taga något af detta, utan heldre skära sig något af Elglåret som låg på bordet. Bild från 1770 talen A. Öhrberg.

Som sonen Olof Abramsson i samma gård hade tal eller rykte om sig att vara vänlig emot alla. Och var en mästare på skrickskor (skricksskor) och det berättades att då han gick på sådana kunde han hoppa öfver skrindan och tömmarne då de körde i galopp. Men då han var emellan 40 och 50 år gammal och hade varit i skogen och kom hem betydligt hungrig och åt s.k.l. pärröt, som var nog vanlig på den tiden och särskild till aftonvard, men han fick kolik och afled under mycket svåra plågor. Son Abram blef stor och stark, och särskild sedan han blef äldre, liknade han sin far i vänlighet, han dog vid 75 år, oaktadt sin styrka, han fick Strangurin (*prostatabesvär*).

Lars Olofsson var äfven en kraftig man och arbetsam och är så ännu, oaktadt han är cirka 72 år, han började tidigt med tungt och lättare arbete och detta torde ha härdadt

honom. Men han har dessutom varit en ovanlig sångare och är ännu villig att sjunga både vid bröllopp och begrafningar och andra samlingar. Och icke minst i Kyrkan. Ja han har varit och är ännu en kärngubbe. Svärson, Karl Johansson är bland annat Kyrkvärd och Gästgifvare.

Några rader om de andra af Abram Hanssons och Stina Kajsas barn och svärsöner. Hans Andersson Nöjd och Ingeborg hade endast Qvarnbränna och der fingo de slita mycket ont, eller kanske rättare de kunde ej annat, och så skulle de läja sig slott af andra och vid ett särskild fall måste de gå flera gånger i "höväder" till en aflägsen starrslott, ty det blef regn såsom det ofta kunde inträffa, då man skulle bära foder å dessa skogsslott och starren måste vara riktigt torr, om det skulle blifva något värde af de stora och tjocka starrlassen varå lades 2ne varf starr emellan varje roa. Emellertid måste de ånyo gå och försöka, men togo ej någon mat med sig, ty regnet hotade, men det blef ej något regn den dagen, och som det var långt att gå måste de fortsätta utan mat och bar då upp allt sammans fjorton starrlass, hvilket torde i arbete motsvara 28 a 36 höhässjor. Han kunde äfven hugga 3 1/2 famn (*6,20 meter*) kastve af björk om 3x3 alnar (*1,80x1,80 meter*) i skogen på en dag. Men han var ej af den sortens folk som ville ha åtta timmars arbetsdag för att ha tid att bråka, på nästan lika många timmar. De hade 3ne barn, begåfvade pojkar och den yngste var Kolportör H. Hansson i Yxskaftkälen och en af deras sonsöner är den begåfvade Folkskolläraren H. Hamren i Brunflo.

Om Lisa se under Nolgården. Och om Anna Stina och Anders Ersson Lacksjökälen må blott nämnas att deras son Erik dog, och Abram sålde farsgården och flyttade ifrån dem, till Laxsjö.

Olof Hemmingsson och hust. Armika voro ett framstående par, som äfven hade goda

talgåvor och utom vad förut är nämnd må tilläggas, att O. företog resor till Pårmässmarknan i Solefteå 50 gånger och 100 gånger till samma plats vid andra tillfällen och sista gången då han var 78 år, enligt son A. Öhrbergs uppgift och att han själf var endast tio år, då han första gången fick följa med. O. hade lust och fallenhet för handel, dock ej på samma sätt som vår tids handlande, utan han köpte lämpliga partier ladugårdsprodukter och äfven fiskvaror såsom färsk isfisk och sikrom m.m. som han själf skjutsade till Solefteå der han sålde sina varor. Och köpte de varor som kunde säljas hemma. Han handlade äfven något med hästar. Hustrun Armika var en af ledarne för den Kristliga värksamheten inom byalaget m.m.

Abr. Öhrberg ärfde sina föräldrars framstående egenskaper, var utom det som förut är vidrörd äfven Handl. en tid, dels med diverse och dels med skogar. Samt, så att säga, ortens skrivvare och Nämndeman och Landstingsman i många år. Och sista namnet tyckes särskild vara lämpligt. Och han har nästan alltid varit den ledande inom orten. Och att Öhrberg kunde leda och draga både höga och låga nästan alltid efter sin önskan berodde väl af flera orsaker och deribland af hans städade och vänliga umgängessätt. Och naturligtvis har han haft många uppdrag och har äfven haft tillnamnet Kungen i byn. Men att här redogöra om hans värksamhet kan jag ej. Och vill derföre endast nämna att utan hans kraftiga och energiska arbete hade väl icke Gåxsjö kyrka kommit till stånd, åtminstone icke så fort. Och om hans frikostiga gåfvor må jag åtminstone nämna att han donerat 5.000 Kronor till Gåxsjö församling, under benämning Abr. Öhrbergs och hans Hustrus Egnahemsfond. Hans efterträdare i många afseenden, Olof Svensson, är både Nämndeman och Landstingsman och mycket annat som alla känna till.

B. Lars Hansson och hust. Anna Jonsdotter, se sid. 13 (*i originalet*), blef ägare af halfva Norsåker som fick heta Södernorsåker. De fingo nio barn varaf 2ne dogo i barna åren. De öfriga voro: Hans, Sven, Per, Maria, Ingeborg, Anna och Lisbet. Hans blef gift med Anna Olofsdotter från Sikåskälen. Sven, med Brita Larsdotter i Sörgården. Per, med Brita Olofsdotter från Bredkälen, Maria, med Korpral Tapper i Ede, Ingeborg med Erik Ersson från Korsmyrbränna, och Anna och Lisbet blefvo ej gifta. Sven fick farsgården, men när hans svåger, "Lill Lars" d.v.s. Lars Larsson, yngre i Sörgården afled fick systern Brita ärfva gården.

Och sedan sålde Sven Larsson sin fars gård till syster Ingeborg som blef gift med Erik Ersson och de fingo en son, Erik, som sedan blef gift med Gårdsägarrinnan Lucia Hansdotter i Västgården. Hans Moder Ingeborg afled då han var endast cirka ett år. Och Fadern Erik Ersson blef sedan omgift med Anna Ersdotter i Jobacken Sikås. Och de fingo 2ne barn Anna och Per. Anna blef gift med Håkan Andersson i Bye. De fingo en del af gården, men sålde till stenarbetaren G. Eriksson och flyttade till Lomåsen, fingo Nio barn och flyttade till Optand, Brunflo. Erik Ersson köpte igen gård delen och öfverlämnade det hela till son Per, som blef gift med Ingeborg Persdotter från Munkflohögen och fingo 4ra barn: Anna Märta, Erik, Maria Kristina och Per Olof.

Då Erik Ersson redan var återigen Enkeman, blef han ånyo omgift, med Stina Kajsa Gren och flyttade till Myrnåshögen, der hans son Erik har hjälpt honom med de nya husen m.m. Men själf har han utfördt betydligt arbete äfven på denna plats, oaktadt sin höga ålder. Må ytterligare antekna, Att stamfadern i Södra Norsåker Lars Hansson hade en mycket stark och god sångröst och sjöng Psalmer äfven i skogen, såsom det ofta hände i förra tiden. Dotter Ingeborg sålde Gångnässtabuskiftet till sin broder Per

Larsson, som samtidigt köpte Timmerbacken af broder H.

B.a. Hans Larsson och hust. Anna Olofsdotter byggde nygård å sin andel af Södernorsåker. Och de fingo 2ne barn Anna och Karin. Karin blef gift med sin kusin Olof Ersson i Sikåskälen, de fingo 3ne barn. De själfva och sonen afledo, men flickorna lefva. Anna blef gift med Per Olofsson från Görvik och de fingo gården, och sedan fingo de fyra barn, men af dessa dogo Hans och Anna som dibarn. Men Olof, och yngl. Hans lefva, den senare tog tillnamnet Edén och blef gift med Lucia Ersdotter i Nygården (och denna var en utbrytning af gamla Sörgården). Olof fick gården hemma och blef gift med Dorothea Henriksdotter från Munkflohögen som äfven hade hälften af sin farsgård, de har 3ne barn: Per, Henrik och Olof.

Om Hans Larsson kan anteknas att han var en lugn man, Och som en bild om vad han m.fl. tänkte om den lyx m.m. som följde den nya tiden må ett uttryck från denne anteknas. Att då han såg huru Ungdomen och särskild flickorna utstyrde sig med granna fjädrar. Att detta var aldeles onödigt, ty i hans ungdom klädde de sig endast så och så. "Och de tykte om varandra då å". Han var född år 1807 och lefde öfver 80 år och läste mycket, dock ej tidningar. Utan Luthers skrifter och Bibeln, men i synnerhet Luthers Evangelii Postilla. Han sålde den s.k.l. Timmerbacken till sin broder Per så att äfen denne skulle få ett litet hemm med sin hustru Anna. Så fingo de sju barn: Lars, Olof, Ingeborg, Anna, Maria, Brita och Margit. Då Lars var 4 a 5 år blef han vid ett tillfälle lämnat ensam inne. Och hans kläder hade fattat eld, han kom ut och hans föräldrar fingo höra hans skrik, men kommo försent. Olof dog äfven som barn. Och föräldrarne äro döda, men 4ra af döttrarne lefva. Ungefär samtidigt med lille Lars, var det äfven 4ra andra barn som fingo en lika död, deraf 2ne som tillhörde "Nord Erik" i Nyland, och 2ne



som tillhörde "Målar Johannes" i Munkflo-  
högen.

### **(Om Västgården)**

I församlingsboken af år 1694 följer sedan Olof Olofsson och hust. Lisbeta Hansdotter i Stamgården (Västgården) och son Hans, dottern Cicilia Olofsdotter och dottern utan namn? Samt Nils Olofsson och hust. Ingeborg, dessa senare voro sängliggande af ålderdoms svaghet. Nattvarlds berättigade under åren 1716-1727 Olof Olofsson, Ingeborg Persdotter, Hans Olofsson och hust. Brita Andersdotter, Modern Lisbeta, Pigan Maria och pigan Vallborg Hansdotter och pigan Anna Olofsdotter, de senare voro väl döttrar i gården (men det skulle väl äfven vara en dotter med namnet Lisbet Hansdotter som skulle ha varit gift med Abram Persson?). Olof Olofsson och pigan Ingeborg Persdotter från Ström vigdes den 6/1 1703. Och Olof Olofsson, vigdes med Enkehust. Karin från Fagerdal 1704, och Hans Olofsson med pigan Brita Andersdotter från Solberg 1705.

Jag förstår ej huru det förhåller sig med en del af detta, och det kan nog vara något misstag, visserligen kan dessa Olof Olofsson vara far och son, men ändå? Hans Olofsson och hust. Brita Andersdotter skulle väl äfven ha en son Anders Hansson, som hade namnet efter sin Morfar och blef gift med Gunilla Pålsdotter. Och min Mormor viste ett och annat om honom och deribland att han lagade eller reparerade en Kyrklocka i Hammerdal. Och dessa Anders Hansson och Gunilla Pålsdotter voro väl föräldrar till de så värksamma och mycket omtalade Hans Andersson i Nolgården, Pål Andersson i Ottsjön och Olof Andersson i Västgården. Samt döttrarne Anna och Brita, den förra blef gift med Olof Larsson i Svede, Sikås, och är möjligen Stammoder äfven till Erik Olofsson Ollebacken (Sikåskälen) d.v.s. han som Donerade 10.000 Kronor till Gåxsjö församling. Olof Andersson fick stamgården och blef gift med Karin Andersdotter från Grenås. Och fingo 2ne barn: Anders och Gunilla, men Anders dog tidigt. Och modern afled genom olyckshändelse. Och sedan blef han omgift med hennes syster Kerstin



*Gåxsjö från nordost vid förra sekelskiftet, den nybyggda Hurtiggården till höger.*

Andersdotter från Grenås, i detta äktenskap finge de ej några barn.

Gunilla Olofsdotter blef gift med Karl Ersson från Raftsjöhöjden och fingo Västgården, och så fingo de 3ne barn: Olof, Märith och Kerstin, Olof Karlsson blef gift med enda barnet Margit Hansdotter i Bye och flyttade till hennes hem och de fingo endast ett barn Gunilla som blef gift med Per Olofsson, Jomassagården, Åsen, och de fingo 3ne Döttrar. Märith Karlsdotter blef gift med Lars Ersson i Gisselås och hade 2ne barn: Erik Larsson i Sikås och Gunilla som fick gården hemma och blef gift med Andreas Andreasson från Åsen och de fingo åtta barn och deribland Lars Andreasson som i andra gifftet blef gift med sin släktinge Gunilla Persdotter i Bye. Kerstin Karlsdotter blef gift med Olof Jonsson i Johannigården, Åsen och de fingo hennes farsgård Västgården, men de hade äfven hans gård i Åsen. Och de fingo 4ra barn: Lucia, Gunilla, Kerstin och Karl. Lucia blef gift med Hans Andreasson i Åsen och fingo hennes farsgård derstädes. Och Gunilla blef gift med Olof Pålsson i närmaste gården (*denna krönikas författare*). Och Kerstin med Olof Ersson i Bränna, Gåxsjö. Och Karl fick gården hemma (Västgården) men han af led år 1877, 29 år gammal, till föräldrarnes och äfven syskonens stora sorg. Och de förra måste nu åter skjöta hemmanet en tid, men öfverlämnade det sedan för andra gången till barnen, varvid Lucia fick äfven denna gård, dock nu genom lottning.

Hans Andreasson och hust. Lucia Olofsdotter, fick sju barn, Kerstin, Gunilla, Lucia, Stina, Märith, Andreas och Olof, den yngste afled som barn, sedan afled Kerstin, Gunilla blef gift med Erik Persson, Gåxsjö. Stina blef sedan gift med Erik Persson. Märith Hansdotter blef gift med Olof Pålsson i Nygården (Fattiggården) Åsen och äro nu Gårdsägare i Östersund. Andreas Hansson fick morfars gården hemma i Åsen och blef gift med

Sigga Abramsdotter från Ede. Och Lucia fick gamla Västgården och blef gift med E. Eriksson Junior i Norsåker. Erik Ersson och hust. Lucia Hansdotter fingo 2ne söner Erik Olof och Hans Andreas. Modern Lucia afled med an barnen voro små. Och Enkemannen E. Eriksson blef sedan gift med Anna Henriksdotter, Munkflohögen, och de fingo en son Henrik som afled som barn, Hans Andreas, är gift med Märtha Lucia Stjärna. Och har fått en son Erik Andreas. De ärna dela den stora Västgården, och har börjat bygga.

Som tillägg om några i Västgården må ytterligare anteknas. Att Olof Andersson röjde upp en stor mängd skogsråkar särskild vid Slottflon som han bevattnade på försommaren, han hade äfven en slipställning i den lilla bäcken, varifrån han kunde se 12 nya foderlador. Och fick som belöning för detta arbete en Silfvermedalj. Och sedan fick han ytterligare en sådan för god uppfostran af ett barnhusbarn, som sedan var J. Ågren i Lorås.

Olof Andersson var äfven Snickare och Målare, Och det fins ännu många vackra och originella slöjdalster efter honom. Och så, samlade han "Blankriksdalar och 32 skillingar" jämte andra myntvärden uppgående till en summa af (872) Riksdaler Banko. Varaf en mindre del ännu äro förvarade inom släkten och Orten. Men han kostade ej på något onödigt, som man säger. Och, det var väl vid slutet af 1700 talet, så hade han endast 2ne höhässjor hemma, "den ena i Åkerren och den andra på Smedibacka". Han torde väl dock ha något mer i fäbodarne. Och hans brunsställning var mycket primitif, han hade ej en sprint eller pinne genom stolpändan och balansen såsom i vår tid, utan endast en ring af vidjor omkring stolpändan och balansen, och när en sådan ring blef gammal och skjör, kunde den lätt brista, och det gick så, balansen föll ned och slog ihjäl hans förra hustru, som då äfven var hafvande.



Må äfven nämna att förr än Gårdstjärnan blef utdikad vid 1818-19 kunde man fiska jädde på den nuvarande höljäden nedanföre åkrarne, så att någon höodling icke heller kunde utföras på den tiden. Men då far Pål Ersa, som var född i Ottsjön kom hit till Gåxsjö år 1829 var den redan utdikad och derforre företog han sig att dika och började "vän på floa", men då kom gamla Gubben Olof Andersson och ville gifva honom, som var ung, ett godt råd, "att icke befatta sig med sådant, utan rö i råk i skoja, så viste han vad han fick". Han var äfven björnjägarer och tog äfven annat vildt, dock under senare tiden, torde sådant ske endast med hjälp af andra, såsom J. Ågren och Karl Ersson m.fl. ty själv var han tjock och tung. Och huru som hälst, så torde han som jägarer icke ens i yngre år, kunna jämnföras med sin broder Pål Andersson, som flyttade till Ottsjön. Och i fråga om brödsäd så tyckte han "att rent korn var bäst" då det annars var vanligt att

använda lättkorn och agnar m.m. till bröd. Och de tyckte att det var ej alla som hade råd att göra såsom Olof Andersson. Och onda tungor hade dessutom ett och annat att säga om honom, men det hufvud sakliga hade nog sin grund i den bedröfliga afundsjukan. Som äfven i vår tid är en mycket svår och farlig sjukdom.

Karl Ersson i Västgården var byalagets Ordningsman i cirka 30 år, ty han var ej blott skrifvare, utan äfven dessutom lämplig der-till. Och det var mycket som en ordningsman med 2ne besittare skulle ordna, råda och afdömma till byalagets bästa på den tiden. Se gamla Byhandlingar m.m. Han var äfven "bönpräst" d.v.s. att då man ej kunde fara till kyrkan, särskild höst och vår, då man varken kunde köra, gå eller ro efter åarne samlades alla som kunde på bönstället som flyttades i tur och ordning emellan alla gårdarne inom byalaget. Han brukade äfven förrätta s.k.l.



*Genomgång av samlingarna före transporten till Länsmuséet Jamtli, fr v Olof Pålsson, en museietjänsteman med ett nätsänke, Abraham Öhrberg och Stor-Ante.*

nöddop då man ej kunde komma till Kyrkan inom lämplig tid (äfvén jag var nöddöpt af densamme).

Vill äfvén afskriva en Personalia, (så att de unga må se huru sådana kunde affattas) af Prosten J. Östlund. Andra Präster och deribland Prosten N. Th. Feltström höllo dem i en mera Kristlig anda. Och betydligt kortare.

**Afskrift. Hammerdal 10/10 1858:  
Personalia. (Efter Karl Ersson i Gäxsjö)**

*I Jesu namn Genom mig skola dina dagar många varda, Och ditt lifs år flere varda, så talar den Himmelska visheten genom konung Salomo för att uppmuntra oss meniskor till en Sann gudaktighets öfning. Genom mig skola dina dagar många varda och ditt lifs år flere varda Ordspråks. B. 9;11. Salomo föreställer här visheten eller Gudsfruktan under bilden af en skön qvinna eller Drottning hvilken stående på alla offentliga ställen i Staden, ropar till de förbigående, upphöjer för dem sina egenskaper och utbjuder åt dem sina Skatter, sedan Salomo i det föregående visat en sann Gudsfruktans inflytande på meniskors trefnad och sällhet i det borgliga samhället, framställer han, nu vidare den nytta och fördel som en sann Gudsfruktan tillskyndar den enskilda meniskan i det den förljufvar hennes eljest mödosamma vandring genom jämmerdalen, samt bidrager till lifvets förlängande och en lycklig Ålderdom. Detta är det som Salomo i synnerhet framhåller uti anförda orden: Genom mig skola dina dagar många varda, och ditt lifs År flere varda, men gudsfruktan äro i gudsord ej allenast förenade många löften om ett långt lif utan det ligger äfvén i själfva gudsfruktans natur att förlänga lifvet, den lärer meniskan att fly synden och korfästa sitt kött samt med lustar och begärelser (Galater 5:24.) den inplantar i hennes hjärta måttlighet, kyskhet, saktmodighet, förnöjsamhet. Dygder, som hafva det största inflytande på det lekamliga*

*lifvets förlängande, men om man likväl icke alltid kan vänta af gudsfruktan att den för till en hög ålderdom, emedan det icke alltid kan förenas med Guds kärlek och vishets afsigter och meniskans sanna välfärd i öfrigt, så kan man dock med visshet säga att en sann gudsfruktan gör och ålderdomen säll.*

*Eljest veta vi ju att ålderdomen medför sina besvärligheter, den naturliga lifskraftens aftagande och åtskilliga krämpor och bräckligheters tilltagande, men gudsfruktan ersätter och förljufvar dessa besvärligheter. Änskönt ålderdomen drager liksom ett flor öfver hela lifvet så att man ser och betraktar det annorlunda än tillföre. Och ej mera finner behag uti mycket som förut behagade en, så finner likväl en Christen som fruktar Gud rik ersättning för andra försakelser uti Gud sin frälsare när han så att säga är död för allt annat lefver dock hans själ i Gudi, I ären döde och edert lif är fördoldt med Christo i Gudi, säger Paulus till de Colosser 3:3. Och till detta andeliga lif måste man här i tiden komma derest man efter döden skall af nåd för Frälsarens Christi skull få i herrlighetens himmel evinnerligen lefva. Emellertid så länge det jordiska främlingskapet varar söker en ålderstigen gudfruktig Christen att dagligen hålla sig beredd till den dyra sista färden, innerligen anropar han sin trofaste Gud och Frälsare att han värdes nådeligen för Christi skull förlåta honom alla synder och allt mera lossa och frigöra hans hjerta ifrån jordens grus, på det han, när stofthyddan faller i döden och själen släpper ut ur sitt dystra kroppsängelse, måtte evigt fri från allt ondt få komma hän till sitt fädernesland till himmelen dit Jesus Kristus, herrlighetens herre gått förut för att bereda sina trogna rum. I min Faders hus äro många boningar Säger Jesus, och fader jag vill att der jag är skola ock de vara med mig som du mig gifvit hafver att de skola min herrlighet som du mig gifvit hafver Joh. 14-17.*

Till detta eftersinnande har man i dag tagit sig anledning då den afsomnnde liflösa delen af ålderstigne mannen f.d. Bonden Carl Ersson i Gåxsjö blifvit jordadt. Han blef född i Raftsjöhöjden år 1778 den 12 Januari, hans Fader som var Bonde derstädes hette Erik Karlsson och Modren bemälte Bondens kära maka Märet Ersdotter uppfostrad efter den tidens sätt. Vistades här hemma hos nämnde sina föräldrar till dess han år 1804 ingick äkta förbindelse med Bondedottren Gunilla Olofsdotter i Gåxsjö, deras äkten-skap välsignades med 3ne Barn nemligen en son Bonden och nämndemannen Olof Karlsson i Bye samt två Döttrar af hvilka den äldre, Märet gift med Bonden f. Nämnde-mannen Lars Ersson i Gisselås. Redan före sin åldrige fader lemnat detta förgängelsens land. Och den yngre Dottren Kerstin gift med Bonden Olof Jonsson i Gåxsjö, med en Ålder-stigen Moder deltager uti saken efter den hädangångne Make och fader.

Allt intill sista lefnadsåret har förra Bonden Carl Ersson för det mästa fått åtnjuta jemn och god helsa undantagandes en tid af sin medelålder, då hans helstillstånd var något vacklande. På sistone var han ej sängli-ggande mer än omkring 1 1/2 vecka då hans opasslighet mest bestod uti en elakartartad svullnad i halsen och tungan hvaraf även-som af kroppskrafternas aftagande i öfrigt. Påmint om sin stundande bortgång, visade han sig mer angelägen om att söka Herran under Guds Ords betraktande och böner och Herren den evigt trofaste och kärleksrike har ju lofvat att höra de böner som till Honom uppsändas ur ett uppväckt öfver synden be-tungadt och nådehungrande hjerta för Jesu Christi dyra förtjenst skull, har han försäkrad att Han vill vara hvarje botfärdig och ångerfull syndare nådig. O måtte då för den barmhärtige frälsarens bittra lidande död och förskyllan skull nåd och barmhärtighet hafva blifvit vederfaren denne ålderstigne man. Thursdagen den 3de sistl. september

(1858) skildes han hädan sedan han uppnått en ålder af 80 år, 8 månader och 18 dagar.

Suckom och bedjom till slut.

Skall jag i världen här en högan livstid vinna  
Och genom mång besvär till ålderdomen  
hinna, gif tålmod, din hand mig lede hvar  
jag går, att jag ock bära kan med äran min  
gråhår.

Hjelp att jag somnar in på Jesu död och  
pina. Låt själen vara din. Och komma till de  
dina. Gif trötta benen ro i mina fäders graf  
när jag i lefvand tro från verlden vandrat af.  
När du af jordens sand De döda vill upp-  
väcka.

O. värdes då din hand Och till min graf  
utsträcka. Låt klinga mig din röst Och väck  
mig glader opp, förläna evig tröst förena själ  
och kropp.

Amen

Afskriven genom Svärsonen Olof Jonsson i  
Gåxsjö, och derifrån afskriven af O.

Om Olof Jonsson och Kerstin Karlsdotter i  
Västgården må anteknas, att de voro särskild  
dugtiga och arbetsamma båda två. Och  
de byggde om, eller rättare de byggde upp,  
den på sin tid stora och ovanligt präktiga  
Västgården, jämte flera fäboddar och kyrk-  
stuga och dervid utförde han själf nästan allt  
snickeriarbete och det var mycket, och sär-  
skild å byggningarne som voro af de största.  
Och då alla bräder och plank m.m. skulle hy-  
flas för hand samt då de höga byggningarne  
voro brädfodrade både in och utvändigt,  
var det ett mycket drygt arbete. Men han  
försummade icke heller annat arbete, deri-  
bland det stora gårdsbruket, oakadt han ej  
hade mycket folk, utan vanligen endast en  
dräng, och var icke heller hastig i arbetet,  
men han var icke heller utan arbete varken  
bitida eller sent, deribland äfven under vin-  
terqvällarne, då han vanligast utförde något  
Snickeri-, Skradderi- eller Smidesarbete, han  
var äfven Murmästare, Målare, och Bildhug-  
gare eller med ett ord, allt vad han ville.

Men så hade han äfven en präktig hustru, ty "Ol Jonssa Kersti" var ej blott en qvinna, utan det var äfven något bakom, det var kraft och enerchi (gi) i hennes person, och hon hade reda på allt, och var ett godt stöd för sin man att hålla det stora gårdsmaskineriet i god ordning. Men hon var äfven kanske mera gästvänlig emot alla, än någon här på orten. Men det räckte till ändå och blef äfven betydligt öfver.

Annars torde det vara så, att de som kunna vara riktigt rädd om sitt goda, ja, till och med snål, är - eller borde blifva rik, men det kan äfven gå tvärtom. Må äfven nämna, att de ledo olycka på många hästar, deribland flera mycket värdefulla ston, som gingo åt på ett mindre vanligt sätt. En ung märr stod i grimma, men hoppade ändå öfver krubban och bröt sönder sig så att den måste nedslagas, och ett annat ungsto fick näsblod och gick åt på betet, och ett annat präktigt sto hade sprungit och fått en spetsig stake i ena låret och fick förblöda på betet. Och ett annat kördes af drängen J. öfver en hög snödrifva vid östra Halläng ladan på våren och tung som hon var hade en inre pullsådra sträckt af och äfven hon måste förblöda. Och ännu ett för hvilket var bjudit (350) Kronor då det var cirka 5 månader gick åt vid 5te året. Och detta var vid 1860 och 1870 talen. Att ej påminna om andra olyckor, men det gick bra ändå. Visserligen hade de en bra gård, men arbetsamhet och ordning m.m. gjorde mycket. Se Syracks Bok. 36:24-28. Och i detta hus växte deras 3ne döttrar och en son upp, och blefvo dervid hållna till arbete och Gudsfruktan och vad särskild arbete angår, torde detta vissa gånger blifva nog så mycket, men det var enligt tidens sed och kanske äfven mindre skadligt för hälsan, och särskild bättre för karaktären och sedligheten, än mycket af vår tids klemiga och sedeslösa uppfostran.

Son Karl fick hela gården, ty Döttrarne hade fått, eller blifvit gifta till sådana. Äfven Karl

påverkades kraftigt af Guds ord och Ande under barnaåren, men sedan han blef yngling och mann, var det mycket som ville intaga första platsen. Men så fick han lung-sot och blef derigenom tagen, så att säga, afsides, och fick ännu bättre tid att tänka på lifvets alvar och ovaraktighet. Och ropade till Gud om nåd och fick nåd och frid genom tron på Jesus Kristus sin Frälsare.

Vill äfven nämna att då hans far skulle göra sonens likkista och jag skulle hjälpa honom, så talade han om "Att han under många år hade tänkt göra en Ungbons skrinna åt sin son - men han hade icke fått klart för sig huru den skulle vara, men nu fick han se det". Och detta m.m. prässade faders hjärtat mycket hårdt. Och de gamla måste nu liksom återtaga gården. Och under denna tid blef det mer och mer tal om en kyrka i Gåxsjö. Och då de skulle lämna ifrån sig gården för andra gången, måste det afgöras om de skulle taga undan ett skogsskifte som enligt hans beräkning var värd (4.000) Kronor, eller den föreslagna platsen för en Kyrka. Och innan uppgörelsen om Gården företogs, frågade han mig enskild huru de skulle göra i denna sak, oaktadt han viste eller förstod nog vad jag önskade. Och han följde mitt råd. Han var dock själf en förståndig och framsynt man och handlade fritt, oaktadt han begärde ett råd. Vid lottning fick Lucia äfven denna gård. Och Hans Andreasson i Åsen flyttade hit med sin familj (Se förut.). Gunilla Önskade att Västgården skulle blifva Prästgård och ansåg detta för mycket lämpligt, då alla tre Döttrarne redan hade gårdar. Och särskild derföre att den var så nära den påtänkta Kyrkplatsen. Och hade hon fått gården hade hon nog varit villig att afstå densamma till Prästgård. Men det skulle väl ej vara så.

På sin lefnads afton fick Olof Jonsson och hans hustru Kerstin Karlsdotter flera motgångar och sorger, Varaf endast må nämnas, att alla fyra deras kära barn afledo före dem.



Deras son Karl afled den 13 juli 1877, 28 år, 11 mån. och 18 dagar.

Deras älstas dotter Lucia " " ???

Andra dottern Gunilla afled den 6 januari 1882, 41 år, 11 mån. och 2 dagar.

Den yngsta dot. Kerstin afled den 20 januari 1882, 36 år - 21 dagar.

Och fadern Olof Jonsson afled den 9 Nov. 1885, 75 år, 11 mån. 20 dagar.

Och Modern Kerstin K.D. afled den 17 April 1888, 74 år, 9 mån. 7 dagar.

De fem första afledosom synes, förr än Kyrkogården i Gåxsjö blef invigd 1886. Och de äro således samlade till sina fäder i Hammerdals Kyrkogård. Men mor själf vilar i Gåxsjö Kyrkogård. Och om henne må anteknas, att på frågan om hon ville ha en Familjegrav svarade att hon har kunnat vara tillsammans med alla medan hon lefvat, och varför icke äfven sedan hon var död. (Om några af dessa m.fl. är anteknat en särskild familjekrönika (*Kapitel 4*).

*En jämmerlig och usel ting är lifvet och tar snarligt slut. Dödsängeln sväfvat allt omkring Och öfver världen ropar ut: Fåfänglighet! Förgänglighet!*

*Men Gud vare tack, som gifver oss segern genom vår Herre Jesus Kristus!*

### **(Om Nolgården)**

Anders Hanssons i Västgården son Hans Andersson och hust. Lucia Ersdotter från Stamssele fingo halfva gården och byggde ny gård, den s.k.l. Nolgården, och de fingo 2ne söner Anders och Erik. Erik blef gift med Lisa Persdotter och flyttade till Fagerdal och fick säx barn: Hans, Per, Lucia, Gunilla, Lisa och Brita. Den sista var gift med Hemming Hemmingson Vikfors i Gåxsjö. Anders fick gården och blev gift med Anna Olofsdotter från Raftkälen. Anders Hansson och hust. Anna fingo nio barn, Per, Hans, Olof, Anders, Lucia, Anna, Gunilla, Brita och Karin. Lucia blef gift med Nils Jonsson i Yxskaftekälen.

Anna med Jonas Eliasson i Görvik, Gunilla med Erik Johansson i Sikås och Brita med Jonas Olofsson i Sikås. Karin var sjuklig, men lefde dock länge och blef den första som jordades i Gåxsjö Kyrkogård. Hans och Olof fingo gården. Olof byggde ny gård vid Lomån och var gift med Brita Hemmingsdotter från Sikås, Hans fick Nolgården och blef gift med Lisa Abramsdotter, Norsåker.

Hans Andersson och hust. Lisa fingo säx barn: Anders, Abram, Anna, Stina samt Lisa och Lucia som voro tvillingar. Abram, Lisa och Stina äro döda. Stina var gift med Mårten Olofsson i Håxåsen och Lucia är gift med Mattias Olofsson i do, Anna var gift med Hans Mårtensson från Kakuåsen. Anders fick farsgården och blef gift med Ingeborg Persdotter i Nygården. Anders Hansson och hust. Ingeborg fingo säx barn: Hans, Per, Lisa, Anders (Ante), Elisabet, och den yngsta Erik Abram afled tidigt. Hans är Folkskollärare och är gift med Elisabet från Västerås och de har 3ne barn: Ingeborg Lovisa Elisabet,

Aina Vilhelmina Elisabet, Signe Anna Birgitta. Per gift med Anna Mårtensdotter i Gåxsjö och har fyra barn: Ingeborg, Anna, Anders, och Brita. Lisa gift med Folkskolläraren Frans Vikberg, Gåxsjö, nu i Multrå och de har säx barn, John Petter Andrén, Svea, Gösta, Anders, Hans Erik, Axel. Svea, Gösta och Anders har äfven 3ne barn vardera. Anders och Elisabet äro ogifta.

Olof Andersson och hust. Brita fingo ej några barn, och själf drunknade han i Lillrångtjärn och det var år 1852. Brodern Anders blef sedan gift med Enkan, men de fingo ej gården, utan köpte en sådan i Raftkälen, hans Moders farsgård. Men han blef hårdt förkyld vid öfveransträngning, samt fick lungshot och afled. Älste brodern Per Andersson blef gift med Anna Hemmingsdotter i Sikås och de blefvo ägare af gården vid Lomån. De fingo ej några barn och togo derföre hans bror-

dotter Anna till fosterbarn och hon blef gift med Hans Mårtensson och de fingo gården. Hans Andersson och hust. Lisa hade äfven denna gård, en tid förut. Hans Mårtensson och hust. Anna hade fyra barn: Maria, Anna Lisa, Mårten och Margreta. Maria är gift med Nils Persson i Sikås (Erik Johanssa gården). Anna Lisa med Jonas Stjärna och de fick hemgården. Mårten med Anna Andersdotter från Lomåsen och de skall ha hälften af södra skiftet. Och Margareta gift med Jöns Jönsson i Högsve (Högnäs). Hans Mårtensson afled hastigt och ensam i sitt bygge (tillfälligt hem) vid landsvägen. Jonas Stjärna och hust. Lisa har fyra barn, Hans, Lucia, Olof och Jonas, den yngste är nu död.

### ***Om några i Nolgården må ytterligare anteknas***

Hans Andersson var såsom sina bröder Pål Andersson och Olof Andersson en framstående man och äfven värksam som bonde m.m. d.v.s. han kokade Saltpeter som många andra på den tiden, men han var äfven Björn- och Elgjägare m.m. Och skjutsade mycken myrjord i den nya Åkern (hvilket var ovanligt på den tiden) som dock antändes vid våranden, ty myrjorden bestod delvis af mossa, men slutligen lyckades det att släcka elden, enligt förslag af hustrun, Lucia, att köra djupa plogfåror omkring det antända. Han fick Silfvermedalj, men om det var endast för lyckat Saltpeterkokning eller om det äfven var för Jordbruk är okänd. Och då han blef gammal företog han sig äfven under den torra tiden att antända skogarne, särskild på afradslanden, och det kunde äfven lyckas bra. Och med sådan bränning afsågs att bereda bättre betesmarker. Men efter vår åsigt kan man tycka att detta skulle vara onödigt, då det endast var 8ta bönder i Gocksjö, som utom sitt eget område, äfven innehade båda afradslanden, med dess stora och rika betesmarker. Men det var å andra sidan, intet värde i de stora urskoga-

rne. Och skogen blef föryngrat och växte till innan den kom i något värde.

Och på tal om Skogarnes bränning eller skogsbrand må här anteknas, att en sådan brand började i Sandviken och fortgick hitöfver åt Gammelbodarne m.m. och till Brännkälen på Ås skogen. Och då Gammelbodarne, då hörde till Östgården och Västgården på den tiden, viste mormor berätta att då butoussan satt vid bostugan sågo de sina kreatur som gingo i bet långt bort å den afbrända marken. Samt äfven Hammerdals Kyrka m.m. Och den nya skogen der denna stora brand rasade blef mycket värdefull. Och under den gamla tiden till och med början af förra århundradet gjordes väl ej mycket för att släcka en uppkommen skogsbrand om ej hus och gårdar hotades. Äfven under min barndom, kunde vi under den torra tiden, se rök af skogsbrand på många olika ställen samtidigt. Och under det stora torråret då äfven en del af (de odikade) floarne (mossarne) brunno, torde naturligtvis äfven skogar brinna, och det var då mycket tjockt med rök, nästan hela sommaren.

Hans Andersson brukade som en del andra skjuta Räfvar in vid husknutarne der de stälde ut räfatel. Och från ett litet hål i väggen och nära intill sängen å norra väggen sköt han räfvar under ljusa nätter.



*Björnsaxar från Olof Pålssons tid, Jamtli.*



Son Anders Hansson i Nolgården var en aktadt man och hans lilla hustru födde honom som nämnd är nio barn. Och medan de yngsta ännu voro små skulle man hugga upp rågången emellan Gocksjö skatteskog och deras f.d. afradsländ, d.v.s. emellan Gocksjö bys område och Nybyggarne på Klumpen. Men dervid blef A. Hansson så illa slagen af en ruttnad björk som föll öfver honom, att man måste genast försöka att hjälpa honom hem, varvid han dock själf bestämde, hvilka som skulle bära honom och bland andra Olof Larsson (som drunknade ej långt derefter). Och han kom hem till de sina, men afled ej många dagar derefter. Och det blef stor sorg för Enkan och de många barnen m.fl. men de måste försöka och de små växte till, och de höllo tillsammans, och det gick.

Son, Hans Andersson och hust. Lisa som fick Stamgården arbetade mycket ihärdigt både bitida och sent. Men de led o många olyckor särskild å hästskatur. Varaf dock endast må anteknas att på qvällen den 5te Januari 1855, blefvo 4ra st. deribland 2ne ston som voro med föl, kväfda af rök i stallet, ty ljuset hade fallit ned i foderhögen som antänds. Det dröjde ej länge förr än det observerades, men blått ett som stod i stallet kunde räddas. Brodern Anders hade 3ne hästar i samma stall, som äfven kväfdes. Och deras broder Per led olycka på ett drägtigt sto några dagar förut. Det blef således om man medräknar de små fölen 11fva döda hästkroppar som inlades i ett sommar fähus.

Men trots dessa och många andra förluster, kunde de reda sig godt ändå. Ty de arbetade och lefde nästan som våra förfäder. Och hade derföre fullt på herrbergsbottnarne m.m. med säd, kött, fläsk och sängkläder m.m. Om vi nu i denna på nya resurser så rika tid skulle arbeta och hushålla såsom dessa, och många andra af våra förfäder, skulle vi nästan blifva välbärgade allihop.

Oaktadt de stora statsutgifterna. Och dessa gamla hade i allmänhet god tid att gå till Kyrkan och voro vanligen gästvänliga, äfven emot fattiga. Son Anders Hansson och hust. Ingeborg fick som nämnd är farsgården.

Han har varit Nämndeman och Kyrkvärd m.m. samt en god sångare. Och en värksam spridare af goda böcker och tidningar företrädesvis Evangeliska Fosterlands Stiftelsens. Och då kan man förstå hvilken anda som varit rådande inom hemmet. Och de sjuka har ofta fått hjälp af desamma, ty de har ofta själf fått erfara vad det är att ha en svag hälsa, och då kan man äfven bättre förstå andras behof och nöd, nämligen då man har det sinnet. Den tysta Ingeborg har redan fått ingå i vilan ---. Barnen Per och Anders (Ante) fingo halfva gården vardera och den förre byggde nygård i Vallnäset, men efter några år fick han en svår sjukdom som angrep hufvudet så att han fick mycket stora plågor varaf han slutligen afled. De andra barnen fingo äfven några mindre delar, eller kära torfvor af farsgården. Och den Älste, Hans, är nu äfven Folkskollärare i Gåxsjö.

Per Andersson (och hust. Anna Hemmingsdotter som voro ägare af gården vid Lomån) var en framstående man, men tyckte ej om att vi byggde Kyrka i Gåxsjö för att skiljas från Hammerdal. Men fann sig deri och Donerade (2.500) Kronor till Gåxsjö församling, under benämning Per Anderssons och hans hustrus Nöd hjälpsfond samt en lika summa till Hammerdal. Enkan Anna (H.D.) gaf sedan (500) Kronor till en värmugn till Gåxsjö Kyrka. Om Per Andersson vill jag äfven nämna att några dagar före sin död hörde jag honom läsa i sin bibel (ty dörren stod öppen) med ett sådant alvar och innerlighet, att jag har sällan hört någon läsa så. Men så var han äfven ensam med sin Gud och Frälsare.

Må kanske äfven tillägga att år 1862 kunde man tänka att det skulle blifva en ovanligt

svår foderbrist, men så blef det en ovanligt tidig vår och det gick bra. Och Per Andersson prisade Gud för detta hans särskilda ingripande. Och i sin krafts dagar var han en af ledarne inom byalaget, sedan kunde vi yngre gå nya vägar och vid ett tillfälle sade han vid en bystämma, att jag hade alltid haft medgång, och derföre hade jag blifvit stormodig. A. Öhrberg m.fl. gillade ej hans uttalande. Och nog hade jag denna gång rätt i sak, men det var ett spänt förhållande i en del frågor och jag tyckte att hans ord var obefogat. Men --- och då min hustru var död, sade han till mig, "Vi ha stannan ti förlåt varandra Du och jag". Och detta ord var mera värdt än guld, och uttalat i rätt tid, och något som jag borde ha sagt till honom långt förut, ty "var din trätobroder benägen till vänskap snart".

### ***(Om Sörgården)***

I församlingsboken af år 1694 följer vidare Erik Jönsson och hustrun Ingrid Larsdotter och nämnes som ny åbo (i Sörgården). Barn Jöns Ersson och Lars Ersson samt Dragon Johannis Kopparberg. Och Nattvardsberättigade åren 1716 - 1727. Ingrid, son Jöns, son Lars och son Per. Husförhörsbok Per Ersson, Modern Ingrid Larsdotter. Dräng. Jöns Ersson och Lars Ersson, Pigan Anna Jönsdotter och pigan Ingeborg Jönsdotter, och dessa torde väl vara barn i huset. Per Ersson född 1703 och hustrun Ingrid Ersdotter född år 1725. Son Erik Persson född 1757 skulle bygga ut Nygården. Son Lars Persson fick stamgården d.v.s. Sörgården. Erik Persson flyttade till Fagerdal år 1778 och blef således den förste som lämnade sin gårdandel till främmande.

### ***(Om Nygården)***

Anders Ersson och hans hustru Anna Ersdotter från Ström. Anders Ersson var född år 1754, och hust. 1758. Och det var väl dessa som byggde Nygården (och ej E.P.S. som

flyttade). Och dessa fingo fyra barn: Erik, Mårten, Anna och Brita, Anna blef gift med Jonas Jonsson i V. Ottsjön, Brita med Hemming Larsson i Sikås (Persgård), Mårten med Enk. Karin Olofsdotter i Sikås och Erik med Brita Persdotter från Bye och de fingo gården. Erik Andersson och hust. Brita fingo 3ne barn: Anders, Per och Anna. Anders blef gift med Ingrid Nilsdotter i Sikås, Anna med Erik Persson i Görvik och Per med Lisbet Eliasdatter i Nygården, Åsen och de fingo gården.

Per Ersson och hust. Lisbet fingo fyra barn: Erik, Ingeborg, Elias och Brita. Elias afled vid 17 a 18 år, Ingeborg blef gift med Anders Hansson i Nolgården, Brita med Olof Henriksson i Grötom, Häggenås. Och Erik med Gunilla Hansdotter i Västgården, som delvis voro hemma i Åsen. Erik Persson fick farsgården. Erik Persson och hust. Gunilla fingo en Dotter Lisbet, men så blef Modern förkyld, ty hon m.fl. ville gå omkring Prästsjön i snö och vatten emedan isen låg kvar, heldre än att vi skulle ro till Bye och gå tvärs öfver sundet. Och denna förkylning som tog så hårdt var en följd af nyligen genom gånge messling och barnsäng. Och så fick hon lungsot och afled. Sedan blef Erik Persson omgift med hennes syster Stina som äfven födde honom en dotter Lucia, men äfven Stina afled i samma sjukdom. Men Döttrarne Lisbet och Lucia växte upp och fick hälften af gården vardera och blefvo gifta, Lisbet med E.J. Stjärna och byggde Nygård. Och Lucia fick gamla Nygården och blef gift med Hans Edén i Söråker, Gåxsjö.

### ***Och som tillägg om några i Nygården m.fl. d.v.s. gamla Nygården må ytterligare anteknas.***

Att Anders Ersson och hans hust. Anna från Ström som byggde gamla Nygården, torde möjligen få någon utflyttnings hjälp af Stamgården som då innehades af Lars Persson, men huru som helst dermed, så

voro dessa och deras efterkommande både arbetsamma och hushållsaktiga, och var de än varit i Sikås, Ottsjön, Görvik eller Gåxsjö har de varit förmögna. Och det är endast en liten del af de senare generationerna som börjat urarta. Och om några af de förra må anteknas. Att Erik Andersson och hans hustru Brita Persdotter voro ett välaktadt par och äfven gästvänliga och det kan man äfven säga om deras 3ne barn i Sikås, Görvik och Gåxsjö (och äfven de andra slägtingarne har väl gjort sitt bästa).

Erik Andersson var äfven Nämndeman vid början af 1820 talen, under Herr Nantelius tid, men då en dom blef afkunnat tvärt emot Erik Anderssons rättsuppfattning, steg han upp ur Rätten och tog på samma gång afsked ifrån densamma. Han var äfven s.k.l. Hjälpvärd. Men så under något slöjd arbete skar eller stack han af en pulsådra i ena länden. Men hans mor lefde, och kunde "Stagg bloan". Det blef dock en pose eller svulst som slutligen bidrog till hans död år 1848. Och Enkan som troligen var född 1783 var en mycket blid och tyst gumma och såsom de äldre sade, en troende Kristen. Och detsamma kunde väl äfven sägas om flera i denna släkt.

Per Ersson och hust. Lisbet voro som slägten mycket arbetsamma, han var äfven en energisk Jägare, varav dock endast 2ne fall må anteknas, den ena gången hade han skjutit en And på våren, såsom det på den tiden var vanligt, men då han skulle taga åt sig densamma måste han vada upp till armarne i kalla vattnet, men han gaf sig ej tid att ömsa kläder, utan tog en häst och gaf sig af öfver Gåxsjön efter forder (ty det var före laga skiftet), och låg dervid på slädan så blöt han var, visserligen var det ej kallt, men ändå så. Det plägar kyla på sjöarne. Den andra gången hade han fått tolf harar i sina snaror och kom ned på vägen (som gick öfver Gåxsjön) vid Furunäset (Tulusen) med sin tunga börda. Om han lämnat desamma,

hade han väl gjort rätt, men han bar hem alltsammans, men när han steg upp på morgonen, var han mera ofärdig än förr, och fick vara ofärdig i höften till sin död. Och äfven sedan han blef gammal var han ofta het i arbetet. Men det var ett heders par, som läste flitigt sin kära bibel och goda böcker och lämnade ett godt minne efter sig. Son, Erik Persson, har varit en god Kommunalman och är väl så ännu. Och han har haft många förtroende uppdrag.

Lars Persson och hans hustru Brita Olofsdotter i gamla Sörgården, den förra var född år 1759. De hade 4ra barn. Per Larsson född år 1782 flyttade till Sikås och blef gift med Märta derstädes 1809. Olof Larsson född år 1784, gift med Anna Persdotter i Sikås. De satte sig först ned på Kakuåsen, (på den plats Frid Mårten gården sedan stod). Men flyttade till Klumpen och blef torpare på Gåxsjö sidan. De hade det väl bra knapt sedan de blefvo gifta, men deras barn har haft det någorlunda bra, de har varit arbetsamma och hushållsaktiga. Deras 3ne barn voro Brita Olofsdotter född år 1815 och afled år 1910. Hon var gift med Erik Jonsson Vigg i Klumpen och de voro mycket arbetsamma in i sena ålderdomen (och af deras barn må nämnas Brita Eriksson innehafvare af Nya Pelsboden i Östersund och två äro i Amerika, Olof och Anna).

Per Olofsson i Klumpen var född år 1821. Död den 6 Nov 1914, 92 år, 11 mån. o 11 dag. Och Lars Olofsson var född år 1826 den 5/4 och har ett torp i Brattåsen af sin farbroders gård d.v.s. sin farfars gård (Sörgården). Lars Olofsson kan ännu hjälpa till i arbetet samt går ofta till Kyrkan och liknande ställen. Hust. Anna lefver och son Jonas äger hemmet. Lars Olofsson levde tills han var 105 1/2 år gammal och var då Sveriges älste. Lars Persson och hans hust. Brita Olofsdotters dotter Ingrid blef gift med Zakris Jönsson i Yxskaftkålen, de fingo ej några barn, tog drängen Jonas Ersson till fosterson

som blef gift med Maria Lof i Sikås och deras barn har varit Zakris Jonsson och Jonas Jonsson i Yxskaftkålen och Nils Jonsson i Mo m.fl. Lars Perssons och hustru Britas yngste son Lars fick gården. Lars Larsson och hans hustru Elin Larsdotter från Sikås hade 2ne barn, Brita och Lars. Brita blef gift med Sven Larsson i Södra Norsåker (Larshanssa gården) Och "Lill Lars" skulle ha "Larsslassa gården" (Sörgården). Men så afled han ogift och syster Brita fick farsgården. Sedan sålde Sven Larsson sin farsgård till sin syster Ingeborg. Men vid laga storskifte i Gåxsjö åren 1847-1851? blef gamla Sörgården utflyttadt till Brattåsen och både gamla och unga måste flytta.

Sven Larsson och hustru Brita Larsdotter fingo åtta barn. Af dessa dog dock Sven som barn, och de andra voro Anna, Elin, Lars, Brita, Ingeborg, Sara och Lisbet. Lars fick halfva gården och Elin och Lisbet fingo 1/4del vardera genom lottning. Anna blef gift med Jonas Ersson på Bränna, men afled flera år tillbaka, men lämnade en dotter Brita Lena efter sig, som blef gift med Karl Magnus Karlsson från Ottsjön. Och de fingo ett litet ställe af Mostrarne Sara och Lisbet i Brattåsen. Elin blef gift med Jonas Nystrom från Nyland. Och fick 2ne barn Anders Magnus och Brita Nora. Magnus blef genom våda ihjälskjuten i Rångnors Stugan. Och Brita Nora fick gården och skjöter densamma, med hjälp af sin far. Lars blef gift med Anna Brita Nyström från Nyland och fick Säk barn, varaf 2ne Sven och Anna dogo tidigt, de andra, Lovisa, Sven, Anders Emanuel och Lars Albert, lefva och har 1/4del af farsgården i Näset vardera. Brita blef gift med Olof Pålsson i Gåxsjö (*det andra äktenskapet för denna krönikas författare*). Ingeborg gift med Olof Jonsson i Håxås och de fingo 3ne barn: Brita, Sven och Jonas, varaf Brita är gift med snickaren Lars Olofsson i do och Jonas fick barnförlamning, men lefver och är nu nära 20 år men måste ha betydlig hjälp.

Och om dessa må ytterligare anteknas att Lars Larsson var utom bonde, fiskare och skötte sina hästar bra. Och svärson Sven Larsson skjötte äfven sina hästar bra och fick heder deraf men både han och hustrun äro länge sedan döda. Och af barnen äro ej blott Sven och Anna döda, utan äfven Elin. Lars och Ingeborg har aflidit.

### **(Om Östgården)**

Och i Församlingsboken i Hammerdal af år 1694 nämnes Johan Jönsson och hustru Karin Larsdotter (i Östgården) samt Ingeborg gift, samt vidare Olof Jönsson Dalkarl. Barn Lars Johansson och Jöns Johansson.

Nattvardsberättigade under åren 1716-1727. Johan Jönsson och hust. Karin Larsdotter samt barnen: Lars, Jöns, Abram, Sara och Karin. Lars blef gift med Anna (Olofsdotter) i Hallen, Jöns blef efter sin fader Klockare i Hammerdal och var länge ogift, men blef gift med en Norska, Malin Jackobsdotter född 1715. Han afled vid slutet af 1760 talen, men hon lefde flera år efter honom. De hade ej några barn. Sara blef gift med Mårten Persson från Föling. Karin var född 1708 och fick gården, blef gift med Jöns Andersson från Föling som var född 1720. Jöns Andersson och hust. Karin Johansdotter, fingo ej några barn, och togo derfore hennes brorsdotter Karin Larsdotter i Hallen till fosterdotter, och hon blef gift med Olof Ersson Hurtig från Hallen. Olof Hurtig och hust. Karin Larsdotter fingo fyra barn: Erik, Lars, Jöns och Karin, Karin blef gift med Sven Ersson i Stamsele och de fingo fyra barn. Erik och Anna som blefvo gifta till Tåxan och Olof och Mårten fingo gårdar hemma (delvis i eller med giftet). Jöns blef gift med Märta i Andersgård, Raftsjöhöjden. Och Erik Olofsson blef gift med Märta Stigsdotter från Östra Ottsjön och Lars Olofsson, gift med Brita Persdotter från Ollegården, Sikås. Erik och Lars (och deras hustrur) blefvo ägare af gården. Se vidare om desamma sedan.

Om de föregående må vidare anteknas. Johan Jönsson och hans hust. Karin Larsdotter äro de första vi känna till från Östgården, Och han var Klockare i Hammerdal år 1694 och till dess hans Son, Jöns Johansson kunde efterträda honom i Klockare tjänsten, oaktadt afståndet. Och den förra räknades för en from man, och bland annat därför att han avslutade arbetet redan kl. (2) två på lördagarne äfven under höandens, för att vara redo till Söndagen. Född 1674 vigd 1698. Han afled 22/7 1728 och de bar honom till båtstaden (Stamo) och äfven från denna färd hade de gamla något underbart att berätta.

Hustrun Karin hade väl sitt namn efter farmor eller mormor Karin Hansdotter, efter hvilken man har haft några skaftrullar som varit i Östgården och bär årtalet 1673 och K.H.D. Och om den yngre Klockaren Jöns Johansson, berättade mormor och mor att det hände en gång att han icke kom fram till kyrkan på Julmorgonen förr än dagsranden började synas. Oaktadt han for hem ifrån, sedan de firat Julens ingång tillsammans på qvällen. Ty på den tiden och förut och ända

till dess man byggde kyrkan i Gåxsjö och det blef Landsväg, färdades man efter isarne på vintern (och i båt på somrarne och en kort tid höst och vår färdades man landsvägen). Och det var svårt efter isarne, det kunde vara snö och vatten uppå halfva skrinarne och ännu mer. Och de som varit med om sådant kan förstå huru det var under 16 och 1700 talen då det var mycket mindre folk som kunde hjälpas åt att köra upp kyrkvägen. Och då de på den tiden ej hade något hö åtminstone ej nämnvärdt och naturligtvis icke heller hafre, och troligen stod en betydlig del af deras forder ute till vintern så att de hade väl icke heller så starka hästar.

Och klockaren kom sent, och detta var väl vid slutet af 1750 talet. Vid slutet af sin klockare tjänst fick han Erik Mårtensson i Sikås till biträde. De hade då, far och son, varit klockare i Hammerdal minst 70 år. Även deras far och farfar Jöns Ersson i Sikås nämns som klockare i Hammerdal år 1688 och den senare nämnes i församlingsboken som klockare till den 8 oktober 1763. Och efter dessa klockare torde Klockarflon och Klockarsunnen m.m. ha sina namn. Och



*Postbussen lämnar Gåxsjö på väg mot Laxsjö den 3 september 1928. Foto Nils Svensson, Laxviken. Jamtli*



efter den senares Enka Malin som måste såsom en del andra gamla sysla med åker och slotter, varom äfven Malin Åkern och Malinsunne bära vittne. Om Jöns Andersson i Östgården som afled år 1785 är anteknat i dödsboken i H. att han hade haft torrverk i ena benet, och måste bruka träben öfver 20 år och varit en mycket stilla och gudfruktig man.

### **(Om Hurtiggården)**

Olof Ersson Hurtig och Karin Larsdotter voro (sedan) ägare af Östgården, som då började kallas Hurtiggården. Olof Hurtig var en kraftfull man, varom flera fall buro vittne. Och det var han som började med Hurtigdammet, samt bröt upp den s.k.l. Hurtigåkern i Norsåker, samt en åker på Slutbränna (der de stora floarne började) som sedan delvis fick heta Hurtigbränna, men nu endast Bränna. Men hans styrka tog slut och han afled år 1787 endast 54 år gammal. Men Enkan Karin Larsdotter lefde till hög ålder. Och hennes Sonhustru Brita Persdotter m.fl. kunde tala om ett och annat om henne och deribland att då hennes yngste son, Jöns Olofsson i Andersgård kom hem för att hälsa på sin gamla mor och tänkte under vägen att det nu var nästan slut med henne, men när han kom nära stugan fick han höra att någon sjöng ty dörren stod öppen, och det var hans Mor, som satt i sängen och sjöng en kär psalm. Ja, de gamla ville sjunga om Guds nåd och barmhärtigheten genom Jesus Kristus, samt om lifvets ovaraktighet m.m. Och denna Karin var af sångarslägt, ty den äldre klockaren var hennes farfar, och den yngre hennes farbror. Och även hennes farfars far Jöns Ersson, Sikås var klockare.

Och om deras fyra barn må utom det föregående sid. 41 (*i originalet*) ytterligare anteknas att Karin, "Lillhurtig Karin", kallat, till skilnad från sin moder "Hurtig Karin", blef gift med Sven Ersson i Stamsele och blef

stammoder till den vänliga Stamsele-Täxan släkten vars barn och barnabarnsbarn nu äro spridda i 6 a 7 Socknar samt i Östersund. Och om deras stamföräldrar må kanske anteknas att Sven Ersson var en supare och en af sönerne blef äfven supare åtminstone en tid, men behöll den stora gården. Och när Sven söp kom Lill Hurtig Kari ihåg Gocksjö der man heldre brukade sjunga. Och då kunde hon en och annan gång gå upp på Stamåsen der hon såg Brattåsen vid Gåxsjön och gråta ut. Olof Hurtig och hans hustru Karin i Östgården-Hurtiggården älste son Erik Olofsson tog sin andel af gården d.v.s. 1/3 del och blef gift med Märیت från Östra Ottsjön, samt byggde ny gård på Hurtigbränna.

Lars och Jöns kastade lott om 2/3 del af gamla gården. Varvid Lars som var äldre fick gården och blef gift med Brita Persdotter i Ollegården, Sikås. Och Jöns Olofsson blef gift med Märیت i Andersgård, Raftsjöhöjden och fick den gården. De fingo endast ett barn, Olof Jönsson som blef gift med Gölin Persdotter i Jomassagården, i Åsen. Och de fingo 3ne barn: Jöns, Per och Olof. Jöns blef gift med Helena i Storbränna och således svärson till den aktade Jonas Persson och Lovvinna (det var denne Jonas som blef så illa rifven af en björn och delvis till följd af att han hade en ovänlig jakt medhjälpare K). Per afled i ynglinga åren. Och Olof blef ägare af hela Andersgård och var först gift med Ingeborg Olofsdotter i Jomassagården och deras barn äro nu döda utom Gölin som är gift med Nils Jonsson i Ykskaftkälen. Olof var gift med Lisbet Nord, och Emma med Per Andersson från Tullingsås. Och både Olof och Emma hade en dotter vardera efter sig. Äldre Olof i Andersgård blef efter sin hustrus död omgift med Marit Ersdotter från granngården och fick 3ne barn: Erik (Ingeniör), Jöns har en del af Andersgård och Marta Barbara är hemma.



Erik Olofsson och hustru Märit Stigsdotter, på Hurtigbränna fingo 2ne barn: Olof och Erik. Men så drunknade hustrun modern jemte 2ne andra från Gåxsjö den 3dje November 1821 till mycket stor sorg för mannen och barnen m.fl. Och så fingo de icke igen henne förr än på våren, ty Sikåsån frös på natten. Sedan blef Erik omgift med Karin från Svartviken i Hammerdal men hon fick ej några barn. Barnen Olof och Erik fingo gården och blefvo gifta, den förra med Barbro i Sikås och Erik med Ingeborg Larsdotter, Håxas. Olof och Barbro hade gården och fingo Säx barn: Barbro, Märit, Anna, Karin, Brita och Lisbet, men de flyttade efter en kort tid till Sikås. Och brodern fick gården.

Erik Ersson och hust. Ingeborg Larsdotter blefvo ägare af gården (Bränna) och fingo nio barn: Karin, Lars, Erik, Kerstin, Märit, Anna Brita, Jonas, Olof och Ingeborg. Karin blef Gift med Jonas Svensson i Nyland, son till Nybyggaren Sv. Jonsson och fick den gården. Lars med Kerstin Persdotter i Klumpen, som var enda barnet till Per Hen-

riksson o hust. Karin Henriksson, var son till Stor Henrik i Storåsen. Erik med Maria Hansdotter i Yxskaftkälén. Kerstin med skräddaren m.m. Erik Olofsson Gärdlund i Gåxsjö och s.k.l. Storbacken. Märit med Småskolläraren m.m. Abram Öhrberg, Gåxsjö. Anna Brita med Anders Röst Junior, Yxskaftkälén. Jonas, med Pigan Anna Jonsdotter i gården och sedan hon afled med Anna Svendsdotter från Brattåsen, Gåxsjö. Olof, med Kerstin Olofsdotter, Västgården, Gåxsjö. Och Ingeborg med Snickaren Jonas Persson från Ottsjön, Föllinge.

Olof Ersson och hustrun Kerstin Olofsdotter, blef genom lottning och köp ägare af hela gården och de fingo fem barn: Ingeborg, Kerstin, Erik, Olof och Märit, den sista afled som barn. Ingeborg blef gift med maskinisten Karl Vickenberg, Östersund, Kerstin afled i barnsnöd men hennes dotter Kerstin är nu cirka 24 år, Olof är hemma och ogift. Såväl (fadern Olof Ersson) som syskonen har nu lämnat sina andelar i gården till Erik Olofsson och hust. Karin, från Sikås. Modern



*Flygfoto över Hurtiggården, 1950-tal.*

Kerstin afled den 20 Januari 1882. Och Olof Ersson blef sedan omgift med Helena Hansdotter från Ottsjön. Men äfven hon afled flera år tillbaka. Och Olof är åter Enkeman. Erik Olofsson och hustrun Karin Andersdotter har fyra barn: Märta, Olof, Anders och Erik. Om dessa, nämligen från och med de första på Bränna, må ytterligare anteknas, att då Erik Olofssons hustru Märit samt ynglingen Per Larsson i Hurtiggården och Pigan Gölin Jacobsdotter i Västgården drunknade i Sikåsån i närheten af Näsänget var det mycket nära att de andra tre å samma båt deribland Erik, själf fått drunkna. Han rodde fram årarne och fick vid omvälfningen tag i något inuti båten med det samma den hvälfdde om, och höll sig fast under båten, oakadt han led af andnöd i följd af vattnet, men blef räddad. Men då han saknade sin hustru blef han mycket bedröfvat och ängslig.

Son, Erik och Ingeborg hade som nämnd är nio barn och visserligen var det ej något öfverflöd i hemmet, men de fingo derigenom äfven lära sig att hushålla, och fingo det någorlunda bra och några mycket bra. Och son Erik var mera ihärdig i arbetet än de andra bröderna och det stälde sig så för honom att han alltid fick slita ont. Och när han dog genom olyckshändelse vid Hougsvesågen, måste han vara ensam då man annars vanligen är två som hjälpas åt. Vill äfven nämna att han fick ett sandkorn i ena ögat och blef derigenom enögd då han var ett litet barn. Och när de skulle dela gården i två lika delar och kasta lott om de samma, ville hans Mor att han skulle taga sin andel och ej ingå i lottning, ty han brukade aldrig ha någon lycka, men han gick med i lottkastningen och blef utträngd ur farsgården, der han arbetat så strängt. Och detta var mycket svårt för honom. Ja, så kan det gå.

Så kom han först till Ollebacken och hade s.k.l. "Rask Lars" gården, sedan till Storback

torpet i Gåxsjö och slutligen till Hougsve. Erik var min kära vän. Svärsonen Erik Gärdlund och Kerstin voro första ägare af Storback torpet, men sålde detta då de fingo köpa hans farsgård Qvarnbränna för billigt pris. Men efter några år sålde de äfven Qvarnbränna för en liten bråkdel af det verkliga värdet till Bolagen som gaf gården finare namn Noräng. Erik Gärdlund och hans hust. Kerstin köpte en gård i Yxskafkälén, men fingo fort nog se att de gjort en dålig affär. Deras 2ne söner lefva, men de själfva äro länge sedan döda. Och då lifvet är så kort, är det nog icke hufvudsaken huru man har det här i lifvet, utan oändligt mycket viktigare huru vi får det sedan. Karin, Lars, Märit och Olof blefo särskild välbärgade gm. giftet m.m. Erik Olofsson har varit mycket kraftig och företagsam i arbetet, men han har äfven varit med i många lifsfarliga äfventyr i sina yngre år, såsom att hoppa efter Ekorrar och falla ner, att försöka stå på hufvudet i höga finnhärsi stolpändar och falla ner, utom mycket annat, så att han nu är betydligt lugnare.

Olof Ersson Hurtig och hans hustru Karins 2dre son, Lars Olofsson blef genom lottning ägare af 2/3delar af gamla Östgården, blef gift med Brita Persdotter i Ollegården och de fingo fem barn. Karin som dog medan hon var mycket späd. Sedan fingo de en ny dotter, som de äfven kallade Karin 1804. Sedan Per född år 1806, Olof född 1808 och Ingeborg född år 1810. Per drunknade i Sikåsån norr om Näsänget d. 3dje Nov. 1821. Och Fadern Lars Olofsson afled den 13 Oktober år 1822. Och den andra sonen Olof, drunknade vid resa till Rongnoret i Nov. 1828. Och det var mycken sorg för Enkan-Modern och döttrarne-systrarne och många andra och deribland Olofs fästmö (Gölin).

Sedan blef Karin gift med Pål Ersson i Backom Ottsjön. Och Ingeborg med Johannis Olofsson i Åsen. Vid lottning fick Karin gården (Hurtiggården). Och Ingeborg

flyttade till sin man i Åsen som fick sin fars gård. Pål Ersson och Karin Larsdotter fingo 2ne barn, Sigga född den 6 Juli 1830 och Olof född den 5 Juli 1840 (*den Olof Pålsson som skrivit denna krönika*). Sigga blef gift med Henrik Olofsson i Grötom, Häggenås, den 1 Januari 1855. Och Olof gift med Gunilla Olofsdotter i Västgården den 30 Mars 1862. Olof fick farsgården. Mormor Brita Persdotter född d. 23 Augusti 1773 afled 25 Dec. 1866. Far, Pål Ersson, var född d. 22 Juli 1803 afled d. 10 Septemb. 1878. Mor Karin Larsdotter född d. 13 Mars 1804 afled d. 16 Juni 1887.

Olof Pålsson och hust. Gunilla Olofsdotter fingo fyra barn: Karolina född den 2dre Mars 1865, Kerstin född den 19de September 1869, Pål Olof och Gunilla (tvillingar) den 14de Augusti 1879. Men så kommer sorg. Dottren Gunilla född d. 14 Augusti 1879 afled den 28 Juli 1881. Modern Gunilla född d. 4de Februari 1840 afled den 6 Januari 1882. Men oakadt jag hade en mycket djup sorg då min kära Hustru och min lilla dotter m.fl. afledo, blef jag likväl omgift den 26 a 29 Juni 1883 med 35 åriga flickan Brita Svensdotter i Brattåsen. Och den 11 Januari 1885 fick vi en son, Sven.

Karolina Olofsdotter blef med Per Markusson i Gåxsjö (från Laxsjö) han hade redan såld sin farsgård i Laxsjö och sedan sålde de äfven hennes andel af Hurtiggården till hennes syskon Pål Olof och Kerstin och hennes man Per Ersson. Per Markusson köpte vid samma tid halfva Jöns Jöns-sagården i Kakuåsen d.v.s. Yngre Gammel Jönsgården (å hvilken det varit så många ägare). Per Markusson och Karolina har haft åtta barn varaf två äro döda. Markus och Anna Karolina och de som lefva äro Brita Gunilla, Sigga, Olof Paul, Anna Kristina, Sven Markus och Per Villhelm.

Kerstin Olofsdotter blef gift med Skräddaren Per Ersson från Åsen, de blefvo genom arf

och köp ägare till 1/4 del af gamla gården, samt byggde nygård vid Slättmyrbacken vars skifte de erhållit genom lottning och den nya gården m.m. gaf de namnet Lugnet. Och de fingo 2ne Söner, Erik Olof född den 21 Septämber 1890 och Sven Paul den 19 Juni 1898. Och de hade ett snygt och trefligt hem både inomhus och utvändigt. Och det var ofta ett kärt nöje att få sitta och vila en stund hos dem. Men så blefo de narrade på höanhjälp, så att hon, utom att skjuta om kreaturen och hushållet, måste äfven vara med på slotten långt ifrån hemmet, hvilket blef allt för mycket ansträngande, ty hon måste äfven hjälpa till och bära in forderhårsjerna m.m. och dervid äfven gå i djupt kalkkällvatten och det i söndriga skor och så fortsatte hon till sena hösten d.v.s. till dess det blef snö. Vi gå dock förbi det hufvudsakliga, se en särskild familjekrönika (*del 4*). Emellertid fick hon lungkatarr och sedan lungsot och afled den 14 April 1903 i en



*Olof Pålssons föräldrar Pål Erson, Ottsjön och Karin Larsdotter, Hurtiggården*



Ålder af 33 år, 6 mån. och 25 dagar. Det blef sedan mycket tomt i Lugnet.

*Farväl, kära vänner! Det måste dock ske,  
Att nu vi ej längre varandra få se.*

*Det kostar väl på; men vår Faders behag,  
O, må det oss äfven behaga i dag!*

*Han känner vårt bästa, och lyda vi må  
och resdrägten taga, då han säger gå!*

Sången 163 i Sionstoner.

Min enda fromhet inför Gud är syndernas förlåtelse m.m. var hennes älsklingsång, särskild under hennes sjukdom.

Deras barn växte upp hos sin far. Men så blef Per Ersson omgift och under det han var i timmerskogen, arbetade Erik Olof hemma och skulle skotta upp en väg i den djupa snön vid Nysund bodarne och ansträngde sig allt för hårdt dermed så att han blef mycket svettig och blef förkyld under hemvägen, ty det var mycket kallt och hungrig som han var, åt han nog så mycket köttmat då han kom hem och fick blindtarmsinflammation men trodde ej att det var så farligt. Och då vi fick höra derom efter 2ne dygn låg han i ett kallt rum der sängen var fastfrusen både vid väggen och golvet af det vatten som runnit från det enkla fönstret. Och när docktorn kom hoppades han att det skulle gå till hälsa, och ansåg det för omöjligt att föra honom in på Lasarättet då han var så svag och det var så kallt. Och när Doktor Ohlin andra gången kom förordnade han delvis något annat och hoppades äfven då att han skulle blifva åter stäld, men tillade att han på Lasarättet kunde få bättre skjötsel.

När Per Ersson återigen kom hem tyckte han m.fl. att detta kunde ej gå längre, ty han hade då legat i magplågor i nära tre veckor Och han hjälpte honom på Lasarättet men det var då redan försent. Visserligen hade blindtarmsinflammation gått tillbaka, men det hade blifvit en mycket svår varbildning i magen varaf döden följde den 6 Mars 1913. Emedan han aldrig klagade trodde man i det

längsta att hans starka kropps- och lifskraft skulle segra men det blef ej så. Erik Olof var emellertid enligt vår tid en ovanligt tyst och sedlig yngling och vad han lofvade sin mor på hennes dödsbädd, att han skulle vandra på en god väg, höll han troget.

*Meniskan, af kvinna född,  
lefver en liten tid, full af oro:*

*Växer upp såsom ett blomster och faller af:  
flyr bort, såsom en skugga  
och hafver ingen varaktighet.*

Son Pål Olof blef genom arf och köp ägare af 1/4 del af farsgården samt genom köp och födoråd till oss, ägare af hemgården 1/4 del af do, således halfva gården. Och tog namnet Pål Olof Pålsson i stället för Olofsson samt blef gift med Brita Amanda Nilsson från Trekilen och de har fått 3ne barn, Gunnilla, Olof och "Britta" och nu har de sedan fått Kerstin, Karin och Nils. Son, Sven Olofsson har genom köp blifvit ägare af 1/4del af farsgården d.v.s. den del deraf som gränsar emot Lomåsens by som i likhet med det öfriga å Gåxsjö sidan har det gemensamma namnet Åsen hvilket äfven blifvit åsatt å officiella kartor.

Några tillägg om Olof Hurtigs efterkommande i den s.k.l. Hurtiggården f.d. Östgården. Hans andra son Lars Olofsson fick som nämnt 2/3 delar af gamla Östgården genom lottning, men som Gårdstjärnan under århundraden stigit högre och högre i följd af mossans tillväxt omkring densamma, ty de hade ej på den tiden tagit upp något ordentligt dike ur densamma. Och i följd deraf hade vattnet stigit nästan upp till den gamla gården och kanhända att äfven andra orsaker medverkade så, att äfven Lars Olofsson flyttade och byggde nygård vid norra kanten af åkern (Ristegen, hvilken vid 1870 talet flyttades något mera tillbaka upp på hårdlandet). Men då brodern Erik Olofsson tagit sin andel 1/3del af gården och Lars hade 2/3delar ville Erik få lika

mycket, hvilket Lars Olofsson tillmötesgick. Lars Olofsson fick slita mycket ont såsom några af de andra Gåxsjö bönderna på den tiden, ty han hade sina hufvudsakliga slotter på norra afradslandet, varom äfven några namn påminner. Och bärgningen af dessa slotter var nog besvärsam på somrarne, men det var ännu sämre på vintern, ty var och en hade sin egen väg, eller kanske rättare ingen väg, särskild efter större snöfall. Och under den tid han var bonde, cirka 30 år, Förlorade han 27 st. hästar och föl. Och då dertill kom att han själf hade en bruten hälsa, ty han hade bräck, så var det nog bra svårt och så drunknade hans äldre son som nämnt är, och själf afled han i sin svåra åkomma den 13 Oktober 1822. Ett litet minne skrifven af hans närmaste granne Erik Hansson i Nolgården.

*Min tid är från mig tagen, från världen är jag löst. Deröfver hörs stor klagan, och ömmar varje bröst, som sakna man och fader, och äfen vänner fler, som det häruti tager, och sin förvandling ser.*

*Låt sorgen ej er fräta, som ödet under gått. Det bör dock henne lätta, jag himmelsk glädje fått. Hvad månd väl världen vara, ett ganska uselt hem. Säll den som hän får fara, och bo i Himmelen.*

Nu hade Enkan Mor Brita och Döttrarne endast den fjortonåriga Olof kvar och han blef stor och stark och artade sig att blifva en bra bonde enligt vitsord af grannar. Men så skulle han jämte sin kamrat Olof Abrahamsson, gå på skridskor till Rångnorsfisket och tröstade sin Moder och systrar, att det skulle nog gå bra, ty de hade redan börjat köra över sjön. Och de gingo derföre rätt på Rörnäset, men i följd af blidväder hade isen, så som ofta sker sprängts sönder och i en sådan bråk (öppen vak) gick Olof ned, och sjönk, men kom åter upp och såg på sin kamrat, men kunde ej säga något, och denne kunde ej hjälpa honom, och så sjönk

han åter, i åtta famnars djup (*ca 14 meter*), norr om den nuvarande Brattåsgården. Det blef då återigen en mycket stor sorg för mor och systrar m.fl. och ett rim, af troligen samme Erik Hansson, tolkade förhållandet, men detta har kommit bort.

Fadern och båda sönerna hade då under cirka sju år, brutit upp från detta ovaraktiga jordelifvet. Och de ömma familjebanden prässades hårdt. Och äfven sedan, då Mormor samt Mor och Moster, kom ihåg sina döda anförvanter, refs de gamla såren upp. Efter cirka 30 år, sade dock Mormor Brita, att sorgen gör som snön, den smälter så småningom bort. Och detta kan nog delvis vara sant, men djup sorg smälter dock ej totalt bort. Medan man har minne och sans, den kan återkomma med förnyad styrka.

Och om Mormor må ytterligare anteknas att hon var liten och rörlig, samt brukade säga "att den som ej är rädd skullan kom aldrig u dom" och att "stort tal vill ha godt lag" och "när synda måttet är fullt kommer ofta lönen (straffet)" m.m.m.m. Och när hon



*Olof Pålsson med hustru Gunilla Olofsdotter.*



var 82 år kunde hon föra de får, som dotter dotter Sigga fick hemma då hon skulle flytta till Grötom, till hennes nya hem. Men så afled hon på juldags morgonen 1866, 93 år, 4 mån. och 2 dagar, så lungt att de som lågo i samma kammare, nämligen hennes döttrar Karin och Ingeborg, samt svärson Pål Ersson och dotter dotter Sigga från Grötom (hennes man Henrik Olofsson och jag hade farit fram till Hammerdal på julmorgonen) ej märkte det. De lågo och pratade då hon sade, "Ta dä int på tryt a dä? Je tryt a je" Sedan kom Gunel och bjöd på kaffe, men hon tog ej emot detsamma men hon lät till ett ljud som Gunilla ej kunde fatta om det var ja eller nej. Och inom några minuter var hon död.

***Personalia, en sorts likpredikan å begrafningsdagen var skrifven af Pastors Adjungen Örstädt i Hammerdal och införes här.***

*Wi läsa i sista versen af Ap. Gerningarnes 7de Kap: Att Stephanus, Herrans trogna vittne, sedan han åkallat Herrans namn och anropat Gud om nåd för sina fiender, insomnade. Det synes underligt, att Stephanus, som ljöt en så förskräcklig död, som den att stenas, likväl kan sägas insomna, d.ä. att hans död, oakadt fiendernas mord skri, som ljödo i hans öron, de kroppsliga lidanden, som han måste uthärda. Och de inre qval, som ej heller för honom vid dödens annalkande kunde vara helt främmande, att oakadt allt detta, hans död var såsom ett fridfullt insomnande i en stilla kammare efter en mödosam dag. Men grunden till hans fridfulla död hafva vi att söka deri, att han kunde i sanning åkalla Herrans Jesu namn; "Herrans namn är ett fast slott, den rättfärdige flyr dit och varder beskärmad." Den som kan gömma sig i detta fäste, Herrans stora och heliga namn, han kan vara lugn under all lifvets oro och midt i döden, ty här förlora alla dödens och helvetets pilar sin makt.*

*Många vilja och kunna ej åkalla Herrans namn. De förakta det under lifvets medgång, fröjd, flärd och fåfänga, eller åkalla det endast med lätt sinne och tanklöshet. Andra tyckas väl med vördnad tala om Herrans namn, med alvar och andakt åkalla det, men detta alvar, denna vördnad är endast en utvärtes. De finna sig ej stadda i någon verklig och tryckande nöd och därför är deras åkallande kallt och dött. Den, som under hela sitt lif med sådant förakt, lättsinne eller köld umgåtts med Jesu namn, skulle väl han i döden med uppriktighet kunna åkalla det och skulle han väl då i detta namn finna ro och lugn! Må Guds Ande lära en och hvar att så åkalla Jesu namn, i hvilket alena är salighet, att vi, när och huru vi än skiljas hädan måga finna frid!*

*Wi föras till dessa betraktelser, då vi i dag till grafvens vila beledsagat förra Bonde Enkan i Gåxsjö Brita Persdotter, aflidne Lars Olofssons efterlämnade maka. Hon föddes den 23 Augusti 1773, inträdde i äktenskap med ofvannämnde Lars Olofsson den 29 Novämber 1801 hvilket äktenskap genom döden upplöstes den 13 Oktober 1822. Detta äktenskap har välsignats med 5 barn, 2 söner och 3 döttrar och hade bägge sönerna till föräldrarnas bittra sorg funnit sin graf i vågorna (Olof drunknade efter sin faders död). Dottren dog i sin späda ålder, de öfvriga 2ne döttrarne lefva och hafva i dag med sorg beledsagat sin hulda Moder till hennes sista hvilorum. Enkan Brita Persdotter har haft i allmänhet god hälsa, så att hon ända till sista tiden kunnat någorlunda skjöta sig själf, till dess Herren behagade den 25 December 1866 hädankalla henne i en ålder af 93 år, 4 mån. 2 dagar. Hon hade mycket umgåtts med Guds ord och hade deri in hämtat mycken kunskap, huru vida denna kunskap varit lefvande för hjärtadt det vet hjärteransakaren alena. Må Herran, hvilkens namn hon mycket åkallat, hafva hört denna bön och gifvit henne ro!*

Tillägg af Prosten J. Östlund:

*Suckom slutligen. Lär mig o Herre! Märka  
hvad efvigt gagnar mig. Låt nåden hos  
mig verka. Det lif som är af dig. Då kan jag  
tryggt och nöjd; min själ mot döden stärka,  
med hopp om efvig fröjd.*

Om Lars Olofssons och hust. Brita Persdot-  
ters yngre dotter Ingeborg L.D. som flyttade  
till Åsen och var gift med Johannis Olofs-  
son, var en blid och vänlig Kvinna och äkta  
Kristen till sin död. Och om det vore många  
sådana skulle det vara mycket annorlunda  
ibland oss. Jag var hos Moster och Moster-  
man cirka ett år då jag var barn hufvudsak-  
ligen under min skoltid och var ofta till dem  
äfvén sedan och vid hennes lefnads afton.  
Och alltid hade hon ett tröstens eller förma-  
ningens ord att säga. Och dessa ord gingo  
ifrån hjärtadt och till hjärtanna och dervid  
framdrog hon vanligen kärnspråk ur Bibeln  
eller Psalmer och Sånger, och icke minst från

K.O. Roseni Sånger. Ja, det märktes tydligt  
att hon gick i Guds Andes skola.

Pål Ersson och Karin Larsdotter blefvo gifta  
år 1829 och blefvo som nämnd är genom  
lottning med Moster, Ingeborg Larsdotter  
ägare till gamla Östgården den s.k.l. Hur-  
tiggården. Pål Erssons föräldrar voro Erik  
Pålsson och hans hustru Sigrid Andersdotter  
i Backom, Ottsjön. Och de yngre syskonen  
voro Anders, Olof, Lisbet, Karin, Märit och  
Sigrid. Och som Pål var älst fick han följa  
sin far till Stockholm under åren 1819-1821  
för att hjälpa till med hästarne (skjutsen)  
samt vid försäljning af fågel m.m. derstädes,  
Sedan köpte de diverse varor för att sälja i  
Föllinge. Men på den tiden voro ej Stock-  
holms resorna några lust resor, utan heldre  
några besvärliga skjutsresor.

Hans broder, Anders skulle äfvén få följa  
med men det blef för mycket ansträngande  
för den unga gossen, han blef förkyld och



*Hurtiggården cirka 1920, fr v förmodligen Olof och Karin Pålsson, döttrarna Kerstin och  
Karolina, mågen Per Markusson, sonen Pål Olof Pålsson och mågen Per Ersson.*

hans far måste lämna honom i Östersund (eller Frösön) hos Doktor Rissler, och kom hem till Gossens Mor och Syskon i Ottsjön utan den lilla Anders, som afled efter några dagar i Östersund. Och Mor och andra sörjde mycket. Pål Ersson hade föga (litet) nöje i stora sällskaper, men deremot hade han nöje af att ha små barn omkring sig. Och dessa hade äfven nöje och glädje af att njuta af hans hjälp och vänlighet samt höra på hans många berättelser, ty han hade äfven läst mycket och hade ett ovanligt godt minne. Men utom de kära barnen, älskade han äfven sitt kära barndoms hem i Ottsjön, och ville gärna gå hem och hälsa på syskon och vänner, äfven sedan hans far dog och hans mor dog cirka 20 år förut. Samt andra sina anförvanter och vänner i Hammerdal, Häggenås och Föllinge. Och äfven vid kyrkan och marknan fick han alltid träffa många.

Oaktadt han läste mycket i olika ämnen hade han i likhet med många andra ej några tidningar, men kunde vissa gånger låna sådana i Hammerdal, men dervid kunde han äfven få tag i "Fäderneslandet", hvilket såsom ofta eller alltid sker, ej hade någon god värkan på honom och förtroendet till Konungen och Prästerna m.fl. försvagades. Men han läste ett och annat af Kristliga tidningar. Sedan hade vi Väktaren och Fosterlands stiftelsens tidningar, jämte goda böcker. Och dessa jämte de goda böcker som fans i gården förut hade en god värkan på honom och han blef mer och mer intresserat för misionsarbetet ibland hedningarne m.fl. och hade noga reda på dess framgång och motgång kanske mer än någon annan inom orten och lämnade sina små bidrag och förordnade att af hans qvarlåtenskap skulle en viss summa lämnas till Fosterlands Stiftelsens Hednamision. Och det han, särskild under den senare tiden läste värkade så, att han ej hade något att säga om andra, utan ansåg sig själf för en stor syndare som behöfde nåd för allt.

Må äfven vidröra att han bröt åker "Öst i hägn" och i Slottmyrbacken samt arbetade upp flon emellean Åkern och Gårdstjärn till höslott och sedan Öster om Gårdstjärn och i hägn hvilket sedan förbättrats och utvidgats af...

Han uppförde byggnader hemma och i bodarne, jämte kyrkstuga som var den 3dje i ordningen i Hammerdal, samt utförde mycket röjdningsarbete först å gammelskifte vid Nästflon och Buflon m.m. och sedan å Nyskiftena, eller tillsammans cirka 30 röjdningar samt öfver 40 foderlador. Visserligen fans det både slott och lador äfven förut, men de måste åter upprödjjas och repareras. Och utom allt detta var han äfven en god fiskare, och folk sade att han alltid viste var fisken höll till. Och då grannarne skulle lägga ut sina isnät ville de ofta ha honom med för att bestämma. Och i Lomsjön brukade han fiska nästan årligen (genom byte) och fiskade mycket bra derstädes, särskild vissa år. Och på Julafton 1877 fick han cirka 6 LE d.v.s. cirka 50 K.g. storsik, som han tog sig till att ränsa i fähuset sedan han kom hem, men fisken var mycket isig, oaktadt han slagit vatten på densamma, och vi tykte att han borde sluta, ty Henrik och Sigga i Grötom samt moster på Åsen voro hos oss, men han ville göra ifrån sig. Men som han var gammal, nära 75 år, blef detta för mycket, att slita ont med fiskningen på Lomsjön och vara bar om händerna i den starka kylan, och sedan hemma att ränsa så mycken isig fisk, så blef han förkyld, och talade om för sin dotter Sigga innan hon for hem, att detta tog för hårdt.

Men efter cirka 17 dagar blef han betydligt bättre och skulle följa då min hustru och jag skulle vittja 26 st. nät, om cirka 520 famnar (*ca 930 meter*), ty han skulle skjutsa oss och medan vi vittjade, lassa på 2ne hästfor skrin-dor vid Mesjömyran, men som han alltid ej ville så att någon skulle behöfva vänta på

honom, skyndade han sig allt för mycket och blef svättig och måste så vänta på oss ute på sjön och började frysa allt för hårdt, innan vi kommo tillbaka till vägen, så att han icke heller kunde gå, för att derigenom blifva varm. Och icke heller kunde vi värma upp honom, såsom han brukade göra åt mig då jag var liten och frös på nätsjön eller eljest. Han brukade taga mina händer i sina och äfven blåsa på dem, tills de blefvo varma, eller på annat sätt försöka få mig varm, men vi kunde ej hjälpa honom. Och han blef då återigen förkyld.

Men så blef han återigen någorlunda frisk och for så fram till kyrkan Maria bebådelse-dag men hade ej någon päls, utan endast en mindre rock och frös allt för hårdt i den kalla kyrkan så att han måste gå ut och kom alldrig till kyrkan mer. Ja detta blef så att han frös på Lomsjön (och hemma) och kom aldrig dit mera, han frös vid Mesjömyran och i hemvägen och var aldrig till Mesjömyran mera och han frös i kyrkan och kom nu icke heller dit mer. Och dessa 3ne förkylningar under cirka tre månader blef för mycket, ty hans kraft och hälsa var ej så stark som i hans yngre år. Och när han kom hem från den sista resan till Kyrkan den 25 Mars 1878 ville han säga såsom gamle Simeon "Herre nu låter Du Din tjänare fara i frid, ty mina ögon hafva sett Din salighet" Och slutet kom den 10de Sep. 1878. Och vid personalien tog Prosten N. Th. Feltström dessa ord af Simeon, se gamla öfversättningen.

*Tack käre fader för vad Du ville, och vad Du var, Tack för allt.*

Hustrun och Enkan Karin Larsdotter var född i denna gård som redan nämnd är. Och då hennes broder Per och två andra från Goxsjö drunknade i Sikåsån då de voro på väg till kyrkan den 3dje Nov. 1821 var äfven hon med, och kom ned på botten 2ne gånger, och senare gången såg hon var hon var och tänkte att nu kommer jag väl ej

upp mer, men hon flöt åter upp, och detta så nära båten att Gabriel i Bye, som fått tag i densamma kunde hjälpa henne något, så att äfven hon fick tag i den omhvälfda båten. Och började äfven hon att skrika eller ropa på hjälp. Men det var förunderligt att båten kom henne till mötes, då det var högt vattenstånd och stark ström samt blåst från motsatta sidor, men det skulle väl vara så. Och detta och att hennes bror Per m.fl. drunknade kom åter och åter i hennes tankar. Och hon var i följd deraf rädd då vi färdades i båt efter åarne och särskild om båten törnade emot pålar, eller andra föremål, eller af annan orsak vickade till. Ja, hon kunde då skrika till. Men på Gåxsjön var hon derimot aldrig rädd huru det än stormade, äfven vid fiskning. Dessutom må nämnas, att hon var stor, stadig och stark och kunde äfven slå hö, som en någorlunda slottkarl till dess hon var öfver 50 år och kunde äfven utföra husmoders och annat arbete.

Hon brukade läsa och sjunga och ville nog försöka uppfostra mig i tukt och goda seder. Men särskild då jag var 16 -19 år gick jag ofta mina egna vägar emot hennes önskan. Då hon var cirka 83 år föll hon omkull i sin kammare då hon skulle draga på sig kläder, och slog sig så illa, att hon sedan måste ligga i stora plågor som en bruten stackare till sin död, d.v.s. i 22 veckor. Hon bad om nåd, och hoppades få den för Jesu Kristi sin Frälsares skull. Och afled 16 Juni 1887, 83 år, 3 mån. 3 dagar. Hon var en af de första som blef begrafven i den nya kyrkogården i Gåxsjö, och följd till grafven ej blott af sina 2ne barn och Svärson och Sonhustru samt Syster och barnabarn m.fl. anförvanter, utan äfven af alla Kyrkobesökarna, såsom sed var ifrån början. Tack kära Mor, för vad Du ville, och för vad Du gjorde för mig.



### ***(Om Ol Pålsa och hans familj på Hurtig-gården)***

Som min syster Sigga var gift med Henrik Olofsson i Grötom, behöfde hon ej något af våra föräldrars gård, så att jag fick hela gården emot en utlösen af 2.000 Riksdaler (*idag ca 100 000 kr*) till henne samt födoråd till våra föräldrar, samt Mormor. Denna utlösen var nog en allt för liten summa emot värdet af gården, såsom det ofta var fallet, att de som fingo stanna hemma, fick ojämförligt mycket mer, än de som måste gå ut ur hemmet. Redan året förr än vi uppgjorde om hemmanet, d.v.s. den 30 Mars 1862 blef jag gift med Gunilla Olofsdotter i Västgården, då hon var 22 år, 1 mån. och 24 dagar. Och jag 21 år, 8 mån. och 24 dagar gamla. Att vi blefvo gifta så tidigt var nog vår önskan, men hade ej båda våra mödrar varit så behjälplige hade det nog dröjd längre, ty jag var blyg. Så att vi träffades sällan, åtminstone under de tre sista åren. Vårt äktenskap välsignades med fyra barn: Karolina, Kerstin, Pål Olof och Gunilla. Om min hustru Gunilla må utom vad som anteknads i en familjekrönika, samt å föregående, se sid. 21, 29, 30, 47 och föregående sida (*i originalet*), må här anteknas att hon var ovanligt arbetsam och kunde göra allt vad hon ville, både groft och fint, varaf mycket kunde anteknas, men vill nu endast nämna, att alla de skjortor hon enligt tidens sed sydde för hand äro enligt fackmän (och kvinnor) ett mästarverk (se museum) Och hon kunde vara ensam i fäbodarne vissa år och skjöta deras stora kreatursbesättning, och dervid gå i tussar såsom sed var på den tiden (våt om fötterna) till sena hösten, d.v.s. till dess det blef is i mossan och vattensamlingar, eller och snö. Och när hon sållade korn på logen, kunde hon, om det ej var någon särskild bärare, själf kasta på sig 1/4dels a 1/2dels Tunna korn, som hon bar till herberget eller någon "vind".

Visserligen var hon stark och kanske den längsta kvinnan här på orten och betydligt axelbred, men det hände dock en gång att då hon skulle slänga på sig en korn säck att hon fick ett fel (som slutligen förvärrades och bidrog till hennes död). Och icke många dagar förr än hon var brud, sållade hon med hjälp af en äldre kvinna 13 Tunnor korn på en dag, och i samma vecka lade hon ensam ifrån "kasa" (*gödselhögen*), hvilket var ett drygt arbete i denna gård. Och strax efter brölloppet fick hon följa sin far och draga starrforder på skaren ifrån tullslotten, men hon blef ej uttröttat och modfäld af sådant arbete, utan kunde samtidigt göra det finaste arbete. Emellertid blef det väl kanske ännu mera ansträngande i hennes nya hem, ty utom den dryga husmoder syslan, var hon med om mycket annat, som delvis var högst otjänligt för henne, varaf må nämnas att hon fraktade en ko ifrån Nysunnbodarne efter en dålig skogsstig och dervid bar äfven tio kannor mjölk (nära 30 liter). En annan gång skulle hon hjälpa mig hem med en ved flotte ifrån Mesjömyran, men vinden ändrade sig så, att den tog i land norr om Stolen och ringnoten gick sönder. Och då gaf hon sig ned i det kalla vattnet, för att som hon tänkte draga ihop bommen, hvilket var omöjligt. Men utom sådant arbete var hon en mästare i att sy, spinna, väfva, skradda, sticka, virka, lappa och måla m.m. och var ofta värdinna vid bröllopp m.m.

Och så togo vi oss före att flytta Lomåsbo-darne, hvilket blef ett kostbart arbete, ty vi tänkte att det skulle vara en bra plats för en ny gård. Och så togo vi oss äfven före att bygga om gården (utom storherberget) ty dels voro några af husen gamla, och fähuset stod delvis i djup myra, hvilket var mycket besvärligt och byggingarne stodo mycket illa (snedt) i nordvästra kanten af åkern, ty morfar som började, flyttade gården (Östgården) var allt för mycket rädd om åkern. Ja, vi flyttade gården högre upp på åkern



men det blef ett mycket drygt och tungsammt arbete och så inträffade den s.k.l. "stortia" 1873-74, så att det blef brist på folk och vi måste arbeta mer än vi orkade. Varaf mycket kunde anteknas, men vill nu blott nämna att jag skulle såga på den tungsamma Hurtigsågen under 3ne dygn utan vila och hade endast en liten gosse till hjälp, och på den tiden hade man vanligen mycket groft timmer varaf en stor del var 12 a 15 Tum i lilländan, och äfven derutöfver, och då såga tjokt till glas- och dörrikistor samt golf m.m. såsom det brukades på den tiden, och samtidigt stappla upp plank och bräder, varaf jag slutligen blef så uttröttat att jag ofta somnade medan sågen gick igenom stocken.

Och min hustru hade nog äfven sin dryga del, ty utom allt annat så var det nog äfven våranarbetet ofta samtidigt med sågningen och då skulle hon alltid så och vissa gånger äfven harfva ned kornet. Och hon slet mycket ont, och det gjorde äfven jag, men vi voro vana dervid, och ville så. Efter den s.k.l. "stortia" blef det mindre brist på folk, och sedan vi i det närmaste byggd om gården, började vi på hösten 1875 att tänka att det kunde vara behöfligt att ha en liten handel här i Gåxsjö, och så kunde rummen derigenom återgälda något af vad de kostade, utan att vi ej behöfde slita så ont som förr. Och den 1sta Decämber 1875 tog jag första lasset med varor af H.H. Aktiebolaget (*Hammerdals Handel*) der jag var en af största delägarne, och det var så aftalat att jag hos dem skulle taga de varor vi behöfde, och lämna betalning i mån af försäljning. Men det medföljde många svårigheter med handeln, och att skaffa hit alla tunga varor som behöfdes blef ett mycket mödosamt och ansträngande arbete, ty det var ofta dåligt före efter isarne, och särskild höst och vår, samt under somrarne, och vi ville ej att något skulle fattas. Och det var äfven lifsfarligt med transporten höst och vår och

på somrarne, och varorna måste jag nästan ensam frakta hit.

Men en gång följde Stor Abram och äfven min hustru Gunilla med och vi hade 3ne båtar och lassade som vanligt allt vad de lämpligen kunde bära. Och vist fick Gunilla ha lättaste båten, men det var ändå allt för galet att låta henne ro en sådan last, och både fram och återresan skulle ske samma dag och då vi kommit upp till Näsänget var det så mörkt det kunde blifva på hösten och att sedan i mörkret ro de tunga lassen omkring Sikås och alla pålar, fiskestängen och krokas upp till båt husen vid Qvarnbränna, var svårare än vad många i nutid kan förstå och dessa kunna väl tänka, att varföre kunde vi ej taga hit tillräckligt med varor då det var fint före på vintern? Men fans det varor nog då? Eller varföre kunde vi ej fara tidigare på morgnarne, så kunde vi ej behöft ro i mörkret? Ja, men dessa komma väl ej i håg att det var äfven många andra som skulle ha varor på Bolaget. Och dessutom var det mycket mödosamt att frakta dessa varor till båtarne, på en liten och dålig dragkärra. Och ofta kunde vi få en stark motvind upp öfver åarne som gemensamt med strömmen kunde göra det nästan omöjligt att komma fram. Och denna besvärliga transport af varor var något helt annat än att stå innanföre disken och bestämma priserna, som nu.



*Erik Erikssons lanthandel i Gåxsjö omkring år 1900, fr v Erik Olov, Erik, Hans och Anna.*

Vill äfven antekna några prof på vad vi fingo betala i Hammerdal varaf följde att vi ej kunde höja priset något nämnvärd.

#### *Den 1/12 1875*

En säck Hvetemjöl (12 L£)	42.-
(1 lispund L£ = 8,5 kg, säcken 102 kg)	
23 st Sulläder	40,25
Ett fat Sirup 788 £	220,64
(1 skålpund = 0,425 kg, fatet 335 kg)	
10 L£ Torrfisk	36,75
10 aln Kordiroj	73,00
(1 aln = 0,594 m, tygpacken 6 meter)	
27 £ Ämnesjärn (groft)	5,40

#### *Den 7/12*

140 £ Kaffe a 97 sk (60 kg)	135,80
125 £ Socker a 50 sk	62,50
10 £ Ljus a 75 sk	7,50
7 Knor fotogen a 1,40	9,80
(1 kanna = 0,325 liter)	

#### *Den 13/12*

12 L£ Rågsigt (säck)	43,20
4 st Stentaflor	2,20

#### *Den 16/12*

1 Dsn Lefantindukar	15,00
3 st Rotborstar	2,85
1 st 3kans Hämtare	3,12
2 st 1kans Hämtare	2,06
1 Tna sallt	24,50
62 ½ aln Bl. Domestik	18,12

#### *Den 31/12*

10 Böcker Skrifpapper	4,75
(1 bok = 24 ark skrivpapper eller 25 ark tryckpapper)	
2 £ Makulatur	-,90

m.m. och som sedan fortsattes.

*(År 1873 ersattes Riksdaler riksmünt med Krona = 100 öre. 1 kr år 1875 motsvarar idag cirka 48 kr)*

Att priserna kunde vara så höga berodde nog af flera orsaker varaf må nämnas den besvärliga transporten till Hammerdal och att Bolaget ville nog förtjäna någorlunda bra. Och att särskild mjölvaror kunde vara så

dyra, då man några år förut kunde sälja korn här på orten för tio och äfven nio Riksdaler Tna, berodde väl till någon del derpå att man misshushållat med säden, och kanske äfven derpå att allt för många i Sverige m.fl. hade enligt frihandlarnes förslag, sådd igen sina åkrar för att sedan köpa mjölsäckar, hvilket för enskilda, och i vissa fall för många nog äfven kunde vara fördelaktigt. Men ej för det hela. Emellertid blef handeln för oss en dålig affär, ty den lilla prisförhöjning vi kunde taga motsvarade ej omkostnaderna. Och dessutom var jag ofta förhindrat att vara med i arbetet hvilket blef en äxtra förlust, och så blef det svårare att sluta än att börja och utborgningarne voro äfven tråkiga, särskild till mindre säkra kunder, hvilket dock slutligen frivilligt betalades, dock delvis genom arbete.

#### ***(Om Stockholmsresan och dess följder)***

1879 Byggde vi Ladugården m.m. och 1880 satte vi upp Kornladan m.m. och dermed hade vi byggd om hela gården (utom herberget) och 1881 voro vi befriade både från handeln och husbygget. Och företogo då en resa till Stockholm, emedan min hustru och hennes syster Kerstin ville följas åt, ty den senare skulle söka läkare för sin bröstsjukdom, och äfven jag ville fara. Det var dock en tungsam resa till och från Östersund, och ej som i nutid, ty min hustru och jag tog våra rese koffertar, vari vi hade våra kläder och matvaror i våra "mesar", och buru desamma öfver Nybodarne, Klumpen, Raftkälen, Munkflohögen, Storbränna, Norderåsen till Grötom, der vi fingo skjuts till Hölje, men der togo vi åter på oss våra bördor och gingo skogsvägen öfver Kläppe till Östersund. Och derifrån var det järnväg till Sundsvall, der vi togo in "i rum för resande" både vi och Kerstin och hennes Man m.fl. från Hammerdal.

Men vi fingo då se vad vi ej voro vana hemifrån, att Herrar och Damer satt inne på går-

den omkring borden som voro dukade med dryckjom till sent på lördagskvällen, och på söndags morgonen hörde vi att skomakare voro i arbete. Men det var bra i Kyrkan och der var mycket folk. Och vid ångbåtsresan till Stockholm var det cirka 600 passackerare varaf ungefär hälften voro Emigranter delvis en följd af den stora strejken i Sundsvall. Det var derföre så trångt att man kunde nästan trampa ned varandra på Ångbåten Nordstjärnan. Och att höra på barnens gråt och klagan, och deras föräldrars tröst till de små huru roligt det skulle blifva då de kommo ut på det stora världs hafvet och huru det då skulle gunga m.m. ansåg vi för en dålig tröst, ty då vi sågo huru dessa barn fingo gråta kommo vi ihåg våra egna som vi lämnat hemma och voro oroliga för dem.

På måndagen kommo vi till Stockholm, och fick genast bref från våra barn med goda underrättelser och kunde derföre med glädje gå ut och se den stora staden. Men efter några dagar började vi att längta hem till våra barn m.fl. och det lugna lifvet i Gåxsjö och reste på samma sätt tillbaka, utom att vi fingo skjuts för våra saker från Östersund till Hammerdal. Både under resorna och i Stockholm lefde vi mycket tarfligt.

Ja, så hade vi då gjort ifrån oss, ej blått handeln och gårdsbygget m.m. utan äfven denna resa. Men så hade vår lilla Gunilla



*Sällskapsliv vid Strandvägen i Stockholm vid förra sekelskiftet. Stockholms Stadsmuseum.*

varit något dålig medan vi varit borta, men var nu bättre, och andra dagen skulle min hustru till västra Lomåsbodarne för att sjöta kreaturen och dervid äfven ha våra tvillingebarn Pål Olof och Gunilla hos sig, och så väl de, som slotterfolket foro öfver sjön, och jag for landvägen med häst som skulle på bete. Men under det vi började höanden nere vid sjön och jag pratade om vad vi sett i Stockholm och särskild i Nordiska Museet, kom bud ifrån bodarne att lilla Gunilla var sjuk, och genast for jag dit och såg att hon var klen, och fick höra att hon ropat pappa hela natten men nu kunde hon ej säga något mer. Ja så slutade Stockholmsresan. Och varföre hon ropade på pappa då hon var hos sin kära Moder som gjorde allt, vad hon kunde för henne, berodde nog derpå, att jag varit så att säga en half fostermor, ty jag hade henne nästan alltid om nätterna m.m. till dess vi gjorde vår långresa, och hon höll sig till mig, äfven då vi lågo alla fyra i en säng och höll tillgodo med sin diflaska, då Pål Olof derimot fick dia sin mamma. Ja, hon väntade på hjälp af mig såsom förr, men fick liten hjälp äfven sedan jag kom.

Och så blef äfven min hustru sjuk och så skjickade jag bud till Doktor Smitt i Ström att komma till Gåxsjö och under tiden skjutsade jag mor och dotter ned till Gåxsjön och rodde dem hem under det de lågo nedbäddade i båten. Men den lilla hade nu fått Difteri, ty resorna öfver sjön och de starka dragen i bodstugan gjorde sitt till då hon redan förut torde ha Charlakansfeber. Emellertid skulle jag gurgla halsen å den lilla såsom Doktorn föreskrifvit, men detta gick dåligt ty den lilla spjárnade emot och bet sönder glassprutan och detta torde snarare påskynda slutet--- och en stund förr än hon dog, ville hon upp ur vaggan och tog då omkring halsen på mig med båda armarne och höll så fast en stund och sedan ville hon till sin mamma som låg i sängen och tog då omkring halsen på henne på samma sätt!

Om detta var för att taga afsked af oss då hon kände att slutet nalkades, eller för att på detta sätt bedja oss om hjälp då hon ej kunde tala, kan jag ej säga.

O, du vår lilla kära. Ja, hon afled vår lilla kära tvillinge dotter Gunilla den 28 Juli 1881 i en ålder af ett år, 11 mån. 14 dagar. Och vi sorgde och saknade henne mycket. Och min hustru som var sjuk och svag anklagade sig själf att hon ej gjort vad hon hade bort göra för sin lilla flicka. Och för mig var det på samma sätt. Och det var ett förståndigt och behagligt barn. Och kanske äfven en liten afgud för oss, och kanske derföre tog Herren bort henne, för att draga oss ifrån det jordiska till det eviga. Men varifrån kom denna sjukdom och var tog den sedan vägen? På Olof var tillsammans med sin tvillinge syster utom sista dagarna men blef icke alls sjuk, och ingen annan heller.

*Ej kylig vind, ej giftig fläkt, kan hinna helsans strand; Nöd, sjukdom, hela dödens slägt. Ej käns i fridens land.*

Min hustru blef frisk, och sommaren och hösten gingo ungefär som vanligt, men vi kommo ofta ihåg vår lilla Gunilla, dock måste vi inse att den lilla var bärgat ifrån många faror, och för oss själfva var det nog en behöflig tuktan.

Sedan det blef snö blefvo vi bjudna till J. Huss i Kakuåsen och på söndagsmorgonen till Lomåsen, men då det ej gick att köra öfver Gåxsjön m.m. måste vi gå i den cirka 6 Tum (ca 15 cm) djupa snön och deraf blef min hustru rå eller våt om fötterna. Men oaktadt hon var en framstående Kvinna var hon likväl så att säga blyg och satt nära dörren, under den vanliga "Mässmårsbönen" och detta var icke bra då hon ej var torr och varm om fötterna. Och på aftonen blef hon bjuden till de gästvänliga grannarne i Lomåsen på kaffe m.m. och blef återigen snöig om fötter och tjolar och naturligtvis mycket rå och kall om fötterna. Och så skulle

vi fara hem på qvällen och Stor Ante skulle skjutsa oss i en gödselsläda (ty med skrinda kunde man ej köra på hösten) och hade äfven lagt i betydligt med kläder ty det hade blifvit kallt, men hon tyckte att icke skulle de "ni ut" en sådan präktig fäll för hennes skull!

Och i det samma kom Lill Björk Anders körande, han skulle till Gåxsjö och bjöd henne skjuts, oaktadt han ej hade varken kläder eller hö på slädan, och så satte hon sig på hans kalla släde, så dåligt klädd som hon var! Men detta blef början till slutet, ty då hon på morgonen skulle dricka sitt kaffe, blef det som en knif gått igenom henne. Och blef då mycket hårdt sjuk i kolik. Och doktor Smitt som kom till oss, kunde ej hjälpa henne och visserligen förordnade han ett och annat och deribland en liten flaska som innehöll droppar, varaf hon skulle få taga några droppar, men ingenting ville hjälpa, så att vi måste sända min svåger Hans Andreasson till Ström efter Docktorn, som dock ej nu kunde komma. Under tiden bad hon att hon skulle få ett större antal droppar, och jag gaf henne cirka dubbelt mot vad Doktorn bestämde och det hjälpte. Men hon tålde sedan ej lika mycket som förr, och så blef hon åter sjuk vilket tillgick så, att under det hon skurade golvet och var svättig, kommo några hästhandlare och så följde hon med till stallet, utan att kläda på sig ordentligt och det blåste kallt.

Och när jag kom hem ifrån skogen var hon återigen mycket sjuk i kolik, men blef då genom ett ångbad m.m. återställd. Men så vid Nyåret blefvo vi bjudna till Yxskaftkälen, ty Pastor Sandell skulle vara där, och så blef hon bjuden till nästan alla gårdar för att dricka kaffe m.m. ty alla ville henne väl, och så skulle hon väl ej stöta någon och drack sätton koppar på samma dag. Och på bönstället satte hon sig vid dörren, som måste stå öppen emedan det var folk äfven i förstugan. Men då det var mycket varmt inne, och kallt ute, blef det ett mycket starkt



drag och således en mycket otjänlig plats för henne. Och så foro vi hem på qvällen.

Och andra dagen var hon i den kalla Bryggstugan för att baka Råg- och Vetebullar m.m. ty hon skulle ha syförening, för att understödja Evangeliska Fosterlands Stiftelsens Misionsvärksamhet. Och medan hon bakade, hade hon tillsagt pigan att byta om både halm och sängkläder i vår säng m.m. Men under det hon själf arbetade i bryggstugan, och troligen var kall om fötterna m.m. fick hon återigen mycket hårda Kolikplågor. Och så hjälpte de henne in i Storstugan och lade henne i den, så att säga, iskalla sängen.

Och när jag på aftonen kom hem från skogen, hade hon mycket stora kolikplågor, och vi kunde ej hjälpa henne. Hon var dock med full sans och plågorna mildrades vissa stunder och så att hon kunde tala med oss och hon ville att vi skulle läsa för henne, hon ville höra vad Jesus Guds Lamm på vilken hon förtröstade, hade gjort för henne, och dessutom tänkte hon äfven nu på de kära barnen och bad att jag skulle se dem tillgodo. Och så afled hon efter 2ne dagars sjukdom trettonde dagen den 6 januari 1882.

En af hennes älsklingssånger var "Trons frid". Ahnf. No 106. Sionstoner No 176.

*O, vad är väl all fröjd på Jorden, mot en droppe af Jesu frid! m.m.*

Samt den Omvändes farväl. Pilgr. No191. *Farväl, farväl i Herrans namn. m.fl.*

Och om hennes jordiska kallelse, och vad hon dervid kunde utföra under sin krafts dagar är delvis anteknad, men mycket mera kunde anteknas, men det är så sorgligt att påminna sig huru ont hon fick slita, låt vara att hon själf ville så, det var dock aldeles på tok, och jag borde ha hållit henne tillbaka. Må äfven antekna att hon älskade sin Herre och Frälsare nästan under hela sin tid, emedan hon hade erfarit och trodde att han hade förut och fortfarande älskat henne. Och hon var gästvänlig mot alla såsom sin mor, och anlitades i många olika saker. Och Per Andersson i Gåxsjö sade att det var knapt någon som var så outhärlig som hon och det var nog många och särskild vi hennes anförvanter som tänkte så. Och de som önska veta något mer om huru hon var, kunna läsa i Syracks bok 26:2-4 och 16-23. Och vi hoppas och tro att hennes odödlige ande genom Guds nåd och makt, flyttadt ifrån detta tårarnes land till Guds närhet.



*Förjuls vinter vid Hurtiggården i Gåxsjö*



Ett minne från begrafningsdagen i Hamnerdal upptecknat efteråt. Det hade samlats ovanligt mycket folk på Kyrkogården redan innan klockorna kallade samman, ty både Gunilla och äfven Kerstin hade många vänner och bekanta i den stora församlingen. Ja, kanske nästan alla i den kära församlingen deltog i sorgen ty då det nu var 2ne väl bekanta systrar som lades sida vid sida och skulle jordas samtidigt, var äfven det en orsak till det stora deltagandet. Och vid grafven sjöng man den kända Psalmen 452 Jag går mot döden var jag går m.m. Och omedelbart efter predikan i Kyrkan höll Prosten N. Th. Feltström Likpredikan eller personalia enligt gammal sed, varaf dock endast några vissa uttryck kunde anteknas då jag kom hem.

### **Personalia**

*Ingen af oss lefver sig själfvom och ingen dör sig själfvom, Lefve vi, så lefve vi Herranom; dö vi, så dö vi Herranom; evad vi nu lefve eller dö, så höre vi Herranom till. Som man lefver, dör man, den som är ett uti Herren i lifvet, dör uti Herran, och tvärtom, vi hoppas om dessa att de dödt uti Herran och vilka äro, är oss all om bekant, dessa dödsfall äro dock särskild tilltalande, då tvänne Systrar den ene har följt den andre i döden. Den förra är Bonde hustrun Gunilla Olofsdotter i Gåxsjö, som föddes den 4de Februari 1840, af Bonden Olof Jonsson och hans hustru Kerstin Karlsdotter i nämnde by. År 1862 den 30 Mars ingick hon äktenskap med sin nu efterlevande man Olof Pålsson vilket äktenskap välsignats med fyra barn af hvilka tre lefva, en Son och två Döttrar. Och har hon under den sista tiden haft en osäker hälsa och afled den 6te sisl. Januari (1882) i en ålder af 41 år, 11 mån. och 2 dagar.*

*Den senare är Bonde hustrun Kerstin Olofsdotter i samma by, som föddes den 29de December 1845 af nämnde Olof Jonsson och hans hustru. År 1869 4de ... ingick hon*

*äktenskap med sin nu efterlevande man Olof Ersson, hvilket äktenskap välsignats med fem barn af hvilka fyra lefva, två söner och två döttrar, och efter en längre tids bröst sjukdom afled hon den 20 samma Månad i en ålder af 36 år och 21 dagar. Och hafva nu de efterlevande makarne och barnen, samt de dödas föräldrar lämnats i djup sorg och saknad, hvilka senare med dessa, nu på sin ålderdom beröfvats alla sina kära barn. Men dock, O vad lättnad uti sorgen, när man får hoppas att de dödt uti Herren.*

### **Den gamla Kyrkvägen och utfartsvägen till Hamnerdal m.m. (jfr samma ämne i del 5-1)**

Har från gamla tiden hufvudsakligen gått efter vattendraget både vinter och sommar, d.v.s. från "Stamo" (båtplats) eller och från båtplatsen nedanför Qvarnbränna till Jobacken och efter gräfningen af farled derstädes, till Hussbacken eller dess närhet der man ofta landade och gick igenom Sikås till Näsänget (det är dock troligt att de förr kunde landa vid Nöusterhoujen). Vid Näsänget (m.fl. ställen) hade ej blått Sikåsborna utan äfven Gåxsjöborna och de andra västbyggderna många båthus, der man vanligen hade andra båtar än i Noret, och rodde till Lillsomstubacken (*lilla sockenstugubacken*) d.v.s. nordväst om kyrkan. De som sedan byggde Kyrkstugor landade i de flästa fall vid Monöustra d.v.s. vid den långa träbron (i gamla landsvägen) emellan Fågelnäset och fastlandet. Då det var brist på båtar, och då man hade mycket att frakta rodde man vanligen omkring Sikås och vid ett och annat tillfälle hela sträckan ifrån Gåxsjön, ja, äfven ifrån Ottsjön. Under vintern körde eller gick Gåxsjöborna m.fl. ungefär efter samma sträcka. Utom vissa dagar höst och vår då det var omöjligt att färdas efter vattendraget, kunde man gå eller köra efter den s.k.l. "Landvägen" till Sikås och "Dragsåsen" m.m. till Mo. Och vissa gånger särskild på

våren kunde vi färdas efter Storån m.m. till Mo eller Kyrkan.

Efter större snöfall, och särskild då det äfven blef mycket vatten på isarne var det mycket svårt, och så var det mycket kallare efter "åarne" än nu efter landsvägen. Och särskild höst och vår hände ofta att man kunde köra ned (isen brast) varaf många fall kunde anteknas, men vill nu endast nämna ett fall då Olof Jonsson i Gåxsjö och hans hustru körde ned på Storån, då äfven skridingen kom ned i samma vak, och de hade äfven sin lilla Dotter Gunilla med, men Olof Jonssa Kersti blef ej så fort rädlös, hon kastade sin 2 1/2 mån. gamla dotter upp på isen, och sedan kommo de upp själfva. Och varföre jag hålst anteknar detta fall, som var långt ifrån det svåraste, beror derpå att den lilla blef sedan min hustru, se föregående. Emellertid är det ej så få, som drunknat i detta vattendrag dels i följd af att isen varit för svag, och dels i följd af andra orsaker "se gamla minnen" samt om 3ne Gåxsjöbor som drunknade den 3dje Nov. 1821, se äfven sid. 45, 47 och 56 (*i originalet*). Och det har många gånger varit nära att man fått drunkna.

Varaf nu endast må nämnas att Olof Hemmingsson i Persgård (sedan Gåxsjö) gick ned på skridskor, nedanför "lassvaken" och det dröjde så länge innan han fick hjälp, att hans kraft att hålla sig fast vid iskanten blefvo uttömda, ty det blåste hårdt västan så att sikåsborna ej hörde hans nödrop (men i Bye hörde honom), men det dröjde länge innan de kunde komma till hans hjälp. Men så hade af en "tillfällighet" så som man ofta säger, Johan Ersson och Mårten Andersson haft något ärende ned till ån, och fingo höra nödroppen och skyndade till hans hjälp och som dessa voro kraftiga män refvo de loss några långa granar som följd med floden och med dessa som bro kunde de komma till honom och så blef han ändå räddad. Sedan han blef återställd mindes han huru han såg sina skridskor upp under isen och

lofvade att om han kom upp skulle han aldrig stiga på sådana mer, och han höll ord.

Senare, det var väl under 1857 skulle några gifta män samt äldre och yngre pojkar i Gåxsjö "ränn på skridskor" till Kyrkan såsom det förr ofta förekom, och äfven jag ville vara med. Men min Mor var rädd att det skulle gå illa för mig, ty båda hennes bröder hade drunknat, men jag ville nödvändigt följa med, och då hon ej kunde få mig att stanna sade hon, då jag gick, att jag fick våga mig själf. Och jag fick fort nog erfara att jag borde ha följd min Moders råd, ty 3ne af sällskapet voro mycket styfva rännare, så att vi Jonas Karlsson i Nyland och jag ej kunde följa med, och icke gåfvo vi oss tid att följa de andra som kände väl till farorna, utan vi rusade på allt vad vi orkade och då vi kommo till närheten af "Norrsoset" fick jag se att de som voro efter hade löst af sig skridskorna och gingo gent öfver åt Idbäck-en och då tänkte jag att detta var en feghet, ty en och annan kunde säga på den tiden att man borde sluta att gå på skridskor ty man blir ofta så öfverdådig på dessa, och jag började säga att "Om alla andra slutade att ränn på skridskor skulle vi ändå rännna" och förr än jag kunde utsäga dessa ord, föll jag ned i en öppen vak, ty vi viste ej var det var farligt och icke heller kunde vi se det emedan det var mycket vatten på isen och på vissa ställen gick det betydliga vågor i detta, än der det var öppna vakar.

Emellertid kom jag nu i håg vad mor sade. Och min kära "Gunel", samt tänkte skall jag nu drunkna? Och detta var jag ej beredd på, och så fick jag tag i iskanten och så fick jag se min kamrat som följd med stormen långt utöfver komma tillbaka på andra sidan och då släpte jag i oförstånd isen och tänkte simma öfver, men jag var en mycket dålig simmare och följde med strömmen, men fick så tag i östra iskanten, men jag drogs under isen så att blått fingrarne och en del af hufvudet voro ofvan vattnet och hade

den tunna iskanten gått sönder hade mitt lif och min nådatid varit slut. Men så kom min kamrat med en grann (smal) och stark roa och jag kunde då först sträcka upp den ena handen så mycket att jag kunde fatta tag i henne och sedan även den andra och han drog upp mig. Och han sade att jag var borta ett tag.

Emellertid då jag nu var räddad, borde jag ha farit hem och erkänt vad min olydnad hade fördd mig uti. Men nej, ingen skulle få veta derom, och så fortsatte vi till Hamnerdal. Och då far hade hade en god brasa i Kyrkstugan kunde jag åtminstone ha stannat der, men jag sade att jag fallit omkull och därför var jag våt och han trodde och när han gick till Kyrkan, gick äfven jag ut, men gick då till gamla Polacken Alexander och lånte torra strumpor och gick sedan till kyrkan för att dölja mitt olydiga äfventyr. Och satt då med ryggen emot den isiga muren å norra läckten och frös så att jag ej kunde vänta till dess min kamrat, som skulle gå till nattvarden, kunde fara hem. Och det var med stor möda jag kunde komma hem.

Och andra dagen gick jag till skogen för att hugga barr, men när jag på qvällen kom hem, hade de fått höra något. Och då kunde jag tala om det öfvriga af den lön jag fick för min olydnad. Har visserligen äfven varit i många andra farligheter, men då denna var en af de första har jag kommit ihog detta många tusen gånger, och hade jag fått välja då jag låg i vaken emellan att få komma upp med vilkor att jag skulle vara nöjd huru än min lått kunde blifva här på jorden, eller att icke komma upp hade jag tusen gånger hellre valt det förra. Men sedan har jag ofta, velat ha all ting efter min egen vilja.

Samma dag på qvällen gick äfven "Nord Ola" ned på skridskor i samma vak och Mårten Jönsson i Sikås hörde hans nödrop, men i följd af stormen kunde han ej höra varifrån nödroppen kommo och så hörde han ej mer.

Emellertid hade Nord Ola fått tag i den roa som räcktes mig och blef lämnad i vaken och med denna kunde han slutligen ta sig upp! Det var således den enda räddnings planka som fanns. Ja Gud styr det så.

Hade min kamrat, som då vi gingo sida vid sida, äfven kommit ned i den stora vaken, då hade vi ej kunnat komma upp. Och Nord Ola hade då ej funnit någon räddningsplanka och efter vad det kunde synas hade vi fått drunkna alla tre. Tack tålmodige Gud för Din nåd, och för hjälp. Vid de gamla båtferderna efter vattendraget hände det ofta att man rodde på pålar eller af andra orsaker kom i stor lifsfara, deribland att man voro för många eller lassade för mycket på de smala båtarna, men de flästa voro ej rädda ändå, så att äfven flickor kunde utan hjälp af manliga roddare göra resor till kyrkan m.m. Och en gång då Armika och Lisa Abramsdöttrar i Norsåker, Kerstin Karlsdotter och "Gädd Ann" i Västgården samt Brita Larsdotter i Sörgården vid en sådan resa rodde på en påle, som gick igenom den gamla båten. Men de tappade ej sitt mod för ett sådant missöde, utan drog upp pålen igenom båten och stoppade igen hålet med vantar (det var tidigt på våren) och torde skaffa sig en annan båt till Sikås och fortsatte resan. Samma Anna, nu "Kämp Ann", rodde på en påle i samma vattendrag då hon var 60 år men då måste hon som en del andra, vänta till dess hon fick hjälp att komma loss.

Under senare tiden d.v.s. från och med den s.k.l. Stortia år 1873-74 blef det, så att säga, nödvändigt att skaffa hit varor af alla slag och då jag sedan under 6 a 8ta år var utsäljare af varor för H.H. A. Bolag (*Hamnerdals Handels Aktiebolag*) uppgående till cirka 10.000 Kronor pr år och det hufvud sakligen tunga varor varaf en stor del skulle fraktas med båt och då det ej var många som ville ro varor för det lilla priset, måste jag hufvud sakligen ro desamma ensam, men sista året (sommaren) rodde "Kemp Sven" i Kakuåsen

nästan alla varor, och det behöfdes mycket under Kyrko- och Skolbygget och vid Kronodikningar m.m.

Emellertid var det mycket svårt att ro dessa tunga båtlastar i synnerhet då det utom strömmen äfven blef "motvind" och att ensam frakta de tunga varorna ifrån packbodarne till båten och då resan skulle ske samma dag blef det mörkt på hösten tills man kom till Sikås och att då sedan ro förbi alla kroker och stängen upp till båthusen vid Qvarnbränna var ofta mycket svårt och att sedan man var väl utröttadt, kunde lassa ur de tunga varorna då det icke ens fans en brygga, men väl en betydlig gyttja derstädes, men man måste, ty det kunde regna och båtarne kunde äfven desutom fyllas med vatten, och man kunde ej ordna om skjuts emot sig, ty man viste ej huru länge man blef hindrad i Hammerdal m.m. och någon telefon var det icke heller. Detta är anteknad för att de unga skola få en inblick om huru det var då man ej hade någon väg, Ja, någon torde tänka att varföre kunde man ej skaffa hit de tunga varorna på vintern hälst i Mars månad. Ja, men det kunde fattas varor äfven i Hammerdal.

Må äfven nämna att det kunde ibland vara farligt att ro dessa tunga båtlastar och särskild om man ej lassade båten jämt och detta fick J. Höglin och Per Ersson i Lugnet erfara då de skulle ro varor åt E. Eriksson då vågorna slogo inöfver bakstammen och båten hvälfde om, då de voro ungefär mitt på västra delen af Prästsjön och som båten kaflade rundt ty de voro på samma sida båda två, var det mycket nära att särskildt J. Höglin fått drunkna (som icke var simkunnig). Men sedan Per kommit på andra sidan kunde äfven Höglin hålla sig fast vid båten till dess de fingo hjälp. Den första som kom var Per Olofsson i Bye. En större Läderbunt och en Silltunna m.m. stannade i djupet trots åtskilligt sökande. Äfven min son Pål Olof skulle ro en mindre last Mjöl m.m. var-

vid proppen gick ur då han skjöt ut båten, hvilket han ej märkte förr än han var nästan mitt på sjön och att då gå till backstammen der säckar voro placerade för att sätta igen proppen hade troligen gått som för J. Höglin m.fl. Och derföre rodde han allt vad han förmådde för att komma till bommen innan båten sjönk, och det lyckades. Många af de äldre, som färdades denna väg vet huru det var.

Vid kyrkoresorna till Hammerdal var det väl sällan att någon begagnade ridhäst ty dessa skulle gå på bete, utom höst och vår och då fingo de nog ändå, och så var man så väl van, att gå och ro. Och under kyrkresorna var det ofta vanligt att ro kapp särskild emellan Sikås och Kyrkan, och de som ej voro gamla hade vanligen lust dertill, och ville ej räknas för en lat stackare som ej kunde följa med, men det blef nog för mycket vissa gånger särskild för sådana som ej kunde gifva sig då det var omöjligt, ty det var många styfva roddare och många fortgående båtar och det hände att en del roddare knapt kunde tala eller stå då de skulle stiga i land. Och en stark och skjicklig roddare i Sikås som dog vid cirka 40 år, sade att båten var hans varmmaste husrum och det var nog många som hade samma erfarenhet. Och dylik täflan var vanlig äfven före min tid, d.v.s. före 1840, 50 och 60 talen. Men af flera orsaker blef kapprodd mindre vanlig vid slutet af 1870 talen.

Gåute eller Göute hade väl sitt namn af den smuts och blöta lera, som förekom å vissa sträckor af densamma, oaktadt man sällan begagnade hjuldon (gödselkärra) förr än vid slutet af 1860 talen ty vägen var obetydligt uppdikat, men väl upptrampad. De körde icke ens till qvarnen, åtminstone sällan under den tid marken var bar, utan buro i mesar. Och jag mins ännu mycket väl att Far och Mor hade var sin tunga börda af säd eller brödämne, och jag hade äfven en

liten börda och att vi då vilade på en större och mindre sten på ungefär högsta punkten af Gammelqvarnbacken (ett namn som var flera hundra år gammalt, nu fick han vid skrifning det nya namnet Nyhem). En och annan gång kunde man ha båt nedanföre Hans qvarndammet för att slippa bära i mesar det vägstycket. Till slutet af 1850 talet gick Kyrk- och Utfartsvägen till Hammerdal m.m. öfver Fägnasbacken, såsom det var sed att vägarne skulle gå öfver de högsta backarne, der det var fast mark. Och namnet torde backen ha fått deraf att då de sent på Söndagsaftnarne, efter den mycket ansträngande resan till och från kyrkan, kommo upp på backen, kunde de med rätta fägnas då de sågo att de voro nästan hemma. Ty förr än Gårdstjärn och Flon blef utdikad var det ej som nu stora träd som skymde utsikten.

Vid nämnde backe skildes vägarne i fyra grenar, en till Sörgårdarne i närheten av "Brudåkern" (Brubacken) och denna väg förbättrades af nästan hela Byalaget i den mån man började färdas med häst på sommaren, och en gångstig gick till Västgården och Hurtiggården (och delvis äfven Nolgården) på södra sidan om Gårdstjärn och Stordiket och en annan stig, efter en dikrännil och gångspången på norra sidan om Stordiket och Gårdstjärn till och från Nolgården och den fjärde till och från Bränngården gick någorlunda rätt efter dikrännil och gångspången, och alla fyra förenades som nämnd är vid Fägnasbacken. Under vintern körde särskild Hurtiggården och Nolgården öfver Gårdstjärn och vid Vägnesgrubban hade Gåxsjö by sin gemensamma snöplog plaserat. Och ifrån den 16 December 1820 fins en Snöplogklubba med namnen på dåvarande Gåxsjö bönder E.O.S., A.H.S., L.O.S., L.L.S., H.A.S., Ab.H.S., L.H.S. samt en skriftlig öfverenskommelse att vid säx tums (ca 15 cm) snöfall köra upp vägen till Noret vid Qvarnbränna (eller Stamo). Och Sikås bymän har från äldre tider "Stickat" vintervägen öfver

Prästsjön till Lillsomstubacken nordväst om kyrkan och under senare tiden, sedan det blef många kyrkstugor, vid landsvägen nordöst om Fågelnäset och då äfven efter Sikås samt delvis äfven genom Sikås och efter Gåxsjö Noret. Ja, detta var Kyrk- och utfartsvägen till, och öfver Hammerdal m.m.

Men särskild på vintern, och äfven under sommaren kunde man färdas äfven åt andra håll, såsom öfver "Höjderna", Storbränna, Norderåsen och Utbyggda in på landsvägen till Lit m.m. Men att då först komma till Raftsjöhöjden m.m. voro många vägar, eller kanske rättare ingen väg. Men på sommaren gick man vanligen öfver Kälabodarne m.m. och senare äfven öfver Nybodarne och Klumpen. Och på vintern körde man från äldre tider öfver Daniel Sunna, Klochar Sunna och Kälalotten till Höjden, eller senare och äfven Qvarnbränna-Sikåskälen till Höjden. Och vägen till Föllinge och Offerdal m.m. in på stora vägen till Norge. Samt till Norra Föllinge, Hotagen och Lisocknarne m.m. gick i båda fallen öfver Gåxsjön, Kakuåsen och Ottsjön både vinter och sommar och var mycket trafikerat särskild under vintern och aldra mäst under Hammerdalsmarknan. Vägen till Ström gick öfver Nyland eller Lomåsen via Yxskaftkälen.

### ***Om Kyrkobesöken, Sederna och den Andliga lifaktigheten (jfr samma ämne i del 5-1)***

Våra fäder och förfäder voro flitiga kyrkogångare, ej blott de som bodde närmast kyrkan, utan äfven de s.k.l. "långvägan" gingo mycket flitigt till kyrkan både vinter och sommar, oaktadt det ofta var mycket ansträngande, särskild under kallaste årstiden, samt under höanden m.m. ty resan fram och tillbaka skulle ske samma dag. Men det var sed och ordning från gamla tiden att alla som kunde skulle gå till kyrkan. Och äfven barnen fingo ofta följa med, och äfven jag mins att det var nästan trångt i kyrkbänkarne under 1840, 50 och 60 talen



och särskild medan jag var liten tyckte jag att det var bra att blifva inträngd emellan 2ne som hade hundskinspelsar då det var kallt, ty vi småpojkar voro vanligen mycket tunt klädda och äfven många af de äldre som ej hade hundskinnspelsar torde nog få frysa vissa gånger särskild i de kalla kyrkorna (der man måste och ville "sitta still") oaktadt de voro härdade och ej så veklige som i vår tid. Men ändå var det underligt att de kunde vara så villiga och eniga att gå till kyrkan. Och min syster som var tio år äldre än jag, talade om vid sin lefnads afton att hon for fram till kyrkan i Hammerdal under sjutton sön- och helgdagar efter vartannat. Och det var väl ungefär likaså i alla gårdar i Gåxsjö och äfven i andra byar och socknar. Och äfven om detta för många var endast en sed så värkade detta dock likväl så, att man ej var så fräkt ogudaktig som många i vår nu upplysta tid.

Och då man höst och vår ej kunde komma till kyrkan, samlades, så att säga, alla inom byalaget i "Mårsmårs böna", d.v.s. under samma tid som i kyrkan, då någon af grannarne läste en predikan af Luhter, Clorifver, Nordborg, Lindrot, Janson, och senare Ahlberg m.fl. jämte bönerna och äfven sången var ungefär som i kyrkan, och nästan alla sjöngo med. Och sådana andakts stunder flyttades i tur och ordning emellan alla gårdarne i Gåxsjö. Och det torde väl vara ungefär på samma sätt äfven i andra byar som voro långt ifrån kyrkan. Och sådant måste nog medvärka till välsignelse. Och det var då icke heller några partistrider i något afseende. Men icke får man säga och tro, att folket i allmänhet voro lefvande Kristna, nej icke så, ty många både äldre och yngre kunde företaga sig sådant som från kristlig synpunkt måste vara orätt. Men oaktadt särskild ungdomen äfven då var orolig, iaktogo de dock en viss beskedlighet och ordning varaf mycket kunde anteknas, som en del af vår tids ungdom vuxitt ifrån eller kastadt öfverbord.

Dock var det en tid, vid slutet af 1840 talet till och med år 1852 som ungdomen hängaf sig åt en ohejdat dans, samt äfven kortspel. Och som prof derpå må anteknas några rader från ett storbröllop i Görvik som höls år 1852 i ett välbärgat hus för deras enda Dotter L. och Mågen J. Som oaktadt 135 personer voro församlade, rakte brölloppet från och med Psalmsöndagen till Påskdagen (*8 dagar*), och min syster var äfven med, och här dansades, som de skulle varit tokiga. Men på Långfredagen gingo gästerna i "böna" såsom sed hade varit. Men under samma tid skurades golfven i bröllops huset! Och efteråt, började åter dansen och samtidigt spelades kort, varvid flickorna brände upp många kortlekar, men om de gjorde så för att de höllo kortspel för mera ont än att dansa är okänt, kanske största orsaken var den att de ville äfven ha kortspelarne in i dansvirflarne? Men en Handl. E.P.S. for hem till Mo efter flera kortlekar, och det spelades och dansades, och den gamla ordningen och beskedligheten kastades öfver bord. Och välplägnaden var mycket stor, och vid sista måltiden var det så mycket mat af egna (och grannars m.fl.) produkter på borden att de kunde nästan digna ned.

Vi torde kanske böra säga att denna och dylika tillställningar voro välment af föräldrarne, men Brudparets barn som fingo ärfva mycket har i några fall ej mycket att sätta på bordet och det plägar ofta gå så. Och vid sådana bröllop m.fl. skulle ungdomen ofta paras tillhopa två och två af olika kön, men det var likväl en stor skam att "ligga bort sig", och jämnförd med vår tids ungdom voro de äfven under dessa uppsluppna och öfverdådiga år mycket sedigare än nu enligt statistiken. Emellertid var det ett sådant dansande m.m. vid 1852 (och delvis äfven förut), att många af de äldre och äfven yngre voro riktigt oroliga och bekymrade deröfver. Och många suckade nog till Gud om hjälp och räddning. Och vid denna, mer än förut, ogudaktiga tid, uppstod en kraftig

uppväckelse ifrån syndasömnen och syndalifvet som berörde alla både unga och gamla och frågan blef nu en helt annan. Hvad skall jag göra för att få evinnerligt lif? Men vad var väl den egentliga orsaken till denna stora rörelse som uppstod vid denna tid, ja, vad var det annat än en besökelse tid? Ja, en Guds Nådes vind, varom Herren Jesus talar i Joh. 3:8.v. Men för våra ögon synliga medel, utom det i kyrkan och hemmet hörda och lästa Guds Ordet, kan man väl nämna C.L. Tellström i Laxsjö, hvilken var utsänd som resekateket eller lärare för Fjällbarn m.fl. af Svenska missionsälskapet, samt K.O. Rosenius och Petter Fjällstädt hvilka senare bidrogo mycket med sina skrifter. Och senare kom äfven hit till orten 1857 och predikade i Föllinge, Ottsjön, Hammerdal och Häggenås m.fl. ställen, och oaktadt det var en vardag när han predikade i Hammerdals kyrka och dertill under skördeanden då frostnätter hotade blef kyrkan likväl fullsatt af en väl lyssnande folkskara. Och han hade mycket att säga, det var ord med Anda och Lif och hans ingångs ord voro, "Dessa äro de som äro komna utur stor bedröfvelse", hvilka de? Jo de som hafva tvagit sina kläder rena i Lammets blod. Och han framställde äfven att meniskoverlden är såsom en stor ström, som rinner ned i evighetens haf och att vi var och en enskild utgöra en droppe i denna ström.

Och då han själf varit missionär i hednaverlden under tio år hade han mycket att säga äfven om missionen och deribland om en Moder som haft femton barn, hvilka hon dock ofrat åt af guderne. Men då hon sedan fick höra om den ende och gode Guden som skapat himmel och jord och af förbarmande Nåd och Kärlek till meniskorna gifvit sin ende son till lösen för alla, äfven för hennes synder, då blef hon så intagen af det ordet att hon utropade: Varföre kom du icke förr? Ja, varföre kom du icke förr? Ty äfven hon älskade sina barn.

Efter hans predikan upptogs en kolläkt för missionen och denna uppgick till cirka (400) Riksdaler (*ca 30 000 kr idag*) hvilket nog var mer än 1.000 Kronor enligt nu tidens penninge värde, eller kanske 2.000 Kronor efter de penninge inkomster de då hade. Ty de voro villiga att gifva för Guds rikes befrämjande. Ja, det var så efter den stora uppväckelsen, och den fortsatta andliga rörelsen. Och visserligen var P. Fjellstedt en stor andans man, och kunde äfven flera språk än någon annan Svensk före honom och hans minne omfattade 25 språk, af hvilka han kunde tala elfva flytande. Men äfven om en sådan nu skulle komma till vår ort kunde man visserligen af nyfikenhet gå för att höra honom, men sedan voro väl de flästa lika andligen döda och själfbelåtna. Ty det är nu hufvudsakligen Jord och Värld samt politiska partistrider som upptager sinna. Och Guds ord och Anda får ej riktigt intaga våra hjärtan. Visserligen har Guds ord samma verkan äfven nu der det kan få rum. Och på många ställen häromkring är det äfven nu en besökelse tid och många lefva i tron på Gud och den han sändt hafver Jesus Kristus vår Frälsare. Men det är icke nu som under 1850 talen då den stora massan af folket voro påverkade och gripna af ordet och frågade Vad skall jag göra för att blifva frälst. Och det svarades såsom af Apostlarne. Tro på Herren Jesus så varder du och ditt hus frälst. Och det var en märkvärdig tid i Hammerdal (till hvilken äfven vi hörde) m.fl. församlingar.

Men det sannades att der Herren bygger sin Kyrka, der bygger motståndaren sitt kapell. Det blef söndringar och stridigheter, ty en del togo sig rätt till att dömma andra för att de endast voro Prästkristna m.m. då de i värkligheten voro uppriktiga kristna i god mening, men det kan gå så då man själf blir allt för stor i egna ögon, finner man alltid fel hos andra. Och den välmente Prosten och Kyrkoherden i församlingen, hade ej det

sätt, och den förmåga, att han kunde leda den mäktiga rörelsen utan stridigheterna fortforo till stor skada för Guds rike. Men så kom den ovanliga och mäktiga Kyrkoherden Kerfstadt i Rödön hit, troligen till följd af Biskopens uppdrag och predikade i Kyrkan som var fullpackat med folk, samt sedan äfven i skolsalen der det var så fullpackat med folk att ljusen ville slockna. Och på senare stället hade han till täxkt 1. Kor. 1 k. 10-13 verserna hvilka voro särskild lämpliga, och i kyrkan predikade han med en sådan kraft och ifver att hans underkläder voro fullkomligt våta då han kom ned i Sakrestian. Och äfven Tellström i Laxsjö förundrade sig och tackade Gud för denna predikan. Och många kommo nog till mera insigt i Ordet, och mera själfkänedom efter dessa Kerfstädts predikningar. Sedan Prosten Östlund var död och det skulle blifva ett nytt Kyrkoherdeval i Hammerdal var samme Kerfstadt valförrättare och jag vet icke om jag någon sin hört ett så kraftigt tal och det

gick till hjärtana och bland annat påminde han om Israels historia, och att det vid ett Prästval ofta visade sig hvilken anda som var rådande inom en församling - - -. Må äfven nämna att många ändrade åsigt och N. Th. Feltström blef vald, med mycket stor majoritet. Och en af Profpredikanterna som syslade med Svedenborgska skrifter fick röster af endast 2ne röstande i Gåxsjö och 1 i Åsen. Under Prosten J. Östlunds tid var här flera goda Adjunkter som togo värksam del i den Andliga rörelsen, varaf jag i första rummet vill antekna O. Brundell och O. Hedin och kanske det gör sitt till att jag vill sätta dessa i främsta rummet emedan jag blef Konfirmerat af den förra och blef dervid kraftigt påverkat. Och vid den senares husförhör i Gåxsjö, blef jag ånyo och ännu kraftigare förd till Herren, och äfven många andra blefvo genom dessa Prästers predikan, tal och kristliga vandel dragna ifrån mörkret till sanningen.



*Ungdomslekar i Annåsen cirka 1915*

Emellertid har det under hela tiden ja ända till nu, varit många präster och lekmän som har troget arbetadt för Guds rikes tillväxt ibland oss och deribland äfven Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen och Jämtlands Läns Lutherska Missionsförening. Och det är nog många både när och fjärran som troget utfördt sitt dagsarbete i Herren, äfven om de varit mindre beryktade ibland meniskorna, men det är dock så att Herren känner de sina. Må en rätt Kristlig predikan, och ett sant kristligt lif, och en kristlig vandel ej blifva gammelmödig för oss och våra efterkommande. Må tillägga att äfven i vår gamla Gåxsjö by, var den kristliga lifaktigheten bland äldre och yngre lika varm och värksam som i andra byar inom Hammerdal. Och under 1850, 60 talen, och delvis äfven sedan har man nästan alltid haft tid att bruka Guds ord och att gemensamt samlas omkring detsamma.

### ***Om talet om s.k.l. underjordiska och bergtroll m.fl (jfr Om tron på fabler och romaner i del 5-1)***

Skulle kanske nämna att vissa gamla gummor som voro födda vid 1770 talen hade nog många historier och fabler att berätta om Vettran samt Skogsrå och Sjörå samt Bergtroll m.fl. busar för de lyssnande barnen och huru de själfva men särskild andra hade sett och träffat sådana. Och huru man hade narrat och skrämt den och den med några af de underjordiska. Varaf må anteknas att då några slotterlag i Ede skulle afberga några slotter (starrfloar) hade man såsom det ofta var vanligt ett primitift hus s.k.l. busta der flera lag kunde bo tillsammans. Men så var det en af sällskapet med namnet Mångs som icke slutade samtidigt med de andra, utan fortsatte arbetet mycket länge om qvällarne och när han då slutligen kom blefvo de förra som kunde redan ha somnat störda i sin nattro. 2ne pojkar som kände gubbens svaga sida, gingo derföre upp på

var sin höjd i närheten och den ene ropade så att det ekade vida omkring under nattens tystnad. Få-jag-lå-na-stor-kit-te-len-din? Vaska-du-mä-den svarades från andra höjden. Jo-jag-ska-ko-ka-och-ste-ka-Mångs-Bängts-sons-lån-ga-ben-för-då-han-går-här-så-långt-ut-åt-qväl-lom. Ropte den förra och följden blef såsom de beräknat, det blef bara jämt att de hunno tillbaka och lägga sig, förr än Mångs kom rusande, och sedan vågade han aldrig dröja efter på qvällarne, ty han viste nu bestämt att det ej blott fans bergtroll utan äfven vad han hade att vänta om han trotsade deras lag.

Och det var ej ovanligt ända till 1840 talen att en och annan af de gamla gummorna kunde berätta många tokiga historier, särskild för barnen. Men jag går dessa förbi, ty i de flästa fall trodde de själfva ej på vad de berättade, utan det var hufvudsakligen endast s.k.l. fromma lögner för att hålla barnen i styr, d.v.s. de hade från gamla tiden skrämt dem så att de icke skulle gifva sig ut i någon fara, så t.e.x. att i sjöar var det sjörå och senare att der fans nättsjen (näcken) och derföre var det farligt att komma för nära och för dem som bodde i de djupa skogarne var skogsrå en farlig buse som kunde taga barnen om de gingo bortom gärdesgården och in i skogen, och då mödrarne m.fl. ej alltid hade tid att se efter barnen, kunde man på detta dumma vis, få dem att hålla sig hemma.

Och Glåmtäcka var äfven en farlig buse, då man ville skrämma barn, ty hon kunde vara på många ställen och särskild i brunnar, och det var derföre farligt att gå brunnar för nära, och i synnerhet att titta ned i densamma. Det på olika sätt, med alla trollen. Men det kan förekomma samma dumma sätt af en och annan äfven under nuvarande tid, det är bara namnen på de farliga busarne som är förändrat. Det var dock värre än alla dessa gamla och nya namn på troll och



lappar m.fl. när kloka gummor företogo sig att endast för snöd vinning förvilla folket med att de kunde se och förstå allt möjligt, varaf nu endast må nämnas. Att då qvinnor i allmänhet, samt äfven Mödrar måste deltaga i utarbete mycket mer än nu, och dervid ofta ha dibarn m.fl. med sig. Och då kunde dessa blifva förkylda och klena. Och då dessa kloka eller rättare bedrägliga gummor infunno sig kunde de genast se och förstå att deras egna barn blifvit bortbytta, d.v.s. att de underjordiska hade passat på och "bytton" barnen med dem den eller den gången, ty förut hade de ett friskt barn, men fick ett sjukt i stället, som icke var deras eget o.s.v.

Stackars barn som ej blått blefvo förkylda och sjuka utan äfven förklara de för "byttingsbarn" ---. Dessa kloka gummor eller vad de kunde vara voro väl hufvudsakligen på vandrande fot, och skulle väl försöka att agera klok för att dermed förtjäna sitt uppehälle, och de kunde visserligen en och annan gång äfven gifva goda råd. Att jag ej anteknat mera af vad en del gamla gummor berättade beror derpå, att jag funnit att de själfva ej trodde det hufvudsakliga. Och att göra som en del skandalskrifvare fara omkring för att fiska upp alla möjliga lögnhistorier om våra förfäder och kanske äfven själf göra vissa förstoringar, är minst sagt ovärdigt. Af sådana som vilja räknas för hedrliga meniskor borde man icke heldre med sina värksamma skrifverier vända sig emot vår tids kanske ännu mörkare förhållanden? Ty det är säkert att de gamla voro ärligare och samvetsgrannare, än vår tids i mångt och mycket upplysta folk. Men sådant är väl mindre modärnt, och kunde väl icke heller betala sig lika bra.

### ***När man bar eller sjöng ut de Aflidna (jfr samma ämne i del 5-1)***

Detta tillgick i min barndom nästan på samma sätt som nu, i det att någon af gran-

narne sjöng en lämplig salmvers, samt läste ett stycke ur bibeln eller salmboken som talade om lifvets ovaraktighet. Och om ett annat och varaktigare lif efter detta m.m. som afslutades med Fader vår och välsignelsen samt en salmvers. Och man sörjde och saknade sina anhöriga, samt vänner och grannar fullt ut lika mycket förr som nu. Och de nu brukliga plägingarne voro vanliga äfven förr, och huru sådana vissa gånger kunna arta sig känner man.

Då Gåxsjö endast var en utby deltog ej någon Präst vid sådana tillfällen såsom nu plägar vara fallet. I följd af den dåliga vägen till Hammerdal gjordes likkisterna något djupare och locken grundare, så att liken skulle mindre rubbas i sitt läge, och dessutom var det vanligt att locken fastspikades innan man bar ut liken, och om ej förr, så gjordes detta ute på gården, detta skulle förefalla underligt nu, men förr var det ofta nödvändigt, ty det kunde annars ha förekommit att liken fallit ur, vid den ofta svåra transporten. På somrarna kunde man bära liken på bår, eller och skjutsades de på släde till båthusen vid Qvarnbränna, varifrån man rodde omkring Sikås till Lillsomstubacken der man kunde lyfta in dem i likhuset som stod nästan på samma ställe som nu.

På vintern gick det vanligen bättre. Men särskild höst och vår var det ofta svårt. Varaf ett fall må nämnas, då jag skulle hjälpa till då vi förde min närmaste granne H.A.S. till grafven. Vi körde till båthusen och rodde sedan till Prästsjön, men som isen låg kvar, måste vi landa i nordvästra Bye och derifrån fick vi hjälp med skjuts till Färgesundet och så kom färgemannen emot oss med en mindre isbåt och hjälpte oss ut på isen och äfven densamma till närheten af kyrkan der det var en stor landvak, men då den tungt lastade släden - båten skjöts ned i vaken var det nära att den kantratt, men det gick, men det var väl ännu svårare vissa gånger.



## **Läkare frågan i Norra Jämtland (fanns även i del 5-2)**

Till och med början af 1850 talen och äfven senare, fanns ej Läkare närmare än Östersund, men bättre, och i synnerhet sämre qvacksalvare var nog lite varstans och en del, särskild af de förra blefvo genom praktik någorlunda skickliga att kunna hjälpa i nöden, i synnerhet då det ej var fråga om svårare fall. Men de andra som ej förstod något om sjukdomens orsak och art, kunde begagna nästan samma botmedel för vad sjukdom som hälst.

Åderlåtning var äfven mycket vanlig till och med 1840 talen och äfven senare och det blef nästan behöfligt sedan man börjat att anlita åderlåtare och detta skulle äfven vara välgörande för flera sjukdomar, samt för att rena blodet! Ja, så oförståndig kunde man vara på den tiden. Och vissa åderlåtare - qvacksalvare kunde resa igenom flera socknar och många byar för att förtjäna sitt uppehälle och dervid äfven ha intyg af Läkaren i Östersund om att vara skjicklig att "slå åder". Och många och särskild de fattiga kunde sällan få någon annan hjälp än vad dessa qvacksalvare - åderlåtare kunde lämna, ty bättre qvacksalvare voro tunt sådda. Och huru många hade väl råd och hjälpare att kalla läkaren från Östersund?

För att afhjälpa sådana missförhållanden, tänkte myndigheterna inrätta Läkare distrikt och stationera läkare på lämpliga platser i de aflägsna orterna. Och då Hergeådalen hade väl läkare, ansåg Landshöfding Jak. Ax. Dahlström att norra Jämtland var mäst vanlottadt och utsatte derföre ett sammanträde i Hammerdal med denna församling, samt Ström, Alanäset, Frostvikens, Föllinge och Borgvattnets Socknar för att höra om dessa Kommuner voro villiga att uppoffra något för att få en Läkare stationerat i Hammerdal, som då ansågs för den lämpligaste platsen. Och han hade redan förut uttalat som sin

åsigtt att Hammerdal hade för litet med väg jämnförd med andra.

Och då Socknarne eller Tingslagen i Jämtland vid denna tid sökte få till stånd en öfverenskommelse, att alla då befintliga Landsvägar, skulle underhållas gemensamt, men derimot skulle de nya landsvägar som sedan kunde tillkomma underhållas särskild af de Socknar eller Tingslag som finge sådana. Men Landshöfdingen affrådade Hammerdal att biträda detta förslag, ty det var (om jag mins rätt) redan då väkt förslag om en väg Föllinge - Borgvattnet öfver Hammerdal och detta troligen på förslag af Ekonomidirektören Kronolänsman P.U. Nilsson m.fl. i Hammerdal.

Emellertid samlades ombuden ifrån förr nämnde Socknar, och man skulle väl ha haft orsak att vänta att i synnerhet Hammerdalsborna som i flera afseenden skulle få största fördelen af Läkarens stationerande derstädes, skulle varit de första att förorda förslaget. Och visserligen var det många särskild af de äldre som med värme och sakliga anföranden förordade förslaget och bland dessa må särskild anteknas ofvannämnde Länsman Nilsson och Prosten J. Östlund.

Men det hjälpte ej, ty det var många särskild af de yngre, som ej blott torde känna sig friska utan torde möjligen ha lust att stuka Prosten och Länsman m.fl. Och en del torde ej förstå saken bättre än att läkare frågan tillkommit för att bereda plats för Prostens son, Helmer som studerade till Läkare. Och en, mer talare än tänkare i Sikås, tyckte "att härskafe vill bäre lägg på tyngnen" och som bevis derpå anfördes "Att hans son fick nu gå två år på möte" (d.v.s. vapenöfning) om tillsammans 30 dagar, hvilket var en helt annan sak. Och en ung talare från Solberg anförde "att det var bättre att söka Israels rätt läkare", hvilket i och för sig var ett rätt uttalande. Men man kan äfven behöfva jordiska läkare. Men det var ännu en yngling

från Viken hvilken talade eller rättare öste ur sig allt möjligt ovet mot förslaget uppstäl- lare m.fl.

Om Hammerdal, såsom de andra Socknarne representerats genom ombud torde disku- tionen åtminstone hållit sig mera till sak. Men det var väl äfven så att en del torde tänka att då man kunnat reda sig utan läkare förr, så går det väl äfven sedan. Jag mins ej mer af vad ombuden sade, än Föllinge ombudet yttrade helt lungt att då de ej hade någon väg till Hammerdal så måste, eller ville de då heldre söka läkare i Östersund. Och följaktligen icke heller åtaga sig någon kostnad i Hammerdal.

Och då Landshöfdingen redan hade hört nog, lämnade han ej någon förklar- ing i vägfrågan och höll tillgodo med det oförstånd som en del Hammerdalsbor togo sig friheten att framföra och avslutade sam- manträdet. Men vad han sedan tänkte om att hjälpa Hammerdal m.fl. med Läkare och Landsväg är okänt.

Emellertid blef det så att i och med detta afslag, kom Hammerdal i ett helt annat läge än förr. Ty Ström antog förslaget på ett senare sammanträde hvilket betydligt bidrog dertill att Ström blef sedan medel- punkten inom Orten. Och förslaget om väg till Föllinge och Borgvattnet förlorade i och med detta sitt bästa stöd. Och efter detta skulle vägarne riktas till Ström der man hade läkare och apotek och mera som växte till. Och Hammerdalsborna m.fl. har fått lämna många tusen kronor i Ström, dels i och för läkarefrågan och dels för vägar och vägunderhåll m.m.

Och vi kan säga, att hade Landshöfdingens förslag antagits har nog mycket varit an- norlunda. Borgvatt-net hade troligen hört till Hammerdal och Gåxsjö Kyrka hade väl ej ännu varit uppförd. Dessa påminnelser äro sorgliga och liksom en anklagelse

emot Hammerdal. Men de äro antecknade för att påvisa huru det kan gå då man vid afgörande skeden ej lyssnar till de förstånds- gas råd utan i stället till unga stridstuppar.

Och följderna har vi nu fått erfara på många olika sätt. Men det gamla vägförslaget till Föllinge och Borgvattnet samt Läkarens Sta- tionerande i Hammerdal, har nu vunnit sin lösning, dock delvis på ett annat sätt, än me- ningen var, och icke heller fullt till Hammer- dals fördel. Men vad som är gjordt är nu en gång så. Och kyrkan i Gåxsjö kan nog blifva till välsignelse för oss och våra efterkom- mande om Gud får värka med sitt Ord och Ande på oss och våra barn och efterkom- mande. Och Ström är numera en stor plats och har äfven läge för en sådan. Och folkandan derstädes är nog minst lika god som på andra orter. Och vad slutligen angår Borgvattnet som genom ofvan nämnde sam- manträde indirekt skildes från Hammerdal och kom närmare Ragunda är icke heller mycket att säga, annat än, allt här på jorden är föränderligt och äfven förgängligt.

### ***Gamla Kyrkstallar och Stugor i Hammerdal samt dess omregler- ing (fanns även i del 5-2)***

Vid Hammerdals Kyrka var det ett mycket stort antal kyrkstallar och dessa stodo nära kyrkan dels på nordvästra sidan af tornet på den s.k.l. Lillsomstubacken der Gåxsjö borna m.fl. hade sina stallar i en rad, och dels i en rätt vinkel ifrån denna gick en lång rad stallar väster om kyrkogården och alla dessa voro någorlunda bra och ett skydd för västan och nordan blåsten och emellan dessa och Kyrkogårdsmuren var en fri plats för väg m.m., och dessutom var det många stallar i kanten af backen d.v.s. nedom de först nämnda ty där hade både norra och västra byarne sin väg upp ifrån sjön både vinter och sommar. Och emellan Socken- stugan och Prästgården var äfven stallar, varaf "Storstaln" tillhörde Åsens by. En del

stallar voro mycket vannprydliga. Vid 1830 talen började "långvägarne" att bygga Kyrkstugor. Nils Johansson (Rask-Nirs) och Nils Ersson i Kakuåsen satte upp de två första, och Far den 3dje. De förra stodo vid vägen emellan Mo och kyrkan. Och vår stuga vid landsvägen så nära marknadsplatsen man fick bygga d.v.s. vid korsvägen som gick ifrån Västermo, öfver myrorna till Drag-såsen. Men hästarne hade far i stallet vid kyrkan till ungefär år 1845 då han byggde på stugan och hade hästarne under. Under 1840 och 50 talen och äfven senare byggdes många kyrkstuger på olika ställen såsom öst om Prästgården och dessa kallades Görvik stugorna. Och vid landsvägen norr om marknadsplatsen Gåxsjö Stugorna. Och tvärgatan emellan Väster Mo och Kyrkan Höjd stugorna, men de stugor som stodo emellan nämnde tvärgata och Sockenstugan hade ej något särskild namn emedan de tillhörde flera byar, och så var det äfven med stugorna vid gamla landsvägen emellan Gåxsjö stugorna och Fogelnäsviken. Och stugorna m.m. nordväst om kyrkan fick ha gamla namnet i "Munkhättan".

Plan för stallar och stugor var kanske ej den bästa, i synnerhet vid Sockenstugan och Prästgården der äfven själfva husen voro mycket vanprydliga. Och det var nog många som önskade att en bättre ordning skulle komma till stånd. Men då Kyrkoherden J. Östlund ej hade den kraft som erfordrades för att få till en bättre ordning, ty en del missförstodo hans goda vilja, och en del ville nog helst bygga och ordna efter sitt eget hufvud, varaf följde att den ene kunde förbättra, men den andre derimot försämra, såsom man själf ville.

Men år 1873 blef N.Th. Feltström Kyrkoherde i Hammerdal och denne fick större makt och inflytande öfver församlingen, genom sina gedigna predikningar, och kanske lika mycket genom sin bestämda till församlingens bästa vittnande handlingar. Men så hade väl de unga som trotsade J. Östlund och P.U. Nilsson m.fl. (*se sid.84, i originalet*) blifvit ej så förståndigare. Emellertid var nog kyrkoherden Feltström tadlat för sin stränghet särskild före valet och innan han kom hit, och det var väl icke hel-



Kyrkstugorna i Hammerdal på vägen mot Fågelnäset år 1893.

ler hans bästa sida att foga sig efter andras meningar, men det blef bättre dess mer Kyrkoherden och Församlingen lärde känna varandra och af de brytningar som kunde förekomma ifrån början, var det vid ordnandet af kyrkstugorna m.m. i det några satte sig emot hans förslag, så att han måste säga ifrån, att det var han som hade mer att säga i denna fråga, då stugor och stallar stodo på Prästgårdens jord. Men fick det svar af en viss talare "Att jorden är Herrans" och denne var densamma som vid behandlingen af frågan om stationerande af Läkare i Hammerdal sade att herskape vill bara lägg på tyggen. Må dock nämna att han var Baptistisk sinnat och torde således ej ha något vidare inträse för kyrkplatsens vårdande. Må här tillägga att Prosten aldrig utmanade Baptisterna till strid. Han predikade och talade ordet rätt fram till alla, och de som kunde anammade det till välsignelse.

Emellertid blef det så att de mäst vanpryande stall- och kyrkostugorna blefvo flyttade, och de som mins huru det var förut vid kyrkan och prästgården, jämnförd med samma platsers utseende vid Prostens död, måste känna sig tacksamma för vad han utförde äfven i denna del af sin värksamhet. Men de flästa kyrkstugorna fingo stå orubade på sina platser, och var skulle man annars flytta dem? Och en del, af dessa äro både skröpliga och eldfarliga, och de närmast boende ville nog att Prosten H. Vedholm skulle begagna sin rätt emot dessa men det är icke så godt att göra så mycket åt desamma då ej ägarne själfva är villiga dertill. Ty det är äfven så, att redan under förra Prostens tid, började okynnes pojkar kasta sönder fönster m.m. Och sedan har dessa (kussiner till liga pojkar) fortsatt med sitt usla nöje, dervid äfven inre möbel sönderlagits. Vi har nu såld vår kära Stugu enligt Prostens råd.

## ***Huru man var klädd till Kyrkan och delvis hemma***

I min barndom hade en del gamla gubbar, såsom det mera allmänt hade varit brukligt förut, långa och smala rockar samt knäbyxor och höga stöflar, som framtill gingo upp till knäskålen. Och som hufvudbonad hade både gamla och unga män mycket höga hattar vanligast af ull och sådana hade man delvis äfven på vintern. Västarne voro ungefär som nu dock vanligen mera kulörta. Och både män och qvinnor hade spänkskor åtminstone vid högtidliga tillfällen och på sommaren. Och unga män m.fl. hade då "rögarnsstrumpor". Man hade äfven frackar som liknade tröjor framtill, med skörten bak, men sådana torde höra till brudgumsdräkten. På vintern hade många äldre män mycket höga lufvor till kyrkan och marknan m.m. och dessa voro af Hillinskinn (*hermelinskinn?*) eller hundskinn.

Och under 1700 talet hade pojkar m.fl. halfhöga lufvor med hundskinns bräm och röd kull, de andra hade låga mössor af olika skinn, och sedan af chagg eller kläde. Tröjor begagnades hemma och på bröllop m.m. men ej till kyrkan utan att ha rock eller pels utanpå. Många av männen hade hundskinns pelsar och äfven några få småpojkar hade sådana. Och några gummor kunde äfven ha dylika. Och rock- och tröjknappar m.m. voro vanligen af mässing.

Varken äldre eller yngre hade kallsånger och särskild vi småpolkar m.fl. som ej hade hundskinnspelesar fingo ofta frysa. Många både män och qvinnor hade lappskor då det var kallt. Qvinnor hade kavajer, långa tröjor eller kapprockar till ytterplagg på vintern, samt läder- och lappskor men aldrig bortiner eller Galocher. Alla qvinnor och många barn hade kyrklufvor både vinter och sommar. Flickor hade röda siden lufvor, gamla flickor "och de som legat bort sig" bruna do och gifta hade svarta lufvor af



bomuls- eller cidenchagg. Och till alla dessa kyrklufvor skulle det vara vita pannstycken, men att här antekna allt som hörde tillsammans såsom olika band och klutar för gifta och ogifta och huru besvärligt det var innan alla kunde få på sig dessa besvärliga, men mycket högtidliga lufvor, kan ej här anteknas, ty det gick ej sätta på sig dessa hemma, åtminstone ej för dem som bodde längre ifrån, ty de kunde "skri i olag" och då det var knapt en på hundra som kunde läta på sig själf, och knapt en på tio som var fullt skicklig att läta på andra, och då kan man förstå hvilket bekymmer och bråk det var innan alla kunde blifva nöjaktigt tillpyntade, före sammanringningen, då alla skulle gå upp i kyrkan. Och det var i de kalla kyrkstallarne och senare i kyrkstugorna man skulle läta på lufvorna och snygga upp sig, ty det var endast några få, mycket djärfva som vågade eller ansåg det lämpligt att kläda sig i "qvins somstun". De hade dessa kyrklufvor vid "först medan" på bröllop, samt vissa gånger äfven i sorgehusen då det var särskilda bjudningar. Fruar och "mamseller" hade hattar eller kanske rättare "skrollor" af olika färger och snittser, likaså en del barn vid senare tid.

Många af Kvinnorna buro stora pungar som voro af fint tyg och i vissa fall broderade och hade messing, stål eller silfverlås (beslag) eller och redikilar och i dessa pungar hade man Silfver- eller fina pappdosor och uti så väl dessa som löst i pungarne hade man vanligen olika godther för att pläga (gifva) bänkkamraterna m.fl. och särskild barnen som ofta fingo följa med till kyrkan. De hade äfven särskilda hanskar vissa gånger, som voro broderade och mycket fina och varma och dessa kunde ha hol för fingrarne troligen för att kunna bläddra i boken och taga godtherna utan att behöfva ta af sig de präktiga hanskarne.

Men att här beskrifva bara vad jag vet, om de äldre moderna och sederna skulle blifva

allt för mycket, och derföre må jag hoppa öfver det mästa, särskild om huru man var klädd hemma. Emellertid var det förunderligt huru de kunde reda sig för kölden, i de kalla kyrkorna samt under vägen till och ifrån desamma, så änkelt klädda som många voro. Visserligen brukade man stiga upp ur slädan och gå när det behöfdes, och så var man ej förstörd genom de fördärfliga ugnarne och nutidens lyx.

Någon har sagt att en och annan af de äldre gummorna i Häggenås och kanske äfven på andra ställen kunde ha en liten flaska bränvin i pungen, varaf de togo något när de kommo tillbaka till kyrkstallarne och kände sig frusen. Men detta såg jag aldrig. Men hörde af andra att en och annan af männen kunde taga sådant bakom kyrkstallarne. Och senare såg äfven jag att särskildt unga män voro berusade och att det äfven hände att en sådan kunde blifva liggande bakom en kyrkstuga, men detta var ej en kyrkobesökare. Och så mins jag att en utsocknesbo bjöd en Gåxsjö bo en sup i en kyrkstuga, en kall dag, men denne svarade "Att detta var som att piss ti böxa, det värmer en stund men sedan kylar det så mycket värre".

### ***Under Ofredens tider (fanns även i del 5-1)***

De gamla hade det i många afseenden sämre än vi, och fingo dessutom ofta vara i fruktan för fiender, och måste äfven ut för att mota densamma. Och Mormor som var född 1773 och dog vid 93 års ålder talade om mycket som hon hört af de gamla i Gåxsjö och deribland att då de hörde rykten att Boggen skulle komma packade de ihop sina värdefullaste tillhörigheter och förde bort detsamma i båtar till de bästa gömställena. Och själf mindes hon ett och annat, samt att deras dräng Örling måste ut, men kom ej tillbaka, och att många dogo af umbäranden och ohyra. Och af dem som kommo tillbaka



kunde en del skryta af sina bedrifter, men andra derimot hade litet att berätta om sig själf, men mycket om sina kamraters lidanden och huru de hjälpte varandra i nöden. Och far talade om vad han hört af sina förfäder i Ottsjön och bland annat att då man fick höra att Norskarne voro i antågande väpnade man sig så godt man kunde i Föllinge för att mota dem tillbaka. Och de som ej fingo tag i andra vapen bundo liar på stölar.

Vill äfven nämna något om det så kallade Landtvärnet från Ångermanland, som låg på vakt i Föllinge, för att vid fruktadt infall från Norge, vara redo att mota fienden tillbaka. Under tiden voro de inqvarterade i gårdarne i flera byar och arbetade särskild med åkerbrytning, något annat jordbruks arbete var ej brukligt, men kosthållningen var nog i följd af så många gäster, knapp på sina ställen, det var icke att gå på handelsbodarne på den tiden, och ett lag som hade kost i en gård i kyrkbyn klagade, "att för laget kokades tre gånger på en tupp". De voro emellertid tacksamma för den godhet de åtnjutit och vid afresan till hemorten, förärade befäl (Löjtnant) och manskap en ljuskrona till kyrkan. Som ännu utgör en prydnad, samt ett minne om gamla tider.

Vid Gåxsjön, i Västansjöläjden (gammalt ödesböle) och vid Stolen har man funnit stridsvärktyg, yxor och spjut som äfen är ett minne från ofreden. En 103 årig gumma i Ede "Flink Imbar" som afled vid 1880 talets början mindes väl en gång då många af männen i Hammerdal (*Anm. i marginal: Omkr. 1775?*) måste ut och att då de bakade bröd i matsäcken blandades många tårar i den degen. En mycket beryktadt man vid namn Storhögen sade om han fick mat för två man skulle han slåss med tio Ryssar, detta torde bevisa att maten var knapp och styrkan lika viktig som skjutskickligheten. Det berättas dock om densamme, att han var mindre modig än stark, ty då han m.fl.

sökte betäckning bakom en sten, trängde han undan sina kamrater för att själf få vara i säkerhet. Det är troligt att det var vid detta tillfälle som Hammerdalsborna dröjde några dagar sedan de fått kallelse ty de ville väl ha något bröd m.m. i matsäcken och dessutom ville de på söndagen gemensamt gå till den Heliga Nattvarden i kyrkan. Och så gingo de till Lorås der de fingo återbud, ty fred var slutet.

### ***Tankar om krig och dess orsaker (jfr samma ämne i del 5-1)***

Då det särskild under senare tider talats och skrifvits så mycket om krig och fred och dess orsaker, vill äfven jag säga något, emedan jag tycker att många äro allt för partiska i sina uttalanden. Förr var Sverige ofta invecklat i krig med sina grannar, samt delvis genom inre stridigheter m.m. nära sin undergång. Men huru många gånger Sverige hade rätten på sin sida, eller tvärt om, vid sina strider, kan naturligt ej jag bedömma. Men att Sverige vid striderna med Ryssland nästan alltid varit den orättvisa parten, såsom en del af vår tids nya uppkomlingar vill påstå, kan jag ej godkänna. Ty Ryssland har alltid haft i sinnet att utvidga sina gränser efter förberedande bearbetningar på de utsedda offren, och det har under de senare århundradena lyckats att besegra många mindre och svagare folk och riken.

Äfven Sverige-Finland som varit ett folk under så många århundraden har Ryssland sönderrifvit. Och hade ej Turkiet fått hjälp af England-Frankrike år 1856 hade det nog fått dela samma öde. Att ej nämna många andra. Och under det Ryssland förberedde sina stora planer i Östern, ej blått i Manchuriet utan äfven i Korea m.m. uppträdde Zaren såsom fredsstiftare i Europa. Och många enfaldiga trodde på hans fredsmision och kallade honom Freds Kejsaren!! Men om Japan ej hade korsat Kejsarens och hans rådgifvares rofgiriga planer hade nog Freds

Kejsaren eröfrat stora landsträckor och lagt många miljoner meniskor under sitt godtyckliga och delvis barbariska regemente. Se Finland m.fl. land och riken. Men många togo ändå parti för det, både förr och nu eröfringslystna Ryssland! Men varföre gör man så?

Vill äfven vidröra det trettioåriga kriget i Tyskland, vari Sverige slutligen deltog. Och att orsaken till detta krig var, som alla borde veta, att Katolikerna med sin Påfve och oerhörda makt arbetade med all kraft på att utrota de Evangeliska Kristna, hvilket var sorgligt i alla afseenden. Och att Gustaf 2dre Adolf och svenskarne gingo ut för att hjälpa sina förföljda och förtrykta bröder, och på samma gång försvara Regilionsfriheten (icke anarkifriheten) var väl enligt vanligt förstånd en god och rättvis sak, hvilket alla frihetsälskande folk borde erkänna och många göra nog så. Men inom vårt eget land är det derimot ej så få som kritisera och försmäda denne Gustaf 2dre Adolf, och följaktligen Sveriges deltagande i försvaret af frihet, rätt och sanning. Ja, så är partisinet. Man kan och vill göra hvitt till svart och tvärtom.

Emellertid har Sverige nu varit förskonadt för krig och dess följder i hundra år, tack vare föreningen med Norge och vårt afskilda läge efter Finnlands bortröfvande. Ty det senare landet har i följd af sina undantags förmåner, varit så att säga, ett skyddsområde för oss. Men Freds Kejsaren och hans medhjälpare såsom Babrikoff m.fl. beröfvade Finland dess gamla rätt. Men då Rysslands krig med Japan ej gick efter beräkning, fick Finland igen en del af sina undantagsförmåner. Men nu sedan har Finland återigen undertryckts. Emellertid har en Österrisk skrifvare länge sedan påvisat "att förryskningsarbetet m.m. i Finland under Babrikoffs tid, var för att komma i omedelbar närhet med Sverige. Det var ett steg mot Sverige". Och det andra

steget, är väl Rysslands energiska spioneri i Sverige särskildt under de sista åren. Men båda dessa Rysslands åtgärder har dels bortförklarats och dels förnekats af många här i Sverige, och detta i partisyfte, och som äfven försäkra att Ryssland har bara fredsaftigter emot Sverige, och att om deras parti får komma till makten, skall försvaret heldre förminska än förökas. Och enligt de längst gående slutligen sussesigt (*succes-sivt?*) afskrivas. Och i följd af dessa vackra, men bedrägliga löften, fingo de majoritet vid Riksdagsmannavalen, och vid dess första Riksdag annullerades förra Riksdagens beslut om byggandet af en någorlunda stor pansarbåt och många af vänstern jublade öfver denna sin våldshandling!

Men högern (eller kanske rättare alla de) som ansågo att det var farligt att låta försvaret förfalla under denna orostid, och företogo sig att samla medel till byggandet af den förr beslutade pansarbåten och det lyckades så, att man genom frivilliga gåfvor fick mer än båten kostade, ja gåfvan gick upp till cirka 16.000.000 Kronor (ca 720 milj kr idag). (Men många inom det mäktiga vänsterpartiet voro villrådiga om de skulle taga emot den stora gåfvan!) Det har äfven samlats stora summor till andra grenar af försvaret.

Emellertid var Statsminister K. Staaff m.fl. af ledarne inom vänstern bundna af sina valöften att göra så litet som möjligt för försvaret och ville derföre utreda och utreda för att kunna förlänga frågan till nästa Riksdagsmannaval, och det sattes äfven i utsigt att först skulle man se till och fylla alla andra behof! Och detta för att tillfredsställa yttersta vänstern och påminna högern om dess minoritet, samt för att hålla partistriden vid makt. Högern derimot påvisade det hotande tidsläget i Europa och det farliga i att undanskjuta försvarsfrågan. Men fick till svar att någon fara för krig är det ej, det är endast

högerlögner och högerhets! Och vid nya Riksdagsmannavalet utropades att den som vill ha krig röste på högern och tvärtom!! Emellertid bröt det länge hotande kriget i Europa ut och det utan Sveriges tillställning eller medvärkan. Men oakadt Sverige ville ha fred, kan det även bero på många andra förhållanden huru länge vi får ha så. Och oakadt vår förståndiga Konung och andra af vår Regering m.fl. göra allt vad de kunna för att vi ej skola bifva indragna i det förfärliga kriget, har dock Sverige fått lida mycket af de krigförandes åtgärder, men detta onda har dock haft det goda med sig att partistriderna både inom och utom Riksdagen varit mycket mindre än förut, och detta är en mycket god sak, och deraf har följt många goda beslut, och försvars åtgärderna har äfven fått stora bidrag, deribland till pansarbåtar och undervattensbåtar. Det bästa vore dock om Sverige aldrig behöfde använda sådana.

Emellertid framhållas af vissa agitatorer att i och med att vi ställa vårt försvar i ordning kunna vi dermed reta våra grannar till att i följd deraf anfalla oss! Men ett sådant tal påminner om de gamla vidskepliga och dumma Lapparne, som förr än de fingo någon skolundervisning ej vågade skjuta ned vargar huru dessa än graserade i deras renhjordar, af fruktan för att dermed reta de återstående vargarne som därigenom kunde blifva ännu värre. Och under den tiden bestod Lapparnes försvar för sina renhjordar hufvudsakligen deri, att de gingo på sina skjidor omkring sina renhjordar snart sagt både natt och dag, med stafven i sina händer och med ett högljudt hojtande.

Det skulle således enligt denna åsigt vara bäst att i stället för vapenöfningar och annan krigsberedskap, att de värnpliktige och deras ledare foro omkring och höllo stora möten och hojtade allt vad de orkade. Ja, skulle ej sådant kunna skrämma och beveka

de varjliknande stormakterna? Nej och åter nej, ty der åteln är dit församla sig örnarne.

Nu vill yttersta vänstern indraga Sveriges försvar och torde ej ha mycket emot om vi kommo under andra riken särskild Ryssland. Ja ungsocialisterna äro nu fredsvänner! Men kunde de en gång komma till makten såsom deras närmaste partivänner Bolsevikarne bleve det väl slut med deras tal om fred! Man har äfven framhållit att om vi en gång kunde få Republik så att folket finge bestämma, då behöfde vi icke få något krig! Men det är dock så i verkligheten att de stora vargarne frågar icke efter namn, utan efter land och värden och lämpliga stödjepunkter. Men dessutom är det äfven så, att flera Republiker varit mycket mera krigiska än Sveriges Regeringar under den senare tiden. Och det har äfven förekommit att monarkiska Regeringar tvingats till olyckliga krig af Folk opponionen. Se Greklands förra krig med Turkarne m.fl. Och det är nog så att varken s.k.l. Monarki eller Republik är fullt betryggande för freden. Ja, icke ens de högt beprisade freds ledarne äro att lita på. Se Freds Kejsarens handlingar i Östern m.fl.

Och äfven de beprisade fredsvännerna i Norge, voro ej blått med om att bygga fästningar emot Sverige, utan äfven vad som var ännu värre att deltaga i upphetsande till hot emot "Stor svenskarne" och broderlandet som ej ville gå efter i alla frågor. Att ej nämna huru man sökte beljuga Sverige på utlandet och särskild i Ryssland för att kunna påräkna stöd och hjälp emot Sverige, Och dessutom hade man lyckats få löfte om hjälp af yttersta Vänstern i Sverige, emot Sverige. Och sedan kunde Norrmännen trotsigt samla trupper vid gränsen för att rifva sönder Unionen!

Men det var nog äfven verkliga fredsvänner i Norge, men dessa voro ej af den högröstade sorten, som bråkade om fred, politik, och Unionens upplösning. Och i Sverige var

det nog ojämförligt ännu flera fredsvänner och dessa hade nog likasom de stilla i landet i Norge, helst önskat få behålla den i viss mening behöfliga Unionen. Men heldre än att få ett Brödrakrig, gick villigt med på Unionens upplösning. Och i denna fredliga afslutning gick Unions Kungen Oskar 2dre i spetsen. Emellertid är det nu många som anser det för en lätt utförd sak att tvister emellan Riken afgöres genom skilje Domstolar, likasom tvister inom ett Rike nu afgöras genom lägre och högre domstolar, och det vore mycket bra om så kunde ske. Men det synes bra omöjligt att kunna komma dertill, och särskild nu sedan det Europeiska Världskriget utbrutit, vars förhistoria fortgått i många år. Dels emellan Ryssland och Österrike angående Balkan m.m. der de haft så stridiga inträssen. Ty Ryssland har under en mycket lång tid, ja vi kunna säga århundraden, längtadt och sträfvat efter att blifva ägare af det värdefulla låset eller pasagen i Dardanellerna, hvilket Österrike m.fl. velat förhindra. Och under den förra Stormakts

grupperingen voro särskild England och Frankrike starka motståndare till dessa Rysslands planer m.m. Men nu kunde England lofva Ryssland stora friheter i Dardanellerna bara de stälde sig på Englands sida emot Tyskland. Och de läto narra sig, till även egen stor skada, och sedan allt var förberedt kastades stridshansken. Och dels det mindre goda förhållande som under en lång tid före funnits emellan Englands och Tysklands handelsinträssen och Koloniförvärf m.m. Och detta spända förhållande har förökats mer och mer, ty England ville fortfarande vara, ej blått hafvens, utan äfven jordens Stormakt.

Men så började äfven Tyskland uppträda som en farlig konkurent ej blått inom industrien utan äfven i förvärfvande och anläggande af några Kolonier. Tysklands Kolonier voro dock obetydliga emot Englands många och stora kolonier, samt Krigsväsendets förstörande, hvilket allt blifvit mer och mer en nagel i ögat för det stora och mäktiga England. Som för att krossa Tyskland sökte sig Bundsförvanter varaf den stora Ententen utgör en del. Att ej nämna Englands många och stora Kolonier. Och då Frankrike var villig att understödja Englands anfall på Tyskland, för att derigenom äfven för egen del få hämnas på Tyskland för sina nederlag åren 1870-71. (Men varföre skulle Frankrike förklara Tyskland krig 1870?).

Emellertid var kanske mer än halfva Europa (med många och stora bundsförvanter i andra Världsdelar) eniga om att krossa Tyskland och Österrike och väntade efter ett lägligt tillfälle eller någon särskild anledning. Och så kastade Serbien in en tändsticka, d.v.s. en stor liga mördade Tronföljaren i Österrike och hans gemål. Och då Österrike fordrade en sträng undersökning af trådarna till dessa mord der äfven de fingo vara med och kontrolera undersökningen samt de skyldigas bestraffande i detta, såsom Bulgarien uttryckte sig, Svarta svinens land och som

**ÖSTERSUNDS-POSTEN.**

Nr 87½ Onsdagen den 7 Juni 1905.  
Östern 1861, Österns-Posten tryckt.

**Ut ur unionen  
 Norge sliter riksakten itu**

**Stortinget afsätter  
 konungen**

Kristiania i dag.

Stortinget har enhälligt bemyndigat afgräande regeringen att tills vidare som norsk regering utöfva den konungen tillagda myndigheten i öfverensstämmelse med Norges grundlag och gällande lagar med de ändringar som nödvändiggöras därigenom att föreningen med Sverige under en konung är upplöst som följd af att konungen har upphört att fungera som norsk konung.

Stortinget har vidare enhälligt antagit en adress till konungen, meddelande de träffade åtgärderna och anmodande konung Oscar att medverka till att en yngre prins af huset Bernadotte bestiger Norges tron.

*Unionskrisen utlöses i juni 1905.*



ej långt förut, äfven mördad sin egen Kung och Drottning, och denna Österrikes fordran var nog berättigat. Och Serbien hade nog fått foga sig derefter och deras upphetsande press hade nog nödgats föra ett försonligare språk. Men så kom deras beskyddare eller förmyndare, Ryssland, Österrikes rival och satte sig emot dess fordran på undersökning och upprättelse! Ty nu hade Ententens eller Rysslands tjänare kastat hansken och den fick ej tagas tillbaka. Ty man torde väl önska att Österrike måtte antaga utmaningen.

Och så började den länge förberedda Världsbranden genom en liten tändsticka, dessa 2ne morden. Och att förut, eller vid Krigets början släcka Världsbranden genom en opartisk skiljedom var omöjligt. Ty Ententen med sina många Bundsförvanter hade väl dervid förfogat öfver en mycket stor majoritet. Visserligen kunde väl Amerika ha haft en tung röst att lägga i vågskålen, men Småmakternas röster har väl derimot vägt så mycket mindre, och vad det särskild angår Amerika, så är väl; att döma efter deras uppträdande under kriget deras rättskänsla obetydligt större, än deras begär efter pengar. Då de ehuru till namnet neutrala, likväl taga sig rättighet att leverera, så oerhört stora mängder krigsmateriel till de stridande, eller rättare till den större parten af desamma.

Ja, så är det med Stormakterna, och kanske det skulle gå till på liknande sätt vid en skiljedomstol, af en dylik sammansättning. Och så undan för undan äfven om Småmakterna finge ha säte och stämma i en skiljedomstol der så många stormakter hade samman svurit sig, ty det är så mycken orättfärdighet. Och äfven om det lilla Sverige skulle fått den stora äran att ensam dömma emellan de stridande, och oaktadt Sveriges folk är ett af de bästa har man likväl mycket olika åsichter om grunden eller orsaken till det bedröfliga kriget och i följd deraf olika meningar om ett rättvist fredsslut. Visserli-

gen torde många anse att det vore rättvisast att de finge sluta der de började utan landvinningar eller andra krigsskadeersättningar, utom till Belgien. Men många andra derimot taga afgjordt parti för Entente makterna och deras medhjälpare, och orsakerna dertill äro nog flera varaf må nämnas slagordet om Militär- och Kejsarstaten Tyskland som bör krossas, och detta så mycket mer i följd af dess framfart i Belgien m.m. Ja, Tyskland skulle ha dröjd till dess den stora ångvälden Ryssland kommit ännu längre in i Östpreusen såsom meningen var. Och kanske till dess England och Frankrike hunnit draga Belgien med sig in i Tyskland, men då hade det väl varit för sent för Tyskland. Och en annan del af den svenska befolkningen som högaktat Tyskland ej blott för dess kultur och att de äro germaner såsom vi, utan äfven för deras goda ordning och framåtskridande m.m. Men fallet Belgien och att de slog till så hastigt emot sina fiender kunna de ej riktigt gilla.

Och det är naturligt och ofta så, att man tager anti parti emot det rådande. Emellertid är det nog många att icke säga de flästa af de tänkande i Sverige, som ehuru de sörja öfver Belgiens öde m.m. likväl i det stora hela taga parti för Tyskland så till vida, att de anse att det skulle vara en mycket stor olycka för Europa m.fl. om Tyskland och äfven Österrike skulle blifva krossade, ty många och stora kultur inträssen blefe då efter vad det kan synas och det dröjde väl icke heller länge innan vi kunde få dela Polens och Finnlands med fleras öde. Må Gud hjälpa och skydda "nordlanden".

Och i fråga om slagordet militärstat såsom en del äfven i Amerika har uttryckt sig är vilseledande, ty det är likväl så, att om Förenta Staterna varit inträngda på den plats Tyskland-Österrike nu har, emellan stora eröfringsmakter, sett sig tvungna att ha ett starkt försvar. Och dessutom har nog



äfvén Frankrike lika lång värnpliktsöfning och Ryssland ännu mer, och England har länge varit Världens största Sjömakt och har med denna m.m. krossat många. Emellertid har krig och strid varit ett ont ända sedan Kains tid.

Och när skall Krigen taga slut? Jo, i Bibeln och särskild i Jesaja 9:2-7 der det bland annat heter v. 5. o 6. "Och skon, som krigaren bar i stridslarmet, och manteln, som sölades i blod, allt sådant skall uppbrännas och förtäras af eld. Ty ett barn varder oss födt, en son blifver oss gifven, och på hans skuldror skall herredömet vila. Och han skall heta Underbar i råd, Väldig Gud, Evig Fader, Fridsfurste". Ja, det var Kristus, Världens Frälsare, Guds Lamm som borttager Världens synd, och i tron på honom blefvo de första kristna, andra meniskor, så att äfvén hedningarne kunde säga om desamma, Se huru de älska varandra. Och på öarne der de vilda folken förde utrotningsskrig emot varandra, men sedan genom de kristna missionärernas predikan och kristliga umgängelse blefvo de omvända ifrån mörkret till ljuset och ovänskapen förbyttes i stor och innerlig vänskap. Ja, så går det när Guds ord och Ande får tag på hjärtana.

Men nu torde någon säga vi äro väl kristna nästan alla i Europa men ändå strida vi, och varföre? Ett litet svar om de många kristnas, kristendom, må särskild ett litet drag från England anteknas. Som man vet utföra de kristna kyrkosamfunden derstädes, stor och välsignelserik missionsverksamhet och utsända många missionärer till Hednavärlden, men på samma fartyg kan man samtidigt äfvén sända stora partier med olika sorter af guda beläten! Ja, varföre göra en del kristna så? Jo derföre att pengar och pengar samt pängars värde m.m. är många kristnas käraste Gud. Och så är det i många fall äfvén med krig och strid i stort och smått, man vill kapa åt sig. Och att fatta de ofvannämnda

orden af Jesaja om en allmän världsfred är väl bra vågat, ty många förkasta Fridsfursten och vill ej att denne skall få råda öfver sina hjärtan, ord och handlingar. Utan hat och strid är mångas lösen. Och då individen är så, blir äfvén samhällen och Riken i många fall så, och då har vi icke rätt att vänta eller pocka på ett allmänt och världsligt Fridsrike på jorden, nej icke så. Och detta framgår delvis äfvén af Matt. 24 k. och särskild v. 6 o 7. samt Mark. 13 k. och Luk. 17 k. Och att Jesu Kristi Fridsrike på Jordan icke är desamma som de s.k.l. Kristna folkens riken, framgår äfvén af Joh. 18. 36. Jesus svarade: Mitt rike är icke af denna Världen o.s.v.

### ***Posten och folket förr och nu (fanns även i del 5-1)***

Till början av 1850 talen var det endast s.k. gångpost efter gamla landsvägen till norra Socknarne i Jämtland och det endast en gång i veckan. Och en äldre man nämligen "Lif" i Österåsen var postbärare, eller rättare, det var egentligen hans hustru som bar posten i en liten väska till Hammerdal, och denna post var ej blott för Hammerdal utan även för Ström m.fl. Socknar. Och längre tillbaka var det endast en sådan posttur var fjortonde dag. Soldater kunde dock vissa gånger gå med Order. Emellertid var det endast några "Stånds personer" såsom Prästen, Länsman och Landtmätare samt några militärer och en och annan bonde som hade tidningar och brefväxlade med andra orter, de flästa hade ej tidningar och skulle man någon gång skriva ett bref så kunde sådana även sändas med resande. Och med sådana kunde man (även) få bref och hälsningar.

Tidningarnes innehåll blev ändå vanligen kunnigt för nästan alla, tack vare medelsamma vänner och särskild vissa begåvade talare men för arbete mindre nitiska individer, vilka emot lite mat och välvilja kunde medela de viktigaste nyheterna, som dock

ej alltid vore färska nyheter. Ja, det gick även på den tiden, ty man intreserade sig vanligen mera för sitt arbete än politiken. Och under Söndagarne samlades alla som kunde i kyrkorna och i de mer avlägsna byarne samlades befolkningen hemma för samma ändamål, särskild den tid av året, då det var mera svårt att komma till kyrkan.

Sedan började flera att hålla sig med tidningar, hvilka mer och mer antog olika färger för att skapa sig en tillgifven läsekrets d.v.s. man bildade partier och utmålade sitt eget parti med ljusa färger och det - eller de andra med mycket mörka färger, och detta sätt att skriva i tidens och dagens frågor har burit en mycket sorglig frukt. Ty numera är det mindre fråga om vad som är rätt och klokt men så mycket mera om det egna partiet och "att fiska, i grumligt vatten". Varaf ett litet drag från en dålig tidning i Stockholm kan lämna ett prof. Han skref mörka och mycket fula förhållande om de Kristna d.v.s. mycket alvarliga kristna i Stockholm, och då en af dessa kom att möta eller träffa Redaktören på en gata derstädes, frågade den förra om redaktören själf trodde att de kristna voro ett sådant pack som han skrivit, varpå han svarade, att det trodde han vist icke, men hans läsekrets fordrade - eller önskade att han skulle skriva så!

Ja, så är det i många fall. Och vill ej redaktören gå i spetsen för det parti han varit med om att bilda, så tager man sig en annan redaktör eller ock en annan tidning som har lust och förmåga att skriva som partiet eller de flästa önska, d.v.s. att i många fall förvrida sanningen och underhålla hat och mistro emot alla som ej kunna följa partiet i alla väder och vändningar. Emellertid är allt menskligt bristfälligt och även de som i allt ville följa sin Frälsares föredöme felande, ej blott emot Guds lag och vilja, utan även emot sina medmeniskor, så att vi må af hjärtadt bedja "Gud misskunda Dig öfver

mig syndare". Och att bedja Gud att för Jesu Kristi skull gifva oss nåd och kraft att vandra ibland våra medmeniskor. Emellertid vill nu tidningar och partimöten regera världen, och stridens vågor har under senare tiden varit mycket hotande, ej blott inom egna gränser, utan även delvis emellan Rikena och följderna både i det ena och andra fallet sofver icke. Men det är en som har makt att bestämma, och som kan säga, hitintill skall du komma, men icke vidare, här skola dina stolta böljor lägga sig.

Det är dock ej endast tidningar och partimöten, och ännu mindre posten i och för sig, ty den senare förmedlar endast både godt och ont. Utan det är folket, det är vi, som äro benägna till det ont är. Ja, meniskans upsåt är ont allt ifrån ungdomen, även om vi kallar vårt parti höger eller vänster, fosterlands vänner eller fredsvänner m.fl. vackra namn, så hjälper det oss dock icke om vi lefva i hat emot olika tänkande ibland våra medmeniskor. Och den som vill nedbryta det som under många århundraden utgjort folkets sedliga kraft, nemligen Kristendomen d.v.s. bibeln, boken framför alla andra böcker, och tron på Jesus Kristus vår frälsare, han går i det ondas tjänst. Även om han tillhör ett parti med ett fint program och deribland frihet och folkuplysning. Och det är så att våra fäder, och även sedan, hade man tid och lust att gå till kyrkan och liknande ställen, samt att läsa Guds ord i hemmen, och folket var då i almänhet ärligare och rättrådigare inom alla områden ännu, 1914, trots den stora posten, och den af många beprisade folkuplysningen.

Men nu är det mycket annorlunda i många avseenden, Posten går nu dagligen efter de större huvudvägarne, deribland från Östersund till Ström och det i stora foror och dessutom utdelar nu postväcket posten flera gånger i veckan nästan i varje by, vilket visserligen är mycket bra i många avseenden,

men derav följer även att om man ej har tid att riktigt tillägna sig tidningarnes innehåll under vardagarna, torde man i många fall taga igen skadan under Söndagarna, och kanske detta är en av orsakerna till att kyrkorna äro så litet besökta? Och vad olika värkan tidningsläsning samt läsning av flygande blad och annat dyligt kan ha, emot om man går till kyrkan eller dylika ställen, har man väl lite var fått erfara, och detta är ett förhållande som tydligen framgår av vår tids missriktningar och sedliga förfall. Men posten i och för sig, är nog bra, och tidningarna är även på sitt sätt bra, ty av dessa får man se och höra världens gång, både i stort och smått. Men man får även höra mycket som försvagar Kristendoms lifvet och sådant som under vackert tal, upphetsar till hat och strid samt partibildningar och i den mån tidningarna och andra blad undergräver och försvagar en god grund för det allmännas bästa äro de till större skada än nytta.

Men vi får väl hoppas att en god upplysning förenad med fosterlandskärlek, slutligen skall ena alla dem som verkligt vill landets och folkets välfärd. Och om vi till en tid har olika åsikter om en del av tidens och dagens frågor kan detta så småningom ändras, om vi bara lugna oss, och icke tyda allt av motpartens görande till det värsta. Ty förr voro de lugnare och ej så misstänksamma och stridiga. Men det har nu en tid varit så att gammeldags lugn har stämplats för sömnaktighet och liknöjdhet af sådana som tyckas lefva af strid och partifanatismen under det vackra namnet af upplysning och jämnlighet m.m. Men det är så som ett gammalt ordspråk säger, "att det icke är ens fel att två träta" och i vissa fall är det så även i politiken. Och det gamla och nya har sina sämre sidor, som bör ändras och förbättras, men att förkasta allt gammalt och särskild det bästa av det gamla, måste naturligtvis lända till skada och förderv.



Vykort över Gäxsjö från sydväst år 1958.

## ***Ol Pålsa Krönika, del 2***

### ***Om Skolorna förr och nu m.m. (fanns även i del 5-2)***

År 1850 blev det folkskola i Hammerdal, förut var det endast små byskolor, der en eller flera af grannarne skaffade sig en skolmästare, och då hälst någon gammal gubbe som kanske ej orkade göra något annat. Och bland sådana som jag mins i Hammerdal må nämnas Västlund i Sikås, Olof Månsson i Fagerdal, "Träben-Anders" från okänd ort, Fanjunkar Lagerstädt från (Grötom) Häggenås, och Anders Björk från Lomåsen m.fl. En stor del af undervisningen meddelades dock i hemmen af föräldrar och syskon samt goffar och gommor m fl. Det var dock så att själfva grunden för undervisningen fick både äldre och yngre vid de årliga husförhören, ty Presterna försökte noga gifva goda råd både i stafning och läsning och ej sällan belönades de små med en slant eller åtminne med ett uppmuntrande ord. Och dessa husförhör kunde även likna en äxamen, med pådrifvande och förmanande, både små och stora att ej försumma boken och särskild sin kristendoms-kunskap och dessa husförhör hade ej blåt en god invärkan på läskunnigheten, utan även på den kristliga öfvertygelsen och sedligheten i synnerhet då Presterna voro mera alvarligt påverkade af Guds ord och ande. Och för dem som hade lust att utvidga sin kunskap i olika ämnen fans det även på den tiden många historiska och vettenskapliga böcker utom de kristliga läroböckerna som dock begagnades mera än andra böcker.

Men från och med 1873-74 då den s.k. "Stor-tia" började har tidningarna mer och mer trängt ut goda och allvarliga böcker särskild bland en del af de unga som i stället fått lust att läsa romaner som ej sällan innehåller mer eller mindre gift som förderf-

var den kristliga tron och lifsåskådningen, hvilket redan burit många sorgliga följder.

Men vi må nu återgå till de små och delvis dåliga byskolorna. "Träben-Anders" behöfde ej något träben, men han hade fått det namnet och ett "öknamn" kan många få af mindre vänliga medmeniskor och han var något olik andra och trodde sig väl vara lika förständig som prästen. Han gick dock till kyrkan en och annan gång men vid ett tillfälle gick han omkring liksom för att söka få reda på var prästen var, och satte sig slutligen i predikstoltrappen och då en sådan kunde anse sig klok och myndig, så ligger det väl i vår natur att tilltro oss vara klokare än vad vi äro. Och då böra vi ej förundra oss alltför mycket öfver om bättre lärare m.fl. även känna sin värdighet, varaf en del torde anse sig minst lika behöflig som presterna. Emellertid fick jag börja min skolgång hos denne Träben-Anders då jag var fyra år och tre månader, men då detta var ovanligt för mig bad jag om lof att få gå ut och så sprang jag hem och bad att få läsa hemma. Men min syster som var tio år äldre, följde mig genast tillbaka och efter denna min första skoldag och rymning gick det någorlunda bra sedan, ty skolmästaren var särskild snäll emot de mindre barnen och jag, samt den minsta af flickorna fingo även sitta på hans knä (och denna lilla flicka blef efter 17 1/4dels år min hustru). Men då skolmästaren sade att jag skulle "räken ola" (i a, b, c,) förstod jag ej hans mening att säga dess namn, hvilket jag nog kände, utan började räkna 1, 2, 3, o.s.v.

De gamla byskolmästarna voro mycket nitiska att hålla på länge och hos denne kunde vi fortsätta till kl. 8 på qvällarne, ty han ville väl



göra sitt bästa med barnen samt göra rätt för maten och för några skillingar till framtida behof. Och innan skolan afslutades för dagen, skulle några af de större barnen läsa ett stycke vardera af aftonbönen i Psalmboken. Och oaktadt vi fingo "skvallertimmar" (rast) blef det allt för långa läsdagar så att rösten slutligen blef torr och gnällande, och hemma i gårdarne måste man särskild under senhösten hjälpa de små under hemvägen. Och en gång blef jag buren "qvarnsäck" af vår dräng "Gärdlund-Ola". Skolan räckte blott en månad men flyttades ändå emellan 2ne gårdar, och tuppen brukade även på den tiden "skit" då vi voro flitiga att läsa i a, b, c, boken.

Fanjunkar Lagerstädt höll skola i Gåxsjö en månad andra året men afslutade läsningen för dagen vid 6 tiden på samma sätt som den förra. Och så brukade han berätta historier under rasterna och särskild om sina strider med Ryssarne och huru han m.fl. kunde sätta handen framför ögonen för att skydda desamma för kulorna, och att de kunde finna kulor i sina fickor efter striderna m.m. Och vi undrade om allt de der kunde vara sant, och i synnerhet de äldre barnen trodde ej.

Den undervisning som medelades af sådana gård- eller byskolmästare eller af föräldrar och syskon m.fl. i hemmen var så att säga, nära god i läsning och kristendomskunskap ty prästerna höllo en energisk kontroll deröfver vid de årliga husförhören och dessutom gick man nästan alltid till kyrkan och hade då vanligen barnen och de unga med sig och både det ena och andra var till stor välsignelse. Men en del barn blefvo försummade af föräldrar och målsmän varaf särskild ett fall må anteknas. En gumma i Mullnäset som hade fyra barn försummade desamma mer än andra och försvarade sig med, att dess mindre man lärde, dess mindre hade man att svara för. Och särskild hennes älte son Olof hade i följd deraf en

sådan rädsla för husförhören att han sade, att häldre än han gick på ett sådant, skulle han göra slut på sitt lif. (Och de som höllo sig ifrån husförhören under flera år räknades nästan som hedning). Och hans syskon blefvo även som nämnd är försummade men dessa måste slutligen lära sig något och detta hufvudsakligen i den nybildade Folkskolan i Hammerdal, men det syntes underligt då Lars, hennes andre son som då var öfver tjugu år stå i samma cirkel som sjuåringar för att lära sig det aldri enklaste och ha en mycket liten flicka Helena J.D. 13 till "monitör" (*instruktör*). Deras broder och syster som då voro cirka 18 och 15 år kommo ej på skolan under min skoltid. Och jag vet ej om prästerna och deras medhjälpare hade rätt att anlita Statens hjälp på den tiden.

Vid den nybildade Folkskolan i Hammerdal vikarierade Landgren under vårterminen 1850. Och på hösten kom den nyvalde Folkskolläraren L.A. Flygt och öfvertog skolan, men som skollokal fick såväl läraren som barnen hålla till godo med en enkel s.k. säknytt byggnad i Svartback i Åsen. Denna hade dock 2ne våningar så att då det blef för trångt i nedre rummet skilde man gossar och flickor till ett rum vardera. Och vid denna tid var det ej någon mer skola i Hammerdal vartill även hörde Gåxsjö sedan afsöndrade församling, samt Flykälän och Vitvattnet och möjligen även Hedningsflokälän, och dessutom var det vissa terminer barn från Borgvattnets församling, ty de torde då ej ha någon egen skola och hörde då i mångt och mycket till Hammerdal.

Men jag mins ej om barnantalet i skolan var högre än högst, cirka 70 st, ty många lärde sina barn hemma, varaf en del voro lika goda och kunniga åtminstone i läsning och kristendomskunskap som folkskolebarnen, och det var nog många föräldrar m.fl. som ej tyckte om att sammanföra barn i skolan, der det altid fans någon som kunde lära andra



en del odygder och ville derföre försöka att lära sina barn hemma och sådana barn voro vanligen mera stillsamma och sediga. Men så var kristendomen en makt inom församlingen som invärkade på alla både gamla och unga. Det torde dock för en del föräldrar och målsmän vara den ekonomiska frågan som var orsaken till att de höllo sina barn hemma.

Det var väl ej mer än 3ne terminer som skolan var inrymd i Svartback. Emedan det nya och stora folkskolehuset blef färdigt och som ifrån början fick det stora namnet Högandals folkskola. Och detta folkskolehus var även ämnat till Tingshus och har varit så i nära 60 år. Förut höllos tingen i Gästgivarvårdarne och detta senast i Nygården på Åsen, nuvarande Fattiggården. Hammerdalsborna voro dock ej eniga i att bygga Folkskolehuset och Tingshuset tillsammans, ty en del fruktade att barnen skulle taga sig friheten att vara med på qvällarne och derigenom lära sig ljuga och krångla.

Folkskolläraren L.A. Flygt var skicklig och nitisk i sin tjänst men några tykte att han var nog så sträng emot de gossar som gjorde skälmstycken. Men det var dock så att vid äxamen då han uttalade några afskeds ord till oss gräto vi kanske allesamman ty vi höllo af vår lärare. Denne skollärare hade varit på skolan i Stockholm tillsammans med några af Prinsarna och dervid även varit "monitör" för någon af dem, ty enligt tidens sed skulle man stå i cirklar om cirka 4 a 5 st. barn i varje, utom monitören, som var något bättre och förde pekpinnen och såg till att man utalade orden och Stafvelserna rätt. Och när han hade sökt sig hit som Folkskollärare, sade Prosten J. Östlund: "Jag blef förvånad när jag fick se hans betyg." Men Folkskollärarnes lön var mycket knapp på den tiden och utgjorde värdet af Tio Tnor korn och då sådant kunde säljas för tio Riksdaler per tunna blef det således endast 100 Riksdaler (idag ca 6 400 kr) samt naturligtvis

husrum och ved fritt, men dessutom vet jag ej om han hade något mer, än de matvaror m.m. som han kunde få af en och annan af barnens föräldrar m.fl. Men det var nog så att han ej kunde reda sig med sin lön ty han måste även ha hushållerska sedan han flyttade in i den nya skolan. Och måste derföre slutligen skaffa sig äxtra inkomster vid timmertumningar m.m, som började vid denna tid, men dessa biförtjänster försvagade hans inträse för skolan, särskild under sista läsåret 1854-55, och detta var icke underligt.

Om själfva undervisningen må nämnas att på den tiden var det ej så många läroämnen i skolorna som nu, och derföre kunde man i almänhet lära sig någorlunda grundligt vad som påfordrades och i synnerhet lärde man sig stafva, läsa och sjunga, och nästan alla lärde sig även att skriva och räkna m.m. deribland gymnastik. Men var det någon som ej ville att deras barn skulle lära sig skriva och räkna, så måste Skolläraren och Prästen m.fl. göra sig nöjd dermed, ja, så var det på den tiden. Och att lära sig läsa tillgick så att man hade öfver 30 st. mycket stora väggtabeller varaf den första började med A, B, C o.s.v. samt sedan själfjud och medjudbokstäfver, sedan mycket enkla stavelser och så undan för undan till de aldra svåraste, jämte renläsningstabeller. Och framför dessa stod barnen i halfcirklar med cirka 4 a 5 i varje, utom monitören som hade genomgått desamma förut och förde pekpinnen och såg till att alla stafvade och läste rätt och även lärde sig de inflikade reglerna. Och sedan man ordentligt genomgått alla tabellerna kunde man reda sig i vad bok ock skrift som hälst (på Svenska) huru invecklade stafvelserna än kunde vara och behöfde ej gissa huru man skulle uttala desamma.

Och vi gamla tänka ännu att detta var en praktisk och god sed, ty man uppeldade varandra till flit och uppmärksamhet, och så skedde uppflyttning från den ena tabellen till den andra, ja, det var ett nöje med

denna cirkel läsning. Och mycket billigare än att alla nybörjare skall ha sin egen bok att slarfvä sönder under det man skall, så att säga, gissa sig till de olika stafvelserna m.m. Nu kan det visserligen anmärkas emot den gamla stafningen att det var ett mekanisk omtuggande af ord. Ja, det är ofta så att det goda i många fall har någon svag sida.

Och i fråga om cirkelläsning vartill behöfdes monitörer har även kasserats men vi älska det gamla. Och att man påstod att monitörerna blefvo hindrade ifrån sitt eget arbete var ej så farligt, ty man fick ju repetera vad man lärt, och det hade man godt af, och så skedde ofta ombyte af monitörer, och för barnen var både det ena och andra en god och kär omväxling. Och vid uppläsning af hemläxorna i Katekesen och Bibelhistorier m.m. tillgick ofta eller vissa gånger så att 2ne eller några af de bästa barnen skulle "öfverhöra" en del af de mindre barnen, och derigenom fick man tid att gå igenom hela läxorna och detta kan ofta vara behöfligt för att kunna kontrollera något närmare särskild de "ovåliga" (slarviga).

Nu torde någon undra vad Skolläraren gjorde då både cirkel läsning och uppläsning af läxor till stor del skedde inför eller genom monitörer? Må upplysas att skolläraren ledde det hela och var med öfverallt. Och undervisningen gick med "energi och klämm". Och de nya ideernas pådrifvare må hålla inne med sin dom öfver 1850 och 60 talens skolor, och ursäkta oss gamla som ej riktigt kunna följa med att förstå nyttan af en del förändringar. Och att vi även tycka att det blir nästan för många läroämnen i skolorna, visserligen kunna de blifva till stor nytta för många om man kan lära allt, men då det är så att många föräldrar och målsmän försummar barnen och då en del af desamma äro mindre begåfvade, blir det så att en del af barnen blifva så att säga trögkörda innan det blir nog. Och kanske

till slut är det många som ej kan någonting ordentligt, utan det hela blir för en del barn nästan som en dröm. Visserligen kan det i många fall vara föräldrarnes och målsmäns försummelser m.m. som är orsaken till ett sådant resultat af skolundervisningen.

Emellertid undra vi om ej de läroämnen som många skola uppehålla sig med sedan skoltiden är slut, d.v.s. under sin kamp för mat och kläder m.m. Vi mena det mångsidiga arbetet i hemmen nu blir för mycket tillbakasatt under den långa skoltiden, så att ett barn om cirka 15 år nu är ej mer kunnig och försigkommen i varjehanda hemsyslor än ett barn om cirka 12 år under 1850 och 60 talen, ty det är nu så för många som äro försummade m.m. att de måste läsa och läsa äfven i hemmen, till dess en stor del af den bästa lärotiden för diverse arbete tagit slut.

Nu ser man visserligen många uttalanden att katekes plugget bör tagas bort och kanske helst all Kristendomsundervisning! Men måntro, om detta skulle vara välbetänkt och lyckligt för det uppväxande släktet? Nej och åter nej, ty den kristliga undervisningen och kristliga böcker m.m. som grunda sig på vår bibel, boken framför alla andra böcker, har varit vårt folks bästa skatt under många århundraden. Och denna skatt och den undervisning som har sin rot och näring deraf kan bidraga och föda kristliga karaktärer, då mycket af annat plugg i tidningar och romaner m.m. värkar motsatssen. Ja, varifrån skall vårt folk erhålla den sedliga kraften och den goda inre sammanhållningen om ej från Guds ord och en sann kristendom?

Sedan det blifvit Folkskola i Hammerdal anlidades de gamla gård- eller bykolmästarne mindre och mindre. Men under senare delen af 1850 talen började man i stället inrätta s. k. Rohtskolor som omfattade vissa byalag såsom Gåxsjö, Kakuåsen, Lomåsen och Nyland en rote. Och Raft-

sjöhöjden, Raftkälen, Sikåskälen, Ollebacken och Klumpen en annan rote, men det hände även att båda bygrupperna fick nöja sig med en lärare. Och sådana Rohtskolor inrättades öfverallt i Hammerdal och i andra församlingar för att understödja Folkskolan såsom nu sedan de s.k. Småskolorna, men det hände ofta att man flyttade diräkt från Rohtskolan eller hemmet till Konfirmationsskolan.

De första Rotskollärarne i Hammerdal voro väl Måns Larsson i Fagerdal, Abraham Olofsson i Gåxsjö, Mårten Jönsson i Yxskaftkälen och Jonas Andersson Björk i Lomåsen, dessa 3ne senare deltog i en förberedande kurs hos Folkskolläraren Sundqvist i Hammerdal år 1859 och fingo af honom sina namn Öhrberg, Sundin och Holmgren. (Dessutom) Karl Svensson i Nyland, E. Nord och L. Ögren, Hans Hansson i Yxskaftkälen och Anders Olofsson i Ollebacken m.fl. Och de flästa af dessa, samt Johan Olofsson i Fagerdal, voro även värksamma och bibeltrogna predikant-er eller s.k. Kolportörer. Och alla dessa m.fl. voro ledare af den kristliga värksamheten inom rohtarne och byalagen m.m. som nämnd är.

Sedan det blef Småskolor har det hufvudsakligen varit lärarinnor men jag kan ej antekna alla dessa nitiska Lärarinnor och nu har vi Folkskolor ej blåt i Hammerdal och Gåxsjö utan även i Fyrås, Sikås, Hallen och Ede samt mindre Folkskolor i Yxskaftkälen och dessutom Småskolor i Gåxsjö och i Hammerdal. Det är således en mycket stor förbättring af Skolväsendet sedan 1840, 50 och 60 talen. Men derimot en mycket stor försämring i fråga om Kyrkobesök samt husförhör och kristliga bönesammankomster, åtminstone i en del byar inom Hammerdal och Gåxsjö, men vad är orsaken? Och har vi var och en rätt att skylla på andra? Och på den antikristliga tidsandan? Nej, Gud hjälpe oss tillrätta en och var.

## **Om Alkoholbruket och Nykterhet**

Under 1840 talet samt förut och även senare var s.k. husbehofsbränning mycket vanlig nästan i alla gårdar, och många af männen begagnade brännvin som en mer eller mindre nödvändig dryck, särskild då de skulle ut på morgonen så som man nu tager sitt morgonkaffe och många ansågo detta s.k. måttlighetssupande vara något som skulle vara. Och qvinnorna hade väl i allmänhet ej något derimot, eftersom de hjälpte till vid bränvinsbränningen. Och en del qvinnor kunde väl även själf taga något litet deraf för en eller annan orsak.

Det var dock hufvudsakligen endast män (icke qvinnor och unga) som hade rätt att enligt tidens sed begagna bränvin. Men det var den der "måttligheten" som ej fick öfverskridas. Och det var endast de svaga karaktärerna som öfverlastade sig och blef ett utskott i dålig mening, undantag förekom dock.

Emellertid var det nog kanske många, som ansågo bränvinet för en onödig och skadlig vara, som man borde sluta med, och en del Präster och andra Kristliga - och fosterlandsälskande - män, började mer och mer uppträda emot bränvinet och särskild emot "missbruket" af detsamma, och nykterhetstal började hållas på många ställen, även här i Jämtland, varaf må nämnas att Pastor Löfstädt höll ett kraftigt föredrag emot bränvinsbränning och supsedan i sydöstra Jämtland, hvilket männen tigande åhörde d.v.s. de hade ej vid talets slut något att invända emot detsamma.

Men de "kloka" gummorna opponerade sig deremot och ville fråga vad godt de skulle ha till svin och korna om de ej hade drunk (afskräde). Ja, så kunde en del qvinnor tala på den tiden. En annan Präst hade hållit en kraftig nykterhetspredikan (i östra Jämtland) som även invärkade på honom själf, så att,

när han kom tillbaka till Prästgården tog han sin bränvinskagge ut på gården och slog bort dess innehåll, ty han hade fått den öfvertygelsen att det icke var som det borde vara att predika för nykterhet men kanske själf taga en s.k. måttlighetssup då och då, eller ha för att kunna bjuda vissa främmande. Utan man måste bryta med den inrotade måttlighets supsedan, om det skulle blifva någon varaktig nykterhet. Han "högg af handen" som var ett medel till förförelse, ty om man vill kompromissa med fienden blir man vanligen besegrad och de svaga blifva alltid besegrade om de säga nej till de s.k. "vännernas välvilja" och det första glaset.

Min svåger H. i G. berättade om en gammal supare som blifvit nykter, men kom åter i en svår frästelse då han i sällskap med några kamrater skulle köpa mat på ett ställe, der bränvinsflaskan stod på bordet, varvid det gamla supbegäret vaknade, så att han ej kunde stå stilla inför den bedrägliga drycken utan gick af och ann öfver golvet, men slutligen tog han den lockande och förföriska flaskan med ut och slog sönder densamma, och blef derigenom räddad från återfall i den gamla snaran. Om alla, och i synnerhet alla svaga karaktärer, ville handla på ungefär samma sätt och fly alla tillfällen der de bedrägliga supbröderna skänka i det bedrägliga giftet, så skulle de själfva och deras anhöriga m.fl. ha mycket godt deraf.

Man har med rätta framhållit P. Visselgrens (Wieselgren) framgångsrika strid mot rusdryckerna och det var även många andra som arbetade med kraft och energi för nykterhet och det särskild på Kristlig grund, och inom vår ort må "Lill Ahrman" (i Sunne) tacksamt ihågkommas och C.L. Sellström i Laxsjön var oss ännu närmare och värkade med nit och framgång vid slutet af 1840 talet och under 1850 talen och många inskrefvo sig i dessa Kristliga nykterhetsföreningar även jag.

Och då kristendomen då var i liflig värksamhet inom många orter blefvo mycket folk nyktra, varaf många, att icke säga nästan alla dessa voro det under hela sitt återstående lif. Och de som ännu lefva af dessa gamla nykterhetsvänner har genom Guds ords hörande och läsande m.m. deribland aktgifvande på vår tids dryckenskap och dess många sorgliga följder, samt nyttan och välsignelsen af att vara nykter. Och i följd af sin gamla öfvertygelse, och sedan vunnit erfarenhet, vilja genom Guds nåd och hjälp vara nyktra till sin död.

Men rusdrycks- och det samvetslösa vinstbegäret som fick en hård stöt lefde dock kvar hos många varaf följde att de stora brännerierna uppblomstrade till stor sorg för alla nykterhetsvänner och delvis äfven för många svaga karaktärer som ej kunna motstå rusdrycksbegäret då spritvaror kan erhållas. Önska nog att dessa bedrägliga rusdrycker skulle vara oåtkomliga som njutningsmedel. Emellertid har dryckenskapslasten under den senare tiden fångslat många äfven af de unga och särskildt bland sådana som i följd af de rika arbetstillfällena kunna tjäna stora pengar.

Under senare tiden har dock utom den Kristliga nykterhetsverksamheten tillkommit flera stora nykterhetssammanslutningar, varvid inom vissa grenar af desamma får medlämmanne tro och vara vad de vilja blott de avhålla sig från alkoholaktiga drycker. Och har således på ett modernare sätt drifvit fram nykterhetsarbetet bland massorna, än den kristliga nykterhetsverksamheten, som numera på många ställen blifvit omodern. Varvid dock det skadliga inträffade att många af de moderna nykterhetsvännerna ej kunde se och erkänna de förras nykterhetsarbete. Och många af de äldre kunde ej se och erkänna de nyares verksamhet. Och orsaken till denna afvoghet emot varandra ligger delvis i de olika mål som äro

sammanknutna med de olika nykterhetssträfvandena d.v.s. den förra vill bilda verkliga kristna som följaktligen även skall vara nykter, då en del af de senare även tyckes ha ett annat mål, som kanske för desamma är lika viktig som nykterheten.

Alltså har politiken kommit med och vidgat olikheterna emellan nykterhetsvännerna. Dock torde samförstånd i hufvudsaken vunnit mer och mer erkännande å båda sidor inför den gemensamma fienden Alkohol. Och som är liksom synden i allmänhet, eller all synd, ett Lands förderf. Och vid det nu hotande världskriget, blir denna gamla sanning af en ännu allvarligare betydelse. Då nästan alla erkänna det skadliga och förderliga i bruket af alkohol som njutningsmedel, så synes oss, som det i mycket förståndiga Sverige borde så långt möjligt afskaffa denna kräftliknande fiende alkohol, och att även under nuvarande förhållanden då vinningslystna individer håller detta gift tilhanda, borde förståndiga män och ynglingar hava en sådan rättskänsla att de icke narra barn och halvväxta m.fl. att få blodig tand d.v.s. smak och begär efter giftet.

### ***Om Kaffe och The m.m.***

Kaffe har icke varit en gammal nödvändighetsvara. Och vi må därför som ett litet bevis derpå anteckna den gamle historien om en Gästgifverska på Åsen, som blef anmodat ett koka kaffe som en resande Herre själf medförde. Hon skulle koka och bära in kaffe på morgonen, men detta uppdrag fullgjordes så, att hon kokade de obrända kaffebönorna en lämplig tid, och tog sedan upp dem på en tallrik och bar in densamma, hon kunde ej mer! Och flera liknande fall kunde anteknas. Nu kan man utom mycket annat, äfven koka kaffe.

Nu kan man utom mycket annat även koka kaffe. I min barndom d.v.s. under 1840 talet var det ej vanligt att dricka kaffe, åtminstone

icke i vår gård och icke heller i många andra utom vid helger och högtidliga tillfällen, som och då man kom hem ifrån de aflägsna skogsslotterna på lördagsaftnarne, då mor-mor hade skurat golfvet m.m. i bryggstugan och pyntat detta m.m. med lön och denna hemkomsthögtid till ära fick man då kaffe och vofflor m.m. (men aldrig dopp, som blef mer och mer brukligt senare) och det gick väl mycket bra under vardagarne, och kanske även under de flästa Söndagarne utan kaffe.

Och några lod kaffe, (högst 100 ort, eller 4 Hg.) kunde väl räcka ett år på många ställen och längre tillbaka behöfdes det ännu mindre eller icke alls något kaffe. Men under 1850 talen, började en del använda något litet mer med kaffe och det kunde då bidraga till att i någon mån konkurrera bort bränvinsbruket och af två onda ting må man väl utvälja det mindre onda neml. kaffe.

Men nu skall det vara kaffe, så att säga, först och sist och dessutom så fort kaffe-pannan blir varm, och det kan han bli när som hälst, även der man har god tillgång på mjölk och många tro att det är en outhärlig nödvändighetsvara kaffe, men det är endast genom vanans makt vi kommit till den föreställningen, om dess nytta och nödvändighet, ty vanan blir så att säga den andra naturen.

Grädda och socker upphjälper dock dess värde och njutbarhet, och det torde väl vara dessa och de fina kopparne m.m. samt även att ej blifva tillbakasatta som lockar barnen m.fl. till att slutligen blifva kaffeälskare. Enbart kaffe torde ej kunna narra någon frisk att blifva kaffedrickare eller så att säga dess slaf, med mer eller mindre skada för hälsan och till stor förlust för kassan. Ja, vi lefva i all möjlig lyx och öfverflöd och förbrukar även allt för mycket af utländska och onödiga varor, så att det ofta kan fattas till andra och nödvändigare ändamål.



### **En kaffevisa**

*Från Arabien det varma  
Fördes hit sen hundra år  
Kaffe som gjort många arma  
Och har gjort en vana svår.*

*Hälst för oss som bo i norden  
Fordom kaffe aldrig såg  
Födde oss på foster jorden  
Med vårt goda korn och råg.*

*Ja säg, vad nytta kaffe gör?  
När det först skall brännas upp?  
Jo, penningen det blått förstör  
Och gör en förderfvat kropp.*

*Du som kaffe gärna dricker  
Och i den har all din fröjd  
Drick nu gärna så du spricker  
Drick och drick så du blir nöjd.*

*Bränn och koka alla dagar  
Flera gånger om du har  
Smaken din Jag blått beklagar  
Som ej kraft och pengar spar.*

Har med detta ej beskrifvit kaffets s.k. goda egenskaper, som rätt tillagat och använd har sina gode sidor. Men känner man kaffeälskare rätt, så frågar man ej efter om kaffet är nyttigt eller skadligt utan endast, låt mig dricka det kära kaffet. Man gör nästan som supare som tager rusdrycker, oaktadt man vet att de äro förderfliga. Ja, drick då heldre kaffe af hvilket man åtminstone ej blir tokig, eller ifrån sina sinnen.

The är även en modärn dryck särskild vid fästliga tillfällen, men även detta har i flera afseenden samma svaga sidor som kaffe. Och det är hufvudsakligen socker och grädda samt de färska fina bullarne m.m. som gör susen. Att förorda lingon The och dyligt, eller ännu bättre uppkokt rent vatten, med tillsats af socker grädda och bullar hvilket vore det billigaste och hälsosammaste att taga då man behöfver någon uppvärmning eller förfriskning, är väl i följd af de rika penninge inkomsterna och lyxbegäret en fåfäng möda.

### **Om Tobak och Snus m.m.**

*"Att röka tobak är ett bruk, Som från Indien man lärde, mången blir af lukten sjuk. Mången sätter derpå värde."*

Man har således importerat även denna odygd. Under 1840 talen och även senare rökte man Kardus eller norska blader, hälst var för sig, men i vissa fall även blandat. Och af hvilka man tog för sig för en eller flera dagar i pungar eller stora messingdosor och i de senare förvarade man även sin kritpipa, en del hade dock små järnpipor med lock. Och Herremän m.fl. använde större eller mindre storpipor som delvis kunde ha mycket långa skaft, särskild vid högtidliga tillfällen. Men sigarrer och sigarettor voro då ej i bruk här på orten. Och man började väl sällan att lära sig den onödiga och ofta skadliga rökningen så tidigt som nu. Och min far var 43 år då han började röka.

På bystämmor och vid många andra tillfällen då man träffade vänner och bekanta och deribland i Sockenstugan särskild på söndagsmorgnarna då man väntade på Gudstjånstens början bjöd man varandra att stoppa sin pipa ur de medhafda pungarna eller stora dosorna (nu är det icke så). Eller ock kunde man bjuda på hemmalen snus som dock började utbytas emot bättre sådan som var köpt, förut kunde man af tobaksblader mala sin snus själf inom Socknarne och byalagen och några sådana snusqvarnar fins ännu och på dessa kunde man även mala gryn och mallt m.m. samt brynstick sand. Vid bröllop kunde alla gästerna få brölloppipor, långa kritpipor, samt dessutom kardus m.m. jemte snus allt vad man ville ha och då man fick både pipor och tobak så skulle man väl även röka och det blef ofta ett förfärligt rökande, så att många icke rökande kunde blifva sjuk deraf.

Även tuggtobak såväl som snus och rökto-bak fick man af Brudgummen-ungbonn, delvis eller hufvudsakligen genom värden.



*Gåxsjöungdomar framför Pålssons Manufaktur, fr v bakre raden Erik O Persson, Ante Andersson, Jonas Larsson, Mårten Hansson, Sven Olofsson, Erik Stjärna, Pål Olof Pålsson, Jöns Pålsson, Hans Persson-Edin, Olof Olsson, Olof Eriksson. Främre raden Brita Mårtensson, Lovisa Larsson, Lucia Eriksson, Märeth Eriksson, Lisbet Andersson, Lisbet Eriksson, Apolonia Mårtensson, Brita Nyström, Katarina Gren, Maria Hansson, Gunilla Larsson. Jamtli.*

Då herremän och stora kaxar m.fl. rökte med storpipor och andra fina pipor, kunde väl detta synas mycket lockande för de unga likaså när man snusade och bjöd på densamma ur silfverdosan eller andra mycket fina dosor, ja, unga ville nog bli som dessa. Gamla gubbar snusade dock hälst ur hemgjorda näfverdoser. Och i större sådana d.v.s. i näverkantar förvarade man sin snus. Och en del som lärt sig snusa eller röka m.m. voro mycket villiga och nitiska att bjuda de unga, ja, även barn, och så har det fortgått och fortgår ännu af en del oförståndiga. Men ett gammalt ord säger att rökare lukta som svin och snusare se ut som svin och snusätare äro som svin. Om uttrycket är väl starkt, så må man åtminstone ha orsak att fråga, varför skall man lära de unga sådana odygder som äro till skada i flera afseenden?

### **Vad som bidrog till att jag slapp så lindrickt undan Rusdrycks och Tobacksbegäret m.m.**

Var väl först när jag var mycket liten och tog något som var i ett glas, i en tesked, för att smaka på vad det kunde vara, men det fina vattnet brände som eld, varaf jag fick en betydlig rädsla för brännvin. Och så hörde jag även af andra huru farligt brännvinet var och derigenom fick jag även afsky och fasa för öfverlastade. Och så en gång då jag följde till fähuset låg en lapp (same) vid gödselrännan, han hade på något sätt kommit dit på natten, troligen från ett bröllop som hölls i byn. Och en annan gång då jag fick följa till marknan i Hammerdal låg en lång karl i snön vid vägen. Dessa fall, och vad man sade om brännvinet förökade min rädsla för densamma. Och så fick jag som andra barn ofta följa med till kyrkan och i Mässmårsbönerna hemma, hvilket även bidrog till goda seder,

och så vid 1852 och 53 började kristendomen mer och mer att blifva en makt som berörde alla inom församlingen och byalagen, så att nästan alla blefvo nyktra. Och många som lärt sig att bruka tobak m.m. försökte att sluta dermed, och under sådana förhållanden var det ej någon som försökte att narra mig med rusdrycker eller tobak.

Och den sanna kristendomen var en mackt inom orten under många år och barn och äldre voro derigenom betydligt skyddade för skadliga inflytelser. (Ja, om det fortgått så, hade det varit mycket annorlunda nu). Och utom kristliga predikningar, möten eller bönesammankomster hölls även nykterhetsföredrag varvid även jag lät inskrifva mig. Men allmänna uppfattningen ansåg ej vin för en farlig vara, så att man vid högtidliga tillfällen och särskild vid bröllopp tog sitt glas för att klinga (skåla) med brudparet m.fl.

Och sedan H.H.A. Bolag (*Hammerdals Handels AB*) började drifva diverse handel, var det en tid, som de, i likhet med andra, kunde bjuda kunderna på ett glas vin. Och vid ett tillfälle då jag rodd fram för att handla m.m. fick jag ett stort glas vin, och drack ur det, ty det var "sött och godt" men då jag kom till kyrkstugan för att skotta ut gödseln i stallet, blef det mörkt för mina ögon och jag var glad öfver att jag var ensam. Visserligen var jag väl uttröttat af resan och hade kanske ej ätit sedan jag for hemifrån, men den hufvudsakliga orsaken var nog det söta och stora vinglaset. Och sedan då jag varit så att säga tvungen, har jag dock endast tagit helt litet vin, ty även detta kan vanligen innehålla mer eller mindre alkohol, eller gift.

Och vad det angår nyttjandet af tobak kunde jag visserligen göra några små försök då jag var barn. Men då jag blef cirka 17 år var jag hos min svåger i Grötom, som ofta bjöd på en pipa rök (kardus) då vi kommo in och vilade från bjälkkörning m.m. Så att

när jag efter några veckor kom hem, tände jag min pipa, kanske för att visa att jag blifvit stor och även kunde röka. Men min Mor som hade ett vaksamt öga på mina handlingar, blef obehagligt berörd af mitt tilltag och slog af min pipa, men jag tog en annan och rökte den gången. Men sedan har jag väl ej rökt en enda pipa på nära 60 år. Och det har gått mycket bra utan att varken röka eller snusa.

Och orsaken varföre jag så villigt rättade mig efter min moders önsknings var den, att jag förut under samma vinter kom i ytterst stor dödsfara, derföre att jag trotsade min moders önsknings och böner, hvilket tillgick så att jag ville följa några större pojkar m.fl. till Hammerdals kyrka och dervid gå på skridskor, men då mor viste att fastän det var nära jul, var isen likväl osäker på flera ställen, samt att då båda hennes bröder drunknat, den ene i Sikåsån och den andre i Gåxsjön, var hon rädd att även jag skulle drunkna och bad så bevekande att jag skulle stanna hemma men jag gick ändå, olydiga son.

Och det var endast Guds långmodighet och nåd, som stälde det så, att jag blef räddat, och detta jämte det öfriga som hade samband med denna resa har jag kommit i hog flera tusen gånger, ty mycket deraf var underbart, men det kan ej här anteknas. Se andra antekningar. Alltså, när jag tänkte på detta, besinnade jag mig, och det gick lätt, att låta tobaken vara, såsom min Moder önskade.

Må anteckna att ungefär vid samma tid, och i följd af en viss tillställning drack jag så mycket kaffe under en natt, att jag måste spy och jag var betydligt sjuk, och sedan har jag alldrig tyckt om kaffe, men vid tillsats af socker och grädda, har jag dock druckit ej så litet deraf, men jag tycker att vatten och dyligt är bättre, än även uppblandat kaffe.

## ***Om de s.k. Lapparna eller Fjällfolket (fanns även i del 5-3)***

Lapparna hade det svårt på många sätt och deribland i följd af deras gamla fiende vargen, och att de under senare århundradena blifvit mer och mer trängda upp i fjällen. Dock har såväl Staten som kristliga föreningar och enskilda gjort mycket för att understödja och hjälpa på många olika sätt, och det icke minst genom kristliga skolor. Men Lapparnes kringirrande lif i fjällen m.m. och att under snöstormar och hotande vargflockar (många) kunna vakta renarna är ett yrke som ingen af oss torde kunna åtaga sig, och så den primitifva och rökiga kojans, och när det vissa år bildas isskorpa öfver renmossan m.m. fick man vid lapparnas besök på höjden höra deras sorgliga klagan att "det är en fale sprik i fjällan".

Men Vargen och Järfven har varit deras hufvudfiende och den senare kunde även angripa deras matdepoter. Men den förra var nog ändå värre, ty den var så talrik och innan lapparna började få undervisning i skolorna m.m. tordes de ej nedskjuta en varg emedan de höllo före att de andra vargarna då skulle hämnas så mycket värre påföljande natt.

Men för att kunna skydda renarne, gingo de på sina skidor omkring renhjorden under hojtande m.m. samt med skidstafven som även dolde ett 15 a 18 tums (ca 40 cm) långt spjut i en hylsa af horn som kunde klargöras inom några ögonblick. Om sådana endast var afsedd för björnar och järfvar m.m. och till själf försvar emot vargar eller om de voro af yngre datum så att de även vågade döda en varg är okänd. Men då en ren trots deras ihärdiga vakthållning ändå blef rifven, kunde de se af resterna, vad de hade att vänta under kommande natt. Denna de gamla lapparnes vantro och rädsla för att låta döda en varg, går igen i våra dagar, då man har orsak att frukta det fiender har i sinnet att angripa

vårt land. Då skall man enligt vissa rika, och kanske mycket giriga personers åsigt, endast hojta och skrika på möten, men icke göra något till vårt försvar, utan afväpna d.v.s. lämna dörrarne till vårt land och våra hemm öppna!

Emellertid är nu Lapparne ett upplyst och intelligent folk, tack vare skolorna och annan kristlig och god värksamhet ibland dem och frukta nu icke heller att döda så många vargar de kunna och en del lappar reder sig bra, tack vare bättre upplysning. Men det går ändå utför med Lapparne, ty dels har det varit samvetslösa män som med hjälp af bränvin m.m. gjort stora affärer i renar med de under rusets invärkan särskild oförståndiga Lapparne. Och dels att sedan Lappbarnen fått njuta af lifvet i skolorna m.m. blir det alltid några som torde sakna lust och mod att åter flytta upp till fjällen och snöstormarne m.fl. svårigheter, men de som återgå till renskötseln reda sig i allmänhet bättre än de som stanna på "böjden" (bygden).

Lapparne bo som man vet i tält s.k. kojor eller kåtor som består af stänger eller roar som stomme, och en någorlunda tjock tälltväf, med eldstad i mitten, och här koka de, åtminstone under vintern sitt renkött i kittel som hänger på en lina med fäste från kåtans topp, der röken går ut, och här koka sitt starka kaffe. Och omkring eldstaden sitter man och äter och dricker och arbetar m.m. Och här ligger man och sofver på renhudar och sådana har man även öfver sig eller ock i särskilda soffpåsar, då de ej äro ute och "ströfvar". Och delvis i kåtan taga de även emot främmande och kunna då bjuda på vad de ha, dock hälst kaffe med, eller utan renost.

Men särskild förr kunde de även erhålla besök af ovänner, och då hälst i följd af renarnes skadegörelse å utestående starrfoder som tillhört grannarne. Men skadegörelse å foder skedde även vid lapparnes flyttningar



nedåt byggden särskild under 1840 talen då mycket starrfoder stod ute överallt och i båda fallen förekom ofta stridigheter och processer och man hade väl sina fel i de uppkomna stridigheterna å ömse sidor. Och på den tiden hade ej lapparne erhållit någon värksammare Kristendomsundervisning, och bönderna voro väl icke heller så humana och medgörlige.

Fiskena kunde även uppväcka ett mindre godt förhållande emellan lapparne och nybyggarna men största stridigheterna uppväcktes genom renarnes skadegörelser å utestående starrfoder. Och det hände i västra Föllinge att några bofasta gingo till lappkåtan för att utkräfvå godtgörelse, men i stället för en lugn öfverenskommelse blef det hårda ord, och så hetssades hundarne på de inträdande, som svarade med att kasta en af hundarne i den kokande kitteln, varigenom tvisten blef ännu mera invecklat vid påföljande rättegång.

Under somrarne hade nog lapparne betydligt bättre i många afseenden. Men jag vill dock antekna 2ne tilldragelser, om och från den lappfamilj Jomarssa som vårdade våra, samt många andra s.k. bondrenar. Och den ena var så, att sedan de samlat renhjorden på ett gärde för att mjölka somlan (korna) en vacker och solig sommar morgon började renarne att blifvo oroliga dels af den hotande värmen och dels af stingflugor och kunde ej med hundarnes hjälp hållas i lugn och ordning. Och lapparne förstodo nog att renarne ärnade sig till några fjäll eller snötoppar och den äldre sonen Mårten som var en mycket liflig pojke kastade sig upp på en stor renoxe för att kunna följa med, men innan han fick någon hjälp af hundarne som ej kunde följa med, hade redan många renar kommit under snömassorna och dödads i följd af att andra kommit högre upp och medvärkat till snömassornas lossande. Samme Mårten brukade ofta simma öfver

en liten fjällsjö eller tjänn, då hans syskon Johannis och Greta som voro yngre, gingo omkring och komma lika fort, och då kunde han bedja att de skulle kassta tömmen men han bara narrades han behöfde ej någon hjälp, men så hände det, att han kommit nära landet och bad som förut att de skulle kassta tömmen, men de gjorde det ej, ty de ville ej låta narra sig, och så sjönk han och drucknade nära landet och sina kära syskon. Och även vi sörgde honom.

Lapparne måste ofta flytta, särskild på vintern, för att erhålla bättre bete varvid de packade ned sitt resgods i "kerissan" (akjan) även de mindre barnen kunde packas ned, de hade dock hufvudet något högre men detta syntes farligt. Mödrarne buro sina dibarn i hoar eller stutar der de voro väl skyddade för köld och oväder. Renarne köres med en remm och drager sina lass med en remm, men kanske det går ej att ordna det annorlunda! Eller kanske de icke heller har någon tanke på förbättringar, såsom deras stamförvanter Kineserna. Den första körren ledes och vid hans akja fästes den andra körrenen o.s.v. så många som behöfs för hela bagaget (trossen) och vid sista akjan kan man fästa en otämd körren för att lära honom att lyda m.m. Och när man är färdig sättes dragrenarne igång efter den sträcka som renjorden blifvit förd med hjälp af väl drässerade lapphundar öfver fjäll och dalar, samt sjöar och floar m.m.

Och öfver Gåxsjön har de förr färdats många gånger. Och år 1805 kom ett sådant tåg öfver Gåxsjön en kall dag. Men så kom tiden för Lappgummans nedkomst och hon fick en son på den stora och kalla sjön, men resan fortsattes ej till Gåxsjö by utan i stället till Norra landet, der man satte upp ett tält för några dagar. Men detta tog nog flera timmars arbete, innan man hunnit skotta undan snön, hugga barr och ved, och att få kojjan i ordning så att gumman och barnet kunde få



lämna akjan och stiga in i den med renshudar tillpyntade kojjan, ty man skulle även tända upp en brasa och bara detta var svårt nog på den tiden då man skulle använda stål, flinta och fnöske m.m. Så nog fingo de lära sig ha tålmod - och sedan de fått till någon värme i kojjan, gick Lappgubben på skidor till Gåxsjö för att skaffa till vad som behöfdes. Men då Olof Andersson fick veta huru det var, och att de i stället för att fara in i byn hade satt upp en kåta i köld och snö, förebrådde han lappgubben det vådliga i ett sådant förfaringsätt, men denne svarade, "Att mitt husrum är pätter än thin kammar". Och den lille som var född under sådana omständigheter tog ingen skada, han var frisk och lefde till hög ålder.

Men hans renhjord var knapp, så att han under senare delen af sitt lif, måste gå omkring och bedja om något i gårdarne, och kom då en och annan gång även till oss och bad då höfligt som fjällfolket brukar göra, "Kära mor får jag be om lite ti säcken", och hans bön och uppträdande uppväckte medlidande och kärlek till denne gamle Jonas Henricks-son. Och 2ne af hans döttrar, Elin och Kerstin tjänte pigor hos min far och H.A.S. och dessa voro mycket dugliga och trovärdiga att utföra sina syslor och i synnerhet att skjöta kreaturen Sommar och Vinter.

Och det är en mycket stor skillnad emellan det fattiga fjällfolket då de gå omkring för att bedja om något, och pockande Tattare och luffare och deras så att säga kussiner, som vanligen knota och knorra och som torde känna sig mycket godt värda. Det torde väl även finnas högmodiga och sjäfgoda individer även bland Lapparne.

En kort vaggvisa;

*Jag fattige lappman - Som bor uti Lapplan.  
Mellan berg och stenar - betar jag mina  
renar.*

## ***Sorgeminnen efter några grymma Lappar och deras offer (fanns även i del 5-3)***

Gammalt voro åtminstone en del af Lapparne mycket trottsiga, vidskepliga och hämdgiriga, varaf må nämnas att de mördade ett par nybyggare i Sjougden varaf följde att deras tre barn fick svälta ihjäl, samt äfven deras kreatur. Ty det dröjde länge innan deras närmaste grannar kommo för att se efter huru det var med dem, då de ej syntes till på så länge. Ja, då voro föräldrarne borta och barnen m.m. döda, det fans ej något mer lefvande än en hund som börjat äta af en ko. De förstodo nog att Lapparne hade utfördt mordet men de nekade energiskt och det dröjde länge innan de fingo tag på några vittnen, men slutligen var det några lappar som upplyste, att mördarne under skryt hade talat om för dem vad de gjort och så blefvo de slutligen dömda att afrättas och enligt deras grymma gärning och tidens sed, steglade, d.v.s. man högg af händerna m.m. eller med andra ord, lika många hugg som morden. Och domen utfördes vid gamla landsvägen å Muråsen.

Detta var enligt vår i mycket humana tid, ett barbariskt straff, men sådant torde behövas på den tiden, för att in-jaga en behöflig fruktan och respäkt för Sveriges lag, hos det råa och trottsiga folket. Och vad det särskild angår Lapparne, så antogo de gamla här på orten, att dessa blefvo mycket bättre efter denna sorgliga strid om makten. Men det var väl äfven så, att Kristendom och sivilisation, trängde mer och mer in bland Lappbefolkningen.

## ***Om Qvarndam och Malning förr och nu m.m.***

Till 1840 talen var det fem qvarndam i Gåxsjönoret. Det öfversta stod i "Hafdet" och tillhörde Västgården och Norsåker och de hade ett qvarnhus vardera. Men några i Norsåker

yrkade på dammets borttagande, ty Gåxsjön höjdes genom dammet några tum och bidrog till Rångnorslottsens försämring och det uppstod rättgång, och dammet kom bort. Hansqvarndammet väster om Gammelqvarnbacken, har sitt namn efter Hans Andersson i Nolgården, d.v.s. han som började denna gård och dammet torde han anlägga vid 1770 a 1785 talen. Vid detta damm var en s.k. Slängsåg under 1840 talen, och tillställningen var mycket enkel, det var ej något "såghus". Från vatten- eller drifhjulet var en axel med ledning eller vevstaka som gick in på backen och i dess ända satt sågbladet som gick parallellt med marken. Det fins ännu ett bräde här i samlingen, som kan visa något af huru man sågade på en slängsåg. På 1850 talet byggdes ett såghus, samt ett ytterligare qvarnhus men utom vid högt vattenstånd måste endera qvarnen stå, se vidare härom under Säd och brödamne, sid. 81 (*i originalet*). Hurtigqvarndammet anlades af Olof Ersson Hurtig i Östgården vid 1760 a 70 talen och vid detta damm har varit flera Såg- och qvarnhus, se vidare, under säd och brödamne. Det var mycket tungsamt att såga på denna såg, eller kanske rättare det blef så vid ombyggnaden 1857 jämnförd med Hansqvarnsågen som byggdes af O. Bränholm i Fyrås.

Nu har vi öfverlämnat dammet till E. Eriksson i Gåxsjö emot vissa villkår såsom fri malning och rätt till vatten för egen sågning m.m. Vid Qvarnbränna har varit 2ne qvarndam och en qvarn vid vardera, de s.k. Sikåsqvarnarna som slutade vid 1850 talen. Men det är antagligt att Gåxsjöborna var ägare åtminstone av den ena till 1770 talen då de byggde Hurtig- och Hansqvarndammen. Vid Hansqvarn och Hurtigqvarn maldes ej blått vad som behöfdes för eget behof d.v.s. för Gåxsjö by, utan även för flera angränsande byar, men att skräda korn och ärter kom sällan ifråga. Och skulle något siktas såsom grötmjöl så utfördes sådant

hemma och detta af qvinnor. Men att mala brödamne (lättsäd och agnar m.m.) till fint baxtermjöl (bröd-mjöl) till tunnbröd m.m. gick mycket sakta d.v.s. 2, 3, högst 4ra Tnor pr dygn kunde man mala på vardera qvarnen. Grismäld och mallt gick dock fortare, man kunde vissa gånger även mala Sallt och brynstick sann, sedan de s.k. snusqvarnarna kommit ur bruk. Man hade rätt till malning i tur och ordning inom byn, och de andra från olika byar fick "lääj qvarna" och mala själf, men dessa senare måste ofta långt förut betinga sig rätt till malning. Hansqvarndammet är nu som man ser borta, ty vattnet steg upp i Per Erssons odlingar m.m. Hurtigdammet är nu en tullqvarn och 2ne trissågar. Och i Kälabäcken vid Högsve är även en trissåg jämte bäckqvarn.

Och bäckqvarnar har man haft lite varstans förr, och en del byar en hel hop sådana, som nu har fått förfalla mer och mer, ty man vill nu ha mycket fint malet och väl sigtat. Och dessutom har det varit många dammbyggnader, i Lomån har varit 5 damm, derav 1 qvarndam nära Lomsjön samt 3ne slottdam och 1 damm för intagande af vatten för Kronodikningen både i norr och öst om byn, ja, även i inägorna. Lomåsborna måste sluta med sin bäckqvarn i Lomsjödammets ty vattnet fick ej ha sin fria gång utan de satte igen för varje malning så att det frös igen och när de åter öppnade gick vattnet öfver isen så att starrfordret i slottedammarne frös ned.

Det har dessutom varit många mindre dammar såsom Elgsjödammets, Bäfverdammet och dammet vid Elgsjöns utlopp samt några damm i Kälabäcken. Men att det skulle ha varit något damm i Gammelqvarnbäcken betvivlas, ty de hade nog bättre qvarnställen både i Lomån och Kälabäcken. Namnet torde komma ifrån någon gammal qvarn i Noret, som varit i närheten. Vill tillägga, att oaktadt det "änne" lite då vi mool på våra

gamla qvarnar, kunde vi ej gärna gå hem eller vara borta ifrån desamma. Ty de sto icke alltid mä "stillingen" de kunde börja rö för mycke eller för lite, ja det kunde även låsa sig på "seglan" i det lilla qvarnögat d.v.s. bröddämnet som ej blått bestod af småkorn, utan även af agnar m.m. bildade en hylla så att ingenting gick ned, och ögat fyldes och sedan gick alltsammans öfver och förderfvade mjölet. Och qvarnon kunde då få gå tom, och så kunde det bli slut, så att qvarnen fick gå tom och mjölet kunde blifva nästan svart af stenmjöl, eller och då det var mindre kraft stannade qvarnen sedan den blifvit tom hvilket ofta prakticerades, ehuru dumt. I dessa husbehofs- eller s.k. bäck-qvarnar, hade man alltid spis åtminstone i de större, och denna stod på golfbjälkarne och i denna skulle man steka och koka sin mat, samt elda så att man ej behöfde frysa, ved tog man i skogen, dock ej under senare åren, och vid spisskenet kunde man snickra ösar, skedar, koxar och koppar m.m.

Och dessutom kunde man läsa och sjunga och även vi som voro mindre säkra på tonerna brukade ändå sjunga oförskräkt vid qvarnen och då hälst goda psalmverser, ty i ensamhet, då man är ensam tänker man förståndigare än i tanklösa och dåraktiga sällskaper. "Kvarnkaln" som skulle drifva qvarnen, gjorde man af en grov "solvinntall" d.v.s. han måste vara minst 14 a 18 tum i genomskärning å cirka 4 alnar lång, bladen voro 10 a 15 tum långa utom vad som slogs in i kaln, bladen liknade en skofvel med falls å nedre kanten och voro sneda, så att vattnet i "qvarnon" (rännan) skulle ta tvärt emot desamma. Denna beskrifning blef väl allt för lång med hänsyn till ämnet. Men då dessa qvarnar numera torde snart vara slut, och då dessa å- och bäckqvarnar väl byggda och rätt skjötta hade sina företräden, till och med i vissa fall framför nutidens präktiga tullqvarnar, och i vad fall som hälst, kan ett litet minne af desamma vara på sin plats.

## **Om utdikning af Gårdstjärn m.m. samt Kronodikning**

I mån af skogsmarkernas försumpning har det bildats skogsråkar, som vanligen sedan blifvit skoglösa och sankar myror och mossar, och en del fördjupningar i jorden särskild vid källor som ifrån början varit så att säga småsjöar, har så småningom blifvit djupa tjärnor och detta i mån af myrmarkernas höjning. Och så har det även artadt sig med den s.k. Gårdstjärn. Och vid dess öfvergång från sjö, till tjärn växte det mycken piprör (*vass*) i densamma, hvilket ännu kan konstateras om man tager upp en grop vid den lilla sjö- eller tjärnkanten vid sydöstra hårdlandet, der det i myran är bara piprör, som ligger längs efter och tätt intill varandra och det flera alnar djupt, vid, samt öfver och under det nuvarande vattenståndet. Det torde nu vara ett a 3,000 år sedan denna piprör växte. Alltså myr- och flomarkerna omkring den lilla sjön som blef tjärn och saknade ordentligt utlopp, höjdes mer och mer eller cirka 5 a 6 alnar öfver sitt ursprungliga läge.

Och i följd deraf måste den gamla Östgården som stod lågt slutligen flyttas, d.v.s. sedan vattenståndet var blått en eller högst två alnar lägre än marken der Östgården stod, som under sista ägarens tid fick tillnamnet Hurtiggården och det var hans son Lars Olofsson som flyttade gården vid slutet af 1700 talet och Mor och Mormor talade om att man brukade fiska jädde vid gården på den nuvarande hölägden. Emellertid hade man taget upp ett litet dike, kanske redan innan gården flyttades ifrån Gårdstjärn ned till Noret, men detta gick väster om Brudbacken (Brubacken) och detta dike var väl det första som blef upptaget i den redan då cirka 500 år gamla Goksiö eller Gogsjö by.

Men sedan det var väl vid 1817-19 togo de upp det nuvarande s.k. "Stordiket" varigenom Gårdstjärn sänktes till sin nuvarande

nivå, eller rättare något derunder, och detta dike underhöls af Byalaget till dess Laga skiftet afslutades, i det var och en hade sina skiften efter skattetalet som de ordentligt vidmakthöllo, och dessa skiften afsynades vid midsommar.

Men efter 1851 blef det mer och mer fusk med underhållet. Och vid början af 1870 talet flyttade Västgården dit ett påbörjat kronodike, enligt medgifvande af den Inspekterande Ingenjören så att man i stället för att upptaga ett annat, fick räkna sig till godo det gamla diket. Må här även antekna att vid 1820, d.v.s. sedan Gårdstjärn var utdikad, inträffade det här på orten ovanliga, att ett stort antal grofva furustubbar som naturligtvis vuxit der de stodo, i hård- och myrlandet kommit i dagen, d.v.s. vid den gamla sjökanten, eller om man så vill säga 4 a 5 alnar under vattenytan i den utdikade tjärn och dessa hade varit under vattenytan under lång tid. Och Erik Olofsson på Bränna Torpare brände tjära af dessa stubbar, denne torpare flyttade sedan till Zefzele vid Ede. Och den som tog upp det stora diket var en mycket liten Gubbe Erik Jansson i Finnvattnet. Och varföre han tog upp diket så småkroktigt torde delvis bero af de träd och buskar som möjligen stodo i vägen, men följderna blef att han måste upphäfva mycket mera jord. Men då vägarne voro så krokiga, skulle väl även dikena vara så.

Men förr än detta dike blef upptaget var det väl bra klent här i Goksiö och särskild vid Östgården och delvis öfverallt på norra sidan om Noret. Och vid en storskiftes för rättning år 1780, är anfördt att "åkrarne bestå af synkaktig myrjord". Och detta uttryck hade väl till stor del sin grund eller orsak i det höga vattenståndet i tjärn. Emellertid sedan de gamla sett vad värkan Gårdstjärns sänkning hade med sig, togo de sedan upp diken från Rångtjärnarna, dock först till Gårdstjärn, men sedan till Lomån. En tid derefter, det var väl vid slutet af 1830 talet,

blef det fråga om Krondikningar, varvid även Gåxsjöborna voro villrådiga om de skulle begära att få sådana.

Men de beslutade att heldre dika något utan statsbidrag. Och så förbundo de sig sins emellan, d.v.s. de beslutade att upptaga en viss längd med diken för varje hemman och år. Dessa ränilar som delvis saknade utlopp blefvo dock af mindre värde. Men spår efter desamma synes ännu på åtskilliga ställen. Vid början af 1860 talen hade dock åsigterna om behofvet och nyttan af mera dikning blifvit mer och mer stadgade. Alltså beslutades att hos K.B. begära förordnande för Kompetent person att utföra stakning och upprätta kostnadsförslag och kartor för ett blifvande Kronodikningsföretag. Varvid vi själfva på förhand utförde stakningen, dock icke alltid i en lämplig form utan heldre så långt möjligt efter de slätaste floarne m.m.

Och Major J. Hjärne i Östersund fick förordnandet, ej blått för Gåxsjö by utan även för cirka hälften af alla byar i Hammerdal, och Kostnadsförslaget för Gåxsjö by uppgick till 78.021.11. (*förmodligen avses 78 021,11 Riksdaler motsvarande idag 4 290 000 kr*). Och hans utlåtande om dikningsföretagets behof lyder så:

*Utom på västra sidan är denna bys inägor omgränsade af svåra myror och floar med kalkällor, hvilka gå ända intill åkrarne och förorsaka svåra frostsador.*

*Östersund den 23 januari 1863. / J.Hjärne.*

*Efter granskning af förestående högt beräknade Kostnadsförslag anses detsamma böra nedsättas till 43.350 Riksdaler (2 380 000 kr).*

*Stockholm i November 1869.*

*Robert Schoug / T.f. Distr. Chef.*

*Tillhör den af Kongl. Majt. genom nådigt bref den 7 December 1869 gillade plan.*

*Otto Modig (m.fl.)*

Endast 3ne diken ansågos af vederbörande fullt ändamålsenliga, nemligen det stora diket i Mesjömyran, hvilket jag dock fick förminska till ungefär hälften och det öfriga af kubikinnehållet fick jag öfverflytta till ett nytt dike ifrån Stortjärn västöfver Vitjännmyran och ned i Gåxsjön. Och det andra som gillades gick ifrån hitersta bron i gamla Lomåsvägen och ned i Gåxsjön i närheten af Killbacken. Och det tredje som förordades framför de öfriga gick öfver Nästflon och ned i Gåxsjön i Rönråken. För dessa 3ne Diken fingo vi 1/3del av kostnadsförslaget. Men för de öfriga dikena endast 1/6del (sedan 1/5del) af Kostnadsförslaget, som dock om jag mins rätt uppgick för det hela till en summa af 14.050 Kronor (773 000 kr).

Samtidigt med denna Kronodikning utfördes sådan i cirka hälften af samtliga byar i Hammerdal och dervid var det tillsatt en Deriktionsledamot för varje deltagande by, hvilka här ej kunnat anteknas utan endast Olof Jonsson i Gåxsjö som var ordförande för det hela. Må dock antekna några af dem jag mins, Johan Nilsson i Kakuåsen, Per Wik i Lomåsen, A.M. Nyström i Nyland, Hans Pålsson i Håxås, Andreas Andreasson i Gisselås, (P) Tetting i Hallen och denne hade ett mycket yfvigt och knorrigt hår, så att maken har ej funnits i Hammerdal, han var naturligtvis icke heller född i Hammerdal. Och Olof Jönsson i Vitvattnet, nu i Yskaftkälen och han är väl nu den ende som lefver.

Under år 1890 ingingo Gåxsjö och Nylands Byamän till K.B. med ansökan om förordnande för Landtbruksingeniören att verkställa utstakningar och upprätta Kostnadsförslag och Kartor för ett nytt Kronodikningsföretag. Som (även) verkställdes af landtbruksingeniören Axel Ankarsvärd. Daterat Gåxsjö den 22 Augusti 1891.

Och Kostnadsförslaget uppgick till 26.660 Kronor (nu ca 1 540 000 kr). Protokoll och utlåtande införas dock ej.

*Tillhör den af Kongl. Majt den 5 maj 1893 i Nåder fastställda arbetsplanen.*

*Stockholm den 29 Juni 1893.*

*Å Kongl. Väg- och Vatten byggnadsstyrelsens vägnar:*

*O.H. Hedenblad C.H. Öhnell.*

*Sedan Kronodikningsarbetet blifvit fullbordat och godkänd erhöles Förestående räkenskappssammandrag, är af mig granskat och posterna befunna i öfverensstämmelse med företedda verifikationer.*

*Gåxsjö den 10 Oktober 1896.*

*Wilh. Prinsengreutz/ Förordnad inspektions förrättare.*

Sedan öfverlämnades af vederbörande, återstoden af Statsbidraget till K.B. såsom förut enligt vår önskan, och som på Gåxsjö bys delägare i företaget, uppgick tillsammans till cirka 6.500 Kronor (nu ca 384 000 kr). Arbetsderiktionsledamöter voro Olof Pålsson och Erik Eriksson i Gåxsjö och Sven Jonsson i Östra Nyland.

En tid derefter ingingo Lomåsens byamän, samt Olof Pålsson, Pål Olof Pålsson och Bardo Olsson i Gåxsjö till K.B. med ansökan om ytterligare förordnande för Landtbruksingeniören att verkställa utstakningar samt upprätta Kostnadsförslag m.m. för ett nytt Kronodikningsföretag inom Lomåsens område, samt något af Gåxsjö bys område i dess närhet.

*År 1897 i Juni månad instälde sig under-teknad Statens Landtbruksingeniör i Lomåsens by, Gåxsjö socken Hammerdals tingslag och Jämtlands Län, för att på grund af förordnande från Kongl. Landtbruksstyrelsen verkställa afvägningar och undersökningar samt upprätta plan och förslag till afdikning af frostförande myrmarker inom byarna Lomåsen och Gåxsjö--*

*Utom hos gående utlåtande bifogas Kartor handlingar:*



- 1: Protokoller
- 2: Dikesförening
- 3: Ytviddsberäkning
- 4: Gräfningslista
- 5: Kostnadsförslag
- 6: Öfversigtskarta
- 7: Plan- och profilkartor utgörande två blad.

Lomåsen i Juni 1897 / Axel Ankarsvärd.

Däraf för slitning af redskap och tillsyn m.m.  
1.350:35 Kr (nu ca 78 000 kr) Samt å Gåxsjö bys andel i kostnadsförslaget 3.653:04 Kr (nu ca 212 000 kr)

Tillhör den af Kongl. Majt den 9 December 1898. Nådigst fastställda arbetsplanen / Stockholm den 17 januari 1899.

Lars Berg / A.F.B. Cederborg

Sedan Krondikena blifvit afsynade af Claes Tisell erhöles sista qvartalet af Statsbidraget såsom förut genom K.B. varav det hela för Gåxsjö delägare uppgick till cirka. 1.220 Kr (nu ca 71 000 kr)

Arbetsderiktion voro Olof Pålsson, Gåxsjö, Anders Jönsson och Jöns Valin i Lomåsen. Ofvannämde handlingar äro nu öfverlämnade till Ledamoten Anders Jönsson i Lomåsen.

Utom de här ofvan berörda 3ne Kronodikningsföretagen har Gåxsjöborna även deltagit i ett Kronodikningsföretag i Elgflon tillsammans Yxskaftkälens och Nylands byamän m.fl. Gåxsjö by har erhållit i Statsbidrag för Kronodikningsarbete inom eget område

1: i början af 1870 talet cirka	14.050 Kr
(nu 660 000 kr)	
2: under 1890 talet cirka	6.500 Kr
(nu 380 000 kr)	
3: i början af 1900 talet cirka	1.220 Kr
(nu 64 000 kr)	
Summa Kronor	21.770 Kr
(nu ca 1 104 000 kr)	

Dessutom har vi som andra erhållit Statsbidrag till Landsvägsbyggnad och Skolor m.m.

Vid första Kronodikningsarbetet i Gåxsjö lämnade Staten dels 1/3del och dels 1/6del

af kostnadsförslaget, som dock var så högt tilltaget att även 1/6del räckte till, och blef något öfver för en del diken. Det var således ej svårt att dika då man fick allt och mera till gratis. Sedan började vi tänka på en väg öfver byarne Nyland och Yxskaftkälens m.m. till Ström, samt öfver Højdarne m.m. till Häggenås. Och för underlättande af en sådan väg, ingingo Yxskaftkälens, Nylands och Gåxsjö byar m.fl. till K.B. med ansökan om förordnande för sakkunnig person att upprätta kartor och kostnadsförslag m.m. för ett Kronodikningsföretag i Elgflon. Och Herr Chönmeyer fick förordnande.

Men vi utförde själf stakningarne på förhand, såsom det alltid har varet vanligt. Men förämningsmannen var ej riktigt nöjd med våra stakningar, ty dikena fick en allt för svag lutning, men vi höll hårt på vår stakning som gick paralelt med den påtänkta vägsträckan. Och förämningsmannen måste följa vår önskan, hvilket var ett mycket stort misstag, varuti även jag hade en stor andel. Emellertid beviljades 1/3del af Kostnadsförslaget, och detta som vanligt utan återbetalningsskyldighet och redovisningsskyldighet. Men då vi (som voro 3ne) bortackorderade dikningsarbetet, åtog de sig detta för 50 Kronor billigare än Statsbidraget. Och detta derföre att vi hade åtskilliga omkostnader och bland annat emedan vi måste flytta ett utsatt dike, ty jordägaren Jöns Jönsson i Fagerdal förbjöd oss att dika derstädes. Men de som åtog sig dikningsarbetet i Elgflon fingo slita mycket ont vid dess utförande, ty utom det vanliga, så måste de stå i den lösa gyttjan ej blåt upp till knäna, utan ofta upp till höften.

Och då kapten Nyström som inspekterade dikningsarbetet fick se huru de stodo i den kalla gyttjan och höra att de icke ens fingo hela statsbidraget blef han rasande. Och då han af arbetskontraktet såg att det var sant vad de sade gjorde han anmärkning emot förhållandet. Visserligen hade det vid många

tillfällen praktiserats på samma sätt. Men efter detta bestämdes genom Kongl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen att kontrakten för erhållande af statsbidrag för Kronodiktningensarbete skulle affattas så, att man visserligen som förut skulle erhålla en viss del af kostnadsförslaget utan återbetalnings-skyldighet. Men med det nya och viktiga förbehållet. Af den värkliga kostnaden.

Det skulle således ske redovisning öfver omkostnader. Anmärkningen och förändringen var nog berättigat, men ändamålet blev ej dermed vunnit, ty oaktadt ett mycket stort arbete med redovisningen i synnerhet om man gjorde mer eller mindre af arbetet själf att antekna hela och halfva samt fjärdedels dagsvärken m.fl. samt de olika prisen å desamma. Och följderna blev för många endast en skenredovisning. Och många kan komma i samvetsnöd i följd af bestämmelsen "Den värkliga kostnaden". Men vederbörande myndigheter torde kanske tro att de vunnit sitt mål genom densamma, men de ha i många fall endast vunnit formen och skenet, ty den som har lust till pengar och det har ju alla, och den eller de som då icke är nogräknat om medlen att vinna dem kan så lätt skriva sju för tu.

Och detta kan praktiseras på många sätt, men det vanligaste är att erhålla qvitto på större belopp än man utbetalat. Och de ackordstagare och arbetare som varit villiga att qvittera cirka dubbla beloppet, emot det värkliga som de emottaget, har ägt företräde hos många och kanske även rekommenderats från den ena platsen till den andra. Genom den bestämda redovisningen och förbehållet kan en del komma i samvetsnöd, eller om han har mod att klart och tydligt afvisa vinstbegäret, kan det gå så, att då han får endast 1,000 Kronor, kan hans granne få 2,000 Kronor för samma arbete, emedan han ej tager det så noga och förklarar saken efter sin åsigt, och en del

torde tänka att det är ej så dumt om det kan lyckas klå (lura) Staten något.

Och girighet är en rot till det ont är. Derföre bort med en sådan redovisning som gör mera ont än godt, ty det lockar och leder i många fall så, att rättsmedvetandet slappas, och när detta icke är vaket, går det vidare steg för steg, och det gamla Jämtländska uttrycket, "bällt du lurn" har mer och mer blifvit en förskräcklig värklighet. Och nu är det icke Kongl. Väg och Vattenbyggnadsstyrelsen (Staten) som i värkligheten bestämmer Statsbidraget, utan den som skall lämna redovisning. Ty om han endast tillägger ett a två tusen kronor utöfver den värkliga kostnaden, så får han hälften eller en tredjedel deraf.

Vore det icke Staten värdigare att lämna de bidrag den anser sig kunna lämna å kostnadsförslagen utan att fordra redovis. Som i många fall är endast en skenredovisning? Må tillägga, att utom de stora, många och långa Kronodikena, har enskilda dessutom tagit upp många öppna diken, samt å ett hemman cirka 3 km Täckdiken. Och att särskild i de Store Kronodikena, men även i andra diken, har man påträffat stora furustubbar flera alnar djupt nere i de sankar och ofta skoglösa mossarne, samt naturligtvis även mycken annan bråte efter urskogen, samt Elghorn och Renshorn och afhuggna och brända kubbar och kritpipor m.m. flera alnar djupt nere i mossan.

### ***Om de aflägsna Slotterna och den långa Höanden m.m. (fanns även i del 5-2)***

Liksom våra förfäder hade stora arialer för jackt och fiske, så hade de även vidsträckt slotterområden, ty de sökte efter de bästa platserna öfverallt och det var i synnerhet långt bort på afradsländan m.m. på de stora starrfloarne och andra självväxande platser som de hälst funno något som kunde duga,

och som man kunde få ha mera fritt för andra. Och då man skulle färdas till de avlägsna slåtterna 1 ½ a 2 mil från hemmet måste man bära allt för tunga bördor (i mes och händer) ty man måste ha litet av varje för att nödortfött kunna reda sig, även slipsten, men mjölken måste man ofta uppblanda med vatten för att dryga ut den.

Men på vintern blef det ofta svårt att köra hem detta skogsfoder, ty de hade icke en gemensam väg till de aflägsna slotterna, utan var och en hade sin egen väg till sitt område. Eller kanske rättare ingen väg, särskild vid och efter snöstormar och det kunde gå så, att om man kom hem sent på qvällen med några fång starr på cirka 20 a 25 LE (*1 lispund var 8,502 kg, dvs här 170-210 kg*) ofta isig starr, så blef detta snart slut, så att de måste åter i väg med sin ende dragare och då kunde det vissa gånger knapt synas ett spår af den långa vägen särskild på de större slåtterna, och det hände även att hästen tröttnade på vägen med några fång starr och körkarlen måste då på sina skidor fara hem utan häst och utan foder och hemma fans ingen hölada. Ty då Olof Andersson i Västgården ej hade mer än två höhärsjor, den ena på Smedibacka och den andra i åkerren, enligt hans dotters G.O.D. berättelse så torde de andra icke heller ha mer.

Ja de hade det svårt med sina stora vidder, och under sådana förhållanden, synes som Gåxsjöborna m.fl. af gammelbyarne skulle varit villiga att lämna ifrån sig de äxtra områdena. Men det var ej så, enligt gamla handlingar m.m. men de måste. Och för att sedan kunna reda sig, togo de sig före att rödja upp skogsråkar inom eget område till slott. Och detta hade till följd att då de förut hade cirka 10 (tio) körhästar inom byalaget, som vid denna tid ökats från fyra till åtta bönder, så kunde de snart nog finna att det gick bättre med ett mindre område, ty inom kort tid kunde de ha dubbelt så många hästar

och lika många kor vardera som förut. Och under 1840 talet kunde hästantalet nästan åter fördubblas, tack vare de goda "hästföröningarne". Och som de då även börjat odla hö, kunde man även ha flera kor, samt jetter och får än förut, då man hade nästan bara halm och starrfoder till desamma. Bör nämna att utom deras lilla hötillgång de hade under 1820 talet, samt förut, så hade de alltid Ärtor och Rofvor varav kreaturen fingo sin andel d.v.s. Ärtis och Rofkål. Samt då de lade nästan all sin gödsel på åkrarne kunde de få ända till 26 skylar på mälningen (841 kvm), det blef således delvis en mycket grön och go halm. Under 1840 och början af 1850 talen räckte höanden mycket länge, och det hände att det nedslagna starr och sämre hästfoder kunde "snö ne" eller ock efter höstregnet frysa ner.

Och efter den mycket långa höanden som vissa år kunde räcka till slutet af Septämber, hade man mycket att göra med att frakta hem foder åt hästarne och delvis även åt korna m.fl. Och dervid buro eller drogo vi detsamma ned till sjön (ty köra kunde man ej förr än det frös, förr än det blef några diken eller vägar) der man lassade det på båtar och då hälst på 2ne som voro sammanbundna, så att, då det var lungt på Gåxsjön, kunde man få se flera forbåtar samtidigt. Att ro foder har nog förekommit en och annan gång även sedan men torde nu vara slut. I Sikås och Mo har man rodt foder mycket senare än i Gåxsjö.

Må även antekna, att under den långa höanden, måste nästan alla deltaga i slätterarbetet oräknad "butöursan" endast de som voro gamla skröpliga och sjuka samt små barn kunde få stanna hemma eller i fåbodarne, men de andra skulle och ville vara med, och i många fall måste mödrarne taga sina dibarn och andra små, med ut på slotterna och dervid såsom andra, under nätterna lorcera i "slotter busta", hvilka voro öppna åt främre sidan, der det var



*Slätterfolk vid Gåxsjön cirka år 1905.*

cirka 3 1/4dels aln högt till taket och cirka 1 1/4de1s aln högt bakåt, sådana och ännu mera primitiva slotterbostäder voro vanliga till början av 1850 talen och delvis även sednare, och dessa kunde lämna någor-lunda skydd för regn, men icke mot mygg, blåst och kyla. Men blev det allt för kallt på natten, ty man låg i "teppan" (enkla täcken), då måste man upp och förnya stockelden, som jämte röken hade hållit myggen någorlunda i chack. Man hade således mygg eller rök att välja på kvällen och vissa gånger kyla och andra svårigheter att utstå under nätterna i sådana bostäder.

Kaffe begagnades alldrig under veckan, utan då vi vaknade d.v.s. innan vi gingo ut på slotten fingo vi kall gröt och tjockmjölk och dermed var man mycket väl belåten. Må även nämna att under hela sommaren gingo männen under arbetsdagarna vanligen i knäbyxor hälst av "klutväf" (lumpväv) eller skinn, och alla, både män, kvinnor och barn alla gingo i tussar, stuttstrumpor och simpla kläder af klutväf. Man var således våt om fötterna på de förr mycket blöta slotterna och deraf följde även att fötterna blefvo

ofta skinnlösa av vatten, värme, rövja (jordarter) och annan syra, om man ej i tid, och sedan dagligen konserverade fötterna med tjära, vide- eller almbark eller vissa gräsarter m.m. i synnerhet då det var regn och värme. Och då det emellan tussarna och stuttstrumporna var fotleden vanligen bar, till nöjje och åtell för broms och myggor m.fl.

Det var dock kanske ännu värre på höstarna, när mossan var frusen och det var då alltid gruftsamt att gå ifrån bustan och ned i det isiga vattnet, särskild på morgnarna med en sådan fotbeklädnad. Även fäbod flickorna (butoursan) gingo i sådan fotbeklädnad m.m. till sena hösten, vanligen till dess det blef snö. Och sedan det blef snö, kunde många, särskild män, gå i söndriga skor. Och under den långa höanden var det väl icke en på hundra, som hade sådan fotbeklädnad att de kunde gå torra om fötterna, men många gingo barfota och det gick bra, då man hade vant sig dermed, särskild då ej vattnet var för mycket kallt. Det ofvan anteknade avser tiden under 1840 talen och början af 1850 talet och längre tillbaka



hade de vist icke större anspråk på bekvämligheter. Höanden började med att slå starr i 2ne veckor och i vissa fall ännu mer, sedan hästfor cirka 2ne veckor och först sedan slog man hö och sedan återigen skogsfoder till sena hösten ifall man hade något att slå.

Vill även nämna, att då vi, särskild barn, varit med på slåtten under de gamla förhållandena och kommo hem på lördagsaftnarna var det särskild roligt och trefligt, ty då hade Mormor skurat golvet och strött ut löv på detsamma och då blevo alla veckans svårigheter såsom bortblåsta, ty nu fick man kaffe och andra godbitar, dock aldrig dopp. Och att vara hemma var väl det förnämsta, men då kaffe icke begagnades under vardagarna bidrog även det till högtidligheten.

### ***Om Betesmarkerna för Hästar och andra Kreatur m.m.***

Gammalt hade man ej gärdesgårdar emellan alla byar, och icke alls emellan Skiftesäggarne inom byalagen, ty i många fall hade man betesmarken gemensamt. Varaf ofta följde att man fick gå länge och söka efter hästarne. Varaf ett fall bland många må antecknas. Gåxsjö hästarne hade kommit in, eller rättare var i Timmermyrsunnen vid Hurtigdammet som tillhörde Lars Olofsson som då var på slotterarbete å norra afradslandet, men hustrun Brita som af viss orsak ej kunde följa med, plockade småsten i en "röfver" (näverväska) för att skrämma hästarne ur slotten och det lyckades. Och sedan dröjde det länge innan man fick veta var hästarne tagit vägen, men sedan fick man veta att de höll till på Åsskogen. D.v.s. i Åskälen.

Kor samt får och jetter hade man alltid vård om och varje lag såg efter desamma varannan dag, och for ofta bort på afradslanden, men de dagar de endast betade inom eget område, sades att man "gett på latjale" (vala boskapen på latgårdet). De fingo således machera mer än äta och vila. Även svinen

kunde en och annan gång få följa kreaturen till bodarne och ut i skogen, men de gingo ej alltid hem på qvällarne, utan kunde stanna i skogen, och då hälst i någon slotter busta.

Då Målar Anders Kersti var piga i Hurtiggården, och Plan Brita på Bränna under 1830 talen hade även de ett svin med kreaturen i Nybodarne, men så fick Kerstin se att en ko blifvit omkulslagen och ropte, nej se grisen har blifvit tokig. Men Brita såg att det var en Björn och kossan torde fort nog ha blifvit dödat om ej hennes kamrater, de andra kossorna kommit henne till hjälp varvid den modigaste angrep björnen så kraftigt med sina horn att han måste släppa sitt rof, men i stället kastade han sig öfver sin modige angripare och tillfogade henne djupa sår och butoursan kunde ej hjälpa kon. Men i detsamma kom deras hynda och angrep björnen så att han även måste släppa denna ko och rymma fältet och hyndan förföljde under flera dygn, och när hon kom tillbaka var hon mycket hes.

Min syster Sigga mins denna ko, som hade märken efter björnen. Må även nämna ett annat dyligt äventyr från Lits fäbodard i norra Häggenås, det var nämligen en butours med namnet Knut Kari som vaktade kreaturen och medan hon hvilade med desamma gorde hon upp en brasa eller s.k. myrök såsom det alltid sed var, för att skydda kreaturen för broms, flugor och mygg, men så kom en björn och kastade sig öfver en ko. Men Knut Kari var en rådig qvinna och fattade tag i en eldbrand och skyndade till och antände björnens ludna pels som flammade till så att björnen måste släppa sitt rof och lunkade af ned emot en bäck och platsen fick sedan namnet Knutkaribränna.

### ***Om Fäbodard förr och nu (fanns även i del 5-3)***

Gammalt d.v.s. under 1840 talet hade man små fäbodstugor om 6 a 7 alnar (ca 4



meter) i fyrkant, med ett utskott "sväalan" öfver dörren och under detta utskott reste man vanligen upp den cirka 3 alnar långa buveden m.m. Stugan var utan golf med en lång lafve som gick tvärs öfver rummet motsvarande 2ne sängar. På ena sidan var ett litet glas eller ock bara ett hol öfver bordet, och på andra sidan spisen, denne var dock ej högre än "ärn" (marken) och i följd deraf kunde man få ha så lång och grof ved.

Och vad som sedan behöfdes skulle bu-tourssan skaffa till från skogen, hvilket kallades att "rask te nå smått" (rafsa ihop) hvilket dock ej hade samma betydelse som att själa. Mjölkboden var låg och nedsänkt i jorden med flera slinpar för mjölk trågen som skulle stå till dess grädden afsatts, och dörren var mycket låg knapt 2 alnar (*ca 1 meter*), så att värmen ej skulle förderfva mjölken. I fähusen hade man alltid golf och lite gödsel som lades ofvanpå gräsvallen och urin fick alltid rinna bort. Utom der man förut behöfde densamma vid sallt bitter (salpeter) tillvärkning och det var flera som arbetade med salpeter kokning.

För att få till bovall stälde man till gården för fåren och på dessa måste ej blått fåren utan stundom även Ungnöt ligga under nätterna även om det rägnade och sedan ett gärde blifvit nog tilltrampat och gödlat stälde man till ett nytt. På dessa fårgården stälde man vanligen till myrök på qvällarne och det hörde till barnens d.v.s. småbutoursarnes göra, att skaffa fram från skogen vad som behöfvdes dertill. Och småbutours, voro vanligen 7 a 10 år, en från varje gård, pojke eller flicka och jag var äfven i bodarne några år för att hjälpa min syster Sigga som var tio år äldre och vårt göra utom det nämnda var att kok missmör och sedan skrapa gryta, samt att ränns fjöse och bära vatten från någon källa, eller något annat vatten hol då det var regn. De gamla fäbodvallarne voro vanligen mycket knuliga, ett minne af de gamla jätteträden som stått derstädes, och

slutligen blåst omkull, varvid en del brutit upp stora jordhögar, som nästan alltid är jordtufvornas orsak.

De hade vanligen öppen åker i de älsta fäbodarne varaf i Gåxsjö må nämnas Gammelbodarne, Vallnäset och Vallen varifrån man sedan flyttade upp till s.k. Lomås-bodarne kanske vid början af 1720 talet och detta af flera orsaker. Såsom att man mer och mer behöfde myrorna vid sjön till slott och så kunde man från de nya bodarne lättare komma till de vidsträckta betesmarkerna (även inom afradslandet). Vår tids fäbodstugor äro betydligt större och bättre och ofta med 2ne rum samt flera och mycket större fönster samt förstuga och ofta mjölkbod i samma hus samt golf och innantak och riktiga sängar och bättre bord samt skåp m.m. samt bättre murar och spis. Och i fähusen är man ofta utan golf och begagnar myrjord eller annat strö och får mera hö, samt även korn och hafreskördar.

Men af bumaten blir det vanligen mindre än förr. Ty under 1840 talen och troligen även förut, och delvis även senare, begagnades vårmjök d.v.s. man fylde stora tunnor med tjockmjök på vårarne för sommarens behof för att slippa fara till bodarne efter densamma under "antimen" (den bråda slåttertiden) jämte andra orsaker och sådan mjök var kraftig, om man hælde af vasslan till dricke, eller åt svinen. Och vårmör begagnades under somrarne, men aldrig kaffe grädda, och i följd af dessa förhållanden, samt att man vanligen åt graffisk (*gravad i jorden*) af harr, öring och mört m.fl. gjorde sitt till så att man fick till mycket smör som kunde tillsammans med annat gods såsom talj, skinn, fågel m.m. säljas på höstarne.

Nu kan man visserligen ej påstå att det var klokt att äta härsket vårmör i stället för färskt smör på somrarne, men då det var nästan endast på höstarne man fick sälja smöret var man nästan tvungen dertill.

Emellertid förbättras nu förhållandena mer och mer, hvilket borde bidraga till större kraft och hälsa. Men mycket af de nya förhållandena kan bidraga till veklighet och försämring, varaf mycket kunde anteknas.

### ***Om Skiften och Byvägar samt nya Landsvägsförslag***

Vid laga skifte i Gåxsjö som afslutades år 1851, var väl en förbättring jämförd med förra skiftet (storskiftet år 1806), då man hade så många småskiften vardera. Men även vid det sista blef det nog så många småskiften åtminstone för en del af grannarne. Men detta missförhållande var icke bara förrättningsmannens fel, utan en del af grannarne gjorde svårigheter m.m. men namnen och vad som tvistades om hör icke hit. Och dessutom var stängselskyldigheten efter skatt, hvilket delvis torde bidraga dertill att man ej var så rädd de många och långa skiftena.

Byvägarne emot angränsande byar voro endast så att säga fistigar. Som gingo öfver Kälabodarne (Sörgårdsbodarne) till "Höjden" d.v.s. Raftsjöhöjden och Raftkälän. Öfver Nybodarne till Klumpen. Till Kakuåsen var det en otydlig stig bortom nuvarande Brattåsen, och till Brattåsen gick stigen vid sjöstranden. Det var dock så, att vägen till Kakuåsen gick öfver Gåxsjön både vinter och sommar och detta var svårt nog många gånger. Om vintern kunde det vara djupt med snö och vatten vissa gånger, att ej tala om att det ofta är kallt och blåsigt på sjöar samt farligt då isarne varit osäkra särskild höst och vår. Och på somrarne var det nog även farligt under stormväder. Vägen till Lomåsen gick även öfver Gåxsjön till Hurtigsundet. Kakuåsborna hade även sin väg efter Gåxsjöns norra sida några år tillsammans med Lomåsborna, men så höggo de upp en vinterväg till Tulåsen för att återigen få köra efter södra landet, och då både förr och senare öfver Rörnäset. Och gamle Lars Kämpe

tyckte att det var bra att vägen gick öfver näset, så att man fick värma upp näsan lite. Och det var en stor trafik efter denna väg särskild vid Hammerdalsmarknan, då ej blott många ifrån Föllinge (Laxsjö) Hotagen och Lie Socknarne, utan även från Offerdal m.fl. som bevistade marknan och det var vanligen bästa föret vid den tiden. Och då gick det någorlunda bra utan landsväg, Men i det hela taget är det nu mycket bättre. Vintervägen till Höjden gick dels öfver Qvarnbränna (Noräng), Sikåskälän och dels öfver Danielssunna - Klockarsunna - och Kälalotten, och då även till Klumpen.

Sommarvägen till Lomåsen gick efter "Lomåsgången" förbi Lomåsbodarne m.m. och till Nyland öfver de sank floarne. Och på vintern kunde man komma fram någorlunda bra öfver Nyland, Yxskafskälän, Bredkälän till Ström men på sommarn var det nästan omöjligt. Inom Gåxsjö by hade man ej rätt till någon väg emellan gårdarne ty de togo bort densamma vid skiftet, men då vi alla behöfde väg gick det nog bra ändå. Den enda väg som var, gick efter bygatan men denne var nästan totalt stängd under en stor del af sommaren, i det att man hade svinen m.m. derstädes inom sina egna gården, varvid det var starka stängsel vid skillnadslinerna, men då vi barn skulle gå efter figatan voro vi ofta rädda de stora svinen, som ej voro feta och lata, utan kunde springa lika hårdt som vi.

Det var väl ungefär på samma sätt även i andra byar varaf må nämnas att då man fraktade hästar efter figatan i Sikås slog en häst ihjäl ett svin. Och då "Hattmakar" gumman i Viken dog i en sådan fi- eller svingata blef hon delvis uppäten af svin och hundar. Sedan, och delvis i följd deraf att Sikåsborna gjorde svårigheter emot att lämna till jord, samt hjälpa oss med en bättre väg till Hammerdal. Togo vi oss före att bygga någorlunda farbara vägar både emot Kakuåsen och Lomåsen och detta delvis, även för att

visa, att vi ej voro såsom Sikåsborna. Visserligen behöfde även vi dessa vägar. Och under öfverläggningen därom kunde det komma fram att det var bättre att kosta på en väg efter landet, än att kosta på Läkare. Ja detta hade nog sin grund däri, att man alltid blir varm, ja äfven svättig innan man fått på lassen, och på sjön skulle man väl sitta på, och nästan alltid frysa. Och om de olika Landsvägsförslagen, dels ifrån Hammerdal till Föllinge öfver Gåxsjö eller Raftsjöhöjden. Och dels om en väg ifrån Gisselås öfver Sikås, Munkflohögen och Storbränna, Norderåsen och vidare till Häggenås, vilken skulle förenas med Föllinge vägen i Storbränna eller Norderåsen och sedan skulle det ej behöfvas någon mer sammanbindningsväg emellan Hammerdal och Föllinge.

Och det var denna väg som förordades af så många, och även Landshöfdingen tyktes godkänna förslaget och det var detta vägförslag, som tycktes för en lång framtid korssa alla Gåxsjöbornas tankar och önskningsar om en väg. Och så framträdde Gåxsjöborna med ett motförslag, om en väg öfver Höjdarne m.m. till Häggenås, samt öfver Gåxsjö, Nyland, Ykskaftskälen och Bredkälen till Ström och som stöd för detta vägförslag åberopades ej blott den stora folkmängden inom dessa byar, som voro totalt utan väg utan även den respektive nämnd som förordat byggandet af en ny kyrka i Hammerdal. Och för denna måste lämpligaste platsen vara i Gåxsjö.

Och då Landshöfding G. Asplund antog detta som eget vägförslag vid ett sammanträde med ombud från alla Socknar i norra Jämtland och i följd af detta blef det ej så litet buller i byggderna och Sikåsborna förnekade att det var fråga om någon Ny kyrka i Hammerdal. Och för att försvara vårt förslag m.m. sammankallades de nämnde byarna till ett möte i Gåxsjö (*se sid 66 i Tredje Samlingen i originalet på Landsarkivet*).

## ***Om gammeldags höodling (fanns även i del 5-3)***

Vid vänning för Höodling under 1830 talen kunde man använda en spak, bräde eller baka, varå en pinne eller skåra voro anbrakta, så att man med foten kunde nedtrycka densamma och dermed vända om torfvan. De kunde äfven skjutsa på myra eller annat på stenbunden mark. Och deras små höodlingar fick antingen växa igen som de ville, eller ock såddes korn, men höfrö köptes ej ty det fans god tillgång på frö om man sopade golfven i foderboden och gammelladan ty höet i åkerrenarne m.m. fick stå till dess både hö och frö voro väl mogna, och man var väl ej så rädd om en del deraf var ogräsfrö. En på sådant sätt tillkommen höslott kallades läjden, och blef ej omristadt förr än andra metoder för odling började. Även långt senare fick höet stå oslaget länge, men man gödslade nu äfven detta väl så att det höll sig någorlunda.

## ***Om Fisket förr och nu***

Under 1820 talet och förut fick man stora jäddor uppe i Storån om 1 a 1 1/2 L£ (*ca 8-13 kg*) samt i Rångnoret, Gåxsjönoret och Lomån m.fl. ställen som voro nära ett L£ (*ca 8,5 kg*) och även senare under 1850-60 talen kunde man få mycket stora jäddor särskild i Rångnoret. Och vid 1820 talet fick K.E.S. en lake vid Rörnäset (i en ryssja af bräder) som vägde 1 L£ och detta var den enda han då fick. Under 1840 å 50 talen, samt även senare, har man fått lake om 12 till och med 17 L£ (*5-7 kg*) och af mindre lake har man fått bra särskild i Rångnoret. Vid början av 1830 talet fick far en öring vid Örebäcken (å ett nät) som vägde cirka 1 L£ och Pelle Persson i Noräng skulle ha fått en ungefär lika stor i Noret vid 1910. Men mindre Öringar från I a 2 till och med 14 L£ (*upp till 6 kg*) har man fått många i Gåxsjön och Gåxsjönoret, och särskildt i Örebäcken. Och det var väl 1855,

så fick vi på nät i bäcken och innanför rörn m.m. cirka 4 Lf på en gång, och i ryssjor kunde man få 1 1/2 a 2 Lf eller 17 K.g. en och annan gång under 1880 och 90 talen, men så började vissa individer att tjuffiska även i Örebäcken, liksom i Rångnorsviken m.fl. ställen.

Och så blef örefisket under lektiden förbjuden. Och vi tyckte att det var nästan det-samma, då vi ej fick ha fisket i fred. Men mig synes att då Öring är en roffisk, borde man långt heldre skydda små harr och små sik m.fl. än öring, särskild i insjöarne. Annorlunda är det med Lax och Laxöring som lefver i Östersjön men går upp i älfvarne för att leka. Af Harr har det varit mycket mer, förr än nu, och detta är vist icke underligt, och timmerflåtningen är väl till en betydlig del orsaken dertill, men att man tager så mycken småharr vid sjöstränderne och i Noret m.m. på 6 varfs nät, är kanske ännu mera skadligt. Och någon har sagt att näten borde vara ännu ögnare så kunde man få ännu mera småharr! Nej heldre äro s.k. 5-varfs nät för mycket finmaskade för harr m.fl. Förr höll harr lek även i Rångnoret. Under 1850 talet kunde vi, vid Ljustring för bloss få 2 Lf harr på några timmar i Noret ofvanför Hansqvarndammet men i Gåxsjö fick man vanligen mindre vid Ljustring,

Men en gång då jag följde vår dräng "Löf Nils", det var väl 1855, fick vi 2 Lf harr på en half natt i Gåxsjön (men det regnade då flera tag). Även vid slutet af 1880 talet kunde vi få betydligt med harr i Gåxsjön och det mästa jag fick var 9 st "gråharr" på ett s.k. 3 varfs nät samt några stycken även på det andra näten. Även den s.k. Uttringen har ehuru förbjuden företagits och medvärkat till harrens förminskande. Vid harr lek-fisket i Noret kan man få någorlunda vissa år. Fiskningen i Gåxsjön har utöfvats fritt av alla fiskedelägare under den tid den varit isfri. Dock sedan de med nät m.m. nästan totalt gjort slut på Rångnorsfisket. Vid cirka

år 1810 fridlystes en betydlig del av Gåxsjön efter den 15 Septämber, d.v.s. man fick ej lägga några ögnnät åt väst om en linia Örebäcken - Dröftesnäset på höstarne, men sedan man började fiska smärling i Örebäcken 1855, och 1856 fridlystes Gåxsjön till Rörnäset - Fiskviken.

Kanhända att jag var den förste som fiskade smärling i Örebäcken, åtminstone hördes det så. Jag hade varit till Rångnor och gick på skridskor, ty isen var fin och genomskinlig så att jag såg smärlingen nedanför bäcken och som vi haft örefisket denna höst gick jag (på skridskor) upp i bäcken och fick se att det var ej blått mycket vatten på isen ända till 4 a 5 tum djupt utan även betydligt med smärling som hade följt med vattnet från strömmarne ty det var töväder och så fick jag tag i en käpp med hvilken jag slog ihjäl fisken men dervid blef jag mycket blöt och började tröttna, och när jag fick höra att någon gick på skridskor på sjön roppte jag på hjälp och Hemming Vikfors kom, och det blef ett fasligt rännande och fiskade med käppar innan vi fått tag på alla cirka 150 st. ty det var en nymodig fiskning, men så voro vi även väl genomblöta båda två. Andra dagen var min gode vän Erik Ersson på Bränna med och vi fiskade ungefär lika och på samma sätt, och satte ut 2ne Ryssjor, men det var då redan försent denna höst. 2dra året hade Per Ersson och Sven Larsson Örebäcken och Hemming Hemmingsson arrenderade smärlings fisket och fick om jag mins rätt två tunnor (och han behöfde ej blifva så blöt som förra året). Och det var ovanligt mycken fisk både i Gåxsjön och Rångnoret m.m. se nedan. Några år förut hade min far lagt ut rumnät i närheten av bäcken sent på hösten och bland andra sikar fick han en som hade lös rom.

Jag nämnde att fisket i Gåxsjön under sommartiden var fritt för alla, och vissa år och tider var det mycket gifvande och andra tider kunde det vara klen, beroende på om





*Rångnorsfiske med ryssja år 1925 med Olof Jonsson-Graffmo och Jöns Jonsson, Gåxsjö och Pål Svensson, Kakuåsen. Jamtli.*

rom och yngel kom till lifs i någon större mängd eller ej. Och man fiskade lika flitigt förr som nu om icke ännu mer, och lade näten nära och även tvärs öfver varandra, detta ansågs ej för någon god vänlighet, förhållandena kunna dock vara så att man måste lägga tvärs öfver om man skall få ned desamma. Det var förr mera höstfisk än under senare tiden, hvilket till stor del torde bero på den massa myrjord som sjöljdes ned i sjön (efter dikningarna) och som vid höststormarne gör vattnet tjockt och förderfvar rommen likaså på vårarne kan ynglet förderfvas särskildt vid stränderna, och det är väl till stor del af samma orsak, den större sikarten har förminskats betydligt.

Visserligen blef det en intensiv fiskning på Sannbrändjupet med början 1878, förut var det endast Armika och "Ol Abramsa Ann" som fiskade på djupet i Agusti och fick bra. Men den 14 Agusti nämnde år fick Hans Andreasson och jag 12 L $\text{F}$  (102 kg) på en gång. Och sedan ville alla ha sin del, men det blef mindre och mindre både under

detta och de följande åren. Och när man ej längre kunde få vanlig sik, har man tagit till med 5 och 6 varfs nät. Och man har nog fått några tusen på dessa derstädes under de sista åren och största antalet på de senare, eftersom dessa nät varit mer än tio gånger flera. Nu är det många som knappast har ett 5 varfs nät och de säga att det är bara på 5 varfsnät man tager riktiga sikungar men på 6 varfs nät tager man bara smärpling, d.v.s. när smärlingen blir 2 a 3 år äldre då blir det sikungar! Men i verkligheten är det nog så, att vi, både på 5 varfs och 6 varfs nät taga allt för många verkliga storsikungar (och om vi hade nät om 7 o 8 varfs så kunde vi taga sikungar även på sådana). Och det är icke alls underligt att det blir brist på storsik, i följd af dessa m.fl. förhållanden.

Under de tider det är lite fisk i sjön kan det vara nästan omöjligt under början af högsommaren att få något, den som något bättre känner till fiskens gång, kan dock få något. Även under fisktider är det mindre vanligt att få bra, om man lägger precis på



samma platts flera nätter, varaf ett litet prof må nämnas. Far och mor fick 900 st smär-  
lingar vid Risnäset och andra natten lade de  
precis likt och fick 30 st do. Och som ett till  
bevis, att man även förr fick ej blått små,  
utan även stor smärling tillsammans, eller  
kanske rättare småsik och större sik tillsam-  
mans. Erik Anderssons söner Anders och Per  
hade lagt ut näten vid Risnäset men som  
det dröjde mycket länge andra dagen inan  
de komme hem blef gubben ledsen, ty det  
var under våranden (d.v.s. förr började man  
våranden vid islossningen), men de svarade  
endast att han fick gå till båten och se efter,  
varföre de varit så länge och han blef tyst, ty  
de hade mycken fisk och det både stor och  
små (båten var halffyllt med fisk). Vinterfis-  
ket derimot har från äldre tider varit delat.

Sikfisket i December var delat i åtta skiften  
emellan helgårdarne, dock så att ombyte  
af skiften skedde varje år i tur och ordn-  
ing efter "soln", så att man kom tillbaka till  
samma skifte vart åttonde år. Detta skulle  
väl vara rätt, men de som hade flera och  
bättre nät fick alltid bra. Men de som hade  
sämre nät och kom efter fick sällan bra.  
Under den tid jag varit med har vi alltid haft  
samma skiften emellan varje delning.

Det s.k. Smärlingsfisket i Januari var delat i 4  
skiften. Och lekfisket i Lomsjön som vanligen  
utfördes under tiden 20 Dec-15 Jan, lika  
ledes i 4 skiften, dock så, att de växlade om  
emellan sjöarne och även emellan skiftena.  
Må här även antekna att i Lomsjön har det  
vissa år varit nästan bara smärling och vissa  
år nästan bara storsik och vid andra år eller  
perioder nästan bara Lomsjösik d.v.s. en  
mellansort. Det har dock varit tydligt att det  
 varit en och samma sikart. Och orsaken till  
dessa olikheter är endast den att sikynglet  
ej alltid, eller mera sällan komandes till lifs,  
ty det är ännu ogynsamare i Lomsjön  
än i den numera ogynsamma Gåxsjön för  
fiskynglet att kunna få behålla lifvet, ty sik-  
ens lekplats är i synnerhet å östra ändan af

sjön m.m. der det är mycket grundt och vid  
storm på våren dödas ynglet vartill även det  
myraktiga vattnet från västra ändan torde  
medvärka, jämte andra orsaker.

Vinterfiskningen har vanligen varit svår, i  
synnerhet för barn och gamla gubbar. Även  
unga qvinnor måste ofta följa i synnerhet  
under December men fiskningen i Lomsjön  
och under Januari i Gåxsjön var särskildt  
svår när det var kallt och blåste ont. Och  
det hände en och annan gång att finger-  
spetsarne m.m. kunde bli frostskadade,  
även tårna, samt örontipparne och näsan  
och hakan voro ej sällan mer eller mindre  
nära att skadas. Men så kunde man ofta få  
bra med fisk, varaf må nämnas att vi kunde  
få en a två storsäck full med fisk och detta  
såväl i Lomsjön, som vid januarifisket i Gåx-  
sjön. Detta var i min barndom, och fortfor  
till ungefär slutet af 1870 talen sedan. Men  
jag mins ej året, beslutades å bystämma i  
Gåxsjö att man ej skulle fiska under lektiden  
i Januari och detta var ett mycket förståndigt  
beslut i flera afseenden och inte minst för  
fiskens fortplantning. Men några hade ändå  
velat fortfara dermed. Borde även antekna  
att de gamla berättade att Sikåsborna  
fiskade i Västansjö förr än Nybyggarne bör-  
jade på Kakuåsen och kunde dervid få fulla  
slädar med fisk. Och vid fiskningen i Lom-  
sjön under eller vid slutet af 1820 talen fick  
men endast s.k. Smärling.

Men då min far (som kom hit till Gåxsjö  
1829) fiskade i Lomsjön fick han utom  
mycken smärling, även några stora sikar på  
ögnnäten och talade om detta för sin granne  
Karl Ersson som hade många rumnät ute i  
Gåxsjön, men tog då genast upp desamma  
och lade ut dem i Lomsjön och fick då första  
gången ett helt lass med Sik. Han fick flera  
stora säckar fyllda med sik, och detta hörde  
jag även af hans dräng Gädd Anders (Strann)  
och även de andra fiskedelägarna i Lomsjön  
lade ut sina rumnät och alla fick bra, men  
så blef det slut med sikfisket i Lomsjön.

Men man fick smärpling och s.k. lomsjösik (små sik) och vid slutet af 1840 talet följde jag min far till Lomsjön och vi fick mycken smärpling, och bara på ett nät fick vi 104 st. Vid början af 1860 fick vi återigen riktig sik. Sedan mins jag ej huru det var med fisket derstädes.

Men den 24 December 1877 fick min far cirka 6 Lf (52 kg) storsik i Lomsjön. (Och de andra torde få nästan lika mycket). Men när han kom hem slog han vatten på den frusna fisken, för att kunna ränsa densamma, hvilket han även utförde, men isig som siken var, blef detta för mycket, d.v.s. att först vittja näten i stark kyla på Lomsjön och sedan på aftonen hantera så mycken isig fisk och taga upp den ur det djupa isvattnet. Må dock nämna att vi bad honom sluta och komma in, ty Hinrik och Sigga i Grötom var hos oss. Men han ville göra ifrån sig först, och det blef sent på julqvällen innan han kom in!

O, så galet, ja detta var allt för galet, ty han var även gammal nära 74 1/2 år. Och blef aldrig riktigt frisk efter detta. Visserligen blef han bättre, men så efter cirka 2 1/2 vecka skulle han följa oss, då min förra hustru och jag skulle "vittje" 26 st nät som vi hade i en sträng i sydväst från Vallen och medan vi arbetade med näten skulle han lassa på 2ne forskrindor i Mesjömyrröningen. Men som han aldrig ville att någon skulle vänta på honom skyndade han på allt för mycket så att han blef svättig och innan vi kommo tillbaka till vägen, stickningen öfver sjön, hade far börjat frysa allt för hårdt, så att han icke heller kunde gå och därmed få någon värme i kroppen och icke heller kunde vi värma upp min far såsom han hade värmt upp mig mångfaldiga gånger då jag frusit och gråtit och bland annat brukade far taga mina händer i sina och blåsa på dem till dess de blefvo varma. Ja, far blef åter klen och afled den 10 Sep. 1878 (se vidare i familje krönika, del 4).

Som äfven jag började mer och mer inträsa mig för fisket må något litet deraf anteknas. Jag hade cirka 20 st nät sydost om Risnäset och skulle vittja desamma den 2dra Jan. då det var mycket kallt och "snådde" från norr så att näten fröso i hop så fort de kommo upp ur vattnet och en isskorpa bildades öfver handbakarne. Men jag var då i min fulla kraft och kanske jag satte en ära uti att kunna vittja näten i ett sådant väder lika som min far alldrig lät hindra sig af kölden m.m. och talade om vad hans farfar Pål Olofsson i Ottsjön brukade säga, "dä ha int no ver hölle mäg inn".

Ja, jag fick 500 st större och mindre smärplingar d.v.s. å 5 och 6 varfs nät och släppte ej någon förr än jag knackat den emot en iskant. Även många andra har nog fått pröfva på dyligt. Men sedan man nu slutat med isnätfisket i Januari, bör man då icke börja med sådant mer, utan hellre sluta, så väl med sikfisket i December, som lekfisket af sik i Lomsjön, och låta fisken leka i fred, så att den kunde förökas och fördubblas mångfaldiga gånger och hellre fiska då det är mera menskligt att göra det, åtminstone tycker jag så, sedan jag började mera jämt hålla mig nära spisen.

Må även nämna ett fall huru det kan vara vissa gånger, vår och höst. Anders Hansson och jag skulle fiska tillsammans när Gåxsjön "gick upp" och lade ej blått ut våra nät, utan även Olof Erssons, ty jag hade åtagit mig att fiska även på hans nät. Vi hade således cirka 50 st. nät som vi lade ut på lördags aftonen, sydost om Risnäset, men då vi på måndagsmorgonen skulle fara för att vittja näten blåste det hårdt från nordväst och mycket kallt, så att, då jag gick till Nolgården tänkte, kanske jag borde gå tillbaka och taga på mig en rock, ty jag hade endast en liten kofta (som var sämre än en bussaron (*arbetsblus*) som man nu har) öfver skjortan. Men så tänkte jag även, det blir nog något till värme

då man skall ro i en sådan motvind. Och vi gaf oss i väg en af Anders Hanssons pojkar Per eller Ante och jag.

Men innan vi kommo fram började det även att snöa och regna, så att förr än jag tagit upp alla näten, var jag genomblöt af snö och regn och de blöta näten och frös så att det var omöjligt att fortsätta, utan vi rodde till en forderlada och tog på mig en säck som vi hade med oss såsom sämsta hambusar kunna göra och min kamrat stoppade den full med for så att jag såg ut som en grof stabbe. Men jag frös även sedan, och icke kunde vi ro i land och torka näten i ett sådant väder och för att då samtidigt värma oss. Och icke kunde vi ro hem med näten som vid fiskningens början. Det var således ej annat att göra än att lägga ut de blöta och kalla näten i den hårda stormen och då vi lade en del af näten undan vinden var det med knapp nöd min kamrat kunde hålla emot så att jag ej ref sönder näten. Ja, så kunde det vara och det har väl flera än jag fått erfara. Och många qvinnor i Gåxsjö måste hjälpa till med fiskningen särskildt på våren, ty man brukade vanligen utföra vårarbetet samtidigt med fiskningen.

Och sågningen skulle man äfven utföra under vårfloden, ja kvinnorna skulle ofta vara med och dervid vanligen lägga ut och taga upp näten och torde även de blifva blöta och få frysa många gånger. En gång då far och mor skulle taga upp näten (på Stolsviken) blef det en sådan storm (jämte ett inträffat missöde) att de måste skära af nätsträngen. Och af de många lämnade näten fingo de endast igen några tälnstumpar, och även många andra har fått mer eller mindre af sina nät förderfvade under storm, samt genom timmerflottningen m.m. Förr har en del mindre pracktiska roddare haft för sed att "skrufva" båten emot stormen då man skulle taga upp näten, hvilket är mycket dumt och förkastligt i flera afseenden.

Och man har väl många gånger varit i stor livsfara vid fiskningen och särskild vid stormväder, samt även vid andra förhållanden och mycket kunde anteknas, men vi gå alltsammans förbi. Men det må vi säga att då vi varit dristiga och öfverdådiga, har Gud ändå skonat och hjälpt oss. Och ingen mer har drunknat i Gåxsjön än en gumma som drunknade i Striån, eller vid holmarna i Vestansjö och detta skulle vara långt förr, än det var folk på Kakuåsen. Och sedan drunknade Olof Larsson i Hurtiggården vid resa (på skridskor) för att vittja i Rångnor. Han gick ned i en bråk öst om Rörnäset, d.v.s. en betydlig vak, som bildas genom blidväder oaktadt isen var körbar, och detta var i Nov. 1828. Men som nämnd är, det har varit mycket nära att gå illa många gånger och även jag har varit i största lifsfara många gånger men Gud har skonat mig och det vissa gånger särskild underbart.

Rångnorssikfiske har troligen alltid tillhört Gåxsjö by och varit ett kronoskattefiske, som vid afvittringen 1771 tilldelades Gåxsjö by i följd af vissa förhållanden, men för hvilket det likväl fortfarande betalades viss afgäld. Och fisket har varit mycket lönande, men af någon okänd anledning, kanske en följd af att de nödgats lämna alla sina gamla fisken de haft nära upp till fjällen, eller att det var särskild klen med fisket så att de började tänka att de skulle taga igen skadan i Rångnorsfisket, ty enligt de gamlas berättelser, ålades fiskekarlarna att ej blåt taga vad de kunde på lekplatsen, utan även att fiska med nät i Rångnorsviken och Ottsjöhafdet, men huru länge de fortsatte med detta dumma tilltag är okänd. Men följderna af fiskens avstängande från lekplatsen, d.v.s. fiskens förhindrande att lägga sin rom på lekplatsen hade till följd att fisket blef nästan totalt slut. Och vid ungefär år 1808 bortarrenderade Gåxsjöborna fisket till Pål Andersson i Ottsjön emot en trepunds kagge med fisk. Ja, så gick det då, och det är fara värdt att

det kommer att gå på samma sätt även nu, om man skulle fortsätta som man nu till någon del börjat vissa år d.v.s. att stänga långt nedanför lekplatsen och i synnerhet om man skulle flytta stängerna nedom landsvägen. Och vid nedgången från Ottsjön tycks en del tjuffiskare göra vad de kunna för det gamla och värdefulla Rångnorsfiskets förderfande.

Men även utan sådana förderfliga åtgärder kan det misslyckas med rommen och ynglet även af andra orsaker. Och hvilken som gör den mesta skadan på den befruktade rommen är väl den, i andra fall oskyldiga smärlingen, som dock i detta fall är en riktig roffisk. Och i de smärlingar jag räknat huru många romkorn han har i sin tarm har detta varierat mellan 10 och 325 och då en del smärling stannar på lekplatsen hela vintern vissa år, så torde han behöfva flera tusen vardera. Men å andra sidan har jag funnit många som ej hunnit göra någon skada. Dock torde man kanske få antaga att varje smärling i genomsnitt, för varje år ätit upp cirka 110 st romkorn i Rångnor. Således skulle endast det lilla antalet smärlingar jag fick vid slutet af fiskningen (1915) 10.166 st ha ätit upp 1.118.260 st romkorn och vilken oerhörd summa då på en hel höst (d.v.s. jag åtog mig fiskningen både under de s.k. dygnen och efterfiskningen från den 7/11 till slutet). Och så hvilket antal rom som stannar i våra rombyttor och vad som följer afskrädet vid rensningen, och så hvilket antal lake och särskild smålake som torde uppehålla sig på lekplatserna så länge han finner något att äta och så är det vattenmöss eller sork m.fl. snyltgäster och alla snoka efter rom.

Det är således många miljoner romkorn som ej kommer fiskens förökning till godo, hvilket torde vara en behöflig regulering af fiskstammen, förr än våra fäder och vi behöfde vår stora andel. Men nu derimot vore det önskligt om fiskrommen och ynglet

kunde på något sätt, och i möjligaste mån skyddas. Såsom många torde ha iacktagit har lake ej blått samlat rom, utan även sand och grus i sin mage, ty han samlar upp rommen m.m. som en mullskop der han kan komma åt densamma på slät botten, då de andra snyltgästerna derimot kunna plocka lite varstans. Och det torde väl hälst vara så, att den rom som blir lagd på stenig botten är bättre skyddat för ödeläggelse.

Visserligen säger en och annan att det är för mycken rom men jag har flera gånger lagt mig ned på stenar m.m. för att se efter, men har ej kunnat upptäcka någon rom, men så har jag numera svaga ögon, men de som har goda ögon torde kanske upptäcka någon. Den befruktade rommen har många naturliga fiender, samt desutom meniskans vinstbegär och oförstånd till sin fiende. Och nästan på samma sätt är det med fiskynglet, ty utom den stora skada som storm m.m. kan göra å det späda ynglet, så kan man även själf förderfva många miljoner så till äxsämpel då man under många år flåttade timmer delvis efter kanalen och delvis efter Rångnoret dödades nästan allt småyngel i nedre delen af Noret genom det tjocka myr- och lerblandade vattnet som kom från kanalen, detta enligt timmerflottarnes iakttagelse. Och vidare lär det allt sedan timmerkanalen började användas, varit vanligt att man gjort ett damm af timmer i Ottsjöhofdet för att ha tillgång på vatten för flottningen och dervid från början eller delvis tätat till dammet med myrgjord varaf följde att det yngel som fans i öfra ändan af Noret ej kunde komma upp i Ottsjön, och när dammet refs upp efter flottningens slut torde det orena och strömmande vattnet döda nästan allt yngel! Då det ej gärna kan låta sig göra att sänka kanalen för att släppa dessa fördämningar, så kanske det vore mindre förstörande för fisket, att bygga en sluss derstädes som kunde öppnas så småningom.

Men både det ena och det andra af det här ofvan relaterade, torde ej anses ha något värde, eller någon betydelse, för sådana som ej ser någon egentlig fara varken i rommens eller ynglets förderfvande utan deras största omsorg torde vara att det icke må läggas för mycken rom på lekplatserna! Och kanske då sedan, att man bör taga fisken så små man får, både i Rångnoret och Gåxsjön m.fl. ställen oaktadt alla borde ha kunnat iakttaga, att även den s.k. smärlingen kan blifva betydligt större men detta får han icke, ty då kunde det blifva brist på näring!! Och jag undrar om de som har, eller åtminstone förfäcka denna åsigt, om de voro något särskild glad då den stora fiskullen d.v.s. den rika årgången som började år 1853 och varaf det återgick minst 520 st. i målkärl och några år senare endast 170 st i samma mått, eller då man sedan bar 75 a 100 st. från Rångnorsfisket till Elgsjön der de efter ytterligare cirka 20 a 21 år vuxit till en längd af 21 1/2 - a 23 verktum (nära 60 cm) och en vickt af 5 och 6 £ (2-3 kg). Jag fruktar att en del varken vill se eller höra sådant.

Må nu även antekna K.B. i Jämtlands Län resolution på dels ansökan af Jöns Jönsson i Ottsjön, och dels Erik Persson m.fl. i Gåxsjö, de senare om tillstånd att för fångst af smärling (men varföre då icke även Sik, Harr och Öring m.fl. fiskarter). I Gåxsjön och Ottsjön finge användas nätredskap med högst tolf maskstolpar på en fot. Ut i hvilket ärende skrifter ingifvits dels af Olof Pålsson i Gåxsjö och dels af Jonas Jönsson i Ottsjön m.fl. i Ottsjön. (Men den skrifvelse som underteknats af så många Kakuås- och Gåxsjöbor med yrkande om bibehållande af den för Jämtland allmänt bestämda fiskredskapen d.v.s. tio maskstolpar på 3 Deci således i samma riktning, om ej med samma motivering som de af Olof Pålsson och Jonas Jönsson m.fl. inlämnade. Var har denna med så många namn försedda skrifvelse tagit vägen, då den ej var intagen ibland de öfriga

i samma ämne?). Det tros dock att de voro med Jonas Jönsson i Ottsjön m.fl. Samt yttrande afgifvits af Fiskeriinstruktören i länet J.O. Olsén och Fiskeriintendenten Oskar Nordqvist;

*Gifven i Östersund å Landskansliet den 20 december 1909.*

*Konungens Befallningshafvande, som tagit handlingarnes innehåll i öfvervägande, finner, med afseende å vad Fiskeriinstruktören Olsén och Fiskeriintendenten Nordqvist anført samt med stöd af 14 § uti den för länet gällande fiskestadgan, skäligt medgifva att för fångst af smärling må i Gåxsjön och Ottsjön samt mellanliggande vattendrag tillsvidare användas not (nät) med en maskvidd af minst 2,5 centimeter.*

*Besvärshänvisning*

*År och dag som ofvan*

*Johan Widen/J. Eurenus*

*Rätt afskrifvet betygar Östersund i Landskansliet den 10/5 1910.*

*/J. Eurenus*

*Uppläst i Gåxsjö Kyrka den 22 Maj 1910. Af J. Palmblad*

I den skrifvelse som förut ingifvits till K.B. af Erik Persson m.fl. i Gåxsjö och Kakuåsen med anhållan att i Gåxsjön och Ottsjön få fiska smärling med nätredskap af högst 12 maskor per fot, men i denna ansökan ingick ej huru det skulle förfaras om Öre, Harr, Abborre och den stora mängd Sikungar fastnade på näten! Men derimot uttalades (om jag mins rätt) en fruktan att om smärlingen skulle få lefva, och växa (och förökas) till nätredskap om högst tio maskstolpar per fot skulle det blifva för mycken fisk, så att den möjligen ej skulle finna tillräcklig näring!! Och i en sådan skrifvelse fick man många namnunderskrifter i Gåxsjö och Kakuåsen, tack vare att man gick emellan gårdarna och talade vackert för saken, men en del af underteknarne var sedan ånger. Och jag tänker att då en del ändrat sin fiskredskap enligt stadgan och särskild när det visat sig



att fisken blef frodigare när han blef större borde man först ha pröfvat den då lagliga fiskeredskapen, så att man värkligen fått se om det blifvit för mycken fisk och brist på näring ty jag och många andra tänker att detta var en högst onödig farhåga. Och man är frästadt tro att det var de kära 6 varfs näten som var hufvudorsaken för skrifvelsen i fråga.

Och nu är det i följd av detta "tillsvidare" och det är nu mer än dubbelt många 6 varfs nät som byalaget skaffat sig m.fl. orsaker har det nu blifvit brist på s.k. smärpling. Eller rättare att det stora antal s.k. smärpling som särskild under de rika fiskåren 1912 och 1913 var lämplig för 6 varfs nät och fångades, och det lilla som kom undan blef sedan allt för stor för dessa nät, visserligen kommer det nästan varje år någon ny årgång med småsmärpling men ofta allt för fåtaliga och därför borde man spara småfisken till dess han blefve cirka dubbelt större, men då de kära 6 varfs näten voro så skadliga då det fans ett så litet antal af desamma, blir det nu svårare att ändra fiskredskapen sedan även många andra skaffat sig 6 varfs nät.

Emellertid är det väl endast ungefär vart 3dje eller 5te år i genomsnitt som det blir några talrikare årgångar med s.k. Smärpling, och som redan nämnd är, var det en sådan stor kull eller årgång som var lekfärdig år 1853 och denne torde vara utkläckt år 1850 d.v.s. befruktad rom under det goda fiskåret 1849. Och af denna ovanligt rika årgång som började år 1853 och fortsatte i 4 eller 5 år utan att uppblandas med någon ny upplaga, men så kom det en ny späd kull, men de gamla stora räckte även sedan 4 a 5 år och fiskades gemensamt med de yngre, och fick då mer och mer tillnamnet spettfiskar d.v.s. man brukade steka på ett spett en och annan af dessa stora fiskar, då det i nästa fall ej behöfs mer än 3 a 4 år för att göra slut på en mindre talrik kull.

Och de som hade ögon och ville se det verkliga förhållandet kunde tydligen se huru smärplingen i stora upplagen växte för varje år. Då det derimot vid små upplagor tager man det hufvud-sakliga medan smärplingen är mycket små, d.v.s. under 1sta och särskild under 2dra året och de som lyckas slippa undan de två första åren, blir vanligen tagen under det tredje året. Och så kan man fråga, varföre men ej får flera af de större i Rångnor! Och varföre man ej kan få lika stora sikar i Rångnor som i Elgsjön m.fl. ställen, då det är samma fiskart!! Men kära, flyttningen har väl medverkat betydligt, men att några af smärplingen fick lefva 20-21 år längre i Elgsjön var väl kanske största orsaken, till det ovanliga resultatet. Se ofvan.

Af den kull eller årgång som började år 1853, fick vi ännu mer 1854, men 1855 blef det högsta eller bästa fiskåret ty af den massa fisk som samlades på lekplatsen orkade man ej taga alt. Ja, kanske icke ens hälften, ty det har alltid varit sed att endast 2ne fiskekarlar skulle utföra fiskearbetet. Visserligen kunde de få liten tillfällig hjälp af en och annan som kom för att taga sin andel af fisken men det blef ändå för mycket för fiskekarlarne under de rikare fiskeperioderna som ofta förekomma förr. Ty fiskekarlarne skulle även hugga den ved de behövde, ej blått för behöflig värme utan och sådan ved att man kunde se att ränsa och salta fisken under qvällarne och nätterna och sådan ved fans ej i närheten och aldra minst på den skoglösa flon der stugan då stod. Och så skulle man vittja sina 4 rysjor flera gånger på qvällarne och nätterna och då de hade 2ne i Ottsjöhafdet, var det ofta mycket tungsamt särskild medan flon m.m. var ofrusen då man måste trampa i den lösa gjyttjan, med sina tunga fiskbördor ty man hade ej några diken.

Emellertid var det riktigt fiskår 1855, och särskild 3dje och 4de veckorna och de 1sta dygnen, men jag tycks minnas att vi ej fick

något under 1sta veckan såsom det ofta var fallet på den tiden, men under 4de veckan brukade man nästan alltid få mäst. Och detta år finge de 126 Mål å cirka 2 1/2 Lf d.v.s. 315 Lf och för hela hösten 827 Lf (cirka 6,930 Kg.) och på ett Lf behöfdes cirka 140 smärpling alltså cirka 115.780 st. Och då man fick minst lika stor mängd fisk i Gåxsjön om man medräknar både vinter och sommarfisket, samt stora och små 115.780 st och vi äro icke oroliga öfver att vi tagit till för mycket. Alltså Summa 231.560 st. Och Rångnorskarlarne sade att under den bästa tiden hade de kunnat taga nästan dubbelt så mycket, om de haft behöflig hjälp. Ja, kanske någon tänker att vi genom en sådan försummelse ådrog oss en stor skada, men det var nog häldre tvärt om, ty om vi lyckats taga nästan alltsammans af den rika årgången eller kuln de första åren d.v.s. 1853 och 54, såsom det ofta sker, det hade varit en förlust, ty den som fick leva till åren 1855 och 56 var väl mer än dubbelt så stor. Och den som lyckades få lefva ännu längre, i proposition derefter.

År 1913 var även ett sådant rikt fiskår, dock ej som år 1855 då det samtidigt var rikt både i Gåxsjön och Rångnoret. År 1913 derimot var det Godt om fisk i Gåxsjön i följd af flera orsaker, och enligt förfrågningar och antaganden m.m. skulle vi tillsammans under tiden 14/5 till 11/6 fått cirka 49.875 st. och vi kunna antaga att vi sedan under sommaren och hösten och till Nyåret fick cirka 30.125 st. Och i vickt nästan lika mycket som 115.780 år 1855. Summa 80.000 st. Rångnorsfisket var, så att säga, derimot ett medelmåttigt år 1913.

Under min barndom d.v.s. under 1840 och början af 1850 talen hade man mycket olika nät, från de s.k. örebäcknäten som voro cirka 5 varf per fot och mycket grofva och delvis boddo med sten i stora hylsor af näfver, eller och insydda i strigväf till sänken. Och sådana sänken kunde man delvis ha

även å andra nät d.v.s. å de äldre näten och som flöten användes stora och stygga näfverullar. Senare användes flår af mycket grof furubark som senare svarfvades, och nu användes utom något näfver huvudsakligen kork. Till sänken begagnades även täljsten och järn och nu endast järn och bly och s.k. patenttälnar. Och far hade 3ne nyare örebäcknät på hvilka han även fiskade sik, och jag tycks minnas att han fick 15 st storsikar på en gång under lektiden, vid ett "skär" i Stolsviken och dessa torde tillsammans väga cirka 20 K.g. Och vidare hade vi nät om 6, 7, 8, 9 och 10 varf på foten som delvis kallades för halfrumnät och lomsjönät, samt s.k. ögnnät om 12, 13, 14 och 15 varf per fot. Och af dessa var väl största antalet cirka 13 a 14 varf på fot. Men längre tillbaka hade man väl icke så finmaskade ögnnät. Men nät som hade 15 varf per fot blefvo mer och mer modärna och även vi hade 3ne st. och mor tyckte att de voro bra men far tyckte ej om desamma och detta även derföre att de voro så arbetsamma att bygga, reparera ty de voro bundna af otvinnat "haspelgarn" och Olof Hemmingsson hade ett mycket finmaskat nät som han bekommit från Sannviken som han kallade för "fisknätet". Ja, det har alltid varit så, att med de nät, man kan taga först, får man naturligtvis största antalet.

Och vid en bystämma som höls hos oss (året mins jag ej) hade föreslagits att alla rum och halfrum 4 och 5 varfs nät skulle afskaffas! Men min far (som då var ordningsman) tyckte ej om detta förslag och ville att man då häldre skulle kassera alla ögnnät som hade mer än säx varf på kvarteret. Men på min faders förslag svarade en mycket framstående man P.A.S. "Att detta var att ta små sitjen rektet", d.v.s. förra förslaget hade till syfte att låta all småsik växa till nät om 3 varf på kvarteret, (oaktadt en stor mängd småsik når alldrig upp i 3 varfs nät). Och det senare att låta all s.k. smärpling växa till

s.k. 6 varfs nät. Men min far, eller rättare hans förslag fick ej något stöd eller förord af någon, emedan alla torde ha den öfvertygelsen "att det va te ta småsitjen rektet te ha s.k. Säxvarfsnät". Nu har en del fått den öfvertygelsen att det är med s.k. 5 varfsnät, man tar småsitjen rektet.

Men i verkligheten är det nog så att man kan ta småsiken både på 5 och 6 varfsnäten. Ja, till och med på 8 varfsnäten. Men då största delen, eller åtminstone en stor del af de sikarter som förekommer i Gåxsjön ej växer upp så att den kan fångas på s.k. 3 varfsnät, så synes mig vara förståndigt att taga denna mindre sik på 5 varfsnät, då en stor del af densamma kan vara nära fullväxt (åtminstone närmare än då man tager den på 6 varfsnät) även om man samtidigt tager bort många som kunde växa upp till s.k. 3 varfsnät och derutöver. Ty får man ej fånga denna mindre sikart på 4 och 5 varfsnät, såsom några nu vill påyrka, så blir det slutligen såsom vi redan sett, en mängd värdelösa gammelfiskar af den förr frodiga småsiken eller s.k. Smärlingen och samma förhållande är det med en del abborre. Och man tycker vanligen att far har rätt, och så tyckte jag, och fastän det nu är cirka 60 år sedan nämnde bystämma, har jag ännu samma åsigt.

Emellertid började jag der far slutade i fiskredskapsfrågan och påyrkade att vi inom vissa år ej skulle fiska med nät som hade 13, 14, och 15 maskstolpar pr fot, och i stället ha nät som har högst 12 maskstolpar pr fot, men förslaget fick starkt motstånd, men en och annan och deribland A. Öhrberg ansåg förslaget för klokt men hans sätt var ej att strida med sina grannar och kanske han tyckte att frågan var icke heller så mycket värd. Men så gick Olof Jonsson med på förslaget och sedan gick det bra, så att alla utom två satte sina namn under öfverenskommelsen om s.k. 6 varfsnät, men de som protesterade sade att vi nog skulle få ångra detta beslut, men det blef ej så smär-

lingen växte fort upp i de s.k. 6 varfsnäten och alla torde inse detta. Men så under Landshöfding G. Asplunds tid, utarbetades en fiskestadga för Länet, om hvilken det blef många olika meningar (visserligen vill nog alla att fiskena skola förbättras men man vill vanligen ej uppofra något därför). Men undertecknad m.fl. framhöllo att då det visat sig att även smärlingen kunde växa till 6 varfs nät och derutöver, man då, borde försöka att tillämpa denna stadga även för Gåxsjö fiskevatten, d.v.s. att ej begagna finare fiskeredskap än högst fem maskstolpar på kvarteret. Men nu blef motståndet betydligt starkare än förra gången, ty många tyckte att då man ändrat sina nät enligt min önskan så borde jag vara nöjd. Och min svärfar Olof Jonsson sade vid ett enskild samspråk om saken att om fiskynglet alltid komme till lifs så räckte nog fisken till huru vi än fiskade. Och i synnerhet nu sedan vi ändrat näten till 6 varf. Och kommer ej ynglet till lifs, så hjälper det ej om vi ock ändrade fiskredskapen till 5 varf på kvarteret.

Och detta var såsom allt vad han talade allvarligt ett förståndigt ord. Och hade jag rättat mig derefter hade vi sedan sluppit många obehagliga stridigheter. Men oakadt många inom byalaget ej ville kassera sina nya 6 varfs nät, tänkte jag derimot mera på målet, större fisk, och vad det nu angår, att det ej hjälper hvilken fiskredskap man än har, om ej fiskynglet kommer till lifs. Så tänkte jag något annorlunda. Att även af ett mindre antal fiskyngel som kommit till lifs, är det väl ändå bättre om dessa bli dubbelt större och frodigare. Men jag var sedan orolig och missmodig öfver striderna i fiskfrågan.

Men målet större fisk, detta ville ej många vara med om varken i Gåxsjö, Kakuåsen eller Ottsjön, och i de 2ne senare byarne och särskild i Ottsjön hade man de gamla bedräfliga finmaskade näten. Och som jag blef satt till fiskeritillsyningsman i västra Hammerdal

ville jag försöka få klart huru Stadgan skulle tillämpas, ty i § 3 mom. 2 i stadgan gjordes ett förbehåll emot den allmänna bestämmelsen med följande lydelse. "Till smärlingsfiske, der sådant tillförene särskildt idkats må smärlingsnät och annan i denna afsedd redskap fortfarande användas sådane, de hittills för detta fiske brukats".

Det var således ej fråga om fisken växte mer eller mindre, utan så att säga en nödfalls lag efter Kinesisk sed. Ty ehuru Asplund ville länets bästa, och höll många möten med befolkningen, men det var väl många som ej deltaga i dessa och deribland Gåxsjöborna som i stället fick Länsman P.U. Nilsson att uppsätta en skrifvelse till K.B. som under-tecknades af de flästa och afsändes. Och nämnde § och mom. kom in i stadgan.

Och har medvärkat till en mycket större ekonomisk förlust för många, än vad en del antaga. Ty den tillämpas der den icke alls har något sken till berättigande, bara man lyckats få någon som intygat att gammalt fiskades smärling i det och det vattendraget! Ja, det var så, att medan de hade frihet att ha hvilken maskstorlek de ville, var det alltid någon som började göra sin fiskredskap mera finmaskat, för att få taga först. Och så komma de andra fiskedelägarne strax efter, och så har man fått till smärlingsfiske der alla möjliga fiskarter förekomma, utom s.k. smärling, se Hammerdalssjön m.fl. att ej nu tala om Gåxsjön.

Emellertid fick jag af Landsekreteraren P.G. Rissler det rådet att draga fiskfrågan inför Häradsrätten, för att få den afgjord. Men jag hade ej lust att processa och dessutom var det så, att nämnde § 3 Mom. 2 kunde genom gamla antaganden, och nya påståenden, tillämpas på Rångnorsfisket. Men i följd af detta grundfalska förhållande, kunde jag ej åberopa Stadgans allmänna bestämmelse för sjöarne, och tänkte att det var bättre att på en annan väg söka få en

rättvis öfverenskommelse emellan fiskedelägarne i Gåxsjön, Ottsjön och Rångnoret till stånd.

Och K.B. utsatte ett sammanträde i Kakuåsen den 13 juni 1881, med fiskedelägarne i nämnde vattendrag, med förordnande för Länsman i Ström att leda sammanträdet. Och 28 fiskedelägare hade hörsammat kallelsen och voro personligen närvarande och efter sammanträdet öppnande, inlämnades en skrifvelse af under-tecknad som förslag till öfverenskommelse, vari några Gåxsjöbor hade instämd.

Den kan dock ej införas här, men var i hufvudsak så, att då det tydligen visat sig att även den s.k. smärlingen växer mycket mer än vad de förr påstått, varvid åtskilliga fakta påvisades, och att man med stöd af sådana erfarenheter, borde pröfva denna sak dels med att under fem år ej använda mera finmaskat nät än högst fem maskstolpar på kvarteret. Och att under tiden söka få den s.k. Rångnorssmärlingen vetenskapligt undersökt af fackman. Och detta förslag understöddes af alla närvarande från Ottsjön och Kakuåsen och af mer än hälften från Gåxsjö eller närmare bestämd med 24 ja, emot 4 nej som ville göra undantag, bara för Rångnoret, (och som i följd af den olyckliga § 3 mom. 2 blifvit ett hinder för stadgans rätta och välsingelsebringande tillämpning) och som bestreds af Ottsjöborna under yrkande "att samma maskvidd skulle användas å redskapen även i Rångnoret", och det med rätta. Ty den skulle heldre ha varit något rummare i Rångnoret, emedan fisken kan fångas 2 a 3 år tidigare i ryssjön än i nät utan att vi behöfva rycka upp desamma, alltså hade delägarne i Rångnoret fått taga först, men de som ville fånga samma sikart i sjöarne på nät hade fått hade vänta 2 a 3 år längre. Och det var endast några Gåxsjöbor som hos K.B. anförde protest emot öfverenskommelsen!!



Emellertid fick A. Öhrberg och jag i uppdrag af K.B. att inlägga några s.k. rångnorsmär-  
lingar i sprit och vi lade in 6 st, 2 st. af de  
största, 2 st. af de minsta och 2 st. mellans-  
tor. Och fisken blef undersökt af fackman  
som konstaterade att den kunde växa till en  
vikt af 50 ort (över 2 kg), således betydligt  
mer än vad som behöfdes för s.k. 5-varfsnät.  
Men i följd af § 3 mom. 2 förordades s.k.  
6 varfsnät, och något prof med s.k. 5 varfs  
redskap kom ej till stånd. Ty den finmaskade  
fiskredskapen begagnades, utom några  
undantag. Och hvilken var orsaken till denna  
utgång af denna öfverenskommelsen? Ja  
det var några Gåxsjöbor som ville göra sig  
till godo, eller rättare sig till skada § 3 mom.  
2 i Stadgan.

Emellertid höll Landshöfding Asplund, och  
senast Landssekreteraren Jacobsson sam-  
manträden med samma fiskedelägare för  
ordnandet af samma fiskfråga, hvilken kom-  
mit så att säga i "baklås" genom den åtmin-

stone här på orten onödiga och skadliga § 3  
mom. 2. Men det ljusnade mer och mer för  
att fisken, d.v.s. ej blått den s.k. smärlingen  
utan även andra fiskarter skulle få lefva 2 a  
3 år längre, ty motståndarne hade i följd af  
klara fakta mer och mer uppgifvit sitt mot-  
stånd emot en något rummare fiskeredskap,  
d.v.s. 10 maskstolper på 3 Deci.

Men så kom Fiskeriinstruktören Herr J.O.  
Olsén för att inspektera fiskningen i Rång-  
noret, och det blef då ett litet möte här i  
Gåxsjö. Och ingen hade något att invända  
emot fiskestadgans allmänna bestämmelser  
om maskstorleken. Men så framkastade  
H. Mårtensson i Gåxsjö "Att dä e int säkert  
att han finn maten, om han ske få förökes  
och lefva så länge". Och jag trodde då att  
detta var bara skoj, ty såväl han, som vi  
alla, åtminstone de äldre mindes många  
rika fiskår eller perioder och deribland den  
ovanligt rika fiskkullen som började leka  
1853, huru den växte till och huru vi fiskade



*Ryssjan töms av Olof Jonsson-Graffmo och Jöns Jonsson, Gåxsjö år 1925.*



år 1855 så att, om man sammanräknade alla fiskarterna och alla både stora och små som vi fiskade i Gåxsjön och Rångnoret det året så blef det en summa på minst 231,560 st.

Men så vitt jag hörde, var det ej någon som klagade att fisken var mager, utan de voro glada då de fingo köpa densamma. Ja så var det då, och sedan har det aldrig varit så mycken fisk och torde kanske icke heller blifva, även om den skulle få lefva 2 a 3 år längre, ty dels blir det flera och flera som vill ha fisken så att man tager nog ut, de större förr än de blifva allt för gamla, och dels har det sjöljds ned oerhörda massor myrjord i Gåxsjön, så att befruktad rom fördervats af det tjocka vattnet vid höststormarne. Och på vårarne har det väl varit ännu värre, för det späda ynglet, särskild vid stränderna der vattnet vanligen är tjockare än längre ut, och på skären och vid stränderna der större och mindre sik eller s.k. smärting samt även harr, har hållit sin lek, tyckes nu stenarne m.m. ha blifvit mera ludna än förr, och även detta en följd af det ler- och myrblandade vattnet, som derföre i någon mån bidraga till osäkrare fortplantningsmöjligheter. Men derimot torde samma myrjord m.m. ha bildat vidsträckta lager här och var, der allt möjligt småkryp finner god jordmån och således indirekt förökar fiskens föda.

Således torde det nu vara mera föda för en del fiskarter men derimot ogynnsammare för rommens och ynglets utveckling än förr, och i följd af sådana omständigheter borde man icke vara rädd för att låta fisken växa 2 a 3 år längre, och en farhåga för fiskens allt för stora tillökning är nu enligt min åsigt obefogat. Men icke förty, har Mårtenssons obevisade rädsla för fiskens allt för stora förökning, upptagits af yngre krafter och redan burit en mycket sorglig frukt, och delvis i följd deraf beslutades vid bystämma den 7 April 1915 att man ej gärna får fiska mer än till husbehof.

Ja, detta var ett ovanligt beslut då man vet huru oerhördt mycken fisk Gåxsjöborna såld från Gåxsjön både gammalt och under senare tid, men då man icke ville spara den mindre fisken, måste man så att säga, enligt detta beslut spara både stora och små. Hade man derimot enats om s.k. 5 varfs nät, d.v.s. icke begagnat mera finmaskade nät, under de goda fiskåren 1910-1914 så skulle man under dessa år kunnat få fisk mera än till husbehof ändå och under de påföljande ojämförligt mycket mer, på nät om 8ta, 9o och 10 maskstolpar pr fot, men det blef endast, så att säga, ett mindre antal kvar af de rika årgångar (kullar) som voro lämpliga på s.k. 6 varfs nät de rika fiskåren 1910-1914.

Må även antekna att medan Goksjö borna hade sina stora områden för jakt och fiske nästan upp till fjällen, hade de en fisk bod på en holme i Hökvattnet och till denna bod torde man samla i hop även från andra sjöar. Och denna fisk fick stå der orörd till dess det blef körföre. De hade även dylika fiskkällare vid Storån. Och ett bevingat ord från den tiden lydte så, att dess mera fisk de togo dess mera fisk blef det. Och då de hade så många värdefulla fisken, kunde det väl synas så. Och även senare kunde man påminna om de gamlas åsigt om fisken. Men att nu vid början af 1900 talet, sedan folkmängden är cirka 30 gånger större än vid början af 1700 talet, åberopa samma botemedel emot den knappa fisktillgången, såsom bättre än att kassera 6 varfs näten, och försöka hushålla, vilket är onödigt, ty de gamla gjorde så. Men sådana tänka väl ej på huru folket förökats, och huru näten under senare tiden varit ojämförligt finare och mera farlig för fisken än de gamla grofva näten.

Gammalt fiskade hälften af Gåxsjöborna Lake i nedre delen af Rångnoret och den andra hälften vid lekplatsen d.v.s. vid Rångnorsstugan, och de senare skulle alltid taga

upp rångnors ryssjorna och stängnäten, men dessa blefvo slutligen ledsna på de der, ty de förra fick mycken lake och de senare fick litet, och hade dessutom stort besvär med byalagets ryssjor och så blef denna ojämn delning slut under 1850 talen. Men förr än Kakuåsborna tillkom fick man väl mycken lake från Ottsjön. De s.k. ströfiskena i Noret, Örebäcken, samt vårfiskena i Rångnoret och Lillsjönoret voro alla någorlunda gifvande och i synnerhet de 2ne första. I Noret var det Harr och Smärpling samt även Öring, och i Örebäcken var det Storöring och sedan äfven smärpling (se förut). Och i Rångnoret och Lillsjönoret Jädda och Abborre m.m. Nu är det slut i Lillsjönoret sedan Per Vik tog upp ett dike.

Gammalt höll smärplingen lek även i Lomån särskildt i eller vid "skraflet" vid Lomåsgången, men sedan de byggde Slotteddammet, vid Killbacken är det slut. I Striån har det förr varit ett mycket gifvande smärplingfiske men de har förderfvat detsamma, och nästan allt fiske i Västansjö. Även i Gårdstjärn fiskade man ej så litet medan det s.k. Hansqvarndammet var i ordning och i denna tjärn började jag att fiska "på egen hand". Och i Stordiket kunde man få Jäddor och Abborre, men även Mört ty far hade burit befruktadt mörtrom från Lomsjön till Gårdstjärn och i följd deraf fick vi en gång 11 L£ oränsat mört i stordiket på en gång, i en ryssja, men så blef det då nästan slut. Mätning af små och delvis även större Öring, i Kälabäcken och Örebäcken m.m. har förr varit mera gifvande, dels derföre att det stöp ned stora träd öfver bäckarne och bildades stora dammar och djupa grubbor der fisken kunde gömma sig och även ha det någorlunda under vintern, nu är det betydligt annorlunda. Och dels är det nu många flera bäckfiskare, som tager honom allt för små.

Och nu till slut vill jag vänligen hemställa till fiskedelägarne att pröfva och behålla det

bästa. Ty då det är så att befruktadt rom och fiskyngel äro ett eftersökt rof för så många, och dessutom i fara för ogynnsamma naturförhållanden så att det ofta mer eller mindre misslyckas. Man då så mycket heldre bör vara rädd om den småfisk som börjar blifva ätbar och värdefull, ty den kan blifva ännu värdefullare, då den ej blått blir större, utan även frodigare och får ett fastare kött.

Och talet om att det kunde blifva brist på näring om han skulle få lefva 2 a 3 år längre är en onödig farhåga. Ty det är värre, och närmare att det kan blifva brist på fisk, annat kunde det väl ha varit om den befruktade rommen och ynglet alltid blifvit vid lif, men då det icke är så, må man handla klokt med vad som återstår. Ty då vi fått så stora och goda fiskevatten, vi då även bör handla så att de som har lite eller inga sådana, måtte kunna få köpa, såsom det från gamla tiden varit vanligt. Och om en del då skulle fiska mer än andra i det oskiftade fisket, kan väl detta på flera olika sätt godtgöras.



# Charta Gåxjöbyes Åkrar

och Högskolan, belägna i Hamnordals Län, Åkerbygdens Bygd och Gåxjöbygdens Bygd, som belägen i Östergötlands län, utgör Norra landskapets och Gåxjöbygdens Bygd, och skall uti Septembris Månad Åhr 1765.

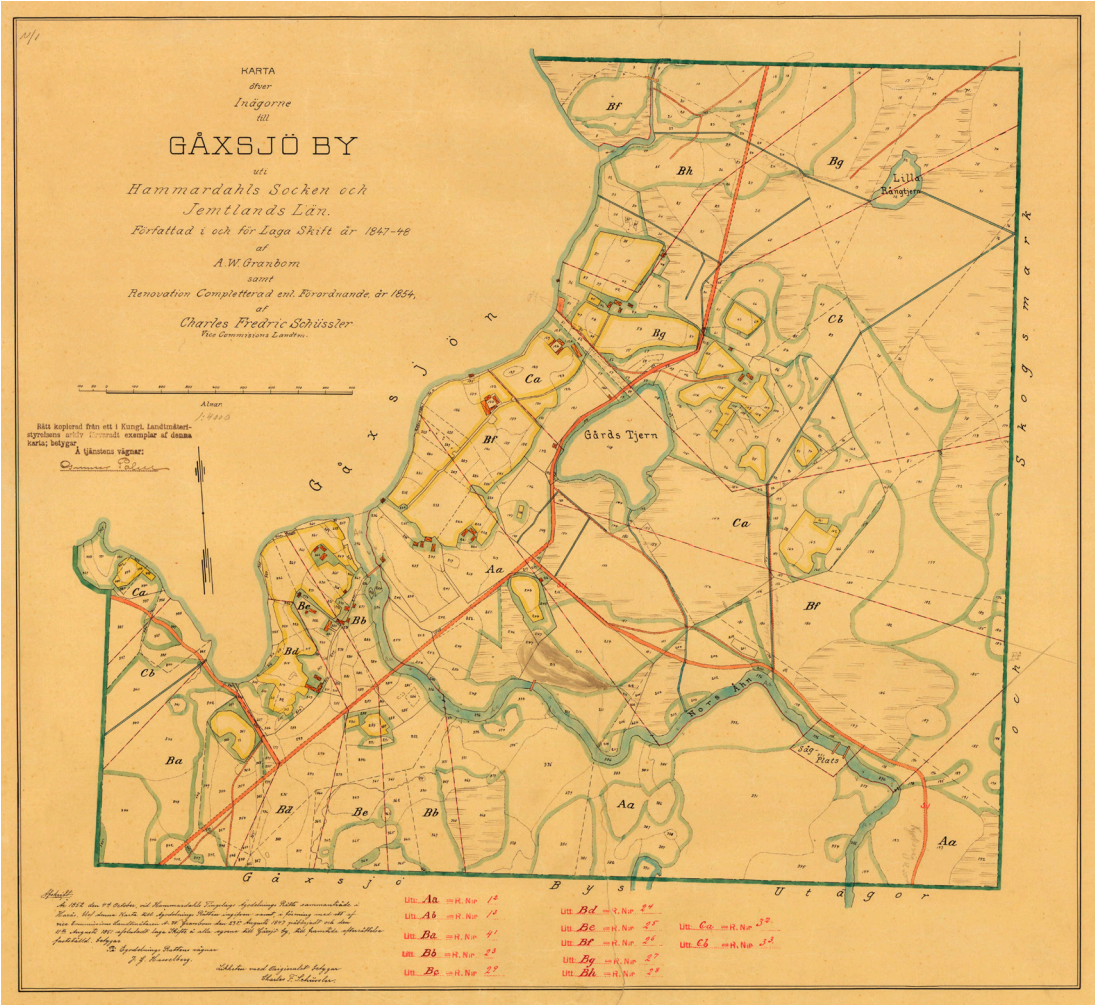
Hans Bjur



Charta. Bestämning öfver Gåxjöbygdens Åkrar af femtio i Hamnordals län, Åkerbygdens Bygd och Gåxjöbygdens Bygd, som belägen i Östergötlands län, utgör Norra landskapets och Gåxjöbygdens Bygd, och skall uti Septembris Månad Åhr 1765. Bestämning öfver Gåxjöbygdens Åkrar af femtio i Hamnordals län, Åkerbygdens Bygd och Gåxjöbygdens Bygd, som belägen i Östergötlands län, utgör Norra landskapets och Gåxjöbygdens Bygd, och skall uti Septembris Månad Åhr 1765. Bestämning öfver Gåxjöbygdens Åkrar af femtio i Hamnordals län, Åkerbygdens Bygd och Gåxjöbygdens Bygd, som belägen i Östergötlands län, utgör Norra landskapets och Gåxjöbygdens Bygd, och skall uti Septembris Månad Åhr 1765.

Karta från storskiftet i Gåxjö by år 1765, upprättad av lantmätaren Hans Bjur.





Karta från laga skiftet i Gåxsjö by år 1848, upprättad av lantmätaren A W Granbom och kompletterad av lantmätaren Charles Fredric Schüssler år 1854.

*Skifvelist*  
År 1848 den 14 October, och Årsmötesdags den 12 December 1848, sammankallade i  
Kungl. Maj:ts Nämnd till Gårdshöfding i Gåxsjö by i Hammardahls Socken i Semtlands Län,  
hvar för sig för att utreda och utreda till den 14 Augusti 1848, samt den 14  
19 Augusti 1848, upprättad laga skiftet i Gåxsjö by, till hvar och en af de  
författade skiftesdelarna.  
Gårdshöfding i Gåxsjö by  
J. J. Rosendahl

- |                    |                    |
|--------------------|--------------------|
| Utl. Aa = H. No 14 | Utl. Bd = H. No 24 |
| Utl. Ab = H. No 15 | Utl. Be = H. No 25 |
| Utl. Ba = H. No 16 | Utl. Bf = H. No 26 |
| Utl. Bb = H. No 17 | Utl. Bg = H. No 27 |
| Utl. Bc = H. No 18 | Utl. Bg = H. No 28 |

Utlämnad med tillstånd af  
Kungl. Maj:ts Nämnd

## **Storskifteskarta över Gåxsjö by från 1765**

Kartbilden domineras av två stora åkrar, Storåkern nr 4 och Flatåkern nr 5. De har en något avrundad form och en väg eller gräs-gång med en rund utvidgning, nr 23, skiljer åkrarna från varandra. Vid norra kanten av Storåkern ligger Västgården och Sörgården och något längre bort Östgården. Byn fortsätter sedan mot norr med små åkrar som har raka sidor och skarpa hörn. Åkerarealen i byn är 9 ha. Den ursprungliga Gåxsjögården låg helt säkert på den nyss nämnda utvidgningen. Gården var på sedvanligt vis omgiven av två stora åkrar, en på varje sida. Den låg nära högsta punkten i byn med allra bästa utsikt över både Gåxsjön och Noret. Här bodde säkerligen Arne i Gåxsjö år 1410. Flera familjer hade nog också sitt hem där, men kanske mot slutet av 1400- eller i början av 1500-talet bröt de upp därifrån. Troligen var det trångt på den lilla platsen, eller så brann gården, en vanlig anledning till att gårdar övergavs.

Möjligen flyttade alla samtidigt eller så flyttade familjerna en i taget till nya gårdar som anlades i kanten av Storåkern. Det var det typiska läget för utflyttade och nybildade gårdar (jämför med laga skifteskartan där Sörgården flyttat till två nya lägen omedelbart söder om Flatåkern). Snart var den ursprungliga gårdsplatsen övergiven och med tiden kom de nya gårdarna Väst-, Öst- och Sörgården. Gården Norsåker som ligger på andra sidan Noret är särhägnad, d v s har alla sina egna åkrar samlade inom egen hägnad kring gården. Norsåkers samband med den ursprungliga gården framgår dock av att gården är delägare i de gamla åkrarna nr 4 och nr 5.

Storåkern och Flatåkern har en något rundad form och det beror på att de länge formats av årder och ej av plog. Plogen anses komma till Jämtland på 1300-talet. Plöjda

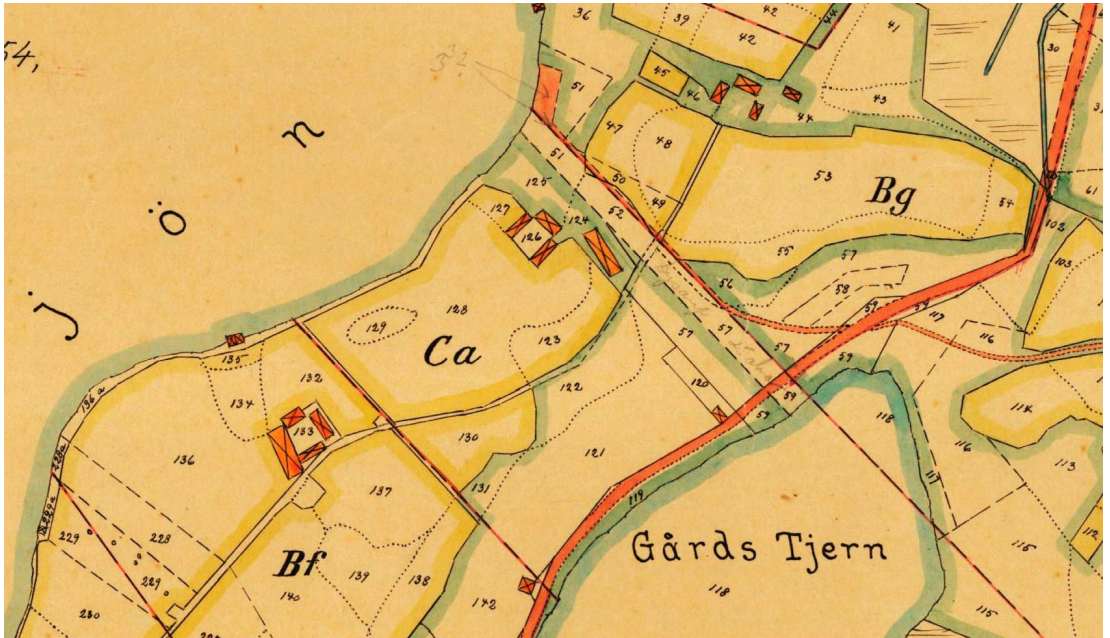
åkrar fick raka kanter och vinkelräta hörn, precis som de små åkrarna i norra delen av byn. Det är åkrar som till stor del bör ha uppodlats under 1500- och 1600- talen efter utflyttningen från den gamla gårdsplatsen. Stigen till Hammerdal, som kallades Kyrkvägen vid laga skiftet 1848, kommer in i kartan vid Flatåkern. Det talar för att vi har hittat rätta läget på den ursprungliga gården. Flatåkern kallas även Bruåkern där stigen ansluter. Namnet bör komma från en kavelbro som byggts på stigen över de låglänta markerna söder om byn.

## **Laga skiftes karta över Gåxsjö från år 1848**

Byn består av nio bebyggda gårdar och åkerarealen är nu 22 ha mot 9 ha år 1765. Vid "Räfstén med jämtarna" 1613 var åkerarealen drygt 6 ha. De små åkrarna som fanns 1765 har växt ihop till sammanhängande fält utom på Bränna där nya åkrar har odlats upp. I hopp om att få mindre frostlänt har Rångtjärn och Gårdstjärn sänkts och diken tagits upp på myrar norr om byn. Endast på Västgården bildar huslängorna den gamla nordsvenska kringbyggda gården. Där står fjöset kvar och får utgöra den södra längan. Andra gårdar har öppnat upp gårdsplanen mot söder och tagit efter en gårdsmiljö som blivit modern vid den här tiden. Parstugan står på gårdens norra sida och i öster och väster bildar huslängor flygelbyggnader. Fjösen har flyttats en bit från gården. Husen ser alltså ut som på den gamla målade tavlan över Hurtiggården. I Gåxsjö upplöstes den gamla kringbyggda gården tidigare än i andra byar i Hammerdal. En åker har fått sina stenrösen utsatta, de syns som små prickar. Det är Bångåkern, där kommer man på 1880-talet att bygga kyrkan. Nya vägar projekterades vid laga skiftet och de utmärktes med röd färg på kartan. Vägprojekten kom dock aldrig att genomföras.

*Kjell Sundström*





Förstoring av kartan från 1848 med Västgården och Östgården-Hurtiggården i centrum.



Gåxsjö enligt den senaste kartversionen från Lantmäteriet.





*Gåxsjö kyrka med Hurtiggården näst längst till vänster. Målning av Hans Andersson cirka 1920, nu i Bygdegården.*



*Gåxsjö kyrka år 2012.*



*Hurtiggården som den såg ut vid 1800-talets början. Målad år 1924 av O P Persson från Kakuåsen efter Olof Pålssons muntliga anvisningar. Privat ägo.*



*Nuvarande Hurttiggården sedd från andra sidan av Gårdstjärn på målning av Hans Andersson år 1913.*





*Hurtiggården sedd från norr. Målad på masonit av Hans Andersson. Privat ägo.*



*Hurtiggården, flygfoto från cirka 1950.*





Skylt från Åsens Gästgiveri med skjutsar till både Lorås och Gisselås. Hammerdals Hembygdsgård.



Olof Pålssons bröllopsväst. Jamtli.



Olof Pålssons bröllopsskjorta, utlånad av pappa Pål.





Olof Pålssons bröllopsstrumpor. Privat ägo.

Om säd och brödsåmne m.m.

Våra fäder fick lära sig hushålla, ty de hade ej stora inkomster som i nuvarande tid, af de stora skogarnes m.m. Och bylshandel med andra orter, skapade icke heller någon öfverflödighet, ty transporten försvarade densamma. Och till vardagsbröd begagnades vanligen en blandning af lätt säd och agnar, kanske sämre än vad som nu i allmänhet males åt svin. Dessutom fann dock, den inre vita barken af medelstora och släta tallar, den vita granbarken kunde även begagnas på vissa orter, och sådan bark användes både till bröd och gröt, men torkade och krossade barken och sedan kunde den males till fint brökmjöl m.m. Och till furugryn, kyllade man den torkade barken på en stöckbänk m.m. Vid grötkokning af furugryn (sedan första vattnet afsläppts) tillsattes kornmjöl efter som man hade det, och sådan gröt gick mycket bra äta, då man hade god tillgång på mjölk. Till furubröd tillsattes även något kornmjöl, och man fastod att detta var bättre, än bröd af lätt säd och agnar, hvilket dock begagnades mycket mer, även under goda år. Ty de voro rädda sådan som även fick heta "Suss lära" och tillkänkske af flera orsaker. Ja, man var rädd om sådan, för att om möjligt ha något till de hårda åren, ty det blef all för dyrt att köpa från de aflägsna orterna, och i följd af denna sparsamhet fanns det vanligen något på lager, åtminstone i en del byar och gårdar.

Barkbröd räddade många liv.

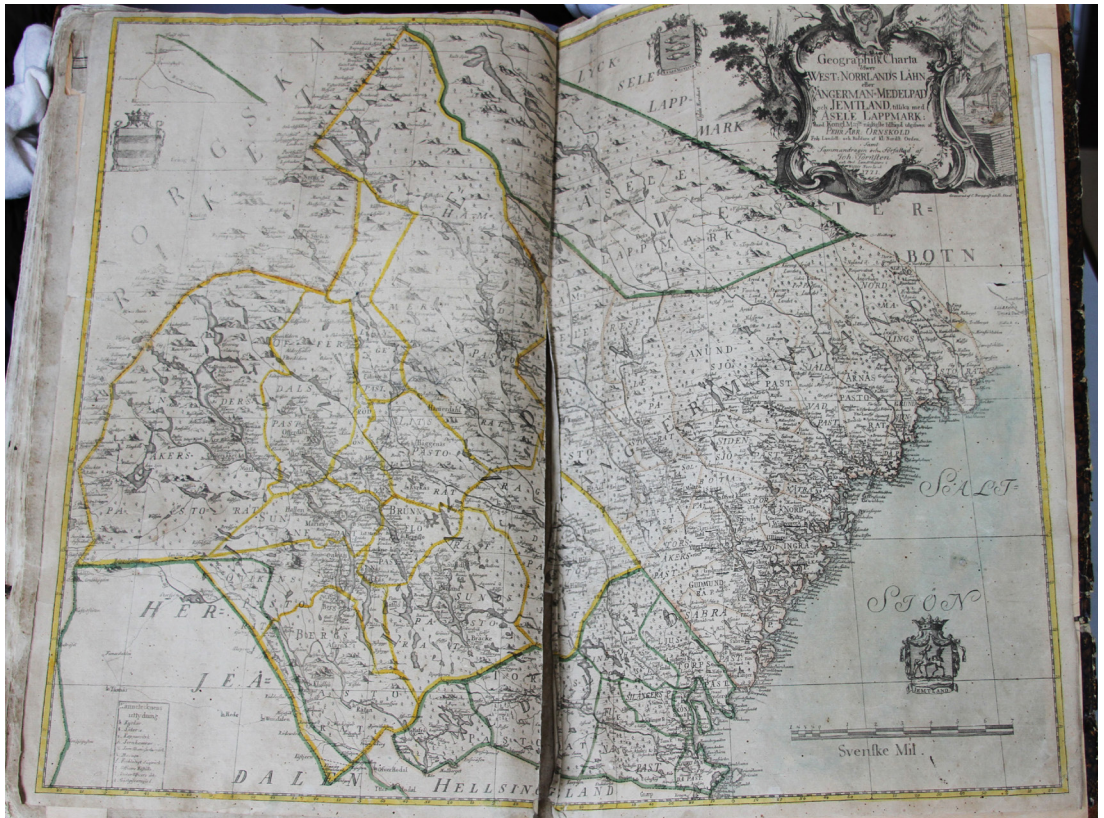


Skandinavien i stor kartbok i läderband från 1850-talet använd i Hamnerdals skola. Nu på Havremagasinet, Jamtli.





Jämtland som det såg ut i kartboken från 1850, upprättad av Joh. Törnsten 1771.





## **Om djur och foglar, samt olika fångstätt (inklusive motsvarande från del 5-2)**

*Och Gud sade, råde öfver fiskarne i hafvet och öfver fåglarne under himmelen och alla djur som kräla på jorden.*

Medan Gogsiöborna hade stora områden nästan upp till fjällen, var ej blått fisket, utan även jakten mycket gifvande, och när de gingo för att se efter sina giller och till ställningar, så var det att "vittje vonan" (vittja gillren, fångstredskapen).

**Björnar** fångades på vintern om de varit inringade på hösten. Annars när hälst man stötte ihop med desamma, ifall man var så beväpnat med stuttsare eller björnspjut, dervid kunde det även misslyckas med flint låsstuttsarne eller vad jägaren kunde ha till vapen, så att man i vissa fall särskild på vintern måste upptaga striden med handkraft emot den uppretade björnen för att försöka rädda sitt lif. Men jag kan ej här antekna alla björnhistorier man kunde få höra i min barndom. Och vill nu blott nämna att de flästa björnar blefvo fångade i stora taggade björnsaxar under 1700 och början af 1800 talen. Och i sådana fall var det ej så farligt för jägaren. Och även Gåksjöborna tog många björnar. Och den beryktade Pål Andersson i Ottsjön som var från Västgården, tog 30 björnar till dess han var 30 år, och även sedan skulle han ha tagit 30 st. enligt hans barnabarns barns berättelser. Hans son Stor Erik Pålsson i Ottsjön var även björnjägare.

Under 1700 talet och början af 1800 talet var det god tillgång på björnar och deribland mycket stora Slagbjörnar, d.v.s. då de blefvo så gamla och stora att de började rifva kor och mindre hästar fingo de detta namn, de mindre kunde man kalla "Myrtuss" eller "gräsbjenn" emedan de åto gräs m.m. samt myror i myrstackar. Emellertid blef en Slagbjörn i Föllinge misstänkt för att ha dödat

öfver 60 st. kor och unghästar, det kunde dock vara så att han hade medhjälpare, men själf trotsade han länge jägarens försåt, hvilket tillgick så att han kastade stubbar och dyligt i de björnsaxar man lagt i hans naturliga väg in till åtelen, och denne bestod vanligen af det han lämnat af en ko eller unghäst m.fl. som jägaren plaserade i någon tjock skoglund. Men den kloke björnen, som troligen hade fått sina tassar i någon björnsax, men tagit sig lös och deraf lärt att kasta åtskilligt till dess saxen slog igen och sedan gick han till sitt rof. Men slutligen blef han öfverlistad af "Isack på Storsve", i det denne lade ett parti rostjern vid ingången och lade sedan ut den starkaste saxen i en mindre öppning, och när björnen kom kastade han vad han fick tag i på rostjärnet men då han ej fick höra något vågade han ej gå den lämpliga vägen, utan skulle tränga sig in till åtelen från en annan sida. Men då fastnade han i en björnsax som trotsade alla hans försök att komma lös och under det han försökte på olika sätt, gick han även upp i en hög stubbe (afbrutet träd) men fick dervid saxringen öfver stubbändan, och sedan kunde han ej få upp saxen tillbaka. Och icke heller kunde han få lös foten. Det enda han då kunde var att upphäfva ett förfärligt brummande.

Lapp- eller Stark Nirs som då vaktade boskapen i närheten ty qvinnorna hade blifvit så



*Same från Frostviken på björnjakt med spjut. Ur Sven Ekman: Norrlands Jakt och fiske, Uppsala 1910.*



förskräckta att de ej vågade se efter kreaturen, emedan den ena kossan efter den andra blef tagen, detta hade vist pågått i flera år men blef värre och värre. Men då Lapp Nirs som hade skjutvapen fick höra björnen gick han genast dit, men då han fick se huru stor och farlig han var, vågade han ej skjuta, utan sprang (gick) cirka 2 mil för att underätta björnjägaren, men detta blef en lång och obehaglig tid för björnen som var den störste och starkaste våldsvärkaren inom orten att nödgas vara en så hjälplös fånge. När de hängde upp björnhuden öfver åsarne inne i stugan hade den en längd och bredd som var ovanlig även på den tiden. Se vidare om kor och björnar, under betesmarkerna sid. 35 (i originalet) samt om "Nybyggarna på afradslanden" (sid 76 i originalet).

Vill även nedskriua några andra små minnen från björntiden. Det ena från Lits fäbodas i norra Häggenås, der en butöurs med namnet Knut Kari, vaktade kreaturen och medan hon vilade med desamma gjorde hon upp en brasa, såsom det förr har varit almän sed för att skydda kreaturen för broms, flugor och mygg, men så kom en björn och slog till, eller kastade sig öfver en ko, och det hade väl ej dröjt länge innan kossan varit död om ej den modiga Karin tagit en brand ur elden och satte den i hast till björnens päls, som flammade till så att björnen måste släppa sitt rov och lunkade av ned till en bäck och platsen heter Knut Kari Bränna till denna dag.

Den andra är från Nybodarne i Gåxsjö, då Plan Brita och Kerstin Mårtensdotter, vaktade kreaturen, varvid även ett svin fick följa med, såsom det ofta var brukligt under den förra tiden, men så fick Kerstin se att ett djur låg öfver en ko varföre hon ropte till, nej se "grisen" ha blivit tokig, men Brita såg att det var en björn, men i förskräckelen kunde de ej hjälpa kon, men kossorna derimot upptändes av medömkan och stridslust och rusade fram till sin systers hjälp och den

modigaste satte sina horn i björnen så kraftigt att han måste släppa sitt rov. Men i stället slog han då omkull sin värsta fridstörare, och butöursan kunde ej göra något, men så kom hunden (deras hynda) och upptog striden, med den påföljd att björnen måste släppa även sitt andra rov, och rymma fältet. Hyndan var borta i tre dygn, och när hon kom tillbaka var hon hes (mållös). Det syntes märken på korna efter björnens grepp.

De Dalkarlar som flyttade hit, till ett nybygge på Störåsen, kunde även ringa björnar, och när de skulle taga en sådan vore även de försedda med modärna skjutvapen som vanligen be-stod ev flintlås bössor och "Stuttsare". Men Stor Henrik som ej var någon god skidlöpare och fick derföre bära de ej allt för väl packade matsäckerne, men för att i nödfall ha något att värja sig med, högg han en tjock "bettall" (en spak av furu) till skidstav. Och det artade sig så, under dagens löpningar, att trossbäraren och björnen möttes vid en ned-fallen trädstam, och om det var för att försvara sig, eller om Stor Henrik hade mod att utan nödfall börja striden är okänd, han sade endast, och "så dunkade jag till, å så dunkade jag till en gång till" så att björnen fick nog. Och på segrarens rop; "här ä björn" samlades björnjägarna och då satt Henrik på den starke. Och när Stor Henrik sedan kom till Östersund blev han i följd av ryktet om hans strid med björnen beskådat av många, der han gick fram, och det var nog en kraftig man med grova handleder.

Det hände ofta under 1700 talet och ända till 1820 talet att man inne i de djupa skogarne kunde stöta ihop med björnar d.v.s. man fick se desamma och den ene gången kunde de unga björnarne luffa i väg undan, men andra gånger kunde butöursan m.fl. få taga undan allt vad de orkade, björnarne voro dock ej så farliga för meniskor, om de ej hade ungar, eller hade blifvit retat och sårat.

Alla de som ägnade sig för jakt af alla sorters vildt, både djur och fågel voro väl alltid beväpnade med den tidens flintlåsuttssare eller annat, och upptog väl vanligen striden även med björnar. Och såsom ett prof bland många, må nämnas, att en gammal bonde i Ulfsjön, som lefde tarfligt och gick i en lång och smal blårock både till kyrkan och marknan under 20 år och kallades derföre Fattig Jonas, och om hvilken många historier äro kända. Emellertid gick han till skogen helgamässaftonen för att vittja sina snaror, och kom dervid öfver ett björnide och genast skjöt han björnmora och 2ne ungar och då han skulle närmare se efter var det ännu en björn, en fjolunge, som han skjöt, ja så kunde det lyckas för en gammal gubbe på den tiden.

Olof Andersson i Gåxsjö var även björnjägare såsom sina bröder Hans och Pål, varaf endast må nämnas att han skjöt en björn uppe i en tall (fura) med den flintstuttsare som är förvarat i vår lilla samling. Och sedan han blifvit gammal skulle han med hjälp af sin svärson Karl och barnhusynglingen J. Ågren taga en björn som de ringat. Och gubben bestämde att hans biträden skulle stänga idets utgång med lämpliga roar och sedan skulle han skjuta, han bestämde dessutom att när han skjutit skulle alla tre, som stodo på skidor hastigt gifva sig undan ett stycke, men Ågren stannade kvar och gaf den sårade björnen en ny kula, så att han blef liggande. Men gubben blef ledsen öfver Ågrens olydnad, ty enligt gubbens mening var det farligt att stanna så nära den in i döden starka björnen (enligt Ågrens son).

Samme O.A.S. fick sedan veta att en björn stigit upp ur sitt ide på våren och genast lade de ut en åtel, samt en björnsax och vittjade några gånger, men som det var långt till platsen å södra afradsländet fick det sedan dröja till midsommartiden, men då var det försent, ty björnen hade börjat ruttna. Och det var sorgligt att se huru han arbetat

för att komma lös, och slutligen hade han lagt sig på rygg med saxen på en fot, och den kubbe som var fastkedjat vid saxen höll han i med sina tassar. Stackars djur. Att björnar ligga i ide öfver vintern är en märkvärdig företeelse, såsom mycket annat.

**Vargar** göra numera ojämförligt mycket större skada än björnar och äro även svårare att taga. På andra orter deribland i Helsingland brukades vid början af 1800 talet fånga vargar i stora varggropar. De nedsatte en stång i mitten af gropen och omkring denna en hylla i jämnhöjd med marken, och det öfriga af gropen var väl även öfvertäckt. Vid stången och på hyllan skulle en hund stå bunden och med sitt skällande m.m. locka vargarne i faran och det lyckades en och annan gång. Men för den stackars hunden som fick frysa, och slutligen, eller i vissa fall blifva sönderrifven af vargar, var det nog ett mycket svårt djurplågeri. Vid ett tillfälle möjligen 1818 hade en hop vargar kommit i full fart och dervid även rifvit hunden men kommo samtidigt ned i gropen. Men på morgonen voro vargarne i gropen mycket beskedliga, men det hjälpte ändå icke. De hade även en dylik varggrop på Åsen i Hammerdal vid slutet af 1840, men der jag bodde (hos moster) samt vi skolbarn m.fl. tyckte att de handlade hårt och orätt emot den halfväxta hunden, då vi hörde hans oupphörliga och sorgliga skällande. Men några vargar kom ej och ref sönder deras stackars hund.

Även under början af 1850 talen var det ej ovanligt att vargarne kommo in till byarne och detta hälst under December och uppsnappade ej så få hundar som vågade sig ut ifrån gårdarne. Även här i Gåxsjö togo de tre stycken nästan samtidigt. Den sista var en stor och kraftig hund, som torde nästan ha kunnat reda sig emot en, men de voro fem stycken, 3 st. jagade honom ifrån vårt sommarfähus, 2 st. andra kommo emot honom, han hade gärdesgårdar (fägatan) på 2ne sidor ooh vargar på 2ne sidor. Gubben

Vikfors kom till oss medan det var mörkt och fastän han var något döf, hörde han att det var ett farligt lif "mä hunom noli byrsan". Han var således ej mer än högst 100 alnar (ca 60 meter) ifrån när de togo hunden. Men gamle gubben som kom hitöfver tjärn, der vargarne farit både fram och tillbaka, fick gå oantastat, ty de angripa ej gärna meniskor. Åtminstone ej så nära gårdarne. Per Ersson var ägare till hunden.

De har ej sällan dödat vargar med gift, och det kan även ha lyckats skjuta dem, samt fånga dem i saxar. Emellertid lida Lapparne mer än andra af vargarnes framfart i deras Renhjordar, och det är väl även Lapparne som numera göra mest för vargarnes dödande, sedan de genom skolorna m.m. blifvit så förståndiga att de våga döda en varg, se vidare härom "om fjällfolket" sid. 17 (*i originalet*). Staten har nu höjd skottpenningen för dödande af varg till 50 Kronor (idag ca 1 800 kr), hvilket betydligt bidrager till den goda saken. Ja det är naturligt att Lapparne nu göra vad de kunna för att döda sin gamle fiende vargen, varaf särskild må nämnas att de vissa gånger "ränt upp vargarne" som tillgått så, att då en hop vargar gjort påhälsing i Renhjorden när det varit mycken lös snö, så har några lappar passat på och "tagit efter spåren" som vid dylika tillfällen liknar en plogfåra emedan hela vargflocken går efter samma spår, när den första vargen tröttnar stiger han på sidan och den nästa blir då först.

Och Lapparne som gå samma fåra på sina skidor komma strax efter och begagna samma sätt för att ömsom få vila något, och slutligen börja skidlöparne nå upp siste i vargruppen, som genast dödas med skidstafven och så fortsättes hetsjakten, dervid lapparne kunna kasta af sig en del af kläderna, ja även mössan, ty nu gäller det att försöka döda några af Renhjordarnes värsta fiender, och detta mål sporrar Lappen till det yttersta. Och skottpenningen torde även

bidraga till att stärka närfverna, och den ene efter den andre af vargarne dödas hvilket går raskare i den mån förtruppen minskas.

**Järfvar** kunna en och annan gång husera förskräckligt ibland fårhopar. Men lapparne har lidit även af denne dels på sina Renar, men även på sina matdepoter i fjällen. Den kan fångas i saxar.

**Goupa** eller Varg- och Räflo, bruka även rifva får m.m. men största skadan torde de göra på vildt, särskild hare. De kunna jagas och dödas af skickliga och uthålliga skidlöpare hälst Lappyinglingar, för andra är det väl bäst att ej försöka, åtminstone fick jag en sådan åsigt, då jag blev väl uttröttat och fick ej ens se odjuret. Det naturligeste fångtsättet torde väl vara saxar. Vill även antekna ett särskild undantagsfall som förekom i Laxviken vid 1820 talet att ett Lodjur hade kommit in i ett fähus genom gödsel holet under en vinternatt och lefde röfvere bland fåren, men om djuret blef dålig (lat eller sjuk) af så god tillgång på blod, kött och värme och derföre ej kunde finna igen den lilla utgången, eller om detsamma fann sig så väl i denna omgifning, att det derföre lade sig att vila är okänd. Emellertid blef fjöspigan förskräkt då hon på morgonen fick se odjuret ligga i "jeteten" (foder häcken) och tillkallade husbonden som försatte lodjuret till ännu sällare jaktmarker. Han slog ihjäl detsamma med en skuf måg (järnten). Särskild den mindre arten av lodjur s.k. rävlora brukar ofta klättra upp i träden då de bliva jagade.

**Räfven** gör väl även åtskillig skada på höns m.m. särskild i de södra orterna, men här på orten är det väl hufvudsakligen endast hare och fågel m.m. som han tillgriper. Men han gör även stor nytta, ty han är en god mössdödare, Och hans värdefulla skinn är väl även en någorlunda god ersättning för den skada han gör och skickliga räffjägare af hvilka det vanligen funnits en eller två i varje

by har gjort sitt bästa att fånga räf bara för skinnen och därför är skottpenning alldeles onödig. Jag vill då särskild nämna att min kusin Erik Pålsson i Ottsjön hvilken utan hjälp tog sin första räf då han var nio år och sedan har han tagit öfer 200 stycken och hans far tog nästan lika många, hans farfar och farfars far voro även jägare, se P A S sid. 61 (*i originalet*).

Min far m.fl. i Gåxsjö tog även räfar och jag fick gå och vittja järna (saxan) då jag var liten och så en gång hade det gått i en räf och som det var lite snö på hösten tog jag efter och nådde honom genast. Men han torde se att jag var liten och vände emot mig med sitt utspända gap, så oaktadt jag hade en liten yxa vågade jag ej angripa honom och så stodo vi emot varandra och jag var rädd men så tog han undan och jag blef modigare och gick efter men då jag kom för nära vände han sig åter om och jag såg på hans stora gap, och så stod vi emot varandra flera gånger och hade icke saxen hakat sig fast i några björkar hade jag nog fått gå hem utan räf, men då fick han ej upp hufvude så att han kunde gapa och då slog jag ihjäl honom. Sedan då jag var 12 1/2 år tog jag en räf utan hjälp, och sedan har jag tagit cirka 20. Det är väl i fotsaxar största antalet räfvar fångats men en betydlig mängd har fångats i s.k. Källjärn och en liten del har skjutits.

Under 1700 och kanske även sedan kunde man fånga räfvar i s.k. träsaxar som voro nästan som en dubbel ljusklip, det var 3ne spetsar af hvilka den mellersta var betydligt längre och på denna satte man betet, saxen var gjord af ett bräde och nedsatt i snön så anpassat att räfven måste resa upp för att komma åt betet, och vid detta försök skulle han fastna med tassarne, eller benen emellan de saxliknande spetsarne. Under samma tid kunde man skjuta räfvar från ett hol i bastugan (torkhuset) som värmdes upp, så att skytten kunde sitta och vänta

tils räfven kom på den utlagda åteln under ljusa nätter. Man kunde även skjuta räfvar från boningshuset (vardagsstugan) der man hade ett litet hål på norra väggen och åteln hade man då placerat på lämpligt ställe vid stugan. Det sades att Hans Andersson i Gåxsjö hade ordna så att han på samma sätt sköt räfvar från vardagsstugan att ej tala om, att man både förr och nu skjutit rävar vid dagsljus.

Emellertid torde man i vår tid, få vänta bra länge innan man finge skjuta en räf från dagligstugan, och att få någon i träsaxar. Och det nya påbudet att ej få fånga räfvar i saxar, ja icke ens i sådana som slår öfver hufvudet s.k. källjärn som gifver en nästan ögonblicklig död, torde ha tillkommit genom medvärkan från s.k. ledighetskyttar och opraktiska djurskyddsvänner, ty i s.k. källjärn får räf m.fl. en hastig död. Men icke så med hagel bössor då han kan pinas månader och år, och det under flera år begagnade giftet och som fortfarande torde komma att användas är från flera synpunkter det mäst förkastliga och djuren kan i vissa fall få pinas mycket längre.

**Bäfvern** var ett märkvärdigt och värdefullt djur, som lefde i stora samhällen på lämpliga platser der de byggde hus eller dammar samt gångar i jorden, ty bäfverns natur fordrade att de under sin vila skulle ligga på lämplig höjd öfver vattnet, för att kunna ha sin spol (svans) nere i detsamma. De gnagde omkull de träd som behöfdes, och de gamla sade, att de även kunde aptera dem i lämpliga längder för framforsling till byggnadsplatsen. Och vid 1870 talet sades det, att det även då, fans märken efter bäfverns arbeten, såsom spetsade stubbar samt hol efter gångar i jorden i Äng vid Storån, der det förr var en mycket talrik bäfver koloni, så att de gamla Gåxsjöborna hade den öfvertygelsen att den aldrig skulle taga slut, eller som slagordet lydde, "Att om allt annat



tager slut. Så tager aldrig Haran i skogen och Bäfvern i Äng slut". Och de togo mycken bäfver derstädes.

Och Pål Andersson i Ottsjön torde ha satt högsta Rekordet, då han tog aterton bäfrar på en vecka, derstädes i björnsaxar med rofkol som lockbete. Jag tänker dock att de gamla s.k. "Hjuljärnen" som voro starka och taggade, samt sedan bäfvern tog slut, fick namnet utterjárn och källjárn, var mycket mera lämplig vid bäfverfångst än björnsaxar. Vid Elgsjöbäcken ett stycke nedanföre sjön torde även ha varit en bäfverkoloni efter som platsen heter "Bäfverdammet". Men det af Gåxsjöbor uttalade slagordet "Att bäfver aldrig skulle taga slut i Äng vid Storån" besannades icke. Och vi se af detta och mycket annat huru dumt det är, att "snålheten får bedraga visheten".

**Utter**, äfen detta djur kan reda sig som bäfvern både i vatten och på land. Han uppehåller sig dock hufvudsakligen i vatten, utom vid sina flyttningar emellan strömmar och bäckar m.m. särskild under vintern, men vid dessa vandringar har han ofta blifvit fångat. Och hans spår i den lösa snön liknar en fåra med små grubbor efter fötterna. Den har dock hufvudsakliggast fångats i s.k. Utterjárn med fisk som bete. De kunde under 1840 talet även fånga honom i bäckar der de gjorde fördämningar, för att tvinga honom upp för erhållande af luft i tillämnade hol, och der passade man på och dödade honom. Och här på orten fins det väl numera ej många kvar i följd af hans värdefulla skinn, som lockar nitiska jägare nästan på samma sätt som vid utrotningskriget emot bäfvern. Ja, så går det.

**Mård** eftersökes även mycket energiskt af nitiska jägare för hans dyrbara skinn, den lefver af vildt m.m. Förr tog man mård m.m. i stora fällor (stockar). Det vanligaste fångsättet är nu, att skjuta honom uppe i träden, eller att passa honom då han gömt sig uti

iholiga träd, eller ock i saxar med lockbete. Men det är väl ej många kvar.

**Hermelin** (vessla och lekatt) lefver även af vildt såsom möss och fågelungar m.m. Han brukar även stjåla fisk m.m. då han finner ett lägligt tillfälle. Den fångas i saxar och fällor. Skinnets värde var förr cirka 3 skilling men nu kostar ett sådant kanske 3 kronor (till stor glädje för alla förståndiga möss). Detta lilla djur, kan även, enligt flera iakttagelser fånga tjäder och orrar m.fl. då de lagt sig till vila i snön, i det han kan haka sig fast omkring deras halls och är icke rädd att följa med, men under färden gnager han sönder deras halls och sedan blir det snart slut med resan. Även denne har varit eftersökt för sitt under senare tiden onödigt dyra skinn. Ja, detta lilla djur gör betydlig skada, men även betydlig nytta, å möss m.m.

**Ekorrar** är ett lifligt djur, dess föda under vintern är frö i grankottar m.m. men under sommaren finner han mycket. Förr brukade man torka eller så att säga steka ekorkroppar i spisen och äta desamma, de liknade då skorpor. Och skinnen såldes under namn af "gråverk" m.m.

**Hare** har varit talrikare förr och fångades hufvudsakligen i snaror och det vissa gånger i så stort antal att man måste salta ned en del, som sedan torkades för att användas som spickekött. Pål Ersson och Per Ersson i Gåxsjö fingo 23 st. harar på samma dag, den senare bar hem sina 12 harar från trakten af Tulusen, oaktadt det ej var så liten snö på sjön m.m. Men när han skulle stiga upp på morgonen var han mera ofärdig än förr, och fick dragas med det onda i höften hela sin tid. Nu är det förbjudet att fånga harar i snaror, ty man har antagit att han skulle få en hastigare död genom skjutning och kan hända det är så, men fallet är något likt förbudet att få begagna sax vid dödande af räf, sid. 67 (*i originalet*) och det säges af jä-

gare, att de skjutit harar som varit odugliga emedan de haft gamla hagelsvärmar i kroppen. Således torde man icke alltid få de harar man sårat. Och att hålla sig med harhundar torde i många fall vara ett dyrt nöje.

**Hundar** är visserligen ett husjur, men den kan vidröras med några rader ändå. I min barndom var det, om jag mins rätt, bara gråhundar, och de flästa voro mycket vackra, ty det var sed att man skulle ha hundskinnspelsar och derföre födde man upp hela kullar med gråhunsvalpar, så att man även kunde sälja betydligt med skinn och pelsar ifrån orten och då man ej på den tiden hade timmer att sälja, måste man ha något annat och deribland hundskinn och pelsar. Nu derimot har man så stora och många inkomster att man kan hålla sig med rosiga och kulörta hundar. Och det är väl bäst att var och en får ha de hundar han tycker mest om. Men jag som är gammal tycker i många fall om det gamla, och de gråhundar man hade i min barndom voro väl hufvudsakligen afkomlingar från den gamla jämthunden, som utom det präktiga pälskinnets äro kloka och präktiga på många sätt. Men de kullörta äro så tomma och frusna.

**Svin** voro förr mycket högre och hade en pels med mycket tjockt och långt hår, och voro ofta svarta varaf ett stycke skinn fins här, och de fingo till stor del själf skaffa sig föda under somrarne under 1840 och 50 talen samt förut. Under 1870 och 80 måste de alltid stå inne och urartade, och fingo krokig rygg, ben och hufvud, nu har man åter ett godt ras.

**Elgar**, som enligt de gamlas utsago, gingo som jethopar fångades i gropar om nära eller cirka 4 alnars (ca 2,5 meter) djup, vari träspjut voro nedsatta, och dessa voro möjligen i de flästa fall försedda med järnhylsor vars spets hade cirka 1 a 1 1/2 tums breda eggjärn, spjut af bara järn och stål torde

även användas under den senare tiden, och öfver dessa spjut täcktes grafvarne fint och försåtligt. Elgfångst i gropar idkades samfäld af skilda byalag, på så sätt att hudarne delades, men kropparne skulle tillhöra de närmast boende, d.v.s. de som hade skyldighet att vittja. Emellertid torde nog de stackars sönderstungna djuren ofta få ligga och pinas flera dygn, ty det torde väl ej löna sig att vittja alla dagar. Men sedan en nittonårig yngling i Ede Per Månsson (eller Mårtensson) föll ned i en Elggrop och blef genomstungen så att tarmarne runno ut, varaf döden följde efter 1 1/2 dygn, detta hände år 1788. Och i följd af detta blefvo sådana fångstsätt genom Sockenstämmobeslut förbjudna i Hammerdal, men de idkades även sedan såsom annat tjufskytte.

I en senare tid användes s.k. drag, som bestod af en grof roa eller lunna med ett kort spjut i ena ändan och den andra fästades vid 2ne träd, sedan spändes draget i en båge och fästades i ett lätt lossat giller, som stod i beröring med en sträng eller tömm öfver Elgens tillämnade väg, varigenom gilret och draget skulle lossna och slå till i det ögonblick Elgen kunde träffas vid hjärtadt af det farliga spjutet, men dessa voro även farliga för både folk och kreatur.

Snaror af grofva rep har även använts vid Elgfångst. Vid alla dessa 3ne fångstsätt



*Älgjakt på skidor, teckning av J. Tirén. Ur Sven Ekman: Norrlands jakt och Fiske, Uppsala 1910.*

användes enkla och omärkliga stängsel för att leda Elgarne i faran. Ett annat grymt sätt att döda Elgar, utfördes af skjickliga och uthålliga skidlöpare som jagade och pinade de stackars djuren på vårarne då den djupa snön blifvit hård så att de i dödlig ångest ej gärna kunde komma undan och dervid kämpade för sitt lif, till dess hud och kött i vissa fall kunde slitas bort från deras ben i den hårda skaran. Och det skall ha förekommit att dräktiga Elgkor fallit på knä inför och emot sina förföljare! Stackars djur. Och även då tjufskytte sker under menskligare former, är det ett ont som borde ryckas upp med rötterna, men då tjufskytten har medhjälpare har det alltid varit svårt för ordningsmakten att få de skyldiga straffade.

Det torde dock vara bättre nu än förr. Jag tänker att Elgfångst, även under tillåten tid borde inskränkas, ty detta värdefulla djur har förminskats allt för mycket ifrån den tid de gingo som jethopar. Och huru många tusen Elgar, Bäfrar och Uttrar m.fl. skulle ej kunnat lefva och förökas bara inom Jämtland utan att göra nämnvärd skada? Och hvilket betydligt bidrag till köket och kassan, skulle man ej årligen kunnat få af dessa värdefulla djur, om de blifvit förståndigt skyddade för varg liknande jägare? Men det är nu delvis försent att tala derom.

**Tranor** (och även "grågås" gäss) har man förr ofta fångat i snaror och saxar på vårarne, då de kommo och sökte upp de första barfläckarne vid källor och dylikt och det hände att de kunde få lämna sin ena fot i den försåtliga saxen för att sedan lida en långsam död. Det är dock i detta fall mycket bättre nu, dock torde detta delvis bero på att det nu lönar sig mindre. De kunde även en och annan gång skjutas.

**Svanor** har sällan kommit till våra orter. Och dessa, att ej tala om andra fåglar m.m. har sin maka mycket kär. Och det hände att då ett sådant svanpar kom upp till Svanin-

gen, sedan sjöarne blifvit isfria, att den ena blev genast skjuten av en oförståndig skytt, och att den efterlevande kom tillbaka flera gånger även en gång andra sommaren och dervid uppgivande ett sorgligt ljud. De som sågo svanen och hörde hennes sorg tyckte att detta var mycket sorgligt. Enligt vad de gamla berättade under 1840 talet.

**Änder** har förr hufvudsakligen skutits på vårarne men nu är det betydligt bättre öfverallt. Utom att vissa yrkesskyttar, med sina hagelbössor m.m. torde såra och döda allt för många, särskild af ungarne. Det gifves dock undantag, varaf jag vill nämna ett fall, nämligen från Gårdstjärn i Gåxsjö, der man genom en oskrifven lag låtit änder med ungar få vara i fred derstädes, och denna åtgärd har sedan genom skriftlig öfverenskommelse och fridlysning förnyats så att de nu under cirka 50 år ej skjutits något nämnvärdt derstädes och då endast af främlingar som ej viste om förhållandet, men såväl dessa som ock, om det varit någon af byalagets unga och lifliga skyttar som har haft lust att skjuta, har genast afstått derifrån då vi talat vid dem om saken. Och det var så att säga, en oerhörd mängd änder af flera slag, ty det var oerhörda mängder troll af olika fasoner i den lilla tjärnen som torde utgöra en läcker föda för en del änder, och en del torde även lefva af gräs och kunde även gå upp i höljderna.



Älgfamilj på skolplansch av Nils Tirén 1918.

Och som ett litet prof på huru spaka de kunde vara må anteknas att då jag slog det långa starrfordret vid tjärn kanten slog jag af hallsen på en stor ann, som sedan flög emot mitt bröst, och höll sig der, tills blodet runnit af henne och hon föll ned, detta gick fort men blodig blef jag, och under ett annat år slog vår slottkarl Sved Ola hufvudet och den ena vingen af en mindre ann uppe i höet å näset. Men nu har det kommit friskt vatten efter det nya diket ifrån sjön och utloppet från tjärn är uppränsat, varaf följde att mer än hälften af "trollen" äro borta och tjärn är mycket mindre och antalet änder har även förminskats. Men ännu är det många som uppföder sina ungar derstädes.

Det var även ett nöjje för såväl oss som för främlingar att få se så många stora och små änder i fred och ro uppföda sina ungar invid gårdarne. Och det hände nästan årligen att någon af de större arterna kommo macherande förbi våra husknutar med sina många och stora ungar, för att flytta dem till Gåxsjön. Men att 6 a 8ta st. änder kunde sätta sig på Gåxsjö kyrktorn och kyrktaket var på sitt sätt ovanligt och hände på sensommaren 1901 a 1903 och dervid kunde några flyga ett litet stycke, men satte sig åter på tornet.

**Tjäder** kunde man enligt de gamlas berättelser skjuta "på leken" och de kunde äfven sätta ut snaror på dessa platser, men då någon tjäder tupp gick i en snara och började hoppa och flaxa, blef han genast angripen af de andra, emedan han ej torde uppföra sig anständigt enligt tjädertupparnes sed. Tjäder med honor fångades i snaror på höstarne af gamla gubbar och unga pojkar, som derigenom kunde förtjäna en slant. Och skyttar brukade skuta desamma särskild på vintern, då han satt uppe i talltopparne. Nu får man ej fånga fågel i snaror, så att gamla och barn må se sig om efter någon annan inkomst, och det lär väl

nog gå bra för de flästa. Emellertid har nu skyttar befriats ifrån många konkurenter och torde tjäna stora pengar vid skjutande af tjäder m.m. Mig synes dock som, om man begagnat hinkor, till sina snaror, som jag m.fl. begagnade cirka 60 år tillbaka så hade detta knappast varit mera djurplågeri än vad som kan följa med skjutning, då en och annan blir bara sårat.

**Orre** om den kan sägas nästan det samma som om tjäder men orre söker ofta sin föda även i björktoppar och var mycket talrika förr. Och det var ett nöje att höra hans spel på vårarne då de sökte locka till sig honorna, och man kunde då få höra spelande från flera ställen, även i närheten af gårdarne och då var det vår och allt var roligt, nu hör man sällan orre.

Hjärpe har även minskats betydligt, ty de som har god tid, kan med god framgång sopa bort Hjärpen med sina hagelbössor. Utom vid ungarnes uppväxt brukar hjärpen uppehålla sig parvis i varandras närhet. Och dervid ofta pipa och svara varandra, även skyttar har medfört så kallade hjärppipor med vilka man narrat den intet ont anande hjärpen inom "skåtthåll".

**Ripor** har även förminskats tack vare hagelbössor m.m. Ty vissa herremän m.fl. torde ha ett stort nöje i att skjuta ripor och ungar särskild i fjälltrackterna. Förut kunde det vissa år komma mycken fjällripa även hit, så att under vintern 1852-53 togo vi inom gården 185 st. ripor, deraf tog jag cirka 100 st. och far m.fl. öfriga, men vi fick då ej mer än 6 skilling pr. styck. Men det är nu 63 år sedan jag fick så många ripor, och förr i tiden tog en Norsåkerbo kanske ännu flera på en vinter. Men efter 1853 har jag knappast tagit en enda ripa och icke heller många andra fåglar.

**Rapphöns** förekom icke här, så vitt jag mins under min barndom, och det är väl först



under de senare åren de kommit hit, och de får lida mycket af snö och köld och torde i de flästa fall, gå åt för varje vinter.

**“Skör” (skator)** gör skada på svalägg och ungar samt hönsägg m.m. och är derföre mindre omtyckt, oaktadt de äro hos oss även under vintern. De gamla sade att hon börjar bygga sitt “bol” (rede) på fettisdagen? Att de bygga sina bon och lägga sina ägg och utkläcka sina ungar inne i hus torde sällan förekomma och må derföre anteknas. Och detta hände i vår gård år 1910 att ett skatpar byggde sitt bo i en ryssja upp under taket i “nöstran” (båthuset), hvilket var ovanligt. Men då jag fick se detta och höra af en pojke att hon även hade ungar lät jag honom rifva ned “bolet” och slå ihjäl ungarne, ty vi tycker ej om skator emedan hon tager ägg och ungar af husvalan m.fl. Men skatparet höll även sedan hus i båthuset både under sommaren och följande vinter, d.v.s. att nästan alltid både sent och bitida samt natt och dag då vi kommo till båthuset flögo de ut derifrån der de hade sin plats på ryssjorna eller några stänger nära taket, och andra våren började skatparet bygga upp sitt gamla bo (rede). Men olyckan ville att båda två gingo in i en af ryssjorna och när jag då fick se detta, kanske ej första dagen, släpte jag genast ut desamma, men efter detta vågade de ej längre ha sitt hem i båthuset. Men jag var sedan ånger öfver att jag lät slå ihjäl ungarne och öfver att jag ej stängde igen ryssjorna ty om de fått vara i fred hade det väl blifvit minst lika tama som änderna i Gårdstjärn.

**Fiskhökar** voro förr mycket vanliga både vid Gåxsjön och andra sjöar häromkring, men nu är det många år sedan jag såg någon, visserligen har man huggit ned några gamla furor på vars toppar de hade sina stora bon, men de kunde väl bygga på någon mindre topp, men de äro borta och det är bra, ty de fångade ej så lite med fisk, och för dem som

ej sett sådan må nämnas att de kretsade omkring sjöarne från morgonen och en stor del af dagen och dervid på en höjd nr cirka 50 o 70 alnar (ca 30 a 40 meter) och när han blef varse en fisk stannade han och så, i många fall slog han då till kanske lika hårt som en sten kunde falla och vid vart 3dje eller 5te slag kom han med en fisk, men kråkor kunde vissa gånger röfva ifrån honom hans byte, så att han ej fick något till sina ungar. Och så kunde det även gå så att han högg allt för stora fiskar som drog honom ned i djupet, men då skrek han hårt och spjånade emot, och fisken drog hit o dit.

**Lom** är dock mycket skadligare och torde bara i Gåxsjön taga tio a 20.000 småfiskar årligen och borde derföre om möjligt utrotas.

### ***Ytterligare om djur och foglar, samt jakt och fiske förr och nu (fanns även i del 5-2)***

Under den tid Gåxsjö by, ej hade några bofasta grannar i nordväst, närmare än i Uhl (jule), Sörli, voro de innehafare av de vidsträckta områdena, upp till Stakafjället och troligen även till Gåxsjö vita fjäll. Och även i en sednare tid, till och med början av 1820 talet, innehade de utom sitt eget område både Norra och Södra avradslanden, som nu utgöra säx byar. Och några bevingade ord från dessa tider, kan lämna en liten bild, om hvilken oerhörd rikedom, på djur och fisk, som då uppfylde nämnde områden.

*Att "om allt annat tar slut, så tager aldrig haren i skogen och bävern i Eng slut".*

*Att "Elgarne ginge som jethopar", samt Att dess mera fisk de togo dess mera fisk blev det".*

Vi har ej något särskild uttryck om Utter och annat vildt, men vi har hört och vetat, att det fans mycket av alla slag. Ja, det var så under den förra tiden. Men bävern tog slut. Och de stora Elghoparne äro borta.

Och erfarenheten, har visat, att icke heller fisken förökas derav, att man dödar honom. Men det är även så att fiskens, och fåglarnes avkomma äro till stor del även beroende av väder och vind och många andra omständigheter under deras första utveckling. Och om särskild den nedlagda fiskrommen och det utkläckta ynglet kunde skyddas från förstörelse skulle vi trots oförståndig fiskning, likväl då den hunnit växa till, ha fisk till överflöd, även om man misshushållar med densamma. Men då detta icke kan ske, åtminstone icke emot naturkrafterna, borde vi rätta oss efter förhållandena sådana de äro, d.v.s. att icke beskatta det lilla antal fisk, som lyckats leva över de första svårigheterna allt för hårt. Men tyvärr, har man på många ställen, minst av allt, tänkt på fiskens värde och dess bestånd. Och om några av största orsakerna till fiskets förfall, vilja vi särskild framhålla.

- Att fiske delägarne fördubblats många gånger, från den gamla tiden, hvilka under den stora konkurrensen efter fisk även funnit det behöfligt.
- Att förbättra sin fiskeredskap, men derigenom förökas icke fisken utan tvärtom.
- Att avstänga eller taga fisken under hans gång till de goda lekplatserna.
- Att fiska oförståndigt på lekplatserna.
- Att man nästan över allt har begagnat för mycket finmaskade fiskredskap.
- Att våra fiskevatten icke kunna värksamt delas emellan fiskerätsdelägarne varav följer, att alla vill taga sin del av den gemensamma egendomen, och en del att icke säga många, tyckes ej ha någon tanke på fiskets bestånd och förbättrande.
- Att den, under sednare tiden bedrivna timmerflottningen, har på olika sätt förorsakat stor skada på det späda fiskynglet, varav endast i Rångnoret hundratusenden dödat av det förorenade vattnet m.m. att ej tala

om de hundratusende rom, som nedläggas på lekplatserna men till stor del uppätes av lake och andra snyltgäster.

Efter dessa m.fl. tydliga orsaker till fiskets försämring, borde alla bliva eniga att så långt vi kunna, skydda och förbättra våra fisken, ty om vi inlade hälften så stor omsorg om våra fisken, som om våra husdjur, skulle de kanske lika tacksamt belöna vårt arbete och våra uppoffringar, i det vi sedan eller derigenom finge mera fisk, med mindre arbete. Gåxsjö by och många andra, har visserligen gjort något för fiskens bästa, i det de kasserat sin mest finmaskade fisk-redskap, hvilket naturligtvis varit till stor fördel, men i följd av ofvan påpekade missförhållanden m.m. är fisket betydligt sämre än förr. Och särskild i följd derav, att vi icke kunna dela våra fisken, följer även, att de som har jämförelsevis bättre tillgång på finmaskade nät, för att kunna behålla sin andel av fisken, vill förorda sådan fiskredskap de själva äga. Och dessutom vill någon påyrka att vi skola försöka återtaga vår gamla sedvane rätt, att var och en får fiska såsom han behagar, ty gammalt gjorde de så, de togo vad de kunde och hade fisk nog! Ja, så kan man resonera.

Men andra derimot vill förneka det berättigade, i att skydda och förbättra fiskena, men frukta att det är oklokt att låta honom växa och förökas allt för mycket, ty kan hända att fisken då ej finner tillräcklig föda. Ett sådant tal kan under vissa förutsättningar ha större fog för sig än det föregående. Men vi betvivla om det är värkligt alvar, i en sådan farhåga, då de torde minnas att fisken i våra sjöar var lika god under den tid det fans minst två gånger så mycket fisk i de samma. Och enligt vad vi alla borde känna till, behöva vi numera, alls icke vara rädd att det blir för mycken fisk, utan tvärtom.

Och hvad det angår bäfvern, torde även de, som ej tyckes ha någon omsorg om små-

fisken, eller lust att vänta något på hans tillväxt likväl undra varför de icke skyddade den värdefulla och oskyldiga bävern? Och vi har lust att tillägga detsamma om Elgen och även Uttern. Ja, varför skulle de handla så lättsinnigt emot dessa värdefulla djurarter. Då tusenden av varje sort hade kunnat leva och förökas bara i Jämtland, utan att göra nämnvärd skada. Och vilket bidrag till köket och kassan, hade de ej kunnat lämna för varje år. Ja, varför har man varit så trög och likgiltig om att skydda de värdefulla djuren, och även den värderika fisken? Här sannas fullkomligt, att snålheten bedrog visheten. Och vi kunna tillägga att det praktiseras lika oförståndigt ännu, särskild vad det angår fisken, oaktadt många inser det dåraktiga, i ett sådant förfarande.

**“Skör” (skator)** gör skada på svalägg och ungar samt hönsägg m.m. och är derföre mindre omtyckt, oaktadt de äro hos oss även under vintern. De gamla sade att hon börjar bygga sitt “bol” (rede) på fettisdagen? 1910 byggde ett skörpar sitt bo på en ryssja upp under taket i “nöstran” (båthuset) hos oss, hvilket var ovanligt. En gosse fick rifva ned “bolet” och döda ungarna, men skatparet har även sedan haft sitt hemvist utan rede på ryssjorna derstädes både natt och dag i flera månader då de ej varit ute särskild vid gården för att skaffa sig föda m.m.

### ***Om Nybyggarna på Afradslanden (jfr motsvarande avsnitt i del 5-3)***

I följd af Myndigheternas kungörelser, sökte och erhöill några Dalkarlar Störåsen och Skafbränna till Kronobyggen, varvid även några Gåxsjöbor försökte att erhålla desamma, men det var då redan försent. (vår gård m.fl. voro nöjda med sitt eget). Dessa Dalkarlar med sina familjer hade det mycket knapt ifrån början, men de arbetade så godt de kunde och voro rädda om det lilla. De sade att “Stor Henrik” hade 17 barn med sin hustru. Men det var knapt med födan, och

då de fingo höra att en qviga hade gått åt i Sikås, sedan de släpt på bete och att hon fick ligga i skogen, så foro de dit och tog upp henne till meniskoföda, oaktadt hon legat cirka 8ta dagar, och då min far frågade huru de kunde göra så svarade en af pojkarne, jo, “dä ä fett i bena”. De togo även ett annat själf dödt kokreatur och förde hem till föda.

Stor Henrik var stark och tog stora träd då han skulle bygga sitt fähus så att han ej behövde mer än tre betingar (stockar) för att få dörren antagligt hög. En annan af dessa Dalkarlar hade brutit upp cirka 50 målningar (drygt 4 hektar) åker hos andra, men blött obetydligt hemma. Och då en klok man i Föling förebrådde honom att han så skulle försumma sitt eget, och att han heldre skulle ha brutit hemma, varpå Nybyggaren svarade att “jag viste det jag å om födan sträckte så till”. En tredje af dessa, “Gangs Anders” blef bjuden på bränvin af Nybyggars gumman “Spel Kari” i Sikåskålen, som även torde vara från Dalarne. Men då han sade nej till en sådan gåfva, blef hon arg och sade att han tänkte väl bli rik han, och kallade honom Rik Anders och detta namn fick han sedan ha, jämte sitt eget.

Vill härvid nämna att hans dotter Kerstin som blef gift med Jonas Karlsson i Nyland och sedan hon blef Enka bosatt i Gåxsjö. Och fastän icke heller hon var rik donerade hon 1.000 Kronor till Gåxsjö kyrka. Ja, kanske tack vare att hennes far kunde afstå bränvinet, och hon själf var ytterst rädd om det lilla, kunde hon gifva en så stor gåfva. Nybyggarna på Störåsen ringade även en björn, men då de på vintern skulle taga desamma, måste Stor Henrik som var något ofärdig och i följd deraf även senfärdig, bära matsäckarne, men för att även han skulle ha något att skydda sig med högg han en stadig spak som även skulle användas som skidstaf. Och alla gåfvo sig i väg på skidor efter björnen, men jakten artade sig så,

att Stor Henrik som var långt efter, stötte emot björnen vid en "iböj" (låg) (vindfälla) och Stor Henrik lyftade sin tunga staf och "dunkade till, och så dunkade ja till en gång till", som han själf sade och björnen segnade ned, och Henrik ropte "här ä björn" och när de kommo satt den starke på den starkaste. Och när Stor Henrik sedan kom till Östersund, samlades många omkring honom och betraktade hans näfvar och handledar. Skafbrän Gubben och hans käring hade litet att äta, min far erbjöd dem då att få komma och hacka potatis hos honom och få vad de hackade å ett vist stycke. Det var ett svagår, de kommo, hackade och åt, men då gubben frågade om hon var mätt svarade hon "int ä ja mätt, men ja blir så stinn så stinn".

Det var Jämtar som började på Klumpen och J. Wigg från Häggenås var en af de första och satte sig ned nästan på högsta toppen, der han blant annat hade en bod som saknade fönster och golf. Det är dock möjligt att de lagt ut granbark som i vissa fall kunde tjäna både till golf och tak. När butoursan (Moster) från Gåxsjö kommo, ty det var nära rågången tyckte hon synd om barnen och släpte ut dem och gaf dem mat, men då Moster skulle fara, ville barnen få blifva instängda, dessa barn lefde till hög ålder. Erik var mycket lätt på foten och han och hans hustru som hade födoråd arbetade flitigt och bärgade 20 a 30 st forderhärser å en simpel skogsloft och buro även in fordret å den visträkt slotten, oaktadt de tillsammans voro nära 180 år.

Fadern Gubben Wigg var en hedersman och många historier om honom kunde anteknas, men vill nu blåt nämna att det från början var smått om födan och derföre åt han ett mål mindre om dag än andra, och trodde sig dermed ha list 7 mål i veckan. Och när han blef gammal var det 2ne unga sprättar timmerkörare och grannar som sade till honom att de förtjänat tio kronor pr. dag vardera, varpå han svarade att "det väx opp folk som

int hele vala kan föö", ty han viste att om de förtjänat ännu mer hade de varit lika tom ändå.

De gamla sade att Plutarn var den förste som började på Kakuåsen vid den lilla åkern, se sid... Lars Kämpe blef hans efterträdare, sedan har det varit 14 ägare på denna gård, Anders Ersson och Per Markusson m.fl. äro nu de sista. Olof Larsson från Sörgården, Gåxsjö var den 3dje men flyttade och fick ett torp vid Klumpen. Son Lars i Brattåsen lefver ännu och är arbetsam och går ofta till kyrkan m.m. trots den långa vägen. Han är cirka 90 år och hans syster Brita var 94 år 9 mån. och 28 dagar när hon afled och brodern Per var 92 år 11 mån. o 11 dagar när han afled. Johan Rask från Ottsjön var den fjärde på Kakuåsen, han sökte och fick en 1/4del af Norra Afradslandet. Son Nils fick gården, hade mycken skogsloft samt 5 a 6 körhästar m.m. Samt 16 a 18 kor m.m. Henrik Larsson från Gästrikland som vanligen fick heta Gestriken hade ett litet ställe på västra sidan om den första gården men flyttade till sydöstra sidan. Det har varit många historier om honom, men vi gå dem förbi. Hans äldre son Lars flyttade till Ollebacken likaså hans dotter Anna men son Anders Huss stannade hemma. Dennes son Jacob Huss lefver ännu. Gestriken hade det knapt och vid en resa till Yxskaftkålen gick han vilse på västra Elgflon i snöyran och tröttnade. Han hade försökt att göra upp eld med stål och flinta m.m. men det gick ej, han stannade vid en tall och lade sina hanskar till hufvudgård der de sedan funno honom död i närheten af Lomåskälavägen. Göran Gädd var även en af de första och hans hem var östanföre dalen.

Vidare må anteknas att Lars Kämpes son, Blom som blef hans efterträdare, företog sig såsom ofta sed var att hugga Julved vid eldbloss af tjärved, men då det började dagas, körde han till skogen efter forder, men under tiden brann Julveden, vedlidret



och kornladan upp. Jöns Jönsson från Lorås blef Kämpes och son Bloms efterträdare. De öfriga samtida d.v.s. utom dessa var Nils Johansson, Anders Huss, Frid Mårten, Nils Ersson, Göran Gädd och hans måg Pål Kämpe från Storåbrän samt Olof Jonsson från Laxsjön och Jöns Ersson från Ede, de 2ne sista hade 1/3 vardera af Gädd Pål Kämpes gården.

Af de äldre i Kakuåsen må dessutom nämnas bröderna Jöns Jönsson och Jonas Jönsson och bröderna Erik Nilsson och Olof Nilsson, och Johan Nilsson och Lars Nilsson. Samt Jonas Olofsson och Olof Danielsson, samt Per Wik (Lomåsen), Frid Per och Jacob Huss. Skulle man sedan börja antekna de yngre bönderna m.fl. såsom Olof Kämpe, Nils Mårtensson, Jöns Olofsson och Vik Jonas och Erik Jönsson m.fl. så blir det en allt för lång lista och dessa äro unga. Och vill då heldre nämna, att från och med Lars Kämpes till och med Pål Kämpes var det vanligt att man gick tillsammans i mässmårsböna då man ej var till Kyrkan i Hammerdal d.v.s. under samma tid Gudstjänst höls i kyrkan, och utom dessa två må nämnas Olof Danielsson. De läste en predikan ur en god postilla jämte bönerna, och sången var även ungefär som i kyrkan. Och snart sagt alla gingo med vid dessa m.fl. andaktstunder. Även Landshöfding Lagercrantz deltog i en sådan vid genomresa och Olof Danielsson läste.

Det var dock vid och efter den stora väckelsen under 1850 talet det var mera lif i dessa s.k. böner, och i sången deltog snart sagt alla med kraft och värme. Ja, det var en blomstringstid på Kakuåsen. Men sedan "blefvo alla sömniga och sofvo". Och vid ett husförhör ville pastorn att de skulle åter börja med s.k. mässmårsböner, men fick till svar af en särskild person. Ja, om det vore någon annan som läste än ... så skulle vi gå. Ja, Kämpe, dog och sedan blef det ännu sämre likasom i många andra byar. Må Gud

med sitt ord och ande få blåsa nytt lif i de döda benen hos alla.

På Lomåsen började Jonas Olofsson år 1822, men A. Björk i Långerhusen, Sikås, gjorde ombyte med honom och blef så den andre. Och Björks son d.v.s. yngre A. Björk svåger Erik Jonsson i Sikås köpte af Per Hansson i Nyland och fick Björks bifall att få bygga på Lomåsen år 1824. Inom den plats han satte stugan, d.v.s. under densamma, var det 28 stubbar, men han och hans barn och barnabarn har arbetadt mycket derstädes. Fältväbel Nyström eller särskild hans Måg Per Vik blef ägare till hälften af A. Björks gård i det att han köpte af Björks Svåger Karl Jonsson som började. P. Vik kunde drifva arbetet och blef även ägare af Jöns Erssons gård i Kakuåsen. Gamle A. Björk och son A. Björk samt sonson A. Björk hade gården efter varandra och alla tre voro framstående män, och alla tre vora ofta, eller vanligen bönpräster, d.v.s. föreläsare vid andakts stunderna hemma samt även vid tillfälliga besök i andra byar.

Jonas Edbom och Per Hansson torde väl ha erhållit Kaptens Riktmans rätt och satte sig ned i östra Nyland år 1817. Men redan förut hade väl Fågelnäsets folk fäbodas i Vallen. Emellertid kom Per Hansson i Nyland att stöta ihop med Ottsjöborna om äganderätten och då han ej trufdes i Nyland och icke heller fick han flytta till Lomåsen der han hade en mjölkbod, så flyttade han tillbaka till Häggenås. Edboms barn, Sven, Erik, Karl och Maria stannade i Nyland. Karl var dock en tid på Lomåsen, Kerstin blef gift med Edström i Mo och Jonte flyttade till Högarne, Edboms son Sven och hans hustru Karin satte sig ned på Öhn, Västra Nyland och hade litet att börja med, men de voro mycket arbetssamma och ordningsamma, och några ord efter henne lyda så, "Vill int man pass tia, int pass tia man" och "dom säg ta lycken män de e fell mytje som dom fer at te". Hon ringaktade dock ej Guds makt och

hjälp, deras son Jonas fick gården. Anders var dräng i Gåxsjö, men sedan han blef gift, blef han ägare af Qvarnbränna, Sven afled vid något öfver 20 år. Karl Svensson var skraddare och målare samt en tid Utsäljare vid H.H.A.B. Men hade redan förut fått en del af farsgården och byggde ett trefligt ställe, med hjälp af sin hustru Anna Jönsdotter. Hon och deras fosterson Jonas Jonsson samt hans hustru äro döda. Jonas Svensson och Karins barn, Sven och Maria har farsgården, Karin har handel i Gåxsjö, Erik, Ingeborg och Märet är hemma. Per Eliasson från Görvik hade även en gård på Öhn, men flyttade tillbaka.

Anders Jönsson och hans Måg A.M. Nyström var ägare af stora gården. Den senare arbetade upp gården till en af de bästa ehuru han hade många födorådstagare och många barn. Efter hans död fingo de yngre sönerna Anders och Emanuel gården men sålde den till E. Taflin som styckade upp den till egna hem. Erik Jonsson och hans fader J. Edboms gård tillhör Gåxsjö Kommun och Marias tillhör brorson, Sven Ersson och Karl J. S., Erik och Erik Elias. Dessa här ofvan antecknade Nybyggare och deras efterkommande m.fl. på Södra och Norra afradslanden, reda sig i almänhet mycket bra. Och Gåxsjö borna har det nu mycket bättre, än under den tid de hade dessa stora arialer. Ja så kan det gå.

### ***Om säd och brödämne m.m. (fanns även i del 5-1)***

Våra fäder fick lära sig hushålla, ty de hade ej så stora inkomster som i nuvarande tid af de stora skogarne m.m. Och byteshandel med andra orter, skapade icke heller någon öfverflödstitid, ty transporten försvårade densamma. Och till vardagsbröd begagnades vanligen en blandning af lätt säd och agnar kanske sämre än vad som nu i allmänhet males åt svin. Dessutom furu d.v.s. den inre vita barken af medelstora och släta tallar, den vita granbarken kunde även begagnas

på vissa orter, och sådan bark användes både till bröd och gröt. Man torkade och krossade barken och sedan kunde den malas till fint brödmjöl m.m. Och till furugryn, hyflade man den torkade barken på en sträckbänk m.m. vid grötkokning af furugryn (sedan första vattnet afslagits) tillsattes kornmjöl efter som man hade det, och sådan gröt gick mycket bra äta, då man hade god tillgång på mjölk. Till furubröd tillsattes även något kornmjöl, och man påstod att detta var bättre, än bröd af lätt säd och agnar, hvilket dock begagnades mycket mer, även under goda år.

Ty de voro rädda om säden som även fick heta "Guss låne" och det kanske af flera orsaker. Ja, man var rädd om säden, för att om möjligt ha något till de hårda åren, ty det blef allt för dyrt att köpa från de aflägsna orterna, och i följd af denna sparsamhet fans det vanligen något på lager, åtminstone i en del byar och gårdar. Och i goda år fans det mycket korn, samt även ärter och råg. På 1850 och början af 1860 talen torde det nog finnas cirka 8.000 Tnor (*ca 1 200 kubikmeter*) säd på lager endast i Hammerdal, varaf Gåxsjö då utgjorde en del. Och kornpriset kunde gå ned till tio Riksdaler tunnan (*idag ca 500 kr*) och derunder. Det förefaller underligt att de förr kunde ha så mycken säd på lager vissa tider, och nu köpes det så mycket även under de bästa år. Ja, vad är orsaken? Naturligtvis är det mera folk, men det är nog även många andra orsaker, och man är nu icke så rädd om något.

Det hände även att den hopade säden fördervades, detta dock mindre i Hammerdal, än på vissa andra ställen. Emellertid hörde det till god omtanke att ha säd på lager, då svagår inträffade, ty det var icke så lätt att få tag i mjölsäckarne som nu, säd och mjöl fans ej i den svagt utvecklade handeln och att köpa säd ifrån kusten och andra avlägsna orter, blev både besvärligt och dyrt. Och frösäden ville de icke taga från

de sydöstra orterna, men måste dock göra så vissa gånger, åtminstone en del. Men det förefaller underligt, att de förr kunde ha så mycken säd på lager, och nu köpes det mycket mjöl även under de bästa år? Men så fingo de äta tort och groft bröd, då vi derimot får äta finfint bröd, att ej tala om andra fina och söta bakelser, som våra förfäder ej kände till.

### ***Något om säd- och forderskörden (fanns även i del 5-3)***

Vid sädesskörd begagnades vanligen skära eller s.k. söjd under 1840 och 50 talen och korn banden drogs vanligen på stängen 10 på varje. Men i Gåxsjö m.fl. byar, har man dock hufvudsakligen begagnat lie med krag vid skörden, och sedan härsjat kornbanden i s.k. finnhärsjor om 12 a 22 roars höjd, men då säden frusit bort har man vanligen härsjat kornet, halmen som hö. I vår tid användes ej skära lika almänt som förr, ty det är beqvämare att begagna lie och många

börja härsja sitt korn som hö äfven under goda år, dock i vissa fall med axändan emot sydost. Och de olika sätten har sina fördelar och olägenheter. Att härsja i finnhärsjor är fördelaktigt under regniga höstar, och dessutom kan man få börja höstplöjningen genast efter skörden. Men om man drager kornet på stängen torkar det fortare, om det blir gynsamt väder. Och att härsja kornet som hö, har nog äfven sina fördelar, i synnerhet om man vänder axändan emot solen, då är det vist icke så dumt särskild i vår tid, då man icke har lust att bocka sig på gammeldags vis. Skördemaskinerna har ej kommit i något allmänare bruk, ty åkrarne m.m. lida ofta af liggsäd. Vid Rågskörden har man äfven lagt bort skäran och begagnar nu mer och mer allmänt lie och råghärsjorna har vanligen 3 a 4 roars höjd, såsom förr.

Vid höbergningen har man under 1840 och 50 talet vanligen torkat detsamma på marken innan man härsjat upp det, ty man gödslade vanligen ymnigt på de små tegarna



*Slätter hos Anders Hansson i Gåxsjö.*

och derföre var torkning på marken nödvändig. Det skogsfoder som man kallar hästfoder har man både förr och nu, torkat på marken, om detta låtit sig göra, innan man härsjat upp detsamma. Men det skogsfoder som man kallar starr, måste man alltid torka på marken i synnerhet om den skall stå ute till vintern ty i så fall måste man lägga 2ne lag med starr emellan varje roa och sådana härsjer har man kallat "starlass" Och en bonde kunde ha 50 a 100 st. sådana lass ute på "starfloarne", att köra hem för varje år under 1840 talet. Nu slår man väl icke 1/10del deraf, ty slottern har försämrats m.fl. orsaker, men så har man nu så mycket mera hö i stället, och så godt är väl det.

### ***Marknader, Handel och handelsresor förr och nu***

Vid den gamla marknaden på Frösön torde det ej finnas varken Hotell eller Karusell, och varorna voro väl bra mycket annorlunda än vid nutidens marknader. Och sina varor stälde de upp på grofva kubbar som även utgjorde bord och stolar, det är dock möjligt att de dessutom använde grofva, klufna och täljda furuplank sådana som begagnades i alla golf och även bord, under förra delen af 1700 talet, att lägga sina varor på.

Och Pål Andersson i Ottsjön hade med sig till denna marknad färskt Björn, Elg och Bäferkött (spoln) samtidigt, varaf han bjöd sina vänner såsom brukligt var, och de tyckte att detta var mycket att kunna ha alla tre sorterna på en gång, ty de hade aldrig lyckats få tag på mer än två sorter samtidigt. Denne Björn, Elg och Bäfver Jägare Pål Andersson lefde det oaktadt i cirka 95 år då han brände sig hvilket även bidrog till hans död. Hans båda söner Anders och Erik afled även samma år. Vidare att Anders begärde skifte inom byalaget, men samma dag som kungörelse om första sammanträdet upplästes i Föllinge kyrka afled han. Sedan blef det marknader i det nya Östersund, som

redan hade förutsättningar för en lämpligare marknadsplats än vid det gamla stabb- och plankdiskarne på Frösön.

Och vid marknaderna i Östersund samlades snart nog mera folk än de som kunde få husrum öfver nätterna, så att ej blott de närmaste foro hem på qvällarne, utan många från Länets utkanter m.fl. foro bårt till byarne för att få nattqvarter. Men en gubbe och hans hustru från Laxviken ville ej tvinga sin häst en sådan äxtra resa, utan då de fingo in hästen i ett "sjul" skulle de själfva hålla till godo med att ligga i brädskrindan ute på torget, och lade "hufven" (locket) öfver sig för att vara någorlunda skyddat emot kölden. Och detta hade nog fått duga om ej en långfingrat individ, som var ute tidigt på morgonen, för att se efter om han kunde finna något, fått se ett klädesplagg hängde utöfver skrinkanten, och ryckte till sig detsamma. Och gubben kunde ej så hastigt komma upp för att se efter, men då han fick reda på detta blef han arg, och så ofta han sedan talade om denna historia, kunde han även tillägga, Att "han tjufven skulle ha varit dragen öfver klönran". Men nu behöfver man varken köra till de långt aflägsna byarne för att få husrum öfver natten, eller ligga ute i brädskrindor.

Hammerdalsmarknan har även varit mycket besökt under förra tiden och särskildt under 1840, 50 och delvis 60 talen, ty det samlades folk från när och fjärran, från Ångermanland, Medelpad, Helsingland och Dalarne. Varaf en del voro hästhandlare, vidare från Norge och särskildt från Lie socknarne, att ej tala om alla från olika socknar i Jämtland. Och endast från orter nordväst om Gåxsjö kunde man få se långa rader af marknadsbesökare, d.v.s. cirka 60 a 70 hästar med folk och marknadsvaror och cirka 40 st. löshästar, allt årligen och dessa kommo efter "stickningen" öfver Gåxsjön, ty det var även en stor hästmarknad i Hammerdal. Och de som sålde "kramvaror" och



tyger voro väl till stor del från Östersund, Sundsvall, Hernösand och Västergötland ("Väskjötar") och det var vanligen två stånd med Guldsmeds varor och 2ne do med koppar. De kunde ock ha koppar på särskilda bord och diskar. Dalkarlar kunde ha stånd men många hade bara stora diskar för sina i mångt och mycket nödvändiga varor. Det var "nolaskogssar" från Sidensjö och Anundsjö som i synnerhet köpte tämningar (unghästar). Helsingar och Dalkarlar ville heldre ha körhästar. Vid senare delen af 1860 talen tog man bort Hammerdalsmarknan och dertill bidrog flera omständigheter, varaf må nämnas att Kongl. Majt. förordnade att man skulle se till och förkorta de allt för långa marknaderna, samt taga bort de onödiga. Men största orsaken var dock den, att många tyckte att marknaden hade urartadt till ett, så att säga, "folkets hus nöje".

Emellertid var det förut en stor omsättning af Varor och hästar m.m. Och man brukade köpa nästan allt vad man behöfde för hela året vid Hammerdalsmarknan, och naturligtvis skulle man sälja för ungefär lika höga värden. Sedan blef det s.k. Liquidation-smöten i stället för marknan. Men många voro missbelättna dermed och önskade att vi skulle få igen den gamla marknaden och en Kommunalstämma uttalade sig för behöfvet af en Kreatursmarknad i Hammerdal och uppdrog åt en vald Kommite att ingå till K.B. med ansökan att hos Landstinget få förord för en Kreatursmarknad i Hammerdal. Och ehuru dåvarande Landstingsmannen O.P.S. (*krönikans författare*) som skulle stå Hammerdalsborna närmare än de andra två från Ström, ej då hade någon hög tanke om nyttan och behöfvet af en marknad. Men måste dock göra vad han kunde för saken inom Landstinget och en knapp minoritet uttalade sig för, eller förordade en Kreaturs marknad i Hammerdal och Kongl. Majts. lämnade sitt bifall dertill vid början af 1890 talet. Och denne förde af flera orsaker en så att säga

tynade affärstillvaro till och med 1914. Och nu är den borttagen enligt Hammerdalsbornas egen önskan.

Emellertid var det många som trodde att Namnen Liquidationsmöte och Kreatursmarknad var orsaken till den ringa omsättningen, och det kan så vara, men det var även många andra orsaker och deribland hade Marsmarknaden i Östersund alla förutsättningar för att kunna draga till sig både köpare och säljare från hela Jämtland, ja, även Hammerdal. Och även Strömsund drager många till sig, se läkarefrågan i Hammerdal sid. 83 i första samlingen (*i original-et*). Ja, nya förhållanden har aflöst de gamla.

Även den s.k. "Stortia" som började med de stora Skogsäljningarne och stora afverknin-garne som nådde sin höjd 1873 och 1874 med ovanligt stora inkomster, men med ännu större behof för många. Och i följd af det senare har vi nu fått Landthandlare nästan i varje by och dessa har varit villiga att sälja varor till "marknadspris" och den stora Hammerdalsmarknan blef sämre och sämre och en del trodde att detta berodde på namnen, men det var de nya förhållandena. Ty förr hade man gjort en storresa till Hammerdal och dervid såld och köpt nästan för hela året, men sedan blef handeln på marknaden mera en bisak och nöjes tillställningarne hufvudsaken för många. Och Östersund har länge haft god tillgång på nöjen och allt möjligt.

Och de byar av Hammerdal som nu utgöra Gåxsjö församling, torde knapt behöva köpa varor för 2.000 Riksdaler (*idag ca 140 000 kr*) Pr år under 1840 talen och även sednare, men från och med 1874 har samma byalag varit liksom tvungen att köpa varor för cirka 50.000 kronor (*idag ca 2 350 000 kr*) årligen, och naturligtvis även betala desamma. Och lika "köpstark" är väl befolkningen över allt, men ändå klaga många handlande att de icke får sälja nog mycket. Och de stora im-

port bolagen (firmorna) tycka att handlande äro aldeles för mycket försiktiga och tröga att köpa deras varor! Ty särskild de firmor som huvudsakligen sälja utländska varor, lär hava den uppfattningen att ett lands välstånd bevisas säkrast dermed att detsamma är riktigt "köpstarkt". Men andra derimot som kommit att tänka på handelsbalansen med utlandet och jordens övergång till Bolagen m.fl. kan ej frigöra sig ifrån den uppfattningen att vi heldre är för mycket "köpstarkt" eller kommit derhän att köpa för mycket m.fl. orsaker och som ytterligare bevis för att vi äro nog så köpstarkt, må anteknas att en mark (32 lod) (ca 425 gr) kaffe räckte minst lika länge i en gård under 1840 talen som 32 K.g. efter den s.k. stortia.

Förändringen är mycket stor inom alla områden, men troligen störst i våra behov att köpa. Men under den tid vi hade så små behov att köpa, nemligen under 1840- och 50 talen, såldes hundratals hästar årligen, vid marknadstiden i Hammerdal och av dessa var största delen unghästar så kallade tämningar som huvudsakligen köptes av "Nolaskogssar" d.v.s. Hästhandlande från Anundsjö och Sidensjö m.fl. och befolkningen i deras hemort köpte och hade dem några år, varefter de sedan såldes som fina kör- och parhästar m.m. söderut. 3, 4 och 5 åriga hästar och Ston köptes av Helsingar, Dalkarlar och "Framläningar" (Jämtar) och en stor del av dessa hästar fördes direkt söderut, och ej den långa omvägen över Anundsjö m.m. Vid den nuvarande Hammerdalsmarknan säljas hästar delvis till representanter från samma orter som förr, men dock i ojämförligt mycket mindre antal, ty man ägnar sig nu mindre för häst avel och av det mindre partiet kan man nu sälja körhästar när som helst och dessutom är det ej så få som resa till Östersund och andra ställen för att sälja sina hästar och ingen torde ha lust att göra något nämnvärdt för att upphjälpa sin egen hästmarknad.

Härav kan man delvis se att förr sålde de mera än de köpte, och kunde därför ha något till andra utgifter, men nu är det tvärtom för många, och derigenom skulle det uppstå brist. Men så har vi många andra inkomster, som de gamla ej hade, och särskild de värdefulla skogarne, ty oakadt man har skänkt bort av desamma för många miljoner kronor, har ändå bönder och arbetare fått in miljoner kronor för skogar och timmer men då det ändå icke vill gå jämnt, måste en och annan eller särskild barnen till de förra även sälja sina gårdar eller delar derav och då helst till sådana som genom lyckade spekulationer blivitt penninge män. Ja, så har handeln utvecklats sig under de sista femtio åren.

Men många reda sig ändå godt på sina hemman genom arbete och omtanke, särskild om de äga goda hemman. Men vad det angår marknaderna, så äro de numera i många fall huvudsakligen endast folknöjen, och ett äxtra tillfälle att träffa vänner och bekanta. Men den verkliga behållningen av desamma är väl mindre än intet för de flästa. Det är väl huvudsakligen handlande och nöjes tillställarne, samt de som äga platsen, eller bo i dess närhet, som möjligen kan ha någon verklig vinning av tillställningarne.

Förr sålde man varor d.v.s. hästar och ladugårdsprodukter m.m. för större summor än man behöfde köpa och kunde därför ha något till andra utgifter, men nu är det väl i allmänhet tvärt om och skulle således blifva en stor brist. Men så har man nu många andra inkomster, som de gamla ej viste om, och särskild de värdefulla skogarne, ty oakadt man har skänkt bort af desamma för många miljoner, har man ändå fått in många miljoner kronor för skogar och timmer m.m. Och då det ändå ej vill räcka till kan man även sälja sina gårdar. Ja, så har handeln utvecklats sig under de sista 70 åren, icke blått inom vår ort, utan inom hela Sverige,

så att man nu kan förbruka bara kaffe, som torde vara till större skada än nytta, för cirka 40.000.000 Kronor för år, och likaledes andra lyxartiklar, för oerhörda summor, att nu ej tala om alkohol och vad som derigenom förderivas. Men det fins även många som reda sig af sitt jordbruk eller något annat bättre än förr, och en del har blifvit mycket rik genom spekulation och handel. Men många som förr hade det bra och deribland skogar för stora summor har slösatt bort allt sammans och endast lämnat onödiga och stora behof åt sina barn och barnabarn.

Förr än marknaderna i Hammerdal m.fl. utvecklades gjorde en del bönder m.fl. resor till de aflägsna orterna eller platserna dels för att sälja vad man hade, såsom ladugårdsprodukter och fågel m.m. och dels köpa vad man behöfde. Men sådana handelsresor voro ej som nutidens resor i beqväma vagnar på våra järnvägar, utan mycket tröttsamma skjutsresor ty man hade då ej för sed att sitta på lassen i mot och med, som en del kan göra.

Min farfar Erik Pålsson i Ottsjön gjorde även några resor till Stockholm med fogel m.m. och hade vid de resor då far fick följa med, 3ne hästar med lass, och försäljningen af fogel m.m. gick mycket bra. Och så köpte han sådana varor tillbaka, som behöfdes i Föllinge. Det var många Jämtar som gjorde sådana resor till Stockholm. Och även till andra orter, och deribland till Hedemora och dessa fick då heta "hinnmor käran" som köpte stora partier hinnmor liar och dessa voro mycket tunna och breda och begagnades allmänt.

Och det har berättats om nämnde Erik Pålsson att oaktadt han kom hem sent på aftonen efter en sådan långresa, hade han likväl givit sig ut tidigt efter tre lass skogsfoder som han tog på södra sidan av Ottsjön att han kunde komma hem med desamma tidigt på morgonen. Detta kunde nog vara

behöfligt då han varit borta så länge, men huvudorsaken var väl den, att han ville vara hemma sedan på dagen för att sälja sina varor.

Vid början af 1850 talet började man köpa långa, smala och tjocka liar s.k. Bänglingar från Lycksele och senare kanske även från Åsele. Men nu behöfver man ej resa längre än till Hammerdal, d.v.s. Sikås och Fagerdal m.fl. ställen, der man gör lika goda bänglingar.

Till och med början af 1840 talet gjorde bönderna många resor till Norge för att köpa sill och andra fiskvaror, samt slipstenaar och Zelboqvarnar och åtskilliga andra varor, varvid de hade med sig vadmal m.m. för att sälja. De fingo dock genomgå många svårigheter vid resan öfver fjället, särskild innan den s.k. Karl Johans vägen (över Skalstugan) blef byggd. Och det hände även att både häst och karl tröttnade och fick dö i någon snödrifva.

Men under fruktan för de svåra snöstormarne, brukade man vanligen förena sig i större eller mindre sällskap, för att vid resan öfver fjället i någon mon kunna underlätta resan och hjälpa varandra. Ty af många var det väl alltid någon som var mera kunnig, eller hade goda hästar som kunde finna vägen, d.v.s. som ej förirrade sig ifrån hufvudriktningen, som visserligen var utpräglat



*Ståndgårdet i Hammerdal med marknadsplats t v och kyrkstugor t h. Foto Tora Pettersson 1892.*

med långa störrar, vars öfre ända hade stora näfver hylsor, men sådana vägmärken voro till liten nytta under snöstormar på fjällen då man knapt såg sin egen häst.

Sedan Karl Johans vägen byggdes blef det mycket bättre. Och vid 1850 och 60 talen öfvertogo Västjämtarne varuförmedlingen emellan Jämtland och Norge d.v.s. vissa affärsmän i Näskott, Rödön, Ås och Alsen samt Mörsill m.fl. så att vid Hammerdalsmarknadens storhetstid var det ingen brist på Norska varor likasom icke heller på Svenska varor. Och nu är det våra Handlande som utföra och förmedla nästan all handel, och dervid behöfva de ej alltid göra sig så stort besvär, ty Handelsagänterna äro mycket tjänstaktiga att hjälpa till med vad som behöfves, och många gånger även mycket mer, så att, kan ej köparne låta bli att köpa vad man kan reda sig förutan, så inte kan Profryttare och Handlande göra det.

De gamla resorna till Salet (Solefteå) eller Pårmässmarknan voro även mycket tungsamma i synnerhet då man ej fick köra efter åarne. Det var Sallt och Järn, och även en del andra varor som man köpte i "Salet" eller dess närhet, dock indirekt i utbyte emot ladugårds produkter smör, talj, ost och kött samt hembarkat läder och även betydliga partier färsk fisk. Så att de kunde ha mera pengar tillbaka än vid utresan.

Och det var väl ingen här på orten som gjorde så många handelsresor till Salet som Olof Hemmingsson i Gåxsjö. De som voro med om de gamla resorna till Solefteå, Sundsvall, Stockholm och Norge hade många historier att berätta om dessa resor, såsom huru svårt och trångt det kunde vara på nattställena och att de vissa gånger icke alls kunde få husrum öfver natten, utan måste köra ännu en mil eller så sedan häst och karl voro väl uttröttade m.m. Men det var dock även så, att för dem som voro väl kända blef det vanligen någon råd, ty befolkningen i

byarne gjorde vanligen allt vad de kunde för de resande och detta även i Norge.

Vill även nämna ett litet drag från den Norska sidan. Att då Jämtarne som vanligen lefde på "Matsäck" (torrmat) som de hade med sig från hemmet blefvo de torra och törstiga och köpte dricka i de norska gårdarne. Men om de då berömde detsamma, fingo de ofta till svar "Att det var som kone ha gjort e". Men om de sade att dricke var dåligt, då kunde det svaras "att dä va som Gu ha ge e". De ville således undskylla sig själfva och lägga hela skulden på honom, som uppehåller alting och gifver korn till att så och bröd till att äta, ja, det går ofta så.

De Norska bröderna voro vänliga och hjälpsamma och torde väl vara så ännu, oaktadt brytningen af Unionen. Det var uppkomlingar som ville bryta ned det gamla behöfliga, vartill fordrades att stifta ovänskap, som med hjälp af tidningsprässen även lyckades, och denna sådd fick god näring i Nattionens lust att blifva ett "Eget suverent rike". Varaf visserligen följde Skandinaviens försvagande. Men vi slippa nu tillsvidare en del ledsamheter.

### ***Om handelsresor till avlägsna orter (fanns även i del 5-1)***

Sallt och järn köptes huvudsakligen i Solefteå, eller dess närhet, samt även några andra varor, dock ofta i utbyte mot ladugårdsprodukter, derav även hembarkat läder, och vissa personer kunde även medföra betydliga partier färsk fisk som dels såldes och dels ingick i byteshandel, och de kunde ha mera pengar tillbaka än vid nedresan till Pårmässmarknan, men nu behöva vi själva vårt läder och fisken går nu åt på närmare håll. Då man ej kunde köra efter isarne, var det en backig och besvärlig väg till Solefteå. Till Stockholm företogos även årliga resor av vissa personer för att sälja fågel m.m. det var särskild vissa bönder, som gjorde sådana



Stockholms resor, med två a tre hästar vardera, och de hade då vanligen någon äldre pojke till hjälp, far följde även med sin far E. Pålsson i östra Ottsjön under 1819-1821.

Det var dock ej några bekväma järnvägsresor, utan dryga skjutsresor. Fogelhandeln samt åtskilligt annat gods gick dock fort och dessutom var det mycket som var ovanligt att se för en yngling under den långa vägen, och särskild i Stockholm, av vilket han berättade många förhållanden och från mina barnår mins jag ett fall som jag tyckte var särskild lustigt, nämligen att det sprutade vatten ur munnen på en gubbe ned i ett stort kar, der många togo det vatten som de behövde. Men det var dessutom en annan gubbe som drack av karbrädden vad som i annat fall skulle ha runnit över, då ej vatten bärarne kunde taga undan vad den frikostiga gubben sprutade i karet.

Denna enkla vattenledning eller vattenhämtningsställe, är väl länge sedan bortbytt emot modärnare vattenvärk. Och de 16 a 18 åringar som nu resa till Stockholm får nog se och beundra helt andra märkvärdigheter. Och det var nog även förr, mycket som var värdefullare. Må även nämna att de icke alltid behövde vila efter sådana långresor, oaktadt de skjutsade lass både fram och åter och enligt tidens sed brukade man för det mästa gå.

Vid mitten av 1800 började Handlandena att mer och mer ombesörja handelsförbindelsen även med Norge och så kallade förbönder åtog sig varutransporten. Och nu har vi järnväg över fjället med alla dess fördelar. Och de gamla svårigheterna är nu endast ett minne blått, men de gamla hade även många lustiga historier att berätta om sina resor över fjällen m.m. och huru det kunde vara på vilplatserna, då det kom stora hopar med resande.

## ***Om olika år och förhållanden (inklusive del 5:3, "Små anktekningar från vissa år")***

**1800** Dogo Nio personer i Hammerdal och Nio par ingingo äktenskap.

**1801** Härjade smittkoppor i Hammerdal och Elfva Barn dogo deraf.

**1812** Var det mycket varmt före Ersmäss (18 maj), så att timmermän i Yxskaftkälen (m.fl. ställen) ej gärna kunde timra under dagarne och icke heller äta, utan bara dricka, men så slog åskan till och sedan var det ej någon värma under hela sommaren. Det var en kall och blåsig sommar, och det fans snö som låg kvar öfver hela sommaren i Sikåskälen. De sådde sina åkrar i rätt tid och säden stod ofrusen till sena hösten, men kunde ej mogna, och furubröd begagnades allmänt.

**1813** Var det tvärtom, Och Jonas Västlund i Sikås malde fullgod säd af årets skörd den 29 Juli.

**1821** Kall och rengnig sommar och höst och höanden började vid Orsmäss (29 juli), den omogna och frusna säden måste torkas i bastuga innan den kunde tröskas, och våren derpå var forderbrist och kreaturen måste lefva af skog. Gåxsjöborna slog jetklöfva (*vattenklöver*) i en bäck vid Storån och bar hem i mesar. Men det var en tidig vår, såsom det kan inträffa då nöden hotar.

**1822** Blef det ändå tidigt bete.

**1831** Det s.k. torr året. Skogar, floar och jord brunno, ty det kom ej något regn, och jorden var ovanligt torr, kornhalmen var kort och bara några korn i de pinade axen. Solen var röd (af rök)

**183?** Den 1sta maj voro ängar och bovallar i blomsterskrud och Olof Henriksson i Grötom sådde den 14 April, ty vanliga våran

mären vora inne, det som först blef sådd skördades efter 17 veckor, men det öfriga blef icke.

**1834** Var ett "stor go år", men de öfriga under 30 talen svaga. Det var väl under detta år som det var mycket varmt och soligt till kl. 1 a 2 men då började åskan dundra och regn föll i strida strömmar. Men på aftonen blef det fint väder till kl. 1 eller 2 andra dagen, då det åter blef åska och regn. Det omväxlade på detta sätt med regn vid 1 a 2 tiden annars bara finväder under en jämn-förelsevis lång tid, och de som passade på fingo upp sitt torra forder. Andra icke.

**1846** Var ovanligt mycken snö, jämnförd med andra år även på den tiden, och stora snödrifvor och när man skulle taga upp nya vägar måste man mocka (*skotta*) upp vägarne framför hästarne, och starr lassen voro aldeles öfversnöade. På våren blef det töväder, men sedan kallt, så att de kunde köra på skaren öfver allt i skogarne och detta ovanliga körande fortfor under tre veckor. Och snön var nästan lika hög som gärdesgårdarne vid Ersmäss (*18 maj*) men vid gammel Ersmäss fingo de så. Vårfloden blef mycket hög, och det blef ett godt år. På höga Raftkälens by sådde man ärter efter den vanliga vårandens slut men den blef ändå mogen.

**1849** Gick det sakta med säden och natten efter den 9 Septämber frös den oskurna och gröna säden, (såsom det sades) öfver hela Jämtland. Några, deribland min far afmäjade (skördade) det hufvudsakliga den 7 och 8de Sep. och jag mins detta någorlunda väl, ty det snödde och regnade och jag skulle göra bindlar af den långa och växande kornhalmen jämte en annan pojke. Jag var då 9 år, 2 mån. 2 a 3 dagar. De bundo ej ihop säden utan den fick ligga som den var till måndagen den 10 Sep. Och då var halmen m.m. någorlunda torr och kornet kunde användas till frökorn. Söndagen den 9de var en fin och

solig dag och mycket folk var samlat i Hammerdals kyrka, ty Kyrkoherden J. Östlund instalerades då i sitt ämbete af Prosten Nordin i Refsun m.fl. Prester som äfven talade och frågade på hvar sina afdelningar de församlade i Kristendomens hufvudsamningar. Och vi barn fingo läsa för Pastor Medin i Sockenstugan. Men på qvällen blef det 6 grader (Celsius) kallt i Prästgården och naturligtvis även på andra ställen. Och då vi rodde hem på qvällen frös det is på årorna i Gåxsjönoret, och på läggden hemma var gräset fruset så att vi nästan kunde slinta omkull i halfmörkret.

**1854** eller 1855. Vid Ordinari tinget med Hammerdals Tingslag kunde tingsförhandlingarne afslutas på tre timmar och orsaken till denna tids särskilda förhållande, kan ej tillskrifvas något annat, än den stora väckelsen som kom öfver Hammerdal och många andra socknar och orter under 1850 talen. Det var en besökelse tid, som nämnes i Joh. 3 k. 8 vers. och på den tiden, och även senare, läste man sin bibel, samt Luthers, Rosenius och Fjellsteds skrifter och andra liknande både gemensamt och i hemmen. Men vad läser man nu? Jo, tidningar och romaner. Tidningar af alla färger vars program kan vara fred, nykterhet, upplysning och broderskap, men som hos många tyckes programmet ha urartadt till partisinne och hat. Och var och huru skall detta sluta?

**1861** Var ett sådant regn under höanden, att vattnet i våra sjöar m.m. steg minst lika högt som under en vårflod och fettje for m.m. flöt bort och en del fettjer bärgades vid Mikaelitiden (helgen efter 29 september). Men det hufvudsakliga deraf blef ej slagen. Höet fick ej prima färg om man ock härsjade genast i följd af det myckna regnandet och den råa luften, och en del skogsfordrer kunde få ligga oburet i tre veckor och en del blef aldrig uppburet. Och en del skogsslott blef slagen (bärgat) under senare

delen af Septämber, ty många företogo sig andra arbeten under höanden. Det var ett godt hö och forder år, men en stor del blef af mindre värde, och det var ej under ljusa utsikter kreaturen insattes på hösten, och då dertill kom att betydlig timmer afvärkning utfördes i de östra socknarne behöfde dessa köpa mycket hö från Hammerdal och andra socknar, ty hafre var ej i bruk på den tiden. Och oaktadt Hammerdal och Föllinge m.fl. hade bara för eget behof sålde man ändå d.v.s. de som hade någorlunda bra, såsom A. Hemmingsson i Sikås m.fl. och även de som hade mindre sålde nog ej så litet, dels derföre att det betalades så bra, och dels emedan vi hörde vad nöd och forderbrist som var rådande. Alltså oaktadt det var ett godt foderår, hade man vid vinterns inträde, dåligt hö och foder.

**1862** Vid slutet af Mars 1862 betalades två Riksdaler (*idag över 100 kr*) för ett Lf (lisspund, 8,5 Kg) ej prima hö vid östra kanten af Hammerdal. Således 100 Riksdaler för ett vanligt lass hö, hvilket nog var lika mycket som 2 a 300 Kronor nu (år 1916), ty på den tiden kunde ej skogs- och timmerhandel invärkat så mycket på penninge värdet här men i de nedre orterna hade man redan kommit i farten med timmerdrifning, och i följd deraf vant sig att köpa både mat och hö. Men i Hammerdal kunde och ville man gärna sälja matvaror, och under vanliga förhållanden även hö, och som prof på höpriset i Hammerdal före år 1862 må nämnas att Sven Johansson i Sikås sålde två lass hö till C. Burman i Hammerdal för 40 Riksdaler och detta tyckte säljaren var så hederligt betalt att han gaf köparen lof att få lassa upp till månen, om de så önskade.

Om det 1862 blifvit en lång vinter och vår hade det nog blifvit svårt för kreaturen inom de orter man sålde hö. Men säkerligen ännu värre der man köpte detsamma. Men det är nog ofta så att då nöden är som störst, kan hjälpen vara närmast. Ty i mitten af Maj

kunde kreaturen släppas ut på goda beten, och redan långt förut kunde de nog reda sig. Och som prof derpå må nämnas att några Kakuåsbor förde kreaturen på isen öfver Västansjö till bodarne redan den 24 April, och de funno alltid något på starrfloarne m.m. Och dessutom var det ett godt och behagligt väder. Och Per Andersson i Gåxsjö sade att "vår Herre har nog varit bra många gånger, och så även nu". Men oaktadt sommaren och hjälpen kom så tidigt blef det nästan slut på sommaren vid Midsommartiden d.v.s. det blef ett svagt sädesår.

**1865** och 66. Voro våranmärkena inne och många sådde sina tegar, men sedan blef det kallt, mycken snö och djupa snödrifvor vid gärdesgårdarne m.m. sedan en del byar sådd ifrån sig. Och fisket i Rångnor var knapt. Och under alla åren 1860 -1867 var det svaga sädes år.

**1867** Var det en ovanligt lång vinter och vår, men det fans någorlunda med hö och forder, så att det gick nog, oaktadt vintern räckte nära dagvänningen (Solståndet), hade det blifvit så 1862 hade man nog nödgats slagta många kreatur. På 67 var en del sjöar isbelagda till midsommardagen, och Olof Nilsson i Kakuåsen körde ut på isen med häst dagen förut. Och Hans Anderson i Gåxsjö körde Gåxsjönoret till Sikås den 27 Maj. Och den 17 Maj föll det så mycken snö på en tracht i Norge att tre par hästar knapt orkade draga snöplogen. Vårsådden värkställdes sista dagarne före midsommar under stark värme och åska, men en del såddes efteråt. Sedan blef det kall blåst under många dagar. Forderskörden blef någorlunda bra under den korta sommaren. Åtminstone för dem som dröjde med bärgningen till 6te o 7de veckan.

Vi satte 6 Tnor potatis och fick 7 Tnor igen. Af säden kunde en liten del användas till frökorn. Hammerdals Socken köpte själf en skeppslast korn från södra Sverige, men

båten frös in utanför Hernösand, och kornet blef betydligt skadat, innan det kom upp till Solefteå. Hammerdal fick ett undsättningslån (såsom många andra) varmed kornet betalades, dock ordnades så att de som fingo hjälp, fick korn i stället för pengar. Men de som voro särskild välbärgade fick ej något, och de andra fick från ett mindre mått, till och med 3 Tnor.

Men undsättningslånet skulle betalas, jämte ränta, och en del tyckte att detta blef en dålig affär ty man tyckte att det dåliga kornet blef för dyrt, "och äten mat är ej lätt att betala". Även här i Gåxsjö måste vi begagna binäringsämnen såsom agnar och rågax jämte 6 a 7 tum af halmmen, som vi hackade af och torkade, så att det kunde malas till brödmjöl. Även Furu begagnades, dock hälst till gryn i Gröt. Och detta gick nog bra för dem som hade god tillgång på mjölk eller andra sofelvaror. Men det fans nog många som hade det bra svårt, särskild på en del orter. Och det skulle även förekomma att en och annan fick dö af brist på närande föda, ty kanske de som hade det svårast talade ej om huru klent de hade. Godt 2 radigt korn kostade 30 a 31 Riksdaler Tna i Solefteå. Och försvarligt korn från Torp kostade nästan lika mycket i Ösund. Alla år under 1860 - 1867 voro jämförelsevis svagår, äfven under 1862 som blef så tidig sommar och började så lofvande.

**1868** Var derimot ett "Stor go år" och som ett litet prof derpå må nämnas att vi satte 4 Tnor små potatis och fick nära 100 Tnor stora potatis igen, det kan således under goda år gå för sig, och det med fördel, att begagna små sätt potatis.

**1869** Började skogssäljningen här i Gåxsjö att taga mera fart och man sålde om man ej fick 1/10del af värdet. Ty man hade förut försökt att köra och sälja timmer och då fick man så lite att det knapt blef något för skogen.

**1870-1874** Såldes skogar och timmerdrifningar tog en förut okänd fart och för afverkningarne betalades höga priser, ty timmerpriset höjdes oerhört under 1873 och 74. Men de som öfverlämnat sina skogar till skjöfling fick så att säga, litet eller intet af timmerprisets höjning. Ja, man fick kanske 1/6del eller 1/10del och i en del fall knapt 1/100del af det verkliga värdet. Men det kom ändå in pengar, eller det blef en uppsjö på pengar och denna tid kallades "Stortia".

Men det var en bedräglig och skadlig tid för många, och som lärde oss att köpa allt möjligt och deriblant ej så litet, som vi hade kunnat reda oss förutan. Och oaktadt det var goda år började man även köpa mjöl m.m. Och kaffebruket fördubblades med flera hundra procent. Och före "Stortia" hade man mycket af Ladugårdsprodukter att sälja, men sedan har det varit både si och så. Och i följd af den der "Stortia" fick även Kommunerna mycket större behof än förut, men så har man utfört mycket arbete och främjat många företag som man ej orkade med förut. Dock torde det ändå vara så, att man i följd af "Stortia" m.m. har såld ojämförligt många flera gårdar efter densamma, än under lika lång tid förut, och sedan man blir utan både jord och andra värden blir man ofta fientlig både emot det ena och andra af det gamla.

Under okänd år skjutsade Zakris Jonsson i Yxskaftkälen hö till Västansjö (ej vid Gåxsjön) och fick 2.10 per Lf och för ett lass 165 kronor (*idag ca 8 000 kr*) och timmerkörarna sade att detta var bättre för dem, än att köra till Yxskaftkälen efter hö, om de ock fingo det för intet, ty de tjänte så bra. Ja, många har tjänat bra, och många har gjort slut på allt, och sedan?

**1877** Var en kall och lång vinter och vår och sommaren var icke heller varm och det blef en dålig skörd som i vissa delar liknade 1867 och de stora inkomsterna hade sinat ut. Det



var ej mycket annat än de stora behofven som återstod af "Stortia". Och nu fick man äfven se följderna af inskränkt sädesodling under de goda åren, så att man måste köpa mjölvaror, som i följd af den besvärliga transporten kostade 35 a 40 Riksdaler (1 650-1 900 kr idag), per säck. Nu fick man mer och mer erfara följderna och avigsidan af "stor tia", som var ett rus på fädernas, och så att säga, äfven framtidens skogar.

**1885** Blef det så mycket regn på hösten, att vattnet efter ådalarne m.m. var ungefär lika högt som vid en vårflood, varaf följde, att det till stor mängd utestående starrfordret vid Sikåsån och liknande åslotter öfversvämmades, d.v.s. upp till tolvfångröan så att endast cirka halfva starrlassen syntes öfver vattnet och då var väl äfven öfra halfvan betydligt genom dränkt med vatten. Alla "starlass" stod ej lika lågt och skadan blef naturligtvis i proposition derefter, vattnet gick äfven upp i forhögarna å lägre stående foderlador å samma slotter. Sådana högre eller lägre höstflöden har förekommit äfven under en del andra år.

**1893** Blef Gåxsjön isfri till den 1sta Maj, och sådant har även inträffat förr. Det har även inträffat att Gåxsjön blifvit isfri en a två dagar tidigare än Hammerdalssjön, hvilket var mera ovanligt och nästan onaturligt men det berodde nog på de olika isbildningarne i de olika sjöarne samt den låga vår- eller landfloden. De gamla brukade säga att isen på Gåxsjön m.fl. skulle bort till gammel Ersmäss (11 dagar senare om den ock skulle sjunka eller brinna, ty bort skulle den till den 29 Maj). Men år 1867 låg isen qvar 26 dagar derutöver.

**1895** Mycken snö vid Påsk tiden tyktes arta sig att blifva en sen vår, men snön och is smälte bort och rågen gick i ax 14 dagar före midsommar.

**1905** Den 1sta Januari var det 38 grader Celcius under fryspunkten i Gåxsjö och en

hastig köld 35 a 40 grader i olika byar. De flesta hade mössorna på i Kyrkan, ty ugnarna lämnade ej behöflig värme. Den 2/1 blidväder d.v.s. 1 a 3 grader öfver 0. Det förekom en lika stor temperatur förändring vid julafton ett annat år. Den 5/1 kom underrättelse att Japanerna intagit Port Artur af Ryssarne (intog den samma af Kina förut) Den 19 o 22 framträdde upproret i Ryssland. Annandag Pingst Nykterhetsfäst i Gåxsjö Kyrka. Talare Kyrkoherden Vedholm, Doktor Milander, Pastor Palmblad cirka 800 deltagare, bara på gästgivaregården 23 Trillor, 1 Gigg, 1 Kariol och cirka 60 Bicyklar. Afsatte Norrmännen sin gode Kung, samt bröt unionen med Sverige, hvilket länge förberedt, bland annat med att bygga fästningen emot Sverige, men under tiden talat stora och vackre ord om frid och fred. Kyrkoherden Harald Vedholm instalerades i sitt ämbete i Hammerdals kyrka af Prosten Wagenius m.fl. och visi-tation förrättades denna och föregående dag.

**1906** Har varit ett godt år med en torr och vacker sommar. Och en ännu ovanligare torr höst. I Gåxsjö församling upplöstes Säck äktenskap, deraf 5 genom mannens död, och ett genom kvinnans. Och blott ett äktenskap blef ingånget.

**1907** Var ett svagår och säden frös bort särskild på låglänta och sämre ställen. Och en del af skogsfordret och äfven delvis höet blef förderfvat af regn under bergningen.

**1908** Var ej väderleken varm vid midsommaren utan heldre blåsig och regnig och många undrade huru det skulle blifva och särskild de som vanligen äro missnöjda tyckte att det icke var bra. Men vid sommarens slut, måste vi erkänna att väderleken varit lämplig under hela sommaren, det har varit en märkvärdig omväxling af värme, blåst och regn och vi fick ett godt år i alla afseenden.

**1909** Under Maj kallt och mycken snö både gammal och ny. Den 16 stort snöfall, den 18 Ersmässdagen knapt en barfläck. 19/5 måste man köra snöplog efter landsvägen m.m. Och då en del brunnar saknade vatten och man skulle gå ned på sjön efter detsamma gick den nyfallna snön upp till strumpbandet och tranor, lärkor och åkerhöns m.fl. sommarfåglar har nu tystnat. Men under veckan 24-30 Maj mycken värme och mycket vatten och det var högsta vårfloden den 1 och 2dra Juni, sedan föll vattnet betydligt till dess Gåxsjön gick upp. Min far sade att det var vanligt att högsta vårfloden inträffade de dagar Gåxsjön blef isfri. Men nu är det icke så, och orsaken dertill torde vara de många och långa krondikena m.fl. m.m. Årets skörd blef nära medelmåttan.

**1910** Under vintern och våren lämpligt väder för skogskörslor m.m. och mycket regn i början af Maj m.m. och vårfloden blef hög under ett präktigt försommar väder, och våran arbetet kunde på många ställen avslutas på bästa sätt till den 21 Maj. Men den 23 Maj började kallblåst och det var 7 grader kallt Celcius i Hedningsflokälen kl. 6. f.m. Och den 27 Maj är det nu kl. 10 f.m. cirka 2 deci. snö här i Gåxsjö och i skogen cirka 3 Deci. Men så blef det värme på aftonen och den 10 Juni var det 2ne ovanligt stora och mångfärgade "Versolar" som afspeglade sig i den spegelblanka Gåxsjön. Och den 13 Juni är det mycket varmt, med något regn och rågåkrarne äro axgångna.

**1916** Både före- och efter våranden var det bra med regn och även behöflig värme och både hö och säd m.m. blef bra och dessutom blef det ovanligt rik tillgång på "mylta" så att nästan öfverallt å de större och mindre floarne m.m. man knappt kunde stiga ned utan att trampa på de fina bären, och folk kom hit även från Hammerdal och Östersund och en del sälskap plockade

nästan hela lass bär, och även jag som var öfver 76 år plockade cirka 190 liter. Och det var ej många som hade tid att gå i kyrkan den 30 Juli. Men många hade tid och lust att plocka bär till även afsalu a 40 a 50 öre lit. (*idag ca 17 kr/lit*). Men så blef det storm, så att en mycket stor mängd höhäsor förderfvades och då fick man mycket mer att göra än vad man trodde sig ha vunnit med söndags arbetet.

### ***Om gamla namn och dess orsak (inklusive del 5:3 "Om olika namn...")***

**Amerika** (i Sikås). Hans Hemmingsson i Sikås ville äfven han hafva någon jord, men då detta ej ville lyckas, tänkte han resa till Amerika. Men så fick han ett stycke som erhöill det stora namnet Amerika. Och platsen har fortfarande samma namn.

**Anås** har varit ett ödesböle, hvilket framgår af åtskilliga fynd m.m. derstädes.

**Arås** har förr skrifits Aarås, hvilker påminner om Norska tiden.

**Bränna** kommer väl vanligen deraf, att det brunnit på platsen, ty de gamla voro ej rädd att bränna. Och sedan var det väl någon som fann platsen lämplig och satte der ner sina bopålar. Och vi har många sådana namn varaf vidare må nämnas Storbränna, Storåbränna, Korsmyrbränna och Kvarnbränna m.fl.

**Boggå kern** och Boggladan har haft sitt namn från Boggen, som förr varit ett vanligt namn på Norrmän. Och det var många sådana här på orten under den gamla tiden. På nämnde plats står nu Gåxsjö kyrka och folkskola.

**Bye** i Hammerdal samt Bye och Byom i Lit m.fl. äro lämpliga namn på byar. Men de kunna äfven härleda från Norska tiden der äfven städer kallas by i viss mening.

**Böjda** och upp i Böggen vid Strömsund m.fl. namnet kan användas af alla, och särskild Lapparne tala mycket om, fram på Böjden.

**Danielå kern** tillhörde Sörgården i Gåxsjö.

**Dragsåsen** har väl sitt namn deraf, att då de gammalt skulle färdas båtledes till Hammerdal, medan Sikån eller Sikåsån hade sitt utlopp i Bye, brukade man draga sina båtar öfver den då smala dragfettjan, för att slippa ro efter den krokiga Stängån, hvilket var betydligt närmare. Och sedan togo de upp ett dike derstädes som nu blifvit en stor å, som har fått behålla det gamla namnet Draget eller Dragfettjan och derifrån har väl äfven Dragsåsen fått sitt namn. Den gamla historien att några käringar tagit upp diket öfver Dragfettjan för att slippa draga sina båtar derstädes då männen voro borta under ofredstiderna, är ej troligt, ty de hade väl då annat att göra. Om så var.

**Dröftesnäset** skall, säges det, komma af brytning (af is) har förr varit en holme. Vi har nu satt upp en liten fiskstuga derstädes.

**Ede** är et lämpligt namn på en landtunga emellan 2ne vatten och kommer väl sig deraf att då de färdades med båt, måste man då draga densamma för att fortsätta resan m.fl. orsaker. Ed, Ejde och Ede förekommer på många ställen. Ede har haft väldiga skogar och goda åkrar.

**Elgflon** ty Elgar har förr uppehållit sig i dess närhet och brukade äfven gå över densamma.

**Elgsjön** har sitt namn deraf att Elgar varit vid sjön, samt äfven badat i densamma, hvilket flera gånger iakttagits.

**Essflon** i Ottsjön har sitt namn från den tid den tillhörde Ede i Hammerdal.

**Etter-Jöns-myra** är i närheten af nordvästra Raftsjön och har fått sitt namn af

Sikåsborna då dessa tvistade med Sandviksborna om slottmyran och då de sednare eller "Jöns" behöll slotten fick den sitt namn.

**Fagerdal** är ej blott ett fint namn, utan lämpar sig väl till Hammerdal.

**Fiskviken** vid Gåxsjön har förr varit mycket fiskrik samt djupare och dubbelt så lång och lämplig för flera fiskarter. Nu är den förderfvat af jord ur dikena och sann från grundet. Det ligger en no (ho) cirka 70 alnar från den nuvarande viken i en lok eller våg som legat der cirka 100 år eller från den tid Fiskviken sträckte sig så långt. Det sägs att sådana hoar begagnades då man släpte ut kreaturen för vattning m.m. då det ej var för mycket kallt.

**Flinten** vid Foskberget. I detta tvärbranta berg finns även flinta.

**Flykälén** torde ha fått sitt namn af något fly (lugnvatten), lugnt ställe vid Storån.

**Foskberget** och Foskvattnet vid Hotagen. Torde ha fått sitt namn af den utdöende skogen på bergets toppar samt de gamla nedruttnade träden i dess sluttningar.

**Fyringen**, gamla slotter vid sjön Fyringen i hvilken Fyrån börjar och har sitt utlopp i Fyrsjön. Men vad är grunden och orsaken till dessa namn? Det finns äfven en annan sjö i Hammerdal som har namnet Fyringen, den hade åtminstone det namnet 150 år tillbaka.

**Fyrås**, man har sagt att Fyrås har fått sitt namn deraf, att de tände fyrkasar derstädes för att gifva tillkänna och varna de andra byarne om fiendens ankomst. Detta torde dock vara endast gissningar, ty historien vet naturligtvis ingenting derom. Och att Fyrås skall härleda ifrån fyrkasar, tyckes vara sökta. Men vi kunna derimot antaga att Fyrsjön, Fyringen, Fyringan (slotter) och Fyrås hade sina namn långt förr än det fanns något folk i Fyrås. Ty det finns flera äldre byar i närheten.

**Fågelberget** längre upp tyckes även vara ett lämpligt namn och vid dess fot förekommer även den sydländska Allmen.

**Fågneshacken** vid Gåxsjö har väl sitt namn deraf att förr gick vägen öfver högsta backen, och då kyrkfolket kommo tillbaka upp på backen, efter den besvärliga resan, sågo de sina hem och fågnades (voro glada).

**Föllinge**, varifrån är detta namn? Det säges att då Litsbor m.fl. hade fiskat i de norra sjöarna och kommo tillbaka, kunde man fylla på kaggarna i en liten sjö, som derföre fick namnet Fyllingesjön, som sedan förändrades till Föllingesjön. Och af denna sjö kom sockennamnet. Men det finns äfven en annan sägen om orsaken till namnet. Att då de skulle bygga kyrka, började man på en stridig plats, hvilket hade till följd "att vad de byggde om dagarna, blef nedrifvet under nätterna, af de underjordiske". Men till all lycka har det alltid varit så, att der det funnits underjordiska, eller vad annat namn de haft på de olika orterna, der har naturligtvis äfven funnits "vismän". Och en sådan kom nu med goda råd. Nemligen att de skulle sätta ett otämd Föl för ett åkdon och släppa detsamma och der denne stannade, skulle de bygga Kyrkan. Och rådet följdes och förlungen traslade in sig i skogen och på denna plats byggdes kyrkan och de underjordiska förhöll sig lugna. Och visman fick ännu större förtroende. Och så blef det Föllinge kyrka och socken. Och de båda historierna äro gamla och ej så illa tillyxade. Men de som studera i gamla arkif, torde kanske finna varifrån föllingenamnet har kommit. Emellertid vilja vi tillägga att sådana historier att underjordiska rifvit ned på natten det man byggd upp om dagarne, har man äfven från andra orter, men der det verkligen förekom nedrifningar hade det väl varit bättre att söka igen dessa våldsvärkare ofvan på jorden, men icke under densamma. Ty det var olika byalag och personer som tvistade

om dyligt m.m. äfven i den gamla tiden och kanske så mycket skarpare, som det var mera brist på lagliga och ordnade förhållanden. Och de som blindt trodde alla tokiga historier om s.k. vismäns förmåga, bevisade dermed att de själva hade för litet visdom.

**Gammelväla** har fått sitt namn deraf att en Kapten i Hammerdal sökte och erhöll Flykälén till nybygge och hade fåbodas derstädes. Och en gång då han varit till bodarna, satte han sig att hvila invid Yxskafkälén och sade "hå hå jaja du gamla verld". Och platsen har sedan fått heta "gammel vaela".

**Gisselås** samt Gisselåsen och Gisselgård m.fl. Men vad är grunden till dessa namn? Måntro det kommer af gissla, straffa?

**Grafbränna** (förr Grafbrunna) Grafvarvägen och Grafvakälén m.fl. torde ha sina namn af Elggrafvarne, Elgbrunnen och Elg-groparne.

**Grenås** skall ha fått sitt namn från Granås?

**Grötom**, namnet torde komma deraf, att de finga korn till gröt äfven under svagår.

**Gålflo** (Gårdflo) vid Hallens by (Hallviken) i Hammerdal har sitt namn deraf att den ligger i närheten af gårdarna, till skillnad från andra floar och namn. Men vid järnvägsstakningen kom en, med ortsnamnen obekant Ingeniör att förändra namnet till Gårflo, hvilket var en namnförändring. Gålflo d.v.s. Gårdflo till skillnad från andra floar med sina namn har nu förfuskats till Gårflo som är ett gemensamt namn å alla odikade floar. Visserligen kan man kalla alla floar för Gårfloar eller dyfloar, men de platser som har grund och orsak för sina namn, borde så långt möjligt få behålla sina gamla namn.

**Gångnässta** kommer äfven af båtsta eller länsta, torde begagnas mäst af Gocksjöborna då man skulle till Gångnässtabodarna, Rångnorsfisket och Ottsjön m.m. men även af andra, såsom kakuåsbör m.fl.



**Gårdstjärn**, Gåltjärn (Gårdtjärn) i Gåxsjö och namnet kommer deraf att den ligger så nära intill gårdarne till skillnad från andra tjärnar som vanligen har sina egna naturliga namn.

**Gåxsjö**, förr Gogsjö, Gåcksjö och Goksjö, kom väl af Göksjö som namnet uttalades i min barndom och även senare och kommer af Gök, som särskilt låtit höra sig vid sjön. Samma förhållande är det med en liten sjö vid Löfberget, som nu får heta Goxsjön, liksom en tredje sjö i Jämtland.

**Gåxsjö Vita fjäll**, en mycket stor fjälltrakt, torde fått sitt namn under den tid Goksjöborna vistades däruppe.

**Görvik** kommer af Görviksjön och den har väl namnet af en "göri" (gjyttja), eller myrvik i sjön i närheten af byn. De har stor och värderik skog.

**Hallen** eller Haln, förekommer på många orter, men vad är orsaken? De tyckes komma af en upphöjd plats emellan äldre bebyggda centrala punkter. Kan det betyda en vilplats (hållplats)? Hallen i Hammerdal har nu erhållit en ny post- och telegramadress, Hallviken.

**Hammerdal** torde delvis komma af Ambra eller Ammerälven som förändrats af ortens belägenhet till Hambra, Hamer och Hammerdal, varvid i det sista äfen ingick det som ofta förekommer efter större ådalar m.m. Delvis samma orsak till sitt namn som Indal, Vattudal, och det gamla namnet Afloidal (nu Offerdal) m.fl.

**Hedningsflokälen** männe icke Henningsflokälen? Namnet uttalades vanligen så under 1840 och 50 talen.

**Herbergsholmen** i Hökvattnet har sitt namn från den tid Gåxsjöborna idkade fiske i nämnda vatten (sjö). De förvarade fisken i ett herberg (fiskbod) på nämnda holme, till dess de kunde skjutsa hem den på vintern.

**Hurtigåkern**, Hurtigbränna, Hurtigsunne och Hurtigqvarndammet m.fl. äro namn efter Olof Ersson Hurtig i Östgården-Hurtiggården.

**Håxås** är högst i denna bygrupp och det gamla namnet Hogsåås skall enligt dåvarande språk betyda Högsås, som blifvit af någon oförståndig förståsigpåare förfuskat. Hogsåås som betyder Högstås som var ett naturligt namn men både i namnen Göksjö



Hammerdal sett från Åsen med kyrkan till höger. Foto Tora Pettersson år 1894.

och Högstås, äro insatta ett obehörigt x eller kanske rättare har namnet tillkommit vid beskrifningar öfver fjälltrakterna, då de ofta togo namnen från de närmaste.

**Håxåsen** eller Hallhåxåsen som den äfven kallas torde äfven ha fått ett obehörigt x i sitt namn, det skulle väl heldre ha varit Högståsen.

**Häggensås** och Häggista m.m. har väl fått sitt namn af den stora rikedom på hägg som förekommer på många ställen men särskild i Utbygden och vid kyrkan. Genom betydliga nyodlingar har delvis äfven hägg nu fått vika undan.

**Hölibyhön** ty Hölje hade sina fäbodrar derstädes. En stor mängd högar Sanvikhön, Klumpen, Ruan, Vinklumpen, Raftsjöhöjden, Munkflohögen m.fl. namn äro endast olika namn på ungefär samma slags höjder.

**Kakuåsen** skall ha fått sitt namn deraf att de gamla som bodde i Västansjölägden eller Nolasjö (på norra sidan af Gåxsjön) hade någon liten åker på södra sidan der de fingo korn till kaka, då det hemma derimot frös bort, och så började namnet. Men i en annan mindre trovärdig sägen skall det vara Koukåsen och tillkomsten af namnet skulle bero derpå att under den tid det var bosatt folk på norra sidan, men ej på den södra, var det vanligt att de resande som kommo från Föllinge m.m. och skulle öfver till Ström, ropte på båt för att slippa gå omkring och deraf uppkom namnet Koukåsen, som förändrats till Kakuåsen. Eller att då kornet ofta frös bort för de gamla, i Vestansjölägden, bröto de upp en åker på södra sidan och fick der kaku.

**Kilen** öfverlopsjord vid afvittringen, Trekilen liknade värkligen en trekil förrän ägoutbyte värkställdes.

**Klockarflon** och Klockarsunnen m.fl. har troligen tillhört Klockarne far och son som

voro bofasta i Östgården Gocksjö (1694-1763)

**Klumpen** är ett naturligt namn, och det är även flera Klumpar, samt Rufvan, Ruan och Höan m.fl. namn på vissa Höjder.

**Köttsjön** de gamla sade att en hop Elgar gifvit sig ut på den svaga isen, som brast och hela hopen drunknade, deraf namnet.

Lars Orsa tjärna och Slotten å afradslandet m.m. har namnet efter Lars Olofsson i Hur-tiggården.

**Laxsjön** har ända hittills uttalats med Lack-sjön och de gamla sade att namnet kom ifrån Lagfiske, de fiskade gemensamt, åter ett x.

**Lomsjön** har sitt naturliga namn af lomm och af detta namn har Lomåsen, Lomsjövågen, Lomån ända ned till Gåxsjön, Lomnäsen 2ne st. och 2ne Lomnäs-vikar samt Lomnäs-floarne alltsammans af den lilla Lomsjön.

**Lorås** kommer af Lurås, de spelade eller rättare de hälsade varandra med sina präktiga trälurar vilka hördes vida omkring på qvällarne. Det är vist även en annan sägen att, de lågo på lur i Lorås då de fruktade att fienden skulle komma för att då skynda sig till Fyrås för att tända fyrkasar och detta skulle vara orsaken till namnen Lorås och Fyrås. Men detta är ej troligt, ty hade fienderna från Norge kommit så långt in i Jämtland hade nog Hammerdalsborna fått höra detta utan att ligga och lura i Lorås, och dessutom kunde man även ha satt upp en fyrkas på högsta punkten i Lorås likaväl som i Fyrås. Och vi betvifla att Fyrås, Fyrsjön, Fyrån, Fyrkälen, Fyrringen och Fyrringan har sitt namn af fyrkasar i Fyrås, utan då heldre af några slotter. Fyrringarne och Fyrås fick nog sitt namn förr än folk började att bygga och bo derstädes, såsom det vanligast sker. Alla dessa fyrnamn kommer ifrån de förr så viktiga slätterna Fyrringarne.

**Långlingen** har förr hetat Långlingen det fins även flera sjöar med detta namn.

**Malinåkern** i Norsåker och Malinsundet vid Lomsjön torde ha tillhört Enkan efter den yngre klockaren i Östgården, Gocksjö.

**Mo** eller Mon kommer väl från den tid platsen var en Tall-, Grus- eller Sannmo och det fins många sådana platser.

**Munkhättan** vid Hammerdals kyrka, påminner om Munktiden, måntro det kan vara något samband med Munkflon.

**Norsåker** de äldsta gårdarne Vestgården och Östgården hade åker även på södra sidan om Noret och kallade den Norsåker och Jon Olofsson byggde Ny gård derstädes, vid cirka 1680.

**Norsåkerviken** har förr varie en sand och badvik, men genom, och af dikesjord har den nu blivit en görvik.

**Ottsjön** förr Offsjön som betyder Öfversjön och var ett naturligt namn som förekommer på många ställen, se Öfsjö m.fl.

**Raftsjöhöjden** och Raftkälen har förr haft ett gemensamt namn Raftthöjden och så väl dessa namn som Raftsjön torde kanske komma af tvärkrokar i Raftälven.

**Rekssjön** förr Rikssjön, måntro detta namn härleder från gränsen mellan Sverige och Norge, då man sade utrikes till Hammerdal.

**Rångnor** förr Regnå eller Rengå och torde komma af åns krokar som liknade båtrengen eller båtrång (lika som Raftån) (*reng och rång, båtpant*).

**Siksjön** ty det har förr varit mycken Sik derstädes, men så stängde de bäcken der han skulle hålla lek och fick mycket, men det blev slut.

**Skafbränna** å Gåxsjö södra Afradsland, ty Gåxsjöborna tog skar (aspbark) derstädes.

Och bränna är ett mycket vanligt namn och även byar har detta namn, varaf må nämnas Bränna, Korsmyrbränna.

**Stamo** ty Gocksjöborna m.fl. hade sin båtsta, länsta, derstädes, särskild under lågt vattenstånd, vid 1820 talet ränsades stennoret upp.

**Storbränna**, Storåbränna och Kvarnbränna m.fl. De gamla voro ej rädd att bränna och sedan kom det väl någon som fann platsen lämplig och lätt att bryta upp, och satte ned sina bopålar.

**Storstenåkern** tillhörde Östgården och var söder om densamma. Olof Hurtigs son, Erik fick den då han byggde Nygård på Hurtigbränna och hans son, Olof Ersson bortbytte densamma till Vestgården, som lät skjuta sönder den stora stenen. Stenarbetaren "Helsing Olle" utförde arbetet, men vid första laddningen gick skottet af vid packningen och Helsing Olle fick sitt ena öga totalt förderfvat. Han utförde dock sedan arbetet och gjorde även en källare i Vestgården, men det blef ändå mycket öfver af den stora granit stenen.

**Strocken** eller Lappstrocken är ett lämpligt namn, ty i kanten af densamma är en naturlig strockväg för Renhjordar m.fl.

**Tandsjön** och Tandmyran, dessa namn torde komma af stora och framstående stenar vid sjökanterna samt steniga backar m.m.

**Tingsjön** kan nog ha sitt namn af tvister, ty det var ej alltid så klart med egande rätten, ty man tog för sig goda bitar.

**Vestgården och Östgården** voro de äldsta gårdarne i Goksjö och hade då mycket naturliga namn, men sedan Östgården flyttades är det icke så.

**Västansjö läggden** är ett mycket gammalt och naturligt namn, men nu har det hufvud-



sakliga af platsen fått det onaturliga namnet Kaknäs.

**Zefsel** är en sammansättning af Zäf och sel, det senare förekommer även på många ställen i närheten af strömmar, sel o fly äro liktydiga.

**Åkersjön** torde ha fått sitt namn från en holme i sjön å hvilken det varit en gammal åker.

**Åsen** eller Ås är ett mycket vanligt namn och i Hammerdal och Gåxsjö är det öfver tjugu namn som slutar med ås.

**Årsgårdsvattnen** större och mindre sjöar å Grenåsskogen och även i och vid dessa har Elgar förr haft sitt hem.

Köpeafhandling

Till min son Pål Olof Pålsson i Gåxsjö uppläser och försäljer jag med min hustrus samtycke Hängården om 1996<sup>de</sup> tunnlands skatte utgörande hälften af mitt enligt lagfartsbekvis af den 13 septämber 1883 ägande andel af skattehemmanet under nr 23 Gåxsjö om 1998<sup>de</sup> tunnland för en köpesumma af femtusent 5000 Kronor. Samt årliga förmåner enligt denna dag upprättadt födoråds kontrakt. Hemmanet får genast tillträdas med hus och lägenheter som nu finnes eller hållofetter, lagligen tillvinnas kan med kylighet för köparen att ansvara alla å hemmansdelen hvilande onera och tyngder. Köparen äger rätt att å vederbörlig ort <sup>söka</sup> laga fasta härå då mina åtkamst handlingar tillhandakalles.

Gåxsjö den 8 Oktober 1903.

Olof Pålsson, Gåxsjö  
Säljare  
Wittna      Betta Svans Dotter

De å ofranstående afhandling betingade 5000 Kronor är denna dag betalt och härmed quitteras, erkännes.

Wittna      Dag som ofvan  
Olof Pålsson, Gåxsjö

Olof Pålsson säljer gården till sin son Pål Olof år 1903.

Födoråds kontrakt

Den jag denna dag genom afhandling till min son Pål Olof Pålsson försåldt 1996<sup>de</sup> tunnland af skattehemmanet under nr 23 Gåxsjö, så har jag på grund deraf förbehållit mig och min hustru rätt att under vår återstående lifstid erhålla följande årliga födoråds förmåner, nemligen. Sex hektoliter Korn, två hektoliter Råg och två hektoliter potatis, alltänligt skörd, samt tjunge Bj. tisk, tjunge Bj. kött och tjunge Bj. fisk samt tio Bj. smör och två par skar, hvilka förmåner lämnas till den 1<sup>de</sup> Maj hvarje år. Samt föda och skötsel för 2<sup>de</sup> i för och dess afkomma till påföljande höst. Vidare fem liter örkenmmat mjölk dagligen och rätt att å tjänlig åker nedslätta 1/2 hektoliter potatis årligen och skörda af kartningen deraf.

Till hustruens förbehålles södra delen å hela vindstävningen i Kammerbyggnaden samt desudam närligt utrymme i alla till gården hörande hus utom i Hangårdsbyggnaden å herbergat, samt behöflig upphuggen tornved, och nåndig skjut.

För öfrigt förbehålles en omsorgsfull värd vid ständande besök till vår död, dock afgår hälften af förmånerna vid en deraf vår död i de delar der afkortning kan äga rum, Sattligen förbehålles rättighet att söka laga intekning uti den upplästa fastigheten för utskommade af försäkrade förmåners. Valunda kontraktterat, erkännes.

Gåxsjö den 8 Oktober 1903.

Wittna  
Olof Pålsson, Gåxsjö

Födorådskontrakt upprättat mellan den nya gårdsägaren Pål Olof Pålsson och hans far Olof Pålsson med hustru.



## Olof Pålssons Krönika, del 3

### Olika namn av Göksjö, nu Gåxsjö

År	1410	Göksjö
År	1506	Gouksjö
År	1565	Gåcksjö
År	1566	Guåcksziö
År	1570	Gåugsjö
År	1570	Gougsjö
År	1600	Goxiöe
År	1800	Gåxsjö

Det var således förunderliga uttalande av samma namn Göksjö men det var dock det-samma till 1600 då ett obehörigt X tillkom, som totalt förderfvar det gamla naturliga namnet.

### Varifrån har Sten kommit? (fanns även i del 5-2)

Det har framhållits af s.k. Lärda, eller åtminstone räkna sig för lärda, att sten och i synnerhet de stora stenblocken icke kunna bildas här, ja delvis icke ens här i Sverige, utan förts hit under isperioden och då ifrån Nordpolen, och som stöd derför har åberopats att en sten i Tyskland och en do på Norrpolen ursprungligen varit samma sten, ty de voro lika och af samma art eller innehåll. Men så kommer en annan lärd man och säger, att de stora stenarne, som man ser på så många ställen i Jämtland, har kommit från östra Jämtland under isperioden. Vi olärda tycka att isperioden får uppbära klander och heder för mer än vad den uträttat och f.d. Folkskolinspektör J. Kellin sade en gång, att ju mera man vandrade i fjällen dess mindre behöfde man af isperioden.

Och det förefaller oss sannolikt vad en lärd man skrifvit i "Världens födelsedag", att höjderna tillkommit genom vullkanisk kraft, och att även stora stenar dervid slungats vida omkring. Ett förhållande som en och

annan gång förekommer även i våra dagar inom andra världsdelar. Och huru lätt och behändigt det är att tillskrifva isperioden allt möjligt, vill jag nämna att sedan Låssjön i Hammerdal blef utdikat, befans det att en större sten hade gjort en djup fåra i den grunda och delvis uttorkade Låssjöns botten. Och deraf kunde kloka Herrar finna, ett nytt bevis för isperiodens framfart. Men det går värkligen för långt, då normala män, kunna inbilla sig och andra, att en fåra i en sådan lös sjöbotten skulle kunna bibehålla sig så många tusen år efter isperioden.

Ty vi hålla före att den der fåran i Låssjön är ej äldre än från den tid utgräfningen af Låssjön utfördes (det var väl vid början af 1850 talet). D.v.s. då vattnet i sjön blef grundare fick den årliga eller naturliga isen, tag i denna sten vid isbrytningen på våren, och förde den ett stycke och derigenom bildades fåran, och de äldre i Hallen som iaktog detta kan nog intyga detsamma. Och som vidare stöd för detta må påpekas att vid Gåxsjöns stränder (i landbacken) äro tusentals stora stenar som äro införda från sjöns grundare delar under och vid den naturliga issvällningen vissa gånger på vintern, och den vanliga isbrytningen på vårarne, långt efter den så mycket omtalade isperioden. Men icke fins det några fåror efter dessa stora stenars väg till stränderna, men iföljd deraf att Gåxsjön är nu något grundare än förr, kan det nog hända en och annan gång att isen ännu kan få tag i en och annan sten å de grundare delarne af sjön och föra honom ett stycke vid den årliga isbrytningen och då blir det alltid fåror som liknar fåran i Låssjön.

Och som en liten protest emot de lärda Herrar som framhållit att sten kommit hit dels ifrån Norrpolen och dels ifrån östra Jämtland, må påpekas att nutidens isberg,

d.v.s. de höga bergen som har en gammal att icke säga evig is på sina toppar och ryggar, och som måste väl utgöra en liten bild af isperioden. Och der trängas jord och sten utöfver bergsluttningarne men aldrig uppöfver och när det så är, och har alltid varit så, förefaller det minst sagt underligt, att sten ifrån Norrpolen skulle först gå öfver hafvet och sedan klifva upp öfver Kölen för att komma till Jämtland! Och enligt den andra teorien att sten kommit ifrån östra Jämtland, är visserligen betydligt närmare och troligare, men även denna stenvandring strider emot fakta, ty den måste då ha gått uppöfve. Och ifråga om sten, lär det nog i mångt och mycket ha delvis funnits samma grundämne för bildande af densamma lite varstans, så att man ej behöfver isperioden för att importera från Norrpolen. Ja, icke ens från östra Jämtland.

Det var en bonde på Sikåskälen, Abram Jonsson som sade, då det var fråga om vad jordmån det var på det och det stället sade "se på sten" ty de stenarter som förekomma på de olika platserna, visar oss någorlunda säkert vad jordmån det är. Och så är det. Och der det är god tillgång på kalksten är jorden kalkrik, och der det förekommer granit som innehåller många olika ämnen, så har man sådan jord i mer eller mindre grad eller procent och är det bara såkallat fjällsten, då har man en dålig jordmån, men det förekommer vanligen något af varje och det är bra. Men många kunna ej förstå sambandet emellan jord och sten, eller att sten kan bildas af de ämnen jorden innehåller, men att sten kan förvittras torde alla ha insett, men varföre icke då även tro att sten kan bildas af jorden även på andra platser än Nordpolen och östra Jämtland, i mer eller mindre mån efter jordens beskaffenhet. Ty det är nog ändå så. Och för att i någon mån ytterligare bevisa detta, vill jag nämna att vitsten (kalkturs) som förekommer vid en del källbäckar eller der det förr varit sådana, ty ämnet till

vitsten följer vattnet från jordens djupare inre och aflagrar sig vid källådrans slut, öfver nedfallna pinnar, kottar, barr och löf m.m. år efter år och dessa ruttna bort. Men tydliga märken efter desamma kan man få se i stenslagret, det förekommer även att löf m.m. har förstenats genom det ingående stenämnet, men vanligast är det format tomrum efter de främmande ämnena. Och då denna sten kan växa d.v.s. bildas af befintliga ämnen, varföre då icke även annan sten?

Och vi kunna med god villja tydligen se huru flera stenarter så småningom bildats, antingen med olika lager på lager eller på annat sätt. Och en del vitsten är hård och en del mycket lös, och det kan även förekomma vitsten och bleka tillsammans, beroende af de olika ämnen som tillkommit, eller som fattas för sammanbindningen. Kalksten liknar detta i någon mån i det att vissa lager eller skift är hårdare, och andra något lösare, och de hårdare skiftena tyckes även vara något mörkare, och det har artadt sig så, på ett för oss oförklarligt sätt. Men vi kunna dock ej godtaga vad en del påstå att det är isperioden och vattnet som tillredt kalkstens kanter så ojämna. Ty det är olika skiften som ofta gå utöfver andra åt alla sidor, och även nybildade och små kalkstenar kan ofta förete en begynnande likhet med de stora i detta afseende, och hela berg kan visa sådana utstående mörkare kanter, såsom vid Hårkan m.m.

Och dervid säger man naturligtvis att det är vattnet m.m. som är orsaken, ja det kunde väl så vara, men dessa kanter eller skift gå ej pararelt med vattnet, och äfven om så hade varit kunde man väl ändå ha kunnat fråga, vad är värkliga orsaken till dessa utstående mörkare kanterna? Då det vid en del andra strömmar kan finnas enfärgade och släta kalkstenar. Och derimot på höga backar och i djupa dalar m.m. kan det förekomma mer eller mindre talrikt kalksten med utstående mörkare kanter. Det måste således vara an-

dra naturlagar än is och vatten som är den verkliga orsaken till dessa framstående och ofta mycket krokiga kanter.

Se en del grustag huru alla utstående kanter slitits eller slipats bort, och jämför detta med de mycket utstående och skarpa kanterna å en del kalksten, huru kan isperioden åstadkomma en så tvärt emot vartannat framträdande värkan? Vid den s.k. Höjdsjön (Löfhöjden) cirka 3 K.m. från Ålviken torde väl finnas hundratusentals lass kullersten och grus vid kanten af den lilla, men mycket djupa sjön, som följd med vattnet efter den betydliga och strida ån som kommer ifrån Foskvattnet. Skulle denna sjö blifva sänkt 20 a 30 meter skulle man få en hög backe med kullersten och grus. Och de Herrar som observerade isperiodens värk i Låssjön skulle väl genast vara färdiga med sitt omdöme om isperiodens värksamhet vid Höjdsjön. Nu kan det finnas vackra jordområden som innehålla fin sand och mulljord, men icke alls någon sten, men derimot mycket sten vid backslutningar och i dalar. Och då är det väl åter igen isperiodens värk, men

sten på en torr backe eller ofvan jord växer ej, utan då heldre vid backslutningar och i dalar der någon vätska kan tillföra stenämnen. Se vitsten m.m.

### ***Om ungdom förr och nu (fanns även i del 5-1)***

Men att skriva om densamma övergår vår förmåga och blir derfore som det övriga, endast styckeverk (och lösryckta bitar.) Vid 1820 talet förekom en osed att ynglingar, i en del större byar gingo ut i stora följen natten till långfredagen för att söka upp alla tillgängliga flickor och hotade att piska desamma om de ej fick brännvin, och brännvin lämnades och stojet och skränet ökades under natten! Men att fira minnet af vår Frälsares lidande på ett sådant sätt, var minst sagt en mycket sorglig sed, som dock slutligen upphörde, i följd af ädlare tänkesätt. Men en annan osed, har bibehållit sig på vissa ställen och tider ända hittills, att pojkar och flickor har givit sig ut på spännande äfventyr, under natten till den dag, kristenheten fira minnet af Kristi himmelsfärd. Och åter



*Livsglädje på Hurtiggården år 1930, fr v Gunilla Pålsson, Signe Andersson, Kerstin Pålsson, Ingeborg Olsson, Brita Pålsson, Aina Andersson, Karin Pålsson och Ingeborg Andersson.*

en annan osed tillgick så, att ett sällskap gingo från gård till gård på aftonen annan dag jul, för att tigga ihop matvaror och brännvin för en festlig tillställning under åberopande, att det då var Staffans kväll, och i spetsen för den stojande hopen gingo 2ne högröstadepojkar som voro klädda i lappdräkt, men att på ett sådant sätt fira minnet af Staffan var en mörk osed.

Och under samma tid skulle det dansas och åter dansas. Och dessutom förekom en gammal osed, som torde ha fördubblats under 1840 talen m.m. att pojkar och flickor skulle ligga tillsammans två och två af olika kön, och det, med nästan vilken som helst som var i det närmaste jämn goda men naturligtvis ville de väl helst ligga med sin käraste, men om det fans rivaler kunde det då bero på vilken som hade bättre hjälp m.m. och det hände, att även gifta män voro behjelpiga att ställa till "par" och en del mödrar voro särskild inträasserade i dyligt, och ansåg det nästan som en skam att ej få något lämpligt sänglag. Men en del tänkande af alla åldrar ogillade både det ena och andra af ovan nämnda mörka förhållanden. Och även den yrande ungdomen, voro trots deras nattliga tillställningar, ofta oroliga över sitt liv särskild då de voro i ensamhet, och de höllo sig hemma före och efter sina nästan regelbundna nattvardsgångar och voro liksom de äldre flitiga kyrkogångare, och läste även något i sin bibel och dyligt och tvivlade icke på sanningen deraf. Men den stora hopen af ungdomar, kunde dock ej undvara de ovan påpekade nattliga tillställningarne, det var dock så att de sällan "lågo bort sig" på den tiden. Och var det någon som fått rykte om sig att vara okysk, var det en skam att ligga med sådane.

Men då ungdomen ej hade kraft och mod att slita sig lös ifrån de yrande nattvandringarne af flera slag, var det nog en och annan att icke säga många, både äldre och yngre

som suckade till Gud om hjälp. Och hjälpen kom, det blev en stor andlig väckelse, vid början af 1850 talet. Det var en stark Pingstvind som vidrörde alla inom flera församlingar, och detta fortgick tidvis även under 1860 talet. Och många utvalde den goda delen, och emedan de hade sin frälsare kär, blev det en stor förändring både i det enskilda och ofentliga livet (se vidare härom under den andliga livaktigheten). Och då de flitigt använde det ord som vist är och lära kan, samt bön och sång både gemensamt och i hemmen blevo många bestående i sanningen varaf de flästa nu kämpat ut sin prøvotid och flyttadt ifrån den stridande församlingen. Men en del föllo tillbaka emedan de skilde sig ifrån Herren och hans ord, och särskild under 1870 talet vid den så kallade "stor tia", blev även affallet stort, ty meniskohjärtadt är ett argt och illfundigt ting.

Men sednare har det åter förekommit andliga rörelser, på olika platser, och det finns några här och där även af ungdomen som har mod att följa sin Mästare och försaka de köttsliga begärelserna och den hopen, vars mål tyckes vara, låt oss bruka oss medan vi kunna, ty i morgon, eller snart nog måste vi dö. Men vi har dessutom en tredje part af ungdom, som stå, så att säga, emellan dem som söka Herren af allt hjärta, och dem som leva efter som köttet och sinnet lyster. (*Och Ni vårt unga slägte, både den ena och andra parten. Tänk på Din Skapare i Din ungdom, förr än de onda dagar komma*).

Vill även bifoga några verser, som bland många andra ofta sjöngos, särskild under 1850 talet.

*Ungdom akta på den ädla tiden,  
Hvarje stund är helig, viktig, dyr,  
Snart, ack snart den är för dig framliden,  
Denna tid, som alltid från dig flyr.*

*Sälla tid, som aldrig kommer åter,  
Ungdoms blomman du ej mera ser,  
Minnen växla alltid fram och åter,  
Ungdomslivet är dock icke mer.*



*Tro ej världen, den dig för i bojor,  
Hvilka kunna följa i din död,  
Heldre ringa bliv i låga kojor,  
Sök din rikedom i livsens bröd.*

*Dröj, o ungdom, ej bland tidens dårar,  
Som sitt sanna bästa ej förstå!  
Samla ej till livets afton tårar!  
Lev i Gud och himmelen du skall nå.*

Samt tillägga, att den frid och glädje, man fick erfara under den tid dylika sånger föredrogs vid folksamlingar och i hemmen, och särskild de sånger, och det ord, som talar om Guds nåd och godhet genom Jesus Kristus vår Frälsare, samt den andens vittnesbörd de trogna fick erfara, kan ej med ord beskrivas, eller förliknas vid den glädje man erfar vid många af vår tids folksamlingar, der man visserligen kan fröjdas men glädjen är af helt annan art. Derimot var väl de gamla och nya danstillställningarne m.m. af samma art, men med den skilnad att de sednare är kanske mera hyfsade, åtminstone på vår ort och der alkoholen blivit trängda åt sidan. Emellertid hålla en del, särskild af de äldre före, att ungdomen var i allmänhet sedligare och allvarligare i den gamla tiden än nu, och hålla före att orsaken dertill är den, att en del af vår tids ungdom sällan läser något alvarligt, men i dess ställe så mycket mer af romaner och dyligt af tivelaktigt värde, och därför är det icke heller underligt, om tron på Gud och hans ord, blir ljumm, och i följd deraf och i den mån det onda griper omkring sig, försvinner även den gamla ärbareheten mer och mer.

Andra derimot hålla före, att vår tids upplysta ungdom är bättre, ty de har nu börjat vakna upp över sina rättigheter och skyldigheter att reformera samhället och på samma gång afkasta de band och förmyndarskap som kyrkan, prästerna och de gamla har velat utöva över dem. Ja, många af de unga, har nu fått nya och ljusa mål, för sina strävanden, Ja kära ungdom reformera allt som är galet, men var på vakt

emot sådana reformvänner som vill försvaga grunden till god och sann reformation, ty nästan alla vill nog vara med om reformer, men strävandena gå ofta i motsatta riktningar. Och vad den ena generationen har med möda och arbete byggd upp, kan en yngre generation med stort nit försöka att riva ned, och så torde det komma att gå tiderna igenom. Och därför är det väl även nödvändigt, att vi, var och en, även reformera våra hjärtan, från vilket det onda kommer.

### ***Om giftermål förr och nu (fanns även i del 5-1)***

Gammalt var det sed att föräldrar och målsmän kunde bortgifva de unga flickorna med - men kanske äfven mot deras vilja. I en sednare tid har väl målsmansrätten inskränkt sig till att i verkligheten endast gifva goda råd. Och de gamla som kände folket bättre än de unga, räknade även så, att i de hus, der det fans litet och var klen ordning, att då de icke fått lära sig hushålla och vänja sig vid ordning, så var detta en viktig sak, enligt deras åsigt, ty de viste så väl af egen erfarenhet huru väl sådant behövdes, och de gamla räknade äfven arbetsamhet och sedlighet högre än att vara särskild framstående i helgdagsdräkten. Och det var väl så, att de unga, i många fall hade samma uppfattning som de äldre och kunde därför utan missmod ofta rätta sig efter föräldrarnes och målsmäns önskan.

Nu torde många handla tvärt om, ty det kommer väl nu mindre i fråga vad de duga till, eller om de kunna skjuta ett hus eller om de äro sedliga, ty i romaner och dyligt, som läses flitigt, af en del, förekomma sällan föräldrarnes råd såsom goda och efterföljansvärda, utan snarare tvärtom. Och om föräldrar och andra som har bättre förstånd varnar de förvillade, så hjälper det sällan, ty man tager det ej så noga, sedan man blivit "giftes blinn". Och för en del af de unga kan ett otyglat liv utgöra en farlig hägring och

leda in på en dålig väg. Men följderna blifa ofta sorgliga, och det är icke heller ovanligt att de som i ungdomen fördt ett okyskt lif, kunna äfven bliva otrogna i äktenskapet. Emellertid brukar man säga att då fattiga och rika taga varandra att detta är ett säkert bevis på uppriktig och trofast kärlek, och det är väl så i många fall, men det förkommer väl även motsatsen många gånger, och särskild då förbindelsen endast är en följd af brottsliga förhållanden.

Men det smickrar mera att gå sina egna vägar, ty ungdom och visdom höra ej alltid tillsammans, i det man kanske i många fall endast fäster sig vid det som synes behagligt på ytan, och det som tjusar sinnligheten vid baler eller andra nattliga orgier, men sedan kan det komma andra förhållanden, stackars barn, ty efteråt kunna de få fälla bittra tårar över sitt oförstånd, och de lättsinniga förbindelserna, bli ofta en tung börda för hela livet.

Och det är lika galet då barnen trotsar sina föräldrars goda råd, som då föräldrarna af oförstånd och girighet m.m. tvingar sina barn, och det blir nog så, att vad man sår, får man på ett eller annat sätt skörda, men även om skörden blir obehaglig och bitter, kan det onda äfven vändas, till förödmjukelse och upprättelse, och det ligger en slöja öfver skickelserna i livet. Men det torde mången gång kännas mycket svårt, för sediga då de får dragas med motgångar af flera slag, då andra derimot tyckes få dansa på rosor och får nästan allting efter sin önskan. Men det är så ombytligt här i världen, och det heter *"om i stilla bliven så varder eder hulpet"*. Ty Herren har många sätt att tukta de sina var så behöves.



*Vänninorna Ingeborg Andersson, Östibacken och skräddardöttrarna Mia och Ingeborg Pålsson. Mia som sedan blev Gåxsjös "post- och telefonväxelfröken".*



*Olof Pålsson var en av de drivande krafterna när Kungl Maj:t gav tillstånd till bildande av Gåxsjö socken år 1881 och vid byggandet av kyrkan som invigdes år 1886. Här ses den stora kristallkronan mitt i kyrkogången, dopfunten och predikstolen.*





*Kappsläddar av den här typen hade hög status på bondgårdarna under Olof Pålssons tid. De här slädarna står på Havremagasinet, Jamtli, Östersund.*



*Selkrokarna tillverkades ofta hemma på gården. Den till vänster kommer från Olof Pålssons donation till Jamtli. De två ovan till höger finns på Hammerdals Hembygdsgård.*



Arvegods från Hurtiggården, överst skrin, med ursprung från Norderåsen, med ett par yllestrumpor, mittraden en nipperdosa i svepteknik och en skopa (kôks) och underst kritpipa (vanlig bröllopsgåva), snusdosor i mässing och Olof Pålssons syster Siggas snidade glasögonfodral, märkt med "Sigga Pålsson Grötom 1891". Privat ägo.





Överst dalmålning donerad av syskonen Pålsson, Gåxsjö samt kuddvar märkt IOD år 1801. Båda kan ses på Hammerdals Hembygdsgård. Nederst kuddvar och brödkorg från Hurtigården, privat ägo.







Joh. Törnstens karta från 1771 med Hammerdal och Gåxsjö i centrum.





*Spinnrock och tyg från Hurtiggården överst, privat ägo. Därunder snickarverktyg från Hurtiggården förvarade på Hembygdsgården i Hammerdal.*









Överst stenen i Störåsen uppsatt år 1922,  
 därunder stenen i Munkflohögen också  
 från år 1922 och nederst stenen i Klumpen  
 från år 1925.





*Stenen i Yxskaftkälen invigdes år 1924, den i Raftsjöhöjden nedan är osignerad och den i Ottsjön till vänster restes år 1924.*





*Olof Pålsson följde nära sin syster Sigga och hennes familjs öden på gården Grötom i Häggenås. Här en oljemålning av den numera rivna mangårdsbyggnaden i Grötom. Privat ägo.*



*Den tredje generationen efter Olof Pålsson, sonen Pål Olof Pålssons barnbarn samlas ibland i Gåxsjö. Här ses kusinerna Birgitta Bernárdzon, Arne Pålsson, Ulla Pålsson, Gunvor Odelberg, Olle Pålsson, Ronny Carlsson, Bertil Andersson, Nils Carlsson, Iréne Hedin, Kerstin Malmenstam och Ivan Carlsson. Foto Ole Rönning Kristiansson.*



## ***Om bröllopp under 1830 till och med 1860 talen m.m. (jfr motsvarande text i avsnitt 5-1 "Om gamla bröllopp m.m.")***

Wigseln skedde vanligen i kyrkan, varaf en del skedde före Gudstjänsten, men avslutades efteråt innan folket gick ur kyrkan. Pellen (*brudhimmeln*) begagnades varvid en del Präster sjöngo brudvigseln, men dervid kunde det blifva svårt för pelqvistarna (marschalkar och tärnor) att kunna hålla upp pellet. När det var kallt lade man fårluden fäll i brudstolen. Under söndagarna skulle Organisten, som delvis var ringare, ha dagens kolläckt och det var då Brudgummens skyldighet att dela ut slantar till alla som hörde till brudföljet genom sin närmaste pelqvist (detta om det var vigsel den dagen). Vid utgången ur kyrkan gingo Brudparet, Pelqvistarna, Brudframman och mödrarna först och sedan alla andra som ej redan gått ut och bildade häck på kyrkvallen m.m.

Brudparet m.fl. gingo då till prästgården, eller ock till Brudframman's hem om det var på ett annat ställe än prästgården. Och sedan kommo vänninor och bekanta samt beställsamma gummor för att se och tala vänliga ord med Bruden, och kanske även beundra hennes fina klädsel m.m. som vanligen hade mycket fint påhäng och en massa höga buketter öfver kronan m.m. så att den nästan skymdes deraf. Sedan alla påhälsningarne nedpackades en del af grannlåten för att åter i många fall påsättas i Brölloppshuset. Medan denna påhälsning och uppehåll varade, skulle brudgummens föräldrar, eller brudparet hålla s.k. kyrkplägning i någon gård eller i en senare tid ofta i en kyrkstuga d.v.s. bröllopsfolket samt slägt och vänner skulle bjudas på någon förfriskning. Och vid sådana plägningar, men även dessutom, var det sed att slägt och vänner som ej voro brölloppsgäster skickade gåfvor till brudparet. Och en del gummor och särskild några af

gästerna sände förut eller medförde s.k. mathjälp. Om Brudföräldrarne bekostade brölloppet, brukade brudgummens föräldrar lämna mathjälp. Och om brudparet bekostade brölloppet torde föräldrar och vänner hjälpa till efter råd, villja och lägenhet. Och kunde det ej hållas något bröllop, var det väl mindre högtidligt. Men fans det öfriga som hör till ett lyckligt äktenskap kunde det väl gå ändå och i många fall bättre, än då det viktigaste fattades. Huru storartadt man än började sitt äktenskap.

Sedan "kyrkplägningen" avslutats och brudparet och gästerna, samt Prästen och brudframman (om de skulle följa med) d.v.s. sedan hela Brudskaran var färdi, vartill även kunde inställa sig några grannar och vänner, för att hedra och föröka brudskaran, då gaf man sig i väg till brölloppsgården. Och då många byar saknade ordentlig sommarväg, var det vanligt att de flästa giftermål skedde på våren då man kunde hoppas ha någorlunda bra slädföre och då det ej var så kallt, ty de flästa af rummen i gårdarne voro ej varma. Och när brudskaran kommit fram till brölloppshuset, så fort väglaget m.m. kunde medgifva, mottogos de af Bonn och Matmorän d.v.s. Värden och Värddinnorna (som skulle vara några framstående personer) samt pelqvistarna (marschalkar och tärnor) och ledsagades till sina rum der det ofta blef mycket trångt, de kunde dock sedan de aftagit något af sina ytterplagg få någon förfriskning. Och hästarne hade stalldrängen tagit i sin vård. Förr, d.v.s. under den bedröfliga dansperioden, mottogs brudskaran då den närmade sig brölloppsgården med klingande spel som hördes vida omkring, detta var dock ej ett allmänt bruk.

Emellertid sedan gästerna undfägnats med kaffe och dopp, men förr skulle det väl vara brännvin och hemgjorda blandningar och kanske i vissa fall vin, eller vad de själfva helst önskade. Och i alla tider har man haft behof af smörgåsar, dock ej alltid af

en mängd importerade tillägg. Sedan man hälsat på varandra skulle det snusas och rökas, så att icke rökare kunde blifva sjuk deraf. Fruntimmer hade under denna paus fått "välkomst latan" (*välkomstmat, bröd*). Då Prästen var med och gästerna samlats i helgdagsstugan, böjde brudparet sig ned och Prästen läste den förordnade bönen. Detta utfördes dock ofta eller vanligen i Prästgården. Och sedan skulle alla utom "Ämbetsfolket" (*betjeningen*) sätta sig omkring de stora borden och "äta förstmedan" och vid större bröllop hade man vanligen tre stora bord, och i vissa fall ett fjärde som stod mitt på golfvet, der skjutsbönder m.fl. fick plats. Borden vore fullsatta med mat, samt godt dricka i silfverpokaler och blanka tennstop m.m. samt åtskilliga prydnatsföremål. Och öfver högsätet var anbrakt en stor och vit duk nära taket, såsom ett pell, och vid denna voro fastsatt buketter och annat smått och fint och kallades "brurhim-meln", denna hörde till 1840 talet. Sedan brudparet satt sig på högsätet, samt Prästen och prästfrun om hon var med, i annat fall brudframman på var sin sida, sedan föräldrarna och deras föräldrar om de voro så pass friska att de kunde vara med, och sedan skulle gästerna placeras efter ålder och släktskap, männen på högra sidan om brudparet och kvinnorna på den vänstra. Men innan Värden och Vårdinnorna fått alla gästerna på sin rätta och lagliga plats, voro de väl bra uttröttade. Ty det skulle krusas och heldre gå tillbaka än fram till borden, dock torde det nog vara så, "att man icke heller ville sitta allt för långt åt".

Sedan borden voro fullsatta äskades jud. Och någon af de närskylda och modigaste barnen steg nu fram och läste högt och tydligt förra bordsbönerna. Och sedan skickades rikligt med mat omkring borden med början från högsätet å varje bord. Soppan tog man dock ej för sig på tallrikar, utan åt direct ur faten och skålarne gruppvis, hvilka

rikligt påfylldes. Och både för- och efterrätterna voro vanligen rikliga men matkrusen skulle sparas, och många af männen gjorde även så. Sedan man ätit kom värden med en stor bricka som var fullsatt och var och en tog sitt spets- eller vinglas för att "klinga" (skåla) med brudparet och med varandra, men en del läto innehålllet stå nästan orörda, och små sockerrullar som innehöll deviser sändes även omkring borden och de innehållsrikaste upplästes. Och nu hade väl alla fått vad de behöfde, utom en del flickor som voro allt för "svinn" för att vara riktigt fin. Och så steg läsbarnt fram och läste de senare bordsbönerna och sedan sjöngo de en lämplig salmvers, ty även om klockarfar ej var med, var det väl någon som kunde sjunga.

Efter en stunds vänligt samspråk m.m. tog en del farväl och aflägsnade sig ifrån bröllopsgården. Men det egentliga bröllopsfolket skulle efter en kort vila, jämte drickande af kaffe eller the, förära brudparet sina gåfvor och aflämna emottagna skickningar, som tillgick så, att brudparet satte sig innanför ett större bord dock hälst i ett annat rum, varvid prästen eller någon annan hedersman, med fin talgåfva och sekreteraren intogo sina platser vid samma bord. Och så gick brudgummens far fram till bordet och lämnade en gåfva varierande emellan 20 a 100 Riksdaler (*idag ca 1 000-5 000 kr*) och derutöfver och Prästen, talmannen tog emot gåfvan och lade den på ett tennfat och sade några vackra ord ej blott om gåfvans storlek, utan även om den kärlek och välvilja som medföljde gåfvan. Och så lämnade han även fram de skickningar till brudparet som han emottaget, hvilket allt tillkännagafs af talmannen. Och skickningarne antecknades af sekreteraren. Och brudgummens mor hade då även kommit fram till bordet, dels för att möjligen gifva något minne, men särskild för att gemensamt med mannen blifva tackade af brudparet. Och Värden

hade då slagit vin i 2ne små glas med hvilka far och mor skulle klinga med brudparet, och varandra, samt tömma om de så ville, men särskild kvinnorna brukade endast göra lessen d.v.s. taga så litet som möjligt, de fingo även några godter till vinet, samt lämnade vid begåfningen några slantar till kyrkan och de fattiga.

Brudens far och mor gingo nu fram och lämnade sina gåfvor jämte skickningarne, vars storlek både i det ena och andra fallet tillkännagafs med samma vackra tal som vid föregående och sekreteraren och värden utförde även nu sina åligganden, och slantar lämnades (må här anteknas, att då, eller på vår hedersdag den 30de Mars 1862 fingo vi äxtra af våra föräldrar en Silfverpokal med 4 Silfverskedar samt en hel bibel med plansvärk). Efter föräldrarne kommo syskonen eller pelqvistarne. Vanligen två och två. Och om goffar och gommor voro så krya kommo väl även de med en gåfva, eller ock de närmaste gifta slägtingarne, och allt tillgick såsom ifrån början, men var det någon som syntes allt för trög att passa på då det var lämpligt, kunde han blifva påropat af värden eller någon spjufver. Men detta skulle väl vara lite skoj å ömse sidor. Sedan gick ungdomen fram och lämnade sina gåfvor, dels en och en och dels två och två.

Och gåfvornas storlek (föräldrarne m.fl. oräknade) kunde variera från 2 till 20 Riksdaler, hvilket delvis berodde på skyldskap eller om de hade familj eller ej, flickorna gåfvo vanligen minst, men så togo de även litet af de rika håfvorna. Och skickningarnes storlek kunde variera från 24 skilling (*här använder OP äldre räknesätt med 48 skilling per Riksdaler, dvs här 24 sk = 50 öre, idag motsvarande 25 kr*) till 2 Riksdaler och någon enda gång till 5 a 10 Riksdaler (*idag ca 250-500 kr*). Och alla skickningar tillhoppa 50 a 300 Riksdaler, och hela begåfvningen tillsammans 200 a 800 Riksdaler (*idag ca 1 000-40 000 kr*) och derutöfver. Men det som

samlades till kyrkan och de fattiga, samt på vissa ställen även till misionen blef vanligen små summor.

Ofvanstående afser hufvudsakligen de bröllopp som räckte 2 a 5 dagar. Vid de gamla brölloppen begagnades bara hemma tillagat mat, d.v.s. man köpte endast Sviskon, Rusiner, Sirup, Risgryn (och senare även makarones) och diverse kryddor. Och naturligtvis kaffe och socker och även the som blefvo mer och mer modärna och outhärliga. Och gummorna inom byalagen drogo vanligen försorg derom att deras flickor buro rikligt med mjölk, färsk ost som voro skurna i små tärningar samt "vitmöse" och grädde m.m., till bröllopsgården, hvilket kallades att gå "söppedock". Och kom det objudna främmande, äfven Lappar, blefvo de undfägnade på bästa sätt.

Men var det ej riktiga fattiglappar så ville nog även de gifva något, en rens kalv eller så, som de sedan vårdade, och även vi fick en sådan. Emellertid sedan begåfvningarne voro avslutade och the eller kaffe med dopp kringburits hade det nog varit bäst att lägga sig. Men man skulle enligt tidens sed, först äta "Brurgröten". Men dessförinnan var det enligt en äldre sed brukligt att man skulle dansa med bruden, och högtiden till ära skulle Prästen eller någon annan hedersman börja och detta skulle tillgå högtidligt och fint, men det var dock väl i de flästa fall som att strö socker på gift, eller att gifva dansen ett officiellt erkännande, som den från Kristlig och moralisk synpunkt icke bör ha.

Och ett af den förra tidens sista dansbröllopp hölls hos Storbonden Israel Andersson och hans hustru i Görvik år 1852. Då de höllo ett riktigt storbröllopp för sin enda dotter Lisbet och Mågen Jonas Görnsson från Viken som räckte från Palmsöndagen till Påskdagen (*8 dagar*), varvid gästerna och ämbetsfolket utgjorde 135 personer, hvilket var ett af de högsta antalen (100 a 120 räknades även

för ett stort antal gäster m.m. och veckan förut höls ett bröllop i Håxås der det var 120 personer).

Och man dansade och spelade kort. Och så dansade åter och åter som man skulle varit tokiga men på Långfredagen gick man i Böna såsom sed var och medan bröllopsfolket var borta, skurades rummen i bröllopsgården och efter middagen börja åter dansen. Och en del flickor brände upp många kortlekar och orsaken dertill torde hälst vara att de ville ha sina kavaljerer med in i dansvirveln. Men en Handl. Erik Persson for hem till Mo efter flera. Emellertid var det många som tyckte att det gick för långt, och då en kvinna från Borgvattnet blef underlig, tyckte en del att det var ej annat att vänta efter ett sådant dansande än att det skulle blifva något. Och dessutom skulle pojkar och flickor ligga tillsammans två och två och omfamna varandra och detta ej blått de som skulle ha varandra utan det växlades om.

Vid sista måltiden på Påskdagsmårgeon hade man satt fram så mycken mat på borden att de kunde nästan digna ned. Och även på andra bröllop var det ungefär på samma sätt. Och några voro oroliga öfver det lif som fördes. Och det var förunderligt att då ett så otyglat lefverne, hade kommit ungdomen m.fl. att kasta sans och måtta öfverbord, och hängaf sig åt otyglade nöjen. Att det då kunde komma en besökelse tid öfver Hammerdal och många andra. Det blef en stor väckelse och detta kom till synes äfven vid bröllop. Och från och med 1853, till nuvarande tid, och i synnerhet från början var det helt annorlunda på de flästa bröllop. Man sjöng och läste sådant som kunde ge kraft emot synden inom eget bröst och frestelserna utifrån. Men i en del fall har det varit lika vid bröllop både förr och senare, att det skulle vara någorlunda bra med mat och dricka, och att man skulle äta brudgröten och att då samlas omkring de stora borden och det utan stor krusering

och dervid äta direkt ur de stora tenngrotfaten och de ännu flera mjölk "spelkummarne". Och läs barnet som möjligen hade sofvit några timmar var nu åter på sin plats, men kanske ej lika hög i rösten, och bland de stora var det nog flera som hade svårt att hålla sig vaken. Men så hade det redan börjat blifva ljust åtminstone på våren. Och så fick man då efter gröten gå och lägga sig i de anvisade rummen der det var fullt med sängar, och detta var vanligt, och man var glad att få lägga sig. Under äldre tider kunde ungdomen på vissa ställen få ligga på flatbädd (golfven). Det blef dock ej någon lång vila och aldraminst för Värden och Värdirnorna samt pelqvistarna m.fl. som kommo med förfriskningar, dock i vissa fall först med en spelkum fylld med sockerbitar som voro genomdrängta med droppar och detta för att man skulle vakna, och kanske lika mycket för dem som tagit för sig nog så mycken mat föregående afton.

Och så börjades åter med kaffe och andra förfriskningar, så att om man bara ville taga för sig, så nog kunde man få så man kunde blifva sjuk, ty förr än man kom upp ur sängen skulle man äta ej blått en liten bit utan det var högar med olika matvaror på stora brickor och dessutom hade man korgar och fat m.m. från hvilka de skulle fylla på var så behöfdes och det bjöds och trugades, ty man ville väl vara hedersamma och icke räknas för snål, såsom det även kunde förekomma. Vid denna första uppvackning i alla rum, även om en del af gästerna låg i en annan gård, åtföljdes den under spel d.v.s. under danstiden af spelmännen, och vi barn tyckte att detta var lifvat och storartadt.

Men nu ser jag tillbaka på denna ståt med en annan lifserfarenhet att alltsammans är bara fåfänglighet, och att der man börjat sitt äktenskap under spel och glamm har det blifvit fort nog sorg och tårar, både för dem själfva och deras barn, varom många talande äxämpel kunde antecknas. Visser-



ligen är och blir det en jämmerdal för alla, men det är ändå vissa olikheter. Men i ett, äro alla lika, att man har en mycket stor orsak att bedja, "Gud misskunda Dig öfver mig syndare".

Efter den första trakteringen, kommo sedan f.d. brudparet under namn och värdighet af ungfolk och sökte upp alla varvid ungbonn bjöd på vin och unghustrun på unghustrulater, vilka bestodo af en half rågkaka, några rån och ett stort krus, halfrund eller hälften af en fyrkant, som delats snedt öfver. Dessa voro glaserade och tillkrusade med rödt och grönt strösocker, och hennes namn och delvis även hans med röda bokstäfver.

Sedan alla klädt på sig skulle man åter intaga sina platser omkring borden, vilket nu gick någorlunda fort, men några saknades och deribland prästen. Och ungfolken hade nu skyldighet att hjälpa Värden och Värdirnorna. Och deras klädedräkt var redan på morgonen en annan, varaf må nämnas att "Ongbonn" (*den nye bonden*) hade en stor röd filtluftva s.k. "Ongbonnsluftva" d.v.s. en dubbel svensklufva med uppslag (icke norsk topplufva). Och f.d. bruden var nu iklädd "Unghustru-lufva" d.v.s. en svart kyrklufva med fina band m.m. och en efter tidens sed vacker klädning, samt "Unghustrukluten" (*en fyrkants huvudduk som vikts i trekant och knöts under hakan*).

Brölloppipor, långspetsade kritpipor, utdelades till alla och kardus och snus m.m. fick man efter behag, men cigarrer m.m. är en nyare lyx. Under fritiden kunde gästerna göra små utflykter dit man blef bjuden m.m. samt öfvade kristlig sång. Men under den förra tiden torde man på många ställen knapt hinna med något annat än dansa, ty det var några år då man skulle dansa och åter dansa, så som man skulle varit tokiga. Och dessutom florerade öppet såsom en naturlig sak den gamla oseden att spela kort och att ungdomen skulle ligga tillsammans

två och två af olika kön för att ligga och omfamna varandra, sedan dansen var avslutadt på natten m.m.

Men Prästerna och många andra, även bland de yngre, tyckte att det gick allt för långt, och att det borde blifva någon förändring. Ty det var så äfven under denna tid att det predikades i kyrkorna och folket gingo ofta och allmänt till desamma och dessutom lästes Guds ord ofentligt och enskild i byarne och hemmen, och Guds ord kan ej återkomma fåfängt, och de äldre och de som reste omkring (Handl. m.fl.) kunde tala om syndalifvet på den och den orten, samt huru Gudsmakt att straffa då han så ville hade utfördts den och den gången. Och då alla viste att det fans Gud som kunde straffa, varaf följde att man kände nog lite var att det icke var såsom det borde vara, och så hörde vi genom rykten att någon här och der i byarne började tala alvarligare om tiden och lifvet. Ja, det låg så att säga någonting i luften, och det var nog även så att många suckade till Gud och bad om hjälp.

Och hjälpen kom, det blef en stor väckelse, det blef gny i de döda benen, ja det blef en stark vårvind, som ej lämnade någon oberörd, och många kommo till lefvande tro på sin Frälsare. Och detta nya lif kom till synes även vid bröllop. Så att från och med 1853 var det en stor förändring till det bättre och folket i allmänhet hade ej längre sinne för dans och andra liknande nöjen, eller de ville ej längre insnärjas i något ont. Ja de som fingo det nya sinnet ville ej kasta sig i faran, varken med ord eller gärningar. Och fler och fler suckade och frågade vad skall jag göra för att blifva frälst, och fingo nåd och kraft att tro på syndernas förlåtelse i Jesu namn, men ett sådant folk och en sådan ungdom behöfde kraft och hjälp af Honom som är mäktig i de svaga för att icke åter komma i frästelse och snara. Och

derföre läste man Guds ord allestädes, och detta även på bröllop. Ja, nästan alla i bröllophuset, ja även ämbets folket (*betjäningen*) som hade Martas bekymmer och göra, samlades både morgon och qväll, eller då det var lämpligt, för att höra och deltaga då någon läste ett lämpligt stycke, jämte böner. Och att vid sådana och andra bönesammankomster få vara med och höra då ungdomen m.fl. sjöngo andeliga sånger med hjärtlig lust och fröjd förenat med heligt alvar, då blir det en sång som går till hjärtana och lämnar varaktiga intryck, ty sådant är någonting helt annat än sång af innehållslösa fraser, huru jufliga dessa än kunna vara. Men nu är det mycket annorlunda på många orter och ställen, ty de som sjöngo under 1850 och 60 talen har väl de flästa flyttat ifrån detta tårarnas land. Och bland dem som nu lefva är det ej många som har kraft att sjunga. Och många af de unga har blifvit så indragen eller intagen af Romanläsning m.m. att de ej har tid och lust att sjunga om Jesus vår Frälsare, och vårt beroende af Gud vår Frälsare.

### ***Några småbitar om Bröllopp m.m. (fanns även i del 5-1)***

Jag må nu fortsätta att införa öfriga antekningar om bröllop m.m. oaktadt det redan blifvit allt för långtrådigt och jag har nästan intet inträde för bröllop och dylika tillställningar. Och att i detalj antekna det ena med det andra är omöjligt för mig, ty dels har jag ej varit med så många gånger och dels har det varit så olika bröllop och olika tider. Så att endast några allmänna seder må ytterligare anteknas. På tisdagen utdelades vanligen "nästen" (matsäcken) till alla inom Bröllopgården, d.v.s. Ungfolken förärade gåfvor som bestod af en stor och stämplat rågbulle, några rån m.m. och ett stort krus. Detta var ungefär lika för alla, både qvinnor och män samt delvis barn. Men dessutom skulle de närmaste på hennes sida ha siden

eller bomulsdukar eller andra fina saker och särskild "Svärmorkluten" skulle vara någorlunda bra. Och Unghustrun skulle förära sina nya anförvanter fina skjortor och särkar m.m. Även Ungbonn fick skjortor och alla som hörde till ämbetsfolket från Värden och Vårdinnorna ned till stalldrängen och fjöspigan skulle ha lämpliga presenter m.m. och alla som fått dukar m.m. skulle så vidt möjligt vara iklädda desamma på aftonen, ty till denna dags eftermiddag, voro vanligen alla gifta inom byalaget m.fl. inbjudna ty det var s.k. "Upphöjningsdag" och Ungfolken voro då iklädda vad de fått af varandra. Och vid den middag, som nu var anordnad gick det nästan lika högtidligt som vid "förstmedan". På Onsdagsafton blefvo byalagets ungdom m.fl. inbjudna. På torsdag kunde bröllops folket resa hem, men på ett och annat ställe stod bröllopet en a två dagar till.

Men dessa långa bröllop voro mycket ansträngande för ämbetsfolket m.fl. Och kanske ofta förderligt även för gästerna. Och dess utom var det nog så, att man många gånger fick erfara sanningen af det ordet "*Att det är bättre att gå i ett Sorgehus än i ett Gästabudshus*". Må även nämna att läsarnet, passade alltid på att utföra sin skyldighet vid måltiderna, men så fick det en kolläckt, som upptogs af värden då gästerna voro församlade omkring borden före afresan. Det var en gammal vacker sed, att man ofta sjöng en lämplig salmvers efter måltiderna.

Efter brölloppet slut skulle det åter hållas "Kyrklägning" minst en gång för att dervid söka upp de som hade skickat m.fl. Men följd blef att det kunde hållas 5 a 6 plägningar varje helj, särskild under Mars månad. Och detta blef man led, af flera orsaker, ty skulle man gå på alla ställen, om man blef bjuden, så var det för mycket och skulle man gå på det ena stället och ej det andra så kunde icke heller det alltid vara så rätt. Och i följd af dessa plägningar m.m. kunde

det blifva mycket sent innan man kom hem på söndags qvällarne, ja dessa välmenta plägingar urartade nästan till oordning ty även pelqvistarna voro allt för mycket nitiska att bjuda och truga allt för många kanske till stor del derföre att man skulle få mycket pengar, och så beslutades att man ej fick hålla s.k. Kyrkplägingar. Särskild första söndagen efter brölloppet skulle Ungfolken vara i kyrkan och dervid följde mödrarna m.fl. Unghustrun och fäderna m.fl. kunde vara i sällskap med Ungbonn upp i kyrkan. Det var en vacker sed att låta sig vigas i kyrkan och att tillsammans med föräldrar och församlingen delta i Gudstjänsten och så att åter samlas i kyrkan efter brölloppets slut, var en mycket god sed.

Nu har denna sed blifvit gammelmödig för många. Men ännu ingår och avslutas nästan alla äktenskap enligt gammal Kristlig sed genom Kyrklig vigsel och deraf många gånger inför församlingen och i båda fallen genom Guds ord och bön i den Store Treenige Gudens namn. Och detta må väl vara något fastare och Kristligare och mera till välsignelse än då man ofta bra lösligt upprättat ett kontrakt inför Kronofogden på 5 a 10 år eller så der, och som då kan upplösas ifall man under tiden lyckas finna någon som är behagligare. Även om densamma skulle tillhöra någon annan.

Så kallade Lappbröllop, kunde i vissa fall likna bonn bröllop, ty rika fjällfolk kunde även ställa till stora bröllop på böjden (på bygden) d.v.s i någon bonngård i de stora byarne och föräldrarna kunde förära brudparet mycket stora gåvor, deribland renar, och även andra lämnade gåvor till brudparet. Och Presten m.fl. kunde även bliva bjudna och även antaga bjudningen.

Eftersom vår tids ungdom hört åtskilligt om gamla bröllop, har en del för upptåg lämpliga, tagit sig före att genom fingerade tillställningar försöka återgiva desamma och

detta borde väl vara, ej blåt ett kärt nöje, utan även en god hjälp, att påminna sig gamla förhållanden. Men efter vad deltagarne vet att berätta från ett och annat af sådana bröllop, torde det ej vara meningen att så långt möjligt framställa en trogen bild af desamma, särskild det personliga uppträdandet, utan huvudsaken har väl varit att ställa till något roande för publiken m.m. Men vi som själv äro gamla, tycka att de icke handla som sig bör, då de framställa de gamla nära nog som några pajas, fullkomligt olikt de gamla och deras uppträdande. Vill Ni ha publikens bifall för Edra upptåg, ställ då ut eder själva till åtlöje, och låt de gamla få vara i fred, heldre än att tillegna dem ord och åtbörder - som de ej har förtjenat.

Vid bröllop och ungdoms kalas under 1840 talet och även förut var det vanligt på en del ställen att de skulle dansa i helgdagsstugan, d.v.s. i matsalen och dervid tog man den största bordskivan och lade den omvälfd över de båda fastsängerna (som vanligen stodo vid den norra väggen) för att bereda en upphöjd plats för spelmännen der de satt (med sina fioler) och stampade. Och när det sedan blev tid att äta, stälde man åter in de utvräktta borden och spelmännens tribun (bordskivan) vändes nu åter på en annan sida. Vi må villigt erkänna, att vår tids ungdom, är bättre i en del avseenden.

Från sednare hälften av 1700 talet, fins det ännu några åkslädar som fick heta "flinkslädar" och om detta namn kom sig, derav att de gingo vägen och detta berodde väl derpå att de hade fimmel stängen (skaklorna) som voro fästade i medarne, dessa åkslädar voro långa och smala, och de grova och långa medarne hade cirka 1 1/2 aln höga brätten. De voro målade i skriande färger varav den röda framträdde skarpast, och sådana användes troligen även till ungbonnsslädar, efter som de tyckes vara de älsta men då måste väl brudgummen, ungbonn och gubben eller vad de kunde

heta, stå på medarne och låta bruden och hustrun sitta i släden. Och vad som ytterligare kan anföras, för att man och hustru kunde använda dessa ensittiga åk- eller flinkslädar, vid sina kyrkresor m.m., må nämnas att bonden C.E.S. och hans hustru G.O.D. i Gåxsjö även använde en sådan vid början af 1800 talet. Dock med den skilnad att hustrun stod på medarne, hon ville så, ty hon kände sig må bättre (eller godt) derav, och gubben som var särskild tung fick sitta i släden. Från 1820 talet fins det några som är lättare och bredare som kallades ungbons-slädar och nästan från samma tid har man en nyare typ på åkslädar och dessa kallades "kebick" och även för sådana skulle det vara fimmelstången, vilket hade till följd att hästen fick draga med varannan bog, och å alla dessa gamla åkslädar fans det varken låda eller sitts baktill.

Sedan och till närvarande tid, har det huvudsakligen används "åkskrindor" med och utan låda baktill och i övrikt mycket olika, dock vanligen så att de som hade sin plats bakpå ej alltid behövde stå på medarne, utan fick i nödfall sitta bakåtvänd. Och från 1870 talet har man ofta en särskild sitts bakpå, en s.k. hundsvått, så att man kan få sitta framåt vänd. Detta namn kom väl derav att hunsvåttar (pojkar) (*även skälm, odygd-spåse*) skulle vanligen sitta bakpå. De så kallade Jämtskrindorna har många företräden framför de gamla. Och även s.k. (Norrlands) risslor har sina företräden särskild för de åkande och på goda vägar, men icke å dåliga skogsvägar m.m.

Och selar har undergått nästan samma förändring, som åkslädar. Vid sednare delen af 1700 talet var en ungbonnssela, som naturligtvis skulle vara ståtlig, mycket olik vår tids selar och såväl lokar som selkroken voro mycket höga och det hela var af björk, med mer eller mindre konstnärligt utförda skärningar varaf olika prof förekommer på ett och annat tälle. Det var ej brukligt att ha

stoppling eller dyligt varken under lokarne eller de orörliga bongarne (selkroken med underlag) och i stället för messing- eller järnringar kunde man använda utskurna och tillkrusade Elghorn att fästa remtyget i och såväl lokarne som krokarne m.m. voro målade lika röda, gröna, blåa och bruna m.m. som samtida slädar. Arbets-selkrokar var även ofta af trä och så väl denne som lokarne saknade vanligen stoppling ända till 1840 och början af 1850 talen. Men hästarne blevo väl icke mer brutna på den tiden än nu, ty lokarne voro väl gjorda, och icke heller körde man så tunga lass som nu, det var icke heller ovanligt ända till 1840 talet att man i arbets-selar begagnade björkvidjor i stället för en del af remtyget. En del hade dock redan förut börjat begagna selkrokar af järn och stoppling under lokarne, samt ordentligt remtyg. Och under de sista 50 åren har selarne undergått många förändringar, som i de flästa fall varit förbättringar. Och priset på en sele, är väl minst tio gånger högre, än för hundra år sedan.

Under den förra tiden, till och med 1840 talen, hade man godt dricka nästan i alla gårdar och på en del ställen även sednare. Och det bjöds frikostigt på detsamma till snart sagt alla som kom in, och då man använde ene med enbär, utom godt mallt med humle var det hälsosamt och välsmakande. Man kokade även vört af detsamma, som användes vid särskild högtidliga tillfällen. Vid bröllop och andra större folksamlingar, såsom vid gästbud och husförhör m.m. bar man upp dricket till heljdagsstugan och fylde särskild tillämnade behållare, och dessa hade 2ne halvlock, vilka voro fästade i handtagen (på sidorna) och i övrikt så att de skydda dricket från damm och smuts, och dessa behållare hade sin bestämda plats på golvet i den öppna Chänken. Och att det ännu längre tillbaka fans godt dricka i Hammerdal kan man få se av en gammal ortbeskrivning av Hülphner. Skulle man



icke åter kunna upptaga det gamla bruket av godt hembryggd dricka av eget mallt, i stället för det tvätydiga kaffet m.fl. dyra och mindre närande drycker?

De praktiska och stora korgar som förr användes så mycket vid bröllop m.m. voro runda som ett sållveck, med botten av tunna bräder, och en vid båge till handtag och dessa voro målade även på insidan. Längre tillbaka hade man korgar som voro flätade af tåg.

### ***De trängde ej varandra i hemmet***

Bonden Per Jonsson och hans hustru i Ollegården, Sikås, hade åtta barn, 3 söner och 5 döttrar och då den yngste, Johan föddes var Jonas redan 20 år. Och då någon tyckte synd om honom, då han fick så många syskon svarade han vi behöfva ej bekymras deröfver, det blir nog rum för oss alla. Denne Jonas läste sådant som medvärkade dertill att han blef en tänkande och sedig yngling som icke deltog i undomens nöjen och nattliga orgier, men när pojkarne kommo till hans hem under söndagsaftnarne gick han alltid ut till dem och talade vänligt och förståndigt med alla. Men emedan han hade en morbror i Norge som hade hälsat på i hans föräldrahem, då Jonas var tre år, hade han sedan tänkt på sin morbror och skulle någon gång resa till honom. Och slutligen gaf han sig i väg på den okända resan, dock ej i vrede såsom en som rymmer ifrån hemmet utan gick med föräldrarnes och syskonens lyckönskan och välsignelse. Men då han kom till Trondjemn och bad att få stanna hos en Sjökapten, sade denne till honom i vänlig afsigt, att det var bäst att han tog sin skarpa säck och tillbaka till Jämtland, ty han behöfde ej någon och kanske ingen annan heller, och detta var ingen god början, ty kanske hade han ej så mycke pengar att han kunde komma till sin morbror. Ja huru skulle han då göra? Emellertid fick han nattlogi hos sjökaptene som andra dagen skulle ut på

en långresa, men försynen som man säger, stälde det så, att en af hans sjömän blef sjuk och då blef den unge främlingen från Hammerdal antagen. Men innan de kommo tillbaka blef det svår storm, så att något kom i olag uppe i masten, eller korgen, såsom hans syster (mormor) ofta berättade och om felet ej kunde afhjälpas, måste fartyg och besättning gå under. Men ingen af de äldre sjömännen ville våga försöka att gå upp, ty fartyget rullade hårt, och masten slog våldsamt åt olika sidor. Men ynglingen från Hammerdal tänkte att då det var fråga om ett skepsbrott d.v.s. döden i vad fall som hälst, så åtog han sig att med Guds hjälp försöka. Han gick upp och lyckades afhjälpa felet och kom lyckligen tillbaka ned i fartyget. Och då tog Kaptenen honom i hand och tackade, samt gaf honom hälften af vad han hade, oaktadt han hade en fosterson (slägtinge till Undrom, Rödön). Och den fattige ynglingen från Ollegården, Sikås, blef derigenom på en gång en välbärgat man. Ja så kan det även gå.

Och redan före afresan från hemmet torde han ha tagit tillnamnet Nordal, som var mycket lämpligt, ty han hade väl många gånger rodd och färdats efter det kära Noret till bodarne m.m. som han då skulle lämna. Och vid Noret i Noster högen (båthus högen) hade hans föräldrar sin båtplats. Och dal kommer af hans kära hemsocken, ja namnet Nordal visar även att han var tänkande som tog namnet af sin kära hemort. Och genom Guds ledning kom han till rätta mannen i Trondjemn, och det på rätta dagen, och kanske sjömannen måste blifva sjuk, så att en främling skulle få plats och alla blifva räddade? Guds vägar äro mången gång förunderliga. Och Nordal blef en aktadt och välbärgat Handlande i Trondjemn och gift med en Norsk dam derstädes, men fick ej några barn och de upprättade derföre ett ömsesidigt Testamente den 25 Septämber 1813. Dock så att efter deras död skulle hans

och hennes syskon ärfva "såsom syskon och våre barn" d.v.s. arvet skulle delas i tio lotter.

Hans broder Karl i Ollegården skulle enligt Svensk lag ha 2ne lotter. Men hans broder Johan, som var 20 år yngre än Jonas, hade även kommit till Trondjäm och blef en mycket värksam Handlande och hade många Segelfartyg. Och derföre tänkte väl Jonas Nordal och hans Fru att han hade nog ändå (kanske mera än så) och derföre testamenterades ej något till Johan Nordal, ja han hade taget samma förnamn (efternamn?) som brodern från det kära hemmet i Hammerdal. Jonas Nordals systrar Jertrud i Solberg, Anna i Tomtom, Margit i Föllinge, Brita i Gåxsjö och Sara i Sikås, fingo en lott vardera Sma 7 lotter, och hennes 3ne bröder Ifversen en lott vardera, sma tio lotter. Jonas Nordal afled först och sedan kallades Enkan Gommor i Nari af släktningarne i Jämtland och en och annan af desamma kunde även hälsa på henne vissa gånger.

Men så afled även Enkan. Och släktningarne i Hammerdal, Hæggenås, Föllinge och Lit m.fl. fingo då ärfva sju tiondedelar af det hela. Men hennes tre Bröder hade redan långt förut gifvit sig ut till hafs såsom sjömän och hördes ej mera till. Men enligt lag skulle likväl deras lotter innestå i förmyndare kammaren ytterligare under 20 år. Men då det under denna tid icke hade hörts något om desamma, hemstälde förmyndarekammaren till Norska Regeringen om huru det skulle förfaras med de 3ne sista lotterna. Om Norska Staten, eller släktningarne i Jämtland skulle ärfva desamma? Varvid Norska Regeringen på grund af ordalydelsen i Testamentet "ärfva såsom syskon och våre barn" ville afstå från Norska Statens rätt till arvet efter Karin Nordals bröder, till förmån för släktningarne i Jämtland. Och även stortinget biträdde Regeringens förslag, dock ej enhälligt.

Och i följd deraf förrättades nytt arfskifte den 27 Februari 1875 å de 3ne lotterna som då med tillkommande räntor, och efter afdrag var 33,874,03.

Men så blef det omkostnader till: Advokaterna P. Englund i Östersund 5,349,63 (*idag ca 250 000 kr*). Samt ombudet i Norge 5,824,40 =11,174,03 Och de 33 arfvingarna i Jämtland fingo sedan dela på 22,700,00 (*ca 1 070 000 kr*) Summa Kronor 33,874,03 (*idag ca 1 590 000 kr*)

Häraf framgår att både Jonas Nordal och Johannis Nordal flyttade till Trondjäm och alla döttrarne blef gifta med män i 3ne församlingar och fingo det någorlunda bra. Det blef som Jonas Nordal sade, "De trängde ej varandra i hemmet", samt även huru advokaterna kunna taga för sig. Och vidare att Johannis Nordal var en stor affärsman och hade många segelfartyg som gingo på utlandet och derföre torde J. Nordal ej anse det så nödigt att han skulle ärfva med de andra. Och så var ej Johannis gift så att Jonas kunde veta var hans egendom skulle stanna. Emellertid dog även Johan Nordal nästan samtidigt som sin äldre broder Jonas Nordal. Och onda tungor viste berättat att hans hushållerska och hennes bröder, ej upplyste om dödsfallet genast, utan först efter två a tre dagar Och att några småsaker som han haft förut ej fanns efter honom. Men sådant kunde vara endast onda tungors påhitt. Emellertid gjorde släktningarne i Jämtland förfrågan om arvet förr än man började realisera egendomen, men fingo till svar att ville de gå i arf så fingo de även gå i skuld, hvilket de ej ville inlåta sig på, och hans fartyg och allt, såldes å auktion, på olika ställen. Sedan boet var utredt, fingo de dock en liten summa. En del af ofvanstående är antecknad enligt uppgift af deras syster Brita, d.v.s. mormor som var född år 1773 och dog år 1866 m.fl. Samt det öfriga enligt

de sista handlingarne. Arfvet eller arven var nog kärkommen för alla släkttingarne, och särskild behöfligt för en del.

Och vad skall man vidare säga, eller lära af detta om icke, att Jonas Nordal tog emot vad han fick och hade även tid att gifta sig, och var ej någon mycket stor affärsman, och vi kunna tänka att hans tanke ricktning som yngling, följde lifvet igenom. Men om Johan Nordals ungdom känner jag ej till ty mormor torde flytta hemifrån medan han ännu var barn, och om hans affärsvärksamhet känna vi endast att han låg mycket vidt ute med sina stora affärer, och detta för att ehuru även han hade litet skulle försöka att slå sig igenom som man säger, eller med andra ord, han skulle försöka samla och samla och torde vara rikare än sin broder, men man vet ej ho det anamma skall. Sedan Jonas Nordal gick hemifrån till Norge var han sedan hem blott en enda gång och då tappade han en västknappt som mormor fann då hon sopade i kammaren och förvarade den och den fins ännu. Om Johan Nordal var hem något är okänd.

### ***Om Sockenjuhn och Rohtjuhn d.v.s. fattiga***

Under min barndom och även senare var det vanligt att de som ej kunde reda sig själf med den tillfälliga hjälp en kunde få från fattig kassan, och af barmhertiga meniskor, måste gå på sockna, socken, men de som voro mindre kinkiga eller svåra fingo vanligen gå på roten (en bygrupp) och i båda fallen skulle de vara vissa bestämda dygn på varje ställe. Och af dessa må nämnas Pliggen och Borgen som torde vara bröder, samt Vikstädt Hans och Nordals Kari. Hon var af en annan Nordahls släkt. Samt "Tyll An" och af de senare må nämnas Gammel Jonas och A. Strand. Det var nog även många andra men jag går dessa förbi. Pligg var mycket otreflig att ha, och nästan samma

förhållande var det även med Borg, dock på ett annat sätt, som ej direkt var hans eget fel. Han hade ett mycket svårt Rosben att dragas med. Och så var han nästan alltid lusig, och en del försökte nog rengöra honom, men andra gjorde väl bra lite deråt, och så måste han flytta och så åter flytta och under en sådan flyttning afled han. Visserligen var detta under sommaren, men det var dock en mörk bild af den tidens sätt att skjöta sina medmeniskor. Vikstädt Hans var betydligt annorlunda, men han kunde väl ej hjälpa sig själf, och ingen ville väl ha honom, ty han hade ett snarstucket humör, och det behöfdes väl ej mycket förrän han blef arg. Och en del af pojkarne företogo sig ofta att reta honom, varaf många fall och historier kunde anteknas, men som dock endast skulle bevisa att de voro mycket oförståndiga som kunde ha lust och nöje i att reta en gammal gubbe. Ja, en del voro elaka emot honom och det är förunderligt att icke de äldre hjälpte honom mer än vad de gjorde emot halfväxta gastar m.fl.

I yngre dagar brukade han bland annat ringa den ena kyrkklockan och sedan han började gå på socken var det särskild 3ne slag han hade lust och det var att läsa offentligt då man kom tillsammans i mässmårsböna d.v.s. de som ej kunde komma till kyrkan. Det torde väl finnas andra som voro mera lämpliga, men han fick doch läsa en och annan gång. Vidare så ville han spela fiol vid danstillställningar, och det var särskild vid dessa som de voro mycket elaka emot honom. Och så ville han slagta grisar och kalfvar m.m. Men han fick ej utföra sina älsklings sysslor under senare tiden. Och jag mins helt obetydligt af dessa. Och det sista jag hörde om denne Hans var väl sedan man lät honom få vara i fred, d.v.s. sedan väckelsen i Hammerdal börjat. Han stod då på Sockenstugubron och sade några förståndiga ord, ty han fick då vara i fred. Far talade om detta.

"Nordals Kari" var vid sina unga år en stilig piga i Hammerdals Prästgård, men då de satte upp orgeln i Kyrkan fick hon behag i någon af dessa herrar och då Prostinnan Ångman varnade henne för att allt för intimt umgånge med dessa, men hon svarade trotsigt.

Men det blef så, att högfärd gick före fall. Hon ville ej låta säga sig, och så kom hon sedan ännu en gång i samma elände, och sådant var mera ovanligt på den tiden, och så drömde hon att de förde ett dött djur till henne i sängen och sedan började hon mer och mer mista förståndets ljus och måste då börja gå på socken. Och måste då ha en särskild vårdare för varje gård eller by, och som även följde med vid flyttningarne och om hon fick ha en pojke till vårdare gick det vanligen bättre. Men slutligen måste man föra henne till Hernösands hospital. Och då Nordals Kari var i Hammerdals Prästgård var hon ej en simpel arbetspiga, utan en framstående och begåfvad hjälp eller jungfru. Men hennes själfrådighet, och att icke lyssna till Prostinnans råd och förmaningar förde henne steg för steg utföre och som slutade i vansinne, men hon kände ej sitt elände, utan var morsk och intog äfven då, en så att säga ledare ställning. "Tyll An" var nog som namnet, hon var fjåning och skratade och kunde äfven komma upp i kyrkan med sina stora knyten som hon nästan alltid bar med sig.

Om 2ne af Rotjunen må antecknas. Om Gammel Jonas må nämnas att han var dräng till dess han var cirka 55 år och så brann hans kläder och lilla bo upp vid en eldsvåda. Det var i Solberg eller dess närhet, och sedan blef det svårt för honom att kunna reda sig. Och någon större hjälp ur fattigkassan eller barmhertiga meniskor torde han ej få, eftersom han måste på "rotan" i västra Hammerdal. Och vi barn voro glada när han kom, ty han var så god och

vänlig. Och sina böcker Bibel och Psalmbok hade han alltid med sig. Gammel Jonas var en gudfruktig, stilla, tålmodig och arbetsam gubbe och mycket ovärdig och liten i sina egna ögon. Och hans hufvudsakliga göra under vintern var att hacka barr till och under kreaturen och man använde mycket sådant under 1840 och 50 talen Och vidare brukade han alltid bära in veden samt även hugga något litet, och på qvällarne satt han och "töjt klutnn" d.v.s han klipte upp gamla och odugliga Ylleväfnader i cirka 2 tums kvadrater och dessa skulle han upplösa i särskilda trådar, varaf bereddes klutväf (lumpväf) och på sommaren hjälpte han till allt vad han kunde, och kunde även taga många tusen löfkärvar. Men då de bestämda dagarna voro ute, så att han måste flytta, var han alltid bedröfvat och kanske ofta gråtfärdig. Och när man kommer ihåg denne gamla gubbe m.m. kan man ännu blifva missmodig. Men han bar sitt kors med tålmod, och vi kunna vara förvissade att han får dela den fattige Lasarus lott.

Anders Strand var son till Göran Gädd å Maria i Kakuåsen, var född 1807 och lefde öfver 90 år oaktadt han var en Storsupare, men han var född med en god hälsa och stark kropp. Han var torpare hos far på Lomåsen men gjorde knapt något på torpet, ty han måste jämnt vara borta för att tjäna något till det stora hushållet. Men det hufvudsakliga gick väl åt till bränvin, men då det vid 1850 talet blef Bjälktäljning vid Ströms Vattudal och Hårkan m.fl. ställen var han sällan hemma, emedan han tjänte stora pengar. Ty han var en af de kraftigaste, och sade att han kunde lösa hvilken Gåxsjö gård som hälst, men han söp och pengarne foro lika fort som de kommo, eller rättare mycket hastigare.

Och på ett supställe förde de ut honom på qvällen! Ty de torde då ha fått de pengar han hade, och sedan fick Mohren gå! Men



det var kallt så att han kunde ha frusit ihjäl der han satt ihopsjunken, men han hade en ovanligt stark kropp, men hans fingrar förfröso. Och nu måste den starke och duk-tige Storförtjänaren få hjälp af Kommunen in på Lasarättet der de amputerade alla hans fingrar, utom den ena tummen. Men han hade ändå hälsan och humöret kvar, men som fingrarna och de stora pengarna voro borta måste han sedan hålla till godo med att få sitt uppehälle på rotan. Men han kunde dock när han så ville slå hö och korn – samt huga kastved som en hel karl, oaktat sin ålder 70 – till och med 80 år, för att få in några kontanter, och för att visa huru han var i sin krafts dagar. Och dervid hade han några remmar omkring handlederna. Och sedan Gåxsjö afsöndrats från Hammerdal fick han komma till sin svärson Olof Larsson i Åsen. Några af hans efterkommande äro kraftiga Män och Kvinnor oakadt en del af männen äro supare.

### ***Brottstycken af gamla Ägo och Charta Beskrifningar m.m.***

*(Detta kapitel innehåller 28 sidor avskrifter av protokoll från lantmäteriförrättningar åren 1780, 1806 och 1810. De ger en ingående kännedom om dåtida benämningar och värden på Gåxsjögårdarnas alla ägor och skogar. Vi hänvisar här till de noggranna protokollen och tillhörande kartor i original hos lantmäteriet i Gävle och Östersund, dokument i Gåxsjö och Ol Pålsaboxarna på Landsarkivet samt de eventuella dokument som fortfarande kan finnas kvar i Gåxsjö bykista.)*

### ***De många vägförslagen som bidragande orsak till Gåxsjö kyrka m.m.***

Wid Hammerdals Pastorats delning blef Hedningsflokälen förenat med Ström. Men Hammerdals socken var ännu stor. Och vad en särskild nämnd som skulle inkomma med förslag om nya anordningar inom Stiftet hade föreslagit var af vederbörande godkänd. Och som bland annat bestämt att om ny Kyrka och lämpligt beläget Boställe uppfördes skulle en Komminister anställas inom församlingen. Men var skulle Kyrkan stå? Det talades ej så litet om denna fråga redan under Prosten J. Östlunds tid och denne önskade att kyrkan skulle byggas på en sådan plats att de byar m.m. som förut tillhört Hammerdal men nu Fölinge, skulle lämpligen kunna förenas med den nya församlingen. Men så hade samma nämnd föreslagit att en ny kyrka m.m. skulle byggas äfven inom Fölinge. Och då det fans 2ne aflägsna bygrupper som voro ungefär lika berättigade att bilda den nya församlingen, nämligen Skärvången m.fl. byar och Laxsjö m.fl. Men de senare skyndade på med frågan. Och Flykälén och Vitvattnet som då tillhörde Hammerdal, begärde att få läggas till Laxsjö blifvande församling. Och då denna fråga föredrogs vid Kyrkostämma i Hammerdal, talade undertecknad för bifall, och tänkte dervid även att om dessa byar afsöndras från Hammerdal blev Gåxsjö mycket mera centralt belägen för den nya kyrkan än Yxskaftkälén. Men var detta rätt och välbetänkt? Någon talade emot, men det torde väl vara flera än jag som talade för saken ty ansökningen beviljades. Men sedan var nog behovet af ny kyrka i Hammerdal mindre trängande.

Och det blef nu större inträse för tidsenliga vägar, särskild emellan Hammerdal och Fölinge. Och då Olof Nilsson i Raftkälén m.fl. voro mycket ihärdiga, blef vägförslaget

Hammerdal, Sikås, Raftkälens, Föllinge ansökt af Fackman (Löjtnant Dalström) men Gåxsjö borna bevakade ej det norra alternativet öfver Gåxsjö, Kakuåsen och Ottsjön m.m. till Föllinge, oaktadt många ansågo detta för lämpligare. Och även landshöfding Lagerkrantz ansåg vid genomresa att en sammanbindning emellan Hammerdal och Föllinge borde komma till stånd, men att den helst borde dragas fram i närheten af vattendragen. Och Riksdagsmannen Olof Larsson i Tullus var af samma åsigt och sände ett bref ifrån Riksdagen till sin svåger L. Lithander med förfrågan om det ej varit bättre att vägen dragits öfver Gåxsjö och Ottsjön m.fl. Men en framstående man Per som blef tillfrågat, hade ej någon hög tanke om Landsvägarnes nytta, utan tykte tvärtom, att det var bättre att ha vad man behöfde och få sitta i lugn och ro, än att få allmänna vägar och sedan sakna sin utkomst. Och vägförslaget öfver Raftkälens m.m. var det enda.

Och det sades att Statsbidraget redan beviljats, men att, då det ånyo stod ett nytt förslag blef summan tagen till en väg vid Pilgrimsta. Ja, det var så att i en annan gård m.fl. i Gåxsjö som hade en annan åsigt om vägarnes behof, fick Direktör P.U. Nilsson att uppsätta en skrifvelse med begäran om undersökning af det norra alternativet. Och denna ansökan underteknades i hast af flera byar. Och äfven Laxsjöborna bifogade en särskild ansökan i enahanda syfte, der de ville "Ödmjukast påstå" att detta var rätta läget för vägen emellan Hammerdal och Föllinge. Och Undersökningen utfördes af Major Norbeck.

Men så blef G. Asplund Landshöfding och denne arbetade för större vägplaner, nämligen Tvärbanan genom Jämtland samt nya tillfartsvägar. Och sammanbindningsvägen emellan Hammerdal och Föllinge blef skrinlagt. Men sedan, för att åter få sin vägfråga igång begärde Gåxsjö byamän på hösten år 1875 att en Kommunalstämma

skulle sammankallas, för att välja några personer som skulle inkomma till ny stämma med förslag om hvilka nya vägar som voro mäst behöfliga i Hammerdal. Detta förslag motarbetades af Raftkälens byamän m.fl. Men kommiten blef vald den 20 Novämber 1875. Och denne enades om att Kommunen borde gemensamt bekosta omläggningen af gamla Landsvägen. Men dessutom bygga en ny Landsväg från Hammerdal öfver Byarne Sikås, Gåxsjö och Kakuåsen emot Föllinge. Dock med vilkor att dessa byar och de med dem intreserade skulle tillskjuta åtta tusen kronor till den nya väganläggningen.

Gåxsjö och Kakuåsens byamän m.fl. erbjöd sig då att lämna 5.000 Kronor (*idag ca 235 000 kr*), och ansågo att Sikås m.fl. borde lämna till rästen, nämligen 3.000 Kronor (*idag ca 140 000 kr*). Men dessa voro ej villiga dertill. Och vid en Bystämma i Sikås om denna fråga var det knappast någon mer än Anders Ersson, (Erik Johansson) och Lars Nilsson som hördes villiga att uppofra något för den nya vägen, d.v.s. för sin och vår väg såsom det praktiserades på den tiden. Och närvarande vid detta sammanträde var det fyra ombud från Gåxsjö samt Hans Olofsson i Mo och Olof Olofsson i Sjungargården m.fl. Och den sistnämnde talade mycket bevekande för förslaget men fick mothugg af Sikåsborna. Och några ville icke ens lämna till nödig mark för vägen, och det var talare som klandrade Kommiterade för att de föreslagit att västbyggarna skulle betala något äxtra. Men det var ju ett försök att få hela Kommunen enig om förslaget. Och det hade väl varit ännu mera orättvist att fordra att Yxskafkälens, Görviks och Raftkälens byamän m.fl. skulle ha deltagit lika mycket som Sikåsborna och vi.

Och vid hemresan ifrån detta sammanträde voro ombuden från Gåxsjö ej så litet missmodiga, då även detta försök misslyckades, ty de förstodo nog vad tillmötesgående de hade att vänta af Sikåsborna även för en

vanlig byväg, då de viste huru Raftkälens och Raftsjöhöjdens byamän m.fl. blifvit behandlade, då de skulle bygga sin Kyrk- och utfartsväg mot Sikås. Den 29 Maj 1876 föredrogs Kommiterades förslag, eller kanske rättare resultatet af deras förslag, inför Kommunalstämman i Hammerdal. Men då det fattades 3.000 Kronor i den summa som Kommiterade föreslagit som vilkor för att Kommunen skulle öfvertaga hela vägbyggnaden, kunde man nog frukta eller förutse vägfrågans fall.

Och det var nog några och deribland Olof Olofsson i Sjungargården som fruktade att frågans fall skulle draga andra frågor med sig. Och talade därför med kraft och värme för Kommiterades förslag. Men Sikåsborna d.v.s. talarne från Sikås m.fl. voro ej rädda

för följderna af sitt afslag. Och voro så opartiska att de förordade andra vägar, samt en bro öfver Hammerdalsundet såsom behöfligare än en sammanbindnings med de västra Kommunerna m.fl. öfver Gåxsjö och Kakuåsen m.fl. byar. Och även Prosten Tellström framhöll att det var väl icke bara vägen öfver Gåxsjö som var behöflig, utan alla voro nödvändiga. Men motsatta sidans talare framhöll att vi icke kunde bygga alla vägar samtidigt, och att den föreslagna sammanbindningsvägen var nödvändigare, och yrkade bifall till Kommiterades förslag. Men då Sikås byamän fortfarande ej ville ikläda sig någon äxtra utgift för vägen måste förslaget förfalla. Ja, så kan det gå, och man torde kunna säga att denna Kommunalstämma var afgörande. Ty efter denna stämma



Vägbygge Gåxsjö-Raftsjöhöjden år 1934, fr v Jonas Larsson och Sigvard Eriksson, Gåxsjö, Ragnar Hemmingsson, Brattåsen, Olof Eriksson, Gåxsjö, Per Graffmo, Brattåsen och Per Hallin, Gåxsjö. Foto Emil Jönsson, Gåxsjö. Jamtli.



tänkte Gåxsjöborna m.fl. ännu mer på en ny Kyrka, ty det syntes gå mer och mer emot med vägfrågan. Och det var nu även så att Landshöfding Asplund hade genom bearbetningar fått för sig att Ströms vägen borde dragas fram i närheten af Sikås och förenas med Föllingevägen vid Storbränna och förslagets upphofsmän framhöllo att det ej behöfdes någon annan sammanbindningsväg emellan Hammerdal och Föllinge m.fl. Och det var detta vägförslag som torde invärka på de ledande i Sikås och deras "Opartiskhet".

För att ordna vägfrågorna i norra Jämtland utsatte Landshöfdingen ett möte med Lits, Häggenås, Hammerdal, Ström och Föllinge m.fl. Kommuner i Österåsen i Oktober 1876. Och till ombud från Hammerdal valdes E. Burman och Johan Larsson i Viken, men för västra Hammerdals inträset hade väl Sikåsborna m.fl. velat föreslå en Sikåsbo som velat förorda det nya förslaget, men vi tyckte ej om detta vägförslag och hade redan börjat tänka på ett ännu nyare förslag och Karl Henriksson i Raftkålen blef vald på förslag af Gåxsjöbo. Och Olof Pålsson sändes som äxtra ombud från Gåxsjö enligt förslag af A. Öhrberg för att söka bevaka deras inträse.

På mötet voro Burman och J. Larsson från Hammerdal och P. Holm från Ström m.fl. eniga om ett vägförslag från Hammerdal som kunde få förenas med Föllinge vägen vid Norderåsen. Men Henriksson kunde ej vara med om detta förslag, men han var dessutom vilrådig om han skulle förorda Sikås eller Gåxsjö förslaget, så att Landshöfdingen måste påminna, att han viste att de önskade att Ström och Hammerdalsvägen skulle dragas fram i närheten af Sikås och Munkflohögen och förenas med Föllingevägen i Storbränna, vartill han sade ja.

Men de andra ombuden från Hammerdal och Ström ville ej vara med om detta förslag, utan då heldre ha sin gamla väg.

Och Burman samt kronofogden P. Englund förordade en sammanbindningsväg emellan Hammerdal och Föllinge öfver Gåxsjö m.fl. byar såsom den lämpligaste för västra Hammerdal. Men Landshöfdingen ville ej blanda in detta vägförslag i nu föreliggande vägfråga som afser att bereda goda utfartsvägar till Tvärbanan och dessutom var det två alternatifer för vägen Hammerdal-Föllinge. Då Burman ej viste att Gåxsjö hade börjat lämna sitt gamla vägförslag såsom hopplöst i följd af motförslaget Sikås, Storbränna m.m. och derföre uppmanade han ombudet från Gåxsjö att försöka. Och det hade då varit rätt och ärligt att tala om att vi börjat tänka på ett nytt förslag som kunde ha bättre utsigt till framgång inför Landshöfdingen, men jag talade ej om huru det var. Utan framhöll att skall det blifva två vägar genom Hammerdal till Häggenås, så är det icke rätt att gå västra Hammerdal förbi, der det även är påtänkt att bygga en Kyrka. Och i följd af detta yttrande blef Sekreteraren Länsman K. Nilsson i Hammerdal tillfrågat om saken och vitsordade uppgiften om en ny Kyrka i Gåxsjö. Gåxsjö ombudet framhöll då vidare den sträcka som den nya vägen borde gå, samt huru behöflig den var för dessa aflägsna byar.

Det var endast I.K.S. som satte sig derimot, men Burman försvarade ombudets förslag. Och Landshöfdingen ville få sträckan utpekad på kartan och sedan frågade han K. Henriksson och P. Holm om de godkände förslaget och båda svarade ja. Men detta berodde delvis på ett mistag, ty varken Burman eller Holm trodde Gåxsjöborna om sådant. Men de andra ombuden från Lit, Häggenås och 3ne från Föllinge hörde och förstod vad frågan gälde. Och när de nya vägförslagen blefvo synliga i tidningarne och deribland det nya öfver västra byarne i Hammerdal och Häggenås "blef det ej litet buller om den vägen". Och Sikåsborna sade att förslaget om en ny kyrka hade ingen grund.



Den 9 November 1876 sammanträdde i Gåxsjö ombud från Raftkälén, Raftsjöhöjden, Klumpen, Kakuåsen, Nyland och Yxskaftekälén och samtliga Gåxsjö byamän, samt Jöns Nilsson i Sikås. Och uttalade allmänt den önskan att undersökning på Statens bekostnad skulle begäras för en utfartsväg öfver västra Byarne i Hammerdal och Häggenås.

Men ombudet från Sikås förklarade det Sikås byamän beslutadt anhålla om undersökning från gamla landsvägen vid Öjbron öfver eller förbi Sikås till Munkflohögen och vidare fram till Häggenås och förklarade ombudet det de varken begärde något understöd af öfriga byarne för handslagning (handräckning), som ock att de ej ville deltaga i någon annan undersökning. Gåxsjö byamän och alla ombuden, utom nämnde Nilsson, beslutade att anhålla om undersökning af en väg från Ström öfver eller förbi Bredkälén, Yxskaftekälén, Nyland, Gåxsjö, Raftkälén m.fl. byar till Storbränna i Häggenås, der den skulle förenas med en föreslagen väg från Föllinge, och i annat fall dragas fram till Lit.

Äfven beslutades att nödiga förberedelser för vägens ändamålsenligaste läge skulle på förhand undersökas af en för detta ändamål vald kommitte, som dervid har i uppdrag att företrädesvis hafva det allmänna inträset till mål och skulle alla nödiga kostnader i saken, samt handslagningen under förrättningen utgå efter skatt, likväl för Kakuåsen, Klumpen, Lomåsen och Sikåskälén hälften emot de öfriga byarne, och Johan Nilsson i Kakuåsen, skulle endast svara för 1 1/2 Tunnländ. Och skulle nämnde kommitte hafva sig pålagt att draga försorg om att å vederbörlig ort begära undersökning och i öfrigt allt som med frågans förverkligande står i samband. Till ledamöter i nämnde kommitte valdes Nämndemannen Jonas Nilsson, Yxskaftekälén och Bönderna Johan Nilsson, Kakuåsen, Olof Pålsson Gåxsjö,

Lars Ersson, Klumpen, och Karl Henriksson, Raftkälén och skulle nämnde Kommité ibland sig välja ordförande och äger dessa som ock andra rätt att uppgå de stakningar som de finna af nöden för kommande undersökningar utan att någon ersättning derför af jordägarne får äskas.

*“Skulle sedan undersökning blifvit verkställd å sträckan, Statsanslag beviljas, någon vägbyggnad komma till stånd, skall någon lösen för erforderlig mark icke komma företaget till tunga, utan skall byamännen inom varje by, derom öfverenskomma. Skulle någon skilnad i dagsvärken vid handslagningen intresenterna emellan uppstå, ersättes dessa efter nämnda grunder med 1 krona 50 öre (idag ca 70 kr) pr dag, samma ersättning erhålla äfven ledamöterna i kommiten för de dagar som för ofvannemde arbete erfordras.*

*Hammerdal och Gåxsjö som ofvan.*

*Nils Nilsson, Yxskaftekälén, A.M. Nyström, Nyland, Johan Nilsson, Erik Jönsson, Kakuåsen, A. Öhrberg, Karl Olofsson, Gåxsjö, Erik Pålsson, Olof Nilsson, Hemming Olofsson, Karl Henriksson, Raftkälén, Johan Karlsson, Olof Ersson, Klumpen och Jöns Nilsson, Sikås.”*

Vid detta första sammanträde i Gåxsjö som tillkommit för att öfverlägga och besluta om vägfrågan, som kommit i ett sådant nytt läge att full enighet var rådande emellan alla byarne i västra Hammerdal m.m. Och vi hoppades att om vi nu troget höllo tillsammans skulle vi och hela den på vägar vanlotade bysträckan få en behöflig väg. Men det låg dessutom i de flästas, att icke säga allas, tanke att vi även skulle ena oss om kyrkfrågan, ty i annat fall måste vi var för sig hålla tillgodo med det knappa tillmötesgående vederbörande grannbyar kunde finna för godt hjälpa till och förbättra våra dåliga kyrk och utfartsvägar.

Och dessutom kände vi oss uppfordrade att bevisa att talet om en ny kyrka var ej ett tomt ord som saknade grund. Och att det

icke var vi. Utan vederbörande Myndigheter som börjat och även bestämt att en ny kyrka m.m. får byggas i Hammerdal. Och då det så var, ansågo vi oss ej skyldiga att hålla tillgodo med vad som hälst i vägfrågorna. Men något skriftligt aftal i Kyrkfrågan kom ej denna gång i fråga. Men vi voro glada öfver att få förena oss om ett vägförslag som vi alla så väl behöfde. Och så skildes vi under vänskap och goda förhoppningar.

Kommunalstämman i Hammerdal den 30 Nov. 1876 var kallat för att besluta huru behöflig handslagning för de olika Landsvägsundersökningarne skulle bekostas. Men det fattades ej något afgörande beslut. Men de västra byarne i Hammerdal vidhöllo sitt redan fattade beslut att själfva bekosta handslagning för vestra förslaget. Vid ungefär samma tid, var det även Kommunalstämma i Ström för samma ändamål (varvid 2ne Gåxsjöbor, samt J.N.S. från Yxskaftkälen deltog i densamma) och beslutades att de som voro för vestra sträckan, skulle bekosta handslagningen för denna, och alla öfriga för den östra linien.

Och vi hoppades då, att om vi höllo tillsammans skulle vi nog få väg. Men sammanhålningen har sedan brutits, ty vi öfverskattade vår förmåga att utföra vår plan. Nog fick vi landstinget att besluta att vägen skulle intagas till allmänt underhåll, då den blef behörigen afsynat, men det var icke nog att en del byar voro villiga att bekosta sina andelar då en del andra voro mindre villiga. Och dessutom har det varit många som arbetadt för sammanbindningsvägen mellan Hammerdal och Föllinge inom dessa Kommuner, samt även Kakuåsborna m.fl. Och i följd deraf blef denna vägsträcka ånyo undersökt och då af Löjtnant Prinzenkreutz.

Men vägförslaget öfver Raftkälen-Gåxsjö och Nyland m.fl. byar, blef även undersökt för andra gången och då af Kapten Prinzenkreutz. Och Landshöfding K. Sparre lofvade

att utvärka Stadsbidrag för denna väg om Byamännen kunde tillskjuta vad som fattades och utföra arbetet. Ty han ansåg sig ej för närvarande kunna betunga Vägdistriktet med denna vägbyggnad, då han måste ålägga vägdistriktet att bygga vägen emellan Hammerdal och Föllinge-Laxsjö vägen. Vår sammanhållning och förmåga var svagare än Hammerdals och Föllinge med fleras inträsen. Och den lilla Gåxsjö församlingen har nu kommit i ett underligt och obehagligt läge.

### ***Om orsaken till Kyrkobyggnaden i Gåxsjö (fanns även i 5-3)***

*(Inledningsvis en beskrivning motsvarande den i föregående kapitel.)*

Skulle väl vara den att (vi skulle) få närmare väg till Kyrkan och detta var väl motifvet för många men det var äfven så, under en lång följd af år att det var många förslag om huru de nya vägarne i Hammerdal skulle ordnas, ej blott ifråga om hufvudvägen till Östersund, utan äfven till de sydöstra Kommunerna och sammanbindningsvägen till Föllinge m.fl. Men någon enig samvärkan ville ej komma till stånd, ty det var allt för många intressen och behof af bättre vägar. Och bland andra, var ett jämförelse vis nytt förslag, att vägen från Ström till Östersund skulle gå öfver Sikås och förenas med en väg från Föllinge vid Storbränna och vidare till Häggenås och Lit m.m. Och denna väg skulle utgöra den egentliga utfartsvägen äfven från Hammerdal och Föllinge m.fl. och på samma gång en fullt tillräcklig sammanbindningsväg emellan dessa Kommuner. Och Landshöfding Asplund tyktes godkänna detta förslag. Och dermed följde att de andra byarne i västra Hammerdal, fortfarande i en oöfverskådlig framtid skulle få vara utan väg, och dertill kom att det syntes ringa hopp om medverkan till en ordentlig by och kyrkväg till Hammerdal.

Begärde Gåxsjö byamän att en Kommunal stämman skulle hållas för väljande af en komite som skulle inkomma med förslag om hvilka vägar som voro de nödvändigaste i Hammerdal. Och kommiten den 20 November 1875 blef vald och dess förslag var så, att Kommunen skulle gemensamt bekosta en omläggning af den gamla backiga Landsvägen genom Hammerdal, samt dessutom bygga en ny landsväg från Mo till Föllinge sockengräns, öfver byarne Sikås, Gåxsjö och Kakuåsen, under villkår att dessa byar och deras grannar skulle tillskjuta 8.000 Kronor äxtra. Gåxsjö och Kakuåsen m.fl. erbjöd sig att lämna 5.000 kronor, och ansågo att Sikås borde kunna lämna det öfriga.

Men vid bystämman i Sikås var det endast tre, Anders Ersson, Erik Johansson och Lars Nilsson som talade för att Sikås borde bidraga med vad som fattades 3.000 kr. Men andra och särskild några, protesterade derimot. Vid hemresan ifrån detta sammanträde, började man att tänka på kyrkobyggnaden och vid den afgörande Kommunalstämman den 29 Maj 1876 var det en sikåsbo som kraftigast talade emot kommitterades förslag om väg öfver Sikås och Gåxsjö m.fl. byar.

Med dessa mörka utsikter, om väg till Hammerdal, samt derimot att då vederbörande respektifve nämnd och myndigheter hade föreslagit att en ny Kyrka med lämpligt belägen Komministergård kunde få byggas i Hammerdal, började vi mer och mer tänka på den nya kyrkan, för att ej vara så beroende af den besvärliga vägen till Hammerdal. Men kanske ännu mer för att ej blifva så förbigåna, vid anläggande af nya vägar. Och med stöd af förslaget om den nya kyrkan, och den stora folkmängd, inom västra Hammerdal som saknade väg, framlades på ett af Landshöring Asplund hållet sammanträde i Österåsen med Lits och Hammerdals tingslags kommuner i Oktober 1876 ett nytt vägförslag af Gåxsjö byamän

m.fl. med framhållande att då det förr eller sednare kommer att byggas en kyrka i västra Hammerdal, så borde, då det nu var fråga om 2ne vägar i samma riktning genom Kommunen, den nya framdragas så att den kommer den västra bysträckan tillgodo, d.v.s. öfver eller i närheten af Norderåsen, Storbränna, Munkflohögen, Raftkälén, Gåxsjö, Nyland, Yxskafkälén och Bredkälén till Ström. Och då Landshöringen blef inträdd af detta vägförslag, och ingen af de många ombuden hade något att invända emot förslaget, upptog han detsamma som sitt eget. Men när detta vägförslag, jämte de andra som behandlats vid sammanträdet, blef synligt i tidningarne blef det ej så liten oro på vissa ställen. Och Sikåsborna sade att förslaget om en ny kyrka hade ingen grund för sig.

I följd af frågornas läge och situationen i öfrigt, samlades byamännen från de västra byarne i Hammerdal på ett sammanträde i Gåxsjö den 9 November 1876, varvid man var enig om det sista vägförslaget. Och att undersökning på Statens bekostnad skulle begäras för en utfartsväg från Ström öfver eller i närheten af de västra byarne i Hammerdal och Häggenås fram till Lit. Vid detta första sammanträde som tillkommit för nämnde vägfråga, var alla af samma mening ty vi hoppades, att om vi troget höllo tillsammans, skulle vi, och hela den på vägar lottade bysträckan, få en behöflig väg.

Men det låg dessutom i de flästas tanke, att vi äfven skulle ena oss om kyrkfrågan, ty i annat fall måste vi var för sig hålla tillgodo med det knappa tillmötesgående vederbörande grannbyar, Sikås och Giselås ville bidra till förbättring af våra dåliga kyrkvägar. Och dessutom kände vi oss liksom uppfordrade att bevisa att frågan om en ny kyrka ej var ett tomt ord. Men något skriftligt aftal i kyrkfrågan kom ej denna gång ifråga. Och så skildes vi under goda förhoppningar.

Fjärde dag jul 1881 sammanträdde i Gåxsjö enligt aftal och kallelse Gåxsjö byamän, samt många ombud från de öfriga byarne som nu tillhöra Gåxsjö församling, varvid A. Öhrberg valdes till Ordförande. Och frågan eller ändamålet med sammanträdet var, att öfverlägga och besluta om vi fortfarande skulle vidhålla vår till Kongl. Majt. ingifna ansökan om rätt att bygga kyrka och bilda egen församling, oaktadt en stor del af Yxskaftkälen byamän nu protesterade derimot. Men flera motigheter, deribland att det icke skulle vara rätta platsen för den nya kyrkan i Gåxsjö, och ännu mindre behovet af en ny kyrka m.m.

Sedan kyrkfrågan nu hade fått mogna till inom byalagen, tänkte man ej så litet på frågans vikt, särskild den ekonomiska, varaf vägfrågan Raftkälens-Yxskaftkälen m.m. icke minst invärkade, både det stora arbetet, och det önskliga målet och särskild för att kunna bygga en farbar väg öfver Elgflon och broar öfver de stora åarne m.m. om det ej lyckades att få landsväg. Varpå A. Röst i Yxskaftkälen anmärkte, "att han hoppades att vi slutligen skulle få väg och intill dess går det bra om vintern och på sommaren var det ej värre att gå till Gåxsjö, än att först gå i hästskog, kanske ej blott en dag och sedan köra Kälavägen till Hammerdal". Och att det fortfarande skulle blifva stora omkostnader för den lilla församlingen, ville Erik Pålsson i Raftkälens säga "att han hade funnit att ett litet hushåll var lättare att underhålla än ett stort". Och Johan Nilssons Enka Kerstin i Kakuåsen som hade tio barn, tyckte "att det skulle blifva mindre påkostande att matsäckera barn i Gåxsjö, då de även kunde gå hem vissa gånger, än nu i Hammerdal".

Och då alla kände till de besvärliga vägarne till Hammerdal och det knappa tillmötesgåendet af vissa byar m.m. afslutades öfverläggningen, och man enades om att fasthålla vid den gjorda ansökningen, huru

det än kommer att gå, med Yxskaftkälen protest. Och dessutom tänkte vi nog hålla tillsammans äfven i vår gemensamma vägfråga, som var en viktig faktor för sammanhållningen m.m.

Den 11 juni 1883 blef det särskild Kyrkostämma i Gåxsjö, med de byalag, som ingått med ansökan att få bygga kyrka och bilda egen församling och nästan alla röstberättigade voro representerade, för att öfverlägga och besluta i den då, och för framtiden, så ingripande kyrkfråga, varvid de flästa uttalade sig för kyrkobyggnaden, enligt af Kungl. Majt. lämnat tillstånd. Men några talade äfven emot och framhöll den stora omkostnad vi derigenom skulle ådraga oss, och att de fortfarande ville tillhöra Hammerdal.

Det blef nu en kort hvila för att lämna rum för enskilda öfverläggningar, men särskild för att taga den tillämnade kyrkplatsen i närmare beskådande. Sedan samlades menigheten ånyo, för att fortsätta kyrkostämman, och vid den omröstning som följde, segrade deras mening som ville bygga kyrka, med något större röstetal än vad som framgick af öfverläggningen, ty det blef nu nästan full enighet för saken, utom i Yxskaftkälen. Der något mer än hälften röstade emot att bygga kyrka i Gåxsjö.

Men med denna utgång vid kyrkostämman blef ett nytt och afgörande steg tagit att skiljas från Hammerdal och orsaken till första steget är förut delvis anteknat. Och särskild de nya landsvägsfrågorna uppväkte stridigheter och missmod, hos en del af utbyarne. Ty förut kunde vi och våra fäder hålla till godo, med de mycket dåliga kyrkvägarne. Och dessa utbyar har tillhört Hammerdal ifrån sin första början, som varierat emellan cirka 500 år och de yngsta cirka 60 år. Och vi och våra fäder har under dessa år, varit medlämmar i den gamla och stora familjen och dervid delat djupt och ledt med varandra i all vänlighet. Vid samma kyrkostämma



valdes byggnadsstyrelse som blef A. Öhrberg, Gåxsjö Ordf., Karl Svensson, Nyland, Vise Ordf. och kassaförvaltare Olof Olofsson, Raftsjöhöjden, Lars Ersson, Klumpen, Jakob Huss, Kakuåsen, Jöns Ersson, Lomåsen och Jonas Nilsson, Yxskaftkälens. Och till Supleanter Olof Pålsson, A.M. Nyström, Erik Pålsson, Johan Karlsson, Jöns Olofsson, A. Björk och A. Röst. Vill äfven nämna att sedan denna Kyrkostämma afslutades höll Ordförande Prosten N. Th. Feltström ett kort men djupt och alvarligt tal som gick till hjärtarna och det märktes väl att det äfven gick ifrån hjärtadt. Och så skildes vi under intrycket af många minnen, samt äfven tankar om den okända framtiden.

### **Ytterligare något om Gåxsjö Kyrkas förarbeten m.m.**

Som det af flera orsaker uppstod hinder för Landsvägsfrågans framgång enligt förut relaterade plan yrkade Yxskaftkälens Byamän, den 31 April 1877, att få en förbindelse af Gåxsjö byamän att gemensamt efter skatt bygga en farbar väg emellan dessa byar. Samtidigt, eller något före Kyrkobyggnaden. Denna anhållan, antogs enhälligt under vissa vilkor. Och de Byalag som nu utgöra Gåxsjö församling undertecknade då gemensamt en ny underdånig ansökan till Kongl. Majstat om (tillstånd) rätt att bygga Kyrka i Gåxsjö och bilda egen församling. Men sedan blef större delen af Yxskaftkälens Byamän ånger och protesterade emot, först emedan det icke fans tillgång på sten m.m. Och sedan Kongl. Majt. givit sitt bifall, att Kyrkan fick bygas af trä protesterade desamma ännu en gång emot Kyrkobyggnaden och särskild emot att Yxskaftkälens skulle förläggas till Gåxsjö.

Den 18 Novämber 1880 sammanträdde Gåxsjö byamän för att samråda, i anledning deraf att en del af Yxskaftkälens Byamän protesterat emot i Kyrkfrågan. Och beslutades för att få klart vad vi hade att vänta af

Yxskaftkälens Byamän, att A. Öhrberg och Hans Andreasson i Gåxsjö skulle sammankalla desamma, och ifall de flästa då ej ville vara med om Kyrkobyggnaden och församlingsbildningen, återfordra den skriftliga förbindelse Gåxsjö byamän utfärdad om gemensam vägbyggnad. Som ock angående Kronodikning i Elgflon. Och beslutades samtidigt att ingå till Kongl. Majt. med underdånig anhållan om att utan afseende å Yxskaftkälens byamäns protest fortfarande vidhålla sin till Kongl. Majt. ingifna ansökan, hvilken skulle underskrivas af alla Byamännen.

/ A. Öhrberg

Justerat: Olof Pålsson, Abraham Olofsson

### *Protokoll hållit vid Bystämman i Gåxsjö den 7 December 1881*

*S.D. Efter skedd kallelse sammanträdde Gåxsjö samtliga byamän, för att öfverlägga och besluta huruvida någon lämplig plats inom byns område funnes, som voro lämplig för uppförande af en Kyrka, Kyrkogård och Sockenstuga, ifall den af Kongl. Majt. nådiga tillåtelse för vissa byar i vestra delen af Hammerdals församling att bilda egen Annexförsamling, nu enades om att bygga en Kyrka. Som byamännen redan förut uttalat den åsigten att förnämligaste platsen för nämde ändamål vore att finna vid skillnadslinien mellan Olof Jonsson och Per Erssons inägo skiften på vestra sidan om den s.k. Gångren vid Gåxsjön, hade äfven Olof Jonsson och Per Ersson på förhand blifvit vidtalade att till nämnda stämman öfverlägga om de voro villiga att upplåta nämnda plats, samt om villkoren för platsens öfverlåtande för ofvan antydda ändamål.*

*Öfver ärendet hörda, förklarade båda, att ehuru densamma som kommer att ligga på deras hemmans bästa åker, de likväl för det både för närvarande och ännu mer för framtiden nyttiga ändamålet, ville öfverlåta densamma. Och som efter öfverläggning Säck mätningar i en för ändamålet lämplig figur skulle vara tillräcklige, skulle Olof Jons-*

son lämna tvänne målingar (ca 1 646 kvm), samt Per Ersson en lika stor ägovidd, för det jemförelsevis till platsens läge och godhet billiga priset af Ett hundra kronor (idag ca 5 000 kr) målingen. Samt att Olof Jonsson förklarade sig sig villig att som gåfa lämna rästerande tvänne Målingar. Byamännen som nu med tacksamhet uttalade sin belåtenhet, för det billiga pris som platsen betingade enades om att till lädtnadt för de öfriga byalagen ensam erlægga köpesumman, hvilken erlægges då åtkomst handlingarne erhållas, hvilket ej sker förrän beslut blifvit fattadt om att börja arbetet. Säljarne förbehålla sig att från nämnda plats få borttaga s.k. matjord, samt att tills platsen för sitt ändamål blir använt själfva få begagna densamma.

Beslutades att utfärda kallelse till samtliga byarna som skulle utgöra den nya församlingen, till sammanträde som skulle hållas i Gåxsjö femtedagjul, eller den 30de i denna månad.

/Olof Pålsson

Justerat: Abraham Olofsson, Lars Svensson.

Och vi ämnade icke låta andra vägförslag splittra föreningen. Emellertid blef den önskade vägsträckan undersökt och kostnads förslag värkställd af Kapten Lars Berg. Och Landstinget beslutade att så fort den nya vägen blef färdig och afsynat, skulle den intagas till allmänt underhåll. Men då inträset och villigheten att uppofra något för densamma, var mycket svagt i Häggenås och delvis även i Yxskaftkälen, oaktadt om jag mins rätt hade löfte om Statsanslag. Och det var även småtvister om läget för vägen i Yxskaftkälen och vid Raftsjön som invärkade skadligt för frågans framgång.

Och det gick nu som det ofta sker, att då man icke vill eller kan hjälpa sig själf, får man icke heller, alltid hjälp af andra. Och vägförslaget Häggenås-Yxskaftkälen m.m. stannade af oaktadt några och särskild Gåxsjö, Raftsjöhöjdens och Raftkälens byamän

byggde vägen nästan färdig till afsyningen. Må även nämna att då Karl Olofsson var död, och föräldrarna nu för andra gången skulle lämna hemmanet Vestgården till Barnen den 2dra Oktober 1877 var det redan påtänkt att bereda plats för en Kyrka på deras åker, och förr än uppgörelsen om Gården företogs frågade Olof Jonsson sin andra måg enskild, om de skulle ta undan en skog som han värderade för (4.000) Kronor eller fyra målingar eller Refvar, mins ej riktigt, till plats för en Kyrka, men hade han icke själf varit villig till det senare, hade han icke frågat denne, ty han viste nog vad denne ville redan förut. Emellertid är det ej nu fyra Målingar, såsom det är anteknad i ett protokoll af den 7/12 1881. Utan det blef fyra qv. Refvar (ca 560 kvm) från Olof Jonssons gård, då platsen skriftligen genom afhandling den 18 december 1883 afsöndrades för sitt ändamål.

**Datum å Kongl. Majt. utslag och en del andra handlingar som beröra frågan om byggandet af Kyrka i Gåxsjö m.m:**

Kongl. Majts Utslag af den 12 April 1878.  
Protokoll hållit vid Kyrkostämma med Hammerdals församling den 27 Maj 1877  
Protokoll hållit vid Äxtra Kyrkostämma med Hammerdals församling den 5te Augusti 1877.

Protokoll, vid do do den 23 Septämber 1877.  
Protokoll, vid do do den 17 Ocktober 1880.  
Oscar etc. sedan Kongl. Majt. genom Nådigt bref den 19 April 1872..... Stockholms Slott den 17 Juni 1881. /Gustaf Hammarskjöld.  
Östersund i Landskontoret den 25 Maj 1883.  
Ekberg

Protokoll, hållit vid särskild Kyrkostämma med Byamännen inom Gåxsjö, Nylands, Lomåsens, Kakuåsens, Yxskaftkälens Raftkälens, Raftsjöhöjdens och Klumpens byar i Hammerdals församling hvilken egde rum i Gåxsjö den 11 Juni 1883.

Protokoll, hållit vid do do, se ofvan, i Hammerdals Kyrkas Sakrestia den 5 Augusti 1883.

*Protokoll, vid do do, se ofvan, den 11 November 1883.*

*Protokollhållit vid särskild Kyrkostämma den 20 Januari 1884 i Hammerdals Kyrkas Sakrestia med de röstberättigade Byamännen inom Gåxsjö tillämnade Annexförsamling, hvilka förenat sig om det vid kyrkostämman i Gåxsjö den 11 Juni 1883 fattade beslutet.*

*Samt do do den 24 Augusti och fortsattes den 14 Septämber 1884.*

*Protokoll, hållit vid särskild Kyrkostämma i Hammerdals Kyrkas Sakrestia den 2 November 1884.*

*Protokoll, hållit vid do do i do den 1 Mars 1885.*

*Protokoll, hållit vid Särskild Kyrkostämma i Hammerdals Socken Stuga den 22 Mars 1885.*

*Protokoll, hållit vid Särskild Kyrkostämma i Hammerdals Kyrkas Sakrestia den 16 Augusti 1885.*

*Protokoll, hållit vid do do i do den 27 Septämber 1885.*

*Protokoll, hållit vid do do den 4 Juni 1886.*

*Protokoll, hållit vid särskild Kyrkostämma i Hdals Kyrkas Sakrestia den 1 Augusti 1886.*

*Alla dessa Handlingar och Protokoll äro hopsatta och öfverlämnade till Nuvarande Kyrkovärdar (i Sakrestiet) Karl Johansson och Hans Edén.*

*Gåxsjö i Januari 1915 /Olof Pålsson*

Den 11 Juni 1883 blef det särkild Kyrkostämma i Gåxsjö med de Byalag som ämnade bygga Kyrka derstädes, och nästan alla Röstberättigade voro representerade, för att öfverlägga och besluta i den då och för framtiden så ingripande och viktiga fråga. Men vi tänkte kanske nog så litet derpå och de flästa hade väl redan förut intagit sin ståndpunkt till frågan, hvarvid de flästa talade för Kyrkobyggnaden m.m. enligt af Kongl. Majt. lämnat tillstånd. Men några talade äfven emot och framhöllo den stora omkostnad vi genom Kyrkobyggnaden m.m. skulle ådraga oss. Och att de fortfarande ville tillhöra Hammerdal. Efter en längre

öfverläggning blef det en kort vila för att lämna rum för enskilda öfverläggningar, men särskild för att taga den tillämnade kyrkplatsen i närmare beskådande, hvilken de ansågo särskild lämplig för sitt ändamål. Men några uttalade en önskan att genom utbyte af jord, söka få bygga Kyrkan några alnar mer i norr d.v.s. der Åkern var högre och jämnare (och Olof Jonsson tillmötesgick denna önskan. Och sten till sockel och källare m.m. lades så. Men några af kyrkobyggnadsstyrelsen var ej med om detta, så att vi måste flytta en stor del af stenmassan, men detta blef ett dyrt nöje, ty efter en tid måste även en dyrbar chaktning norr och öster om kyrkan företagas). Sedan samlades menigheten ånyo för att fortsätta Kyrkostämman. Varvid omröstning måste företagas (mellan förslaget att bygga Kyrka i Gåxsjö, eller afslag derpå d.v.s. med ja eller nej. Och 1006 röster afgåfvos för ja och 379 för nej. Eller med andra ord 50 ja och 24 nej (efter skattetalets röstvärde) och bland dessa röstade 4ra arbetare och födorådsgare ja och 4ra nej. I Yxskaftkälen röstade mer än hälften emot att bygga Kyrka, men i de andra byarne var man nästan fullt eniga derom.

Efter denna utgång företogs nu val af Byggnadsstyrelse som blef A. Öhrberg Ordf., Karl Svensson vise Ordf. och kassaman samt Olof Olofsson i Raftsjöhöjden, Lars Ersson i Klumpen, Jacob Huss, Kakuåsen, Jöns Ersson Lomåsen och Jonas Nilsson Yxskaftkälen och till suppleanter Olof Pålsson i G, A.M. Nystrom i N, Erik Pålsson i R, Johan Karlsson i Kl, Jöns Olofsson i K, A. Björk i L. och A. Röst i Y. Och genom denna kyrkstämma var nu ett nytt och afgörande steg tagit att skiljas från Hammerdal. Och första steget var nog som ofvan är vidrört, till stor del, de olika vägrågorna, som uppväkte stridigheter m.m. Det var skogspengarne och den nya tiden, med sin kanske i allt för många fall nog så stora brådska som uppväckte nya

sträfvanden och lust att bryta med gamla förhållanden. Ty förut kunde vi och våra fäder hålla till godo med de mycket dåliga kyrkvägarne. Och dessa byar har tillhört Hamnerdal från sin början, som varierat emellan cirka 70 och öfver 500 år. Ja, vi och våra fäder har varit medlämmar i den gamla och stora familjen och delat ljuft och ledt med varandra i all vänlighet. Vill äfven nämna att sedan Kyrkostämman afslutads höll Prosten N.Th. Feltström ett kort, men djupt och alvarligt tal, som gick till hjärtana, och det märktes att det även gick ifrån hjärtadt. Och så skildes vi under intrycket af många minnen, samt tankar om den okända framtiden.

Emellertid gick den nya kyrkfrågan sin jämna gång trots Yxskaftkälens protest och andra motigheter tack vare A. Öhrbergs förmåga och energi. Och då Byggmästaren J. Pettersson, Östersund stannade för lägsta anbudet, upprättades kontrakt med densamma, slutade på en summa af 16.900 Kronor (*idag ca 845 000 kr*) då likväl allt stenarbete skulle bekostas af byalagen, som ock alla trämaterialier skulle lämnas fritt. Och dessutom skulle kyrkobyggarne, d.v.s. byalagen utgöra dagsverken vid kyrkobygget. Ringklockorna, Orgeln, Ljuskronor, Dopfundt, Värmeugnar och dyligt hörde ej till ackordet.

Byggnadsstyrelsen utskrefvo materialslängder till varje by, som ytterligare delades efter vars och ens lefverans skyldighet och alla lefvererade sina andelar. Utom en del i Yxskaftkälens och en i Nyland. De i Yxskaftkälens som röstade emot kyrkobygget blefvo aldrig uppfordrade att lämna något virke. Men de som röstade för, och de som icke röstade emot, blefvo debiterade varaf några protesterade emot att hjälpa till, kan hända att även de blifvit ånger, eller att de tyckte det kyrkobygget började för tidigt, förr än man hade någon väg. Men följden blef så, att bristande materialier, nemligen deras andelar, uppköptes å auktion och de

kontanta utgifterna blefvo derigenom ännu större. Och då det icke var klart hvilka som skulle betala, Kyrkobyggarne ensam? Eller alla som ej röstade emot. Eller den blifvande församlingen? Och i följd deraf fick skulden förökas allt för mycket.

Prosten Feltström var ej nöjd med att vi läto skulden förökas till framtida svårigheter. Och förut önskade han att vi skulle sammanskjuta något innan vi började kyrkobygget. Men vi började så att säga, med tomma händer och viste ej riktigt hvilka som skulle betala. Det må dock anteknas att kyrkobyggarne lämnade ej blått materialier och dagsverken m.m. fritt, utan även dessutom cirka Kronor ... under åren för att i någon mån häjda den uppkomma skuldens förökande. Som (dock) vid 1893 års slut uppgick till den höga summan af 35,913 Kronor (*ca 2 000 000 kr idag*) som genom uttaxeringar m.m. såsom gåfva af 1.000 Kronor (*idag ca 60 000 kr*) af Enkan Kerstin Andersdotter i Nyland (Gåxsjö) samt en del af den influtna summan för inköp af Kominister Gården nedgick skulden till .....

Till alla andra tvistigheter, påstås, att det Bystämmoprotokoll i Yxskaftkälens då Jonas Nilsson och A. Röst blefvo valda till ombud till ett sammanträde i Gåxsjö då ansökan om Kyrkobyggnad m.m. beslutades och varigenom Yxskaftkälens ingick i samma ansökan, skall vara förfalskat! Ja, det säges att A. Karlsson i Nyland som är ett vittne å nämnda protokoll påstod att han aldrig varit med vid någon bystämma i Yxskaftkälens! Ja vad är sanning?

### ***Gåxsjö Kyrkobyggnad och dess invigning m.m.***

Om själfva Kyrkobygget som började år 1884 må nämnas att Stenarbetaren A. Hansson m.fl. utförde detta arbete och Byggmästaren J. Pettersson i Östersund satte upp Kyrkan, men då han samtidigt hade ett byggnadsföretag i Torsta, Ås, och det var väl till stor



del derföre som han icke kunde ägna nödig tillsyn öfver arbetet å Kyrkan, hvaraf även följde att en del ackordsarbetare kunde förtjäna mer än dubbla dagspenningen. Då en annan ackordstagare och förman samt även Byggmästare som satte upp tornet m.m. och som hade ojämeförlikt större ansvar och inlade mycket mera flit och omtänksamhet i arbetet fick intet, om ej möjligen att J. Pettersson måste betala hans kost under arbetet. Men Kyrkan blef uppsatt och vid afsyningen den 14 Augusti 1886 Godkänd, oaktadt en del var mindre väl gjordt. Men då Byggmästaren J. Pettersson hade åtskilliga skulder här på platsen som han ej torde kunna betala, samt då ackordssumman torde vara knapp, påyrkades att tilldela honom 1.000 Kronor som tillökning, hvilket förslag nästan enhälligt godkändes vid Kyrkostämman i Gåxsjö Kyrkas Sakrestia i Augusti 1886.

Men det dröjde ej länge, innan det mer och mer började visa sig att Kyrkan ej var solidt uppsatt, i det att taket spände ut vid väggarna, och drog dervid tornet med sig, ty detta saknade sträfvar, och i följd af dessa förhållanden började tornet luta mer och mer emot kyrkan och derigenom förvärades det onda, varvid nödiga skyddsåtgärder måste vidtagas. A. Öhrberg, eller kanske rättare Byggnadsdirektionen, uppdrog då åt Abraham Olofsson i Gåxsjö att försöka stärka tornet och kyrktaket hvilket arbete nöjaktligt utfördes, isynnerhet angående tornet. I det att han drog detsamma tillbaka och sedan satte han upp en hel hop sträfvar m.m. i tornet, och detta blef derigenom ojämeförlikt mycket stadigare.

Och detta arbete kunde väl icke blifvit bättre utfördt om de ock skulle ha kallat hit själfva J. Pettersson, men troligen betydligt sämre. Det var dock ej endast Byggmästarens försummelse, utan kanske lika mycket arkitektens både ifråga om tornet och Kyrkan, ty även sedan tornet blef sträfvat sänktes

kyrktaket och samtidigt trängdes sidoväggarna ut. Det blef derföre mer och mer nödvändigt att försöka höja kyrktaket och samtidigt draga ihop kyrkan med järnstag, hvilket arbete värkställdes så godt ske kunde af Per Hemmingsson och Olof Pålsson.

Och vi torde nu sedan få hålla tillgodo med de mindre brister, jag menar att oaktadt taket höjdes betydligt och väggarna drogs ihop ej så litet, är det ännu långt ifrån rätt som det borde ha varit. Men de som veta att Jernkorset som väger cirka 26 Lf (222 kg) är uppsatt på en dålig (lös) Granspira, hvars trätopp inuti korset är cirka 6 a 7 verktum tjock. Skulle denna möjlighet vid slagregn kunna blifva våt emellan korset och kulan så kunde det blifva farligt nog. Men då erbjöd en af arbetarne en stark furustock i stället för Granbjälken. Svarade att korset stod af sin egen tyngd och det vore på släta backen.



*Gåxsjö kyrka efter teckning år 1936 av Richard Ekman i Våra Kyrkor, Jämtland och Härjedalen.*

Och de som nu sedan har haft i uppdrag att se efter tror ej att det är någon fara.

Kyrkoorgeln byggdes samtidigt med kyrkan af Orgelbyggaren C.O. Lindgren i Häggenås för 3.084 Kronor (*175 000 kr idag*) han hade dock Chuster m.fl. till medhjälpare. Och Orgeln afprovades den 14 Augusti 1886 af Organisterna N. Blix i Hammerdal och Forsgren på Frösön.

Bildhuggeriarbetet i Kyrkan utfördes af E. Olsson, Lit. Och målningen af kyrkan af J. Bjelke Oviken (Ösund) och förgyllningen af...

På aftonen samma dag Kyrkan blef afsynat, d.v.s. den 14/8 1886 började folk samlas, särskild för att se och höra och för att påföljande dags stora högtid, och i följd deraf höll Pastor Eriksson i Föllinge en andaktsstund med de församlade ute på Kyrkogården. Och under samma tid afslutades afsyningen af Kyrkan m.m. af vise Häradshöfding Kruse och Prosten N.Th. Feltström m.fl. jemte de såsom församlings älte kallade Anders Ersson och Erik Johansson i Sikås. Och dessutom några af de för invigningen tillkallade Prästmännen samt Byggnadsstyrelsen och andra som voro intreserade af och i afsyningen, och synerättens afslutande, som allt försig gick nära altarrunden såsom det plägar ske vid dylika förrättningar.

Den 15 Augusti 1886 blef Gåxsjö Kyrka och Kyrkogård m.m. invigd af Prosten N.Th. Feltström i Hammerdal. Assisterat af Komministern Hasselgren i Häggenås, Öberg i Ås, Bjurberg i Hotagen och vise Pastor Eriksson i Föllinge samt Adjungten Josefsson i Hammerdal. Och solen sände ut varma ljusstrålar och luften var lugn och angenäm och allt var högtidligt. Ja, även Gåxsjön var mycket vacker. Men det var ett och annat som ej var färdigt eller ordnat inne i Kyrkan, så att vi hade Kyrkdörrarne stängda då folkskarorna började komma, men detta var ett stort fel. Ty alla hade slitit ont af den ansträngande resan, ty det fans ingen ordentlig väg från

något håll, och i följd af dessa förhållanden, hade nog folket velat komma in i Kyrkan för att få sätta sig ned i skuggan. Och då det slutligen blef färdigt inne i Kyrkan borde vi ha öppnat dörrarne, ty folket började väl även blifva oroliga öfver att icke alla kunde rymmas i Kyrkan, men i stället skyndade vi hem för att fråga Prosten som vanligen förstod det bästa, och således kunde även gifva goda råd. Men han svarade att då dörrarne varit stängda tils nu, så var det väl bäst att låta det vara så, till sammanringningen. Men detta dröjde väl ytterligare nära en halftimma. Men när dörrarne öppnades och fastän vaktare voro tillsatta vid alla ingångar, trängde folkmassorna på allt för hårdt, så att de lugna måste följa med. Någon nämnvärd skada skedde dock ej. När jag skulle öppna norra dörren stod min mor som var 82 år nära dörren och hon kunde så när ha blifvit nedtrampad ty hon hade svårt att kunna komma undan. Naturligtvis gjorde de lugna allt vad de kunde för att skydda de svaga.

Men många torde tänka att Kyrkan ej kunde lämna plats åt alla och derfore trängde man på. Och Kyrkan blef väl fullsatt, och även de äxtra sittplatserna blefvo nästan fullsatta. Akten inleddes i Biskopens ställe af Prosten i Moderförsamlingen med ett herdetal, vartill ingångsorden voro tagna ur Ps. 43: 3-4 Sänd ditt ljus och din sanning m.m. Dessa ord tillämpade talaren på församlingen i hjertliga och alvarliga förmaningar, hvarefter de öfriga bönerna förättades, ett barn döptes, en hustru kyrkotogs. Derefter höls högmäs-sopredikan af Öberg i Ås, som vald Pauli ord till Timotius, Haf akt på dig själf och på läran, till ingångsord. Vid slutet i Kyrkan upplästes följande.

*Erinras, att invigningen af begravningsplatsen kommer att ske omedelbart efter utgången ur Kyrkan. I anledning af dagens högtidlighet hvarvid denna Kyrka blifvit invigd, insamlas till förmån för henne en första kollekt frivillig uti bäcken (insamlings-*

*bössor), hvilka äro framsatta inom enhvar utaf kyrkans dörrar. Bibelförklaring hålles härstädes uti Kyrkan kl. 4 e.m. af Pastor Bjurberg.*

Den talrika menigheten stannade på Kyrkogården, och en mindre del även inne i Kyrkan, och Prosten stod på den södra bron och nedkallade Herrans frid och välsignelse öfver den nya begravningsplatsen. Talarens ingångsord voro härvid 1 Kor. 15: 55-57 Du död var är din udd m.m. Stunden och Ämnet samt dessa gripande alvarsord till de församlade och särskild till dem som här skulle få sina framtida grafvar, framkallade tårar ur de flästas ögon. Det föll även ett sakta regn som kanske bidrog att den tysta bedjande församlingen fördes till tanken på skördar för evigheten. Det hela var allvarligt och gripande, och icke minst denna avslutning på Kyrkogården. Ja, detta var en dag då man sökt varder.

Och mycket folk stannade kvar till afton Gudstjänsten. Oaktadt många hade långt hem. De flästa voro från Hammerdal, Häggenås, Föllinge och Laxsjö. Men det var nog många även från andra församlingar. Och det kommer väl att dröja länge innan så mycket folk samlas i Gåxsjö Kyrka. Och många finga väl slita bra ont för att komma hit och likaså hem tillbaka emedan det då ej fans någon riktig väg. Det var cirka 30 båtlastar med kyrkfolk som färdades öfver Gåxsjön. Men det torde väl vara ännu flera som färdades i båt från Hammerdal (och Sikås). Vill även nämna att en äldre Qvinna från Hammerdal som länge varit Separatist, kom även till högtiden, men om detta var af nyfikenhet, eller af annan orsak är okänt. Visserligen kunna dessa bättre fördraga kyrkor af trä än af sten, ja, hon kom och detta invärkade så på henne, att hon sedan kunde gå till kyrkan i Hammerdal.

Ja, vi hade nu Kyrka. Men om Herran icke bygger huset så arbeta de fåfängt som

derpå bygga. Ja, anledningen till Kyrkobyggnaden i Gåxsjö var såsom många af de äldre känna till, och som här förut är till någon del anteknad, en följd af de många och långa vägstriderna. De som ej voro med om dessa strider och de yngre torde tänka att det var en god och helig sak att bygga en kyrka, men vi som var med från början har ofta varit oroliga, när vi kommit ihåg det ena med det andra, och det är nog så att vi måste bedja om nåd för allt, och med Publikanen säga, Gud misskunda dig öfver mig syndare. Och vi har ofta tänkt att kan hända det varit bättre i många afseenden om vi fortfarande hört till Hammerdal. Men å andra sidan måste vi väl tänka att det skulle väl vara så, som det blef, huru medlen än varit. Och nu beror det på Guds nåd och barmhärtighet samt på oss och våra efterkommande om vi låta Guds långmodighet och mildhet locka oss till bättring. Ja, det beror på detta om vi skola få någon nytta och välsignelse af vår Kyrka.

Wi hade nu Kyrka i Gåxsjö, efter ej så litet bråk. Sedan beslutades att även bygga ett Folkskolehus i Gåxsjö, varvid Hammerdals Skoldistrikt skulle bekosta hälften. Och Kyrkobyggarne i Gåxsjö och Sikåskälens Byamän tillsammans den andra hälften äxtra. Detta enligt öfverenskommelse huru de alla tillhörde Hammerdals skoldistrikt och sådana undantag voro ovanliga.

Och så skulle Komminister gården byggas på lämpligt beläget ställe, i Hammerdal eller Gåxsjö? Det var dock så att de flästa i Hammerdal åtminstone (af de ledande) ej ansåg sig behöfva någon Komminister gård, eller kanske rättare: Häldre må den förläggas till Gåxsjö, än att de skulle deltaga i dess uppförande m.m. Men saken var ej så lätt afgjord ändå. Emellertid var ej Kyrkobyggarne rädd att ensam ikläda sig ansvaret för komministergården dock under det vilkor att den då skulle förläggas till Gåxsjö. Och

så blef frågan afgjord och af vederbörande fastställd. Men det blef ej någon uppofring för Komminister Gården, tack vare det höga pris som Arås utjord betingade vid försäljningen. Och hade Hammerdals församling hoppats få till Komminister Gården utan någon omkostnad torde den nog blifvit förlagd till Hammerdal.

Af det föregående, se sidan 61 (i originalet) och följande, framgår att det hufvudsakligen var vägfrågorna som påskyndade öfverenskommelsen att bygga Kyrka i Gåxsjö Men vi torde dock få fasthålla att det är en högre makt, som med och mot vår vilja leder händelserna i verlden och dervid kan både det goda och onda få tjäna som medel. Må vi derföre taga allt som möter såsom det är. Ty Han som kan uppehålla och styra tusende världar eller himlakroppar i sitt lopp, har även mackt öfver det som mindre är. Men han låter oss handla och styra som om vi voro enväldiga. Han vill pröfva oss, och derföre låter han oss gå med lösa tömmar. Men Herren Gud kan även draga in tömmarne då tiden kommer. Ja han kan bestämma och säga, här in till skall du komma, men icke vidare, här skola dina stolta böljor lägga sig.

### **Antekningar öfver frivilliga Gåfvor och Dontioner till Gåxsjö Kyrka och Folk-skola m.m.**

#### **1883**

Olof Jansson och hust. Kerstin Karlsdotter i Gåxsjö 2 qv. Refvar jord 233,65  
 Gåxsjö byamän d.v.s. Bönder två do do 233,65  
 Do do betalt till Per Ersson för två qv. Mälningar 200  
 Herrar Heffner och Co Sundsvall till Grundplåt för Kyrkan 500  
 Do do Båda Kyrkklockorna med smide och frakt cirka ... 1 680  
 Enkan Lucia Andersdotter Yxskaftkälen Kalk o Patin af Silfver 100  
 Jacob Huss och hust. Valborg. Kakuåsen Oblatask af do 60

Enkan Lisa Abramsdotter Nolgården Gåxsjö  
 Kommunion Kanna af Nysilfver 80  
 Do Karin Larsdotter Hurtiggården do Dopskål af do 50  
 Per Ersson och hust. Lisbet Gåxsjö En Kristal Ljuskrona 275  
 Olof Hemmingsson o hust. Armika, Högsve, Gåxsjö 2 st. Alltar ljustakar 110  
 Handl. J. Vinberg och hust. Anna, Mo, nu Häggenås. Kontant 50  
 Olof Ågren, Lorås. En större Taklampa, den föll ner 65  
 Ynglingar i Gåxsjö en do do denna föll ner 40

Do i Raftsjöhöjden och Raftkälén En Dopfondt. Endast målningen blef betalt. Bildhuggaren E. Olsson fick ej någott, han sade sedan att Brita Gunilla skulle få taga betalt. Men varken hon eller någon annan har försökt att få något.

Frivilligt arbete förordnades å Kyrkogården före dess invigning, cirka 25 dagsvärken a 1,50 37,50  
 Jonas Svensson Nyland 6 st. Stolar a 3 Kr 18  
 F. Kyrkvaktaren O. Månsson 1 st. Sammets duk, cirka ... 0,50  
 4 Tekningslistor till Orgeln A. Öhrbergs lista 330

Olof Olofsson i R. lista 4 Kr, Lars Ersson i Kl. lista 1 Kr 5  
 å Karl Svenssons do 13 Kr, J. Huss do 1,50, J. Nilssons i Yx. 5 Kr 19,50  
 And. Hanssons do 27,50  
 Ol. Pålsson do 17  
 Jonas Perssons Långön 19  
 Bildhuggaren E. Olsson Lit 1 st. Prydnad å Bokpall å Predikstol  
 Karl Svensson i Nyland 1 st. Bokpall å Alltarbord  
 Lars Olofsson och A. Hansson samt Västgården Granit till Sockeln m.m.  
 Stamboks och Kollekt medel öfver hela Riket 2 504,09

Å Tekningslista till Mäss skrud A. Öhrberg 50 Kr.  
 Prosten N.Th. Feltström 10 Kr.  
 Några i Gåxsjö mindre summor och vad som fattades betalades af A. Öhrberg  
 Genom Anders Hansson i Gåxsjö och delvis Olof Pålsson har å tekningslistor insamlats



medel för inköp af 3ne Kristal Ljuskronor,  
som jemte frakt m.m. kostade cirka 200 kr  
Om tekningen må nämnas att Ynglingarne  
K.J. Persson, E. Olofsson, O. Olofsson, P.  
Andersson, Pål Olof, J. Larsson, P. Larsson,  
Olof Persson, A. Svensson, O. Svensson, O.  
Stjärna o M. Stjärna i Gåxsjö teknade 5 Kro-  
norer vardera 60  
Andra i Gåxsjö by 40,75, Nyland 26- 66  
Raftkälän och -höjden 16,50, Ynglinga före-  
ningen derstädes 10.- 26,50  
Klumpen 5-, Kakuåsen 11-, Lomåsen 12,75  
28,75  
Yxskaftkälän 4-, Kvarnbränna 3-, Inflatne  
dessutom 4,41 11,41  
Af Gåxsjö Bönder 1 st. Tvillingspruta (jemte  
kar och ämbar) under vissa vilkor 125  
Öhrberg 2ne st. Offerbäcken 34  
Olof Pålsson, gratis skjuts och kost för Präst-  
män vid Kyrkhelger cirka 50  
Anders Hansson do do 20  
A. Öhrberg do do 11  
Erik Persson do do do 10  
Olof Pålsson alla öfriga sådana skjutsar  
m.m. endast 7 Kronor pr helg således cirka 3  
Kronor pr helg gratis cirka 270  
Abram Olofsson, Olof Pålsson och Lars Olof-  
sson gratis Ringning 5  
Å tekningslista för åstadkommande af en  
varmugn i Kyrkan A. Öhrberg 50 kr, Doktor  
N.Th. Feltström 10 Kr, E. Persson 10 Kr. 70  
O. Ersson 10 Kr, E. Eriksson 10 Kr, O. Pålsson  
10 Kr 30  
L. Olofsson yng 2 Kr, P. Ersson, Lugnet 4 Kr,  
Kerstin A.D. 3 Kr. 9  
And. Hansson 5 Kr, och Sönerne Hans 2 Kr,  
Per och Ante 3 Kr. 10  
Karl Svensson Nyland 5 Kr, Jöns Jönsson,  
Fagerdal 2 Kr, E. Moberg do 1 Kr. 8  
Per Svensson i Mo 2 Kr, Olof Svensson, Mo  
10 Kr. (torde inga skjuts) 12  
Enkan Anna Hemmingsdotter, Gåxsjö till  
Värmugn i Kyrkan 500  
Enk. Kerstin Andersdotter, Nyland, Gåxsjö,  
en gåfva till Kyrkan som sedan förvandlades  
till en fond (motsvarar idag ca 60 000 kr)  
1000  
Af Prosten N.Th. Feltström, en större Porträtt  
med ram cirka 25

A. Öhrberg en do do do 42  
Karl Svensson och Pastor J. Palmblad do  
Karl Svensson, Jacob Huss och Olof Pålsson  
3 st. do  
Olof Jonsson o Hust. Gåxsjö 2 st do  
Gåfva af Erik Olofsson o Hust, Ollebacken 2  
st do  
Gåfva af Per Andersson 1 st do o Kerstin  
Anders 1 st do (Karlsson) gåfva af

## 1886

Kollekt till Kyrkan vid Invigningen den 15  
Augusti 238,02  
Testamenten eller gåfvor efter aflidna?  
Frivilliga gåfvor m.m. till Folksolan i Gåxsjö  
Byggnadsplatsen af Kyrkbygarne och  
Sikåskälän-Ollebacken 200  
Sten till Sockel samt vitsten af Sikåskälän -  
Ollebacken m.fl. Ler och Sand till Tegel och  
murning af E. Eriksson i Gåxsjö. Sten till kalk  
för behofvet och afsalo af O. Pålsson  
A. Öhrberg en Orgel 150  
A. Svensson, Kvarnbäcken 1 st. Taklampa 10  
Kr, Gåxsjö bykassa 2 st. do 5 Kr 15  
Å Lista genom O. Pålsson insamlat 19 Kr.  
deraf Logen Frejas Borg 10 Kr. för köp af  
Klocka 19  
Enk. Anna H.D. 2 st. malmljusstakar Karin  
Jonsson 1 st do  
(Sigrid Eskillsson, Lärarinna i Sikås för  
Föllinge Skolbarns beklädnad 115,71)  
Byggmästar A. Petterson 1 st. Stol för Kath-  
edern cirka 25  
Gamla Rothskolan, Gåxsjö-Kakuåsen,  
Lomåsen, Nyland. Ett parti Väggtabeller,  
jemte Karta och Kista från 1850 o 60 talet  
Sådana Stora Väggtabeller ej blått i Roth-  
skolorna utan även i Folkskolorna åtmin-  
stone på den tid jag gick i Folkskolan. Vi  
stod i cirklar om 5 a 6 barn i varje och lärde  
oss först att Stafva och sedan att läsa rent  
och flytande och det grundligt. Nu sedan  
skall man ha kanske flera böcker vardera  
för samma ändamål. Dessa tabeller (m.m.)  
försåldes till A. Öhrberg utom 2ne st. som vi  
togo undan som ett kärt minne. Och dessa  
äro upphängda i Folkskolan.

## ***De gamla Gårdarna och Byggnadssätten (jfr motsvarande avsnitt i del 5-3)***

De första Gårdarne i Gogsjö, Vestgården och Östgården, stod nära varandra, såsom det var vanligt även i andra byar under gamla tiden. Och förr voro Gårdarne alltid inbyggda och Mangårdsbyggnaden stod alltid på norra sidan med Sörstugan utgång i söder emot de andra husen, och detta tyckte vi barn och troligen alla, var rätt och bra. Och i synerhet då solen började värka på våarna. De öfriga husen stodo vanligen vägg mot vägg å de 3ne öfriga sidorna, så att det endast var 2ne öppningar för ut- och ingående, som även användes vid körning. Öppningarne voro vanligen invid Mangårdsbyggnaden, men kunde även gå igenom sidohusen, d.v.s. under herrbergsbottnarne eller loften varaf ännu finnas ett och annat i andra byar.

Dessa gamla inbyggda gårdar voro vanliga till 1840 talet, men under denna tid började man mer och mer flytta bort husen som stodo på södra sidan så att vid slutet af 1850 talet var det endast i något enstaka fall som de södra husen stodo kvar. Förut var det så, att på sidorna stod vanligen bryggstugan med herrberge och vedlider m.m. på ena sidan, och på andra sidan Gammelfolkkam-maren med herberge och bod m.m. och på södra sidan stod vanligen Fähus, foderbod och loge (kornlada). Men stallet kunde stå på endera sidan med sin foderbod. På 1830 och 40 talen kunde man särskild i Hamnerdal sätta upp herrbergen med 3ne bottnar utom gården. Förut fans det många sådana med två bottnar utom gården och längre tillbaka hade man på en del ställen många mycket små herbergen omkring gården. Till 1850 talet fans ett litet herberg som flyttats ned till Hofdet som tillhörde älsta Norsåker-gården, varå stockarne voro traljade, d.v.s. de fasonerade till lilländan af stocken till den (tjocklek och) bredd den kunde nå, och

sedan påsattes en aflång järnring som var lämpligt stor, och så täljdes stocken till dess ringen kunde skufvas till andra ändan.

Och först sedan kunde stockarne användas vid upptimring af hus. Det fans även andra små herberg kvar till samma tid. De älsta hus som nu fins i Gåxsjö torde vara en loge (kornlada) från Östgården i Hurtig-gården och ett herberg i Västgården, samt en skogslada efter O.E.S. Hurtig, även denna cirka 150 år, men ännu brukbar, oaktadt det står flera frodiga granar på det gamla näfvertaket, d.v.s. i den jord som bildats af den uppruttade "takveden" och det årligen nedfallna löf och barr som samlats på taket. De starkaste taktäckningsämnenäna var förr tjock spån af stark furu, och näfver, den förra begagnades på Kyrkor och några andra hus, dock ej i bondgårdar, der näfver begagnades på alla hus, till dess man började såga bräder. Och bräddtak af stark furu kunde även räcka länge, i Hurtiggården fins ännu ett sådant å ett herberg som var uppsatt år 1837 och täckt med hyflade furubräder och genom dränkt med tjärvatten (lake) och Röd krita och detta tak som nu är cirka 79 år kan änu få duga några år.

De gamla Gårdarne bestod af en vånings mangårdsbyggnad med låg vindsbotten. Vardagsstugan i ena och helgdagsstugan i andra ändan med farstuga och farstukam-mar emellan och denna användes efter omständigheterna, som rum för resande m.m. eller rum för gammelfolket, eller ock till bak och bryggstuga och kunde då få heta "kaf-va". Dessa byggningar voro väl sällan öfver tio alnar breda och hade ej några sidorum, (de s.k. bakstugorna voro väl något yngre) och icke heller något särskild skafferi, men i stället hade de stora skåp och hyllor, deraf en öfver och framför den öppna spisen 5 a 6 kvarter nära taket, samt mjölkslinnan för mjölktrågen i vardagsstugan. Vidare var nästan alla tenn, sten, trä och porslinsfat och tallrikar, uppställda i stora särskild inrät-

tade hyller, så att den öfre sidan vändes emot rummet, som deraf fick ett ljust och på sitt sätt prydligt utseende. Och en del andra prydliga saker uppställdes öfver de låga glasen (fönstern) vars små rutor längre tillbaka voro infattade i blyband.

Må även nämna att de hade särskilda åsar i vardagsstugorna och på dessa kunde man uppstapla flera lass plank och bräder och annat virke m.m. I en del af de gamla stugorna hade man ej glas (fönster) i norr utom på farstukammaren, men i stället 2ne väggfasta sängar med högsängar. I nyare eller mera vanliga vardagsstugor hade man skåpsängar på båda sidor om bordet vid glaset på röstväggen eller kanske i de flästa fall bara på ena sidan. Skåpen voro vända emot bordet och detta utgjorde vanligen fotändan i både öfre och i synnerhet nedre sängarne. I Svartback på Åsen samt hos "Lit", Vimmervattnet m.fl. ställen hade man lucker eller dörrar för dessa sängar i stället för förlåten (sparlakan) så att, sedan man lagt sig och stängt dessa dörrar kunde man ej behöfva frysa om det blef kallt i stugan, men så fick man även inandas den förskämda luften. Och i Svartback dog väl alla i lungdot, åtminstone barnen.

En mindre spegel kunde vara uppsatt även i vardagsstugan. Och en moraklocka, med eller utan klockfoder. Men fickur voro ej varmans. Och vid 1813 tiden måste man betala särskild skatt för fickur. Muren med den öppna spisen stod ej nära väggen och de kunde derföre ha stora ugnskåp på båda sidor för ved och annat, och på vissa ställen kunde barn ha sin liggplats i det ena skåpet. Även f.d. Kontraktsprosten O. Modin i Torp hade en sådan liggplats i sitt föräldrahem i Mo medan han var barn, och det hände även att jag fick ligga med honom i detta skåp då vi kommo fram till Kyrkan på lördagarne, ty vi voro lika gamla. De hade i många fall ved på inre sidan om spisen och vid denna plats skulle den sitta,

som ej kunde arbeta riktigt under de långa vinter kvällarne d.v.s. i den s.k. "chagelrån" (chagelvrån, schagel, sjagel – tjata, jämra sig i onödan) för att hålla elden vid makt eller rättare att hålla ljust i spisen, så att man kunde se att göra vad som hälst under de långa vinterkvällarne, såsom att slöjda och lappa, göra tussar, linda och laga nät, sy och sticka och spinnrocken m.m. gick vanligen för full maskin, som ock, även annat arbete.

Och då männen hade större snickning, eller annat arbete som fordrade stort utrymme, eller det var främmande, då fick man ej sitta nära spisen, utan i en stor cirkel, men alla skulle även då ha sitt lyse ifrån spisen, varaf följde att den som satt i "chagelrån" fick upprepade tillsägelser än af den ene och än af den andre, att, lägg på, hvri om brännan, hvriom eln. Och hade man ej god tillgång på tjef ved eller raskved, tallqvist och annat såsom tälj och hyfvelspån m.m., var det svårt nog att tillfredsställa allas anspråk på lyse, ty han eller hon kunde även själf ha något att göra, eller att läsa sina stycken och dervid skulle barnen ofta eller vanligen läsa högt. Och att man läste högt vissa stunder kunde verka till välsignelse för alla.

Mins även som barn att en handlande, "väsköt" (västgöte) fick tag i en för honom okänd bok vari han blef intreserat och läste högt nästan under hela qvällen, och även han nöjde sig med det lyse han fick från spisen. Oaktadt han, Norén, var en fin herre, som sedan blef Riksdagsman. Andra främmande kunde sitta och hvila samt prata om huru det var på den och den orten m.m. tills det blef sängdags då de fick ligga inne i vardagsstugan eller i farstukammaren. Handels Dalkarlar brukade ofta sitta och knoga med att göra häckten under qvällarne. Och alla höllo till godo med lyse ifrån spisen.

Må även nämna att sedan man lagt på "qvällsbröuse" och fått mycket glöd, d.v.s. när det var kallt, skulle man nästan genast

skjuta (vicka) spjället, men derigenom fick man ofta må illa, isynnerhet vi yngre som vanligen lågo uppe i högsängarna. Men som de gamla stugorna voro mindre väl ombonade torde det vanligen gå öfver efter något illamående. Vid det gamla byggnadssättet hade de ej s.k. trossbottnar utan i stället "värpades" under golfven, d.v.s. de lade upp jord till den af grofva ståckar bestående "knytningen", men då de sällan hade tjejt (tätt) stenfot måste de, när det var högt upp till knyttningen, även värpa på yttersidan och för detta ändamål kunde det timras en särskild vägg eller murades utomkring lika högt som knutstenarne och mellan rummen m.m. fylles med jord, under golfven och inom värpningen var således en fördjupning. Och då man skurade golfven m.m. sjöljdes "dyng" (smuts) vattnet ned genom hol i golfven, der det samlades osunda och instängda illa luktande ämnen, som delvis trängde sig upp i rummen.

Men då de hade öppen spis åtminstne om dagarne, och då rummen ej voro riktigt täta, var nog luften i de gamla boningsrummen i allmänhet friskare än i vår tids vardagsstugor eller kök m.fl. Innantaken i vardags och helgdags stugorna (rummen) var ofta mycket högre än i farstugan och kammaren så att de på vissa ställen även kunde ha en öfre farstu kammare. Ofvanföre de andra rummen hade man vanligen diverse af mindre värde.

I Helgdagsstugan hade man ett mycket stort långbord vid röst väggen, samt vanligen 2ne väggfasta sängar vid norra väggen. På samma sida hade man ett ugnskåp för ved, emellan spisen och dörren stod en chänk som liknade en snöplog med spets mot taket, den hade ej dörrar, men på dess hyllor voro uppradade en del fina saker af porslin och tenn m.m. och framför öfversta hyllan voro silfverskedar uppsatta i kanten. På södra sidan om dörren var ett högt skåp,

eller 2ne uppför varandra, och i dessa särskild i det öfre voro fina saker förvarade. Det var väggfasta bänkar vid 2ne sidor af rummet. "Helgdagsstugan" var vanligen i nordvästra ändan af huset och vardagsstugan i den sydöstra, men det kunde äfven vara tvärt om, äldre byggnader voro lägre, med mindre glas. Vid 1840 talet började man sätta upp högre boningshus och ofta med 2ne våningar, men lika smala som förut.

### ***Dagsvärks torp och afsöndringar***

Erik Olofsson på Hurtigbränna var väl den förste som upplät en torplägenhet här i Gåxsjö och detta var 1800 eller några år senare. Det var denne som brände tjära af de stubbar som varit under vatten i Gårdstjärn kanske minst 2000 år men kom i dagen då den blef utdikad 1818-1820. Efter denne torde torp åkern och torpröningen m.fl. ha sina namn. Hans barn och kanske även han själf flyttade till Zefsel vid Edefors.

Hans Larsson upplät en torplägenhet vid Klumpen till Olof Larsson, Kakuåsen under 1830 talet. Denne var broder till Lars Larsson i Sörgården och fader till Lars Olofsson i Brattåsen m.fl. Förste ägare Olof Larsson, 2dre Erik Henriksson, 3dje Olof Danielsson.

Sterbhuset efter Abram Hansson till älsta dottern Ingeborg ett torp Qvarnbränna under 1830 eller kanske 40 talet. Hon blef gift med Hans Andersson Nöjd. 2dre ägare Johan Andersson, 3dje Anders Svensson. Återgick till Karl Johansson och A. Öhrberg.

Pål Ersson ett do vid Lomåsens gårdar till A. Strand under 1840. Men sedan han sålde timmer till Per Viks stora byggning måste han flytta (till Gåxsjö) till ett nytt torp söder om Noret vid Kvarnbränna.

Olof Jonsson ett do Fägneshallen till gamla Hemming Vikfors och Anna under 1850 talet och ehuru gamla fingo de till ett någorlunda. De voro först i Viken, sedan i Rågsve, Nyland.



Per Ersson ett do till A. Strand under 1850 talet på södra sidan om Noret vid Qvarnbränna. Men han gjorde ej mycket hemma. Densamme ett do till Hemming Hemmingsson Wikfors o Brita vid Kälabäcken under 1850 talen. Dessa arbetade upp torpet och fick till ett mycket bra. Det har nu återgått till H. Edén.

Sven Larsson i Brattåsen ett do till Lars Olofsson och Anna under 1850 talen. Dessa har även bra, och lefva ännu. De äro cirka 175 år tillsammans och ehuru han är nära 90 år går han ofta till kyrkan och dylika ställen och arbetar som en 50 a 60 års man.

Olof Hemmingsson ett do till E. Andersson o Maria under 1850 tal, det s.k. Lillhousgve. Det har nu återgått.

Abraham Olofsson ett do till Karl Sved vid Klumpen 1860. Andra ägare Mågen Pelle Persson, det har nu återgått.

Olof Pålsson ett Dagsvärktorp till Pål Fällt och Märilt vid Lomsjön och Anders Björks gård vid 1860 talet och med detta följde hela skiftet norr om Lomsjön. Han byggde och odlade, men sålde till Bardo. Densamme ett do till A.M. Vallin och Märget nära Vikgården under 1860 talet. De blefvo även arendator i Prästgården der han afled. Enkan skjördar på torpet, men bor i Hornsberg. Densamme en Odlingslägenhet till Wik Per, nära Vikgården under 1870 talet, intet arände skall erläggas, och återgå utan lösen.

Anders Hansson ett Dagsvärktorp till Jöns Hansson och Barbro å Högsve 1870 talet. Densamme ett do till Erik Ersson och Elin vid Nilströdingen under 1880 talen. Erik var född i Nyland, båda tjänte hos oss vid början af 1860 talet. Han var en bra arbetare de har även varit Arendator i Vitvattnet. Nu äro de i Amerika. Densamme Samma torp till J. Höglin och Anna. De äro döda och torpet har återgått. Densamme ett do till Olof Larsson och Lisa, det nu s.k. Lugnvik, både detta torp

och Jöns Hans torpet äro nu afsöndrade.

E. Eriksson ett Dagsvärktorp till Per Jonsson och Kerstin samt deras son, Karl Jonas i Brännviksnäset. De får även odla i Hallänget och har fått till det mycket bra. Densamme till Olof Karlsson Sved o Lisbet i Stolen. Do till sin Fader Erik Ersson. Myrnäshögen m.m. Do till Per Pålsson den s.k. Killbacken vid Lomån.

Erik Persson ett torp till J.P. Sjölander och Brita, söder om Noret.

Olof Ersson ett do till Nils Åström och Kerstin vid Klumpen. Do ett do till Jonas Jonsson och Kerstin m.fl. i Lafråken. Do ett do till Olof Olofsson och Anna nära Hougsve.

Erik Olofsson ett do till Olof Mårtensson Blix och Kari Åströms torpet. Densamme Odlingslägenhet Råmyran 1 Bardo Olsson.

Pål Olof Pålsson ett do do i do till Anna Olafva.

Anders Ersson i Timmerbacken ett do i Gångnästa till Jöns Åsén.

Det är således 25 st. Dagsvärktorp och 4 st. Odlingslägenheter Sma 29 st. 5 af dessa har nu blifvit afsöndrade, återstår således 24 st. Många af de ofvan nämnda har arbetat mycket på jorden och deraf fått och får sin goda bärkning, andra derimot har nästan endast skjöflat skogen m.m.

### ***Dessutom äro följande Skiften, Torp och Lägenheter sålda, d.v.s. afsöndrade ifrån Stamhemmanen af följande:***

1 Hans Larsson och System Ingeborg till deras broder Per Larsson och Hust. Brita ett skifte samt Timmerbacken m.m. vid Kakuåsen.

1 Olof Hemmingsson ett skifte vid Rågnorsviken till Per Jacobsson och hust. Margit.

1 Olof Abrahams Sterbhus ett Skifte Storbacken till Erik Gärdlund och hust Kerstin.

2 Olof Jonsson o Hust. Kerstin Kyrkplats och

Skolplats till Gåxsjö församling först delvis till Hdal Skoldistrikt.

2 Per Ersson och Hust. Lisbet do do

1 Gåxsjö by Nio målingar till Odlingsland för folkskolan.

1 A. Öhrberg Det hufvudsakliga af sin gård till Prästgård. Eller rättare afsöndrades till Olof Svensson vissa Tunnländ.

1 Densamme förut till Olof Persson, Hallen några Tunnländ vid Solhögen.

1 Några af delägarne i Hurtig Kvarn och Sågdammet detsamma emot vissa villkor till E. Eriksson. E. Eriksson Källbacken till Per Pålsson, som nu återgått.

1 Hans Mårtensson Nybuskiftet till Elgsjöbäcken till Bolagen.

1 Densamme Hallängbuskiftet d.v.s. hela skiftet.

1 Do Ett jord område till Em. Gren Grentorpet.

1 Do do till Sin Dotter Maria vid "Högnäs".

1 Per Ersson, Lugnvik do do till A.O. Stjärna ofvanföre Slåttmyran.

1 Lisbet Ersdotter ett do do Gammelqvarnbacken m.m. till J. Jonsson

1 Anders Ersson Timmerbacken ett Egnahem till Jöns Åsén.

1 Olof Persson till Fiskedelägarne i Rångnoret, ett jord område tillägg till gamla fiskeplatsen, jämte väg.

1 Karl Johansson sin andel af Qvarnbräntorpet till Olof Stjärna (eller hans barn).

1 Sven Olofsson Byggnadsplats och Åkerjord. Gamla torpet vid Lomsjön, samt skiftet emellan Lomsjön och Storån till Olof Bardosson.

1 Brita och J. Nyström Brattåstorpet till Jonas Larsson.

2 Sterbhuset efter Hans Mårtensson delade Brattås skiftet i trenne delar emellan barnen.

1 Anders Hansson lämnade en byggnadsplats till Per Pålsson.

3 Densamme lämnade Gården till Per och Ante, men även några jordområden även till de andra barnen Lisa och Lisbet.

2 Erik Eriksson Byggnadsplats till Karin Jansson samt för Socken stugan.

1 E.J. Stjärna En Byggnadsplats för en Handelsbod.

Summa 33

## ***Gamla och olika förhållanden***

Gammalt lefde man tarfligare med både mat och kläder nu lefver en del mycket dyrt och flott. Och förhållandena i allmänhet torde väl förbättras mer och mer hvilket borde bidraga till större kraft och hälsa, men mycket af de nya förhållandena kan även bidraga till veklighet och försämring. Under 1840 talet och delvis äfven senare begagnades groft och magert vardagsbröd, samt under sommaren gammal tjock mjölk och vintersmör och vidare var det vanligt att äta graffisk af harr, öring och mört m.fl. för att "lisa" smöret, som egentligen ej var någon vardagsmat. Om lördags qvällarne fingo vi dock smågåsar som voro knapt större än ett hönsägg och med dessa fingo vi hushålla var och en för sig och märka desamma så att man viste vad man hade på den gemensamma gåstallriken ifall man hade något kvar till Söndagen och Måndagen. Det var dock en (ej Gåxsjöbo) som kunde försaka även denna lyx och förvarade sina smågåsar under cirka ett år. Hans mor lade då dessa sparade småklimpar i en smörbytta, dock så att de ej skulle synas, men då han skulle sälja brast den yttre tunna smörskorpan och de sparade godbitarne trillade omkring, så att han fick mera skam än pengar för sin stora sparsamhet. Då man hade främmande och dagamän samt under höanden m.m. skulle det väl vara smör på bordet eller i smörasken, men man kunde hushålla med detsamma. Rofvor var en vanlig spis och anrättades på flera olika sätt innan potatis intogs dess plats. Och särskild utmärkande för den gamla tiden var att slag skulle ske på höstarne Och även i almanackorna kallades Oktober för "Slagtmånad", Nästan endast

svin och kalffvar slagtades när som helst, dock ej gärna under den varma sommaren.

Och delvis iföljd af att de lefde tarfligt hade de gamla mycket på lager i visthus och källare och på herbergsbottnarne fans mycket (ej blått af) korn, råg och ärter och hampfrö samt spicke kött och fläsk och korf m.m. Och vanligen en stor mängd sängkläder, och deribland många präktiga färludna fällar allt vackert ordnade i s.k. Storherbergen m m. Och det hörde till tidens sed att "gå i bursyn" för att se både nytt och gammalt d.v.s. först och främst i storherbergen men äfven i andra hus. Och sådana visiter torde även i någon mån invärka på blifvade giftermål, ty der det var litet och kanske klen ordning var detta ingen god rekommendation för de giftasvuxna döttrarne och sönerna, ty mödrarne som vanligen inbjödos till sådana visiter viste huru väl det behöfdes att hushålla och hålla ordning. Och de unga torde ofta taga intryck af sina mödrars uppfattning. Som dock även kunde taga fel, men de voro barn af sin tid och nu har mycket förändrats.

Nu torde det mindre komma i fråga vad de duga till, eller om de kunna skjöta ett hus och äro sediga. Ty Romaner torde nu vara de mäst anlitade rådgifvarne vid giftermål, och i sådana torde sällan föräldrarnes råd framhållas såsom goda och efterföljansvärda utan heldre tvärt om. Och ungdom och visdom äro ej alltid ett och detsamma och man fäster sig kanske i många fall med vad som är behagligt på ytan och vid nattliga orgier, men sedan kan det komma andra förhållanden. Stackars barn som då kan få fälla bittra tårar öfver sitt oförstånd, ty de lättsinniga förbindelserna blifva en tung börda. Och det kan vara lika galet då barnen trottsa sina föräldrars goda råd, som det var då föräldrarne af oförstånd ville tvinga sina barn. Dock, det ligger en slöja öfver skickelserna i lifvet som vi ej kunna förstå. Men ett är säkert att vad man sår får man på ett

eller annat sätt skörda, ja ofta redan i detta lifvet, men även om skörden blir obehaglig och bitter, kan det onda även vändas till godo d.v.s. förödmjukelse och upprättelse, syndaerkänsla och förlåtelse.

Men en stor man ville gärna skona sina unga bröder för den vedermöda som följer med äktenskapet. Och dessa svårigheter äro nog mycket större än vad man kan beräkna på förhand, men dessa bekymmer och svårigheter kan även ha något godt med sig för många. Och ett gammalt ordstäf. "Gift da, så får folk tala med dig", kan i många fall besannas. Oaktadt de förr lefde under enkla förhållanden och mycket mera sparsamt än under vår, i mångt och mycket frossande tid, voro de likväl mera nöjda med sin lott, än många af vår tids pockande och stridsfärdiga parter, för hvilka snart sagt ingenting af det gamla duger. Ja, så går det när själfviskhet och annat ont får taga öfver hand i våra, till det ont är benägna hjärtan.

Och det är nu icke ovanligt att höra vad som jäser på djupet hos många. Bort med Konungen och även Prästerna och andra som äro till hinder för upplösning och afkristning af vårt folk. Ja sådana nya tänkesätt tager öfverhand mer och mer, och detta är ej underligt då man sällan eller alldrig läser Guds ord som skulle vara ett ljus på vår väg. Utan i stället upphetsande och partiska skilldringer om och i dagens frågor. Men Herren har dock makt och medel att tukta oss, och att återföra oss till förödmjukelse och besinning. Och bland många medel i den vägen, är väl även det för syndens skull utbrutna och förfärliga världskriget. Och visserligen är kriget ett ont, som vi må bedja att Gud må bevara oss ifrån, men detta onda ris kan möjligen hjälpa då ej något annat hjälper, och vi har sett genom tidningar, att på vissa ställen, der förut hånet och föraktet för det heliga var rådande, har det blifvit en stor förändring till det bättre. Och huru skall det gå med

Sverige, ty även vi har syndat och gordt illa inför Gud. Och i Luk. 13: 2-5 heter det även: Om i icke bättren eder, skolen i all sammalunda förgås.

Emellertid kunna vi ej påstå att förr var allting bra, och nu tvärt om. Nej långt derifrån. Men nog måste vi erkänna, att under den tid folket i allmänhet gingo till kyrkan, och även läste Guds ord i byarne och i husen. Och särskild under den stora andliga väckelsen under åren 1853, 54 och 55 och även senare, var folket i allmänhet ej blott ärligare och samvetsgrannare, utan även ojämförligt mycket lugnare under Guds och mensklig ordning hvilket även framgick under de Ordinarie Tingen, så att ett ting i Hammerdal kunde avslutas på 3 a 4 timmar och det var knappt en enda sak, men huru är det nu? Och huru är det inom Tidningsprässen m.m? Och vill här även påminna om en tidning i Stockholm för cirka 30 a 40 år tillbaka. Som lät införa många fula saker om de Kristna. Han var således en föregångsman i en ny riktning. Och då en allvarlig och sann kristen sedan mötte Redaktören på en gata och frågade om han själf trodde att det var så som han skrifvit om de kristna? Varpå han svarade att detta trodde han vist icke, men hans läsekrets ville ha det så. Det är icke meningen att med detta låta påskina att de kristna äro utan fel, nej. Men som ett litet



*Prästgårdsarrendatorn Lars-Erik Larsson med familj under slåttern, cirka 1915. Foto Hans Andersson. Jamtli.*

bidrag till huru man kan beljuga och förråda vissa samhällsklasser för att kunna upphetsa massorna och derigenom få många prenumeranter!

Vi må dock nu återgå till vårt egentliga ämne och påminna oss våra fäders torftiga lefnadssätt och sparsamhet och af många nya sorgliga förhållanden låta varna oss att icke lefva upp våra fäders jord och öfverlåta den åt Bolagen, och dermed beröfva våra barn och efterkommande ett kärt hem, deras fäders hem. Och dervid på samma gång föröka de missnöjdas och knorrande stormakt. Och vi borde äfven känna oss skyldiga att tänka på de gamla med tacksamhet. Ty de äro våra fäder som utfördt sitt dagsarbete efter bästa förstånd. Och vi har ingen orsak att yfvas inför desamma utan tvärt om. Må Gud få hjälpa oss alla. Oaktadt de gamla ej frossade i lyx och öfverflöd såsom många i vår tid, voro de ändå gästvänliga med vad de hade i all vänlighet. Och vanligen bjöd man på godt dricka i nästan alla gårdar, samt en och annan gång även på en tillagat smörgås som vanligen bestod af dels af 4dels eller 1/6dels rågbulle med smör och ost. Men kaffe bjudes sällan under 1840 talet. Men en och annat af de äldre kunde få en sup i stället för dricka, dock mera sällan. Och de gamla Gummorna brukade undfägna sina vänner och bekanta, med sina hembakade tunnbröd d.v.s. Ärtbröd, Rullebröd, Kornbrö, Filkambrö, Kambrö och Blobrö. Samt fetkams och rommkams m.fl. slag. Samt några godbitar sofvel, såsom fläsk, korf, kött, eller smör och missmör, eller våfflor och jernbrö, tunna rån kunde äfven få följa med, vissa gånger.

Under 1840 talen och även senare kunde man ofta äta ur gemensamma fat, skålar, bunkar och tråg samt större stekpannor m.m. Och skulle man nödvändigt taga för sig mera på en gång var det vanligare att ha en tråkopp än en porslins eller glasspelkum eller stenkärl. Och var det kött och dyligt



och fisk m.m. var det väl vanligare att taga sådant på en grof brödkaka än på porslinstillrikar, men man kunde vissa gånger ha trä och tenntallrikar. Och dessa träkoppar m.m. kunde vara 20, 50 a 100 år gamla. Och det var ej ovanligt att var och en slickade sin egen kopp. Särskild då man var ute på skogsslotterna och vid andra utarbeten hade man väl aldrig porslinstillrikar eller några andra kärl af porslin, glas, stenfat eller tenn. Och det var icke alltid så noga med diskningen.

Nu skall var och en ha porslinstillrikar, även i stället för träkoppar och dessutom skall det ofta vara ett äxtra parti porslinskärl och nästan allt skall diskas efter varje måltid, ty man är nu mycket rädd för smitta af olika baciller. Ja detta borde man väl icke ondgöras öfver, men skulle de som har sitt arbete ute i skog och mark använda porslin på samma sätt samt diska och diska, blifva det nog klenst med förtjänsten. Och skulle man ej vid dagligt bruk kunna använda något starkare och ändamålsenligare kärl än alla dessa porslinstillrikar m.m. Ty af glas och porslin torde det nu gå sönder för hundra gånger mera värden för år än under 1840 talen. Jag menar då i varje gård, samt medräknar då även de många och stora fönstren (med stora rutor) som kanske sedan skola stängas med dubbla gardiner, ja, vad nytta har man då af de stora fönstren då man ändå skall stänga ut sol och hälsa?

Under 1840-70 talen var det vanligt att Kvinnor skulle så ut nästan all frösäd och det alltid för hand, vid slutet af samma århundrade torde männen så lika mycket. Och nu 1916 utföres en betydlig del deraf med olika såmaskiner. Vid 1830 talet och förut var det vanligt att med pärgräf hacka och ränsa bort ogräset i åkrarne, och man skulle då som det hette "följa plogen", då man körde upp åkrarne på vårarne innan man sådde, men detta var ett ansträngande och drygt arbete som vanligen skulle utföras af kvinnor, så

att en piga från Si. som tjänte i Hammerdals prästgård protesterade emot detta arbete, men tillade "om det varit minn åker skulle jag hacka". Och ett sådant svar var ovanligt på den tiden. Men denna qvinna var ovanligt tjurig och huru hon blifvit så torde bero af flera orsaker. Och Pastorskan i Hammerdal undrade vad det skulle blifva af henne. Hon var även hos morfar Lars Olofsson i Goxsjö vid 1801 eller 1802 som piga, då han flyttade Östgården, Hurtiggården till sin nuvarande plats, och dervid satte upp den nya Mangårdsbyggningen, varvid Timmermännen fordrade att pigan skulle "bestå" (bjuda) på bränvin eller i annat fall skulle de draga upp henne på knuten, men hon afvisade deras fordran, oaktadt värdinnan B.P.D. erbjöd henne att få taga af hennes bränvin.

Sådana hotelser voro enligt tidens sed, men vanligen endast tomma ord eller råa skrämskott. Men så voro de väl ledsna på henne för att hon var så stursk. Och då hon en morgon skulle till skogen med kreaturen togo de fast henne och förnyade sina hotelser men hon var tjurig. Och visserligen hade hon rätten på sin sida, men ett mindre tjurigt svar hade hon väl ändå kunnat ge. Och dermed hade väl dessa vanliga, men dumma hotelser runnit ned i sanden. Men nej, och då satte de ett rep på den ena foten och började draga upp henne, men hon gaf sig ej utan ryckte upp sin slidknif och skar af repet, och olyckan ville, att en som var uppe på andra sidan af den höga väggen störtade baköfver och slog sig mycket illa emot stenar m.m. Och pigan afgick med seger, och det med rätta, åtminstone vad saken gälde.

Men tvära och hetsiga ord kan även förvärra det onda. Detta må vara en liten bild af den tidens dumma och råa nöjen. Och på Pastorskans undran vad det skulle blifva af henne må anteknas, att då hon skulle plocka hallon i Lillkälén vid Öjån i Sikås, föll en torr gran öfver hennes hufvud och vars rika hår

var utsträckt åt alla sidor då de funno henne. Men den utan synd är, kaste första stenen.

Under 1840 talet kunde en del gamla gummor berätta historier om vittran och "puken" m.m. för oss barn. Och en del trodde väl även att puken fans och sade att den och den hade sett honom och att han var rund som ett nystan och rullade som ett sådant från den ena platsen till den andra. Och att hans hufvudsakliga värksamhet utfördes i fäbodarne, och bestod den i att draga från den ena fäbodgumman eller flickan till den andra, så att den ena kunde få mycket mera smör m.m. än den andra, med lika många kor och jätter och för detta hade man "pukens" medvärkan att tacka. Och man hade även flera gånger sett ny "puk dynga" (träck)! Men denna var endast den svamp eller syra, som så ofta hastigt kan tränga upp ur jorden der sådan innehåller mycket kogödsel eller djupa samlingar af kårdong (bark och kåda m.m.) och dyligt.

Om s.k. "Skrefi" kunde en vis qvacksalfvare upplysa att han låtit sådant passera öfver sina händer och dermed fick han sådan kraft i sina händer att kunna bota vissa sjukdomar såsom värk m.m, hvilket naturligtvis var bara fabler och dumheter, och för att få ryckte om sig. För dem som ej vet vad "skrefi" är må anteknas att det är ett stort antal ljusa maskar om cirka en centim. längd, som lefver af någon syra i jorden såsom kogödsel och dyligt. Och varför icke även af döda djur m.m. Och som när det blir brist på föda och vätska måste emigrera för att söka finna något bättre, och dessa flyttningar sker väl alltid på qvällarne, eller åtminstone då ej solen skiner. För att kunna behålla sin vätska och det torde väl vara af samma orsak som den talrika skaran slingrar sig tillsammans, och karavanen ser då ut som en grof töm eller band om 1, 2 a 3 alnars längd och rör man vid bandet så att maskarne komma i oordning, ställa de sig åter i ledet d.v.s. i tömmen eller bandet och

fortsätta vandringen helt sakta. Jag har sett dylika maskar vid flera andra tillfällen då de voro samlade i flera tusental i skilda högar på en plats der det var betydligt med kogödsel ute på en myrodling. Och då blef jag ännu mera viss i min åsigt att "skrefi" man talar om, ej kan vara något annat än vanlig mask eller larf till den vanliga spyflugan. Men kanske det fins även annat skrea.

Ännu under 1840 talet talade man ej så litet om tomten som skulle väl vara något beslägtadt med skogsrå, sjörå, vittran och småfolket m.fl. Och talet om dessa har väl i de flästa fall tillkommit för att hålla barnen i ordning så att de icke skulle komma att drunkna i sjöar, åar och bäckar eller våga gifva sig in i de djupa skogarne och komma bort. Men med tomten var det väl någon värklighet och icke bara för att skrämma barnen, ty med de der tomtflätarne tycktes det nog vara något underligt. Men även de voro helt naturliga. Ja, hela den mystiska släkten af troll och underjordiska har tillkommit för att skrämma barnen m.m. att de ej skulle gå ifrån gården eller platsen.

I stället för vaggor har man förr ofta begagnat korgar som genom tömmar hängde i åsar eller ringar i taken och derigenom voro de mycket praktiska och då även mödrarne ofta måste vara ute på slottern m.m. tog man med sig dessa och kunde då fästa upp korgen i en härsjeroa eller ett lutande träd. Och detta var väl ett af de bästa sätten för att kunna ha sina dibarn m.fl. med sig vid arbetet ute i skog och mark. Och dessa korgdissar (korggungor) voro ej blott behändiga för barnen, utan de voro genom denna anordning även skyddade för allt möjligt småkryp nere på marken.

Grissuggor med smågrisar hade man liksom i andra byar även här i Gåxsjö, men de gamla svinen här på orten voro mycket olik de nuvarande, de voro högre och ojämförligt mycket ludnare d.v.s. tjockt och långt

hår (varaf prof finnes i härvarande samling) samt mycket bättre borst. Emellertid är svinafveln om den rätt och med omsorg bedrifves ett värdefullt bidrag till köket och kassan, det har många af Gåxsjö gummorna praktiserat. Och bara i vår gård har man haft minst 500 st smågrisar från egna suggor, under den tid jag mins.

Emellertid urartade det gamla goda raset inom orten (närmaste socknarne) mer och mer och detta var kanske en följd deraf att ingen uppblandning förekom, men kanske ännu mer derföre att detta ras förr fick röra sig ute mer. Men sedan under cirka 30 a 35 år nästan aldrig fick komma ut en enda gång under somrarne och raset blef totalt förderfvat, d.v.s. cirka 1/3 af nästan varje kull blefvo usla stackare med krokig rygg och ett krokigt och vanskapt tryne, med klena bakben m.m. Det kan även hända att det inkommit något sjukligt ras som var orsaken till denna försämring. Men på den tiden var det ej någon järnväg till Jämtland, så att nya raser kunde anskaffas lika lätt som nu. Men så slutligen fick vi hit 6 st. smågrisar af ett friskt ras, och af dessas efterkommande köptes smågrisar både till öster och väster. Och svinafveln tog ny fart öfverallt och bara vi fingo cirka 200 st. under några år och dervid fick en sugga (36) st. i 3ne kullar under 13 månader och en annan (49) st. i 3ne kullar under 11 månader, af de senare dog dock en. Nu kan man få nya raser från Skåne allt vad man önskar, hvilket nog är beqvämt och bra, ty de äro i allmänhet friska om de blifva rätt behandlade, men kanske ett något större eget ras varit lika bra.

Två Bönder i en af våra Granbyar förde ett sträfsamt lif, den äldre flyttade derifrån och så afled han, och man tänkte att det skulle blifva svårt för Enkan och barnen. Men de höllo tillsammans och barnen växte till och blefvo arbetsamma och det började gå bättre än förr och har även fortsatt att gå bättre än medan mannen och fadern lefde.

Ja, så kan det gå. Den yngre hade en mycket stor gård, (och medan hans föräldrar hade densamma var det mycket af alla slag och de kunde även ha 5 a 6 st. körhästar på gården) och så fick han tio friska barn med sin hustru som ej blefvo bortklemade, men nästan alla voro minderåriga så att han fick litet hjälp af desamma, och då det äfven fordrades mera pengar än i hans föräldrars tid måste han sälja hö, och äfven skjutsa detsamma till de sydöstra orterna hvilket i följd af det dåliga väglaget öfver sjöar, åar och floar m.m. var ofta ett mycket ansträngande arbete. Och vid sista resan blef han mycket uttröttadt och dålig, men ändå fick han ligga i ett kallt rum och i kalla kläder öfver natten och vid hem resan måste han ligga på den tomma och kalla släden och kom ej längre än till sin broder Lars Nilsson i Sikås, der han efter några dagar afled ifrån sin hustru och de många små barnen.

Men det gick nog ändå till en tid, ty änkan var morsk. Och så fick hon sälja skog till Bolagen för 1.000 Kronor. Och en del trodde att det nu skulle gå bättre, sedan den återhållsamme Mannen var borta. Men så blef hon omgift, och en del af barnen kommo bort från föräldrahemmet, som såldes och den nya Mannen for till Amerika och efter några år reste gumman efter med några af de yngre barnen. Och de öfriga flyttade även bort från det stora hemmet, Ja, så kan det även gå.

Förr än tändstickor blefvo uppfunna var det vanligt att begagna Eldstål och Flinta samt Fnöske då man skulle tända upp eld så väl hemma som i skog och mark. Och detta var bra svårt och mödosamt särskild under regn och snöväder, och då man ej hade något ämne som kunde fatta eld ifrån fnösket, såsom "tunder" m.m. Då man skulle ha eld till smidjan, bastugan (*torkhuset*) och fähuset m.m. var det väl vanligast att taga ett större kol emellan några stickor eller i en tång från spisen i vardags stugan, men dessa

kol kunde täras upp eller falla ned i snön, och så kunde de många och långa stickorna fatta eld under vägen, särskild då det blåste och då kom man med ett stort eldbloss till fähuset och det hände även att då man med detta gick igenom "fjöse" på vars botten kunde vara starr och ärtris som hängde ned genom botten detta fattade eld och fjösbyggningen (ladugården) brann upp. Detta hände en gång hvilket far talade om.

När man kom in i fähuset med eldblosset lades detta på en upphöjd plats å stenhälla eller spisen som man alltid hade i fähusen för att värma på sorpa, koka åt svinen, färga nät m.m. samt även för att der koka och göra brännvin m.m. Uppe på fjösgäl-len hade får och höns m.m. sin plats och der hade man vanligen en liten spis samt slipsten. Det var mycket ojämnt med lyset, än kunde stickor flamma upp och än kunde det nästan slockna, ja, man fick ej begagna ljus på den tiden åtminstone ej i fähuset, ty talgen skulle säljas. Senare hade man ljus och delvis lampor. Och nu har många Elektrisk ljus och behöfver ej bära stickbloss till fähuset.

Två af husets flickor eller en piga och ett barn hade vanligen sin liggplats i fähuset under den kalla vintern, för att kunna se till när så behöfdes. I stallet begagnades ofta ljus då det var mörkt. Men vi kunde även "stilla" hästarne i mörkret. Och även på dagarna voro stallarne vanligen ännu mörkare än de mörka fähusen. Och det fanns gårdsstallar på ett och annat ställe som icke alls hade något litet fönster. Under våra resor till Salet (Solefteå) fingo vi på ett och annat ställe se huru de kunde ställa till stora bloss i stallet då vi skulle ställa in våra hästar så att lågan af tjärveden kunde blifva 1 a 1 1/2 aln hög, men det gick, fast det syntes farligt.

År 1852 hade en påpaslig spekulant fått tag på en låda tändstickor för 36 skilling som han gjorde affär med inför Beväringarne å

Frösö läger och den lycklige affärs mannen fick nog igen sina pengar och mera till, ty alla ville se och betalade gärna och med nöje en skälig ersättning för att få se att man endast med strykning på lådans sida kunde få en trästicka att tändas. Och detta var någonting ovanligt, emot det gamla besvärliga sättet att tända upp eld.

Erik Andersson i Nygården, Gåxsjö var s.k. Hjälpvärd och detta torde väl vara under 1830 och 40 talen. Och hade dervid skyldighet att husera och skjutsa Statens tjänstemän då de färdades i Statens ärenden. Men så blef detta indraget, till år 1894 då Olof Pålsson (*denna boks författare*) blef hjälpvärd några år, hvilken även fortsatte sedan det blef vanligt gästgiveri, delvis af Pål Olof till och med 1913. Då Karl Johansson öfvertog detsamma.

Det var ofta mycket svårt att vara Gästgiverare förr än det blef landsväg, ty man måste då färdas efter sjöar och åar m.m. både till Ottsjön och Hammerdal der det ofta kunde vara djupt med snö och vatten och många förstodo ej att det kunde vara mycket svårt för hästarne och fordrade att det skulle gå lika fort som på hårda och fina landsvägar och att skjutsa till Yxskaftkälen och Munkflohögen m.fl. ställen kunde vissa gånger vara ännu svårare och så hände det att vi körde ned på vårarne. Ja det var många svårigheter förr.

Torde förut ha anteknat att det var mycket piprör (vass) i Gårdstjärn medan hon var en liten sjö och vid öfvergången till tjärn, se vid sydöstra kanten emot hårdlandet, 1 a 3 alnar djupt i myran, detta var nog under den tid de stora stubbarne vid sjö eller tjärnkanten växte. Nu är det i stället för piprör en stor mängd Näckrosor derstädes som tillkommo efter det jag som minderårig sådde näckrosfrö i Gårdstjärn.



## ***Olika Småbitar - eller förhållanden***

Inom Gåxsjö by fins det en stor mängd med gamla handlingar varaf största antalet följer Ordningsmanstjänsten. Men även hos enskilda och i synnerhet i Västgården har det funnits mycket som berört Byalaget och Orten m.m. Men efter Olof Jonssons tid fick jag höra att några små pojkar tagit sig friheten styra och hushålla med desamma. Och därför bad jag att få se desamma, isynnerhet därför att de icke skulle förderfvas och jag fick låna en stor lunta. Men de som rörde enskilda tog jag ifrån och lämnade dessa till desamma. Men skifteshandlingar från Storskiftet 1806 - 1810 tog jag ifrån tillsvidare ty de voro intresanta. Men allt det öfriga lämnade jag tillbaka till E. Eriksson. Skifteskartan från 1806-1810 följde ej med till oss, den torde vara förvarat i Västgården.

Emellertid har det sagts att det före kommit förr, att då man ej satte något värde på gamla handlingar kunde man även klippa upp desamma till "spolrör". Från 1820, 30, 40, 50 och 60 talen och även yngre Bystäm-moprotokoll och öfverenskommelser har alltid följt ordningsmannatjänsten och kanske därför har en del kommit bort. Och därför har vi anskaffat en Protokollsbok och i den afskrifvit vad man kunde få tag i, och der man numera inskrifver både bättre och sämre beslut och öfverenskommelser. Och af andra och äldre handlingar som beröra Byalaget och följer ordningsmannen har P.O. Pålsson sammanfört vad som då fans i fäm knippen varaf

No 1 innehåller .... blad

No 2 57 do

No 3 22 do

No 4 52 do

No 5 51 do.

***En bonde i Görngården***, Åsen hade en mycket bra häst och blef därför af Gästgifvaren derstädes ombedd att skjutsa en

resande, men hade som vanligt endast en ensittsig s.k. flinksläda och satte sig själf i släden och den resande fick stå på medarne och detta var icke alls ovanligt, ty det var ofta svårt att hålla i tömmarne för den som skulle hålla sig fast bakpå. Men så frågade skjutsbonden "Hög ä ni?" varpå den resande svarade, "Jag ska väl vara den högsta i länet" (det var Landshöfdingen) "Hu nå litt hög då, ja, då få je stå på å ni sitje på". Och bytte de om plats.

***Tvenne Dalkarlar*** hade jordbruksarbete i en Prästgård och i ackordet ingick att de skulle ha middag varje söndagsafton, men huru mycket de än satte på bordet blef det ej något öfver, ty de hade ordnat så med sin mage att de skulle så långt möjligt kunna begagna sin rätt, men så en dag satte de fram så mycket att Dalkarlarne blefvo sittande vid bordet efter måltiden, ty de hade fått nog.

***En Präst Dräng i Hammerdal*** klagade öfver att han började se så dåligt och som bevis derpå, så såg han ej någon ärter i ärtervelingen, men efter någon dag var han glad att han fått sin syn igen, ty han såg då prosten igenom osten. Och samma dräng spikade upp sin smörgås ofvan dörren till veliret (vedbon) emedan den var för tunn. Men så blef densamme gift och det gick med denne såsom Ordspråket säger, "Gift da så får folk tala med dig", Och denne blef på ett underligt sätt ofärdig så att han ej kunde gå, utan då han skulle fara ut i byarne för att bedja om något kunde han ej komma ur släden, utan bondgummorna måste gå till honom med sina gåfvor, ja så kan det gå. Och det heter att högfärd går före fall.

Emellertid brukade man säga att det ej blef något ordentligt folk af dem som tjänte i prästgårdar, emedan de ofta gjorde som de ville, och icke heller lärde sig att hushålla. Och det kunde väl delvis ligga någon sanning i ett sådant uttalande. Och ett ordstäf ifrån den tid då själffrådiga prästdrängar m.fl.

gjorde som de ville lydte så, "En slip och två drog och sällan såg man mer än en som slog". Ty om Prästfolket skulle försöka hålla drängarne och pigorna i ordning i arbetet m.m. så kunde ej sådant passa eller tålas. Och skulle de låta dem lefva efter behag, så gick icke heller det. Men det var väl många undantag från denna regel. Och särskild under de sista 60 a 70 åren, ty det har varit och är ännu många hederliga män och kvinnor som tjänat i prästgårdar der de fått lära sig sedlighet, ordning och arbetsamhet och sedan varit så att säga ett mönster även för andra. Och det är väl nu ojämförligt mycket sämre på de flästa andra ställena, än i prästgårdarne (både i sedlighet och ordning m.m.).

Och särskilt en stor del af dem som nu arbeta hos Staten och de stora Bolagen m.fl. ja hos många, som tjäna stora pengar, ja, kanske 5 a 10 gånger mera per dag än man förr kunde tjäna hos bönder, och har dessutom rätt och frihet att lefva efter eget behag (inom vissa lagliga gränser, som en del även ville ha bort). De som förr tjänte hos bönder m.fl. var nöjd med samma kost som bonden och nöjd med sin lön. Men både drängar och pigor hade betydligt med kläder och något bo och ofta en liten sparpennning, då de ingingo i äktenskap med varandra, eller (vissa gånger) med Söner och Döttrar i gårdarne. Och dessa som voro vana vid arbetsamhet, ordning och sparsamhet, stiftade vanligen lyckliga hem, och deras husbönder m.fl. kunde med skäl hoppas att det skulle gå bra, och särskild om dertill även kom att de hade det sinnet att de togo allt, även den onda dagen såsom ifrån Herren. Ja, "Då begynnes och fortsättes äktenskapet efter Guds vilja".

Men vad skall det blifva af sådana som kunnat lefva up fem a tio gånger större dagspennning och detta ofta endast för egen person, d.v.s. ej haft hustru eller någon annan att försörja, och en del af dessa pläga

ofta knorra, och detta icke minst emot den s.k. högern och allt som hindrar det ovisa nedrifnings arbetet af allt, även det bästa. Och man kan komma till en sådan sinnesstämning på olika sätt, och det icke minst genom förderfliga böcker och tidningar der man ibland mycket annat kan få se, att vi själfva är Gud eller Gudar! Ja det sannas att när de höllo sig för visa äro de vordne dårar. Ty vad kan vara dåraktigare än att framhålla att vi själf är Gud!! Och mycket annat som är af ondo, ja meniskans uppsåt är ont, allt ifrån ungdomen, och då man dessutom kommer under inflytande af bedrägliga agitatorer, ledare och arbetskamrater, så går det nog ett steg om sänder, i synnerhet som man sällan eller aldrig går till kyrkan eller liknande ställen.

Ja Gud hjälpe oss alla, ty vi stå alla i fara på olika sätt. Och huru det för en del kan tillgå att man icke har någon nytta af de stora förtjänsterna är nog klart för alla som gifvit ackt på förhållandena, men jag vill ändå nämna ett fall.

**Jag skjutsade en timmerafverkare**, en f.d. järnvägsarbetare till Sikås, som varit i Föllinge under vintern och tjänat mycket bra med pengar, men var nu på väg till Östersund för att njuta eller ha nöje af sina pengar, och på mina frågor talade han om att han var från Småland eller Värmland (jag mins ej) och att han följde en äldre anförvant hit till Jämtland då tvärbanan byggdes och har sedan varit här, och ofta tjänat bra med pengar, men har aldrig skickat hem något till sina föräldrar, och sällan skrivit, ty pengarne hade gått åt på det vanliga sättet. Och på min framställning att han nu skulle sända hem åtminstone något till sina föräldrar, med uttalandet att de skulle förvara desamma till dess han kommer hem, och han sade ej något derimot utan tyktes nästan medgifva detta. Och jag tänkte på huru jag möjligen kunde hjälpa honom dermed, ty jag fick medlidande med honom

i följd af hans sorgliga ställning och ensamhet långt bort från sina föräldrar och syskon. Men när vi kommo till stationen sade han att det torde väl gå nu som förr med hans pengar när han kom till Östersund. Ja det är bedröfligt med begäret efter Allkohol, och när skall denna skadliga vara taga slut?

Vill även få nämna (vad var man vet) att det i många fall är så att "Storförtjänare" äro även "Storförterare", och som ännu ett litet prof derpå må nämnas, att när en del skola steka sitt amerikanska fläsk, så antingen slår man bort flottet och äter endast upp det svagt stekta fläsket, eller ock steker man det hårdare och kastar bort de halft brända fläskbitarne och äter upp bara flottet! Och slutet blir ej så sällan, att en del af dessa Storförtjänare måste få hjälp när de blifva arbetsodugliga. Om ortsbefolkningen här, och i synnerhet de förra generationerna, hade hushållat så dåligt med vad de hade så hade nog många fått svultit ihjäl.

**Efter tvärbanans fullbordande** stannade även några stenarbetare kvar i Jämtland, varaf tvenne som voro betydligt röda stannade i Häggenås, varaf den ene trakasserade Pastor Hasselgren efter sin afresa norrut, men den andre blef bosatt i Häggenås. Och när andra gingo till kyrkan gick även han, men stannade i Sockenstugan tillsammans med en hop andra. Men som han hade andra uppfattningar än den äldre ortsbefolkningen blef ämnet för diskussioner en annan än förr, varvid talaren blandt annat undrade vad de skulle göra af kyrkorna, ty efter tio år blefvo de väl obehöfliga för sitt nuvarande ändamål, ty intill dess skulle väl folket blifva så pass upplysta att de ej behöfdes mer. Varvid en annan talare genmälde att de fingo väl då använda kyrkorna till dårhus, och dermed afstannade diskussionen. Och det var nog ett lämpligt svar. Ty ett ord säger att då de höllo sig för visa, äro de vordne dårar. Och man sade om en viss person att

han var slug, och slug utan förstann. Men då den röde mannen blef äldre fick han mera förstånd och då han kom tillsammans med Ungsosialister hade detta den värkan (på honom) att han icke mer talade om kyrkornas obehöflighet, utan tvärtom.

**Jonas Jonsson i Håxås**, Hammerdal var Fjärdingsman och Landstingsman m.m. men begagnade mycket enkla kläder och en lång och smal rock, såsom sed var under den förra tiden. Dock gick det nästan allt för långt med hans sparsamhet och om man blått såg på hans enkla kläder, skulle man icke kunna tro att han hade den erfarenhet och förstånd som han värkligen hade. Och när han vid ett tillfälle skulle deltaga i Landstinget och hade sina gamla kläder, trodde den nykomne Landshöfdingen att gubben hade obehörigen trängt sig in och tillsade vaktmästaren att ledsaga ut gubben och det gick bra, med vid uppropet måste Landshöfdingen låta kalla in Jonas Jonsson.

Vill även nämna att då man började sälja skogar även i Hammerdal sade J. Jonsson att de icke skulle sälja sina skogar, ty med skogsäljning följer "Högmod, fattigdom och annat ont". Men många sålde ändå sina skogar. Men oakadt han såg och hörde att man icke följde hans råd Donerade han likväl största delen af sin förmögenhet till en blifvande fattiggård i Hammerdal, "så att de gamla fattiga skulle få ett hemm när nöden började att tränga på". Och fattigdom och nöd kom som Gubben förutsåg. Gåxsjö Kommun har även fått sin andel af nämnde fond.

Det är en stor skillnad emellan sådana som tänka på sina medmeniskor med sådan välvilja, och en del andra, som på olika sätt försöker att draga till sig andras egendom, eller ock lefva upp både sitt och mycket för de andra. En gammal bonde i Borgvattnet sade, "Je skit ti dom som ä rik å int ha någte fol sa mä", d.v.s. då man måste låna både

yx och nafvare m.m. af sina grannar, under det han i vissa fall får emottaga årliga räntor även af dessa.

Här på orten begagnades endast **hemgjorda, doppade talgljus** till slutet af 1860 talet, och detta även vid Julottan i Kyrkan, som ock vid bröllop och andra högtider m.m. Och det var Säxmännens skyldighet att samla ihop ljusen till kyrkan, ett från varje gård och aflämna till organisten före julaftonen. Mins detta väl, ty äfven jag hade denna tjänst några år, dessa talgljus voro ojämna och brunno olika hårdt och i kyrkan fingo de flästa ljusen brinna ohyfsade och en del kunde blifva störande, men detta gjorde väl ej så mycket, ty man var van sådana ljus. Utom i kyrkan brukade man alltid hyfsa om ljusen med särskilda ljussaxar, som lågo på lämpliga brickor, och man kunde även snyta af ljusen med fingrarne, särskildt hemma och detta var väl mäst vanligt.

Vid andaktsstunderna hemma i Byarna och gårdarne, samt även i Folkskolan och Sockenstugan i Hammerdal då man kom tillsammans för att höra en Predikan eller Bibelförklaring eller någon läste i en Kristlig bok eller tidsskrift såsom Rosenius m.fl. och sjöngo Psalmer och sånger, måste man ofta nöja sig med ett å två sådana talgljus. Visserligen kunde man särskild i hemmen, ha ett betydligt lyse även ifrån den öppna spisen, men det hela var nog ofta ett nästan allt för svagt lyse för den som skulle läsa. Även handtvärkare såsom Skräddare och Skomakare m.fl. som alltid flyttade emellan gårdarna fick nöja sig med ett eller högst två sådana taljdankar. Och då en Enka (Mormor) kom in till sina skräddare och dessa hade glömt att släcka taljdanken oaktadt det blifvit någorlunda ljust, sade hon, "Je sir fel int nå så fint, som då ljusa brinn om dagan". Vad skulle en sådan gumma ha sagt om hon fått se huru man kan få slösa med lyse i våra dagar?

**I en tjärn vid Töjssan å Norderås myrrorna**, d.v.s. nedanför Gulå Anhalt, brukade fatiga gubbar taga upp bleka på försommaren och bearbeta den till kamsar för torkning och lassade på sina kälkar allt vad de orkade draga och gåfvo sig ut i byarne före jul och tillbytte sig matvaror för blekkamsar som på den tiden användes i stället för krita, och denna lilla affär missnade man dem icke. Men en välbärgad bonde i M. klädde sig i simpla kläder och for ned till Ångermanland med ett helt lass med sådana blekkamsar och sålde eller tillbytte sig matvaror för desamma och detta kunde nog få vara rätt och väl, bara han icke klädd sig som tiggare.

**De gamla bönderna i Hofsjö** hade utom sina egna marker nyttjanderätt även till andra, såsom det var lite varstans förr, men så ingick Länsman Hoflander med ansökan hos K.B. att få de senare till Kronohemman hvilket beviljades. Men de gamla ägarne ville icke lämna sina kära fisken, slotter och fåbodar, och försökte även att draga not, men när de skulle draga den in åt landet, hade länsman och hans medhjälpare, plockat små sten i säckar och kastade så att de måste släppa fisken tillbaka i sjön, och slutligen öfvergifva såväl fisket som fåbodarne m.m. Men en af de gamla tänkte att han åtminstone skulle behålla sina fåbodar, och sände sin piga med kreaturen till bodarne, men andra dagen gick även Hoflander till bodarne, och lade ned fåhuset, samt bar bort störisa, en sort fåbodstugor, som ej blott voro utan golf såsom sed var även här, utan eldstaden var mitt i rummet, och endast en öppning i taket för röken m.m. Och då pigan kom hem till bodarne voro husen borta. Och Hoflander fick behålla nybygget Sönnerrån.

Ja, så kunde en Länsman gå till väga för att behålla sin rätt på den tiden. Denne Länsman blef gift med en dotter till Prosten i Refsund, men då hon förut skulle göra en



resa till Sönerån för att se sig för, skulle han själf ro henne öfver sjön, men hade då, innan han kom henne till mötes iklädt sig mycket vanprydliga kläder, och frågade om hon värligen ville ha honom? Ty i annat fall var det bäst att hon icke steg i båten, utan vände åter hem. Men hon torde nog känna honom så mycket att hon vågade säga ja, och steg i båten och följde honom. Men de der usla kläderna fick sedan hänga som ett minne från denna resa.

Till och med 1840 talet voro alla **släta yterdörrar vanligen randade** snett öfver med ca 1/2 tums djupa fårör, men å dubbeldörrar gingo dessa ränder i olika riktningar, och så var det även med kyrkdörrarna i Hammerdal m.fl. som dock voro af dubbel plank tvärs öfver. Och prof på detta mode finns ännu på flera ställen, särskild å gamla herrberg. Och för hol, lufthol, för säd, fällar och kläder m.m. hade man ofta ställbara grindar af smala spjälar.

**Vid Berg- och Stensprängning** hade man förr, och ända till 1870 talet, hade man ej Stålborrar som nu, utan måste smida till borrar af icke alltid så lämpliga järnstycken, varvid en liten stålbit sattes för ändan, hvilket förnyades vid behof. Men detta var ofta ett mödosamt arbete för oss bönder som ofta voro dåliga smeder. Vidare begagnades s.k. fängnålar, och dessa kunde vara nära en aln lång, med en ögla i gröfre ändan och den finare ändan sattes ned i krutet före packningen, och efter den samma slogs fängnålen upp och hålet fylles med krut. Och i stället för fängnål kunde man packa in ihåliga krutstickor af vide m,m., och i båda dessa fall m.fl. satte man en påtänd bit fnöske till krutet och ställde sig skyndsamt i säkerhet.

**Hästskor**, och i synnerhet hästkosöm kunde man ofta göra själf, och då, kanske i de flästa fall af gamla liar och annat skrot, men sådan sömm var långt ifrån så fin och



*Snöskottare i Sikås 1908*

*Snöskottare i Sikås efter ett yrväder år 1908, fr v Sven Österud, Enok Eriksson, Anders Olofsson, Skräddar-Jonas Jonsson, Erik Persson, Mårten Olofsson, Nils Persson, Daniel Mårtensson, Erik Håff d.ä., Erik Håff d.y. samt Nils Jönsson.*

behändig som den nuvarande. Man begagnade sällan gräfskor, men i stället hade man 2 à cirka fyra stycken huggsömmar i varje sko. Må även antekna att man förr hade sin egen smidja nästan i varje gård och gjorde själf det som ej var för svårt. Likaså kunde nästan varje bonde snickra det enklare. Och några kunde även skradda och måla. Och tussar gjorde man alltid själf. Ja, man fick ej in så stora pengar förr, och derföre ville eller måste man försöka att göra själf.

Ett öfver hundraårigt **ordstäf från Raftkälen**, der den ene bonden sade om den andre, "Alltid kommer han skrafvan och säger, att nu har jag gjort ifrån mä", "Å ge gär aller ifrån mä". Ja, det är nog så, att dess mera man gör dess mera blir det att göra, men det är även så, att en del ställer fram för mycket arbete, så att man ej kan få göra något i rätt tid, eller ock kan man sakna lust och förmåga att utföra vad som skall vara i rätt tid. Och i båda fallen plägar det gå så, "att vill int man pass tia, int pass tia man". Och det är lätt att komma in i ytterligheterna. Och särskild farligt för många att gräfva sig allt för djupt ned i jorden, och dess bestyr. Men det fins även sådana, som gräva för grundt, och bliva utan både mat och kläder.

**"Uglor i mossan"** hvilket afser något farligt. Och att uglor särskild de stora äro farliga har nog många fått erfara varaf endast 2ne fall må anteknas. En äldre bonde på Åsen kom för nära der stora uglor hade sitt bo i skogen, med den påföljd att han blef svårt sårat i hufvudet och hallsen m.m. Så att det var med knapp nöd han kunde komma hemm. Hans son ville gå dit och försöka att straffa uglan, men blef strängeligen förbjuden af föräldrarna. Men han gick ändå såsom pojkar ofta pläga göra, och det lyckades få se henne, förr än hon märkte något, och fick derföre gifva henne en kula, ty uglorna äro ej i sitt ässe under den ljussaste tiden, utan på aftnarne och i mörkret. En ugla af den mer vanliga sorten, hade som det ofta

förekommer sitt bo med ägg och ungar i en vanlig annstryt (stut). Och tvenne pojkar på Lomåsen skulle dit och se efter, och den äldre klef upp. Men när han skulle klifva- eller kanske rättare föll ned, hade han blott det ena ögat kvar, det andra var utrifvit eller förderfvat. Och det har varit många alvarliga strider emellan kattuglor och små pojkar m.fl.

Har förut anteknat **något om fjällfolket**, men vill nu tillägga, att då gamla fattiga Lappgubbar gingo omkring på "böggden" och bad om lite ti säcken, kunde de i vissa gårdar äfven bedja om toback, med dylika ord. "Käre far om få je be om någe ti pipa, för je ha bare lite Jumfrutobak". d.v.s. gräs, (ört) eller s.k. "brokskit" som fjällfolket kunde använda i brist på toback. Och att de kallade denna ört Jumfrutobak torde väl bero derpå att qvinnor af en viss ålder kunde koka sådan i vatten och af denna vätska (afkok) togo ej blått lappkvinnor, utan även andra vad som behöfdes för återställande af naturlig rening, efter förkylning m.m...

"Den som ej bruk tånkan, får bruk skånkan". Och "den som ej ser upp mä ögom, får se upp mä pungen". Och även det senare kan sannas många gånger, och i synnerhet då man har göra med skälmar. Och ett Jämtlänskt ord lyder så, "Bällt du lurn."

**Om de skoglösa mossarne** (se afdikning) vill dock ytterligare tillägga att sådana ligga mer eller mindre högt öfver vattendragen i närheten, och då kan det icke vara såsom en del halfärda vill påstå, att de varit sjöar, ty utom att de ligga betydligt högre än vattendragen, så finner man vid dikning m.m. i desamma rika lämningar efter skog af flera arter och deribland jättefuror. Och särskild mycket stora stubbar, som stå i och under mossan (myran) der de tusentals år tillbaka, d.v.s. förr i tiden, varit växande urskog, som småningom försumpats. Ett förhållande som pågår fortfarande, även i vår tid, och detta i

synnerhet der marken har svag lutning och ej blir genom dikning torrlagd.

Att skoggränsen i Norrländska fjällen nedgår, torde delvis bero på Norrlands höjning. Men då marken der uppe till stor del består af vidsträckta mossar, kan skogsfrö även om det kommer dit, lika litet slå rot derstädes, som på våra skoglösa mossar på det lägre landet, utan medvärkan af meniskor. Men derimot kan diverse dvärgskog förekomma på fjällens högre platser, särskild der marken ej är öfvertäckt med mossar.

Vi se tydligt vid dikning i våra stora moss- och myrmarker att de förr varit mer eller mindre skogbärande marker. Och då man finner stora stubbar m.m. i hårdlandet under myran kan man deraf finna, att myrmarkerna äro tillkomna efteråt och att det förut ej var några myror och ännu mindre några mossar, och följaktligen icke heller några tjärnar, utan bara stora och små sjöar och källor, samt större och mindre bäckar, jämte större och mindre åar och elfvar, och andra fördjupningar i jorden. Men af gräs och andra växter har det bildats myrjord, som är jämte källor orsaker till tjärnar.

Men det förekommer även ett nästan motsatt förhållande i det stora delar af sjöar blifvit myrar och mossar, såsom västra delen af Hammerdalssjön, som torde ha gått nästan till Sikås, likaså Lomsjön som gått mycket längre i väst, samt Lillsjön som förr varit en vik af Gåxsjön, nu äro. På alla dessa tre ställenna djupa myror der det förr varit sjöar och på flera ställen omkring Gåxsjön har det blifvit land der det förut varit sjövikar, såsom vid Norsåkerbiken, Lillbuviken, Örebäcken och Fiskviken m.fl. Se vidare härom i myrornas m.m. djuplek, nedom vattenytan i sjöarna.

**Mustarscher** voro nästan ovanliga här på orten till 1880 talet, förut var det hälst några Militärer som kunde ståta med sådana, och deribland Fanjunkar Zetterberg i Åsen. Och

som ett litet bevis på huru ovanliga mustarscher kunde vara må nämnas, att då Zetterberg kom till Västgården i Gåxsjö, då min förra hustru Gunilla var cirka fyra år sprang hon genast till fjöset (fähuset) och berättade för pigan B.E.D att, "Dä ha komme en Kär i datt oss, som ha spaaln (svansen) pyne nöusen". Men numera torde icke heller barn behöfva förväxla stiliga Mustarscher med en bocksvans. Ty de äro nu ej så litet på modet, och det var nog de som kommo hit från andra orter, samt unga och stiliga Goodtemplare som bidragit till mustarschernas mode

**Studenter** har särskild förr ofta fått uppbära **s.k. Viatikum** enligt gammal sed (*sista smörjelsen, men i öfverförd bemärkelse tillstånd att gå runt och få penninggåvor i gårdarna*), men de skulle då även predika i kyrkan, hvilket mången gång kunde vara en behöflig och god hjälp för fattiga Studenter. Och storleken af gåfvorna kunde variera emellan 12 skilling och en Riksdaler, men en och annan såsom prästen och länsman m.fl. kunde gifva två till tre och fem Riksdaler. Och lof att få upptaga Viatikum har nog lämnats även i en senare tid. Och Hans Larsson i Norsåker tog ej minsta slanten till Studenterna, men så kom det en som varken syntes ung, eller hade de bästa predikogåfvorna, men i stället några stora och mörka krokur te mustarscher. Men då tyckte Larsson att denna passade bättre till Offiser än präst och slanten blef mindre än vanligt. Och far talade om en viss ort der de gåfvo studenterna så litet att det knapt hade räckt till skjutspengar emellan byarne (på vintern) om de skulle ha lejt skjuts.

**Några sprättiga studenter** begärde mat på en Gästgifvaregård, och tillade att det skulle vara bara måttligt med loott (lort?) i. Och hon satte fram fint som vanligt, men emedan hon sett lika höga herrar förr, satte hon denna gång, värkligen fram loott på en tallrik och bjöd in herrarne till att äta, men

tillade, att herrarna skulle vara god och själf blanda loott efter behag.

**Om J. Vigg i Klumpen** må ytterligare antecknas att han var broder till Kyrkmålaren Törnekrans, och H. Eng (den senare var farfar till Urmakaren H.A.). Vigg var religiös och gick alltid i "böna" på söndagarne, då han mera sällan kunde komma till kyrkan i följd af sin höga ålder och den långa vägen cirka 2 1/2 mil, d.v.s. 5 mil fram och tillbaka. Men en gång då han skulle gå på Höjda i böna, der man läste en predikan m.m. och sjöngo Psalmer och andeliga visor tog gubben på sig sin långa men smala rock samt storsalmboka under armen och gick den långa vägen. Men så kom det en sprätt eller representant för en annan, eller nyare åskådning körande efter i sådan fart att gubben ej fick tid att komma riktigt ur vägen och blef derföre knuffad ned i snön. Varvid kören visserligen stannade och bjöd gubben skjuts. Men som han ofta fick vara till åtlöje för en del af de unga, och förstod nog att det icke torde vara så ofrivilligt att man körde öfver honom blef han ledsen och svarade, att, "Hade du ej varit ett utskott (i dålig mening) hade du ej kört öfver en gammal man och granne. Kör!"

En annan gång ville samme körare och hans svåger berätta för Vigg att de då hade förtjänat tio Riksdaler eller Kronor vardera med häst och karl på en dag, och detta deras medelände berodde väl derpå att de ville retas med honom, men även höra vad han svarade, ty de viste nog att Vigg hade börjat som fattig nybyggare på Klumpen, och aldrig förtjänat någon stor penning, men hade ändå kunnat nötorfligt reda sig med hustru och fyra barn, då de talade derimot, trots den stora förtjänsten hade det ändå bra knapt. Och de fingo ett svar som innehöll både alvar och mycket sanning. Ja, "Dä väx upp ett folk nu, som int hele väla kan föö". Och är det icke delvis så, under vårt öfverflöd. Förr kunde man reda

sig med det lilla, och var nöjd dermed. Men nu kan många knapt reda sig med det stora. Och tidens lösen tyckes vara för många att knorra. Far brukade säga "Att ungdom och visdom följas sällan åt", och att "Högfåla och välfåla kom aldrig sams".

**En såldat i Häggenås, som hette Storhögen**, var stor och stark, men även trög såsom en del sådana pläga vara, och i följd deraf vedlös på Julafton och oaktadt hans käring bad att han skulle skaffa hem någon ved, kunde han ej blifva färdig dermed förr än på aftonen. Men då tog han en släde till hästen och en för sig och då fick han ändå hem två lass, som smulades sönder. Men hade han haft så långt efter torrskog som i våra dagar hade han nog fått börja en dag tidigare. Han brukade även skjutsa resande, men han hade en dålig häst, som en gång ej orkade draga slädan in i byn, så att han måste taga ifrån hästen, men fattade då själf tag i skaklarne och drog slädan med den resande in i byn, och dervid råmade han som en hingst. Samme Storhög sade medan han stod i krigstjänsten, att om han fick mat för två man skulle han slåss med tio Ryssar. Men han var dock ej så modig som han var stark, ty hans kamrater sade att då de gemensamt några stycken sökte betäckning bakom en sten trängde han ut sina kamrater.

**Östersund** har icke alltid varit så städat som nu, det mindes nog de gamla. Och att vissa husdjur såsom stora baggar kunde få ha betydlig frihet derstädes. Och vill nu särskild antekna att en stor gumse tog sig frihet att gå in i kammaren hos den gamla och mycket omtalade Handl. Vikström hvilken hade en mycket stor spegel och i denna fick baggen se sin rival, och tog genast ansats emot den samma, med den påföljden att rivalen försvann, men även spegeln gick i tusen bitar. Men Vikström som (alltid) torde ha mycket, sade att han aldrig skrattadt så godt för (50) Riksdaler Banko.



Har förut anteknat att **änder satte sig på kyrktornet** och taket och nästan samtidigt satte sig några ripor på hustaken hos oss och ropte jeärt samt flyttade till ett annat tak och ropte jeärt, jeärt. Skogsfåglar har även kommit in i bonings rummen m.m. men på olika sätt och dervid ej sällan genom skorsstenen.

**Att spå efter Vintergatan** och månens gång har varit en kär Idé för en del, i det de af ljusare- och mörkare fläckar på Vintergatan under höstqvällarne, trott sig kunna förutsäga vissa stora snöfall m.m. vid den och den tiden. Men det är dock så, att Vintergatan är densamme som den har varit. Och består af oräkneliga stjärnor, och att det endast är en tillfällig tjocka eller dimma nere vid jorden, som förändrar hennes utseende. Och denna dimma eller moln kommer och far och är den ena gången så och den andra så.

Vilken vecka eller qväll är då den rätta, för att kunna spå rätt? Vi kunna ej inse att sådana spådomar har någon grund. Vidare brukar en del säga att då månen går upp hastigt skall det blifva oväder, men huru vidsträckt, säger man ej, om man då menar bara Jämtland, eller hela Norra halfklotet, ja det skulle väl vara det hela, ty går månen högt hos oss så går han nog högt i Ryssland och Nordamerika under samma dygn, men då det kan vara så oerhörd många olika väder inom Norra halfklotet samtidigt så tyckes påståendet sakna någon bestämd grund.

Och då dertill kommer att då månen flyger upp å Norra halfklotet måste den naturligtvis flyga ned å det södra halfklotet, om oväder då skulle inträffa samtidigt på norra- och södra sidan om eqvatorn, skulle man väl få en motsatt åsigt om månens flygande och ovädet! Vi kunna ej tro att månen måste flyga upp då det skall blifva oväder på den eller den lilla platsen på norra eller södra sidan af eqvatorn. Ty månen

går sin bana säkrare än ett urvärk, ty i annat fall kunde man väl ej räkna ut hvilka minuter sol- och månförmörkelser inträffa. (Men Månen torde i en annan mening invärka på jorden). Vidare skall man af "lördags ny" ej ha något fint väder att vänta! Andra derimot frukta att det kan bli något elagt i följd af söndags ny! Och den ena framhöll att man skulle slakta då det var nymåne och en annan under nädan o.s.v. delvis efter Bondpraktikan.

Det är **en ful och okristlig sed** att knota och knorra öfver väder och vind och nästan allting, den ene så, och den andre ofta tvärtom och denna klandersjuka torde ha förekommit även förr, och då särskild i att klaga och knota öfver dåliga skjördar. Och vill derföre påminna om vad gamle Jöns Larsson i Sikås tänkte om sådant klander, då han gick och såg på åkrarne, då dessa begynte vittna till skörd, efter en god men något torr sommar, och dervid talade han med sig själf, eller tänkte högt som man plägar säga, och sade "Ja, vad skall man nu säga? Jo, då e för tunt, då e för lite! Men jag säger, ät och tig, ät och tig". Och huru mycket ha vi verkligt förändrat med allt vårt klander? Eller har vi dermed förbättrat oss själfva, eller våra grannar? Nej, vist icke. Och icke heller ha vi som meniskor anstår, dermed tackat och prisat honom som uppehåller oss och allting.

Under 1860 talet voro **säx gifta qvinnor** eller fruar tillsammans hos ljusstöpar Gustin i Östersund. Och dessa voro från olika socknar och hade endast marknads lorsci derstädes. Emellertid var en af dessa 60 år, men de andra voro unga högst 28 a 30 år, men nästan totalt utan tänder, då den gamla derimot hade sina goda tänder kvar. Och detta var ej ett ovanligt undantag, utan det var vanligt på den tiden att de gamla hade sina tänder kvar, ty de och deras fäder hade vuxit upp under helt andra omständigheter, än vad som följde med den nyare tiden och

dess många ovanor. Och de unga finga klena tänder. Måste vi då icke tänka att det är någon särskild orsak till vår tids tandlöshet?

Vi tänka att det är såväl föräldrarnes som barnens försyndelser man har till stor del att tacka för vår tids tandlöshet. Derföre tillbaka till ett enklare och naturligare lefnadssätt. d.v.s. i mångt och mycket såsom våra fäder. Och det heter pröfva vad din kropp sundt är, och se vad honom osund är, det gif honom icke och försyndelserna härimot framträder även i tandlöshet.

**Naturforskaren Darwin** och hans eftersägare upplysa att dagmask (som torde vara metmask) förbättra jorden. Och detta kan nog vara riktigt, der jorden är sådan att mask kan lefva och finna näring i densamma, men å sand- och grusjord samt å vattensjuka mossa- och myrmarker m.fl. ställen, ja, man kan säga att det är endast på jämförelsevis få ställen som det fins metmask och detta bevisar att han icke kan lefva och förbättra den jord, som icke redan förut är god. Ty nog torde metmask så väl som mycket annat småkryp falla ned lite varstans, då luften är sådan d.v.s. vid nederbörd m.m. Och vill här antekna att under en barvinter och det var väl år 1874 hade under töväder och nederbörd fallit ned små maskar och det i många tusental, så att den bildade små dammar i det rinnande vattnet å den nästan jämna och isbelagda Mesjömyran. Dessa maskar voro lika metmask men korta, cirka 1 a 3/4 tum långa och liksom något klufven i ena ändan. Må även nämna den vanliga uppfattningen om metmaskens förekomst att Pastor Amrén å Enge, Hammerdal sade under 1830 talet: "Min myra är så fet, att det är metmask i henne".

Under 1830, 40 och 50 talen och även senare var det vanligt att man **timrade upp husen på en vecka** (6 dagar) även tvåvånings byggnader, samt s.k. "Stor Herberg" med 3ne våningar, men så voro alltid en timmerman på varje knut samt ofta en förman som ej blott skulle bestämma hvilka

stockar var och en skulle ha, utan även hjälpte till dessutom allt vad han kunde medhinna. Visserligen behöfde man ej bära så mycket, ty glas och dörrar voro ej så höga och några glasöppningar tog man sällan upp under timringen. Och så kunde man göra långa dagsverken, ty man timrade aldrig när det var korta dagar. Ja, kröbbåsen (högsta takåsen) skulle man alltid ha upp, för att icke ha varit sämre än andra timmermän och för att få kröbbåsbulln d.v.s. ett litet kalas. Och i många fall kunde man även tälja och täcka huset med bräder på samma vecka.

Af de gamla som voro **bosatta i Goksjö år 1694**. Efterkommande äro ännu deras barn i 7de och 8de led innehafvare af 30 större eller mindre hemmansdelar och lägenheter. Då derimot om man även medräknar Prästgården och 2ne skiften som öfver gått till Bolagen endast 17 större och mindre hemmansdelar och lägenheter som tillhöra andra ägare än de förras efterkommande.

Vid början af förra århundradet var det många som **ej hade Rakknifvar**, utan begagnade i stället skäggsaxar, och vill derföre antekna en liten bild från den tiden. Att då Gubbarne i "Föling" särskild från de aflägsna byarne kommo fram till kyrkan var det sed att många gingo till Prästgården på lördags aftnarne för att raka sig, ty det blef ej lika bra med skäggsaxar. Och Prästen måste hålla tillgodo med denna besvärliga sed. Men så kom det en med ett mycket tofvigt skägg. Men då kunde ej Pastor Rothoff hålla sig utan sade: "Du ska fli skit och småsten ur skägge ditt. Ty jag har ej knifvar att raka svin med". Ända till 1850 talet, var det en och annan af de gamla som använde skäggsax.

Det hade förekommit några **dåliga handlingar i Norderåsen**. Och då den gamle E. Natanelsson kom till Pastor Blix i Lit, frågade han efter om det nu blifvit något bättre i Norderåsen. Ja, svarade Gubben, förut då jag kom boott i en gål kunde jag lägga hanskarne på stugutaket, men nu sätt dom upp höghus och arbäj rätt--- bra. Och pastorn fick hålla till godo med svaret.

**Om den s.k. Jestriken** må ytterligare tilläggas att oaktadt han var stark, var det alltid knapt för honom, ty han hade ej förmåga att räkna och handla såsom hans sonson, J. Huss m.fl. Och då han under sommaren skulle bärga sitt vinterföråd af skogsforder bar han fång på stång och forjol i rasande, och när han skulle bära Storlass (18 fång) var han nöjd då han hade 15 fång. Ty sedan kunde han raka ta och jämn på så att han fick riktiga lass. Ja, på dessa sätt trodde han sig ha mycket forder till vintern, men det kunde bli annat på våren, men det är nog även många andra som tror sig ha mycket på sommaren. Om Gåxsjö bönder sade han, att i Gåxsjö krafla de och gör båtar, te var säg, tänk att (n.n.) gör å båt. Och en gång skulle han fara till Salett (Sollefteå) för att sälja sin häst, och sade vid utresan "jag begär (100) Riksdaler ja får dä jag får", och så fick han tio Ri. Ja, han hade det knapt. Men så talade han om att hustrun "Kärigen min, hon raska (bad) ihop så mycket mat te Julqväl'n att jag åt mig så mätt och stinn att Lill Anders fick dra af mig tussan".

Under 1840 o 50 talen **gingo många Dalkarlar och Kullor omkring** i alla byar och gårdar med sina tunga och stora handlssäckar, som ifrån början kunde väga 3 a 5 Lispund (25-40 kg) och innehöll således många nyttiga små saker. Och när de kommo in i en gård stodo de vanligen framåtlutadt nära dörren och bjöd ut sina varor, såsom sylar, nålar, syringar, messingkammnar, blyertspennor, speglar qvicksilfver, kamfert, aloe, järnerst, dyvelstreck, näsdukar och hängslen m.m. m.m. Och om det då var något som behöfdes satte de genast ned sin tunga börda. Och man kunde nästan tycka synd om dem, då de stod med sin tunga börda och kanske man även derföre behöfde något. Och i synnerhet vi barn ville så gärna titta på de många sakerna. Dessa Dalkarlar voro icke tråkiga och pockande, utan tvärt om välkomna, åtminstone för oss barn. På qvällarne brukade dessa Dalkarlar göra häkten, och Kullorna brukade binda (sticka), (om jag mins rätt). Men på den tiden var det ej en Handlande i varje by och knapt mer än en eller två vid Kyrkorna.



*Potatisupptagning i Gåxsjö cirka 1915, fr v Erik Persson, vid oxtömmarna Erik Stjerna och längst t h Lisbet Eriksson-Stjerna. Foto Elisabet Andersson. Jamtli.*

**Våg och vågar** m.m. är ett namn på många olika förhållanden. En egendomlig vik eller tjärn m.m. vid en å eller sjö m.m. kallas våg. 2 LF kallas även våg på vissa orter. Dessutom har man olika vikter med namnet våg. Slanar och grofva roar m.m. med hvilka man kan häfva upp sten och stubbar, ja även hus kallas Våg. Och en som gifver sig ut på svag is kallar man Vågghals eller han är Vågen. Och han själf kan säga je Våg på. Och samma förhållande är det när man gifver sig på sjöar i stark storm eller seglar i sidvind med otjänligt segel eller lassar båtarne allt för hårdt, säger man, han e vågen och han tänker je ske försök och våg på. Och den som tager sig till med något annat svårt och omöjligt kan man säga han e vågen. Och vid storm kan det blifva stora vågor på våra sjöar.

Och om man kastar en sten i ett lugnt vatten uppstår vågor som gå i alla riktningar, likasom då man utkastar ett rykte som även liknar vågor som gå i alla riktningar även om de ha en obetydlig början. Vidare luftvågor och flodvågor som uppkomma af flera orsaker, deribland jordbäfningar och orkanlika stormar m.m. Och de stora och förundiga hafsströmmarne och vattnets höjning och sänkning i hafs fjordarne m.m. Hvilka förunderliga vågor!! Och en Opponion kan åstadkomma stora vågor inom land och riken, varaf en del kunna vara onda vågor.

## **Ordstäf**

När hönan vill för hanen gala. När qvinnan vill för mannen tala. Det kan aldrig gå i lås. Deraf kommer alla tråtor och de rivs och de slås. Men det är bra att största antalet Kvinnor, torde kunna både tala och tiga när det skall vara. Och det är större skilnad på en sådan och den eller de som bråka om andra och tala för andra men har föga reda på sitt och ännu mindre att kunna tiga då andra borde få tala. Ja, det är större skilnad

på sådana än på natt och dag. Men det är, och har nog varit så att tomma krukor ramlar mäst.

Mormor B.P.D. sade att "den som ej är rädd skullan kom aller u dom" och "stort tal vill ha godt lag". Och Farmor S.A.D. "Lång i viil ä inga matlis". Och när man sopade golfvet, "Kast aldrig sopa på eln". Och H.L.S. i G. då han såg huru ungdomen styrde ut sig med granna fjädrar tyckte han att detta var onödigt, ty i hans ungdom voro de endast klädda så ... och de tyckte om varandra då å. Vid början af 1800 talen stod att läsa i tidningen att en Svensk Amerikan hade företagit sig att bygga en större segelbåt och emedan han kunde få billigare arbetshjälper på söndagar och oaktadt, det en präst hade varnat honom derföre fortsatte han likväl med sitt arbete. Och när prästen var på väg till kyrkan på söndagsmorgonen kom han åter till byggnadsplatsen och sade då endast: "Gifve Gud att icke även båten blir Sabbatsbrytare". Varpå Mannen trotsigt svarade att han icke vetat vad han skulle kalla båten, men nu viste han det, han skulle kalla honom "Sabbatsbrytaren".

Och på en sabbat gjordes även första resan, och många glada män voro med, men då flaggan med det hemska namnet svajade för vinden, blefvo några oroliga och gingo iland. Men blefvo dervid hånade af det muntra sällskapet. Och båten gick ut under glädje och glam. Men det kom en vindstöt och båten kantrade och flöt sedan i land med det hemska namnet som ett bevis på "Att Gud låter icke gäcka sig". Det kunde anteknas många söndagsolyckor som delvis eller på ett eller annat sätt kunna likna denna, men de som villja gifva akt derpå kan ofta få se sådant genom tidningar.

Ett gammalt ordspråk säger "Att förbi Kyrkan och skolhuset går genaste vägen till tukthuset". Och ett annat ord, "Att synd är ett Lands förderf". Och bland de lärare som



nu vill taga bort Kristendoms undervisningen från skolan torde en del intaga en mot kristendomen fientlig värksamhet så långt de kunna med bibehållande af sin tjänst och under sådana förhållanden kan nog barnen bevista skolhuset men den bästa kraften emot det onda är borta och många tukthusämnen eller kandidates uppväxa nu i Sverige, oaktadt de vist icke gått skolhuset förbi. Vi på vår ort, må ännu tacka Gud för vad vi ha i Skolorna.

De förmåner och välsignelser vi ännu hafva af Kristendomen äro många och mycket stora och de måtte väl vara få som fräkt kunna förneka detta. Oaktadt en del tyckes ondgöras öfver tjufsamhället m.m. Vi har dock ännu mycket kvar af kristendomen. Olika sinnes riktningar, inför vårt ansvar, såsom meniska och inför döden.

I Hotagens tornfönster var år 1899 tvänne kransar med band som ej följd ned i grafvarne och å dessa stod att läsa å den ene, "Jag har af brister och min del, jag ofta handlat illa. Men tänk ej Gud på mina fel, förlåt min ungoms villa" och "Med ditt menlösa blod. Den sköna, röda flod, Aftvä missgärning mina, upptag mig bland de dina! Min synd du ej påtänke. I hafvets djup den sänke!" En sista hälsning af en vän. Den andra stod. "Haf ro, mitt trötta hufvud i den stilla grafvens hus. Dess mörker lyses upp af himmelskt ljus. Här i det rum der ingång frälsning var. Där dig att väcka upp han lofvat har, ett tröttadt barn vid modrens barm i tro. Haf ljuflig ro!" Ett tack och farväl af ordens syskon.

### ***En sång eller rim om lifvets ovaraktighet (fanns även som avslutning i del 4)***

*Här gingo våra fäder  
Men så de flydde bort.  
Och nya släkten träder  
På banan som är kort.*

*Här gingo mina kära.  
Min fader och min mor.  
Som godt mig vil lära  
De här ej längre bor.*

*Här gick min enda syster  
Sin ungdoms flydda dar.  
Så och min gamla moster  
Och sina bördor bar.*

*Och ut ur syskon ringen  
Och ifrån far och mor  
Den minste lyfte vingen  
Då giftig fläkt framfor.*

*Här gick min dyra maka  
Min kära barndoms vän  
Som ville sig försaka  
För oss, och den och den.*

*Men hälsan den blef bruten  
I hennes unga år  
Men hon var oförtruten  
Och bar sin börda svår.*

*Och kunde alting göra  
Båd tungt och fint och så.  
Guds ord hon ville höra  
Och rätta vägar gå.*

*Men så tillkom förkylning  
Och hjälp ej stod att få  
Men döden var en vinning  
Ty hem, hon då fick gå.*

*Men bad då ömt för barnen  
att dem tillgodo se.  
Och att för tidnings skarnen  
Mig vakta, vill hon be.*

*Och uti tron på Herren  
Som hennes synder bar  
Och med öm blick på barnen  
Hon hastigt slutat har.*

*Sen dog min andra dotter.  
Som liknade sin mor.  
Så skiftas lifvets lotter.  
Man här osäker bor.*

*Hon sörgde ömt för barnen  
Då bort hon skulle gå:  
O! hjälp dem ifrån skarnen  
Gud! hjälp de kära små.*

Hon var af Herren dragen.  
Hans ord var hennes skatt.  
Men ofta under lagen  
Var tron och friden matt.

Men med att se och känna  
Fullbordas ej Guds råd.  
Hon måste slutligt lämna  
Båd sig och allt på nåd.

Och Jesu blod alena  
Blef hennes tröst  
Ty allt blod kan rena  
Ett Orent syndigt bröst.

Och Kerstins unga söner  
De växte upp hos far  
Och hennes ömma böner  
De fick af Herren svar.

Dock ej som vi då tänkte  
Men Herrans väg är så.  
Och ned oss sorgen sänkte  
Då minst vi tänkt derpå.

Han dog den äldre sonen  
Han följde kära mor  
Må han vid sälla tronen  
Få bo der mamma bor.

Och mina Svärföräldrar  
Och många gamla kär.  
Ej längre med oss vandrar.  
De alltid borta är.

Dessutom är det mången  
Jag mins nog den och den  
Som nu är hädangången  
Men jag, dock lefver än.

Men närmar mig till slutet  
Med varje dag som går  
Men vad jag hafver brutit  
Det fyller mina spår.

Med sorg jag ser och känner  
Mig brottslig uti allt  
Mot barn och alla vänner  
Mot allt vad Gud befallt.

Men tack att Du har gifvit  
Ditt blod o Jesu huld.  
Och fast och vist är skrifvit  
Försonat är all skuld.

Den lösen jag anammar  
Ty själv jag brottslig är.  
Och Gud sig än förbarmar  
Mot den som nåd begär.

Och led och styr oss alla  
Att lefva som vi bör  
Men först och sist nedfalla  
För Gud som miskund gör.

O! Gud i nåd bevara  
De kära på dess färd.  
För dold och öppen fara  
I denna stridens värld.

En jämerlig och usel ting är lifvet och tar  
snarligt slut. Döds ängeln sväfvar allt om-  
kring. Och öfver världen ropas ut: Fåfång-  
lighet! Förgänglighet! Men Gud vare tack,  
som gifver oss segern genom vår Herre  
Jusus Kristus!

Världen vill ej söka Gud  
Som det goda giver  
Aktar icke nåd och bud  
Så på nytt man tänker nu  
Hela världens föda.

Herre! Dina svaga barn  
med ditt ljus bevara  
skydda oss för otrons garn  
Tag oss, led oss Herre Gud  
Genom alla faror.

Av Guds visa kärleks råd  
Fick vi mensko värde  
Och hans löfte om ny nåd  
Sen vi blevo snärde  
Ja, Guds son kom villigt ner  
Enligt nåds förbunden  
Oss i Honom Fadren ser  
Som är nådes grunden.

Farväl nu vänner alla  
Ty jag har hembud fått  
Gud vill mig hädan kalla  
och detta bud är godt  
Hem får jag usle flytta  
på Jesu nåd och makt  
O! hvilken salig lycka  
Av Herrens nåd och kraft.

## Olof Pålssons Krönika, del 4

### **Några anteckningar om Östgården i Goksjö eller Gogsjö som sedan fick tillnamnet Hurtiggården och flyttades. Eller rättare om folket i dessa gårdar (se även Gåxsjöboken – Fyra byars historia)**

Det första vi känna om Hammerdal och Goksjö är genom Abr. Hülpers beskrifningar öfver Norrland der det förekommer att det var Pastor i Hammerdal redan år 1282. Och då var det väl äfven Kyrka och församling. Och då Goksjö var en af de 6 a 7 första småbyarne i Hammerdal, så kunna vi få antaga att det redan då var åbor härstädes. Och det skulle då enligt sägen ej vara några andra byar eller bofasta än i Goksjö emellan Hammerdal (kyrkan) och Uhl (jule) i Sörli (Norge). Så att dessa gamla Goksjö bor kunde utan protest tillegna sig jakt och fiske m.m. ända upp till Stakafjället och Gogsjö vita fjäll. Men året när man först började att bygga och bo här i Gogsjö är okänd. Ty alla gamla församlingsböcker och handlingar såges vara förstörda vid en eldsvåda i Hammerdals Prästgård.

Men genom Viktor Behm av år 1888 får man veta att Församlingarne i Jämtland som då hörde till Uppsala stift blefvo kallade till ett möte i Bräcke (Mordviken) den 4 April 1410 för att besluta om en gård af (600) Mark till Uppsala domkyrka. Och att bland de ombud som sändes till mötet ifrån de olika Socknarne, var det 2ne från Hammerdal, Sigurd i Viken och Arne i Gok – Göksjö. Och oaktat vi genom ombud forskat i gamla handlingar även i Stockholm kunde vi ej få några andra upplysningar om Goksjö än en bekräftelse på vad vi förut viste. Vi torde således få vara i okunnighet om våra förfäder som hade sitt hem i Goksjö m.fl. byar i Hammerdal. Ja alla de som här lefvat, och arbetat för sitt uppe-

hälle, och som tillika stått vid skiljevägen emellan ont och godt (såsom vi, i vår tid). Ja, huru var det med alla våra förfäder från 1282 till 1694? Således är det under mer än 400 år som vi ej känna till någon mer än Arne. Det är dock möjligt att i något annat gammalt arkif kunde förekomma något om Goksjö, samt ock i en dopbok i Hammerdal af år 1685. Nu har vi Gj. Arkifforskaren fått veta namnen m.m. från bra många personer som varit bosatta här i Gåxsjö före år 1694 års församlingsbok. Västgården och Östgården voro de första och enda gårdarna i Goksjö under den långa tiden af cirka 400 år. Detta kan förefalla underligt jämförd med vår tid. Men det var flera orsaker till att folket förökades mindre förr än nu, och deribland att de ansågo sig behöfva mycket stora områden för att kunna reda sig, ja, de trodde så. Och derföre flyttade barnen ut och ut troligen mäst eller hufudsakligen i norr, kanske i vissa fall långt bort härifrån. Men knappast till Amerika.

Emellertid var väl Västgården och Östgården ungefär lika gamla och stodo nära varandra såsom sed var äfven i andra gammelbyar. Någon har sagt att Västgården var äldre ty den stod på en bättre plan, Och det kunde så vara. Men detta är dock bara gissningar. Visserligen måste Östgården slutligen flyttas, cirka 260 alnar (*ca 150 m*) i norr, emedan vattnet i Gårdstjärn började höjas nästan upp till gården, i följd af att Mossfloarne söder om tjärnen m.m växte upp. Men det var långt ifrån så då Östgården först byggdes, ty då Gårdstjärn sänktes under åren 1818 och 19 till sin gamla nivå d.v.s. 5 a 6 alnar (*ca 3 meter*) kommo en stor mängd grofva furustubbar i dagen hvilka stodo där de växt upp i hårdlandet m.m. hufudsakligen ost och nordöst om, och vid den gamla tjärnkanten, och emedan det var

bara stubbar med vanlig höjd och inga träd-stammar, kan man nästan få antaga att de gamla Goksjöborna huggit bort stammarne, ty det var endast cirka 3 alnar från högsta vattenståndet ned till stubbarne. Men huru som hälst, måssan växte upp hastigt och Gårdstjärn steg högre och högre, och den gamla Östgården måste slutligen flyttas. Och vi kunna med säkerhet antaga att Gårdstjärn var mycket lägre då de började i Östgården ty om icke så varit hade man icke satt gården på denna plats.

Det finns endast några skaftrullar från Östgården, med årtalet 1673 som dessutom äro märkta med K.H.D. (Karin Hansdotter, men dessa kunna också vara från Bye). Men från och med 1694 kan man få veta åtskilligt uti församlingsböckerna i Hammerdal. Johan Jönsson i Östgården, Göksjö var Klockare i Hammerdal och så nämns hans hustru Karin Larsdotter. Johan Jönsson och hans broder Erik Jönsson voro söner till Klockaren Jöns Ersson och hans hustru Sara Abrahamsdotter i Sikås. Johan född 1674, vigd 1698, död 22/7 1728. Johan och Erik Jönsson voro gifta med var sin syster från Bye, Karin och Ingrid Larsdöttrar. Dessa Johan och Erik delade Östgården och Erik som var äldre fick nya gården och nämnes för ny åbo i Sörgården, nu Brattåsgården. Och hälften av denna gård kallades Nygården, nu H. Edén och E.J. Stjerna.

Johan Jönssons hust. Karin Larsdotter död 24/2 1734, deras barn Lars, Jöns, Abram, Sara och Karin. Lars blev gift till Hallen med Karin Olofsdotter, han var född 6/8 1699, deras dotter Karin Larsdotter blev gift med Olof Ersson Hurtig, han var född i Hallen 5/11 1733, död 5/11 1787, hon född 29/1 1737, död 10/3 1818. Hon var fosterdotter hos sin faster Karin, Johans dotter i Gåxsjö, d.v.s. i sin faders födelsegård, och sedan blev hon gift med Olof Ersson Hurtig. Och de hade fyra barn, Erik, Lars, Jöns och Karin. Lars Olofsson, d.v.s. morfar. Vidare Ingeborg

gift. Samt Olof Jönsson Dalkarl och barn Lars Johansson och Jöns Johansson. Och Nat-tvards berättigade under åren 1716-1727. Johan Jönsson och hustru Karin Larsdotter samt Barnen Lars, Jöns, Abram, Sara och Karin, Kristnat den (respektive) 6/8 1699, 3/3 1701, 18/3 1703, 3/5 1705, ? oktober 1708. Son Jöns Johansson efterträdde sin far i Klockartjänsten och innehade densamma till 1763? Men hade ett biträde i Sikås de sista åren.

Mor och mormor berättade ett och annat om dessa klockare, och deribland att den förra räknades för en from man, och att han alltid avslutade arbetet med sitt folk kl 2 e.m. på lördagarne äfven under höanden för att vara beredd till Sabbatsdagen. Och att han afled vid eller något före Midsom-mar. Det var dock så att han afled den 22/7 1728 och hon den 24/3 1734. Och då de buru honom ned till båten vid "Stamo" eller kanske något längre upp i Gåxsjö noret, följde alla som kunde med i Likskaran på söndagsmorgonen och det var då fyra gårdar i Göksjö. Och de fingo höra en hög och förunderlig sång upp i luften under den stilla och soliga morgonen och de tänkte att Gud hade ordnat det så. Och detta var nog riktigt, äfven om det var helt naturligt, och sången en följd af millioner små flyg i luften, såsom man en och annan gång under sitt lif kan få höra. Efter denna Johan Jönsson och hustrun Karin Larsdotter härstammade Östgårdens och sedan Hurtiggårdens folk. Jämte många andra som flyttat ut från dessa hem, och deras efterkommande. Älste son, Lars blef gift med Anna i Haln (Hallviken) och flyttade till hennes hem.

Det torde väl finnas de som kunde sjunga även i de byar som voro närmare kyrkan. Men då särskild den äldre räknades för en from man torde även detta invärka på val af klockare och att hans far J.E.S. i Sikås var klockare. Och så var hans fader Jöns Ersson i Sikås klockare i Hammerdal före honom,



se dopboken av år 1685. Emellertid var det nog svårt att vara klockare i Hammerdal och bosatt i Gåxsjö. Och det hände en gång under den senares tjänstetid, att oaktat han för hemifrån sedan de på vanligt sätt firat julens ingång i hemmet, han likväl ej kunde komma fram till kyrkan förr än dagsranden började synas! Det gick således mycket sakta, men efter större snöfall kunde snö och vatten efter isarna gå upp till hästens buk och ännu högre och så var det ej många resande på den tiden, som kunde hjälpa till och köra upp vägen. Jöns, d.v.s. den yngre klockaren blef gift med Malin Jacobsdotter som var född i Norge år 1715. Han afled vid cirka år 1770. Men Enkan lefde många år efter honom, de hade ej några barn, men hon hade en åker i södra Norsåker och slott (starrslått) vid Lomsjön som ännu har namn efter henne. Och Abram d.v.s. 3dje son till förra klockaren är oss okänd vart hän han flyttade, eller om han afled hemma. Systemen d.v.s. dottern Sara blef gift med Mårten Persson i Föling och torde väl flytta till hans hemm.

Karin Johansdotter var yngst af förra klockarens barn och född år 1708. Och hon fick gården, och blef gift med Jöns Andersson från Föling, som var född år 1720. De fingo ej några barn, och de togo derföre hustruns brorsdotter Karin Larsdotter i Haln till fosterdotter. Enligt dödsboken var Jöns Andersson en stilla och Gudfruktig man. Och han hade värk i ena benet och måste bruka träben öfver 20 år. P.S. Den 27 juni dog och begrafdes den 3 juli 1785 bonden Jöns Andersson uti Gåxsjö född 1720 af hederligt bondefolk i Fölinge. Gift med K.J.D. i Gåxsjö, barnlös, haft värk uti det ena knäet så att han måste bruka träben öfver 20 års tid, varit en mycket stilla och gudfruktig man och slöt sin berömliga vandel den 27 juni, genom en salig död, försakat af stranguri (*urinstämman*) och (Obstruktion).

## ***Olof Ersson Hurtigs Barn m.fl. särskild Morfar Lars Olofsson***

Fosterdottern (d.v.s. dottern till förra klockarens äldste son Lars) blef gift med Olof Ersson Hurtig i Haln och dessa blefvo ägare af Östgården som då började få tillnamnet Hurtiggården. Olof Hurtig och hust. Karin Larsdotter fingo fyra barn: Erik, Lars, Jöns och Karin och denna blef gift med Sven Ersson i Stamsele och dessa fingo även fyra barn: Erik, Anna, Olof och Mårten. Erik och Anna blefvo gifta till Täckan och Olof och Mårten fingo gårdar hemma. Deras mor d.v.s. Karin Olofsdotter som kallades Lillhurtig Kari från hemmet var gift med Sven Ersson i Stamsele, kom ofta ihåg föräldrahemmet i Gåxsjö, hvilket visserligen är vanligt, och då mannen icke alltid var nykter, blef minnet af hemmet ännu starkare. Och hon kunde då en och annan gång gå upp på Stamsåsen der hon såg Brattåsen i Göksjö och fick då gråta ut.

Om Olof Hurtig må nämnas att han var stark och bröt åker på Hurtigbränna och i södra Norsåker, samt byggde det s.k. Hurtigqvarn och sågdammet. Och att han en gång kastade 2ne pojkar öfver gärdesgården och sade till deras moder att hon skulle ta igen sina valpar. Och tvisten gällde något hästfordrer från Hurtigsunnet. Och dessa pojkar och män ville äga slotter m.m. lite varstans och kommo även i tvist med varandra så att O. Hurtig måste skilja dem åt (vid ett tillfälle). Men hans styrka tog slut och han dog 1787, endast 54 år gammal. Men Enkan "Hurtig Kari" lefde till dess hon blef gammal och vid ett tillfälle skulle hennes yngste son Jöns gå hem för att hälsa på sin gamla mor och tänkte under vägen att hon var väl nära slutet, men när han kom nära gården fick han höra att man sjöng (derinne) och det var hans mor som satt i sängen och sjöng en Psalm. Hon dog 10/3 1818, 81 år och 10 dagar gammal.

Älste son Erik Olofsson tog sin tredjedel af Östgården och byggde på Hurtigbränna och blef gift med Märit Stigsdotter i Ottsjön. Bröderna Lars och Jöns kastade lott om 2/3delar af Östgården. Lars fick gården som under deras faders tid fått tillnamnet Hurtiggården. Lars flyttade gården cirka 260 alnar (ca 150 m) i norr, d.v.s. han byggde en ny gård ty de gamla husen voro kanske (minst) 100 år och gammelmöda. Och dessutom började Gårdstjärn att stiga upp till den gamla Östgården. Och den nya Lars Orssa gården fick även heta Hurtiggården. Lars blef gift med Brita Persdotter i Ollegården, Sikås. Jöns blef gift med Märit i Andersgård, Raftsjöhöjden, der han fick sitt nya hem. Erik Olofsson på Hurtigbränna ville få köpa en del af sin broder Lars så att de skulle få ha lika mycket af Hurtiggården. Och det fick han.

Lars Olofsson och hust. Brita Persdotter hade 5 barn, den första Karin blef qväfd i vaggan af en klut som var lagd öfver henne. Sedan fingo de åter en flicka som fick samma namn Karin född 13/4 år 1804. Sedan fick de en son, Per född 15/5 år 1806, och så en son, Olof född 17/7 år 1808, och så Ingeborg född 27/? år 1810. Men efter några år blef det sorg, Per drunknade i Sikåsån den 3 November 1821 då även farbror hustru Märit på Hurtigbränna och Pigan Gölin Jacobsdotter i Västgården drunknade. Erik Olofsson på Bränna, Gabriel i Bye samt mor voro även med och det var mycket nära att även de fått drunkna. Och vid olyckhändelsen gick det till så att de rodde på en påle i ett fiskestänge ofvanföre Näsänget, och det var mycket högt vatten, så att de ej kunde se stängerna och de många pålarne. Och då båten ville nästan taga in vatten på ena sidan, lade man sig till den motsatta. Och Erik Olofsson som rodde framårona, kaflade något med desamma för att komma lös, och detta lyckades men blef på samma gång deras olycka, ty båten hvälfde genast

om i följd af att de lågo på ena sidan och alla kommo i dödsfara. Erik fick dock tag i något inuti båten och hade densamma öfver sig och plågades af andnöd men man håller väl vanligen i vad man fått tag i vid sådan nöd. Gabriel hade fått tag i den omvälfda båten på öfra sidan och började ropa på hjälp. Gölin flöt i vatten ytan ty hennes tjolar hade tagit in luft. Men de andra tre hade sjunkit.

Även min mor som då var 17 år var ned på båten 2ne gånger och vid den senare såg hon sin belägenhet och tänkte att hon ej kunde komma upp, men så flöt hon åter upp, och det vid sidan af båten, ty denna hade hindrats af motvind ifrån att följa med strömmen, jämt lika mycket, som hon hade hindrats på djupet och så fick hon tag i båten och Gabriel som höll sig fast på andra sidan af båten torde möjligen hjälpa henne något, åtminstone sedan hon kom högt upp på båten, med sina händer fattade hon tag i desamma från andra sidan och så var mor nästan räddad och började skrika på hjälp, ty Sikåsborna hade ännu ej hunnit fram.

Men de kommo så fort de kunde och hjälpte Mor och Gabriel in i en gård. Och andra hade fått tag i Gölin som låg i vattenytan och förde henne in på landet å Näsänget der de lämnade henne tänkande att hon var död och sökte efter de tre som voro borta, men under tiden hade någon som ej kunde delta i räddningsarbetet sett att Gölin rörde den ena armen, men hon fick ligga i kylan ty nästan alla sökte efter dem som voro borta och funno Per, som af strömmen blifvit fastklämd emot fiskestängslet der båten välfde om. Men ingen hade funnit Erik Olofsson och hans hustru, men någon kom ihåg att de skulle se efter under båten som flöt ute på ån och der fann man Erik som ännu höll sig fast, men hustrun kunde man ej finna och på natten blef ån isbelagd, men de fortsatte att söka ändå, men först på våren funno de henne då hon flöt upp.

Denna sorgliga tilldragelse värkade förstämning och djupt deltagande, men sorgen blef naturligtvis djupast för efterlevande anförvanter. Men det blef ännu mera sorg ty morfar Lars Olofsson afled andra hösten den 13 Oktober 1822 och så hade Enkan och döttrarna endast Olof kvar som växte upp och blef stor och stark och artade sig väl och de närmaste grannarne sade att det skulle nog blifva en bra bonde. Men så i November 1828 skulle Olof Larsson och hans kamrat Olof Abramsson åka skridskor till rångnorsfisket. Hans mor och systrar varnade honom ty de voro rädd för dessa bedrägliga skridskor, men han tröstade dem med att det ej kunde vara farligt då man nu börjat köra öfver Gåxsjön. Och han gick för att möta sin kamrat och så tänkte de gå rätt på udden af Rörnäset, men i följd af blidväder hade isen såsom det ofta händer sprängts sönder och i en sådan bråk (öppen vak) rände Olof Larsson ned, men kom åter upp och stirrade på sin kamrat, men denne kunde ej hjälpa honom, och så sjönk han på 8ta famnars (ca 14 meter) djup, framför Nybolänningen (Brattåsgården).

Och så fick hans mor och systrar m.fl. (bland hvilka hans fästmö Gölin och hans kamrater) åter en mycket djup sorg. Och därmed var både make och far samt båda sönerna hastigt borttrykte. Per den 3 Nov. 1821. Fader Lars Olofsson den 13 Oktober 1822. Och så den 20 årige Olof Larsson i November 1828. Och dermed voro alla mannlige familjemedlämmarne borta och de mänskliga känslorna hos de kvarlevande togo derföre ofta ut sin rätt. Och även sedan jag började minnas voro ej tårarna långt borta hos Mor och Mormor samt Moster då de kom ihog – och började tala om sina döda anförvanter.

Om Morfar må ytterligare anteknas, att utom det han byggde upp den nya gården bröt han upp betydligt med åker "Öst i hägn" samt byggde i bodarna m.m. Men

han hade många motgångar och miste (förlorade) 27 st. hästkreatur på sin tid och i följd deraf fick han dragas med ekonomiska svårigheter och fick slita mycket ont, och hans hufvudsakliga slotter voro långt bort på Norra afradslandet hvilka delvis ännu har sina namn efter honom (Lars Olofsson, se andra antekningar). Och så hade han bråk af hvilket han fick lida mycket. Och som slutligen bidrog till hans död. Då personalia är borta införes i stället "Ett minne af Lars Olofsson i Gåxsjö", 2ne värser skrifven af bondsonen Erik Hansson i närmaste gården (Nolgården).

*Min tid är från mig tagen, från världen är jag löst. Deröfver hörs stor klagan, och ömmar deras bröst. Som sakna man och fader, och även vänner fler, som det häruti tager, och sin förvandling ser.*

*Låt sorgen ej er fräta, som ödet under gått. Det bör dock kunna lätta, jag himmelsk glädje fått. Vad månd väl världen vara, ett ganska uselt hem. Säll den som hän får fara, och bo i himmelen.*

Lars Olofsson och hans hustrus efterlevande döttrar Karin och Ingeborg kastade lott om farsgården (Hurtiggården) troligen år 1829. Då Karin fick stanna hemma och vid samma tid blef hon gift med bondesonen Pål Ersson i Backom, Ottsjön. Och detta äktenskap välsignades med 2ne barn, Sigga som föddes den 6te Juli 1830 och Olof som föddes den 5te Juli år 1840 (författaren).

Och Ingeborg blef gift med bonden Johannes Olofsson, Åsen, Hammerdal. Detta äktenskap välsignades med 4ra barn, 3ne döttrar och cirka 12 år derefter en son. Och deras hus var ett hedershus i sann mening, ty moster var en sann och värlig kristen och deras uppförande inom hus och emot alla var mildt, tyst och vänligt och de förde ej något baktal emot någon. Om det vore många sådana skulle det vara och blifva mycket annorlunda ibland oss.

Och medan jag var på folkskolan i Svartback, Åsen, fick jag vara hos Moster i detta Kristliga hem, och utom att vi förr ofta blefvo bjudna till detta hus har jag många gånger gått dit ifrån kyrkan och ifrån stationen, för att se marken och det som är kvar af husen och hälsa på mina kusiner, sedan moster är borta. Mina kusiner har haft många smärtsamma motgångar och två äro döda. Och Märit som var älst har varit sängliggande i flera år och har stora plågor, ty hon bröt af ena lårbenet och det andra knäet är ur led. Och så ligger hon, ja, den Herren särskilt älskar, den agar han.

Om mormor Brita, Enka efter Lars Olofsson må ytterligare anteknas att hon var liten med ett godt humör och fick lära sig hushålla för att få bort gamla skulder och när hon en gång hade Skraddare, som glömt att släcka den vanliga talgdanken till dess det blef ljust på morgonen sade hon till dem "je sir föll int nå så fint som då ljusa brinn om dagen". Men brukade säga "att stort tal, vill ha godt lag" och själf talade talade hon fint. Och sedan jag började minnas henne var hon gästvänlig af det lilla hon hade, och då Sigga kunde le åt hennes godbitar, svarade mormor att "om man gifver sin vän så tag en e no, och ge en sin ovän så duge na nog." När hon var cirka 82 år förde hon den fårhop som Sigga fick hemma till hennes nya hem i Grötom. Men när hon var cirka 90 år föll hon hufvudstupa i en trapp och slog sig mycket illa i hufvudet, men kryade ändå till sig, ty hon hade goda lifskrafter. Men så afled hon tyst och stilla på juldagsmorgonen år 1866. Ja, så tyst att hennes döttrar Karin och Ingeborg, min far samt Sigga i Grötom som voro i samma kammare och låg och pratade ty de träffades ej så ofta, och hörde att mormor sade "ta dä int på tryt a dä? Je tryt a je". Och när min hustru Gunilla kom med morgonkaffe, bjöd hon även mormor, som lät till något men tog ej emot kaffet. Och en liten stund därefter var hon död.

Begrafningen skedde som vanligt på söndag och omedelbart efter predikan, hölls en kort likpredikan eller personalia som vanligt. Och sådana kunde göra större intryck på församlingen än en lång predikan. Och för att de yngre må se huru dessa kunde vara införes denna.

### **Personalia**

*Wi läsa i sista versen af Ap. Gerningarnes 4de kap. att Stephanus, Herrans trogna vittne, sedan han åkallat Herrans namn och anropat Gud om nåd för sina fiender, insomnade. Det synes underligt, att Stephanus, som ljöt en så förskräcklig död som den att stenas likväl kan sägas insomna, d.ä. att hans död, oaktat fiendernas mordskri som ljödo i hans öron, de kropsliga lidanden, som han måste uthärda, och de inre qual, som ej heller för honom vid dödens annalkande kunde vara helt främmande, och oaktat allt detta, hans död var som ett fridfullt insomnande i en stilla kammare efter en mödosam dag.*

*Men grunden till hans fridfulla död hafva vi att söka deri, att han kunde i sanning åkalla Herrans Jesu namn; "Herrans namn är ett fast slott, den rättfärdige flyr dit och varder beskärmad". Den som kan gömma sig i detta fäste, Herrans stora och heliga namn, han kan vara lugn under all livets oro och mitt i döden, ty här förlora alla dödens och helvetets pilar sin makt. Många vilja och kunna ej åkalla Herrans namn. De förakta det under lifvets medgång, fröjd, flärd och fåfänga, eller åkalla det endast med lättsinne och tanklöshet. Andra tyckes väl med vörndnad tala om Herrans namn, med alvar och andakt åkalla det, men detta alvar, denna vörndnad är endast en utvärtes. De finna sig ej stadda i någon verklig och tryckande nöd och derföre är deras åkallande kallt och dödt. Den som under hela sitt liv med sådan förakt, lättsinne eller köld umgåtts med Jesu namn, skulle väl han i döden med uppriktighet kunna åkalla det och skulle han väl då i detta namn finna ro och lugn!*

*Må Guds Ande lära en och var att så åkalla*



Jesu namn, i hvilket alena är salighet, att vi, när och huru vi än skiljas hädan måga finna frid! Vi föras till dessa betraktelser, då vi idag till gravens vila beledsagat förra Bonde Enkan i Gåxsjö Brita Persdotter, aflidne Lars Olofssons efterlämnade maka. Hon föddes den 23 Augusti 1773, inträdde i äktenskap med ovannämde Lars Olofsson den 29 Oktober 1801, hvilket äktenskap genom döden upplöstes den 13 Oktober 1822. Detta äktenskap har välsignats med 5 barn, 2 söner och 3 döttrar och hade bägge sönerna till föräldrarnas bittra sorg funnit sin graf i vågorna. (Olof drunknade efter sin faders död). Dottren dog i sin späda ålder, de övriga 2ne döttrarna leva och hava idag med sorg beledsagat sin hulda moder till hennes sista hvilorum. Enkan Brita Persdotter har haft i allmänhet god hälsa, så att hon ända till sista tiden kunnat någorlunda sköta sig själf, till dess Herren behagade den 25 Dec. 1866 hädankalla henne i en ålder af 93 år 4 mån. 2. Dagar. Hon hade mycket umgåtts med Guds ord och hade deri inhämtat mycken kunskap, huru vida denna kunskap varit lifande för hjärtat det vet hjarterannsakaren alena! Må Herran, hvilkens namn hon mycket åkallat, hava hört hennes bön och givet henne ro!

Salmen 452 blev sjungen vid grafven.

Men Gudi vare tack, som oss segren gifvit haver. Genom vår Herre Jesum Kristum. I Kristi sår jag somnar in, de rena mig från synder min. Ja, Kristi död och dyra blod, det är mitt liv, min prydnad god.

Här är möda sorg och qual över allt på jorden. Syndens följder utan tal allas lott är vorden. Oro, tårar, strid och nöd följa oss på färden. O! vad frukt af synd och död uti hela världen.

Mången söker dock sin fröjd blott i det som synas. Och i otro hård och nöjd uti flärden yfvas. Så i obotfärdighet flygting vinning söker. Och i denna ytlighet Synda skulden öker.

Ack! Der Herrens lag ej är kan ej synden kännas. Vårt förnuft ej hjälper här se hur lätt

vi bländas. O! Guds ande lär oss rätt Lagens udd att känna. Ty vi har på alla sätt brutit emot denna.

Trottsa icke Herren Gud! Ty hans makt dig finner. Då du trampat ned hans bud men ej tillgift vinnes. Dömd blir den sin synd ej ser och den henne nekar. Ty vår Herre nåd ej ger den i otro lekar.

Se Guds stränghet och Guds nåd är i Kristi tydlig. Som fullbordat Herrens råd och var alltid lydlig. Se vi äro frälst från dom genom Jesu pina. Fly till honom, menska kom undan synder dina.

För allt folk kring jordens rymd har han uppfyllt lagen. Ty Gud lade världens synd på sin son den dagen. Han sitt lif till offer gaf och bröt medel balken. För vår synd det djupa haf tömde Jesus kalken.

Derför uti Herrans namn äro vi ock döpte. Till hans död och nådes famn som oss alla köpte. Ty på Herrans nåds förbund hvilar dopets gåfva. Han är fast på denna grund derför Gud vi lofva.

Men om Jesu dyra blod någon sin föraktar. Hjälper inte dopets flod han Guds väg ej fattar. Då frånträder han sin skatt som är Kristna gifven. Och i dimmors mörka natt blott om former kifven.

Derför må vi alla fly in i Herrans fäste. Der är nåd var morgon ny af vår vän den bäste. Kom till Jesus som ger nåd och sin frid han gifver. Så är Herrans helga råd hvilket efvigt blifver.

Kommen derför gammal ung som vill blifva lycklig. "Verldens lust, O! den blir tung glädjen är så flyktig". Jesus ensam vägen är Hem till Gud och lifvet. Blott den vägen hemåt bär som vår Gud har gifvet.

Vi får frid med Herren Gud genom Jesu seger. Och får kärlek till hans bud när vi trona äger. Så vi lyckligt vandra fram genom tåre dalen. Fast af synd vi bli till skam under jorde qualen.

O! vad tröst i alla qual under lifvets skiften. Under sorger utan tal på vår väg till griften.

*I att Jesus frälsat har hela Adams slägte.  
Och den tunga bördan bar som vi aldrig  
makte.*

*Goda Herde led då mig genom denna  
världen. Att jag ej går bort från dig under  
pilgrimsfärden. Led mig därför alla dar stärk  
båd tron och hoppet. O! min käre Gud och  
far släpp mig ej i loppet.*

*Gud är ock den enda makt som kan allt  
förvandla. Och som håller vad han sagt i sitt  
ord det gamla. Hvilket ensamt kan oss ge  
svar på lifvets fråga. Otron vill ej ljuset se  
skyr det som en plåga.*

*Vakta dig vår tid är ond ty mot Gud man  
strider. Otrons talan förer hon och med makt  
den drifver. Hör dess hjältan lösen är bort  
med bibel ordet. Hedna dårskap Kristna lär  
nu af otrons sorlet.*

*Se vår Gud i makt är stor som kan världar  
leda. Och uti de trogna bor ty han vill oss  
freda. Slutligt ger han ock hembud utur  
sorge landen. Bröder! Upp och lofven Gud*

*C.D. af Virsén*

### **Farfar Erik Pålsson och hans hustru Sigga Andersdotter och deras barn**

Vill nu även antekna något om farfar och farmor Erik Pålsson och hans hustru Sigga (Sigrid) Andersdotter i Backom, Ottsjön. Han fick Nygården i Backom genom lottning med sin broder Olof, som fick gamla farsgården, nere – eller närmare Ottsjön, deras föräldrar var Pål Olofsson född år 1751, och död 29/6 1822 och hans hustru Karin Ersdotter född 1744 och död i maj 1836. Erik Pålsson och hans hustru Sigga i Backom hade sju barn.

Pål Ersson var älst och blef gift med Karin Larsdotter i Gåxsjö. Anders Ersson fick följa sin far till Stockholm men blev sjuk under hemvägen och blef lämnad kvar hos Doktor Rissler i Östersund der han afled till mycket stor sorg särskilt för hans mor. Gossen var blott cirka 16 år, och han bad sin far att icke fara ifrån honom. Lisbet blef gift med Pål

Ersson i västra Ottsjön. Karin blef gift med Olof Hansson i Ö. Ottsjön som körde ner sin häst i en källa å Laxsjö flon och både han och hästen fingo frysa ihjäl. Hon blef sedan gift med J. Jonsson från Sandviken, han flyttade till Ottsjön. Märit med Per Jonsson från Yxskaftkälen han flyttade till Ottsjön. Sigrid med Jöns Ersson på Backa Föllinge gränn. Olof fick farsgården i Backom och blef gift med Karin Olofsdotter från Tornäs.

Pål Ersson fick gården med sin hustru i Gåxsjö. Och Sigrid med sin man på "Backa". Och Anders torde blifva sjuk af överansträngning och förkylning och kom ej mera hem till mor och far och syskon från sin sorgliga Stockholmsresa. De andra hade sina gårdar i Ottsjön. Men alla dessa äro nu länge sedan döda, och äfven många af deras barn. Och de andra af barnen sitta nu ofta vid spisen i födorådstugan. Och så är det även med mig, ty jag är nu 77 år och 7 mån. gammal och 3ne af mina kusiner äro ändå äldre.

*Gud, lär mig dock besinna, hur snart mitt  
lif förgår! Liksom en ström förrinna. Dess  
dagar och dess år. Om flera eller färre. Åt  
mig du mätte ut. De likna dock, o Herre. En  
flyktad dröm till slut.*

Se även följande verser, samt 444 och särskilt v. 2. Och 1. Korr. 15. 53-57

Om farfar Erik Pålson i Backom må anteknas att han var lätt och rörlig och gjorde flera resor till Stockholm för att sälja fågel m.m. och hans älte son Pål fick även följa med några gånger. Det var dock ej några hastiga järnvägsresor, utan blått besvärliga skjutsresor. Och så var det mindre vanligt att sitta på lasset förr, och så kunde man ha flera hästar med lass, men efter en sådan resa och oaktat de kommo hem sent på qvällen, hade likväl farfar kört bortom Ottsjön efter forder så tidigt att han kom hem med 3ne lass då Ottsjöborna steg upp på morgonen, ty det torde behövas då han varit borta så länge. Och så ville han väl vara hemma senare på

dagen för att sälja af sina hemtagna handelsvaror. Hans yngre son, Anders fick även följa med en gång men det blef för mycket för den unga Gossen, se ofvan.

Farfar gjorde även flera liknande resor till Norge och Solefteå m.fl. ställen. Och hemma var han kanske för mycket rörlig vissa gånger. Varaf kan nämnas att då våra lamm hade förirrat sig till Laxviken, skulle farfar hämta dem tillbaka och föra dem till Gåxsjö, och hans lilla Dotterson Erik Persson skulle få följa med till Gåxsjö och hälsa på morbror m.fl. Och dervid skulle han även ro det besvärliga Rångnoret, men fåren hade väl varit oroliga på båten, och så hade det väl ej gått så fort han önskade för att hinna tillbaka samma dag, och så släpte han fåren i land. Men gossen fick ej gå iland för att se och hälsa på. Men då farfar kom hem fick han naturligtvis förebråelser därför. Och andra dagen kom farfar åter till Gåxsjö med sin dotterson. Det blef således en äxtra resa om fyra mil, ty han rodde äfven Rongnoret. Och detta endast därför att han var alltför hastig vissa gånger. Har sedan hört att de förde lammen efter landet till Kakuåsen. Men han hade icke någon fruktan för vägnarnes längd varom många bevis kunde anteknas.

Men vill nu blott nämna, att då han var hos hos far och körde plog på sensommaren, fick han för sig på lördags morgonen att i följd af det lämpliga vädret skulle han kunna få bära upp sitt fettjefor vid Storån som ingick i hans förmån och han gick den långa vägen, och räfssa ihop och bar upp flera härsjor och sedan gick han hem till Ottsjön. Men han hade ändå ej fått nog utan tog på heljdagskläderna och gick fram till sin doter och måg på Backa, Fölinge för att ej ha så långt att gå på söndagsmorgonen, ty till kyrkan skulle så väl han som andra på den tiden. Emellertid var resan från Gåxsjö till hans slott vid Storån både lång och besvärlig, och sedan via Ottsjön till Fölinge inte stort bättre på den tiden. Och det kunde ha

varit ett drygt dagsvärk bara att bära upp fettjeforet för en gammal gubbe. Men han var lätt och frisk och en gång då han körde plog hos far, framställde Olof Jonsson i Västgården till honom, att han var väl bra gammal och ändå kunde köra plog, varpå han svarade "hu, dä e föll ingen åller, e no bare åtti år". Må här nämna att far då hade en liten "Bergsplog" som var lätt att styra, och ej som de gamla som man måste hålla ned med en plogspada vilket ofta var mycket ansträngande. Under de senare åren gick han emellan sina fyra barn, för att hacka barr under vintern, och om de ej hade sådant, gick han till andra för att hacka (barr) och var missmodig då de ej kunde skaffa hem barr så att det räckte till.

Då han var nära (90) år tänkte han fara till Gåxsjö för att hälsa på far och oss andra och för att ej påfordra någon skjuts, hvilket sällan torde ha behöfts, tänkte han nu åka skridsko och bad att få låna sådana, men kom ej ihog namnet och bad att få låna "dä dom for så fort på". Men då låtsade de ej finna några, och det kunde nog vara välbetänkt. Men om de då i stället hade skjutsat honom, så att han efter flera år då hade fått hälsa på de sina i Gåxsjö. Men man kommer ej alltid ihåg huru det kan kännas för de gamla. Han hade Bibel och många goda böcker och under senare åren Lunds Missionstidning. Men han läste väl ändå mäst i Psalmboken ty den var väl nött, och särskilt morgon- och aftonbönerna och do sångerna. Ty dessa blad voro nästan svarta, ty han grät och torkade sina tåtar och smutsade deri ned särkild dessa blad.

Och vi har ett mycket bättre hopp om sådana som läsa sina kristliga böcker och om de dervid får se sina många skulder och synder så att tårarna även vill tränga fram skadar det icke. Och kan det blifva en sorg efter Guds sinne som åstadkommer bättring till salighet så går det rätta vägen. Farfar afled den 3/3 år 1867, 91 år gammal. Och

farmor i Backom afled cirka 20 år förut och hon var född i Lundsjön, Aspås. Hon var ej lika hastig i vändningarne men det var en bra gumma.

### ***Mina föräldrar Pål Ersson och Karin Larsdotter m.fl.***

Mina farföräldrar voro således Erik Påls-son och hust. Sigga Andersdotter i Backom, Ottsjön. Och mina morföräldrar Lars Olofsson och hust. Brita Persdotter i Hurtig-gården, Gåxsjö. Och mina föräldrar Pål Ersson och hust. Karin Larsdotter som fick den sistnämnda gården i Gåxsjö. Min far var född den 22 Juli 1803 och min mor den 13/3 1804. De ingingo äktenskap med varandra den ... 1829. Och min syster Sigga föddes den 6 Juli 1830 och jag den 5 Juli 1840.

Min far trifdes bättre i små än stora sällskaper. Och kanske aldrig bäst då han hade små barn omkring sig. Och dessa ville vara hos honom och njuta af hans hjälp och vänlighet samt höra hans många berättelser. Ty han hade sett mycket och läst mycket och hade ett ovanligt godt minne. Men han älskade ej mindre sitt kära barndomshem i Ottsjön och sina anförvanter och ville gärna gå hem och hälsa på sina syskon och vänner, även sedan hans mor och far afledo. Ja, han ville gärna gå hem och hälsa på..... Och så ville han hälsa på sin Dotter Sigga och hennes Man i Grötom. Men det blef vanligen långa tider emellan. Och sina vänner i Hammerdal fick han ofta träffa vid kyrkan och på marknan och en och annan af de gamla vännerna i Föllinge och Häggenås m.fl. kunde även komma på marknan. Men mötena med de gamla vännerna blef nog mindre och mindre oaktat han var nästan lika lätt på foten som farfar.

Må även vidröra att han bröt åker öst i hägn och i Slättmyrbacken samt arbetade upp mossflon emellan Gårdstjärn och åkern till hösslott och sedan något öster om tjärn och

öst i hägn. Och uppförde byggnader hemma och i bodarna, jämte kyrkstuga som blef den 3dje i ordningen i Hammerdal, samt utförde mycket Röjdningsarbete först å gammelskiftena vid Nästflon och Buflon m.m. och sedan i nyskiftena, tillsammans cirka 30 röjningar samt öfver 40 st. foderlador. Visserligen fanns det slott och lador även förut men de måste utvidgas och förbättras. Och så var han en god fiskare och folk sade att han viste alltid var fisken höll till. Och då grannarne skulle lägga ut sina isnät ville de ofta ha honom med. Och i Lomsjön brukade han även fiska och fick bra särskild vissa år. Och på julafton 1877 fick han cirka 6 Lf (50 kg.) storsik, som han tog sig till att ränsa i fähuset sedan han kom hem. Men fisken var mycket isig, oaktat han slagit vatten på densamma. Och vi tyckte att han borde sluta, ty Henrik och Sigga i Grötom, samt moster på Åsen voro hos oss. Men han ville göra ifrån sig, och som han då var 74 år och 6 mån. blef det för mycket. Ty att först slita ont på Lomsjön och vara bar om händerna i den starka kylan, och sedan ränsa så mycket isig fisk, så blef han förkyld. Och sade till sin dotter Sigga innan hon for tillbaka att detta tog för hårt.

Men efter 17 dagar blef han betydligt bättre och skulle följa då min hustru och jag skulle vittja 26 st. nät, om 520 famnar (ca 930 meter). Och han skulle ej blott skjutssa oss utan även medan vi vittjade näten långt ute på sjön skulle han lassa på 2ne hästforlass i Mesjömyrröningen. Men han skyndade sig allt för mycket så att vi ej skulle behöfva vänta på honom och blef dervid myckett svättig och måste vänta på oss ute på sjön allt för länge och började frysa mycket innan vi kommo tillbaka till vägen så att han icke heller kunde gå för att derigenom bli varm och icke heller kunde vi värma upp honom såsom han brukade göra åt mig då jag var liten och frös på nätsjön eller eljest. Han brukade taga mina händer i sina och blåsa



på dem tills de blefvo varma, eller på annat sätt värma upp mig. Men vi kunde ej hjälpa honom och så blef han återigen hårt förkyld.

Men så blef han ändå återigen någorlunda frisk, så att han kunde fara fram till kyrkan Maria bebådelsedag. Men hade då ej någon pells utan endast en mindre rock på skjortärmarne och någon kallsång torde han icke heller ha, ty de voro mindre i bruk. Och frös då alltför hårt i den kalla kyrkan, så att han måste gå ut. Och sedan kom han aldrig in i kyrkan mer. Ja det blef så att han frös på Lomsjön m.m. och kom aldrig dit mera, han frös på Gåxsjön söder om Mesjömyran och kom icke heller dit mer. Och så frös han i kyrkan och kom icke heller dit mer. Och han sade (till mig) då han kom hem från den sista kyrkresan, att han ville säga med gamle Simeon, Herre nu låter du din tjänare fara i frid, efter ditt ord. Ty mina ögon hafva sett din salighet (frälsning). Men detta sinnelag var ej en följd af förkylning och svagare hälsa, utan en följd deraf att han läste Guds ord, och Guds Ande värkade genom det-samma på honom.

Men längre tillbaka läste han mycket i vetenskapliga, historiska och religiösa böcker och skrifter. Men några politiska tidningar hade han aldrig. Men kunde vissa gånger låna sådana i Hamnerdal och en och annan gång även i Sikås och kunde då få tag i Jämtlands Tidning och Fäderneslandet, hvilket särskild den senare värkade så att förtroendet till Prästerna och öfverheten märkbart försvagades. Ty det goda och rätta blef ofta förvridit och förhånat i tidningen. Som under namn och sken af frihet och folkupplysning kunde delvis även vilseleda min far. Ty detta sken tjusar så att man ofta ej kan märka hvilken anda som värkar i många af vår tids tidningar och skrifter. Ja, man kan tala hädelse mot Gud och sann kristendom och sprida hat emot olika tänkande och god ordning. Ja, de kunna rifva ned vad som un-

der århundraden bidragit till svänska folkets sedliga kraft, men de tyckes ej ha annat än hat och fraser att sätta i stället. Ja vad skall det blifva om Gud ej får uppväcka oss till synda erkänsla och sann bot och bättring.

Emellertid började min far att åter läsa bibel och goda böcker och sådana tidningar som ledas af en god anda, och även särskild religiösa tidningar och både det ena och det andra värkade så på honom att han såg mera på sina egna fel än på andras fel. Och från denna senare tid kunde även vi få se att han låg på sina knän i någon enskild vrå i något uthus i bön till Gud i Jesu namn. Och det var då ej underligt att han ville säga och bedja med gamla Simeon. Herre låt nu låter du din tjänare fara i frid efter ditt ord, ty mina ögon hafva sett din frälsning. Och därför väntade han budet att få skiljas hädan. Och detta kom den 10de Sep. 1878.

Och på begravningsdagen började Prosten Feltström den sedvanliga Personalien med, Herre nu låter du din tjänare fara i frid, ty mina ögon hafva sett din salighet, och detta ord af gamle Simeon kunde tillämpas, ty även den nu aflidne hade i tron fått se sin Frälsare och igenkände honom såsom den af Gud genom profeterna utlofvade Mesias, Frälsaren, Kristus som är död och uppstånden för våra synder efter skrifterna...

Det omnämndes även att den döde föddes år 1803 den 22 juli af bonden Erik Påls-son och hans hustru Sigrig Andersdotter i Ottsjön. År 1829 den ... ingick han äktenskap med sin nu efterlevande maka Karin Larsdotter i Gåxsjö hvilket äktenskap välsignats med 2ne barn, son och dotter hvilka nu, samt den dödes systrar, måg och sonhustru samt svägerska och många andra idag följt honom till graven. Tack käre far för allt.

Några korta antekningar efter min mor Karin Larsdotter i Gåxsjö som var född den 13 mars 1804. Hennes föräldrar voro Bonden

Lars Olofsson och hans hustru Brita Persdotter i Gåxsjö. Hon hade 2ne bröder Per, och Olof och 2ne systrar Karin och Ingeborg, den förstfödda Karin dog som spädt barn.

Hennes äldre broder Per afled den 3 Novämber år 1821.

Hennes far Lars Olofsson avled den 13 Oktober 1822.

Hennes yngre bror Olof afled den ... Novämber 1828.

Och hennes Mor Brita afled den 25 Decämber 1866.

Hennes Man Pål Ersson afled den 10 Septämber 1878.

Och hennes sonhustru Gunilla " " 6 Januari 1882.

Och hennes Dotters barn Pål afled den 12/2 1864, 5 år, 8 mån. o 20 dagar

och Paulina i Grötom även den 16/7 1870, 5 år, 7 mån. och 28 dagar.

Och hennes Sons barn d.v.s. lilla Gunilla 1881.

Och hennes syster Ingeborg afled efter henne den ...

Se ytterligare om henne och hennes anförvanter, se sid 6-19 m.m (*i originalet*).

Må kanske nämna att hon var stor och stark och var nästan alltid med då man fiskade huru det än stormade, vår och höst. Men var derimot mycket rädd vid båtresorna till kyrkan då båten stötte emot en påle eller eljes vinkade till skrek eller ropte hon då till och det var nog ej så underligt, se sid 6-8 m.m (*i originalet*). Hon kunde slå hö som en någorlunda bra slottkarl även då hon var 50 år och kunde utföra både groft och fint arbete och var ej grufsam att ta sig till med vad som hälst under sin krafts dagar. Och brukade såsom min farmor K.L.D. läsa och sjunga psalmer. De voro (ju även) af Östgårdens Klockarslägt. Bland annat som mor ofta sjöng må nämnas P.s. 440: v 5, 6. Och ville nog lära mig goda seder.

Emellertid blef även min mor gammal, och hennes kraft och spänstighet aftog med

åren och då hon var cirka 83 år föll hon omkull i sin kammare då hon skulle taga på sig en kjortel och slog sig så illa att hon sedan fick ligga som en bruten stackare och med stora plågor under 22 veckor, till sin död.

Och vid dödens annalkande var hon nöjd. Ty hon hade hopp till sin Gud och Frälsare. Hon afled den 16 Juni 1887, i en ålder af 83 år, 3 mån. och 3 dagar gammal. Hon d.v.s. min Mor Karin Larsdotter, var en af de första som blef begravnen i den nya kyrkogården i Gåxsjö. Och följdes till grafen af sina 2ne barn Sigga och Olof, samt sin måg och sonhustru och sin syster Ingeborg i Åsen och hennes älsta dotter och nästan alla kyrkobesökare såsom sed var vid begrafningar särskilt från början. Vid denna tid hade prästerna slutat med att hålla personalier efter de döda. Men nog tyckte många att det var tomt att ej få höra något om den döde på begrafningsdagen. Ja inte ens namnet på densamma. Tack kära mor för vad Du ville, och vad Du gjorde för mig.

### ***Några gamla qvinno namn i Östgården – Hurtiggården***

Karin Hansdotter, Bye (Östgården)	1673
Sara Johansdotter, Östgården	1705
Karin Larsdotter	1694
Ingeborg Larsdotter	1810
Karin Johansdotter	1708
Sigga Pålsdotter	1830
Karin Larsdotter	1740
Kerstin Olofsdotter	1869
Karin Olofsdotter, Hurtiggården	1770
Kerstin Pålsdotter	1916
Karin Larsdotter	1802
Karin Larsdotter	1804
Brita Persdotter	1773
Karolina Olofsdotter	1865
Brita Amanda	1881
Karin Pålsdotter	1918
Brita Svensdotter	1883
Britta Pålsson	1913
Gunilla Pålsdotter i Västgården	1750

Gunilla Olofsdotter	”	1790
Gunilla Olofsdotter i Hurtiggården		1862
Gunilla Olofsdotter		1879
Brita Gunilla Eriksson		1890
Gunilla Pålsson		1909

### ***Olof Jonsson och hustrun Kerstin Karlsdotter, Gåxsjö m.fl.***

Har nu anteknat några rader om Far och Mor Pål Ersson och Karin Larsdotter i (Hurtiggården) Gåxsjö. Och vill nu även tekna några rader om mina förra svärföräldrar Olof Jonsson och Kerstin Karlsdotter i Västgården, Gåxsjö. Han var född i ”Johannigården”, Åsen, hans Far och Mor voro Jonas Ersson och Lucia Olofsdotter. Och hans syskon Erik Jonsson, Johan och Jonas, systrarna voro Anna, Gölin och Brita. Han själf blef gift med Kerstin Karlsdotter vars föräldrar voro Karl Ersson och Gunilla Olofsdotter i Gåxsjö och deras barn d.v.s. Kerstins syskon voro Olof Karlsson som blef gift till Bye och Märit till Gisselås. Olof Jonsson och Kerstin Karlsdotter fick hennes föräldrars gård Västgården, och välsignades med fyra barn: Lucia, Gunilla, Kerstin och Karl. Lucia blef gift med Hans Andreasson i Åsen och de fingo hennes farsgård derstädes. Gunilla blef min hustru, Kerstin blef gift med Olof Ersson, Gåxsjö och Karl fick föräldragården och var en begåfad yngling varom mycket kunde anteknas. Men så fick han Lungsot och även bättre tid att tänka på lifvets vikt och ändamål, och fick då även en sorg efter Guds sinne som åstad kom bättring till salighet och fick i tron se sin Frälsare, och skildes hädan den 13 Juli 1877 i en ålder af 28 år 11 månader och 18 dagar. Men det blef ändå en stor sorg särskild för föräldrarna. Och när vi, hans Fader och jag, skulle göra likkistan var detta mycket svårt för faders hjärtadt, och han talade även då om att han länge hade tänkt göra en ”Ungbons” åskrinda åt sin son, men moderna voro så obestämda att han hade dröjt därmed. Men nu fick

han se huru den skulle vara. Ja, så går det ofta i denna ovaraktiga värld. Se vidare om denna och andra af Västgårdens och Johannigårdens folk i andra anteckningar.

### ***Gunilla Olofsdotter m.fl. i Västgården-Hurtiggården***

Om min kära barndoms- och ungdomsvän Gunilla Olofsdotter i Västgården som var mitt ideal. Men vi talade ej med varandra varken om vår vänskap eller blifande äktenskap och träffades sällan oaktat vi voro närmaste grannar, ty jag var blyg. Men vi förstodo väl varandras mening och det var väl derfore hon ej tog någon af sina många friare, se vidare härom sid 52 m.m i annen bok (dvs i originalet). Men oaktat vi endels voro något främmande för varandra blef det ändå så att vi ingingo äktenskap med varandra den 30 Mars 1862. Då var hon 22 år, 1 mån. o 24 dagar och jag 21 år, 8 mån. och 25 dagar gamla.

Och Pastor Chärdin och den som klädde Bruden Johanna Nordal följde även med till Bröllopsgården i Gåxsjö d.v.s. Västgården dit mycket folk voro inbjudna. Och under det stora brölloppet begagnades Guds ord och kristlig sång vid flera gemensamma andaktsstunder, då nästan alla, även Ämbetsfolket (uppassningen) deltog, och af vissa af gästerna även dess emellan. Men det förekom väl även skämt och onyttigt tal. Och det var väl ej så underligt, af så mycket folk, som fick så mycken god mat, jämte mycket kaffe och the och kanske även ett mindre glas vin åtminstone vissa dagar, såsom sed var på den tiden. Efter brölloppets slut d.v.s. första söndagen gingo ”Ungfolken” och dess anförvanter och många af gästerna åter till kyrkan såsom sed var på den tiden. Men så hölls det även s.k. kyrkplågningar under bruddagen för många som voro bjudna till brölloppet och andra vänner och bekanta. Och på påföljande söndag särskild de som skickat gåfvor till Brudparet och sådan

pläging kunde även förnyas 3dje söndagen. Men detta urartade till ett oskick och blef avskaffat.

Det var dock icke bara helger och plägingar, utan även styfa arbetsdagar, och kanske mer på den tiden och icke minst i Västgården, varaf kan nämnas att Gunilla som skulle blifva brud inom några dagar kunde eller måste, tillsammans med en hjälp kvinna sållade af 13de tunnor (*närmare 2 ton*) korn på en dag och de eller kanske rättare hon, som var lång och axelbred torde även bära upp detsamma på bottnarne såsom det ofta sed var. Och under samma vecka kanske 4ra dagar före bruddagen lade hon ut gödselhögen (kasa) och när detta skulle ske grundligt var det ett så styft göra i denna gård att ej många af vår tids arbetare velat utföra detsamma på en dag, ty vid slutet av mars voro gödselhögarna mycket svåra. Och 5 eller 6 dagar efter brölloppets slut fick hon följa sin far mycket tidigt på vårmorgonen och hjälpa till och draga fram några lass starr på skaren ifrån den s.k. Tullslotten, men hon var icke "surmulen" och ledsen för det, utan tvärtom. Se vidare härom i första samlingen af de stora antekningarna sidorna 28-30. Samt om bröllop sid. 21-32 i 3dje samlingen. Och särskild i denna samling sid 51-60 m.m (*allt i originalet*).

Jag vill dock tillägga att utom det hon liknade sina föräldrar i duglighet, energi och gästvänlighet tog hon kanske mer än någon annan emot kristliga predikanter, och i sin umgängelse ville, så långt hon kunde ha frid med alla, ja, i all sin skröplighet var hon en sann kristinna. Vill dock ytterligare tillägga ett och annat. Då mina föräldrar ville lämna ifrån sig gården och min syster Sigga fått Grötomsgården med sin man Henrik Olofsson, afstod hon sin andel af farsgården i Gåxsjö emot en utlösen af blått 2.000 Riksdaler (*motsvarande 110 000 kr idag år 2012*). Och att vi som fick hela gården skulle lämna födöråd till våra föräldrar och mor-

mor. Vi fingo således den s.k. Hurtiggården på våren 1863.

Min hustru var född af välaktade föräldrar Olof Jonsson och Kerstin Karlsdotter och blef derföre väl uppfostrat och fick även lära sig både finare och gröfre arbete i hemmet. Och då hon endast var på sitt fjortonde år kunde hon hjälpa sin far bära in fyratio hästforhässjor på en dag. Och förr än hon blef tjugo år och hela sin tid d.v.s. till sin död kunde hon utföra mera arbete än någon annan, och deribland sådant arbete som icke ens stora karlar orkade utföra, ty hon hade god vilja för både det ena och andra och kunde derföre taga sig till med vad som hälst. Och särskilt medan hon var hemma i Västgården kunde hon skjöta deras stora kreatursuppsättning af kor, jetter och får m.m. vanligen ensam och kunde då gå i tussar (våt) till sena hösten. Tills det blef is i mossan m.m. eller snö. Visserligen fick hon en höst och vinter en ihållande hosta, men hon blef frisk igen. Och då hon ännu var i föräldra hemmet och sållade korn kunde hon ibland om det ej var någon särskild bärare, själf kasta på sig en half Tunna korn, som hon bar till herberget eller annan plats men det gick dock så en gång att hon fick bråck. Och detta förvärrades sedan hon kom till sitt nya hem, och bidrog slutligen till hennes död.

Vill även antekna att före sin konfirmation, samt vid densamma och efteråt älskade hon sin Frälsare, ty hon hade fått erfara att han hade först älskat henne. Men så drogs hon af "kamraterna" och egna böjelser in i de så kallade nöjena. Hon blef dock aldrig nöjd och fräck i dessa nöjen. Och efter några år blef hon vid en väckelse inom orten åter väckt till besinning om sin synd och skuld och egen oduglighet. Men hon fick även nåd och frid genom tron på Jesus Kristus sin Frälsare och blef en liflig och frimodig Kristinna. Och vandrade sedan i förening med sin frälsare till sin död, dock mången gång,





*Olof Pålsson med hustru Gunilla.*

under stor fruktan och skröplighet. Och hon var gästvänlig som sin mor. Och deltog villigt i kristlig värksamhet såsom att mottaga kristliga predikanter och hålla syföreningar för Missionens befrämjande ibland Hedningar och här hemma. Och gjorde väl der vad hon kunde.

Jag må nu även ytterligare antekna några särskilda fall från hennes krafts dagar, som man kan säga, räckte hela hennes tid. En gång skulle hon ensam leda en motsträfvig ko hem ifrån Nysunnbodarne oaktat det var endast en dålig skogsstig att hålla sig efter. Och utom denna svårighet bar hon tio kannor (ca 26 liter) mjölk. En gång skulle hon hjälpa mig hem med en ved flotte ifrån Mesjömyra, men då vinden ändrades något dref flotten i land i Storsviken och ringbommen gick sönder. Och då gaf hon sig ned i det kalla vattnet och tänkte draga ihop bommen hvilket var omöjligt. Vid ett tillfälle då vi flottade sågtimmer blefvo vi drivna i land vid hemlandet och orkade ej föra flotten omkring näset der kyrkan nu står, oaktat vi voro 2ne karlar och gingo derföre hem för att vila, men då gick hon oss ovetande dit och tänkte drifva flotten omkring udden. Ty hon visste att vi ägde sågdygn inom några dagar. Och då Stor Abram såg att hon kämpade ensam med timmerflotten i den ännu betydliga blåsten gick han dit för att hjälpa henne och det lyckades, innan vi kommo tillbaka! En gång skulle vi kastrera en någorlunda stor fargallt, men det var ej någon i närheten som brukade utföra sådant. Visserligen brukade hon själf "gälla" smågrisar och lamm. Och då hon kunde utföra vad som häst tog hon sig mod att taga en stor fargallt och vi lät honom gå in i en djup tunna som vi sedan reste upp och fast vi voro bara vi två utförde hon även detta både fort och riktigt.

En gång skulle vi slakta en nära (3) treårig tjur och då vi ej hade någon dräng eller dagakarl skulle hon ensam hjälpa mig, och

då man ej hade slagtmaskar på den tiden var det, det svåraste att hålla i hufvudet som det skulle vara medan jag gaf tjuren det bedöfvande slaget bakom nacken. Och hon höll i som den bästa karl, så att det gick utmärkt bra. Allt det der visar att hon ej var grufsam för något. Men det var ej mindre ansträngande för henne det öfriga och särskilt medan vi odlade som kraftigast och sedan byggde om gården, ty alla skulle ha mat i gården, såsom brukligt var på den tiden, men hon skulle ändå ofta vara med i åtskilligt utarbete m.m.m.m. som är omöjligt att antekna.

Och sedan vi byggd ifrån oss tänkte vi försöka med någon handel här i Gåxsjö för att dermed ha något lättare att göra och få något indrag af de dyra husen och för att slippa fara till Hammerdal efter det och det som man behöfde. Men det blef icke bättre, utan ännu mera arbete. Och då jag ofta var till skogen, eller ock till Hammerdal efter varor m.m. då måste alltid min hustru sälja ut varorna och dervid gå ifrån det varma köket till handeln i västerstugan, der det ofta var mycket kallt och der hon ofta fick stå under timmar och frysa då hon även hade annat att göra. Och då vi ej kunde veta på vintern huru mycket varor som behöfdes öfver sommaren och icke hellre kunde vi få de varor som vi ansågo oss behöfva på Bolaget, ty även transporten hit till Hammerdal var ofta besvärlig på den tiden. Alltså måste en hel hop tunga varor fraktas upp till Gåxsjö båtledes m.m. Och då det var svårt att kunna få någon att åtaga sig att ro de tunga båtlasterna måste jag göra detta själf, under det min hustru fick dubbelt att göra hemma. En gång skulle Stor Abram hjälpa mig med en båtlast. Och så var min abetsvilliga hustru även färdig att följa med, så att vi då togo tre tunga båtlast, men när vi kommo tillbaka till Sikås var det redan mörkt på höstqvällen, men vi skulle sedan ro omkring Sikås, förbi alla pålar och fiskestän-

gen, och så kunde vi ro emot landet, i den krokiga båtleden, upp till båthusen vid Qvarnbrännan. Och låt vara att min hustru fick ro den lättaste båten, så var det ändå ett högst otjänligt arbete för en kvinna. Och vi kunde antekna mycket af ungefär samma otjänliga arbete, men det är så sorgligt att påminna sig huru ont hon fick slita. Låt vara att hon själf ville så, var det ändå oförsvarligt. Jag borde ha hållit henne tillbaka, men hon var färdig till allt. Och det ville liksom ställa sig så, att vi måste slita ont.

Men utom det nämnda delvis otjänliga arbetet var hon så att säga en mästare i allt, såsom att sy och virka, skradda och lappa, spinna och väfva m.m. Och värdinna vid bröllop m.m. Och hon var även skjicklig att läsa och sjunga. Och Per Andersson i Gåxsjö sade om henne att det var knapt någon som var så outhärlig som hon. Under denna samma tid fingo vi fyra barn, Karolina född den 2ra Mars 1865, Kerstin född den 19 Septämber 1869 och så Pål Olof och Gunilla den 14 Augusti år 1879. Och barnen växte, men de voro dock icke alltid riktigt friska så att vi ej hade bara glädje och nöje utan även ett kärt bekymmer för desamma. Och de äldre fingo ofta ha glädje och trefnad hos Goffar och Gommor ty goffar hade särskild lust och glädje af barnen och bättre tid dertill. Men så afled far år 1878 och sörjdes även af barnabarnen. Och de yngre fingo således aldrig se farfar.

Och då vi fingo två, kunde ej min hustru ha båda två, åtminstone ej under nätterna, och därför fick Pål Olof företrädesrätt hos sin mamma, och Gunilla måste nöja sig med en diflaska. Och om nätterna höll hon sig alltid till mig oaktat vi lågo i samma säng alla fyra. Och även dessa yngre växte till och voro för oss mycket kära. Men så hade min hustrus syster Kerstin fått Lungsot och de tänkte att en Professor i Stockholm möjligen skulle kunna hjälpa henne. Och då vi hade gjort ifrån oss husbygget, och blifvit fri vår

handel, ville även min hustru följa med och detta kanske till stor del derföre att hon ville hjälpa sin syster. Det var även flera från Hammerdal som skulle resa på samma gång, som dock skulle fortsätta resan till Visby för att bada. Men till Östersund reste vi i olika sällskap. Kerstin och hennes man m.fl. tog skjuts efter landsvägen. Men min hustru och jag hade mera anlag för att slita ont, och för att resan skulle blifva så billig som möjligt gingo vi västra vägen öfver Nybodarne, Klumpen, Raftkälen, Storbränna m.fl. byar till Grötom, samt skogsvägen öfver Kläppe till Östersund. Och dervid tog vi skjuts endast efter landsvägen Häggenås-Hölje. Vi gingo således mer än 2/3lar af vägen och buro våra bättre kläder och matvaror m.m. nedpackade i en mycket stor koffert och en kappsäck m.m. Och dessa tunga saker buro vi i mesar. Men vi voro mycket oroliga för våra barn som vi farit ifrån, oaktat även mor var hemma, ty Pål Olof och Gunilla voro små och behöfde särskild vår hjälp. Se vidare härom å sid 58 m.m (i originalet). Emellertid lefde vi mycket billigt och tarfligt både i Stockholm och under resorna fram och tillbaka.

### ***(Om dottern Gunillas sjukdom och död)***

Och då vi kommo hem och såg våra barn och mor, blefvo vi väl mycket gladare än då vi sågo det stora och ovanliga i Stockholm. Visserligen hade vår lilla Gunilla varit något dålig, kanske en följd af att de större barnen tagit de mindre med sig ut på sjön, der det blef något kyligt. Men hon syntes nu vara återstæld. Och andra dagen måste modren taga barnen med sig öfver Gåxsjön, ty hon skulle då taga emot kreaturen i västra Lomåsbodarne, der hon även skulle ha Barnen med sig. Och jag skulle fara landvägen för att släppa en häst på bete och sedan stanna på slotten.

Men vår lilla Gunilla blef åter sjuk när hon kom till bodarne och under första natten



ropade hon pappa – pappa oupphörligt, ty hon var van att jag skulle hjälpa henne, ty jag var delvis i mammas ställe för henne. Visserligen gjorde hennes mamma även då allt vad hon kunde för sin lilla sjuka flicka, men måste på morgonen skicka bud efter mig. Men när jag kom kunde hon ej säga pappa mer, ty sjukdomen hade förvärrats, och även min hustru blef sjuk af öfveranstängning, bekymmer och nattvak. Så att vi måste sända bud till Ström efter Doktor Smitt. Och under tiden skulle jag försöka hjälpa dem hem, för att möta Doktorn i Gåxsjö. Och skjutsade dem på finnsläda ned till Gåxsjön, men det blef en dålig skjuts å den knuliga och delvis sankta marken. Vi hade den lilla i en korg och bar henne styckevis. De måste ligga nere i båten, men då det var betydlig motvind och kyligt, lade jag en stor bordduk öfver dem, men derigenom blev den lilla mycket svättig, men detta och de skarpa dragen, var väl långt ifrån bra för den lillas halssjukdom. Och då doktorn kom sade han att hennes sjukdom charlakansfeber hade då öfvergått till Difteri, och att resorna öfver Gåxsjön och de skarpa dragen i fåbodarne m.m. hade bidragit dertill. Och vad han ordinerade kunde ej hjälpa vår kära lilla.

Och af det öfriga som förekom under vår lillas sjukdom vill jag blått nämna, att en stund förr än hon qväfdes (afled) ville hon upp ur vaggan och tog då omkring halsen på mig med båda armarne och höll så fast en stund. Och sedan ville hon till sin mamma som låg sjuk, och tog då omkring halsen på henne på samma sätt. Ja, vad tänkte hon med detta? Ville hon på detta sätt bedja om hjälp, eller var denna hennes sista ansträngning att taga afsked af oss?

Vi sörjde mycket vår lilla begåfvade Gunilla, och förebrådde oss att vi for ifrån henne. Och förde henne åter ut på sjön 2ne gånger m.m. som var skadligt för henne. Jag sörjde af flera orsaker mycket då min far afled, men jag sörjde af flera orsaker väl icke min-

dre, då vår kära dotter dog. Ja så slutade vår Stockholms resa efter knapt en vecka. Men min hustru blef dock frisk denna gång. Och Prosten Feltström sade att jag icke skulle sörja, ”ty Gud kunde nödgas komma med något ännu svårare”. Vår lilla var mycket kär och behaglig, men kanske även en liten afgud, som Gud ville taga ifrån oss.

Vi manas att gifva akt uppå, att Gud återigen visat oss vårt lifs ovaraktighet, och denna gång kallat hädan vår lilla tvillingdotter Gunilla efter 5 dagars sjukdom den 28 juli år 1881, i en ålder af 1 År, 11. mån. o 14 dagar. Nu heter det varföre gjorde Du oss detta? Jesus som har all makt i himmel och på jord har dock sagt, ”det jag gör vet du icke nu, härefter skall du det få veta”. Må vi derföre vara stilla inför hans vägar och besinna, att Han som vet vårt bästa tuktar oss var så behöfves. Må då Herrens tuktan få tjäna oss till lif här i dödens land, då blifva vi en gång



*Olof och Gunilla med döttrarna Karolina och Kerstin cirka år 1870.*



af nåd omflyttade till lifvets land. Ej kylig vind, ej giftig fläkt, kan hinna helsans strand. Nöd, sjukdom, hela dödens slägt. Ej känns i fridens land.

Som redan nämnt är blef min hustru frisk denna gång, men hon sörjde den lilla under sommaren och även sedan, och var orolig öfver att hon ej kunde göra vad hon hade velat för sin nu aflidna dotter. Och att vi icke kunde få enligt kristlig sed kalla tillsammans grannar och andra vänner då vi skulle afsända den qvarlämnade kroppen till kyrkogården. Jag fick dock en som hjälpte mig bära det lilla liket på en bår till Noret och sedan rodde vi till kyrkan. Och jag bad fotograffisten Eriksson att han skulle taga ett kort af den lilla der hon låg. Men hans fru sade nej. Och detta kunde hon ha rätt och fog till. Det blef dock ingen mer sjuk i difteri här på orten. Efter detta tänkte vi väl mindre på vår utförda Stockholms resa, än på vår aflidna dotter och andra döda och lefvande anförvanter m.fl.

### ***(Om hustru Gunillas sjukdom och död)***

På hösten blefvo vi bjudna till Huss Jacob och hustrun Vallborg ty en kristlig Kolportör skulle predika i Kakuåsen, och på Söndagsmorgonen skulle såväl denne som vi gå till Lomåsen der Gudstjänst skulle hållas. Men som det var mycken lös snö och vi måste gå (ty köra kunde vi icke) så blef min hustru snöig och kanske även våt om fötterna och även svättig. Men hon satte sig ändå nära dörren i bönrummet och efteråt blef hon bjuden till alla hushållen på Lomåsen och drack mycket kaffe, och blef då åter igen snöig om fötter och ben. På qvällen skulle vi fara hem, och oaktat Stor Ante (vår torpare) lofvat skjutsa oss hem efter den dåliga vägen, och tog rikliga kläder i gödselslädan ty det blef kallt. Men hon tyckte att det var onödigt att gnida ned en sådan fäll för henne! Och i detsamma kom "Lill Björk Anders" och skulle köra till Gåxsjö

och bjöd henne skjuts, och hon satte sig på hans släda, oaktat han varken hade hö eller några kläder på slädan. Men detta hade till följd att hon torde frysa allt för mycket under vägen, ty hon hade icke heller några ytterkläder i den starka kylan. Och på morgonen påföljande dag då hon skulle dricka sitt kaffe, fick hon en mycket hård knipning, som det skulle ha varit en knif som gått igenom magen. Och i och med detta blef hon mycket hårdt sjuk i kolikplågor under en hel vecka. Och Doktor Smitt som vi tillkallade kunde ej hjälpa henne. Och då vi åter sände bud efter honom följde han ej med. Under det att vi väntade Doktorn, bad hon att jag skulle gifva henne dubbelt mera droppar än vad Doktorn ordinerat, och jag kunde ej annat än att låta henne få som hon begärde. Och detta lyckades så att kolikplågorna upphörde. Och vi blevo glada både inom och utom familjen, d.v.s. alla.

Men icke så långt derefter blef hon åter sjuk, vilket tillgick så att medan hon skurade golvet i köket kommo några hästhandlare och så följde hon med till stallet utan att taga på sig behöfliga kläder, då hon var svättig och det blåste kallt. Och då jag kom hem från skogen var hon återigen mycket sjuk i kolik. Men genom ett varmt ångbad särskilt å underlifvet gick kolikplågorna bort. Och hon blef frisk igen. Men så vid nyåret blefvo vi bjudna till Yxskaftkälen, ty Pastor Sandel skulle vara der. Och så blef hon bjuden till många gårdar för att dricka kaffe (med dopp) ty alla ville henne väl och så drack hon säxton koppar på samma dag. Och på bönstället satte hon sig vid dörren i det starka draget. Och det var mycket folk så att dörren måste stå öppen. Men då det var bra kallt ute och mycket varmt inne, så var det en mycket otjänlig plats vid dörren och så torde hon även vara rå och kall om fötterna då hon delvis gått i snö och kyla. En del skjutsade dock henne emellan gårdarne. Och under den kalla qvällen foro vi hem, och

knappast blef det något ombyte af strumpor och skor. Och andra dagen for jag till skogen efter hästfoder ty hon var frisk (och hade även varit på dass 2ne gånger).

Men så skulle hon denna dag baka Råg- och Vetebullar i vår kalla bryggstuga ty hon skulle ha syförening och rusta därför såsom sed var. Och hade tillsagt pigan att göra ombyte af halm och sängkläder i vår säng m.m. Men hon själf var i den kalla bryggstugan och var väl både rå och kall om fötterna m.m. Och blef då åter sjuk såsom förr i kolik och så hjälpte pigan henne till andra stugan och den kalla sängen. Och när jag då kom hem var hon mycket sjuk i kolik. De som då visste huru det var, och de som möjligen kommer att läsa dessa anteckningar kunde ock kunna med all rätt fråga varföre jag ej höll henne tillbaka ifrån det otjänliga arbetet och i öfrigt såg henne tillgodo vid de olika förhållandena. Ja, efteråt har även jag ofta tänkt så och ångrat och varit orolig öfver att jag icke höll henne tillbaka och såg henne tillgodo der detta varit behöfligt. Men jag kom då ej ihog huru nödvändigt detta hade varit, ty vi voro vana och tålde förr mycket mera än nu. Och liksom hon under sin ungdoms tid kunde gå våt om fötterna till dess det blef is eller snö, så gick även jag och många andra på samma sätt. Och sedan vi blefo gifta kunde vi möjligen ha något bättre på fötterna på höstarna. Men af arbetet blef det nog mer och mer, och vi tänkte allt för litet på vår hälsa, och i följd deraf kunde hon ofta gå för långt i otjänligt arbete. Och detsamma torde även kunna sägas om mig. Och A.M. Valin fick till ett bevingat ord att "då det var svårt att vara ute, då var det Olpårsa vere". Men att vi ingendera frågade efter vad som var rimligt och lämpligt att göra, var ej något att berömma sig af, utan tvärt om.

Emellertid var nog den ofvannämnde resan till Kakuåsen och särskilt Lomåsen och hemvägen derifrån då hon blef erbjuden att få

sitta nedbäddat i en fårluden fäll m.m. men tyckte att denna var för skadlig att "ni ned" och satte sig då i stället på en tom släda så rå och kall hon var om fötterna m.m. varaf följde en förfärlig kolik på morgonen. Och dermed var hennes förut goda hälsa slut, dock se vidare här ofvan om hennes resa till stallet och Yxskaftkälen. Och hemresan och slutligen i den kalla bryggstugan och den kalla sängen. Och även det gamla – och förvärrade bråcket bidrog till den svåra koliken

Och det som första gången bidrog att häfva koliken hjälpte ej nu, utan plågorna höllo i sig. Hon hade dock betydliga lindringar vissa stunder och full sans fick hon behålla till sin död, och hon ville nu lika som förut, då hon ej kunde läsa själf, att jag skulle läsa för henne, ty hon ville få höra vad Jesus Guds Lamm på vilken hon förtröstade, hade gjort för henne. Och några kära vänner kommo för att tala om det ena nödvändiga, som särskild vid sådana tillfällen kan få komma till sin fulla rätt. Och så väl nu som vid sina föregående kolik sjukdomar, som ock då hon varit frisk sträckte hon sin tros armar till den rätte hjälparen Jesus Kristus sin Frälsare. Och då hon förstod att hon ej kunde blifva frisk mer tänkte hon (även) särskild på de kära barnen och bad att jag skulle se dem till godo. Och så ville hon bedja att jag skulle vakta mig för tidningar (d.v.s. värdsliga tidningar). Och ifrån det kolik plågorna denna gång började lefde hon endast 2ne dygn och afled Trettonde dagen den 6te Januari 1882. Till stor sorg för oss alla. Och de som önska veta något mer om huru hon var, kunna läsa i Syraks Bok 26: 2-4 och 16-23 ty hon var en sådan. Och jag var icke värd att ha henne kvar och derföre tog Gud bort henne.

O! huru hastigt har Du tagit afsked ifrån mig och våra barn och föräldrar, samt släkt och vänner som med oss under djup sorg och saknad tänka på den flydda tiden, då Du var med oss och då mycket värksam. Och huru har jag hållit vad hon bad mig om? Tag mig

och våra barn o Herre Jesus vår Frälsare och led oss med Ditt ord och Andä under denna pilgrimsfärd att vi måtte få se Dig o Herre vår Frälsare samt min trogna maka och barnen sin kära mor.

Ja, förlåt mig gode Gud för Jesu Kristi skull all otro och alla synder både hemliga och uppenbara, annars blifver jag utan nåd till evig tid. Ja, förlåt mig allt. Trofaste Gud som har lust till barmhärtighet. Ty så älskade Gud världen att han utgaf sin ende son på det att var och en som tror på honom, skall icke förgås, utan få evinnerligt lif. En af hennes älsklings sånger. Trons frid. O vad är väl all fröjd på jorden, mot en droppe af Jesu frid! m.m.

Vid begrafningen på Hammerdals kyrkogård, hade ovanligt mycket folk samlats, redan innan klockorna kallade, ty i den stora församlingen var det många som deltog i sorgen, och då det var 2ne väl bekanta systrar som nu skulle jordas samtidigt, var även det en orsak, till det stora deltagandet. Och omedelbart efter predikan i kyrkan, höll Prosten N. Th. Feltström s.k. Likpredikan eller personalia enligt gammal sed, varaf dock endast några vissa uttryck bibehållits i minne.

*Den förra är Bondehustrun Gunilla Olofsdotter i Gåxsjö som föddes den 4de Februari 1840, af Bonden Olof Jonsson och hans hustru Kerstin Karlsdotter i samma by. År 1862 den 30 Mars ingick hon äktenskap med sin nu efterlevande man Olof Pålsson vilket äktenskap välsignats med fyra barn af vilka tre leva, en son och två döttrar. Och har hon under den sista tiden haft en osäker hälsa och afled den 6 sistl. Januari (1882) i en ålder af 41 år, 11 mån. och 2 dagar. Den senare är Bondehustrun Kerstin Olofsdotter i samma by som föddes den 24de Decämber 1845 af nämnde Olof Jonsson och hans hustru. År 1869 den 4de ingick hon äktenskap med sin efterlevande man Olof Ersson, vilket äktenskap välsignats med fem barn af vilka fyra leva, två söner och två*

*döttrar. Och efter en längre tids bröstsjukdom afled hon den 20de i samma månad i en ålder af 36 år och 21 dagar. Och hava nu de efterlevande makarna och barnen, samt de dödas föräldrar lämnats i djup sorg och saknad, vilka sednare med dessa, nu på sin ålderdom beröfvats alla sina kära barn. Men dock o vad lättnad uti sorgen när man får hoppas att de dödt uti Herren.*

*Ingen af oss lefver sig självom och ingen dör sig självom. Leve vi så leve vi Herranom; dö vi, så dö vi Herranom, evad vi nu leve eller dö, så höre vi Herranom till. Som man lefver, dör man, den som är ett (med) uti Herren i lifvet, dör uti Herran, och tvärtom. Vi hoppas om dessa att de dödt uti Herren och vilka de äro, är oss allom bekant, dessa dödsfall äro ock särskild tilltalande, då tvänne systrar, den ena har följt den andra i döden.*

Salmen 452 blef sjungen vid grafven. Men Gudi vare tack, som oss segern gifvit hafver



Olof med sonen Pål Olof 4 år 1883.

*genom vår Herre Jesum Kristum. I Kristi sår jag somnar in, de rena mig från synder min. Ja, Kristi död och dyra blod det är mitt liv, min prydnad god.*

### **(Om Karl Ersson i Västgården)**

Om Karl Ersson i Västgården (hennes morfar) må anteknas att han var ordningsman inom byalaget under cirka 30 år. Och "bönpäst" d.v.s. han läste vid mässmålsbönerna som höllos i tur och ordning i alla gårdarne och voro talrikt besökta under de tider af året man icke på rimligt sätt kunde komma till kyrkan. Samt utförde s.k. nöddop (och döpte även mig och var min "Gufar"). Och han var betydligt tjock. Men hans hustru Gunilla Olofsdotter var tvärtom. Och hon hade liksom darrning i kroppen, särskilt i hufvud och händer, och hennes talsätt var något skild ifrån det vanliga. Men det var även några andra af de äldre i vissa byar i Hammerdal och särskild i Ström samt delvis även i Norli som talade på samma sätt. Och som prov må anteknas. Tjörttjen (kyrkan), Sköcken (skuggen), Sicka (Sigga, Stöppen (stubben) o.s.v.

Deras svärson Olof Jonsson i Västgården var även en praktisk och förståndig man och byggde och snickrade själf i sin nya gård i Åsen innan han blef gift till Gåxsjö och här byggde han om hela Västgården så att det blef en af de präktigaste inom Hammerdal. Och snickningen, och i det närmaste även murningen, utförde han själf, men han gjorde även mycket annat, ty han var aldrig "göralos". Han hade dock ej alltid lycka med sina hästar, ty under det han var bonde i Gåxsjö förlorades 16 st. och deraf flera mycket värdefulla ston. Men det gick bra för dem ändå. Han föddes i Åsen den 20 Novämber 1809 och afled i Gåxsjö den 9 Novämber 1885. Och var en af de sista från Gåxsjö som är begravnen i Hammerdal. Hans kropp vilar emellan kyrkan och sina Döttrar Gunilla och Kerstin, och dessa ligga sida vid sida under

den nya korsvägen söder om västra ändan av kyrkan, där ännu deras m.fl. anförvarters grafvård står. Nu är han flyttat till s.v. hörnet af kyrkan. Hans hustru (min svärmor) Kerstin Karlsdotter i Västgården, var en ovanligt dugande qvinna, som kunde styra och ställa på bästa sätt, först inom eget hus, men även utom gården och byalaget. Och hon var även särskild värksam för syföreningar och missionsböner, till förmån för Fosterlands-Stiftelsens Missionsvärksamhet. Samt även för andra bönesammankomster inom och utom byalaget för väckande och underhållande av ett vaket Kristligt liv. Och så var hon ovanligt gästfri emot alla. Men det räckte till, och blef över ändå. Ty de voro arbetsamma och ordningssamma.

På frågan om hon ville ha en familjegrav svarade hon att hon alltid har kunnat vara tillsammans med alla i livet, och kunde även vara det sedan. Men en familjegrav borde hon nog ha haft, och det av Gåxsjö församling, ty de lämnade plats för kyrkan, och det 2ne Revär (ca 1 800 kvm) aldeles gratis. Då min hustru Gunilla hade sådana föräldrar, hade hon nog något att "brås" på. Ty qvis-tarne falla vanligen i närheten af trädet. Eller såsom man vänjer ett barn låter det icke av. Under sitt lif förtröstade hon icke på vad hon gjort och värkat. Utan på nåden hon levde. Och vi hoppas att på nåden hon dog. Då hon var 74 år, 9 mån. och 7 dagar gammal.

Deras son Karl afled först af deras fyra barn, sedan Lucia och efter några år Gunilla och Kerstin och sist föräldrarne. Under barna åren hade sonen Karl kärlek till Frälsaren, hans Ord och bröderna. Men sedan han blef yngling och bonde var det mycket som ville intaga första platsen, och huru är det icke vanligt, ty det är mycket som hägrar för ögon och hjärtan och som vill draga oss bort ifrån rätta vägen. Men så fick han en smygande bröstsjukdom. Gud tog honom afsides ifrån denna världens väsende. Och han fick



åter se sina synder och sin egen hjälplöshet. Men han fick även frid med Gud genom tron på Jesus Kristus sin Frälsare och skildes hädan den 13 Juli 1877 i en ålder af 28 år, 11 mån. och 18 dagar.

### ***Moster i Åsen, och en Sång***

Ingeborg Larsdotter var yngst af morfars Lars Olofssons och hustru Britas barn och var född den ... 1810. Och hade sitt namn efter Ingeborg i Ollegården. Genom lottning med sin syster Karin om Hurtiggården måste Ingeborg ut, men blef gift med bonden Johannis Olofsson i Åsen. De fingo 3ne döttrar och en son och levde i ett lyckligt äktenskap. Hon kom dock ofta ihåg sitt gamla hem i Gåxsjö, och utom annat, så drömde hon att hennes syster Karin, som endast hade ett barn, Sigga, hade fått en son. Och jämt på dagen ett år derefter, kom syster Karin till Kyrkan med sin son, som var vitklädd till dopet, precis som hon hade sett i drömmen.

Ungefär vid samma tid som Ingeborg kom till Åsen kom även Lisbet Andersdotter från Görvik, ty hon blef gift med Nils Andersson, hennes mor Lisbet var född i Gåxsjö. Dessa vänliga kvinnor blefvo närmaste grannar och ett trofast stöd för varandra under cirka 60 år och båda blefvo änkor. Om det vore många sådana skulle det vara mycket bättre inom byalagen m.m. Moster Ingeborg var som en mor för mig då jag var hos dem och gick på skolan och om hennes sant kristliga liv vore mycket att säga. Hon var ovanligt djupt rotadt i sin bibel och sina sånger. Och det låg en värmande kraft i hennes ord och väsen. Och hennes sista ord voro. "Fader i Dina händer befaller jag min anda".

*Här är möda sorg och qual  
Över allt på jorden.  
Syndens följer utan tal  
Allas lott är vorden  
Oro, tårar, strid och nöd  
Följa oss på färden*

*O! vad frukt af synd och nöd  
Uti hela världen.*

*Mången söker dock sin fröjd  
Blott i det som synas  
Och i otro hård och nöjd  
Uti flärden yfvas  
Så i obotfärdighet  
Flygtig vinning söker  
Och i denna ytlighet  
Synda skulden ökar.*

*Ack! Der Herrens lag ej är  
Kan ej synden kännas  
Vårt förnuft ej hjälper här  
Se hur lätt vi bländas  
O! Guds ande lär oss rätt  
Lagens udd att känna  
Ty vi har på alla sätt  
Brutit emot denna.*

*Trotsa icke Herren Gud!  
Ty hans makt dig finner  
Då du trampat ned hans bud  
Men ej tillgift vinner  
Dömd blir den sin synd ej ser  
Och den henne nekar  
Ty vår Herre nåd ej ger  
Den i otro lekar.*

*Se Guds stränghet och Guds nåd  
Är i Kristo tydlig  
Som fullbordat Herrens råd  
och var alltid lydig  
Se vi äro frälst från dom  
Genom Jesu pina  
Fly till honom, menska kom  
Undan synder dina.*

*För allt folk kring jordens rymd  
Har han uppfylt lagen  
Ty Gud lade världens synd  
På sin son den dagen  
Han sitt lif till offer gaf  
Och bröt medel balken  
För vår synd det djupa haf  
Tömde Jesus kalken.*

*Derför uti Herrans namn  
Äro vi ock döpte  
Till hans död och nådes famn  
Som oss alla köpte  
Ty på Herrans nåds förbund*

*Hvilar dopets gåfva  
Han är fast på denna grund  
Derför Gud vi lofva.*

*Men om Jesu dyra blod  
Någon sin föraktar  
Hjälper icke dopets flod  
Han Guds väg ej fattar  
Då frånträder han sin skatt  
Som är Kristna gifven  
Och i dimmors mörka natt  
Blott om former kiven.*

*Derför må vi alla fly  
In i Herrans fäste  
Der är nåd var morgon ny  
Af vår vän den bästa  
Kom till Jesus som ger nåd  
Och sin frid han gifver  
Så är Herrens helga råd  
Hvilket evigt blifver.*

*Kommen därför gammal ung  
som vill blifva lycklig  
"Verldens lust, O! den blir tung  
Glädjen är så flygtig "  
Jesus ensam vägen är  
Hem till Gud och lifvet  
Blott den vägen hemåt bär  
Som vår Gud har gifvet.*

*Vi få frid med Herren Gud  
Genom Jesu seger  
Och å kärlek till hans bud  
När vi trona äger  
Så vi lyckligt vandra fram  
Genom tåre dalen  
Fast af synd vi bli till skam  
Under jorde qvalen*

*O! vad tröst i alla qval  
Under lifvets skiften  
Under sorger utan tal  
På vår väg till griften  
I att Jesus frälsat har  
Hela Adams slägte  
Och den tunga bördan bär  
Som vi aldrig mäkter.*

*Gode Herde led då mig  
Genom denna världen  
Att jag ej går bort från dig  
Under pilgrims färden*

*Led mig därför alla dar  
Stärk båd tron och hoppet  
O! Min käre Gud och far  
Släpp mig ej i loppet.*

*Gud är ock den enda makt  
Som kan allt förvandla  
Och som håller vad han sagt  
I sitt ord det gamla  
Hvilket ensamt kan oss ge  
Svar på lifvets fråga  
Otron vill ej ljuset se  
Skr det som en plåga.*

*Vakta dig vår tid är ond  
Ty mot Gud man strider  
Otrons talan förer hon  
Och med makt den drifver  
Hör dess hjältars lösen är  
Bort med bibel ordet  
Hedna dårskap Kristna lär  
Nu af otrons sorlet.*

*Se vår Gud i makt är stor  
Som kan världar leda  
Och uti de trogna bor  
Ty han vill oss freda  
Slutligt ger han ock hembud  
Utur sorg lander  
Bröder! Upp och lofven Gud  
Fader, Son och Anden.*

### **Min dotter Kerstin och en sång av C.D. af Virsén**

Då Gud hädan kallat min Dotter, hustrun Kerstin Olofsdotter i Lugnet vill jag som minne antekna några drag af hennes liv och död. Hon var vårt andra barn, men redan den 6 Januari 1882 dog hennes kära moder, hennes bästa stöd, då hon var endast 12 år, 3 mån. och 17 dagar. Vid Folkskole- och Konfirmationstiden var hon i Hammerdal, och en kort tid hos faster i Grötom, annars var hon hemma i föräldrahuset under sin ungdoms tid. Och när hon blef myndig ingick hon äktenskap med skraddaren Per Ersson från Åsen. Och som hon ärvde en del af hemmanet efter sin mor stannade de i hennes hem till dess de kunde bygga

en gård som de kallade Lugnet. Det blev dock ej något varaktigt lugn i deras snygga och trefliga hem. Men när jag kom i närheten ville de alltid att jag skulle gå in och vila en stund hos dem och detta var alltid kära stunder. Och deras äktenskap välsignades med 2ne barn. Erik Olof född den 21 September år 1890 och Sven Paul den 19 Juni 1898. Men nu har mannen mistat sitt stöd, och barnen sin kära mor och hennes förmaningar och trofasta omvårdnad och hjälp att trygga sig vid, en stor förlust. De har dock sin far m.fl. som vill dem väl. Må de växa upp i goda seder och blifva lyckliga under detta och det tillkommande livet. Och detta var även deras moders önskan och bön, hvilket hördes ännu innerligare då hon såg och kände att hon skulle flytta ifrån de kära barnen.

Ja, det blev mycket tomt i Lugnet, tomt efter en kär maka, tomt efter en kär mor, tomt efter en kär dotter, och tomt efter en kär syster. Vi vill därför påminna oss ett och annat från den tid hon lefde ibland oss, doch endast några skilda drag, och vill då först antekna vad hon talade om från sin sista resa till Lomåsen. Hon skulle nämligen se till deras sto som blifvit ofärdig, och då ville Kerstin passa tillfället och stanna en stund i västra bodarna, för att åter få se den plats hon trampat en del af somrarna under sin barndoms- och ungdomstid och den gamla stugan och tavlorna som voro henne så kära, och sedan gick hon stenvägen till Bardo, sedan uppöver till Märget och gamla vägen tillbaka till bodarna och ut till myrgropen. Hon gick och stod samt dröjde cirka två timmar på den gamla platsen och tog sedan afsked. Och som ett kärt minne från den förra tiden tog hon en bit af en tafla i kammaren. Och så vände hon åter till hemmet, der arbetet väntade och som nu under höanden och hösten blef allt för svårt, ty de blefvo narrade på höandhjälp. Men de ville ej att något deraf skulle stå tillbaka, hon

kände därför ej efter vad hon kunde tåla, ty de ville försöka att reda sig, oaktat deras (hennes) arfsmedel tog slut m.m. vid bygandet af gården.

Men huru de än arbetade ville det ej gå, så att det blef fråga om att sälja gården. I följd af sådana trångmål började hon mer och mer tänka på den förra tiden då hennes mor lefde, och sörjde och saknade henne mer och mer. Och att sälja gården var svårt för henne emedan föräldrarne haft denna jord. Och så ville hon behålla hemmet åt Barnen och de måste slita mycket ont båda två, säskilt under sista sommaren, varaf må anteknas några särskilda fall. Hon skulle ej blott skjuta korna m.m. qväll och morgon hemma, utan även vara med på slotten å öfra ändan af skiftet, till kl. 7 a 7.30 e.m. då hon gick för att taga in kreaturen och kl. 6 eller half 7 skulle hon ut med dem för att så fort som möjligt komma med mat och hjälp till Per och Barnen och dervid måste hon gå våt om fötterna i det kalla vatttnet, även i käll- eller burödingen som förr var mycket svår. Och detta m.m. tog hårt på hennes förut brutna hälsa. Hon hade haft lunginflammation och även äggvita, men hon kände ej efter vad hon kunde tåla, ty hon var i detta, som i flera afseenden lik sin mor. Och som de ej hade någon nämnvärd hjälp måste hon även hjälpa sin man att bära in förhärserna och de slogo mycket i skogen på den tiden. Och ensam släpade hon in en del hö på en dragkärra (enligt (vad) B.O.D. såg) och när kornhärserna blifvit söndriga och nedsnöade, reparerade hon desamma utan att ta något på händerna.

Och så erbjöd hon sig, att sedan försöka göra vad som behöfdes hemma, så att Per skulle få biträda vid järnvägsstakningen från Gåxsjö till Ström, för att tjäna in något i kampen för sin ekonomi. Men de hade nog behöft hjälpas åt hemma båda två, ty potatisen skulle tagas upp, hafrehärserna skulle köras in och korna skulle skjötas m.m. Och

så förde hon dessa upp till Nysundbodarne, der barnen skulle vakta dem, under det hon själf arbetade hemma om dagarne, och sedan hon gifvet hästarne till natten, gick hon upp till bodarne, och måste då skynda sig för att hinna fram innan det blef aldeles mörkt, och deraf blef hon mycket svättig. Men så under nätterna frös hon i den stora och kalla bodstugan och stora sängen ty hon måste väl först se efter att barnen hade något över sig. Och när de skulle flytta hem med korna, hade bron över Kälabäcken flutit bort, och då måste hon med litet hjälp af sin äldre son, bära de tunga brostockarna tillbaka till bron. Och under hela tiden var hon våt om fötterna i det kalla höstvattnet. Sedan körde hon in över säxtio härser med hafrehalm, och drog upp ett parti härsjestolpar som satt djupt i myran der de skulle plöja upp.

Deras närmaste grannar i Prästgården och hos A. Stjerna såg en del av nämnda förhållande och de sade till henne att detta kunde ej gå väl, ty hon var även då våt om fötterna. Men hon svarade att hon var tvungen då Per var borta. Och hoppades att då hon nu gjort ifrån sig det värsta och fick tort på fötterna skulle det väl gå. Nu kan man undra och ha orsak att fråga varföre hjälpte vi dem icke? Ja, varföre hjälpte jag dem icke? Kanske om hon haft tort på fötterna, och ej slitit så ont, kunde hon ha lefvat längre, och det kan för oss synas så. Och ett är säkert att hon led mer än vad hon kunde tåla. Ja, varföre hjälpte jag dem icke? Då de särskilt under höanden bad om hjälp? Ja, det är svårt att svara meniskor. Men att svara Gud är aldeles omöjligt både i detta och allt annat, Han känner allt.

Som ursäkt inför meniskor kan väl nämnas att det är vanligt att man först tänker på sitt, och vi hade mycket att göra, och ville göra ifrån oss höan arbetet så fort det ske kunde, för att sedan bygga om i stallet och ställa om något i kammaren m.m. Och så

det vanliga höstarbetet. Och så Gästgifveriet vartill hörde att skjutsa och ro de resande. Och så hade jag lofvat att Pål Olof skulle få biträda vid järnvägsstakningen från Krokomb till Gåxsjö m.m. Ty det syntes stort för mig att han skulle få stänga linjen. Pål Olof tyckte dock innan han reste att vi hade nog att göra hemma. Men jag ville hålla ord och tänkte att Mårten Pålsson som var hos oss skulle få hjälpa Per och Kerstin en vecka vid slutet af höanden, ty Sven skulle hjälpa till i Brattåsen en vecka. Men då jag sade till min hustru det jag ville bedja M. Pålsson att gå till Lugnet en vecka, svarade hon att han går icke dit, och skall någon gå dit så får Du gå själf. Detta var ett obehagligt svar, ty då vi i det närmaste hade gjort ifrån oss höanden, och då Mårten hade haft det bra hos oss i många år, borde jag utan om och men fått bedja honom hjälpa Per att bära in forhärser m.m. en vecka, heldre än att jag skulle gå, som var över 62 år, då Mårten derimot var blott 38 år. Och nog hade han varit på sämre ställen. Och som jag blef ledsen var även jag hemma hos oss. Men när de fingo veta att de ej fick någon hjälp, så gjorde det ont, sade Kerstin efteråt, då vi kunde hjälpa andra, men icke dem. Jag hade dock ej reda på att Kerstin gick i söndriga skor.

Ja, sedan Kerstin "gjort ifrån sig det värsta", kom Per hem, men då började hon att blifva klen. Så att de måste söka Läkare, som förklarade att hon hade lungkatarr. Och det hade då varit behöflig att vara inne. Men hon ville och måste ändå skjöta kreaturen och hushållet. Och så blef det en bönesamankomst på skolan. Och Kerstin ville få vara med men kom en timme för tidigt, så att jag ej hunnit elda, och det var kallt både inne och ute. Sedan blef det syförening i föräldra hemmet, och oaktat hon nu var sämre ville hon ändå få gå hem, eller rättare, hon fick köra, och Pål Olof följde henne tillbaka. Och sedan kom hon aldrig till sitt barndomshem mer. Ty hon blef efter dessa



resor ännu sämre. Och måste lägga sig ned på sjuksängen. Men då de endast hade en skolflicka Brita Gunilla som skulle hjälpa till, måste de fråga Kerstin om allt som rörde hushållet m.m. Och då hon låg inne i köket strömmade den kalla vinterluften direkt emot henne i sängen. Men dessemellan kunde det vara ända till 25 grader varmt, ty det var många som skulle koka och steka, och icke heller var det lugnt, ty det var även 3ne skolbarn som skulle läsa sina läxor och Lars Södermark hade inkammaren. Och vi började nu blifva mer och mer oroliga över hennes sjukdom. Och då Doktor Körner kom fick hon flytta till inkammaren ty hon hade då lunginflammation. Således nu för andra gången, och detta var ej underligt i följd af flera förhållanden som nu delvis äro antecknade.

Vi hade således försummat att hjälpa Kerstin i rätt tid, som ock hennes moders bön, att jag skulle se barnen tillgodo. Doktor Körner besökte henne sedan flera gånger både enligt kallelse och även dessutom då

han kom i närheten. Men hon hade även äggvita, som gemensamt med stark feber nedsatte hennes krafter. Och att dela medicinen emellan dessa motsatta sjukdomar till bådas förbättring var kanske omöjligt. Den 6 januari 1903, hennes moders dödsdag 21 år förut förordnade Doktorn att hennes temperatur skulle provas fem gånger dagligen, varaf framgick att febern från kl 9 fm till kl 9 em uppgick till  $38\frac{1}{2}$  -  $40\frac{1}{2}$  och en och annan gång till 41 gr. Dock för det mästa till  $39\frac{1}{2}$  a 40 grader under mer än en månad. Men som detta var ansträngande genom ständig oro, ville hon få sluta dermed. Om nätterna var febern mindre så att hon fick vila och sova något. Och fordrade ej att någon skulle vaka hos sig.

Hon tänkte mycket på sin aflidne moder och saknade henne. Vi bar derföre dit en förstoring af henne, porträtt, samt en annan tafla, den törnekrönte Frälsaren, som jag förut fått af henne, vilka taflor hon betraktade. Hon talade även om föräldrahemmet, och att hon ej fick se denna gård mera. Och så



*Kerstin Olsdotter-Ersson 1869-1903.*



*Per Ersson 1867-1937.*

togo vi dit en tafla över den. Men efter som tiden led aftogo hennes krafter, så att hon ej orkade läsa, men särskild under senare tiden var det många och deribland Pastorn som läste och talade med henne. Om Guds Lamm som burit och borttagit även hennes synd m.m! Och en del besökte henne kanske blått af vänskap och deltagande, men även detta var kärt. Hon hade som nämnt blått sin systerdotter Brita Gunilla till hjälp ifrån början, sedan fingo de Kristina 2ne veckor som icke var van att skjöta ett hus. Sedan fingo de Jöns Jonssa Kari i Sikås i 3ne veckor, och hon var även kunnig i att skjöta en sjuk. Sedan fingo de Maria Karlsdotter i Kakuåsen i fem veckor, sedan så Anna Ersdotter i Ottsjön 3ne veckor. Och så Anna Nilsson i Ottsjön. Sedan Kerstin Andersdotter i Gåxsjö 2ne veckor. Och slutligen Karin Nilsson i Yxskafkälven den 29 Mars (1903) och hon var hos dem till dess Kerstin afled.

Det var således många ombyten och detta var bekymmersamt för alla och särskild för Kerstin och hon bad då sin systerdotter Gunilla att hon skulle stanna, hon ville ej släppa henne ifrån sig. Emellertid hade Doktorn redan förut funnit att sjukdomen öfvergått till lungrot. Han hoppades dock till en tid att sjukdomen skulle häfvas, såsom det lyckats med några andra... Men sedan konstaterades att sjukdomen tilltog. Och även Doktorn trodde att förkylning och överanstängning var orsaken till hennes sjukdom.

Vid jultiden sade hon att kanhända det varit bra för Barnen om hon fått leva en tid till, men sedan efter någon tid kände och förstod hon att hon nu ej såsom förra gången kunde blifva frisk igen. Hon tålde ej att gå så länge i kallvattnet det tog för hårt, sade hon. Någon gång senare sade hon att då hennes man redan förut tänkt att kanske det var bäst att sälja gården emedan de fingo slita för ont, och med tankarna derpå att han nu blef ensam torde han ännu mindre anse sig kunna skjöta gården. Och så bad

hon "att jag skulle hjälpa till så att barnen får behålla gården efter henne ..." och "att höet må säljas för att betala skulderna". Och sedan bad hon Pål Olof "att Erik Olof skulle få vara hos honom och att han skulle vara flink med honom". Och om Sven Paul sade hon, att som denne var liten då hon låg sjuk i lunginflammation m.m. förra gången. Varvid hans far då började taga hand om honom och sedan har han hälst velat hålla sig till far och af honom har han särskild omhuldats, och hon hoppas att han fortfarande skall se honom till godo. Sedan lämnade hon några små saker som minne till de närmaste. Och hennes Barn fick naturligtvis det bästa och käraste af småsakerna – det var mammas – sista gåva.

Som nämnd är kunde hon i det närmaste skjöta sig själf om nätterna hela tiden och tände själf på ljuset då hon skulle taga medicin eller något läskande. Men vid ett tillfälle bad hon Doktorn att slippa taga någon mer medicin om det ej var till någon nytta, ty hon förstod lika väl som vi, att hon ej hade lång tid kvar att leva. Och den 4de April kände hon sig mera klen, och bad att far skulle vara hos dem tills hon dog. Och andra natten hörde jag som låg i andra sängen att hon suckade över den svåra hostan och sade "Jesus gif mig tålmod", och sedan "tack gode Gud att Du låter goda meniskor hjälpa mig, tack gode Gud – och Jesus tag mig." En annan gång bad hon "låt icke ditt blod bliva förspilldt på mig, käre Jesus Kristus. Låt icke ditt blod bliva förspilldt på mig käre Jesus Kristus." En annan gång "jag hade längtadt efter Herrans nattvard" och då läs barnen 1902 gingo till nattvarden gick även hon. Hon önskar att Erik Olof vore så till sinnes som en kär yngling - H. syntes vara, vilken besökte henne.

Den 9de April kl 6 fm läste hon bönen Fader Vår, efter en stund bad hon, "hjälp mig då stilla" och jag tillade "på Jesu nåd – Ja, och för Jesu lidande och död, ja", och så fick hon

ett qvävnings anfall och föll i vanmakt. Och sände vi efter Mor och Pål Olof och Sven, men så återfick hon kraft att andas och sade att hon såg blåhimmelen och stjärnorna och om detta fortfarit hade det blivit slut. Sedan nämnde hon 2ne bröder som tvistade – de borde förlikas. På Långfredagen frågades, tror Du att Jesus förlåter Dig allt? Ja, Kan Du lämna Dig? "Jag tror, hjälp min otro". Efter en stund kom "oj oj –oj oj – och så käre Gud få je släpp a, käre Gud få je släpp a, dä svi bröste in i", sedan gav det sig och då somnade hon en stund, sedan bad hon "Jesus släpp mig icke, Jesus släpp mig icke, Jesus släpp mig icke – Jesus hjälp att jag icke be- drager mig själv..." Påskafton då hon hörde av lille Sven att de satt otjänliga saker på salsbodet (olikt hennes sed) sade hon "dä e de ene som int de andre". Och så kom hon ihåg att hon tillstyrkte att Per skulle vara med på järnvägsstakningen och sade att det var alldeles på tok och dertill så tog hon och

tvättade hans kallsånger på en söndag för resan, "oj oj Gud förlåt." Natten till Påskdagen frågade hon "varför kom ej den andra rövaren till nåd?" Sedan på natten "jag är, jag är halv död, det är därför jag är tyst, fötterna domna av – jag har ingen tro – jag är såsom död – hjälp mig att hosta, je vet int hur de ske vål oj oj, oj oj, oj oj ..." På påskdagsmorgonen önskade hon få omställt i sängen och ha den kortare, men hon tålde ej då vi skulle hjälpa henne. Sedan bad hon "håll int töcke stoj," ty skolbarnen m.fl. voro ej tysta. "Skall det bli slut nu? Hjälp mig, bed Gud att jag får dö idag, bed starkt att jag får dö." Sedan mor Brita hade hjälpt till att bädda om åt henne, så att det blef bättre på flera vis, sade hon det att hon nu måste gå hem för det och det. Men Kerstin svarade att "i haven alltid fattiga när Eder, men mig haven i icke alltid." Hon tänkte nog att slutet var nära-. Och så bad hon sin man att han icke skulle gå ifån henne. Och både nu och



*Kerstin Olofsdotters och Per Erssons gård Lugnet i Gåxsjö år 1890.*

förut led hon af hårt tal och buller och bad om stillhet. Emedan dörren till köket ofta stod öppen, för att få del av värmen derstädes, der det ej var litet buller av skol- och läsbarn m.fl. Och en viss besökande gumma tänkte allt för litet på sin skyldighet att vara någorlunda tyst. Ty en döende bör få vara i stillhet. Sedan började hon bedja "Fader vår" men bad mig fortsätta.

Natten till Annandagen låg jag i köket, hon hade fått ytterligare morfin till natten och hade väl ej så stora plågor, ty hon var tyst. Och hade icke heller tårt något av droppar, vatten eller mjölk. Men på morgonen bad hon hjälp mig, hjälp mig och tog emot vatten då det bjöds och på frågan om hon fattade vad som lästes svarade hon ja och talade något litet med oss till kl 10 fm. Och hon kände oss även sedan, men kunde ej tala. Och så kom hennes käre son Erik Olof och sade till sin mor "att han ville vandra på en god väg". Och då lade hon sina händer på hans båda axlar och såg ömt och moderligt in i hans ögon, men kunde ej säga något. Sedan då hennes man m.fl. kom in, såg hon på honom och på oss alla en och var flera gånger men kunde ej säga något. Natten till tisdagen kunde hon icke heller säga något. Och i följd av morfin låg hon i dvala eller sömn flera timmar, men dess emellan såg hon på oss vissa gånger. På tisdagsmorgonen den 14 April kände hon oss även. Men hon hade stora plågor och det syntes att hon ville ha hjälp och till slut märkte vi vad hon ville, varvid hon även själf hjälpte till, och så blef det bättre.

Kl 10 f.m. såg vi att slutet nalkades, och man kunde tänka att hon ej hade känslor och medvetande, men hon hade nog dessa ännu, ty hon drog linnen som trängde henne, ifrån halsen, strök bort sitt hår ifrån ansigtet, torkade ena ögat flera gånger, ty det var en liten bulnad i ögonvrån, lade ena handen under huvudet flera gånger då hon

själv lyfte upp detsamma, tog emot då hon fick några droppar läskande. Till slut räckte hon upp den ena handen men i öfrigt låg hon stilla. Och så afsomnade hon. Den 14 april 1903. I en ålder av 33 år, 6 månader och 25 dagar.

*Farväl, kära vänner! Det måste dock ske, att nu vi ej längre varandra få se.*

*Det kostar väl på. Men vår Faders behag. O, må det oss även behaga idag!*

*Han känner vårt bästa, och lyda vi må, och resdräkten taga, då han säger gå!*

*Menniska, av qvinna född, lever en liten tid, full av oro: Växer upp såsom ett blomster och faller af: flyr bort, såsom en skugga och haver ingen varaktighet.*

Sången 163 i Sions toner, var en av hennes sånger, särskild vid slutet.

### **Källor på vägen**

*Pilgrimmen lik i denna verld till fjärran mål jag skrider*

*Är trött af egen skuld och flärd och trött av dagens strider*

*Försmultit har i tidens lopp min resekost af mod och hopp*

*Jag är om hjälp förlägen och digna vill på vägen.*

*Då varsnar jag en onsdagsqväll Bethaniens by bland bergen*

*Och tvänne systrars stilla tjäll i afton rådnads färgen*

*Jag går dit in min vän är der hans sista vilopunkt det är*

*I morgon är han blifven förrådd och övergiven.*

*Det helga lugn den djupa ro från oro mig befria*

*Jag får i qväll med Mästarn bo hos Martha och Maria*

*Min son han säger fatta tröst, haf mod och vik ej från mitt bröst*

*Till verdens barn tillbaka du skall min nattvard smaka.*



Och torsdag randas i hans spår, jag vandrar genom dalen  
Och i Jerusalem jag står och gästar nat-  
tvards salen  
Han ger mig vin, han ger mig bröd, nu har jag reskost till min död  
Må aldrig jag förråda min vän i nöd och våda.

Nu kommer qval nu kommer ve, det är för mig han ängslas  
För mig han i Getsemane bedrövas, lider, fångslas  
Han såg på mig när bort han gick, jag glömm-  
mer aldrig denna blick  
Förneka ej han sade, det enda stöd du hade.

Han bar sitt kors det gryr en dag som kallas Långfredagen  
För min skull och jag vet det jag, Han skym-  
fad blev och slagen  
Der dör för oss på korsets stam, Du rena, heliga, Guds Lamm  
Att världens skuld försona, Guds son i törnekrona.

Här är den stora hemlighet som undgår världens visa  
Men som ett ödmjukt hjärta vet förhärliga och prisa  
Han led som fadren det befallt, Han gaf sig själf Han gäldat allt  
Och döden udden mister och templets förlåt brister.

Jag vid ditt kors står tyst och still och fäller pilgrims stafven  
Men snart med dina vänner vill jag bära Dig till grafven  
Begrav Du ock mitt lif i Dig, försänk i dina armar mig  
Mig ock din nåd tillstådje en helig Påskdagsglädje.

Nu har jag fått en källa klar i denna världens öken  
En stilla stjerna tindrat har i vandringsledens töcken  
Jag har Bethaninens hvila känt, jag fått ditt helga sakrament  
Med Dig jag dött – jag eger med Dig i döden seger.

Nu går jag stärkt mot målet hän, vad bryr mig menskors domar  
Jag skymtar snart bland palmers trän ett paradys som blommar  
Pilgrimen bortom grafvens port skall nå sin sökta valfartsort  
För evigt slut är tvånget, det första är förgånget.

C.D. af Virsén

Ett år förut afskref hon denna sång ur sin tidning (Vårt Land).

### **Erik Olofsson (Persson) i Lugnet**

Ja, åter har ett oväntat dödsfall inträffat då ynglingen, Hemmansägaren Erik Olof Persson i Lugnet helt hastigt ryktes bort. Och då han var oss alla mycket kär, är det även nu med sorg, jag anteknar några rader om honom. Erik Olof var son till Per Persson och hans aflidna hustru Kerstin Olofsdotter i Lugnet. Och föddes den 21 Septämber 1890 i sin moders hem den s.k. Hurtiggården der de hade sitt hem till dess de hunnit bygga sin nya gård som de kallade Lugnet, sedan fingo de sin andra son, Sven Paul. Och emellan dessa bröder har alltid varit kärlek och vänskap och de kallade varandra bror. Den nu aflidne lärde sig att läsa och annat godt medan deras moder lefde och deribland lästes även i Storbibeln der en mängd plancher gjorde den lille gossen ännu mera inträserat, tack vare modrens enkla förklaringsar. Och före hennes död den 14 april 1903 lofvade han sin mor, att han ville vandra på en god väg. Och detta har han hållit till sin död den 6 Mars 1913.

Någon har sagt att han ej varit sig lik, sedan han var på värnplikts öfning förliden sommar. Och derföre känner jag mig skyldig upplysa att varken hans broder eller styf-mor m.fl. har hört något sådant av honom och icke heller märkt något och så har han arbetadt lika flitigt som förr. Men kanhända han varit ännu mera tyst än förr. Men orsaken dertill var väl att det var påtänkt

att kanske han skulle taga emot gården i vår och kände sig ensam. Och då han icke heller hade sinne att deltaga i den tanklösa ungdomsyran, var han nog även i det fallet bra ensam. Och bror var ung och mor var borta. Orsaken till hans hastigt påkomna sjukdom var så att han den 27 sistl. Januari skulle arbeta upp en ny väg i den djupa snön vid Nysundbodarne och detta gjorde han mycket väl, såsom allt vad han gjorde, och blev dervid mycket svättig och utarbetadt. Och då han på qvällen skulle gå hem i den mycket hårda kölden började han känna sig frusen och vantarna voro som isknölar då han kom hem (enligt styfmors uppgift). Och hungrig som han var åt han nog så mycket av den framsatta köttmaten, som han ej brukade riktigt tåla. Och på natten fick han magplågor. Och andra dagen blef det ännu mera ont, så att han skulle flytta ned från Röstkammaren, dock ej till det varma köket, utan till den kalla inkammaren (hans styfmor frågade då om han ej skulle ombyta linne, men han svarade att det var väl obehöfligt då han ej haft det länge). Och under natten fick han hårda magplågor, så att mor Karin tänkte skjicka efter far och lillbror som voro i timmerskogen.

Men så kom Per Andersson till dem och han trodde att Erik Olof hade blindtarmsinflammation och förordade kalla omslag och plågorna blefvo mindre, varföre de ej skickade efter far m.fl. Och först på qvällen den 29/1 fingo vi genom andra veta att Erik Olof var sjuk och hade feber. Och genast gick jag till honom och Pål Olof skickade några pulver mot feber, men innan jag kom tillbaka var det för sent att telefonera efter Doktorn. Och då Pål Olof hörde att det var kallt der Erik Olof låg ville han att jag skulle gå tillbaka och flytta sängen. Men när jag kom var det mörkt, ty de hade lagt sig. Emellertid var det högst nödvändigt att gå tillbaka och flytta sängen och elda i rummet, ty sängen var hårdt fastfrusen vid väggen och golvet

af det vatten som förr hade runnit ifrån det enkla fönstret. Och i denna säng hade han legat föregående natt, då hans magplågor voro så stora. Och skulle även denna natt få ligga ensam i denna kalla och mörka plats. Jag stannade naturligtvis hos Erik Olof, för att hjälpa till vad jag kunde.

Andra dagen kom Doktor Ohlin som vid undersökning sade att han hade maginflammation och förordade omslag m.m. Men på fråga af Pål Olof om det ej vore bäst om han hade fått komma på Lasarättet, svarade Doktorn att han var för svag för en sådan resa, då det var så kallt. Erik Olof klagade ej nu över plågorna. Men sade, bara inte Sven Paul fryser ... så att även han blir sjuk. På lördagen den 1 Febr. kom hans far o bror hem. Och på söndagen hjälpte hans far till med ombyte af linne. Andra veckan stannade bror hemma för att hjälpa sin bror, men far for tillbaka till timmerskogen, ty febern hade gått ned något. Under 3dje



*Erik Olof Persson 1890-1913*

veckan för far åter till timmerköringen, men Erik Olof hade då högre feber. Och vi kallade åter doktorn som delvis förordnade något annat. Och då jag frågade om det ej var nödvändigt att Erik Olof fick komma på lasarättet, sade Doktorn att han hoppades att han skulle blifva återställd ändå, men tillade att han der kunde få bättre skjötsel.

När Per Ersson kom hem från timmerskogen på lördagen tyckte han och vi alla att detta kunde ej gå längre, ty han hade då legat i magplågor i nära tre veckor och det var alltför länge. På söndagen den 16 Febr. hjälpte Per Ersson sin son på lasarättet, men det var väl då för sent. Pål Olof telefonerade ofta till sjuksköterskan och Märit Pålsson och de tyckte att han blef bättre. Men när jag kom in på lasarättet den 27/2 var han mycket svag, ty de hade opererat honom på qvälen förut och pumpat ur magen betydligt med var. Och då jag frågade Doktorn vad sjukdom Erik Olof hade, svarade han att det var blindtarmsinflammation. En annan gång hade Grefve sagt att denne hade återgått med maginflammation och varbildningen fortgick. Sedan ville Pål Olof att jag åter skulle fara in till lasarättet och se till Erik Olof och han skulle bekosta resan. När jag då på söndagskvällen den 2 mars frågade Grefve sade han som förr, men tillade att man får väl hoppas medan han lever. När jag på måndagsmorgonen frågade Doktorn, var han något bättre, men jag tyckte att Erik Olof blev mer och mer matt, han hade icke heller ätit något nämnvärdt på fem veckor. Men han blev även nu glad då jag kom, likaså när jag talade om alla som hade hälsat honom och när jag lämnade några äx. av De Ungas Tidning. Sedan påminde jag honom om det dyrbara ordet "Se Guds Lamm som borttager världens synd", hvilket mottogs med rörelse. Och så tog jag förväl. Sedan fingo vi genom telefon höra att han blev sämre och underrättade hans far som var i timmerskogen och såväl han som bror för

genast till Erik Olof som blef mycket glad då far och bror kom till honom, och de voro ofta hos honom. Genom telefon fick Pål Olof höra att han även fått hosta och hostade upp mycken var, och ville då att jag återigen skulle fara till Erik Olof. Men jag ville dröja till dess hans far och bror kom tillbaka, ty jag trodde ej att slutet var så nära. Han avled den 6 Mars kl. 8.45 em 1913. Sista timmen var han mycket sjuk, ty även upphostningen av var tilltog, men han hade sans till slutet, och sade (emellan qvävningsanfallen) att de skulle skjutsa honom hem, men om han då tänkte att han ville dö hemma, eller att de skulle skjutsa honom sedan han var död, så att han fick vila vid sin kära moders sida, kunde de ej fatta. Hans sista ord var. Det är bra nu.

Efter hans död ville Doktor Grefve oppducera honom, ock det var så att han haft både blindtarms- och maginflammation och att den stora varbildningen i magen hade även gått upp i högra lungan och derigenom påskyndes döden.

Vi se nu efteråt att Erik Olofs sjukdom var redan från början allvarsam och att vi icke hjälpte honom som vi bort göra. Visserligen ville vi hjälpa honom så fort vi fick höra att han var sjuk, men flera omständigheter och förhållanden medverkade så som här ofvan är anteknad, och den tyste och tålmodige Erik Olof fick ej den hjälp han behöfde i rätt tid. Han som var älskat och avhållen av alla och Skoll. Andersson sade att Erik Olof var den bästa ynglingen. Och någon har sagt att han ej hade någon ovän på jorden och ännu mindre i himmelen. Och styfemor sade att hon varit i Lugnet i 3 ½ år men aldrig hört ett ont ord av honom. Och då hans halvsyster skulle döpas, var hans far borta, då åtog sig Erik Olof att gå till Pastor Palmblad m.m.

Söndagen den 16 mars bars han ut från sitt hem det s.k.l. Lugnet och ovanligt mycket folk hade samlats och deltog i sorgen.

Långfredagen ärnar man jordfästa honom i familjegravven vid hans moders sida. Ja, han blef ej långt efter sin kära mor. Vi hoppas att på honom kunna tillämpas Vish. Bok 4: 10, 11. Ty han behagar Gudi väl, och är honom kär, och varder borttagen ifrån lifvet ibland syndare. Och varder bortryckt att ondskan icke skall förvända hans förstånd, eller falsk lära bedraga hans själ. Salmen 119:5. Hur tomt är allt, vad verlden har, hur kort dess nöjen vara!

*Derföre liknas vårt liv på jorden vid en löpare, vid skugga. Vid gräs, blomster och hö, vid ett skepp, vid en vävspole. Och så är det sannerligen. Ty även när det bäst varit haver, så haver det möda och arbete varit. Men Gud vare tack, som gifver oss segern genom vår Herre Jesus Kristus. Ty våra s.k. goda gärningar kunna ej borttaga vår synd och skuld.*

## **Henrik Olofsson i Grötom och son, Olof Henriksson**

Min svåger Bonden Henrik Olofsson i Grötom Häggenås var andra son till bonden Olof Henriksson och hans hustru Anna Olofsdotter i Grötom. De voro sju syskon, 3 bröder och 4ra systrar . Henrik fick större gården i Grötom och blef gift med Sigga Pålsdotter i Gåxsjö Nyårsdagen 1855, då han var knapt 22 år och hon 24 ½. Deras äktenskap välsignades med 3ne barn: Olof, Pål och Anna Paulina. Pål och Anna afledo i barnåren, Pål föll ned från en stege cirka 1 ½ meter högt i kornladan då han skulle visa en annan huru de hade förbättrat tröskvärket och skadade dervid så illa hals och huvud att han afled inom några dagar (ja, så kan det gå, förut hade han fallit från mångdubbelt högre plats utan att skada sig något) den 12 Februari 1864, 5 år, 8 månader och 20 dagar. Och Anna Paulina den 16 Juli 1870, 5 år, 7 månader och 28 dagar. Djupt sörjd och saknad av sina föräldrar och broder samt morföräldrar och kanske då även i förra fallet av farmor m.fl.

Således började även för dessa sorger och motgångar bra tidigt. Emellertid var Henrik Olofsson i Grötom en begåvad och framstående man i många avseenden samt en driftig och beräknande bonde och kunde göra snart sagt vad han ville, samt byggde upp gården fullständigt och tog upp stora nyodlingar, jämte bortförande av en stor mängd stenrösar från åkrarne m.m. Bör dock anmärka att även hans hustru kunde skjöta sina åligganden. Henrik Olofssons framstående förmåga togs även i anspråk inom Kommunen och även utom den-samma. Deras son Olof Henriksson blev gift med en förståndig flicka av aktade föräldrar, nämnl. Brita Persdotter i Gåxsjö och ehuru hon hade svag hälsa såg det likväl lovande ut. Men som han hade fått gården m.m. började han dock långt förut visa ett mindre gott lynne, hvilket troddes härleda sig derav att han föll omkull i backen då han gick hem från fortsättningsskolan och slog sig då så illa i huvudet emot den hårda isen att han blef liggande sanslös.

Och sedan föll han ned ifrån höga hus och slog sig även då illa i huvudet hvilket allt samverkade så att han blef virrig i huvudet. Och i följd av sonens sjuklighet blev det många bekymmer i Grötom och icke minst för far och mor. Och slutligen måste den präktiga Grötomsgården säljas till utomstående, då ej någon af släktingarne ville köpa den. Men detta pressade Henrik Olofsson mycket hårdt. Och så måste slutligen föräldrarne låta bortföra sin son Olof till Uppsala Asyl för sinnessjuka. Och oaktat det kunde synas som att särskild Henrik hade ett lätt humör, kände nog även han sorgens och motgångens vassa törnen i sitt hjärta.

Sista gången han var till Gåxsjö var på sommaren 1905. Och utom att hälsa på, var målet för resan att plocka "mylta" och dervid unnade han sig knapt någon tid till vila. Och då någon sade att han var duktig, tyckte han själv "att han var bara en 'rafa' ta



en kär". Ty han kände väl själv huru han var. Och även denna resa var väl nog så ansträngande, ty han gick nästan hela vägen fram och tillbaka och så att trampa i de sank floarne. Och på våren efteråt gick han i hatt såsom en stilig man kan göra till kyrkan oaktat det blåste kallt, hvilket hade till följd att han fick ont åt huvudet och klagade ofta deröver. Han gjorde även några behöfliga resor till Östersund som icke heller bekom honom väl. Och så skulle han deltaga med en yrkesfiskare vid fiskning i Hårkan. Och detta, det ena med det andra, hade till följd att han blev mycket sämre och afled efter endast 3ne dagar den 7 Augusti år 1906 i en ålder av 73 år, 2 mån. och 23 dagar. Sörjd och saknad av sin hustru, samt släkt och vänner (och även Olof levde då). (av Enk. Sv. Ps. 451: 10 vers.).

Och vad gjorde jag för min svåger Henrik? Jag såg och uppskattade hans stora duglighet, och även hans brister och fel. Men



*Henrik Olofsson och Sigga Pålsdotter i Grötom, Häggenås*

vad gjorde jag för honom i hans många och djupgående sorger? Intet. Och vad gjorde jag för att draga honom till vår dyre Frälsare Jesus Kristus. Han som är den bästa vännen i all nöd? Intet, ja, intet. O Gud förlåt mig allt.

Bonden Olof Henriksson i Grötom var som nämnt är son till Henrik och Sigga och sedan syskonen avlidit var han ensam. Och erhöll skolundervisning i Gåxsjö Rothskola men huvudsakligen i Häggenås folkskola och fortsättningsskola och var en begåvat yngling. Men en gång då han gick från den senare under isvintern 1874 hade han sprungit i backen sydost om gården och dervid fallit omkull och slagit sig så illa i huvudet att han blev liggande sanslös på platsen, man vet ej huru länge. En tid derefter föll han ned från den höga kornladan i Sörgården och slog sig nästa lika illa i huvudet. Dessa hårda slag hade nog en skadlig invärkan på hans lynne (sinne). Men han var dock liflig och förståndig. Och så blev han gift med Brita Persdotter i Gåxsjö. Och det syntes någorlunda lovande och de välsignades med 3ne Barn: Sigga Elisabet, Henrik och Anna, hvilka dock dogo medan de voro små. Till mycken sorg för föräldrar och deras föräldrar m.fl.

Emellertid hade Olle blivit delägare i Kvarn- och Sågverket vid Högbron och under bygget derstädes var han ofta med och körde m.m. och slet mycket ont. Men så föll han ned från det höga huset och slog även då illa huvudet m.m. Dessa upprepade hjärnskakningar m.m. invärkade mer och mer störande på hans förstånd. Och så blev hans hustru sjuk, och dervid förvärrades en gammal åkomma. Så att hon måste söka bot i Stockholm m.fl. ställen. Varav han torde bliva ännu mera orolig och på samma gång tyst och sluten. Vartill även sömnlöshet torde bidra. Och så avled hans hustru Brita Persdotter den 15 Nov. 1887 i en ålder av 29 år, 7 månader och 22 dagar. Sörjd och saknad av mannen, samt föräldrar, syskon och vänner. Och efter hustruns död blev det

icke bättre vartill hans ensamhet vistelse uppe i Röstkammaren jämte sömnlöshet medvärkade. Han gick ned till sina föräldrar och åt samt drack mycket kaffe, och kunde då även utföra några små tjänster såsom att bära in ved och vatten m.m. Och så gick han vanligen upp i kammaren tillbaka. Och det var ej mycket som inträserade honom, utom att taga ut sjuka tänder. Då var han genast färdig och hade alltid tänger som passade, ty han hade många som han fått tag i av sin kusin tandläkare V. Olander i Uppsala.

Emellertid gick det någorlunda bra under flera år, oräknad några uppträden m.m. som han hade med sin far och det var icke heller någon som han tålde så klen som sin far. Men slutligen vågade man ej ha honom hemma och ansåg rådligast och säkrast att föra honom till anstalt för sinnessjuka. Och sände honom då till Uppsala Asyl (ej dårhusavdelningen). Men han var ej aldeles bortkommen i förståndet utan hade reda på allt, och särskilt på sina många tillhörigheter. Och var mycket orolig och misnöjd över att nödgas vara innesluten på Asylen. Han ville hem för att även få taga reda på sina pengar m.m. Och hans kusin V. Olander i Uppsala sade i ett brev att "Olle var något för slug att vara tillsammans med sådant folk." Och fru Olander hade Olle sagt att "han funderat på att försöka rymma hem, men han viste ej huru landet låg och huru det skulle lyckas att fara skogsvägar, utan att stöta på de stora åarne m.m. och om han då drunknade skulle han anses som en självspilling". Och tillade, att "fick han ej återvända hem, fans det ej någon rättvisa till". Han hade uppfört sig väl på asylen, så att han varit berättigad att få fara hem. Men alla hans böner derom förblevo utan värkan. I följd af hans uppförande och vissa yttranden medan han var hemma, vågade man icke låta honom komma hem. Och att han lofvat köpa sig ett hem på något annat ställe, lämnades även utan afseende.

Och vid besöken hos Olle på Asylen och genom bref han man fått olika intryck beroende av flera orsaker. Och då jag besökte Asylen var han, och troligen även någon mer af de bättre passienterna ute på arbete sent på höstkvällen. Men överläkaren skickade genast bud efter Olle, ty V. Olander följde mig till Asylen. Och när Olle kom hälsade han på mig mycket vänligt och frågade om han då skulle få följa med hem, men då jag svarade det jag endast kommit för att se efter huru han hade det, och lämna fram några småsaker från hemmet, men han tog ej emot desamma, och sade, skall ni ha mig här längre så fick jag taga det tillbaka. Och så vände han sig till V. Olander och sade att det var han som narrat honom hit. Och med detta förhöll det sig så att man hemma med hjälp af Olanders sade att denne ville att Olle skulle komma till Uppsala och så för han villigt.

Emellertid gick jag ensam till Asylen andra dagen för att få tala något mer med Olle, och se vad han gjorde. Och även andra dagen hälsade Olle vänligt och på frågan vad han tyckte om arbetet, svarade "ja vi äro några dyngträlar". Ty de måste arbeta flitigt med tungt arbete, för att tjäna sig äxtra kaffe och smörgås, ty annars fingo de mindre. Och det föreföll mig som att Olle med flera fingo slita bra ont. Och Olle fick ej stå och tala med mig så länge vi önskade, utan blef tillsagt att återtaga arbetet, hvilket han genast gjorde. Dock förut bad han många gånger att få följa mig hem. Och när Ombudsmannen gick förbi bad han även denne att få fara hem. Ja han talade förståndigt och bad kanske tio gånger att han skulle få följa mig hem. Men då jag ändå skulle taga avsked av honom, vände han sig åt sidan. Och så måste jag gå med tungt sinne, och när jag gått ett stycke och såg tillbaka tog Olle på sig en ny börda och sedan såg jag aldrig Olle mer. Stackars Olle och stackars Far och Mor.

Och sedan har jag ofta kommit ihog Olles sorgliga läge och undrat om det ej med en del av hans förmögenhet kunde ha bereds honom plats på ett ställe der han ej behöft utföra så tungt arbete för att erhålla den mat m.m. han ansåg sig behöva. Eller ock om han fått vara på något ställe inom hemorten der han fått hava mera frihet även i arbetet, samt fått ha något av sina tillhörigheter.

Och vi tänkte om vi skulle ha försökt taga honom till Gåxsjö. Men då vi hade Gästgifveri torde vi ej få ha någon som ej var fullt normal i gården. Och dessutom framställde hans far den frågan om vi kunde ansvara för att han icke gick hem till Grötom. Och även de flästa rådgifvarne ville ej flytta honom på något annat ställe, och ännu mindre försöka ha honom på något ställe här på orten. Och kanske de hade rätt? Slutligen fingo vi höra att Olle fått lungsot, vartill torde ha bidragit hans många olikartade sorger och inspärningen och i anledning deraf uppkom ett förslag att förmyndarne borde i samråd med hans mor (fadren var nu död) samt läkarne vid asylen taga i övervägande om han ej kunde flyttas till hemorten sedan han nu blifvit sjuk och svag. Och ej kunde vara så farlig? Men även detta förslag lämnades utan avseende. Sedan efter ett besök på Asylen förklarades att han hade det så bra, att det ej kunde bliva bättre. Och detta kunde nog delvis vara sant. Men jag undrar



*Siggas och Henriks gård i Häggenås, denna mangårdsbyggnad är numera riven.*

om det varit någon af deras pojkar, om de även då hade haft samma åsigt? Emellertid har Gud förbarmat sig över Olle och gjort slut på alla hans lidanden. Och på samma gång lyftat av en tung börda från hans egen mor. Samt släkt och vänner.

Förlåt oss Gud för Jesu Kristi skull, allt vad vi felat emot Olle.

Olof Henriksson i Grötom afled vid Uppsala Asyl fredagen den 21 Februari 1908 i en ålder av 51 år, 5 mån. och 21 dagar. Djupt sörjd av sin mor, samt släkt och vänner.

*Ej mer, lik en förlorad son, jag drifts kring fjärran länder.*

*Min själ, som längtar härifrån, till Fadren glad hemvänder.*

*Han möter mig så kärleksfull. Benådar mig för Jesu skull.*

*Och fröjd det blir i himlen.*

(versen av hans mor)

### ***Hustrun och modren Sigga i Grötom***

Då jag förr anteknat ett och annat om våra förfäder och föräldrar och familjemedlemmar m.fl. vill jag nu tekna några rader om min syster Sigga som var född den 6 Juli 1830 och afled den 11te december 1917, öfver 87 år. Våra föräldrar Pål Ersson och Karin Larsdotter i Gåxsjö började tidigt att lära oss läsa i våra kristliga barna böcker jämte Psalm- och bibelverser och höll oss så långt de kunde till goda seder och min syster talade om sedan hon blef över 80 år och sängliggande att då hon var tjugotre år var hon till kyrkan (i Hammerdal) sjutton sönd- och helgdagar i en följd. Men vi fingo även delta i arbetet redan som små barn, varaf här må nämnas att hon fick, eller kanske rättare måste, följa far eller mor vid fiskning redan förr än hon var tio år och huru det vis-a gånger kunde gå till vid sådana fisketurer må särskilt nämnas att hon följde mor till Lomsjön (medan Gåxsjön ännu var isbelagd) ty fisket i Lomsjön liksom i Gåxsjön var mäst

gifvande de första dagarna den var öppen. Men att komma dit och tillbaka var mycket svårt, ty det var ej någon väg på den tiden, men så mycket mera vatten och även snö. Ja de kommo dock till fisket men under natten måste de ligga på landbacken, nära Lomåns utlopp, och så talade hon även om att hon kände att jag sparkade (rörde mig) i min moders lif. Ja, det gick långt, då en hafvande qvinna vars tid var så långt framskriden, ty jag är född den 5 Juli 1840, således cirka 40 a 50 dagar efter denna fisketur. Och det var det ej nog med att de måste gå i snö och vatten, utan de skulle bära näten och även fisk vid hemresan. Dylika resor torde dock höra till undantagen även på den tiden. De tålde dock mycket mera då än nu och mor lefde till dess hon var 83 år, 3 mån. och 3 dagar gammal och min syster Sigga till dess hon var 87 år, 5 mån. och 5 dagar.

Men mor ansåg sig väl tvungen att göra denna fiskeresan emedan far var vid "Sågen" ty delägarne i Hurtigsågen hade var och en sina dygn och sedan skulle våran arbetet och fiskningen i Gåxsjön börja och detta samtidigt. En anna gång då det var minst lika svårt, fick Sigga följa vår far och fiska "väst i sjön" några dagar förr än den gick upp i sin helhet. De måste således gå omkring d.v.s. söder om Gåxsjön i vatten och snö och bära sina nät en sträcka af cirka 3/4dels mil och icke heller der var någon väg utan en "stig" på hårdlandet och på myror och skogsråkar som väl utgjorde mer än hälften af väglängden fick man leta sig fram så godt man kunde, och dervid gick min unga syster endast i några gamla strumpor utan skor eller tussar och något ombyte hade varken hon eller far då de kommo fram till båten och ute måste de ligga. Ja, det var så på den tiden, men de fiskade bra och det var väl vid denna fiskeresan som de fingo 300 st. smärtingar på ett enda nät, men när de kommo hem med båt och fisk m.m. skulle Sigga hacka i åkern d.v.s. hacka bort ogäset vid våran arbetet så som allmän sed var på

den tiden. Men hon var då så styf i lederna och kroppen att hon endast med stor möda kunde komma ut på åkern och måste sluta. Hon hade fått nog för denna gång, ja, de kunde blifva sjuk även på den tiden då de gingo alltför länge i snö och vatten m.m. men hon blef frisk och växte upp trots dylika resor m.m. Och när hon var 17 år började hon vara nästan ensam i fäbodarne d.v.s. hon skulle "jet" nästa alla dagar både kor, jitter och får och dervid sticka och sy, samt skjöta dem hemma. Och de hade vanligen flera kreatur i varje gård då än nu. Och de skulle koka både jet- och komissmor, hvilket hufudsakligen skulle ske under nätterna.

Visserligen började jag liksom mina jämnåriga i Nolgårdarne biträda butörsserna med vad vi kunde göra såsom att "räns fjöse" och bära vatten och kanske kok missmör m.m. Men min syster hade väl liten hjälp af mig åtminstone de första åren. Under vintern fick hon ha mera frihet och dervid sydde hon 3ne sängtäcken, d.v.s. hon sydde med ullgarn på stramalj (hampgarn af egen tillverkning). Och dessa täcken blefvo beun-



*Sigga Olofsdotter 1830-1917*



drade af många ty de voro ett mästervärk på den tiden, och torde tåla en jämnförelse med nutidens, om ej i finhet så dock i beräkning m.m.

Under åren 1853-54 blef det en stor rörelse till andligt uppvaknande både bland unga och gamla ej blåt inom Hammerdal utan vida omkring. Och många blefvo lefande kristna varaf en stor del flyttadt hem och några äro kvar (lefva) ännu. Och Sigga såväl som alla andra blefvo påverkade af Guds Ande, men hon kom ej till någon afgörelse för sanningen. Vartill även torde bidraga valet af blifvande make. Och hon valde Henrik Olofsson i Grötom med hvilken hon blef gift Nyårsdagen 1855 och brölloppet firades med spel och dans m.m. enligt sed i Häggenås, och såsom det förr varit sed även i Hammerdal. Ja, vigseln skedde på kristligt sätt, men äktenskapet (sedan) började tvärtom. Men Henrik Olofsson var en framstående, glad och begåfvat man som kunde göra och utföra kanske mer än någon annan, varaf den nya gården och de stora odlingarne även var ett bevis. Varvid hans hustru var ett kraftigt och godt stöd och kanske ett mönster i arbete och omtanke om husets bästa. Ja, båda två voro punktliga och hade god reda på sina saker. Och derföre kunde utföra så mycket utan stora inkomster. Och gamle Larsson i Grötom sade att om man hade något ärende till dem, nog fick man gästa något af Sigga, och Hans Persson i Häggesta talade om sedan Sigga måste lyftas, att då hon i sin krafts dagar skulle så åkrarne kunde hon utan hjälp kasta på sig  $\frac{1}{2}$  Tunna korn och bära till de platser hon behöfde detsamma.

Då hon genom giftet med Henrik hade en stor gård hade de nog göra med denne och var derföre nöjd att afstå sin andel af farsgården (Hurtiggården) i Gåxsjö emot endast (2.000) kronor (*idag över 100 000 kr*) i utlösen, hvilket var allt för litet emot det värde de sedan stigit till. De fingo 3ne barn: Olof,

Pål och Anna Paulina. Pål afled då han var 5 år, 8 mån. och 20 dagar i följd af att han skulle visa en annan gosse huru de hade tillbygd något i trösvärket och föll då ned från 3dje pinnen å stegen och bröt illa halsen och lefde blåt några dagar, förut hade han fallit ojämförligt mycket värre men då gick det bra. Paulina föddes sedan och afled endast 5 år, 7 mån. och 28 dagar gammal och det var en stor sorg för föräldrarna m.fl. efter dessa begåfvade barn.

Olle var även visserligen begåfvat men kanske icke lika sympatisk och olyckan ville om man så får säga, att då han gick hem ifrån fortsättningskolan under isvintern 1874 föll han omkull i den höga backen och slog hufvudet i isen så hårt att han blef liggande sanslös bra länge, något år derefter föll han ned från kornladan i Sörgården och slog även då illa huvudet. Sedan blef han kanske något sluten och möjligen något tvär emot sina föräldrar. Och så blef han gift med Brita Persdotter i Gåxsjö och hon födde 3ne barn Sigga Elisabet, Henrik och Anna, men de afledo medan de voro små. Under samma tid hade han blifvit delägare i Qvarnbygget m.m. vid Högbron der han tog värksam del i arbetet. Men så föll han ned ifrån det höga huset och slog återigen hufvudet m.m. Och vid denna tid blef han mer och mer underlig till sinnet och så en tid derefter afled hans hustru. Och sedan blef det ännu sämre med honom. Så att de måste sälja gården, och både det ena och det andra blef en smärtsam och mycket tung böra för föräldrarne m.fl. Och det blef slutligen så att föräldrarne hörde och såg så mycket af sin son, Olle, att de började frukta för sitt lif (i synnerhet fadern). Och så måste de låta föra honom till Asylen för sinnes sjuka i Uppsala, der han visserligen uppförde sig väl på alla vis och bad att få komma hem, men de vågade ej låta honom komma och så fick han lungrot och Afled derstädes. Och Henrik Olofsson själv afled – förut.

Ja, så blef då Enkan och modren ensam kvar i Grötom med alla sina sorger. Och utom de nämnda hade hon äfven en annan familjesorg före de sista sorgerna. Och någon gång hade hon teknat sitt namn under 2ne verser i psalmen 47 hvilka här anteknas.

*Jag usle mask och vandringsman på tunga  
lefnadsvägen,*

*jag söka vill mitt rätta land, i bön och möda  
trägen.*

*Här har jag ingen säker ort, men bortom  
mörka grafvens port min fristad är belägen.*

*Mitt rätta hem i himlens höjd, och icke här  
jag finner.*

*Ty världen med sin falska fröjd som blom-  
stret snart försvinner.*

*Mitt lif en skugga är, en dröm, bortlöper has-  
tigt som en ström, som regn i jorden rinner.*

Emellertid var förhållandet mellan Henrik och Sigga godt varaf följde att de även upprättade ett ömsesidigt tästamänte medan de voro någorlunda frisk båda två. Men mannen ådrog sig en svår förkylning och sedan tillstötte andra dylika m.m. varaf döden följde efter endast 3ne dagars hårdare sjukdom den 7 Augusti 1906 i en ålder af 73 år, 2 mån. och 23 dagar. Deras sista barn, son, Olof Henriksson afled i Uppsala den 21 Februari 1908 i en ålder af 51 år, 5 mån. och 21 dagar. Och båda två, hennes make och son sörjdes djupt af Enkan, och modren samt andra släktingar och vänner.

Sedan blef det bekymmer om den efterlämnade lösa Egendomen efter son Olof som delades i två lika delar, emellan modren och sonhustruns arfvingar i Gåxsjö. Och som Enkan var innehafvare af det ömsesidiga tästamäntet, som torde ha upprättats under muntligt aftal om huru det sedan skulle förfaras var ett tästamänte av Enkan (behöfligt) och dessutom påminde väl någon eller några af mannens släktingar om ett nytt tästamänte och det säges att de ville gå Henriks broder, Eriks arvingar förbi emedan

han genom köp af sin broder O. Olander blef ägare af den ena gården, och att de som gingo ut ur gårdarne fingo mindre, och att Sigga samtyckte till detta förslag och upprättade sitt tästamänte derefter. Och ungefär samma rådgifvare drogo sedan försorg om att hon kom under förmyndare att en liten ändring ej skulle kunna ske. Första gången de påyrkade att hon skulle lyckliggöras med förmyndare satte jag mig derimot under påvisande att hon varken slösade eller slumpade bort något och att hon själf hade god reda på sina tillhörigheter m.m. Och att en god man för henne var nog. Men cirka ett år derefter kom man med nya yrkanden om förmyndare, framhållande åtskilligt, gaf jag mitt bifall, sedan Sigga skrifvit på en ansökan derom och hvilka hon ville ha dertill. Och dermed var all möjlighet till moderation af det delvis orättvisa tästamäntet omöjligjord.

Men vid slutet af att Sigga kunde tala något, satt hennes svägerska Enkan efter Erik i Sörgården hos Sigga såsom flera gånger förut och de höll i varandras händer och Guds ande värkade så på dem att de bad varandra om förlåtelse under ymniga tårar, men sista gången de höll i varandras händer mycket längre än vanligt men Sigga kunde då ej säga något. Och jag tänkte många gånger att Sigga som mindes så väl allting, med oro och sorg kom ihåg att hon gått Eriks Sterbhus aldeles förbi. Och sjuksköterskan Kattarina talade om att då hennes gamla rådgifverska kom för att hälsa på Sigga var



*Sigga blev sängliggande under sina sista år.*

det gamla och intima förtroendet från Siggas sida totalt borta. Ja, den arbets- och ordningsamma Husmodern Sigga i Grötom hade utfördt sitt dagsarbete och måste intaga sängen. Men kunde en tid delvis hjälpa sig själf, men nu under cirka 3ne år har hon knapt kunnat hjälpa till något, utan måste lyftas och ansas som ett barn. Men har dock endast vissa gånger haft större plågor. Men det blef nog drygt för henne att ligga så lång tid. Och då dertill kom att den nya husmodern i gården kunde tala så högt att Sigga hörde det att hon lefde nog så länge då hon nu ej var sig eller någon annan til nytta. Ja, så kan det blifva till slut även för de värksammaste (och bästa).

Och i andligt afseende var det även svårt för henne ty hon kände lagens dom i samvetet öfver sig. Men vågade ej tillägna sig nåden genom Jesus Kristus ty hon var så syndig på alla vis. Men det blef dock så under sista tiden, året, att hon öfverlämnade sig så usel hon var, och tog emot nåd för intet för Fräl-sarens lidande och död för henne. Och bad även då till Gud att han skulle komma och förlossa henne. Och sedan hon sista gången talat om sin förtröstan på Guds nåd för Jesu skull och bedit att Gud skulle komma och taga henne talade hon ej mer, utan endast liksom viskade efter några sekunder, Katrina Katrina (namnet på hennes vårdarinna). Sedan låg hon liksom i en dvala under nära säx dygn då lifvet sakta upphörde. Tack kära syster för din omsorg för mig då jag var ung och barn m.m. Och för allt. Gud giv att vi få mötas på ett bättre ställe. Å hennes sorgbrev är citerat, Ps 484 v 4 enligt Katrinas förslag.

### ***Något om underteknad Olof Påls-son i Gåxsjö m.fl.***

Då jag förut tagit mig före att antekna ett och annat om våra förfäder och mina föräldrar, min förra hustru och våra barn, samt andra anförvanter och släktingar. Och nu senast några rader om min nu aflidna Syster Sigga (jämte andra antekningar) må

jag nu slutligen antekna något om mig. Men om den verkliga bilden med vandraren kan väl andra bättre dömma och skrifva.

Mina föräldrar voro Pål Ersson och Karin Larsdotter i Gåxsjö. Vi voro endast 2ne syskon. Min syster Sigga var född den 6te juli 1830 och jag den 5te juli 1840. Från mina första barnaår, då jag var endast 1, 2 och 3 (ett, två och tre) år, mins jag ännu några enstaka fall och förhållanden och vissa personer, varaf en del voro goda, men icke alla d.v.s. jag tyckte så. Och när jag börjat mitt 5te år fick jag börja att gå i skolan hos en by "skolmästare" som fått tillnamnet Träben Anders. Men första dagen blef jag led att "sitta inne" och bad att få gå ut, men sprang då hem "luflös" och bad att få läsa hemma. Men min syster som var ensam inne följde mig genast tillbaka. Och sedan gick det, ty han var särskild flink med de små. Men då han sade att jag skulle "räken ol-a" (läsa a, b, c) förstod jag ej hans mening och började 1, 2, 3 o.s.v. Men jag kunde nog läsa A, B, C. Mins även att skolan fortsatte till kl 7 a 8 på qvällarne, och att vår dräng Olof Gärdlund kom en mörk höstkväll och bar mig hem Qvarnsäck (på ryggen).

Andra året fick vi en annan skolmästare Fan-junkar Lagerstädt. Och bland annat som jag minns från den skoltiden var hans historier under rasterna och särskild om hans delta-gande i striderna mot Ryssland, och huru han kunde finna Ryssarnes kulor i sina fickor. Och att vi skulle läsa några rader vardera af qvällbönerna till afslutning, sedan vi voro väl uttröttade, sådana byskolor fortsattes cirka 2 a 4ra veckor i varje by, och vi voro glada att få vara med.

Sedan Folkskolläraren L.A. Flygt kom till Hammerdal var jag 3ne terminer hos honom först i ett litet hus i Svartback i Åsen, och sedan i "Högandals folkskola" i Mo när den blef färdig. Under skoltiden på Åsen var jag hos min goda moster "Johannis Imbar". Och i Mo fick jag och 3ne pojkar från Borgvat-

tnet bo i skollärarens kök. Och på den tiden fingo s.k. monitörer (elever som instruktörer) hjälpa Folkskollärerne med förhör af hemläxorna och särskild då vi stodo i cirklar omkring väggtabellerna för att lära oss stafva och läsa rent. Och med denna anordning följde även att vi ej behöfde slarfva sönder så många böcker, då vi skulle lära oss läsa. Det medelades visserligen icke heller undervisning i så många ämnen som nu. Men vi fingo lära det lilla någorlunda väl, och det var att "läsa rent" och om möjligt felfritt, samt att lära lilla och stora katekesen med språken, jämte bibelshistorien utantill. Men att räkna, skrifva och läsa på kartan kunde bero på om föräldrarna ville eller ej. Gymnastik var mera tillfälligt, men sång öfvades flitigt. Och vi fingo sjunga ej blott Psalmverser utan även andra goda verser. Och både det ena och andra invärkade godt på barnasinnets. Och särskild afslutningstalen vid äxamen invärkade djupt på oss, ty vi älskade vår lärare och undervisningen.

Och många af oss hade nog velat fortsätta längre. Men jag slutade skolan såsom många andra innan jag fylde älfva år för att deltaga i arbetet hemma. Under flera föregående och 2ne efterföljande somrar var jag hos min syster Sigga i fäbodarna för att hjälpa henne med vad jag kunde, såsom att "räns fjöse", samt kok "surmissmor" (af ko) och bära vatten samt "rask" ihop någon skräp ve ifrån skogen och det sista hufvudsakligen för att ställa till myrök för fåren m.fl. på "jal-an" (gårdet) (som sedan, dermed, skulle blifva bovall). Sista året jag fick vara i bodarna d.v.s. första året vi voro i Nysundsbodarne och hade nyskiftena måsta jag på hösten jet fåren i det mörka, steniga och okända skiftet. Och Sigga, samt Kerstin och Anna Brita på Bränna skulle jet kor och kalfvar samt jitter. Vi måste vara så många i Nysundsbodarne för att kunna vakta kreaturen så att de ej gingo in på sina gamla betesmarker, ty gårdesgårdar voro ej i bruk på den tiden, åtminstone ej inom byalagen.



*Ambulerande lärare i bondstuga, teckning av JZ Blackstadius, Svenska Skolmuséet.*

I båda gårdarna hade vi tillsammans minst eller cirka 30 st. kor, 30 a 35 st. jitter och 50 st. får om vi medräkna kalfvar, killingar och lamm.

Sedan jag slutadt skolan fick jag vara med i litet af varje såsom att fiska och köra samt passa upp, men dessutom fick jag taga mig till med vad jag ville och det sista var väl kärast. Och bland annat satte jag ut många ripsnaror och fick cirka 100 st. fjäll- och dalripor under vintern och på våren satte jag ut 2ne räfsaxar och fick en räf, samt beröm särskild af farfar, som även köpte några ripor för 8 skilling (*idag 2012 cirka 10 kr*) styck, annars fick jag 6 skilling per st. Under vintern 1853-54 fick jag påminna mig vad jag läst i hemmet och skolan, samt utföra nätbinning af cirka 150 famnar (*270 meter*) nät varaf en del voro mycket finmaskade, dessa sysselsättningar hörde dock hufvudsakligen till qvällarbetet, ty vi pojkar ville och måste vanligen hjälpa till med arbetet ute om dagarna. Under vintern och våren 1854-55 gick jag och läste för Pastor O. Brundel i Hammerdal, vi voro 46 barn deraf 20 pojkar. Och vi fingo då lära oss ytterligare nära 50 Psalmer och 165 bibelspråk utantill. Och konfirmations undervisningen avslutades vid midsommar. Men dermed var det slut med den bästa tiden. Ty vi ynglingar skulle enligt sed och ordning arbeta flitigt och på hösten



blef vi utan dräng, varaf följde att jag även skulle hugga ved i skogen och draga ihop de tunga stockarna, som dock ej var mer än cirka 6 alnar (cirka 3, 5 meter), ty vi körde ved på finnslädar.

Men utom det vanliga arbetet, ville nog mina föräldrar m.fl. såsom mormor och syster Sigga hålla mig till sedlighet och Gudsfruktan varaf även kan nämnas de Kristliga bönerna i A.B.C. boken samt lilla och stora katekesen och bibliskan och så fick jag läsa högt i bibeln och psalmboken under qvällarne. Och så fick jag ofta följa till kyrkan i Hammerdal från och med ett a två års ålder till dess jag konfirmerats. Samt att då vi ej kunde komma till kyrkan, särskild höst och vår skulle vi följa i böna på sönn- och helgdagar då man läste en predikan och sjöng psalmer. Och jag fick ofta mer eller mindre starka intryck af Guds Ande. Och särskild under den stora väckelsen under åren 1853 och 54 fick jag starka intryck af sanningen och detta kanske kraftigast genom sången. Och vid confirmationen. Men jag kom icke ändå till någon hel afgörelse för sanningen. Ty det var mycket af det jordiska och förgängliga som ville intaga första rummet i mitt hjärta, men dervid kunde jag bedja till Gud att icke lämna mig i ett vrånkt sinne. Men det var och är dock så att det sinliga, denna världens väsende är mera begärligt för vår natur. Och det sannas att människans uppsåt är ont allt ifrån ungdomen. Och jag kom mer och mer in i de syndiga nöjena, men jag var ofta orolig, hälst då jag var ensam, och då jag hörde Guds ord och kristlig sång. Och vad som drog mig till Ungdomsvännerna, var väl icke minst att min älskade Gunilla min kära barndomsvän även var med. Men så vid en väckelse inom orten blef hon väkt och kom till tron på Jesus sin dyre frälsare. Och även jag blef starkt påverkat af sanningen, men kunde "icke då" taga det afgörande steget, ty då skulle väl folket tänka att det var för henne jag blef kristen. Och höll mig borta cirka 1 ½ år. Men under denna tid, det

var väl på hösten 1858 stod jag och tittade på stjärnorna i en klar höst qväll och fick då se en stjärna i nordost vid horisonten som hade en liten tagg och blef ännu mera orolig (men fick sedan veta att det var en Kommet och den lilla taggen blef stor år 1859).

Och vid samma höst var jag som vanligt i böna och den som då läste, Erik Gärdlund, sjöng till slut en ny sång, "kom min vän och låt oss gå upp till Sions gårdar, ingenting dig hindra må o.s.v." som gjorde ett djupt intryck på mig. Och så efter någon tid kom Pastor O. Hedin i Hammerdal till Gåxsjö och höll husförhör och vid bibelläsningen tog han 9de kapitlet i Apostlagärningarna der det bland annat står huru motståndaren Saulus blef omvänd och detta invärkade så, att även jag ville komma in på rätta vägen, huru det än blir med allt annat. Och detta var något nytt för mig. Och efter några dagar fick jag nåd för allt genom tron på Jesus Kristus min Frälsare. Och har sedan velat hålla mig till densamme trofaste frälsaren. Men ack huru klen har det icke ofta varit med både tron och trons frukter. Och jag har ofta staplat af ifrån den rätta vägen. Ja än har det varit det, och än något annat som dragit mig och jag har intet i mig att åberopa men mycket att afbedja Gud miskunda Dig öfver mig syndare för Jesu Kristi skull och led mig närmare Dig nu, och under de återstående dagarna af mitt lif.

### ***(Om den blivande hustrun Gunilla Olofsdotter)***

Och om min barndoms vän som blef min hustru vill jag antekna att det var en lång tid som vi knapt talade något med varandra. Och sedan även jag blifvit troende dröjde det nog mer än ett år innan vi kommo att tala enskild med varandra, oaktat vi voro närmaste grannar. Och jag även viste att hon hade flera friare, men jag var blyg både emot henne och hennes föräldrar. Men så vid en resa från ett bröllopp i Ottsjön, körde vi ensamma ett litet stycke och då tog jag

mig mod att säga, att det var väl nu försent. Varpå hon svarade, att det var nog som det har varit, d.v.s. att fastän vi aldrig talat med varandra om något äktenskap, ja icke ens att vi höllo af varandra, så var det nog så ändå från hennes sida. Och hon hade väl alltid förstått att det var så även från min sida.

Och tack vare båda våra mödrars behjälplighet blef jag gift med min barndomsvän Gunilla Olofsdotter i Västgården den 30 mars 1862 då jag var 21 år, 8 mån. och 25 dagar. Och hon 22 år, 1 mån. och 24 dagar. Och under det stora brölloppet begagnades Guds ord och Kristlig sång vid gemensamma andaktstunder och af vissa även dessutom. Men det förekom väl även onyttigt tal m.m. Och det vore väl icke underligt af så mycket folk och så mycken god mat, jämte kaffe och the, samt något litet vin. Vid den sedvanliga "begåfningen" fingo vi en pokal och 4 skedar af silver samt en "Storbibel" och cirka 900 Kronor (*idag nära 50 000 kr*) samt i skickningar af frånvarande släkt och vänner 204:02 Kr och sådana kunde variera från 50 o 37 öre till (tio) Kronor dock vanligast 1 a 1:50 (*idag 50-75 kr*). Min farbror Olof Ersson i Backom, Ottsjön och hennes morbror Olof Karlsson i Bye sände tio kronor vardera. Och under brölloppet kom en resande ung Lapp och denne förärade oss en Renskalf som vi fick slakta några år derefter. Och många gaf och sände matvaror m.m. Summa 1.104:02 (*idag nära 60 000 kr*) var efter senare penningvärde minst 2.000 Kronor.

### **(Som bonde på Hurtiggården)**

År 1863 lämnade far och mor ifrån sig gården m.m. och då min syster afstod sin andel af gården emot (2.000) Riksdaler (*idag cirka 110 000 kr*) i utlösen, och att vi naturligtvis skulle lämna födoråd till mina föräldrar och mormor. Min systems utlösen var således mycket liten, med det var så att de som fingo stanna hemma fingo alltid mer än de som måste ut. Ja, vi fick gården som var efter markens beskaffenhet väl

häfdat efter tidens sed och husen voro även någorlunda. Vi bodde i gamla mangårdsbyggnaden och far och mor samt mormor flyttade till kammarsbyggnaden som hade 2ne våningar och var cirka 30 alnar lång. Denna uppsattes av far år 1843, således endast 20 år och på sitt sätt en ståtlig byggnad på högsta platsen. Men mangårdsbyggningen och de andra husen stodo på en lägre och sned plats, emedan morfar Lars Olofsson som flyttade gamla Östgården till denna plats (vid åren 1795-1800) emedan har var mycket rädd om åkern, såsom man ofta var, och det helt naturligt.

Och i följd deraf lutade gårdsplanen snett bakåt emot gamla mangårdsbyggningen och de andra husen. Men jag började ej med husbyggnader, utan tog upp större och ändamålsenligare diken emellan åkern och Gårdstjärn och ristade upp flon och påförde grus- och sandjord från den högsta kullen på åkern och de andra två chaktades ned i en utdikt lok m.m. Och den sten de gammalt skjutsat ned i flon ifrån åkern flyttade jag ned i Gårdstjärn. Emellertid fick jag 108 höhärsjer utom i bodarna då jag började och fort nog fick jag mer än dubbelt. Men så började jag att tänka att ej blått husen stodo illa, utan även Gårdstjärn var besvärlig och mossjorden vid densamma var alltför dålig att odla på. Och började fundera om vi skulle flytta gården till västra kanten af Mesjömyran eller och till Åsen (Lomåsen) ty jag tänkte blifva en stor jordbrukare. Men det var väl något som liknade Amerikafeber som smittat mig. Men min Hustru Gunilla sade att till Mesjömyran kom hon icke, men till Lomåsen kunde hon flytta om det så skulle vara. Och det var alltid något att lita sig till vad hon sade. Men hon var ej tvär och omöjlig. Och på hösten 1867 började vi flytta bodarne d.v.s. odla på den nya platsen. Ty vi tänkte att det skulle väl förr eller sednare bli en gård derstädes. Och så var det väl ingenting förlorat med att flytta bodarna nära mitten af skiftet.

Men så skjutsade jag hö till några platser inom Ramsele socken och då fick jag se små åkerlappar emellan stora stenblock och huru de kunde vara inträngda ojämförligt mera än vi af Gårdstjärn m.m. Och sedan blef det ej längre fråga om att flytta ifrån farsgården den gamla Hurtiggården, utan vi fortsatte lungt på den plats vi fått m.m. Men vi kommo ej till något storardadt resultat vad skörden beträffar. Men de förberedande öppna dikena, samt cirka 3 K.m. täckdiken, kommer dock till nytta. Men det kostbara arbete vi nedlade på Åsen (Västra Lomåsbo-darne) har ännu ej kommit till afsedd nytta. Var det börjat af obetänksamhet och stor-mod? Samtidigt med odlingsarbetet hemma och på Åsen m.m. företogo vi oss även att bygga om gården hvilket kunde vara behöfligt, men det var även en följd af skogsäljning och mindre knapp penninge tillgång. Om jag dröjd med att sälja skogen, och även med att bygga om gården några år, hade skogen kommit i ett högre värde. Och husen möjligen blifvit bygd enligt nyare tidens fordringar. Emellertid sålde vi cirka 2/3lar af skogen under åren 1868-1900 och fick cirka (10.000) Kronor (*idag cirka 510 000 kr*) hvilket visserligen var en stor summa, men likväl en mycket dålig affär.

Och så var jag ingen mästare at skjöta pengar, ty jag företog mig mycket som ej återgäldade omkostnaderna m.fl. orsaker. Men vi arbetade mycket strängt hvilket även framgår af särskilda antekningar om min hustru. Och vi vill nu blått tillägga att då man vill ha fram mycket arbete måste man slita ont, om man ej har god tillgång på pengar. Och det var så från början. Och även under den s.k. stortia 1873 och 74 måste man så långt möjligt försöka att reda sig själf. Men att nämna något särskild är väl mindre passande, ty arbetet räcker nog till för alla som vill arbeta. Borde dock kanske nämna att jag skulle såga timmer vid vår tungsamma såg under 3ne dygn utan att vila något (med blått en liten gosse till hjälp). Ty

jag hade mycket timmer och måste därför taga väl vara på min andel af sågtiden. Och då vi hade groft timmer varaf rotstocken hade 10 a 16 tums topp (25 – 40 cm), och skulle såga 2 a 3 tums plank af en stor del, och samtidigt stapla upp vad vi sågade, blev jag slutligen så utarmat att jag ofta somnade medan sågen gick igenom stocken. Jag blev dock några gånger sjuk af öfveransträngning och förkylning så att vi måste söka läkare.

(Som minne af huru hästforslotten var under 1850 och 60 talen må nämnas att vi kunde föda säx st större och mindre hästar nästan uteslutande med bara hästfor och Olof Jons-son och Per Ersson hade kanske ännu mera hästforder. Och för att i någon mån kunna visa huru min faders Nyröjdningar kunde växa må anteknas att vi fick aderton lass bara i Dröftesnäset och dess närhet och på södra sidan om Gåxsjön och Gåxsjönoret var det i det hela ännu bättre.)

### **(Som Byhandlare i Gåxsjö)**

Efter den s.k. "Stortia" blef det mindre brist på arbetskraft och då vi i det närmaste hade byggd om gården m.m. började vi på hösten 1875 tänka på att taga oss till att blifva Byhandlande. Och den 1 December tog jag första lasset med varor af H.H. Aktiebolag (*Hammerdals Handels AB*), på kredit, ty det blef så aftaladt att jag skulle taga varor derstädes och lämna betalning i mon af försäljning. Men varorna stodo i höga priser även efter stortia. Och här anteknas några prof (*se samma prisexempel i del 1*).

Emellertid blef det en dålig inkomst som ej betäckte fraktomkostnader och tidspillan, och så fick vi betydliga utborgningar som vi måste förskottera af egna pengar. Jag fick dock slutligen frivilligt betalt. Men i följd af handeln kunde jag ofta ej få vara med i arbetet, varaf ofta följde äxtra förlust, visserligen kunde min hustru skjöta handeln, men hon hade vanligen även hon mycket annat att göra. Vi tog emellerid handeln för

att dermed få något indrag för de kostbara husen och kanske även vila något efter de föregående årens stränga arbete, men det blef ingen verklig vila utan tvärtom, ty jag skulle frakta hit varorna och detta var ofta svårt i snö och vatten på isarne och särskilt höst och vår och kanske ännu värre att ro och skjutsa desamma m.m. under sommaren. Och vi fingo ej alltid varorna då det var "fint före" utan då de funnos på lager, så att vi blefvo led handeln. Men det var värre att sluta än börja. Det blef dock nära slut 1878. Och år 1879 byggde vi Ladugården med tillhörande, och 1880 satte vi upp kornladan m.m. Och dermed hade vi bygd om hela gården utom herberget.

### ***(Stockholmsresan och dess ödesdiga följder)***

Och år 1881 voro vi befriade från handeln och husbygget. Och företogo då en resa till Stockholm. Och orsaken dertill var att få se. Men så var min hustrus syster Kerstin något angripen af lungsot och ville söka Läkare i Stockholm. Och systrarne ville följas åt d.v.s. min hustru ville hjälpa och se sin syster till godo. Men till Östersund reste vi i olika sällskap. Kerstin och hennes man m.fl. tog skjuts efter landsvägen. Men min hustru och jag hade väl mera anlag för att slita ont. Och för att resan skulle blifva så billig som möjligt gingo vi västra vägen öfver Nybodarne, Klumpen, Raftkålen, Raftsjöhöjden, Munkflohögen, Storbränna, Grötom samt skogs ginvägen öfver Kläppe till Östersund och dervid tog skjuts endast efter landsvägen Häggenås-Hölje. Vi gingo således mer än 2/3lar af vägen och buro våra bättre kläder och matvaror m.m. nedpackade i en mycket stor koffert och en kappsäck m.m. Och dessa tunga saker buro vi i "mesar". Och så voro vi mycket oroliga för våra barn som vi lämnat hemma oaktat även mor var hemma, ty Pål Olof och Gunilla voro små.

På lördagens morgon stego vi och våra medresande från Gåxsjö, Sikås, Sikåskålen,

Yxkaftkålen, Görvik och O. Henriksson i Grötom på tåget och åkte samma dag ned till Sundsvall der vi togo in i rum för resande till Söndagsaftonen. Men inne på gården sutto Herrar och Damer vid glasen till sent på qvällen. Men på Söndagsmorgonen hörde vi att skomakare voro i fullt arbete! Vi bevistade Gudstjänsten i Kyrkan och detta var en välsignad stund. Men på aftonen kom Ångfartyget Nordstjärnan norifrån, som vi skulle följa och lassade af ett stort parti järn och det var ett bedröfligt slamrande och ovanligt för oss att se och höra ett sådant lif på söndags kvällen. Och så stego vi cirka 600 personer på båten. Af dessa voro cirka hälften emigranter (kanske delvis en följd af den stora strejken i Sundsvall). Varaf en del voro alvarliga och tårarna voro ej långt borta hos några och många av småbarnen gräto, ty det var så fullt med folk och ovanligt. Men de äldre tröstade dem med att det skulle blifva så roligt när de kommo ut på det stora hafvet. Och så blefvo de lugna, åtminstone för en stund. Det var ett osunt och oroligt lif ombord, dels emedan en del blefvo sjösjuka och dels af trängseln och det öfermodiga beprisandet af Amerika. Men det var även andra, som talade förståndigt, eller ock voro tysta.

På måndagen kommo vi till Stockholm och togo in på Hotell Riga. Och fick då genast bref från våra kära barn Karolina m.fl. der hemma med goda underrättelser, hvilket kom oss till stor glädje, ty vi hade varit oroliga för barnen m.m. under hela resan. Men nu gingo vi glada ut i den stora staden, der det var mycket som var ovanligt för oss att se. Vi reste även ut till några af stadens omgifningar. Men så började vi mera tänka på hemmet och blefvo likgiltiga för allt det storartade och märkvärdiga vi sågo. Och efter cirka en vecka reste vi samma väg tillbaka, ty Norra Stambanan fans ej då. Från Östersund gingo vi största delen även tillbaka. Men hade skjuts till Hammerdal för våra saker. Och nu hade vi sett Stockholm,



hvilket särskilt min hustru önskade. Kanske dock hufvudsakligen för att hjälpa sin syster Kerstin. Vi lefde mycket billigt och tarfligt både i Stockholm och under resorna fram och tillbaka.

Och då vi kommo hem och såg våra barn och mor, blefvo vi väl mycket gladare än då vi såg det stora och ovanliga i Stockholm m.m. Visserligen hade lilla Gunilla varit något dålig kanske i följd deraf att de större barnen tagit de mindre med sig ut på sjön, der det blef något kyligt, men hon syntes nu återställd. Andra dagen måste modren taga barnen med sig öfver Gåxsjön ty hon skulle taga emot kreaturen i västra Lomåsbo-darne. Och även ha barnen med sig och jag skulle fara landvägen med häst och stanna på slotten. Men lilla Gunilla blef åter sjuk när hon kom till bodarne och första natten ropade hon pappa – pappa oupphörligt. Och på morgonen skickade modren bud ned på slotten. Men när jag kom kunde hon ej säga pappa mer, ty hon var hårdt sjuk och även modren blef sjuk, så att vi måste skicka bud till Ström efter doktor Smitt. Och under tiden skulle jag försöka skjutsa dem ned till sjön för att sedan ro. Men det blef en dålig skjuts på en långsläda å den knuliga och delvis sank marken. Vi hade den lilla i en korg och bar henne styckevis. De måste ligga nere i båten, men då det var betydlig motvind och kyligt lade jag en stor bordduk öfver dem, men derigenom m.m. blef den lilla mycket svettig. Och då doktorn kom sade han att hennes sjukdom, Charlakans-feber hade då övergått till Difteri och att resorna öfver Gåxsjön och dragen i fäbodarne m.m. hade bidragit dertill. Och vad han ordinerade kunde ej hjälpa den lilla. Och af det öfriga vill jag nu endast antekna, att en stund förr än hon dog, ville hon upp ur vaggan. Och tog då omkring halsen på mig med båda armarne. Och höll så fast en stund. Och sedan ville hon till sin mamma som låg sjuk och tog då omkring halsen på henne på samma sätt. Om detta var för att bedja oss

om hjälp (ty hon kunde ej tala mer), eller om det var för att taga avsked af sina kära föräldrar, kan jag ej säga. Vi sörgde mycket, och förebrådde oss att vi for ifrån henne. Och förde henne åter ut på sjön 2ne gånger m.m. som var farligt för henne. Och varföre hon ropade pappa, pappa sista natten hon kunde tala, berodde väl derpå att jag hade hulptit henne så många gånger, och emedan då Pål Olof fick dia sin mamma, fick Gunilla sin hufvudsakliga föda genom en difflaska som jag hjälpte henne med, i synnerhet om nätterna. Och då vi vanligen lågo alla fyra i en säng höll hon sig till mig. Och Pål Olof till sin mamma. Jag sörgde af flera orsaker mycket då min far afled, men jag sörgde väl icke mindre då min lilla kära dotter dog.

Ja, så slutade vår Stockholms resa under knapt en vecka. Min hustru blef dock frisk denna gång, men på hösten blef hon förkyld, och fick då svår kolik som satte sig i ett insnärld brock, som doktor Smitt ej kunde afhjälpa. Men sedan hon legat nära en vecka i stora plågor sände vi åter ett bud som skulle hämta Doktorn som dock ej kunde, eller ville, följa med, ty han viste nog att han ingenting kunde göra. Men hon bad att jag skulle gifva henne ett större antal droppar af dem doktorn ordinerat och jag kunde ej annat tvärt emot Doktors föreskrift. Och då gaf sig koliken. Men nära en månad derefter blev hon sjuk på samma sätt af förkylning och då kokte vi upp ärtris i en stor bytta (bår) som hon satte sig öfver, med varma kläder öfver sig och den varma ångan, d.v.s. detta bad verkade så att hon åter blef frisk. Men så i Nyårshelgen 1882 höll Pastor Sandell predikningar i Yxskaftkälen och vi blefvo bjudna att få vara med. Men hon blef dessutom bjuden i nästan alla gårdar att dricka kaffe, och detta jämte förkylning hade till följd att hon nu för tredje gången blef sjuk i kolik den 4de januari under det hon var i vår kalla bryggstuga för att baka Råg- och Vetebullar. Ty hon skulle hålla syförening och på den tiden hade man för sed att hålla

kalas för sina grannar m.fl. Och när jag då på e.m. kom hem från skogen var hon mycket hårdt sjuk i kolik och nu hjälpte varken det ena eller andra. Men hon hade full sans och hade tro och hopp till Gud genom Jesus Kristus sin Frälsare och så afled hon efter endast 2ne dagars sjukdom 41 år, 11 mån. och 2 dagar. Ja, jag var väl icke värd att ha denna ädla, värksamma och uppoffrande hustru. Och dertfore tog Gud bort henne. Ja Hans vägar äro underliga och högre än våra vägar.

Under hennes första kolik sjukdom förordnade hon det så att jag efter hennes död skulle få sitta i orubbat bo. Och detta var nog väl betänkt och förståndigt, så att vi bättre skulle kunna hålla tillsammans och hjälpa varandra Barnen och jag. Och om det fått vara så hade detta nog varit till det bästa för barnen, och troligen även för mig. Men det går ofta underligt här i verlden. Och kanske i samband med detta förordnande bad hon "att jag skulle se barnen till godo". Och "att jag skulle vakta mig för Tidningar". Och båda dessa böner gingo ifrån hennes hjärta och voro behöfliga och mycket väl betänkta. Och jag har kommit ihåg dem tusende gånger. Men då jag bröt, eller rättare avstod ifrån förordnandet, hade detta en värksam och viktig invärkan på utförandet, att se barnen till godo. Ty sedan en del av sammanhållningen bröts blev det ofta mycket svårt och barnen miste nog en del av förtroendet till sin far och började gå sina egna vägar som inte alltid voro goda. Varav följde många sorger och tårar både för Barnen och mig.

Och ifråga om tidningar så var det naturligtvis Världsliga och politiska tidningar hon ville att jag skulle vakta mig för. Och denna omsorg var nog berättigat, ty jag har haft allt för stor lust för tidningar. Och hennes bön har många gånger kommit mig till hjälp, så att då jag tänkt taga en tidning och dervid kommit ihog hennes bön, kan jag ofta i stället tagit min bibel eller annan kris-

tlig bok och deraf har jag ofta haft stor välsignelse. Emellertid sedan min hustru afled, hon som var den ledande kraften och en kär och huld maka och en kär och omtänksam mor. Och då hon var borta blef det ofta mycket tomt för oss. Visserligen var Karolina nära 17 år och Kerstin över 12 år. Men Pål Olof ej fullt 3ne år. Och det gick någorlunda bra en lång tid och det torde kanske ha blivit bättre och bättre.

### ***(Det andra äktenskapet)***

Men så började jag tänka att Brita Svensdotter var en sedig och duglig flicka som kanske måste vara ogift. Om jag var ogift såsom jag sade till min hustru medan hon var frisk att ej ingå nytt äktenskap vid hennes död. Och började tänka att ett sådant löfte icke – var rätt. Och visserligen bad jag Gud leda mig även i denna sak. Men om jag följde Guds



*Olof med sonen Pål Olof, 4 år 1883.*

ledning eller gick mina vägar, deröver har jag ofta varit mycket orolig, både vid den tiden och även senare. Och så talade jag med Prosten Feltström om saken och han tillstyrkte den nya förbindelsen sedan han hört att jag talat med henne. Och om detta förhållande må här anteknas att jag redan på hösten 1882 hälsade henne och bad att hon skulle gå till Elgsjön och hjälpa mig lägga ut några nät, ty jag ville träffa henne. Och hon kom och jag frågade, vilka planer hon hade om sin framtid. Och hon hade ej något emot att ingå äktenskap med mig. Men som jag själf var oviss, avtalades så att jag skulle tala med Prosten om saken (hvilket jag gjorde ej långt derefter, se här ofvan). Sedan jag talat med henne och vi lagt ut näten gick hon hem och jag stannade i Nysunnbodarna till andra dagen för att taga upp näten.

Om denna resa upp till Elgsjön och för att träffa Brita vill jag även antekna att då jag skulle gå hemifrån var jag orolig ty det var underligt. Och så var det bara mor samt Kerstin och Pål Olof som skulle vara hemma under natten och därför bad jag att hon skulle vara rädd för elden, och att de skulle ligga i bryggstugan. Men Kerstin svarade att hon "ha nog aldrig tänne ti gåln nån gång förut". Och så gick jag hemifrån mycket orolig. Och det blef så att under natten hade en mindre kubbe som inuti hade rötved fallit ned på golvet varaf även golvet antändes och det brändes ett betydligt hol på detsamma, innan Kerstin vaknade och då var bryggstugan så full med rök att hon ej kunde se var det brann, men fastän hon då var bara cirka 13ton år bar hon hastigt in så mycket vatten att det gick över hela golvet och elden blev derigenom släkt och sedan dörren öppnats hade även röken så småningom skingrats. Och huru fort Pål Olof och mor vaknade mins jag ej, om Kerstin talade om. Emellertid om ej Kerstin hade vaknat, förr än elden tagit större fart, hade de väl blifvit qväfda båda två och sedan elden tagit överhand i bryggstugan var det nog nära att

denna byggnad och kanske hela gården och 3ne personer fått qvävas eller dö i lågorna. Ty mor var då gammal och svag för att i hast kunna komma ut. Genom att Kerstin vaknade innan det blev för sent, blevo de, och gården räddad. Eller rättare Gud hade genom sina naturlagar stäldt det så att hon vaknade. Ty annars hade denna Elgsjö resa tagit en ända med förskräckelse.

Sedan jag som redan nämnd är talat med Prosten talade jag även med Folkskolläraren J. Nordin om samma sak. Men han tyktes ej vilja tillstyrka denna förbindelse ty han hade hört att de ej voro som de borde vara i Brattåsen. Men jag svarade att Brita var bättre än de andra och då sade han ej något mer. Ty han förstod väl då, att jag var sjuk för henne. Och då jag sedan kom till Prosten som sade att han tillstyrkt frågan, men då flickorna voro så stora, torde det väl kunna



*Olof Pålsson med sin andra hustru Brita Svendsdotter år 1884.*

gå ändå. Men ungefär vid denna tid var jag till Brattåsen och talade då om att någon, eller några av Barnen varit dåliga och då grät hon av deltagande för desamma. Och då tänkte jag att då hon hade sådan känsla för mina barn kunde hon ej gärna bliva en elak stömor.

Och vid denna tid torde väl många börja få veta om saken. Och då jag sedan träffade Stor Abram sade han att detta kunde nog vara bra, men han fruktade att hon, eller de, skulle bliva för stor, eller att gallet och orden skulle blifva för stora, eller det var ungefär något så der. Men det blev nog ändå så att vi skulle ingå äktenskap med varandra, hvilket hade mycket tal och många omdömen till följd. Och för mina kära barn var väl ej detta någon glädjande öfverraskning.

Sedan då jag träffade min kära moster i Åsen, dock ej för att fråga henne, men hon sade "det är nog icke så godt att åka bara på en med", ty hon var alltid foglig i sina ord. Då jag sedan avstod ifrån att sitta i orubbat bo och ordnade om auktion å Barnens andel i boet, dock togo vi undan Modrens kläder som barnen fingo dela. Och samma andel av silver tog jag som förmån, så att det ej skulle komma på auktion, men lämnade detsamma till barnen. Men denna auktion var ej blåt obehöflig, utan även sorglig i många avseenden och efteråt har jag ångrat densamma mångfaldiga gånger. Men det var nog som det var.

Och så skulle lysning begäras och kungöras för äktenskapet men även sedan var jag ofta orolig över det nya. Varav följde att jag drömde mycket gripande om denna nya förbindelse, dock så att jag kommit på orätt plats och att jag trängt ut en annan. Och detta var så svårt och lifligt för mig, att hade ej lysning börjat, hade jag nog slutat med denna nya förbindelse. Men då jag talade om detta för Brita tröstade hon mig med att detta var ju bara en dröm. Och så blevo vi gifta vid midsommar år 1883 och utom att

min Syster och hennes Man och mina Barn, samt min förra Svärmor, var även några andra vänner med på det lilla Brölloppet. Och sedan gick det nog bra en tid, d.v.s. fridsamt och vänligt och barnen befunno sig väl. Men sedan blev det nog även mulna dagar. Ja, det är ofta mulna dagar i denna stridens värld, ty synden är med i allt. Och det gick till och med så långt under mulna dagar, att min hustru kunde säga "Att det finns int så klent e folk som i en henn gåla". Och det var väl någon orsak till ett sådant uttalande, kanske jag tagit parti för barnen i större utsträckning än hvad hon ansåg lämpligt. Eller det kan nog förekomma många förhållanden der man å ömse sidor kunna säga elaka och opassande ord. Och i synnerhet under sådana förhållanden då man varit gift förut och även har barn kan det blifva många orsaker till misshälligheter och derföre kan man ofta komma att tänka att under detta förhållande vore det bäst att icke ingå nya äktenskap. Och att gifta sig med sådana som varit gifta förut och har barn är icke heller välbetänkt, ty dermed följer många svårigheter.

Men man tänker sig vanligen ej riktigt före innan man kan börja beträda okända förhållanden. Men kanske det även är så, att Gud låter oss komma i sådant, så att vi skola bliva tuktade, hvilket kan vara mycket behöfligt. Och även ett världsligt ordspråk säger "Gift då så får folk tala med dig". Men det kan även gå så att man blir ändå mera ställt och högmodig sedan. Emellertid bad jag Gud många gånger att han skulle leda och upplysa mig om det rätta i denna sak, men har många gånger ändå varit orolig om det var Guds vilja att jag skulle dra mina Barn och min nya maka in dessa förhållanden?

Men det är väl så ändå, att en högre makt leder våra öden in på okända vägar, kanske mången gång för att tukta oss, var så behöves. Ja, han låter oss gå våra egna vägar, som ofta kan vara onda, men de



kunna vändas till goda. Emellertid företogo vi även nu en resa till Stockholm, så att även min senare hustru skulle få se Stockholm m.m. Och då Norra Stambanan var färdig reste vi den vägen. Och även Karolina följde oss jämte en del andra från Hammerdal och även från Gåxsjö by. Ty det var ett s.k. Godtköpståg. Men vid denna resa köpte vi mat en och annan gång, men blevo ändå snart led att vara i Stockholm och reste då samma väg tillbaka.

### ***(Som handelsman i Gåxsjö för andra gången)***

Vid denna tid utvidgade H.H. Aktiebolag i Hammerdal sin affär och ville även ha en filial i Gåxsjö och framställde förfrågan om jag ville blifva försäljningsman, samt hålla behöfliga rum, emot en bestämd lön. Och då detta skulle bliva en rättvis betalning, och en mindre risk än då jag förut köpte och sålde varor för egen räkning. Åtog jag mig detsamma. Men det blev nu en större affär och mycket mera arbete än jag beräknat. Och då handelsboden skulle vara i det s.k. Skolrummet blev det mycket tungsamt att frakta upp varorna i synnerhet som det huvudsakligen var tunga varor som såldes. Och det var svårt och även farligt att frakta isiga Sirapfat och Silltunnor m.m. upp genom trappan. En del säck gods m.m. spelades dock upp och togs in i västra röstkammaren och en del av de tunga varorna såldes från packboden.

Men att frakta hit varorna från Hammerdal särskild under höst och vår och sommaren var dock ännu värre. Och om frakten ej skulle ställa sig allt för hög, måste vi skjutsa billigt. Och på sommaren kunde ej två hjälpas åt med en båtlast, utan man måste reda sig ensam om det skulle bliva någon dagpenning. Och dessutom var det ytterst sällan vi togo två eller tre båtlastar på en gång, så att man kunde hjälpa varandra med att lasta i och ur båtarna. Varav följde att man icke ville åtaga sig dylik transport. Jag

fick derföre ro och frakta de mästa varorna ensam, utom sista året rodde Sven Kämpe det huvudsakliga.

Vill nu särskild antekna ett fall då vi behöfde varor och då jag ej kunde fara på morgonen, men ingen annan ville fara, ty man hade onda armar eller något annat ont. Alltså måste jag fara till Hammerdal på höstqvällen. Men andra dagen fick jag betydlig motvind. Och som Noret hade fruset under natten ofvanföre östra kanten av Rövvarbrännan var det mycket svårt att taga sig uppöfver med varorna. Ty när jag skulle slå sönder isen bit för bit fördes båten tillbaka av vinden, så att jag blev mycket uttröttat och torr, men tordes ej dricka det iskalla vattnet och kunde i följd derav icke heller äta. Och att Noret frös förr än Hammerdalsjön m.m. detta år berodde derpå att man totalt avstängt vattnet i Gåxsjö havdet för qvarnbyggnad. Emellertid när jag kom upp till Ören vid Gammelbrobäcken kunde jag ej komma längre med den tunga lasten. Alltså måste mjölsäckarne m.m. bäras över en stygg och blöt råk in på Gammalbuvägen och om Karolina som då var ung, ej hade varit bättre än jag, hade det varit omöjligt med mjölsäckarne m.m.

Ja, Karolina var mig här till mötes med några säckar korn m.m. som skulle malas vid Edefors. Och så for hon hem med handelsvarorna och jag vände om till Hammerdal på qvällen och på morgonen till Edefors, men även detta blev en besvärlig resa, ty ån mellan sjön och Edefors var då isbelagd, så att jag måste fara andra vägar, så att jag innan jag kom tillbaka till Mo var det sent på höstqvällen så att jag måste lämna mjölet i Mo, men måste gå hem på qvällen eller natten. Ty andra dagen skulle jag till Grötom efter säx smågrisar som Lill Bruna måste bära hem på ryggen.

Och orsaken varföre vi voro så angelägna att få ett annat ras som var friskt var den att det gamla svinraset i Hammerdal och Fölinge

voro urartade och odugliga med krokiga huvuden, krokig rygg och usla bakben. Och å många av detta ras kunde trynena växa tvärt åt sidan så att de knaft kunde äta. Men det nya raset derimot voro friska och livskraftiga och blevo eftersökta av alla som voro inträserade av Svinavel och såldes till öster och väster m.m. Och svinaveln tog ny fart överallt häromkring och bara vi här i gården fingo cirka 200 st. under några år. Och dervid fick en sugga 36 st. i 3ne kullar under 13ton månader. Och en annan 49 st. i 3ne kullar under 11 månader. Av de senare dog dock en. Vet ej om alla hade sådan lycka med sina smågrisar. "Och dom såg ta lycken män dä e föll nytt. Je som dom färat te å" (ord av K. i N.). Emellertid kunde nog min hustru skjöta grissuggor och smågrisar. Nu är det beqvämt att skaffa sig nya raser, eller kanske rättare att köpa smågrisar.

Det här blev långt och på sidan av ämnet, men jag ville nämna huru svårt det var, att fara ifrån Hammerdal sent på qvällen och via Gåxsjö till Häggenås och tänkte dervid göra väl. Men efter några år fick man se i en av Östersunds tidningarne, att det var en Kyrkvärd och Landstingsman i en av Jämtlands norra socknar, som var sådan att det enda han förstod var att han hade bra grisar. Ja, så kunna de s.k. vännerna skriva.

Emellertid om någon vill se vidare om vägen till Hammerdal och om frakt av varor må han se sid. 67-73 i första samlingen (*i originalet*) å de stora antekningarne (avser originalet). Och man torde väl tänka att jag fick bra betalt för att jag fraktade varor till filialboden i Gåxsjö under sådana förhållanden. Ja, jag fick precis vad jag själv bestämde, men jag vill ej vara dyr, utan önskade heldre få höra det jag tjänat Bolaget på bästa sätt både i den ena och andra avseendet, än tvärt om.

Under de cirka säx år jag var deras utsäljare omsatte jag varor för cirka säxtiotusen kronor (*idag ca 3 660 000 kr*) vilket ej var

mycket jämförd med nutid, men då var det ej så litet, då det huvudsakligen var tunga varor. Och att jag var så nitisk för Bolaget var endast min skyldighet. Men att jag hade sådan lust dertill, torde delvis bero derpå att jag var kanske största Aktieägaren i Bolaget (200 lott). Och dessutom var styrelsen och andra delägare vänliga mot mig. Och när jag slutade och fick betalt av styrelsens ordförande J. Nordin fick jag några kronor, cirka 20, mer än vad jag beräknad. Hvilket jag ansåg som en liten gåva eller äxtra tack för arbetet.

Men cirka fäm år derefter fick jag ett brev från samme Kassaman att jag fått 299:97 kronor för mycket på min lön, men derimot hade han krediterat mig för 200:83 kronor av den 8/10 1887. Så att min skuld sedan ränta (å ömse sidor) medräknats (var) 72 kronor 28 öre. Bolagets skuld av 200:83 var dock till Skolbyggnadskassan i Gåxsjö vars kassaman jag var. Men då jag i svaret på brevet upplyste att Skolbyggnadskassan i Gåxsjö ej hade något att fordra av bolaget. Och att jag icke heller trodde mig vara skyldig bolaget något på min lön. Varav följde att jag sedan blev debiterat för hela summan cirka 300 kr. Således skulle hans böcker vara rätt då det gälde fordran, men icke då det gällde skuld. Och slutligen blev jag stämd enligt yrkande av en aktieägare (som ej var med i styrelsen) under yrkande att betala cirka 300 kr jämte ränta och rättegångskostnader! Hvilket var ett oväntat och obehagligt förhållande. Och derföre sände jag ett brev till styrelsen, som då tog frågan ånyo i övervägande och vars beslut i frågan bifogats.

**Utdrag av protokoll, fördt vid sammanträde med Styrelsen för H.H. Aktiebolag den 4 september 1899.**

§ 1. S.D. Närvarande alla samtliga ledamöter. Således även Ordinarie Ordf. J. Nordin.

§ 2. I anseende till de intraslade affärer

med Olof Pålsson i Gåxsjö å vilken stämning ågått för utbekommande av – efter vad Räkenskaperna utvisa, en summa av 299 Kr. 97 öre å vilka belopp verifikationer till stor del saknas, ansåg Styrelsen det vara för Bolaget mest fördelaktigt, att förlika målet, mot det att Olof Pålsson till bolaget kontant erlägger (100) kronor, jämte ersättning för stämningkostnader 6 kr.--

§ 5. Att justera protokollet valdes A. Burholm och L. Andreasson

Justerat Som ofvan

A. Burholm, L. Andersson, Jöns Nilsson

Rätt utdraget betyga Karl Månsson, Olof Signal, vise ordförande

Och nämnde 106 Kronor erlades, ty jag ville komma ifrån denna tråkiga affär. Och detta var den enda gång jag under hela min tid blivit stämd om jag ej medräknar den tvist Gåxsjöborna haft med Kakuåborna angående Rångnorsfisket. Denna tvist var ej mellan Huvudboden och filialen, utan mellan Styrelsens Kassaman och mig, men i denna ingick ej blott min lön för cirka 6 år summa 2.400. Utan även en revers, ursprungligen genom en annan person 6.000. Och vidare hans lån av Skolbyggnadskassan i Gåxsjö 1.400. (Således utom flera års ränta å Reversen). Sma Kr. 9.800 (idag ca 500 000 kr).

Och dessa konton ingingo delvis uti varandra såsom Kassamannens utdrag bevisar och vilka jag efteråt fick se, hade förts anorlunda av Kassamannen, än mina svaga antekningar, eller vad jag beräknat. Af denna obehagliga affär kan man få se i vilket obehag man kan komma, då man icke för fullständiga antekningar. Emellertid tror jag ej att J. Nordin ville vara orättvis, derföre att det en och annan gång kunde förekomma fel i hans bokföring ty han började bliva slö. Och icke heller ville jag vara orättvis. Utan det torde vara det från början stora mellanhavandet och olika beräkningar som var orsaken. Ja, utom detta obehagliga slut, följde även andra förhållanden med affär-

en i det jag ej kunde säga nej till mindre säkra köpare som behöfde matvaror m.m. Och ej kunde betala, så att jag måste betala över 2.000 Kronor (idag ca 100 000 kr) för desamma, hvilken summa jag delvis så småningom återfått. Ja, jag var icke lämplig till handlande.

### **(Om Smärlingfisket)**

Inom Gåxsjö by har det ej under lång tid förekommit några större stridigheter, utan det har varit så, att man gått varandra till mötes, eller ock har den lidande hållit till godo, naturligtvis kunde det ändå förekomma ett och annat ord emellan vissa gårdar och personer. Och så blev det stridigheter om fiskens och särskild den s.k. smärlingens växtlighet, ty det har varit så att en del började påstå att den s.k. Rångnorsmärlingen ej blir större än högst 7 a 8 tum lång. Detta uttalades vid Häradssynerförrättningen derstädes vid början av 1860 talen och de andra tego och samtyckte för sakens skull, men (troligen) ej av övertygelse. Och jag hade då ej börjat framföra min åsigt om den s.k. Rångnorsmärlingen m.fl. Och redan några år förut hade fiskredskapen gjorts mer och mer finmaskat ända till 15 maskstolpar på en halv aln, såsom Ottsjöborna i konkurens syfte redan förut skaffat sig. Men sedan började jag, der min far slutade d.v.s. att framhålla och påvisa det osanna i omnämnde uttalande, ty även Rångnorsmärlingen kan bliva ojämförligt mycket större om han lyckas få leva till 6, 7, 8ta, 9 och 10 års ålder. Men till de sista 3ne åren kommer han säl-lan eller endast efter stora kullar (upplagor).

Och det lyckades slutligen att få till en överenskommelse och ett bystämmobeslut att kassera alla nät som hade mer än tolv maskstolpar pr fot, således antogs den s.k. 6 varfvs redskapen. Och de som talade emot påstodo att med sådan fiskredskap blev det att ta småsiken riktigt---. Efter någon tid utkom Jämtlands fiske stadga som bestämde att fiskredskapen ej fick ha mer än högst tio

maskstolpar pr fot (utom under vissa förhållanden). Och då jag m.fl. tänkte att då förändringen var så välgörande för fisket borde vi nu ta steget ut enligt stadgan, men nu blef det ännu starkare motstånd. Så att vi måste vända oss till K.B. som anordnade ett

### **Möte i Kakuåsen den 13 juni 1881.**

*S.D. Jemlikt Konungens Befallningshavandes förordnande den 21 sistl. Maj instälde sig undertecknad härstädes för hållande av det i K.B.s Kungörelse --- utsatta sammanträde med delägarna uti Gåxsjöns, Rångnoret och Ottsjöns fiskevatten: och instälde sig dervid följande delägare*

*Ottsjön*

*Erik Persson*

*Erik Pålsson*

*Jöns Jönsson*

*Per Andersson*

*Per Danielsson*

*And. Hansson*

*Erik Hansson*

*Jonas Persson*

*Gåxsjö*

*Olof Pålsson*

*Abraham Öhrberg*

*Abraham Olsson*

*Hans Andreasson*

*Per Ersson*

*Erik Ersson*

*Hans Mårtensson*

*Jonas Andersson*

*Erik Andersson*

*Kakuåsen*

*Erik Jönsson*

*Hemming Sjölander*

*Olof Karlsson*

*Per Olsson*

*Jöns Jönsson*

*Kerstin Jonsdotter*

*Jöns Olofsson*

*Mårten Nilsson*

*Per Jonsson*

*Jacob Andersson*

*Jonas Persson*

*Summa 28 personer*

*§ 1. Sedan de till K.B. ingifna ansökningarne i ämnet äfvensom den för sammanträdet utfärdade Kungörelse hvilken den 29 sistl. Maj i Hamnerdals och Fölinges Kyrkor Kungjord, blivit uppläsa. Öfverlämnades åt deltagarne att sig i saken yttra: Varvid ett skriftligt anförande inlämnades av Olof Pålsson m.fl. i Gåxsjö under yrkande att mötet ej måtte anhålla om ändring i Länets fiskestadga, utan i stället ena sig om att troget och utan om och män hålla densamma under fem år, så att alla kunna få klart för sig om den s.k. smärlingen växer till den i fiskestadgan bestämda redskapen tio maskstolpar pr fot eller ej ---- För att få tillfälle att dels på vetenskaplig väg och dels genom erfarenhet kunna utröna om den i Rångnoret, Ottsjön och Gåxsjön nu fångade s.k. smärling aldrig uppnådde en sådan storlek att den kunde med de i gällande fiskestadga för Jämtlands län föreskrivna redskap om tio maskstolpar på foten fångas och i så fall fiskvattnet vore att jämlikt § 3 berörda stadga, såsom smärlingsfiske undantagas eller om den endast vore sik och såsom sådan tillväxte.*

*Enades man om att följande propotion framställes: Den der vill att den för Jämtlands län utfärdade fiskestadga utan förbehåll skall under 5 års tid tillämpas på alla tre ifrågavarande vattendragen Ottsjön, Rångnoret och Gåxsjön svarar ja. Den det ej vill svarar nej. Och biföls ja propotionen av alla utom Hans Andreasson, Per Ersson, Erik Ersson och Hans Mårtensson i Gåxsjö hvilka ansågo att fiske i Rångnoret vore att såsom smärlingfiske att betraktas. Med anledning varav de som bifallit ja till propotionen och särskild Ottsjöborna, ville hava anteknad att alla deras bifall gälde endast i det fall tio varfsredskapen under alla omständigheter även skulle begagnas i Rångnoret.*

*§ 2. Att justera detta protokoll utsågos Hans Andreasson i Gåxsjö, Erik Persson, Ottsjön och Jöns Olofsson, Kakuåsen.*

*Uppläst och godkänd.*

*Som ofvan In fidem*

*Hans Andreasson, Gåxsjö, E. Ström, Erik Persson, Ottsjön, Jöns Olofsson, Kakuåsen*



Och förslaget att hålla sig efter länets fiskestadga under fem år för att genom erfarenhet m.m. kunna komma till enighet misslyckades. Till stor skada för alla fiskedelägarne. Och motförslaget att undandraga rångnorsfisket från en bestämd maskstorlek synes vara en liten och foglig begäran men är först orättvis, särskild emot Ottsjöborna, och ett hinder som gör all förständig överenskommelse omöjlig.

Emellertid fick A. Öhrberg och Olof Pålsson av K.B. i uppdrag att inlägga några fiskar i sprit, varvid skulle fogas erkännande eller bevis att fiskarna tagits i Rångnorsfisket, varjämte fiskeprovet skulle förseglas och insändas till K.B. för att sedermera av sakunnig person vetenskapligt prövas. De sända fiskarne 6 st., 2 av varje storlek cirka 10 (42,5 gr), 25 och 50 ort. Och resultatet av undersökningen blev så, att han konstaterade att den undersökta sikarten växer till 50 ort (drygt 2 hg), men kunde ej försäkra något mer förr än han fick jämföra dessa, eller sådana med större sikar från samma fiskevatten, hvilket ej blev fullföljd. Och K.B.s

utalande blev så, att Rångnorsfisket jämlikt § 3. Mom. 2 i länets fiskestadga hörde till särskild smärplingsfiske och rättsinnehavarne kunde ej förmenas att fiska på förr öfligt sätt.

En förunderlig tolkning av fiskestadgan, som torde grunda sig på de osanna påståenden, de protesterande ingifvet till K.B. Ty i de fiskeryssjor vi begagnat som har haft högst tio maskstolpar på foten, har vi i Rångnorsfisket fått småsik s.k. Smärling i många tusental som har haft en vikt av blått 20 a 25 ort, och även ännu yngre och spädare smärling. Då derimot i vanlig nätreddskap med fin tråd behöfs det att småsiken (Smärlingen) har en vikt av cirka 33 a 35 ort. Men då det av den vetenskapliga undersökningen framgick att den s.k. Smärlingen växte till minst 50 Orts vikt. Synes det oss som alla, som vil strida för sanningen borde vara eniga. Och i synnerhet de myndigheter som har makten att avgöra sådana tvistemål. Och utom det vetenskapliga beviset för fiskens tillväxt d.v.s. även – Rångnorssmärlingen, är det många bevis därför. Och bland de många vill jag nu även här antekna, att vi bar ett litet parti smärling från Rångnorsfisket till Elgsjön der det ej fans varken sik eller smärling förut. Och Elgsjön fridlystes då från nätreddskap under åtta år. Vid fiskning som sedan företogs derstädes fingo vi sikar om 1 ½ a 2 £ vikt och dess voro då cirka 13 a 14 år gamla. Och de sista sikar vi fingo i Elgsjön hade en vikt av 5 a 6 £ (2 till 2,5 kg) och en längd av 21 ½ tum och 23 tum (54 till 58 cm). Detta bevis ibland många andra borde få gälla något. Men man har som motbevis frågat varför vi ej kunna få sådana storsikar i Rångnorsfisket? Men kära då vi torde taga det huvudsakliga av smärlingen i bäcken derstädes före och vid hans 6te lefnadsår, och det torde vara ytterst sällan han lyckas få leva till sitt tionde år. Huru kan han då bliva lika stor som i Elgsjön der han fick leva till sitt 25te a 26te lefnadsår?

Om fisker förr och nu.

Under 1820 talen var följt fisk man stora fjäddor uppe i storan om 1 ½ till 2 £ samt i Rångnors, Elgsjön och Lamån m.fl. ställen som voro nära ett till och ännu senare under 1830-40 talen kunde man få mycket stora fjäddor särskild i Rångnors. Och vid 1820 talen fick N.B. en lake vid Rångnors (i en ryssja af bröder) som vägde 1 £ och detta var den enda han då fick. Under 1840-50 talen, samt även senare, har man fått lake om 1 ½ till 2 £ med 17 ½ och af mindre lake har man fått bra skorskid i Rångnors. Vid 1830 talen fick jag en öring vid Örebäckens ett nät som vägde cirka 1 £. Och Pelle Persson i Norräng skulle ha fått en ungfis lake stor som vid 190. Men mindre öringar från Jakobstätt och med 14 £ har man fått många i Elgsjön och Elgsjön och särskild i Örebäckens, och det var vid 1855, fick vi på nät som man cirka 9 £ till på en gång, och i ryssjor kunde man få 1 ½ a 2 £ till 17 ½ en och annan gång under 1880 och 90 talen men så började dessa individer att tygfiska även i Örebäckens, liksom i Rångnors och m.fl. ställen. Och så blef ömfisket under lektiden förbjudet. Och vi tyckte att det var nästan det samma då vi ej fick ha fisker i fred, men mig synes att då öring är (en) öfverfisk, borde man långt hellre skydda små hav och små sik m.fl. än öring, särskild i Elgsjön, Annerlundas lake och lake öring som lever i Elgsjön man får upp i allvarne för att leka.

Fisket var ett av Olof Pålsson stora intressen.

Och det har varit många sammanträden och tvister om denna sak i hvilka även jag tagit värksam del. Och det synes arta sig så, att all småfisk skulle få leva cirka 3ne år längre, och det blev så, att de finmaskade näten förminskades och några skaffade sig nät som hade högst tio maskstolpar pr fot. Och det var väl ytterst få inom ofannämnda bygrupper som hade mod att påstå att fisken även den s.k. smärlingen ej växte upp till tiovarfs redskapen och deröfver. Men så gjordes en ny uppfinning för att få behålla de finmaskade näten och ryssjorna. Man uppsatte en skrifvelse till K.B. under framhållande att om fisken skulle få växa till tio varvs redskapen bleve det för mycken fisk i dessa fiske vatten så att den ej kunde finna tillräcklig näring!

Alltså gick man emellan gårdarne med denna skrifvelse, och genom vackert tal lyckades man få många underskrifter och K.B. lämnade sitt bifall dertill (trots många protester) att man tillsvidare skulle få begagna den finmaskade fiskredskapen. Och följden derav blev så, att alla skaffade sig finmaskade nät. Kanske för att få vara med och dela rovet då det skulle gå den vägen. Och vi fingo bra, ty fisken hade skonats något, och så lyckades det olika med ynglet första året. Ja, man fick mycken småfisk på de finmaskade näten som man skulle få begagna tillsvidare. Och av denna, var det flera årskullar, varför jag skaffade mig flera tiovarfsnät (och senare även flera nio- och 8ta varfs.). Man har väl aldrig teknat upp vad man fiskat åtminstone ej under året.

Men 1912 teknade jag upp, och fick dervid av sik 1,321 större, 7.105 mindre och 882 aborre. År 1913 fick jag 1.548 större, 10.498 mindre och 683 aborre. År 1914 fick jag 43 storsik, 2.532 större, 4.260 mindre och 1.401 aborre. Summa 43 storsik, 5.401 mindre stor och 21.863 småsik samt 2.966 Aborre (*den större siken var s k 5-varvsfisk och den mindre s k 6-varvsfisk efter nätstorleken*).

I dessa större och mindre storlekar ingår även Öring, Harr och Jädda m.fl. Då man hört att jag fått så mycken "storsmärling" säger man att detta är sikungar, men de kunna likaså vara sikungar om de väga blott 10, 15, 20 a 25 ort som då den väger 35, 40 a 50 ort (10 ort är 42,5 gr).

I följd derav att det misslyckats med det späda fiskynglet tillkomst m.m. är det nu litet av vanlig småsmärling och de årgångar vi fiskade av under åren 1912-1914 passar nu bäst för nät om nio varfs. Och farhågan att det skulle bliva för mycken fisk så att han ej kunde finna tillräcklig näring om vi än fingo begagna de mera finmaskade näten var ett onödigt bekymmer då det blir fler och fler fiskare. Och vi se nu att det är värre då det blir nästan slut på fisken.

### ***(Besvärliga arvskiten)***

Även i de många vägförslagen både inom och utom Byalaget har jag tagit värksam del, dock ej i vägen Vallnäset-Klumpen som är av yngre datum. Det är dock så att vad som kan vara bra för en del, kan dock i vissa fall vara till skada för andra. Och det blir ofta så att här ska vägen gå, ty här bor jag. Och nu är jag led både fiskfrågor och vägfågor.

Och ifråga om Kyrkan i Gåxsjö och avskiljandet från Hammerdal har jag även tagit värksam del, hvilket skulle väl synas vara bra. Men stormod och mycket annat ont var även med. Och någon verklig välsignelse för Gåxsjö församling kunna vi nu ej se. Visserligen är det bra att vi fått ha goda Kristliga Präster och nog är det bra särskilt för Gåxsjö by att ha så bekvämt att få deltaga i de Söndagliga Gudstjänsterna m.m. Men de bedröfliga vägförslagen har bidragit till att splittra församlingen. Och om början och byggandet torde även här kunna tillämpas: Att om Herren icke byger huset --- ja då.

I följd av mitt andra gifte, samt då döttrarne Karolina och Kerstin blevo gifta, måste vi hålla hemmansklyfning. Och då jag fått



*Sonen Sven Pålsson, 15 år*

en son, Sven i andra giftet kunde de förra Barnen ej få mer än sin rätt, d.v.s. 1/3del vardera av halva gården och jag den andra hälften. Men så hade Per Markusson och Karolina fått erbjudande att få köpa en gård på Kakuåsen och ansåg detta fördelaktigare än att taga sin andel i farsgården och kanske bygga på Lomåsen och så ville ej Karolina ingå i lottning med sin far om gården. Och så sålde hon med sin mans samtycke sin andel av gården till sina syskon Pål Olof och Kerstin (och hennes man) hälften vardera för 2.000 Kr. hvilket var ett brorspris. Och de torde nog fått mer av andra. Och sedan delades gården i fyra lika delar. Och vid lottning erhöll Pål Olof östra Lomåsskiftet m.m och Kerstin södra skiftet med dess Odlingar, och jag stamgården med 2ne utskiften samt västra Lomåsskiftet. Och i följd derav byggde vi nya fäbodan vid Elgsjön, samt i gamla (östra) Lomåsbodarne. Efter några år, då Pål Olofs arfsmedel betydligt förökats, och han var redan över 24 år och vi började bli gamla och särskild min hustru blev led och uttröt-

tat av Gästgifverihållningen m.m. Och som jag varit förmyndare även för Pål Olof och ännu hade stora skulder till honom tyktes det vara lämpligt att sälja stamgården till Pål Olof på hösten år 1903, samt dessutom betydligt av den lösa egendomen som han kunde behöva, och för att derigenom kunna betala min skuld till honom. Visserligen fans det ännu säljbar skog, men jag ville ej skjölfla den. Ja, Pål Olof hade  $\frac{1}{4}$ del av gården och köpte nu  $\frac{1}{4}$ del av oss emot en viss summa, och bestämda födorådsförmåner, jämte behöfligt husrum i Kammaren m.m.

Som Per Markusson och Karolina köpte en gård på Kakuåsen, blevo hennes arfsmedel och vad hon fick för sin andel i farsgården slut inom några år, så att de fort nog kommo i trångmål och behöfde hjälp av far, som kände sig skyldig att hjälpa till, med cirka 3.000 kronor (idag ca 160 000 kr), vilket bidrog till knapphet vid förmyndare redovisning till Pål Olof. I följd av dessa förhållanden fruktade min hustru att det slutligen kunde gå så utföre att det ej blev något över åt vår son, Sven. Och påyrkade att Sven borde få den sista fjärdedelen av gården. Och icke heller jag ville göra Sven arflös. Men då skulle väl de andra barnen gemensamt ha något motsvarande och det fattades kontanter. Det blev dock så att Sven fick sin fjärdedel av gården (Lomåsskiftet m.m.) för en mycket liten summa. Och min fordran av Per och Karolina efterskänktes dock så att Pål Olof skulle ha 400 kr. Kerstins barn Erik Olov och Sven Paul 400 kronor av Per och Karolina. Och de cirka 2.200. Sma 3.000 se ofvan (Gårddelen var dock mycket mera värd). Och orsaken till denna skillnad emellan de äldre syskonen var att i någon liten mån utjämna den affär Karolina och hennes man gjorde då de sålde hennes ärfta hemmansdel. Emellertid har jag nu ej många pengar kvar och mina små fordringar äro delvis osäkra. Så att jag ej nämnvärdt kan hjälpa Karolina. Och undrar huru det kommer att gå för Per och Karolina och deras Barn.

Under 1860 eller 70 talen fick jag en skrifelse der man fordrade svar på en del frågor, om de olika fiskarterna och deras lektider m.m. Och svaren på de många frågorna voro ej svåra, men då jag var s.k. byordningsman, kallade jag tillsammans grannarne så att alla skulle få deltaga i ytfrandet. Men då någon ville giva oriktiga, eller partiska svar, eller draga in något som ej behöfdes sade jag ifrån, att så fick man ej svara. Och en av de äldre sade då skarpa ord till mig om att jag alltid fått min vilja fram och efter min önskan. Och därför hade jag blivit så stormodig. Dessa ord tyckte jag ej om och ansåg mig ha rätten på min sida. A. Öhrberg och Lars Svensson svarade i mitt ställe. Sedan lämnade jag ensam den önskade upplysningen. Men det låg dock mycken sanning i gubbens ord och jag har sedan ofta kommit ihog desamma. Ty jag har ofta felat i ödmjukhet och foglighet m.m. emot mina medmeniskor. Och då min hustru avled hade jag djup sorg och då nästan alla som kommit till oss då vi enligt Kristlig sed bar ut henne, avlägsnat sig, sade nämnde gubbe till mig "mä ha stannan te förlåt varan du och je". Detta var det bästa han kunde säga och något som jag borde ha sagt långt förut, men hade försummat det.

### ***(Olyckstillbud i ungdomen)***

Vill nu även antekna några särskilda fall då Gud i tålmod och barmhärtighet bevarat mig oaktat jag genom eget oförstånd och övermod eller andra förhållanden kommit i dödsfara.

Det första jag nu kommer ihog var då jag och en annan gosse skulle bada här nedanför gården och kom ut på för djupt vatten. Men blev räddat (vi skulle se efter vilken av oss som kunde vada längst ut!). Då jag var cirka 16 ½ år ville jag följa några äldre personer som skulle gå på skridskor till Hamnerdals kyrka. Men mor ville ej att jag skulle följa, ty hon var rädd att det skulle gå illa och bad att jag skulle vara hemma, ty båda

hennes Bröder hade drunknat. Men jag hade sådan lust att ränn och att följa med, att jag trotsade min moders böner. Men då jag gick ut sade mor att jag fick våga mig själv, d.v.s. hon hade sagt och gjort vad hon kunde. Och då vi kommo tillsammans voro vi 7 eller 8ta personer och isen var stark. Men det fans öppna vakar som ej kunde urskiljas. Ty det var mycket vatten ofvanpå isen på vissa ställen, och de äldre voro kunniga på alla farliga ställen. Men icke så min kära läskamrat Jonas Karlsson i Nyland och jag, som knapt voro 16 ½ år. Och då de bästa rännarne N. o A. o A. gick ifrån oss, och några gifta män som voro cirka 30 år blev efter oss. Om vi då haft tålmod och inväntadt de senare som ej blott voro goda rännare utan även försiktiga och kunniga. Men nej, vi rusade på för att om möjligt hinna upp de förra. Och då vi kommit i närheten av Norsoset fick jag i en krok på Noret (ränbanan) se att de försiktiga männen hade löst av sina skridskor och gick ginvägen åt Idbäcken. Och då kom jag ihog att många brukade säga att man borde sluta att gå på skridskor, ty man blev så övermodig och oförsiktig på sådana och tänkte att det var bara feghet av dessa äldre att de gingo. Och började säga "att om alla andra slutade att ränna på skridskor så skulle vi ränna ändå". Men jag fick ej tid att säga ut alla dessa ord förrän jag låg i en stor vak. Men då blev jag rädd och tänkte skall jag nu dö, och ej är beredd. Och så kom jag ihåg min moders ord. Samt även min kära barndomsvän Gunilla.

Under tiden hade jag kommit till norra iskanten och fått tag i denna. Och fick då se att min kamrat som hade följt stormen långt utöver, komma tillbaka på södra kanten av Noret. Då släppte jag i häpenheten och obetänksamheten iskanten och ärnade simma över till hans sida för att kunna få hjälp. Men som jag var en mycket dålig simmare följde jag med strömmen och fick så tag i en annan iskant. Men drogs under isen så att jag hade endast en del av huvudet



och fingrarna över vattnet. Och då var jag i verklig dödsfara. Men då kom min räddare med lilländan av en roa som jag kunde fatta tag i. Och sedan kunde jag släppa isen även med den andra handen och fatta tag i roan med båda händerna. Och så hjälpte han upp mig upp och jag blev räddad. Men han sade att jag varit borta ett tag. Och om jag sjunkit så djupt att jag ej fått tag på iskanten eller om denna gått sönder hade jag i båda fallen kommit under isen och fått dö för min olydnad. Emellertid fingo vi se att en öppen rännil gick från vaken och ned i Storån. Den var dock smal på vissa ställen och kanhända att min räddare hade farit över densamma utan att märka det. Ja, om min räddare kommit ned i denna, eller i den större vaken, hvem hade då kunnat hjälpa oss? Ty icke ens de som gingo över åt Idbäcken hade hört mina nödrop, ty det blåste hårdt. Och hvilken hade då kunnat hjälpa Nord Ola, som på qvällen gick ned i samma vak? Ty han var ensam på resa ifrån sin syster i Kakuåsen till sitt hem i Åsen. Mårten Jönsson i Sikås hade visserligen hört hans nödrop, men kunde ej höra varifrån de kommo iföljd av den hårda stormen. Alltså kunde ej Nord Ola få någon menskelig hjälp.

Men Gud ordnade på ett annat sätt. Eller varföre skulle resällskapet från Gåxsjö skiljas så ifrån varandra i tre hopar, tvärt emot vanligheten just denna dag? Och varföre kom icke min räddare ned i samma vak då vi gingo nära varandra? Att ej nämna den långa rännilen som han torde ha farit över. Och varföre skulle jag hälst ned i denna då det även fans många andra vakar? Eller varföre skulle härsjeroan föras just till denna vak, några timmar förr än den skulle begagnas, såsom den enda räddningsplanka som fans, för den med döden kämpande Olof Nord? Dessa framträngande frågor må jag, och andra, ej tanklöst kasta bort, utan i stället se av ledningen i denna sak, och om möjligt i allt, Guds makt som råder och värkar på underliga vägar med stort tålmod och bar-

mhertighet. Och det var så, att då jag mer och mer började gå mörka vägar. Och även trotsade min moders ömma böner, måste Gud giva mig en stark varning och länkade det ena till det andra på ett förunderliga sätt och jag hade även förut fått många varningar och även inbjudningar, men denna var av en särskild art. Må både straff och nåd få tjäna till välsignelse. Men icke till förbannelse.

Sedan jag var räddad, borde jag ha gått upp i byn och fått på mig torra kläder och sedan farit hem och erkänt att detta hade jag för min olydnad. Men jag var då ej en sådan, utan sade till min kamrat att vi icke skulle tala om detta för någon och så skulle jag följa med till kyrkan såsom om ingenting händt. När jag kom till kyrkstugan hade far en god brasa (ty han for dagen förut). Och han såg att jag var våt. Om jag då hade talat om huru det var och stannat i kyrkstugan, men jag började genast att ljuga och sade att jag fallit omkull och det var mycket vatten på vissa ställen och detta trodde han. Jag torkade mig något utanpå kläderna, och när far gick till kyrkan gick även jag ut, men smög mig till en gammal gubbe Alexander och lånte torra strumpor, sen gick jag till kyrkan så våt jag var, och satte mig i översta bänken å norra läkten med ryggen emot den isiga muren. Det var visserligen tövåder ute, men kallt inne, så att jag frös och självde som ett löv. Och kunde ej vänta min kamrat såsom avtalat var, ty han skulle gå nattvarden. Och troligen derföre att jag for ifrån honom, talte han om huru tillgått var. Och när jag i den hårda motvinden med stor möda kom hem, såg mor att jag hade daggiga kläder, men jag torde väl även då ljuga till något, samt gick och lade mig. Och andra dagen gick jag till skogen för att hugga barr halv sjuk som jag var. Men när jag kom hem på qvällen viste de något, om min olydnads resa, och då kunde jag själv få fram det övriga.

Och sedan har jag ofta, eller tusende gånger kommit ihog huru jag trotsade min moders böner. Och i följd derav huru nära döden jag kom för min olydnad. Men ändå kunde jag väl även sedan gå andra vägar än vad jag viste min mor ville. Varav nu kan nämnas att då jag några veckor senare på vintern skulle hjälpa min svåger Henrik Olofsson i Grötom med att köra Bjälkar en tid, ordnade han så att jag alltid skulle få röka när jag kom in och nog viste jag att detta var dumt och emot min moders önskan, men fortsatte ändå. Och då jag kom hem skulle jag väl visa att jag kunde röka. Och då mor slog av min krit-pipa, tog jag en annan och rökte med. Men jag kom då även ihog huru väl mor tänkte och ville många gånger. Och följderna blev, att fastän det nu är över säxtio år sedan jag rökte denna pipa, har jag icke rökt någon sådan sedan dess. Och knapt fem cigarrer och icke heller begagnat snus. Och jag ångrar ej, att jag mer och mer började lyda mina föräldrar och andra goda rådgivare. Jag har dock ingenting i mig själv att berömma mig av.

Utom ofvan stående då jag trotsade min moders böner, vill jag ytterligare antekna några fall då jag genom oförsigtighet och andra förhållanden varit nära döden. Har skurit mig i båda handlederna och det in till pullsådrorna. En gång fick jag av en planka då jag var nere i ett brunn, men blev skonad. 2ne gånger har jag varit nära att bliva ihjälslagen av fallande träd eller delar derav. En gång tuggade jag på ett segt köttstycke och slutligen när jag ej fick sönder detsamma försökte svälja det, men det hade fastnat innerst i en tann och det blev mörkt för ögonen och jag var ensam i skogen, men så fick jag tag i ett och blev räddad. En gång då jag skulle stänga för smärting m.m. i Örebäcken och stod på den våta och hala och tunna isen, och såg att denne skulle gå sönder föll jag så hårdt över en lunna att jag nog slagit av flera siben, refben, om jag ej några dagar förut satt på mig "knifslir" med en

bred och tjock knif och dessa kommo i fallet tvärs över min vänstra sida och förmedlade slaget, och den starka knifven som satt i den stadiga läderslidan blev tvär krokig som ett tvärmärke och det var denna som var synliga medlet till min räddning.

En gång då vi skulle rifva ned den höga kammarbyggnaden voro 3ne män uppe på och skulle kasta ned och så voro vi två nere för att taga undan virket och så kom det en ås eller stock bara på en tunna direkt med ändan emot mitt bröst och den gick så hårdt på den isiga lunnan att jag omöjligt kunde komma undan och min kamrat sade att då stocken vek på sidan var den blått 1 a 2 aln nära. Och då vi skulle timra upp Mangårdsbyggningen med detta timmer m.m. var det mycket nära att i följd av regnväder och övermod då vi skulle "stocka upp" ett parti sedan det var mörkt på höstkvällen att jag fallit huvudstupa ned i byggnaden, det var många stora och skarpkantiga stenar (i köket). En gång slog en ungmärr av min vänstra underben pipa och samma ben och fotled har 3ne gånger förut varit nära att krossas under ett stenlass och av ett vedlass samt nere i ett brunn m.m. Dock ej lifsfarligt.

Har varit i stor fara på dålig is flera gånger, på Gäxsjön, Storån, Sikåsån, Hammerdalssjön, Hårkan (mellan Sörefors och Högbron) samt i närheten av Torsfjärden m.fl. ställen. Samt i stor fara å öppet vatten flera gånger då det stormat, eller då vi lassat för mycket och särskild 2ne gånger då jag hade ett allt för stort segel och skulle segla i sidvind varvid båten lade sig på sidan och mycket vatten strömmade in över båt-kanten, men stormen släpte efter och båten rättade upp sig. Jag har dessutom varit i många farligheter som icke torde kunna vidröras och ännu mindre i detalj beskrivas. Och många gånger torde vi ej veta att vi varit så nära en stor fara. Den sista jag känner till, var på hösten 1905. Jag ärnade ro en tung lass

kärra till Mesjömyran förr än det blev storm, men det började blåsa förr än jag väntade så att jag måste inställa resan. Men så kom Olov Bardo med en stor kalv eller qviga och hade dessutom cirka 30 K.g. mjöl m.m. att bära och ville att vi skulle försöka att ro till Mesjömyran d.v.s. han skulle ro och jag skule hålla i qvigan som vi band någorlunda bra och lade henne på några halmband och gav oss iväg. Men den lilla båten var nog så tungt lassat, och kärran var vist söndertagen men ej fastbunden och blosten tilltog så att vi ej kunde ro i sidvind vid landet utan ro emot vågorna och det av alla krafter för att hinna fram innan det blev omöjligt och tog därför någorlunda rätt emellan Näsudarna oaktat vi nästan började bliva rädd. Ty båten var tungt lassat, men då qvigan låg någorlunda still utom några små svaga försök fortsatte vi. Men då vi hade färdats cirka 4 K.m. huvudsakligen över djupt vatten, och kom så in på ett skär (långgrund) steg qvigan upp på båtkanten med bakfötterna och det hastigt utan förberedelse. Och vattnet strömmade in och båten sjönk inom få sekunder. Och hade detta inträffat 4 a 7 sekunder förut, då vi voro på djupt vatten, hade det troligen slutat illa, åtminstone för mig, som förr varit en mycket dålig simmare och nu sedan jag var så gammal var jag väl ännu sämre. Alltså blev jag nådigt bevarad av en högre makt även denna gång.

*Ja, tack Store himmelske Gud och Fader för all nådelig omvårdnad om mig ovärdiga och onyttiga tjänare. Ja, tack för allt som Du gjort för mig både till kropp och själ. Ty min makt och visdom är för kort, och duger ej inför Dig.*

*(Den avslutande versen sammanförd med likalydande i slutet på del 3)*

### **(Oroliga drömmar under senare år)**

Jag har ofta haft drömmar om många och mångahanda, varav en del varit särskild märkvärdiga och tilltalande. Men det är en-

dast en liten obetydlig del av desamma som jag anteknat. Och den första är, se sidan 84 i denna samling (dvs i originalet). Utom denna är det väl endast då jag drömt om min förra hustru som jag nedskrivit några rader.

Den 6 januari 1882 avled min förra hustru och från denna tid och till ofvan anteknade dröm den 13 maj 1904 drömde jag många gånger om min förra hustru, men de blefvo ej anteknade. Natten till den 13 maj 1904 tyckte jag mig gå till Västgården för att liksom återfå min ungdoms hustru och barn-domsvän – men de hade lagt sig. Men hon steg upp och kom mig så nära att vi berörde varandras ansigten. Det var mycket kärt att få se henne och hon viste att jag ville äga henne, men jag kände att hon ville att jag först skulle uppsöka Kerstin ty hon (dottern) var borta (död). Och sedan skulle jag få igen henne eller sedan skulle vi ej skiljas.

I januari 1905 tyckte jag att vi voro i sällskap och att vi skulle, eller ärnade hälsa på Kristliga Lärarinnor. Återigen såg jag i drömmen min förra hustru, jag tänkte gå till Västgården för att se efter huru det var med henne, men i detsamma var hon här, och även våra föräldrar voro med i synnerhet våra mödrar och det förekom även tårade ögon – Men hon själv var samma – upphöjda trogna och lugna "Gunil" men blek och äldre än som nygift. Och det var liksom en tom finnhärsa emellan oss. Dock kunde vi taga varandra i hand. Sådana drömmar pläga komma, då min nuvarande hustru och jag har sagt varandra något -.

Natten efter den 1 maj 1909 drömde jag återigen om min förra hustru. Jag såg henne hon var då alvarsam och vid cirka 35 a 40 år. Hon var liksom hemma i Västgården och det tyktes vara så, att om jag ej varit omgift hade jag nu fått igen henne. Men huru skulle det nu kunna ordnas? Natten till den 12 sept. 1909 Drömde jag åter om min förra hustru, att hon var förunderligt

ren och ädel som ej kan med ord beskrivas. Jag tyckte även att hon m.fl. hade upptecknat Kristliga visdoms ord. Natten till den 16 okt. 1909 drömde jag åter om henne, och det tyktes vara från hennes barndoms hem och vi viste vad vi hade i varandra. Och det var i verkligheten ungefär så under hela vår barndoms och ungdomstid, men vi voro trogna emot varandra utan att ha talas om saken. Och vi gingo icke heller i säng med varandra förr än vi blevo gifta. Men förut då vi ej voro troende d.v.s. då vi voro cirka 17 o 18 år lågo vi i samma säng i 3ne nätter och omfamnade varandra såsom sed var. Och vid ett sådant tillfälle talade jag om att jag kom ihog henne då jag ränne ned på skridskor i en öppen vak i Norsoset och kämpade för lifvet. Och detta var nästan allt vad jag sade om mina känslor för henne, tills några månader förr än vi blefvo gifta. Må kanske nämna att vi lågo i samma säng en natt i Lomåsbodarne då vi voro små d.v.s. 7 a 8 år.

Natten till den 16 Nov 1909 drömde jag åter om henne, att vi ej voro gifta, men att hon präntade både sitt eget – och mitt namn under en lista och lämnade mig. Och sade till en vänninna att nu var hennes namn såsom Kristligen förlorat. Varvid jag kom att tänka på ett bibelspråk. Att den ogifta bekymrar sig om det som tillhör Herren att han må vara helig både till kropp och ande, men den gifta bekymrar sig om det som tillhör världen huru hon skall behaga sin man. Att jag en natt drömde om henne torde bero derpå, att jag dagen förut talade om att jag fick en värdefull sillverkedja av henne förr än vi blefvo gifta. Natten till den 23/12 -09 var jag orolig om Pål Olof var hemma och drömde att jag skulle upp och se efter. Och då tog min förra hustru undan en liten, så att jag bättre skulle kunna komma upp, men jag kunde ej komma upp ändå och fick då se att Pål Olof trängt sig ned vid väggen der jag låg men ej under fällen. Och då tyktes som att jag vaknade med att klockan slog 3 och gick i stallet för att se efter om Pål Olof var

hemma. Och att jag drömde så der berodde nog derpå att han skulle skjutsa 2ne järnvägsbyggare öfver Elgflon till Yxskaftkälen och tänkte på detta sedan jag lagt mig. Och att om de voro af värsta sorten kunde de göra honom illa och taga hästen och låta honom ligga och frysa ihjäl.

Natten till den 1 mars 1910. Drömde jag om Gunilla, men då blef det så att hon skulle gå en annan väg och i sällskap med några, och så skildes vi på aftonen, men på morgonen kom någon och sade att hon fått en hastig död och detta gick som ett styng igenom mig så att jag vaknade. Natten till den 16 juni drömde jag det jag var hos Jöns Larsson i Sikås och fick veta att de kommo körande som vi, och gick för att taga emot desamma fyra hästar med var sin hjuldon, men jag såg endast att Gunilla och min syster Sigga satt på den sista. Gunilla var sig lik både i röst och utseende och sade att det var ej aftalat att hon skulle komma och jag instämde att jag hade hört det sägas och detta svar tyktes behaga henne.

Vid slutet af Oktober 1910 drömde jag om henne under 2ne nätter. Och vid den senare tyckte jag mig se att det gick upp ett stort ljus i Öster som var mycket ljusare och klarare än solen. Och jag trodde yttersta dagen var kommen och allting blev upplyst även här. Och jag såg då efter Gunilla. Natten till den 18 Nov. 1910 Drömde jag åter om henne, som jag såg eller träffade på Åsen i Hdal. Hon hade någon av våra barn med sig ungefär som vår lilla Gunilla och var på väg hem till Gåxsjö hon hade varit borta. Under början av December 1910 drömde jag åter om Gunilla att hon kom in och hade nu vår avlidna Dotter Kerstin med sig och hade då ett allvarsamt ärende att jag skulle akta eller vakta mig för en fara som hotade---. Hennes utseende var aldeles likt som hon var vid 40 år, men mer alvarsam och Kerstin var strålände frisk som vid 20 år.



Natten till den 31/1 1911. Drömde jag att någon av Lomåsarne fordrade att vi skulle flytta ifrån det vi hade på Lomåsen. Så att de fingo beta sina får i vallarne (ungefär som i värligheten). Även far var med vid flyttningen och ledde en märr och bar en fäll. Andra natten drömde jag att min hustru Gunilla varit liksom borta men var nu i sitt gamla hem Västgården. Men så tykte jag att hon avled derstädes hvilket gick mig mycket hårdt till hjärtadt, det var så svårt och med denna känsla vaknade jag. Och 3dje natten drömde jag åter om min förra hustru, att vi voro i Västgården och voro unga såsom nygifta och vänlig och glad var hon. Men vi kom ej så nära varandra att vi icke ens togo varandra i hand. Hon gick till en kammare der vi skulle vara eller ligga men jag kom ej dit.

Att jag drömde så der under 3ne nätter berodde väl något på vädret. Jag drömde även om andra som äro döda. Men kanske mäst derpå att Lomåsarne m.fl. vill processa bort oss ifrån vår gamla rätt. Och vidare att Pål Olof nu fått hög feber 39.6 och 40.1 grad. Hvilket det ena med det andra medvärkade att tänka på det gamla. Jag tyckte mig finna att jag och mina saker voro ofta åtför. Och på natten derefter drömde jag att det var mycket folk samlat och även min förra hustru var med, och vi satt nära varandra och hon var ung, samt glad och vänlig emot mig, men hon måste bort för att lära sig några sånger och deröfver grät och snyftade jag så att jag vaknade deraf. Sedan jag legat och tänkt derpå en stund, somnade jag åter, och drömde att det åter var mycket folk samlat och även Prosten Feltsröm var med. Och min förra hustru var även med. Det var dock så som att vi ej hunnit bli gifta och hon måste även nu bort, och deröfver var jag mycket orolig och grät så att jag vaknade.

Natten till 22/1 1912 Drömde jag åter om min förra hustru, dock så att hon var ung cirka 20 år och att hon var olik andra meniskor d.v.s. hon kunde allt, eller rättare var

idealet för en kvinna. Jag ville ha henne till hustru, och så tänkte även hon, men vi hade ej (aldrig) talat med varandra derom (och det var så även i värligheten). Och så for hon bort och jag var orolig att hon ej skulle komma tillbaka. Jag grät och hälsade henne med Hemming Vikfors som nu även var död. Jag fick då sedan se henne och höra att hon tänkte som förr om föreningen oss emellan och blev glad.

Natten till den 22 Sep. 1912 drömde jag åter om min förra hustru och att hon var nu äldre än jag sett henne förr. Och att hon liksom väntade på mig, ty det var meningen att vi skulle gifta oss framledes och så vaknade jag. Men efter en stund somnade jag och drömde åter om henne och att hon då var ung och oaktat flera ville ha henne höll hon fast vid sitt beslut oaktat vi ej voro förlovade. Och så tyktes jag vara i hennes gård och hennes föräldrar voro även tillstädes och alla voro som vanligt goda och fryntliga men talade ej. 1923 d. 24/1 läste jag igenom dessa anteckningar och natten derefter drömde jag att jag var i Västgården och der var många främmande, men min förra hustru såg jag icke. Men hennes föräldrar var med, dock ej som förr, många av de främmande skulle äta, men jag blev ej bjuden. Men då jag gick hem, sjöngo de en god och känd sång, och då stannade jag på vägen och sjöng med mycket högre och bättre än vad jag kan sjunga, ty sången var sann och mycket gripande, Ja, det är så att en del av det man tänker kan komma igen under sömnen. Dock så att man kan skilja mellan ont och godt och refläktera över olika förhållanden.

Den 15 Nov. 1912 läste jag om det emellan Ryssland och Japan pågående krigets fasor. Samt även om den av många upburna Tyske skalden Gerhard Hauptmann som blant annat upträder som en avgjord motståndare till Kristendomen, bekant är i synnerhet ett drama om Kristendomens

dödskamp och död. Jag tänkte på dessa förhållanden då jag lade mig och drömde att Antikristliga stormakter samlade ihop alla kristliga böcker och förstörde dem. Och ingen kunde stå emot deras makt. Och vi voro rädda eller bedröfvade. Men jag kom då ihåg att jag hade en gammal postilla i mina gamla saker och gick för att gömma densamma, men jag var så upprörd att jag vaknade och tänkte på drömmen till dess jag somnade. Och drömde då att samma alrådande makt genom sina värktyg, en hop nästan godmodiga män som voro klädda i vanliga helgdagskläder började mörda de kristna och ingen kunde varken gömma sig eller komma undan, men de dödade ej alla utan liksom efter en bestämd ordning, och då jag träffade en av anförarne tykte jag mig finna att det ännu ej var bestämd om mig, men jag var så rädd att jag vaknade. Men sedan somnade jag åter och drömde då för 3dje gången om den stora Antikristiska makten som oaktadt dess värktyg syntes så godmodiga, utförde de likväl sin mördare värksamhet utan någon skonsamhet. Och jag märkte då att även jag var dömd att dödas. Och tänkte då försöka fly långt up i fjällen och fick även tag i 2ne brödkakor med detsamma jag gav mig iväg samt en häst som var förspänd en åkervält och körde fort och mötte J.D. Valin och frågade om han kunde hjälpa mig men han svarade ej något, ty även han viste att de som voro dömda av denna makt kunde ej räddas. Jag försökte då gömma mig hos Jonas Stjärna men det var omöjligt och så fick jag se att mina brödkakor kommo. Jag bad om mitt liv, men de hånflinade, och jag vaknade och var mycket upprörd och rädd.

Ja Herrarna rådslå med varandra emot Herren och hans Smorda. Men Herren som i höjden bor kan straffa de ogudaktiga och stormodiga. Och vad skall man nu tänka om det delvis stormodiga Tyskland och deras förödmjukelse? Och vad skola deras rofgriga fiender få?

Detta var en av mina svåraste drömmar och jag torde väl vara något sjuk. Men enligt Härrans ord kommer nog den Antikristiska tiden, då det kristliga förfallet och sömna-tigheten tagit öfverhand. Och det som nu försiggår i världen torde väl höra till förberedelserna för Antikrist makt. Men vad som nu hindrar måste komma ur vägen, tagas bort, slåss neder.

Natten till den 21/12 1912 Drömde jag åter om min förra hustru och det alltid så märkvärdigt, men nu var hon nästan som i lefvande livet och så gick jag till henne der hon stod och frågade huru det nu skulle blifva med oss, och då sade hon ja. Jag satte en nål i klockan så att den skulle stanna, men gick av, och klockan och tiden gick. Och så gick hon till sitt, och jag gick till mina förhållanden.

Natten till den 6/1 1913 d.v.s. 31 årsdagen efter min hustrus död drömde jag åter om henne, att vi voro i Nybodarne. Hon skulle vara där, men jag såg ej korna, hon syntes sjuklig och gick ned från fähuset till gamla stugan. Jag skulle gå till våra fäbodas men sade att jag skulle komma tillbaka för att se om henne. Men hon sade att hon skulle – eller ville komma och hälsa på oss vid jultiden. Natten till den 8/1 1913 drömde jag åter om henne och att de då i Västgården rustade till vårt bröllop som skulle hållas om cirka 8ta dagar, jag såg ej "Gunell" men så fick jag se henne och hon sade några vänliga och förståndiga ord. Och svärmor var värksam som vanligt.

Den 5 juli 1913 fylde jag 73 år. Och när jag lagt mig tänkte jag även på den gamla tiden, eller kanske rättare på mitt förflutna liv – och vid början av natten drömde jag även om min förra hustru, jag såg henne och tänkte på att jag hade haft henne kär ifrån barna åren.

Ja, det här var många drömmar om min förra hustru, men jag hade väl ännu flera drömmar om henne förr än jag bör-

jade antekna dem och sedan jag slutade dermed. Ja, det var – och är nog underligt att drömma om min förra hustru sedan jag blev omgift och särskild nu sedan jag är så gammal, men hon tog så hastigt avsked ifrån oss---. Emellertid då jag varit gift förut och har barn från förra äktenskapet kan det nog bli olika meningar om ett och annat och i följd derav stridigheter och mindre vänliga ord, som man även kan komma att tänka på sedan man lagt sig och så kommer man ihåg sitt förflutna liv även under sömnen. Visserligen voro vi nu gamla båda två, och skulle således vara förståndiga i våra ord och handlingar, men då vi har olika lynnen och tämperamänt så blir det alltid något. Och min hustru är icke alltid så noga på sina ord, och så går jag och tänker derpå kanske flera dagar. Men även jag kan säga mycket som jag ej borde sägas. Ja, så har det gått och jag har tänkt många gånger, att den som varit gift och har barn borde ej ingå i nya äktenskap och kanske lika dumt att taga någon som varit gift förut i synnerhet om den har barn.

Ja det är så att om jag ser på min nästas fel så kunna mina ögon och onda och vanartiga hjärta förstora min nästas fel men dervid glömma mina egna, som ofta kan vara en bjälke jämförd med grandet i min broders öga. Tänk om jag onyttige tjänare kunde i någon liten mån likna Paulus som ansåg sig själv för den ovärdigaste.

Nu den 10 maj 1920 sedan min hustru en tid sedan läst igenom sidorna 106 – 114 (*i originalet*) m.m. av dessa antekningar, anmärkte hon att då jag anteknat något om hennes dumma uttalande borde jag även ha anteknat något om orsaken dertill och något om vad jag dervid sagt. Samt att det icke var bara hennes fel att jag hade lust att vara ensam. Och vidare att det är underligt att jag bara haft jufliga drömmar om min förra hustru då hon vet att det icke heller då var bara solskens dagar. Dessa drömmar fäste

hon sig dock mindre vid. Dessa anmärkningar äro nog berättigade ty jag har nog hoppat öfver mina fel och ord och så är det väl mitt lynne eller humör som medvärkar till att jag då och då velat vara ensam, och så har jag ofta varit orolig öfver att mina barn delvis kommo i andra förhållanden i följd av att jag blev omgift, ja det är mycket som förändrats ---. Men vad det angår mina drömmar så är det dock så att fastän det även under mitt förra äktenskap kunde förekomma mulna stunder så var väl detta en följd av det mycket ansträngande arbetet m.m. Men hon var min kära Ungdoms hustru och efter hennes död kom jag ännu mer ihåg hennes goda och kärleksfulla samt förståndiga ord och handlingssätt, och så kom mina drömmar.

Men även min nuvarande hustru är förständig och vänlig så att den största orsaken till mina mulna dagar är väl att jag förr varit van att bestämma och att jag nu sedan detta mer och mer förändrats har allt för litet kristligt tålmod.

### **(Funderingar vid 80-års skiftet)**

Ett tillägg till 80 års minnet. Se verserna sid 103 (*i originalet*). Dock så, att dessa må utgöra början till minnes verserna. hur kort man här dock bor.

*I barn och ungdoms åren  
Hos kära far och mor  
Var livet ljust som våren  
Och deras omsorg stor.*

*Men usla nöjen förde  
Mig mera ut och ut  
Men samvetet mig rörde  
Till bön, om ett godt slut.*

*Och Herrans ord och Ande  
Då sade, kom i dag.  
Till Frälsaren jag vände  
I tron, trots synd och lag.*

*Bra ung fick jag min maka  
Med våra mödrars råd  
Vår vilja var att vaka  
Mot synd, i kraft av nåd.*

*Men hårt vi börja odla  
och bygga om vår gård  
och lika var vi båda  
att glömma hälsans vård.*

*När bygget var fullt nära  
Kom en, ej bjuden gäst  
O! må jag härav lära  
Att ej för hårdt bli fäst.*

*Vid önskningar och planer  
Som höra jorden till.  
De kunna bli till hinder  
Om Gud, jag tjäna vill.*

*Gud måste tukta, risa  
uti sin kärlek stor  
och ofta tydligt visa  
hur kort man här dock bor.*

Vad jag nu vid min afton mäst tänker på är mitt föregående liv. Och jag mins ännu mycket både godt och ont. Men Gud styrer allt till det bästa, även det motiga (mörka) kan vara behöfligt – "Och efteråt man tydligt ser det". Ja, jag har levat länge. "Men dagen han är dock aldrig så lång, att icke dess afton skall stunda". Och det är nu så att jag ofta handlat ovisligt och orätt emot mina medmeniskor. "Ja, min synd är alltid för mig". Ja min synd är stor och mycket svår emot Gud och emot alla, och emot mina anhöriga som har varit – och de som nu leva. Förlåt mig allt käre Himmelske Fader för Jesu Kristi skull. Han som sade på korset, det är fullkomnat. Han om vilken Profeterna talat och skrivit haver, Guds Lamm.

Och så kommer det ofta för mig den önskan. Att Karolina som kom på Kakuåsen ej måtte få det allt för klen och bekymmersamt på gamla dagar, och icke heller hennes barn. Och att de icke indragas i ogudaktiga och hatfulla föreningar. Gud! Hjälpe dem. Och att Pål Olof måtte få leva och se till sina barn. Och om möjligt uppfostra dem i tukt och Gudsfruktan. Att Sven måtte få lust och kraft att helt avstå från rusdrycker och att han måtte få ett kärt och vänligt hem -. Och att Sven Paul måtte få det lyckligt i sitt trefliga hem. Och att alla mina Anhöriga måtte

få känna sina synder. Och att de behöfva sin Frälsare. Och fly till honom med allt.

Gåxsjö den 8 Nov. 1922.  
Olof Pålsson

Den 5 januari 1923 då jag nu är 82 ½ år. Kom jag att tänka på den flydda tiden (såsom jag ofta gör) och nu särskilt om den fäst som mina Barn och barnabarn anordnade för mig på min 80 årsdag den 5 juli 1920. Och dervid inbjudit de älsta m.fl. inom byalaget, samt Pastor och fru Bohman, varvid jag fick erfara mycken godhet och vänlighet, av Barnen och andra, samt även gåvor en käpp med silver krycka av barnen, en stor bok av A. Öhrberg, och blomvasar med blommor, samt glasskålar med konfäkt m.m. Och från min barn- och ålderdomsvän Anders Hansson (som avled hastigt ej långt derefter) ett kärt ord.



*Karolina Olofsdotter-Markusson.*





Sven Pålsson 1885-1931.

**På 80 årsdagen (från vännen Anders Hansson).**

Herren är med oss. Gud är vårt beskydd.  
När sol från molnfri himmel så vänligt mot dig ler,  
O, gläds åt allt det goda, som Gud så rikt dig ger!  
Men skulle solen åter i molnen bädda sig,  
O, låt Guds goda vilja och vara nog för dig!

**Och av Komminister E.G. Bohman värser som han uppläste.**

Till f. Kyrkvärden Olof Pålsson, på hans 80-års-dag den 5/7 1920.

Din sköna jubileumsdag i dag Du fira får,  
vid högtidsklangen av de slag Din levnadsklocka slår. Och vänner samlas jämte mig, för att med glädje hälsa Dig.  
Vid fyllda 80 år.

Det är en hög och solig höjd Du på din vandring nått, med hjärtat fullt av tacksam fröjd för vad av Gud Du fått. I stundens varma högtidsglans vi räcka Dig vår blomsterkrans och önska Dig allt godt.

Och minnen från förgångna dar av många skilda slag stämt möte här och dröja kvar på denna stora dag. De tekna alla var för sig små bilder från Din levnadsstig med fina penseldrag.

Hur många tavla för Dig står från gammal tid och ny, från hårda och från goda år, som komma och som fly. Men i dess växlande gestalt Guds godhet lyser över allt Som gyllne sol ur sky.

I fjärran syns Din barndomsstig och Dina ungdomsår, som för Ditt öga tekna sig likt händelser i går. Och störst av allt som nämnas kan, att Frälsaren Ditt hjärta vann uti Din ungdoms vår.

Och sedan har Hans nåd Du rönt som burit har vår skuld. Han hjälpt Dig underbart och skönt, ty Han är god och huld. Och Han har gjort Dig vis och from och skänkt Dig styrkans rikedom och hälsans ädla guld.

För allt vad ädelt är och stort har Ditt inträse räkt Din kännedom om denna ort till äldsta tid sig sträckt. Och livligt under tidens lopp de flydda åldrar trädde opp och kläddes i sin dräkt.

Och dag för dag som skridit fram Du fyllt med trogen id, Du stod där fast som furans stam i ond och farlig tid. Vid stunderna i Herrans hus Dig skänkts en ström av frid och ljus, och kraft i livets strid.

Vår bygds historia Du skrev, så trogen, kär och sann. Och av naturen så Du blev en forskar bragdens man. Du fann den konstflit och den smak som under våra fäders tak Din ärekrona vann.

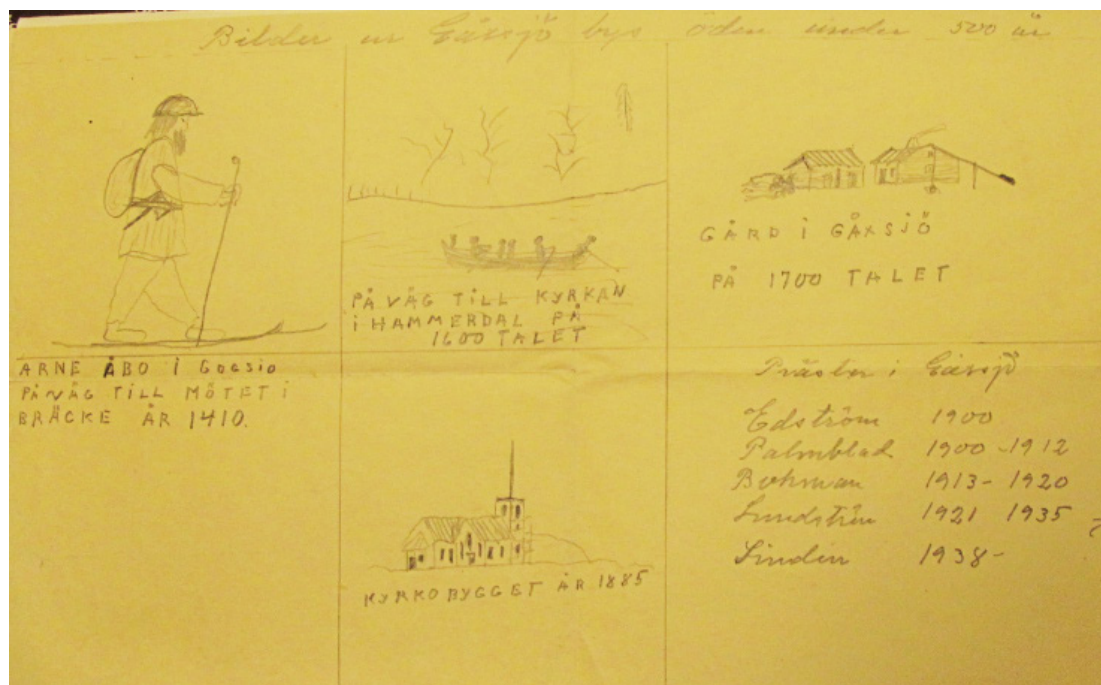
Hav tack för vad Du givit har som ej förgätas skall! Nu står de gångna tider kvar på hedrat Jämte vall, att väcka upp ett Domnat nät, att sporra oss till vaken flit i våra mödors kall.

Och heders poster på Din färd Du troget uppfyllt har. Du stått som vördat kyrkovärd till ålderns sena dar. I kyrk- och skolråd likaså till vår församlings gagn som få i tjugo år du var.

Så har bland oss med hjärtats glöd Du byggt på Sions mur. Och på Din plats Du skänkt Ditt stöd åt bildning och kultur. Och med Ditt fosterländska bröst Du älskat intill livets höst vårt land och dess natur.

Tag mot ett tack på denna dag av skaran samlad här! Å allas vägnar talar jag Du är oss alla kär. Din afton bliv ljus och lång och stor Din salighet en gång Där ingen död mer är.

Dessa värser på min 80 årsdag innehåller såsom ofta sker beröm men ingen kritik öfver de många bristerna och felen. Och även en talare som vill hålla sig till sanningen förleades ofta att bara se på de ljusa sidorna, men förbiser de mörka. Och för min del vet och känner jag, att jag varit – och är en onyttig tjänare. Gud miskunda Dig över mig store syndare, för Jesu Kristi skull.



Teckning bland Pål Olof Pålsson efterlämnade papper, var han själv konstnären?

# ***Olof Pålssons Krönika, del 5-1***

***Gamla minnen (flyttat till del 1)  
Hammerdals Kyrka och Kyrkogård  
m.m. (flyttat till del 1)***

***Hammerdals Pastorat förr och nu  
( flyttat till del 1)***

***Hammerdals Tingslag och  
tingshus ( flyttat till del 1)***

***De gamla byarna och deras om-  
råden (jfr samma ämne i del 1)***

De första byarne i Hammerdal torde vara Ede, Görvik, Viken, Lorås, Åsen, Gåxsjö, Hallen, Gisselås, Sikås, Skarpås, Bye, Mo, Solberg, Fyrås, Håxås, Grenås, Fagerdal, Arås samt Ottsjön, Raftsjöhöjden och Yxskaftekälen de andra byarne äro väl yngre. Men på andra platser har det varit bofast folk mycket tidigare än på en del af de ofvannämde, deribland Anås och Västansjö, eller s.k. Nolasjöläjden samt 2ne platser med namnet Böle, som torde vara en förkortning af Ödesböle. Att byarne Viken och Gåxsjö äro af de äldre kunna vi se af Hülphers att då Hammerdal i likhet med andra Socknar i Jemtland blef kallat att genom ombud deltaga i ett möte i Bräcke (eller Brunflo) år 1410 (*i byn Mordviken, Bräcke*) för att öfverlägga om en gård af 600 Mark till Uppsala Domkyrka, sändes Sigurd i Viken och Arne i Gogsiö eller Gocksjö. Men det är okänd när de älsta byarne i Hammerdal anlades, ty gamla beskrifningar derom skall hafva förkommit vid en eldsvåda i Prestgården. Andra har derimot hållit före att gamla handlingar gingo förlorade, då den kyrka nedbran som skulle ha stått på högsta platsen i närheten av Munkhättan.

Det har dock berättadts om gammelbyarne, att Ede hade stora marker, deribland "ut på skogom" d.v.s. en del af det nuvarande

Borgvattnets församling, som hade rika jaktmarker. Samt slotter m.m. inom nuvarande Ottsjöns och Kakuåsens områden, deribland i Vestansjö och s.k. Nolasjöläjden. Och att Gåxsjö ej hade några bofasta grannar närmare än i Uhl (Jule) Norge, åt det hållet och att de hade sina jakt och fiske områden upp till Stakafjället och Gåxsjö vita fjäll. Hallen och Gisselås skall ha haft sina äxtra områden "väst på Kälom". Görvik hade utom sitt stora område, något dessutom i Öster. Viken och Solberg hade väl äfven något äxtra i öster. Fyrås hade äxtra marker vid Boberg. Sikås hade sin inträsefer till Munkflohögen m.m. Men Norderåsarne ville äfven tillägna sig samma starrfloar m.m. Lorås hade väl sina äxtra marker på nuvarande Kilom. Även de andra gammelbyarne hade sina äxtra utmarker och fisken, men gränserna emellan områdena voro ej alltid så klara, utan tvärtom, på vissa ställen mycket invecklade.

Men så tillkom nya ägare, hvilka efter ansökan fingo sig tilldelade vissa områden, som Krononybyggen under vissa vilkor. Men de gamla ägarne torde sällan blifva glada då de fingo dessa nya grannar, och vi veta att då Ede och Gåxsjö måste lämna de sista äxtra utmarkerna voro de mycket bekymrade, huru de sedan skulle kunna reda sig. Och visserligen blef det en stor försämring med jakt och fiske, att ej tala om slätter och beten m.m. men det hade äfven något godt med sig; De måste uppsöka andra hjälpkällor för att ej gå under.

***De gamla Ödesbölen och dess  
orsaker (flyttat till del 1)***

***Under ofredens tider (flyttat till  
del 1)***

## ***Tankar om Krig och fred (jfr samma ämne i del 1)***

Då vi i Sverige varit förskonade från krigens hemska följder i nära 100 år, tack vare föreningen med Norge. Och vårt afskilda läge efter Finlands bortröfvande, hvilket land dock sedan dess, har i följd af sina erhållna undantagsförmåner utgjort ett nästan neutralt skyddsområde för Sverige. Detta för oss behöfliga och kära skyddsområde för Sverige var starkt hotadt i sina grundvalar, innan det stora kriget emellan Ryssland och Japan bröt ut, men i följd af Krigets utgång och jäsnigen inom Ryssland, återfick Finland större delen af sina undantags förmåner, och detta kan indirekt bidraga till fred för Sverige, och det är bra så länge det räcker.

Det var dock många som redan förut tänkte att vi aldrig mer behöfver invecklas i krig, i synnerhet om vi en gång kunde få Republik, så att folket finge bestämma! Men kära, det finns många Republiker, som äro, och har varit, mycket mera krigiska än Sveriges Regeringar under sednare tiden. Och det har förekommit flera gånger att monarkiska Regeringar har haft svårt att kunna hålla den krigiska stämningen hos folket tillbaka. Vi se tydligen, att hvarken Monarki eller Republik är fullt betryggande för freden. Ja, icke ens de så högt lofsjungna fredsledarne äro alltid att lita på, ty de dölja ofta under det vackra skenet, sina hemliga, men mordiska planer. Om vi bara påminna oss de närmaste, den så kallade "Freds Kejsaren" och hans rådgifvare, gingo i spetsen för fredssaken i väster, under det samma Kejsare och hans rådgifvare uppgjorde och utförde samtidigt stora planer för att med list och våld undertrycka folk och riken i Öster!

Vidare de framstående fredsvännerna i Norge, (som äfven lofordats af så kallade fredsvänner i Sverige) men under allt det vackra talet om fred deltog i att framkalla och underhålla stridigheter med broderlan-

det som voro onödiga, men målet var att blifva ett eget sufveränt rike, och därför måste Unionen brytas, som borde ha varit båda parternas högsta önskan att ytterligare befästa, och hade icke de i handling mera än ord fredsälskande Svenskarne, uppoffrat den behöfliga Unionen, hade det troligen blifvit en blodig strid emellan Brödralfolken! Det kan nu sägas, att då de ej kunde komma öfverens var det bäst att skiljas. Ja, naturligtvis, men hvarföre skulle det vara så omöjligt att underhandla på en sådan basis att Unionen kunde bevaras. Om ej därför, att målet för de oroliga, som alltid plägar att komma med något nytt, var denna gång Unionens försvagande och upplösning. Ty då Svenskarnes förslag till grund för underhandling var bland annat, att det måste var en Utrikes minister som äfven kunde vara Norsk. Men detta förslag förkastades av Norrmännen, ty deras bestämda fordran var två Utrikes ministrar, som dock var absolut omöjligt för en Union. Men då framhölts det på folkmöten och i pressen att Storsvenskarne voro omöjliga som icke kunde gå efter i alla frågor! Men för oss synes det, som att de, hvilka deltog i att framkalla stridigheter, ej har gjort sig förtjänta af att kallas fredsbanerförare och fredsvänner.

Men äfven en del av den så kallade frisinade pressen i Sverige togo parti för Norge, till dess spelet var förlorat, sedan började



*Svenskt artilleri i bivack cirka 1870.*



man inse hvad frågan gälde, men det var då för sent att rädda Unionen. Som dock i nära hundra år bidragit till fred i Norden. Må den högste bevara oss ifrån, att åter komma i samma stridigheter som det ofta var före Unionens upprättande.

Emellertid är det många som icke har någon stor fruktan för krig, och tänker att det är en lätt utförd sak, att tvister emellan Riken, afgöres genom skiljedomstolar, såsom tvister inom ett rike, nu afgöres genom våra domstolar. Men det torde dröja, innan en så god sak kan fullkomligt genomföras, ty våra domstolar utgöra en samarbetande enhet och dessutom har hvarje land, vanligen makt och medel, att tukta våldsverkarne inom sitt område. Men ännu har vi ingen högsta instans, vid afdömande af tvister emellan riken. Jo majoritetens beslut skall vara afgörande vill man påstå, men om den, vid en sådan domstol tappande parten, tror sig vara stark nog, att med stöd af minoriteten och otydliga förhållanden vädja till våldet, då blir det våldet, men icke rätten som bestämmer, och de eröfringslystna Stormakterna intrigera och kompromissa samt tänka först och sist på egna inträssen och planer. Men deras afundsjuka emot hvarandra, kan dock i vissa fall bliva en hjälp för den svagare. Men Stormakterna kunna äfven ena sig om att dela en svagare Stat. Men fredssträfvandena äro ej blott en vacker idé, utan äfven en god sak och om Stormakterna ville afstå från sina röfverier, skulle det gå ännu bättre med biläggande af mindre tvister.

Men för närvarande synes det vara långt ifrån att blifva någon verklig Värdsfred på jorden. Och vi kunna icke se saken lika ljus som en del andra: Ty medan det onda invärkar på individerna på otaliga sätt är ju folken i sin helhet endast en massa individer, med onda anlag, och det ena partiet vill påbürda det andra skulden till alla

stridigheter och orättvisor. Likasom det ena riket vill påstå att det andra har orätt. Emellertid arbetas mera än förr, för fredssaken i våra dagar och mycket godt har vunnits och sanna fredsvänner bör man räkna bland mensklighetens bästa vänner. Men det finns äfven andra, som vill kallas fredsvänner, hvilka har andra planer än fred på jorden, då deras sträfvan tyckes vara att uppväcka hat emot olika tänkande, eller vissa samhåls klasser och enskilda som möjligen stå i vägen för deras sträfvanden. Men huru kan den som vill förkasta den bästa grunden, till fred inom Rikena och fred på jorden lyckas? Det blir då i stället bara strid.

Emellertid borde de Riken och Stater som bär det Kristna namnet, mer än andra föra fridens och sanningens talan. Men med bättre samhålsordning, insmyger sig ej blått girighet, utan äfven särskild lust att betrygga sin makt och alla sina inträssen. Och delvis häraf uppväckes konkurensen emellan Stormakterna, varaf följer, att de svaga hednafolken m.fl. måste undertryckas, till stor skam för de Kristna folken. Men det är äfven så, att i den mån Kristendomen är en verklighet inom olika Stater, utöfva de ett godt ordnande m.m. bland hednafolken. Och tvärtom äro de en skam och ett hinder för det Kristna namnet och Kristlig missionsverksamhet.

### ***Wid öfvergången från den Katolska läran***

Före Reformationens införande rådde stor villfarelse i läran, ty det inpräntades i det okunniga folket, att de själfva, med tillhjälp af så kallade helgons öfverlopgärningar kunde reda sig inför Guds heliga lag, utan honom som är vägen, sanningen och lifvet. Och det gick så långt att Katolska stormän kunde sälja syndernas förlåtelse för penningar. Genom upplysta och sannings älskande män, blef den renade läran införd och antagen äfven i Sverige. Men många af folket

inom de djupa lederna, ville ej släppa sin förtröstan på egna förtjänster.

Och bland många sorgliga förhållanden om folkets oförstånd må nämnas att då en pastor i Hammerdal förkunnade den rena bibliska läran, blef han förföljd till Prestgården af den missledda folkhoppen, men då han ej kunde fördraga oförrätter såsom sin mästare, försökte han värja sig, eller kanske att skrämma dem, och kastade ett hårdt eller kantigt stycke och träffade en af angriparne i ansigtet och blef därför anklagad i Trondjem. Men försvarade sig med att en herde har rätt att märka sina får. Och dermed fick saken förfalla, kanske af politiska skäl; Ty Jemtland hörde då till Norge, men i kyrkligt hänseende till Uppsala stift och de hade väl nog af tvisteämnen, utom sådana småsaker.

### ***Om tron på fabler och romaner (jfr Om de underjordiska i del 1)***

Tron på Bergtroll, Vettran och andra som torde höra till samma slägte, var inrotat hos en del mindre tänkande, ända vid 1800 talet, då den stigande upplysningen trängde mer och mer undan den gamla vidskepelsen. Och några små drag af densamma må här anteknas. Förr var det brukligt att flera lag slätterfolk kunde bo tillsammans i en busta, dålig hydda eller koja då man afbärgade sitt foder, på de stora Starrfloarne, men då man sliter ont, vill man sofva på natten, men då många bo tillsammans blir det ej alltid så lugnt.

Och det hände på 1780 talet att Mångs Bängtsson i Ede, som torde tro att det möjligen fans bergtroll och andra liknande otyg, och som Mångs ej kunde sluta då de andra gjorde qväll utan fortsatte med sitt slotterarbete långt ut på natten, eller småtimmarne, som de nu uttrycka sig, och när han slutligen kom till bustaden blefvo de öfriga af sällskapet störda i sin ljuva sömn. Men så var det tvänne pojkar i sällskapet som kände

gubbens svaga sida, och dessa ville försöka att gifva honom ett minne och gick därför på var sin höjd (Berg) som voro i närheten, hvarvid den ene ropade så att det hördes vida omkring under nattens stillhet.

Få – jag – lå – na – stor – kitt – te – len – din?  
Va – ska – du – mä – den? hördes från andra höjden. Jag – ska – koka – och – ste – ka – Mångs – Bängts – sons – lång – a – ben – för – då – han – går – här – så – långt – ut – åt – qväll – om, ropte den första, och följden blef som de beräknat, de hunno nätt och jämt tillbaka och lägga sig, till dess han kom rusande, och sedan vågade han aldrig dröja efter på qvällarne, ty han viste nu bestämt att det fans bergtroll, samt äfven hvad han hade att vänta om han trotsade deras lag.

Och det var icke ovanligt ända in på 1840 talet, att en och annan af de gamla Gummorna kunde berätta många historier för de lyssnande barnen, om huru de gammalt och äfven de själfva, hade sett vettran, hvilka särskild qvinnorna voro rödklädda, och huru de kunde komma in på deras områden, ty vettran voro för det mästa osynliga o.s.v., och att butöursan (fäbodflickorna) som varit ensamma hade de en och annan gång, fått besök af vettermän, men om de fått tag i sin sångbok eller gjorde korstecknet, hade dessa vettermän ej någon makt öfver dem. Och i ett annat fäbodställe var det en ko som slet af sina vidje besen (binslen) varje natt, till dess de flyttade kon enligt en röd klädd underjordisk kvinnas önskan och att de skulle flytta henne emedan de hade sitt bord mitt under och fick urin på det samma.

Och vidare, att då Kvinnorna i allmänhet, samt äfven mödrar måste deltaga i varje handa utarbeten, mycket mer än nu för tiden, och dervid ofta ha sina dibarn eller andra små med kunde dessa bli förkylda och knarriga. Och då kunde vissa af de kloka gummorna, se och förstå att deras barn blifvit ”bortbytta” d.v.s. att de underjord-

iska hade passat på och "bytt om" barnen med dem, den eller den gången, ty förut hade de ett friskt barn, men från ett särskild tillfälle hade de fått ett sjukt barn, som icke var deras eget. Stackars barn som ej blått blefvo förkylda och sjuka, utan även hållna för "byttingsbarn". Och vilken moders kärlek kunde väl dessa små, sedan få åtnjuta? Men tack vare den stigande upplysningen, som trängde mer och mer in bland de djupa lederna, så att den grofva vidskepelsen ej hade många anhängare vid slutet av 1840 talet. Men finare tokerier, har bibehållit sig ända hittills, eller vad skola vi tänka, då den eller den som borde veta bättre, likväl äro skrockfulla på ett eller annat sätt och förlita sig på dumheter.

Några höllo äfven före, att det var "oknytt" på vissa platser, emedan der hade utförts mord eller något annat ont, och en del voro inte så litet uppskrämda, då det måste pasera sådana ställen ensam, särskild då det var mörkt. Men det torde förekomma dyligt äfven i vår tid trots större upplysning. Vidare brukade, hälst gamla käringar skrämman barn med Skogsrå och Sjörå samt toumten med flera farliga individer och spöken, och särskild blefvo barn, som bodde i närheten af sjöar varnade för att icke hålla till vid sjön, ty då kom nättjen (näcken), hvilken hade väl samma egenskap som sjörå, men sedan vi blefvo större, började vi förstå, att de der talet om nättjen, var en nödlögn, för att vi ej skulle komma i fara att drunkna. Och troligen har historierna om Skogsrå m.m. delvis tillkommit för att skrämman barnen ifrån att gå in i de gamla och mörka urskogarne, eller åtminstone ha dessa farliga spöken varit ett ofta värksamt medel att hålla barnen hemma vid gården.

Men det lyckades ej alltid, och som äxämpel derpå må nämnas att en gosse E. i O. hade vid början av 1840 talet, gått cirka 1000 alnar ned till sjön, der han hade sin käraste sysselsättning, äfven under den

mörka höstkvällen, men hans mor var rädd att gossen skulle drunkna, och gick derföre ned till sjön, för att agera spöke. Och "lät" så styggt som möjligt för att skrämman hem honom, och på samma gång gifva honom ett värksamt minne för framtiden, men han blef ej rädd, utan sökte upp det stygga spöket och gick detsamma, så in på lifvet, att han kunde säga. "Jaså ere dä mor" Ja, så skulle man alltid ha gjort. Men var skulle då de farliga spökerna ha tagit vägen? Och bland de många saker som toumten hade att utföra var äfven att sno ihop hästarnes "man" (halstapel) till nästan olösliga "tomtflätar", och det är möjligt att några, som vist icke var med då krutet blef upfunnit, trodde att det var toumten som gjorde dessa flätor.

Men om vi får uttala vår åsigt om de gamlas tro på underjordiska och andra spöken med flera olika namn, så är det väl bäst att icke kasta en onödig och orättvis skugga på våra förfäder, ty det var väl så, att endast ett fåtal trodde värkligen på spöken och sina egna berättelser om desamma. Och många särskild af barnen, voro väl villrådiga om vad de skulle tro om gamla gummors berättelser. Och många trodde alls icke på dessa dumma fabelhistorier. Och vi har lust att jämföra dessa gamla historier, med en del af vår tids romaner, ty några som läsa fördervliga röfvere- och äfventyrsromaner, blifva så förvillade deraf, att dess innehåll värkar nästan som full sanning. Andra blifva så intresserade deraf, som barn af spökhistorier. Och åter andra torde värdesätta dessa romaner endast för vad de äro. Men de torde vi kunna säga, att vår tids röfvere romaner, med flera, har medvärkat till minst lika mycket ont, som de gamla käringhistorierna om underjordiska och andra spöken. Och under den tid, de ej hade några tidningar med dess nyheter och skandaler m.m. fingo väl dessa spökhistorier, ersätta desamma. Men dermed följer vist icke att vi ha rätt att kasta en mörk skugga öfver

alla. Ty äfven den gamla Svenska kyrkan arbetade för Kristlig upplysning bland folket, och varnade för signerier och trolldom, och den gamla tidens böcker var af ojämförligt högre värde, än många vår tids romaner och flygande blad.

Vill äfven nämna, att i våra förfäders Cateches var ett särskild stycke som varnade för att tro på Skogsrå och Sjörå samt tomtetegubbar och mera sådant. Att ej tala om allt öfriga i Katekesen som var af ännu högre innehåll. Och de måste enligt prästens önskan och tidens sed läsa sin Katekes och de kunde densamma under hela sitt lif. Men om en präst eller liknande predikant nu angriper den emot fabler delvis motsvarande romanläsningen, huru många akta derpå. "Glämtäcka" fick även tjäna som en farlig buse då man ville skrämman barn, hon var på flera ställen, men särskild i brunnar, och om barnen låg och tittade ned i sådana kunde hon komma, det var således samma nödlögn, som med många andra spökhistorier, att rädda barnen från olika farligheter.

### ***Om den allmänna sedligheten förr och nu***

Då vi i det föregående påpekat något af den mörkare sidan, hos en del af våra förfäder, så vilja vi äfven påpeka, att våra förfäder, oräknat vissa undantag och trots den mindre polerade ytan, voro ärligare och samvetsgrannare än vår tids i mångt och mycket upplysta folk. Ty bedrägeri övas nu på många-handa sätt och ett Jämtlands ordspråk "bällt du lurn" är betecknande och orsakerna dertill äro många, varaf må nämnas, att det tryckas och läses, mycket som icke värkar godt utan tvärtom, och mycket som i och för sig icke är ont, likväl drager bort sinnet ifrån det aldram viktigaste, och det fasta och bepröfvade ordet, och följderna blifva ofta synliga.

Må äfven nämna att det förr var vanligt under de långa vinterkvällarne att alla

arbetsdugliga hade något lämpligt arbete att utföra, och samtidigt brukade ofta farfar eller kanske vanligast något af barnen läsa högt några stycken i bibeln, sångboken och katekesen, eller i andra böcker och ämnen, dock ej i tidningar, ty sådana funnos ej, åtminstone icke i bondgårdarne, men då barnen läste i katekesen gick det vanligen alltför fort, dock med denna anordning, att någon läste högt en stund och då fingo barnen ofta öfva sig i läsning varaf de själfva, samt alla som hörde på, kunde få någon nytta deraf. Och när de små lade sig, fingo de nästan alltid läsa någon liten bön, och sådan förestafvades vanligen af mor, men enligt omständigheterna äfven af andra, de kunde äfven somna vid spisen. Och icke var det alltid och på alla ställen så lika. Men sträfvandet gick i denna riktning under 1840, 50 och 60 talen och vi kunna antaga att denna sed var lika vanlig förut. Emedan de gamla, som voro födda under 1700 och början af 1800 talen voro så angelägna derom, äfven för egen del, och de brukade ofta läsa en morgon och afton bön.

Och det är nog på samma sätt ännu på många ställen, och barnen läsa äfven nu sina läxor, som innehålla mycket godt. (Men vi gamla undra om barnen värkligen kan få någon nytta af alla skolämnen? Eller kanske rättare om alla ämnen äro viktigare för alla landtbefolkningens barn, än att lära sig att arbeta? Men huru som helst, skolämnen kan nog hafva någon nytta. (Struket i konceptet)). Men förhållandena äro ändå mycket olika emot förr, ty nu har de äldre föga tid att läsa sin bibel eller bönbok, men god tid att läsa tidningar och allt möjligt, som delvis kan vara af tvivelaktigt värde; Och att läsa, eller höra något i vår gamla bibel och goda Kristliga böcker, men samtidigt läsa allt möjligt och särskild det bedrägliga, är det som att så ogräs ibland hvetet? Och hvad en dålig litteratur kan värka, kunna vi delvis se genom tidningarne, men i synnerhet af den



omutliga statistiken, och inför denna står det dåligt till med oss, jämförd med våra fäder, men dessa läste sin bibel och höll den i vördnad, och tviflade ej på dess sanning, och de trodde, utan om och men, att det fans en Gud som skapat himmel och jord och som kan och vill förlåta de botfärdiga deras missgärningar, men som äfven straffa hädaren och den som föraktar hans nåd. Men nu är många så villrådig i denna sak, att det till och med förekommit, att man dragit frågan under omröstning på folkmöten!! Är inte sådant en frukt af skadlig läsning? Jo, sannerligen.

Nu är det visserligen så, att många har en motsatt åsigt, om jämförelsen emellan förr och nu, och räkna den förra tiden för mörk, okunnig och barbarisk och den nya för ljus, i nästan alla afseenden, och att den skall blifva ännu ljusare, om man bara kunde få bort det öfriga af det gamla! Det är dock så, att både den gamla och nya tiden, har sina ljusa och mörka sidor. Och lika sant är det, att striden emellan det goda och onda är mycket större och allvarligare i den nuvarande tiden än vissa tider förut. Och vår tid med sina många företräden, har ingen orsak att högmodas inför den gamla tiden utan tvärt om, om man ger sig tid att pröfva det sedliga förhållandet, ty det är ett gammalt ord som säger, af frukten känner man trädet.

### ***Om kyrkibesöken och den andliga lifaktigheten samt några medvärkande personer (jfr motsvarande i del 1)***

Vill äfven antekna att våra fäder voro flitiga kyrkogångare, ej blott de som voro i närheten, utan äfven de så kallade "långvägan", deribland de byar som nu utgöra Gåxsjö församling, och oaktadt det var mycket ansträngande, särskild under höanden och den kallaste årstiden, men till kyrkan skulle man

ändå. Och höst och vår då det var nästan omöjligt, samlades alla som kunde på bönstället, som vanligen flyttades i tur och ordning emellan alla gårdarne inom bylaget, då någon af grannarne läste en predikan i en postilla såsom Luthers, Chrifvers, Nordborgs, Linderoths, Lindblads m.fl. samt sednare Ahlbergs, äfven sången och bönerna förekommo nästan som i kyrkan. Och sednare under 1850 och 60 talen, samlades många på bönstället äfven lördags- och söndags kvällarne, ty det hade blifvit ett ännu större behof, att samlas vid läsning af bibel och goda böcker, och den andliga sången bidrog kraftigt till uppväckande utur synda sömnen, samt frid och fröjd i Herren. Och detta förhållande var ungefär lika inom alla byar i Hammerdal och delvis inom många andra församlingar, och de synliga frukterna uteblefvo icke heller, ty det var en god makt som verkade. Och inom Hammerdals tingslag förekom nästan inga tvister och mörka förhållanden. Men så bildades partier och stridigheter inom det religiösa området, och ett gammalt ordspråk säger, "Att der Herren bygger sin Kyrka, der bygger den onde sitt kapell".

Det blef stridigheter, ty högmodsandan fick insteg hos många och denne vill ej låta säga sig, den vill ej lära af honom som är mild och ödmjuk af hjärtat, ty man fick lust och förmåga att se och bedöma andras fel bättre än sina egna, och det blef mindre viktigt med synd och nåd och att uppbygga sig själf och andra i sanningen, men mera viktigt med former och att tillhöra det dömande partiet, samt att bilda en ren församling, der ingen ren är. Och under tiden fick många kärlek till denna verden kanske icke minst hos det dömande partiet, och när det onda tager öfverhand varder kärleken i många förkolnad.

Men ifrån de olika partierna har Herren beredt en kvarlevfva af sanna kristna i ödmjukhet, och många af de sanna har redan

flyttadt ifrån den kämpande församlingen så som vi hoppas till en evig frid och vila hos sin Gud och Frälsare. Men hvad var orsaken till den stora andliga rörelse som uppstod vid början af 1850 talet? Det bästa svaret torde vi få i Joh. 3: 8 v. Och medlen var goda böcker samt sånger och salmer som användes flitigt inom byalagen och församlingarne. Vi bör dock särskild nämna Karl Olof Rosenius och Petter Fjällstedt, hvilka bidrogo mycket med sina skrifter att uppväcka och leda den andliga rörelsen. Samt Karl Ludvik Tellström och Nordfjell i Laxsjö som var hitsänd af Svenska Missionsselskapet och vidare Ruth och Blix i Lit samt Brundel och Hedin i Hammerdal. Vidare Arbman och Tjårfstådt, samt N.Th. Feltström och särskild Fosterlandsstiftelsen har med sina skrifter och resepredikanter värkat mycket för sann Kristendom äfven inom vårt län. Dessutom är det väl många både Präster och Lekmän, när och fjärran, som utfört sitt dagsarbete, troget och stilla på sin plats, äfven om de varit mindre beryktade, det är dock så, att Herren känner de sina.

Om Petter Fjällstedt må vidare anteknas att han vid genomresa predikade i Hammerdals Kyrka och oaktadt det var Söckendag samt under skördeandan då frostnätter hotade, likväl blef kyrkan fullsatt af en lyssnande folkskara, och om vi ej missminnas började han med. "Desse äro de som äro komna ur stor bedröfvelse och hava tvagit sin kläder och gjort dem vita i Lammets blod - - - hvilka de - - -?" Och han hade mycket att säga, och det var med anda och lif som gingo till hjärtana, varvid bland annat uttalades att meniskoverlden är såsom en ström som rinner ned i evighetens haf, och vi, var och en enskild, utgör en droppe i denna ström. Och då han själf värkat som misionär i hednaverlden under tio år hade han mycket att säga äfven om dessa förhållanden, bland annat om en moder som hade haft femton barn, hvilka hon ofrat åt afgudarne, men

sedan fick höra om den gode Guden som skapat himmel och jord och af förbarmande kärlek till meniskorna, gifvit sin ende Son till lösen för våra synder, äfven för hennes synder, då blef hon så intagen af det ordet, att hon utropade, hvarföre kom du icke förr? Ja, varföre kom du icke förr? Ty äfven hon älskade sina barn. (Och vi som har ljust borde ej tillsluta våra hjärtan för dessa). Efter predikan upptogs en kolläkt för misionen och den uppgick till cirka 400 Riksdaler (*idag ca 30 000 kr*), och detta var mycket på den tiden, men de voro villiga och glada att få gifva, det var nästan som i de första Kristnas tid, ty söndringens och sållningens tid hade icke utfördt sitt värk.

Prosten J. Östlund med flera som stodo under inför en sida af den mäktiga rörelsen inom orten, blefvo så dragna af dagens predikan m.m. att de voro så som drömande. Denne Fjällståd kunde flera språk än någon annan svensk före honom, ty hans minne omfattade 25 språk, bland hvilka han talade älfva flytande. Vid ett tillfälle då Do Fjellståd samlade Fjellstädska skolans elever omkring sig, talade han själf om, huru han hade det i början af sina studier. Han måste bo inom krogdisken i ett litet afstängd hörn - der han studerade med all flit. Någon anmärkte, huru kunde Doktorn läsa under allt det kroglarmet? Jo, sa han, jag var så upptagen med att böja mensa (*bord på latin*) att jag hörde eller såg ingenting utom detta. Pastor Palmblad som medelat det sista, medelade äfven att det var Fjellstäds fattigdom som var orsaken varföre han ej kunde få någon bättre plats än en afbalkning i krogrummet. Ja, det var i god harmoni med vad Mästaren fick i en krubba. Det var icke rum.

Vill även nämna att vid Fjellstäds ofvannämde resa predikade han äfven i Föllinge kyrka, samt i Ottsjön, på sednare stället talade han öfver 53 k. i Esaias. Men ho tro vår predikan m.m. I Häggenås talade han

från gången i kyrkan! Af vad orsak är okänd (kanske Edlund ej vågade låta honom gå upp på predikstolen.) Många prester har sorgligt att säga, varit mindre väl stämda emot lefvande kristendom. Men så har äfven många lekmän af oförstånd eller högmod, gifvit orsak till mistroende emot lekmanna verksamheten.

### ***Vid begrafningar (jfr motsvarande avsnitt i del 1)***

Det var vanligt under 1840 talen att alla begrafningsakter förrättades ute på kyrkogården vid den öppnade graven, samt alla män, äfven gamla gubbar och unga pojkar skulle taga af sig hufvudbonaden under begrafningsakten, huru än vädret var, d.v.s. i köld och storm samt snö och regn, och detta var ofta mycket obehagligt, men det skulle vara så, och det hade väl anses som ett trots och ohelgande om någon brutit emot den gamla hävdvunna seden. Men så förrättades en begrafning af en Pastor Blix (i Medelpad) under en mycket kall dag, och som Pastorn hade en kal hjässa tog det så hårt, att han sjuknade då han kom tillbaka i Prestgården, och dog inom några dagar. Och sedan fingo Presterna, åtminstone inom Hernösands stift, frihet att få ha hufvudbonaden på. Och allmogen följde fort nog det gifna exemplet, men vi tyckte dock från början att det såg ohyfssat ut.

Det var äfven brukligt att de närmast sörjande kvinnorna, såsom Moder, Enka, döttrar och systrar (m.fl.) till den döde voro ej blott svart klädda, utan Siden duken "hufvud klädet" var dragit så långt fram, att ansigtet var nästan bortskymd. Men så skulle dessa sörjande ledsagas till grafven af två och två af de närmaste vänninnorna, som voro af ungefär samma ålder som de sörjande, och efter begrafningsakten gingo de sörjande på samma sätt ledsagade till andra, tredje eller fjärde kvinnobänkarne i kyrkan och efter Gudstjänstens slut gingo de

ut samtidigt med den öfriga församlingen, den sörjande kunde vissa gånger ha endast en ledsagarinna, i synnerhet vid slutet af denna gamla sed. Det var även vanligt att någon slägtinge, granne eller kär vän till den döde skulle bära korset, en äldre man om de döda voro gamla, och en gosse, om det var ett barn o.s.v. och stodo då vid östra ändan af graven och höllo i korset, under jordfästningen. De hände även att några af männen kunde omedelbart derefter, börja att skotta igen graven innan de gingo upp i kyrkan.

Det finns ännu många järnkors från den gamla tiden i Hammerdal, som äro af smidesjern och förvarade i likhuset, och sådana begagnades flerfalldiga gånger af dem som ville bekosta dylika. Men de präntade eller skrevo den dödes namn m.m. på ett starkt papper som de fästade vid korset. De hade således inga dyrbara grafmonument, men de sörgde och saknade sina döda lika mycket då som nu. Och om grafvårdarnes, i ögonen fallande olika värde heter det, "Hvad säger mindre eller mer, en mullhög eller marmorsten?" Fåfänglighet! Förgänglighet! Men de som sätta upp varaktigare märken som minne efter de döda böra dock ej blifva tadelade därför, utan tvärtom.

### ***Huru man var klädd till Kyrkan m.m.***

Under 1700 talet hade männen ofta knäbyxor, samt stöflar som gingo upp till knäet men de voro cirka fyra tum lägre på baksidan, de kunde även ha spännskor och pojkar hade vissa gånger "rögarnsstrumpor". Höga hattar var en allmän hufvudbonad, delvis äfven under vintern, men de hade dock vinterlufvor, gubbar hade höga hundskinnslufvor och pojkar om 20 a 30 år röda spjäll lufvor med hundskinsbräm nästan lika höga som kullen. Och rocken var väl i allmänhet mycket smal, och så voro äfven hundskins "muddarne".

Under 1840 talet var det endast några gamla gubbar som var klädd, som under den förra tiden, de flästa hade långbyxor, med delvis kortare rockar, som hade fickor på sidorna och kyrklufvorna voro nu mycket förändrade, i det att en del storgubbar hade höga hillerskinlufvor (*iller?*), andra och pojkar hade "kabbskin" (*sälunge, kut*), och chagglufvor (*sammet, plysch*) eller kanske vanligast vadmals- och klädeslufvor, vars bräm, och delvis spjäll hade kabb- (själskinn) m.m. och det var nu endast några gamla gubbar som (nu) hade höga hundskinnslufvor m.m. på gammeldagsvis. Och de höga storm hattarne, som förut hade varit männens heders hufvudbonad blef mer och mer sällsynta, utom under sommaren. Och hundskins muddarne gjordes nu större än förr, och många hade "lappskor", men kanske flera hade enkla "svartskor", det var dock ej så att Hundskinnsmuddar och Lappskor alltid hörde tillsammans utan det kunde äfven vara tvärt om.

Och många voro tunt klädda äfven under den kallaste årstiden och särskild en del gamla gubbar och barn m.fl. fingo nog frysa i de kalla kyrkorna att ej tala om resan till och från desamma, och de förra hade som nämnt är, en smal rock och det syntes att de icke hade många klädesplagg under desamma, och kallsonger var nog en okänd lyx kanske för alla.

Må äfven nämna att männen hade vanligen blå och grå vadmals tröjor (jackor) som endast gingo ned till midjan, dessa begagnades vid helger, men endast som underplagg till kyrkan samt stora och mycket varma filltlufvor och de som ej ville köpa, kunde i stället ha röda lufvor af vadmal, dessa röda heljdagslufvor hade man på bröllop m.m. men aldrig till kyrkan, icke ens under vägen till kyrkstallarne.

Och Kvinnorna hade kapprockar, kavajor och tröjor af vadmal som ytterplagg, samt lapp-

skor och svartskor men aldrig galorcher eller botiner m.m. "Svårt klea" (svarta klädningar) skulle man ha då man gick till Nattvarden och vid en del högtider och tillfällen annars torde man vanligen ha randiga tjolar. Några enstaka gummor kunde en och annan gång ha hundskinnsmuddar till kyrkan, men dessa muddar hade en annan snitts än männens och voro försedda med silfver häckten. Och alla hade kyrklufvor, både sommar och vinter. Storsan (flickor) hade röda, och gammelsestorsan samt de som "legat bort sig", bruna lufvor af siden, men de som voro gifta hade svarta lufvor af sidenchagg och barn, äfven gossar, kunde ha lufvor af blandade färger och till alla dessa lufvor hörde vita och mycket tillkrusade framstycken, samt breda sidenband, vars färg skulle vara olika för gifta och ogifta och olika förhållanden, de förra hade svarta band, men "unghustruns" band skulle ha vita ränder, andra skulle ha röda band med gröna ränder samt rosiga.

Detta var en högtidlig hufvudbonad, men äfven mycket besvärlig, ty det var knapt en på tio som var fullt skicklig att "läta" (sätta) på sig själf, och knaft en på tio som var fullt skicklig att läta på andra, och kan man veta vilket bekymmer och bråk det var innan alla kunde bliva nöjaktigt tillpyntade före sammanringningen då man skulle vara färdig att gå upp i kyrkan, det gick ej att kläda sig hemma för andra än de som bodde i närheten af kyrkan, ty luva kunde "komma på sne", det var i de kalla kyrkastallarne och sednare i kyrkstugor, man klädde sig, några som kanske voro modigare kunde dock kläda sig i de närmaste gårdarne eller i kvinfolk "somstun". Sedan lufvorna voro påsatta omvirades desamma af en svart sidenduk om de voro gifta, men vid högtider, hade unga hustrur spessbigärningsklutar (spetsbårdssjalar) af siden likasom de ogifta. De sednare togo af sig klutarne, vanligen i tornhuset. De hade äfven sådana kyrklufvor vid först "medan" på bröllopp, samt vid graföl.



Många af kvinnorna buro stora pungar som voro försedda med lås (beslag) och kedjor af missing, stål eller sillver, eller ock redikilar (pung, väska) utan lås och i dessa pungar hade man godter som voro lakris och ingefära m.m. samt i sillver- eller papdosor kunde man ha "sockerärter" m.m. för att gifva bänkkamraterna m.fl. och särskild barnen, ty dessa följde med till kyrkan. Det såges att en och annan af de äldre gummorna kunde äfven ha en liten flaska bränvin med i pungen, och att dess innehåll anlitades då de kommo till kyrkstallarne, och kände sig frusen och kanske ännu flera af männen kände sig frusen och trodde sig behöfva en tår, ty de hade ej kaffe på den tiden och aldra minst i en kyrkstall. Vi må emellertid låta bli att döma dem efter den kunskap vi äga om bränvinets nytta. De hade sina fel, och vi har våra, som icke är mindre äfven om vi, i allt vårt öfverflöd kunna med nöje försaka spritvaror. Men huru de kunde reda sig i så enkla kläder, särskild i de kalla kyrkorna att ej tala om vägen till och från desamma, är förunderligt. Ty för oss, som kanske blifvit förklenade af lyx och varma rum m.m. skulle det väl vara omöjligt.

### ***Om giftermål förr och nu (flyttat till del 3)***

### ***Om ungdom förr och nu (flyttat till del 3)***

### ***Om gamla bröllop m.m. (jfr Om bröllopp i del 3)***

Det var vanligt att även brudparet och alla som hörde till brudskaran, gingo upp i kyrkan vid sammanringningen, varvid en del af vigseln förrättades genast och avslutningen vid Gudstjänstens slut. Pellen begagnades och en del prester sjöngo brudvigseln men för svaga blev det ansträngande att hålla upp pellet (då det mässades). När det var kallt hade man lagt fårludna fällar i brudstolen. På annandagarne skulle organisten

ha kolläkt medlen, och då var det brudgummens skyldighet att genom sin närmaste "pelkvist" dela ut de pengar som skulle givas af brudföljet d.v.s. bruden, brudframman, pelkvisterna och mödrarne, eller de som innehade deras plats m.fl. Vid utgåendet ur kyrkan gingo största delen af menigheten efter, men någon ställde även upp sig vid vägen som skulle passeras. Brudparet m.fl. gingo vanligen först till Prestgårdens och många vänner och beställsamma gummor kommo vanligen efter för att se och tala med bruden och även beundra hennes skönhet och fina utstyrel. Då brudframman (den som hade klädt bruden) ej hörde till prestgården hände det även att dom samlades i hennes hemm. Detta hör dock mer till en sednare tid. Största olikheten huru en brud var klädd förr och nu, torde vara den mängd buketter, man förr satte på huvudet och dessa voro nästan delade i två hälfter med en höjd över kronan af cirka 1/2dels aln och en bredd af nära en aln, och kronan kunde delvis bliva bortskymd af all denna grannlåt.

Sedan alla påhälsningarne m.m. voro avslutade, nedpackades buketterna och stundom även kronan m.m. för att åter i många fall påsättas i bröllopgården, men då denne var i närheten, kunde hela brudskruden få sitta på under vägen. Medan brudparet var i prästgården m.m. skulle vanligen brudgummens föräldrar hålla såkallat "kyrkpläging" i någon gård, eller under sednare tid i en kyrkstuga, till vilken bröllopsfolket, samt släkt och vänner, skulle bjudas på kaffe och vin, samt under en äldre tid bränvin och dricka m.m. i stället för kaffe och smörgåsar voro alltid behöfliga och dessa bestodo af egna eller ortens produkter. Vid sådana "plägingar" och även de som ej kunde bjudas, var det sed att släkt och vänner skulle skicka brudparet en penning gåva, men en del bondgummor sände vanligen matvaror till bröllopgården, och en del af de gummor som skulle vara med på bröllopp-

pet, medförde ej så litet af olika matvaror, och i en sednare tid även "krus" (småkakor) och detta kallades för "mathjälp". Och då brudföräldrarna vanligen bekostade brölloppet, skulle brudgummens föräldrar vanligen lämna en betydlig del matvaror, som lämnades före bröllopsdagen. Och "starsan" (flickorna) inom byalaget m.fl., "gingo söppedock" d.v.s. de buro sötmjök, eller "aftonvardsmat", som bestod af sötmjök "fil och vitmouse" (*färskost*) samt färsk ost uppskurna i fyrkantiga bitar, eller andra goda matvaror, hvilket aflämnades i bröllopgården förut, men även under brölloppet ty det skulle vara nytt och icke surnat. Sedan ofvan nämnde kyrkplägning blifvit afslutat, samt brudparet och gästerna voro färdiga, samlades brudskaran för att i ett sällskap resa till bröllopgården.

Och då många byar saknade ordentlig väg, var det vanligt att de flästa giftermål ingingos den tid af året eller då man kunde hoppas, få någorlunda bra slädföre. Och vid bröllopsresor körde man vanligen så fort som möjligt, och när de kommo fram till bröllopgården blevo alla välkomnade af bonn och matmorän (*värden och värdinnorna*) samt pelkvistarna (marchalkar och tärnor) och hästarne blevo emottagna af äxtra stalldrängar. Under 1840 talen och möjligen även förut kunde man på vissa ställen ha spelmän som uppvaktade med fiolspel ute på gården, vid brudskarans ankomst (så att det hördes vida omkring).

Sedan gästerna fått aftaga sina ytterplagg, blevo de undfägnade med kaffe och dopp, men länge tillbaka skulle det väl vara bränvin, åtminstone till äldre män, de andra torde få några hemgjorda blandningar eller något annat. Och i alla tider har man haft behov av smörgåsar, dock ej alltid av en mängd köpta tillägg. Sedan de i båda fallen fått sin förfriskning enligt ortens sed, fick man tid att hälsa på varandra, om det ej redan var gjort. Samt röka och snusa så

att det blev mer än nog för dem som hade afsmak för tobaksrök. Och fruntimren fingo under tiden de sedvanliga "välkomlatan" (*välkomstbröd*), som bestod af en halv kaka rågbröd, några rån, som under en äldre tid bestodo af runda och mycket tunna s.k. järnbrödsbakor, samt ett stort glaserat ringkrus som var tillkrusat med rödt och grönt strösocker, och alla krus och latar skulle sparas.

På många större bröllop var även prästen bjuden, och sedan gästerna samlats i största rummet, sjöng man en salmvers, och sedan böjde brudparet sig ned på en framsatt knäpall varvid presten bad om Guds välsignelse över brudparet och alla som voro tillstädes (och läste derefter välsignelsen). Och sedan skulle alla utom ämbetsfolket (*betjäningen*) sätta sig omkring de dukade borden för att äta "först medan" och tre stora bord kunde vara tillpyntade med prydnadsföremål samt mat och dricke, det sednare i silverpokaler och blanka tennstop, och över högsätet var anbrakt en stor vit duk nära taket såsom ett pell, och vid denna voro fastsatta buketter och annat smått och fint och denna kallades "brurhimmeln".

Nu gingo brudparet omkring var sin ända af stora bordet (som) gick tvärs öfver hela rummet utom sittplatserna vid ändarna, och satte sig på öfvre sidan under brudhimmeln, sedan presten på högra, och prästfrun om hon var med, i annat fall den som hade klädt bruden, på vänstra sidan om brudparet, sedan brudgummens och brudens fäder på högra sidan, och på vänstra sidan brudgummens och brudens mödrar eller de som voro i föräldrars ställe så framt det ej händelsevis kommit någon mer hög person till brölloppet, sedan äldre fäder om de voro så friska och krya att de kunde vara med, sedan skulle gästerna efter skyldskap m.m. taga plats omkring stora bordet, männen omkring högra och kvinnorna omkring vänstra halvan, och vid sido borden hade ungdomen

sin plats, men var det något gift folk som ej fått plats vid storbordet skulle dessa sitta först vid sidoborden, männen omkring det högra och kvinnorna omkring det andra. Men var det ännu några som ej fått plats, infördes skyndsamt, ett fjärde bord till mitten af rummet och vid detta kunde även de få plats, som hade skjutsat gästerna. Dessa vore dock aldrig åkare, utan bröllopsgårdens grannar.

Men innan värden och värdinnorna fått alla på sin rätta och lagliga plats, voro de väl ej så litet uttröttade, ty gästerna skulle krusas och heldre draga sig tillbaka än gå fram till borden. Men det var så ändå, att man icke gärna ville sitta allt för långt åt. Men sedan borden slutligen blivit fullsatta, äskades ljud (tystnad) och någon af de modigaste och närskylda barnen steg fram och läste högt och tydligt (alla) bordsbönerna.

Och sedan var det väl allas önskan att ej blått se, utan även äta af de rika håvorna, som bestod af flera sorter, dock endast af egna, eller ortens produkter, varaf 12 a 16 smörklimpar om cirka 6 a 7 £ (1 lod = 13,3 gr) vardera, som voro 8 a 9 verktum (ca 22 cm) i genomskärning nedtill och cirka 2do i topp (ca 5 cm), voro placerade på de stora borden, samt många höggar tunbröd m.m.

Men en del andra matvaror såsom fläsk, kött, korv och några sorter bröd m.m. sändes omkring, med början vid högsätet för varje bord. Soppor m.m. derimot, sändes ej omkring, utan framsattes hälst i stora blanka tenfat som plaserades så på alla borden att man utan nämndvärd olägenhet kunde äta ur desamma, man tog ej för sig på tallrikar eller dyligt utan åto gruppvis direkt ur faten, vilka fylles på, undan för undan enligt behov och mycket derutöver. Även Prestherrskapet och "brurfolket" åto direkt ur faten, men de fingo några tallrikar vardera ändå, ty utom vad ovan är nämnd m.m. sändes även några efterrätter, jämte

bordkrus men sådana skulle sparas, även männen kunde delvis göra på samma sätt. Det var dock ej alltid fullt lika.

Vid slutet af "först medan" kom värden med vin i små spetsiga glas, på en stor bricka och var och en tog emot sitt glas, för att klinga (skåla) med brudparet och med varandra. Det blev derfore ett fasligt klingande och en del torde dervid tänka på alvarliga frågor men andra tänkte väl mer på det fästliga och det däjjeliga glaset. Kvinnor plägade vanligen endast "göra less en" (*smutta*) och innehållet fick vara nästan orörd, åtminstone för många likaså en del af männen. Små socker rullar, vari deviser voro gömda, sändes samtidigt omkring, och en del kunde läsas högt.



Delikata fåglar ur Hemmets kokbok 1943.

De som hade lust och hälsa att äta hade väl nu fått vad de behövde, men kanske några flickor varit allt för svinn (blygsamma), för att vara riktigt fin fin. Läsbarntet steg nu åter fram och läste vanligen med tydlig röst, de sednare bordsbönera. Och sedan sjöng man en lemplig Salmvers. Efter en stunds vänligt samspråk togo en del farväl och aflägsnade sig ifrån bröllopsgården.

Och efter en kort stund, skulle brudparet få "hjälpen" (begåvningen) (*skänkerna, presenterna*) hvilket tillgick så att brudparet satte sig åter i högsätet, inom ett större bord, dock hälst i ett annat rum, varvid även presten, eller någon annan hedersman, med god talgåva, samt sekreteraren intogo sina platser vid samma bord.

Och sedan alla voro samlade, gick brudgummens far fram till bordet och lämnade en gåva efter råd och lägenhet till brudparet, från 20 till 200 Riksdaler (*idag 1 000-10 000 kr*) och derutöver och presten, talmannen räknade upp pengarne och sade några vackra ord, ej blått om gåfvans storlek, utan särskild om föräldrarnes kärlek och välvilja till det unga brudparet som medföljde gåvan, på samma gång lämnade han även fram de skickningar till brudparet som han tagit emot, hvilket talmannen tillkännagav med några vackra ord, erindrande dervid om släktskapen och vänskapen till brudparet dock icke alltid för var och en, och skickningarne anteknades af sekreteraren.

Och brudgummens mor hade även kommit fram till bordet dels möjligen för att giva något minne, samt särskildt för att gemensamt med mannen bliva tackade af brudparet, de lämnade då även några slantar till kyrkan och de fattiga på derfor framsatta tallrikar. Och värden hade nu enligt sed slagit i några små glas vin som far och mor skulle klinga, kanske på vissa ställen med brudparet, men särskild med varandra samt tömma desamma om de så ville, men sär-

skild kvinnorna brukade endast göra less-en d.v.s. taga så litet som möjligt.

Längre tillbaka begagnades vid detta m.fl. tillfällen även bränvin och kanske huvudsakligen sådant. Innan brudgummens föräldringo tillbaka från bordet, togo de några godter i dermed framsatta kärl. Brudens far och mor gick nu fram och lämnade sin eller sina gåvor som var ungefär som i föregående fall jämte skickningar, vars storlek både i ena och andra fallet, tillkännagavs högtidligt, likasom i föregående fall, och skickningarne anteknades. Sedan de blivit tackade fingo de sina vinglas m.m. likasom de föregående. Sedan gingo pelkvistarne fram och lämnade sina gåvor, samt emottagna skickningar och blevo tackade, samt kunde även klinga med varandra två och två och mer än 4 pelkvistar var det icke och Presten, sekreteraren och värden utförde ordentligt sina åliggande såsom ovan är nämnt. Nu gingo de närmaste släktingarna fram parvis om de voro gifta och båda kunde vara med och allt tillgick såsom från början, men var det någon som syntes vara allt för trög att passa på, då det var lämpligt, blev han påropat, detta skulle kanske vara lite skoj å ömse sidor. Sedan gick ungdomen fram, och det hände även att då en yngling lämnade sin gåva jämte skickningar, kunde någon ropa fram en flicka, och en sådan kunde en och annan gång gå fram utan påminnelse, för att visa sig artig, varvid även de skulle klinga.

Gåvornas storlek, oräknat föräldrarnes, kunde variera från 2 till 20 Riksdaler, hvilket även kunde bero af skyldskap, eller om de hade familj eller ej, flickorna gåvo vanligen minst, men så togo de icke heller för sig så mycket af de rika håvorna, sednare då kaffe och dopp m.m. blevo mera på modet torde dessa taga för sig nästan lika mycket som andra. Och skickningarnes storlek kunde variera från 12 skilling till 2 Riksdaler och någon enda gång 5 a 10 Riksdaler och alla skickningar tillhopa 50 a 300 Riksdaler och



de kontanta gåvorna till 150 a 600 Riksdaler eller tillhopa cirka 200 a 900 Riksdaler. Men det som hade samlats till kyrkan och de fattiga endast 2 a 10 Riksdaler. Och till läsbarhet 2 a 6 Riksdaler (för ungefärligt dagsvärde år 2012 multiplicera med 50).

Under 1850 och 60 talen kunde man även samla något till hednamissionen och dyligt. Och under denna sednare tid kunde brudparet, en och annan gång få ännu större summor. Men det var stora bröllop med många gäster, och som räckte 4 a 6 dagar denna beskrivning afser. Det kunde även på vissa ställen givas stora värden in natura och om en Lappman kom i närheten och blev inbjuden, ville han nog på sitt sätt vara hedersam och kunde då giva "brurfolka" en Renskalv, som han sedan vårdade, eller och något annat.

Sedan begåvningarna voro avslutade och the eller kaffe med dopp kringburits, hade det nog varit bäst att lägga sig, emedan man kommit långt in på småtimmarna, som man nu säger, men man måste följa tidens sed, som fordrade att man först skulle äta "brurgröten". Men dessförinnan var det enligt en äldre sed brukligt att man skulle dansa med bruden, och högtiden till ära skulle presten börja, det var dock ej alltid som presten m.fl. ville deltaga i dansen (mera härom sedan). Under tiden hade brurgröten blivit färdig, och de som hade kunnat hålla sig uppe samlades utan krusering omkring de stora borden och de stora och många grötfaten, samt det mer än dubbla antalet mjölkspilkummar, och läsbarhet hade väl sovit några timmar, men var nu på sin plats, men kanske ej lika hög i rösten. Och bland de stora, var det nog flera som även hade svårt att hålla sig vaken, men, så hade det redan börjat bliva ljust, åtminstone på våren.

Och sedan man enligt värdfolkets önskan ätit, fick man då slutligen uppsöka de rum som redan förut blivit anvisade, der det var

sänger ej blått runt omkring rummen, utan det kunde även stå sängar mitt på golven, beroende af rummens storlek, men detta var vanligt, och man var glad att få lägga sig. Och ungdomen måste ofta gå till en annan gård, och under en äldre tid fingo de vissa gånger nöja sig med att ligga på golven ("på flatbädd"). Det blev dock ej någon lång vila, förr än värden kom med ett parti sockerbitar som var fylld med droppar och sådana bjöds åt alla, så att de skulle vakna m.m. och sedan kommo värdinnorna m.fl. naturligtvis med kaffe, men även med värdefullare förfriskningar i stora högar med olika matvaror deribland gryn- och blodmat med flott i bleckformar som serverades på stora brickor och framsattes på de fårludna fällarne d.v.s. på sängarne.

Man fick således taga för sig vad man ville och så mycket man orkade, innan man kommit upp ur sängen, och dessutom hade de matvaror i korgar och fat, i reserv, för att fylla på de stora mathögarne och det bjöds och trugades, ty de ville vara hedersamma, och icke räknas för snål. Såsom det även kunde förekomma någon enda gång. Efter denna matsservering och kanske innan alla kommit upp från sina bäddar kom f.d. brudparet, under namn och värdighet af Ungfolk och sökte upp alla. Ongbon (Ungbon) bjöd på vin och Unghustrun på "Unghustru latar", som bestodo af en halv rågkaka, några rån, som längre tillbaka i tiden voro mycket tunna och kallades då jernbröds-kaka, samt både förr och senare ett stort krus, som liknade en halvmåne, dock betydligt mindre, eller och hälften af en fyrkant som delats snedt över, och dessa voro glaserade och tillkrusade med rödt och grönt strösocker. Och hennes namn i röda bokstäver, och stundom även hans.

Vid denna Ungfolkens första uppträdande i bröllopgården och granngården, ifall några af gästerna legat i densamma, följde pelkvis-tan som bärare och biträden och under en

äldre tid följde även spelmännen med, och trakterade flitigt sina fioler. Och några små pojkar m.fl. som ville se och höra på ståten kunde även följa med. Sedan alla klädt på sig och "kommit i ordning", skulle man åter intaga sina platser omkring de stora borden, hvilket gick någorlunda fort, men några saknades, deribland presten och den som hade klädt bruden hade möjligen farit hem, och brudparet hade nu blivit ungfolk med kär skyldighet att hjälpa värden och värdinnorna, och deras klädsel var redan på morgonen en annan än föregående dag, varaf må nämnas att ungbon hade en stor röd "filltluva" (*Svenskluva till skilnad från Norsk toppluva*) den kallades vid dylika tillfällen även ungbonsluva, oaktadt nästan alla män buru sådana (i flera socknar) men små pojkar hade vanligen toppluvor. Och unghustrun hade redan på morgonen uppträdd i sin nya skrud, med en vacker klädning efter tidens sed, samt unghustru kluten d.v.s. en fin siden duk, och särskild unghustruluva d.v.s. en svart kyrkluva med pannstycke och sidenband, var nog det viktigaste och denna skulle på förhand anskaffas af den blivande ungbon.

"Brölloppspipor" långspetsade kritpipor utdelades till alla, och toback och snus fick man efter behag, men sigarrer är en nyare lyx. Och vad brölloppsfolket togo sig till, utom att äta och dricka, under denna och följande dagar kan ej anteknas, men det kunna vi nämna att de kunde göra små utflykter, och ställa till åtskilliga upptåg, de kunde även bli bjudna hit och dit i gårdarne. Och på många ställen skulle det, åtminstone under en äldre tid dansas, och åter dansas, såsom de hade varit tokiga.

Och den gamla oseden att pojkar och flickor skulle ligga tillsammans, två och två af olika kön, var en nästan allmän sed under 1840 talen, men det förekom dock sällan att de "låg bort sig", ty detta räknades för en stor skam. Men under 1850 talet, blev det en

stor förändring till det bättre, som kom till synes även vid bröllop, ty i följd af en stor väckelse som övergick många orter, utvalde många den goda delen, som redan förut är nämt, och dessa ville nu ej längre fräkt och uppsåtligt kasta sig i frestelse och faror utan de ville höra Herren till och vara Hans barn, och bad Gud bevara sig ifrån ondo, och när de hade det sinnet ville de fly alla tillfällen till synd. Lyckliga ungdom, och lyckliga voro även många, att icke säga de flästa af de äldre, samt barnen, ty det var en högre makt som värkade kraftigt på alla. Det var en besökelse tid. Men både unga och gamla behövde kraft af honom som är mäktig i de svaga och derföre övades bön och sång och vid lämpliga tillfällen kunde nästan alla inom brölloppshuset, även "ämbetsfolket" (*betjäningen*) samlas för att höra på det någon läste ett lämpligt stycke, samt deltaga i bön och sång. Och att vid sådana tillfällen och eljest få höra ungdomens sång, vari flera af de äldre deltog, var särskild upplyftande, ty då unga m.fl. sjunga goda kristliga sånger med hjertlig lust och fröjd, förenat med heligt alvar, då blir det en sång som går till hjärtana och lämnar varaktiga intryck, ty det är någonting helt annat än sång av innehållslösa fraser, huru juvliga dessa sednare än kunna vara. Men nu har det kristliga sinnet avsvanat hos många och sederna som är en följd af den inre halten, har förändrats till det sämre, hvilket framgår av flera sorgliga förhållanden. Men vad är orsaken? Ja, derpå kan man få många svar, men det är dock så, att både Du och jag, har vår stora del i vår tids liknøjdhed för det ena nödvändiga.

Vi må nu vidare antekna att på tisdagen utdelades vanligen "nästen" (egentligen matsäck), d.v.s. ungfolken förärade gåvor till alla inom brölloppsgården och dessa bestodo af en stor stämplat "rågkaka" samt rån och krus och ofta ett trykt blad, innehållande några verser eller dyligt, detta ungefär

lika till alla, utom de mindre barnen. Men dessutom skulle hennes (unghustruns) anförvanter och närmaste släktingar ha presenter bestående af seltjes- och bomuls klutar (*siden- och bomulsdukar*) eller andra fina och nyttiga ting, och det hörde till ungbons skyldighet att i samråd med den blivande unghustrun anskaffa dessa saker och Svärmor kluten borde vara någorlunda bra, ty det var vanligen hon som fick draga den största omsorgen af förberedelserna till brölloppet. Och unghustrun skulle förära sina nya anförvanter, fina skortor och särkar m.m. som hon vanligen själv hade förfärdigat. Och alla som hörde till ämbetsfolket från värden och värdinnorna ned till stalldrängen och "fjöspigan" fingo lämpliga presenter, deribland siden- ylle- och bomulsdukar och de som hade det knapt hemma kunde dessutom få betydligt med matvaror samt en del kunde även få pengar för sitt besvär, men de två sista posterna hörde ej till nästen, när "nästen" delades ut vid ett större bord, bjödo ungfolken även på kaffe, vin och godther, förr torde det även bjudas på brännvin, men vi må väl hoppas, att huru än sederna i flera afseenden kunna försämrats, spritvaror icke skola bliva så allmänt begagnade som under 1830 och 40 talen.

På aftonen samma dag som kallades uphögningsdag voro vanligen alla gifta inom byalaget m.fl. inbjudna, och det hörde nu till tidens sed att kläda sig i vad man fått "på nästen", och särskild kvinnorna hade nu på de nya klutarne och de som fått särkar gingo i särkärmar, då de nya gästerna samlades på aftonen även om det var kallt. Och särskild ungfolk (de nygifta) voro klädda i det de fått af varandra. Och vid den middag som nu var anordnat, gick det nästan lika högtidligt till som vid "först medan". På onsdags afton blevo byalagets ungdom m.fl. bjudna på middag m.m. På torsdag kunde bröllopsfolket resa hem, men på en del ställen stod

brölloppet ännu en dag eller två. Men det var ansträngande för betjäningen m.fl. och fördervligt för gästerna, även sedan brännvin, dans och andra nattliga orgier blevo avlägsnade (åtminstone) från brölloppshuset. Må även nämna att läsbarntet måste passa på vid alla måltider men vid slutet fick det samma en kolläckt som uptogs af värden då gästerna voro församlade omkring borden före avresan. Vid samma tillfälle bjöds på kaffe som var och en fick emottaga ifrån stora brickor, som räktes dem över borden av värdinnorna.

Efter brölloppets slut skulle det åter hållas kyrkplägning, för att vid kyrkstugur och stallar uppsöka dem, som hade sänd skickningar till brudparet, åtminstone sådana som ej blivit bjudna till bröllopsgården, och fick man ej i alla vännar första dagen så förnyades bjudningen nästa söndag. Varaf följde att under den tid af året, då de flästa äktenskap ingingos, kunde det hållas 5 a 6 plägningar varje söndag. Och särskild pelkvisterna, voro allt för mycket värksamma att bjuda och truga för att fullgöra sina åligganden. Och detta började att betraktas som en oårdning och därför beslutades på en stämma i Hammerdal, att man icke fick hålla s.k. kyrkplägningar.

Första söndagen efter brölloppet skulle unghustrun, samt mödrarne m.fl. följas åt upp i kyrkan, och några af de närmaste och nya släktingarne följde ungbonn upp i kyrkan. Ja, att avsluta äktenskapet i kyrkan, och att gemensamt med föräldrar och andra anhöriga och församlingen, sitta stilla under Gudstjänsten, och så åter efter brölloppets slut samlas i kyrkan var ej blått högtidligt utan även en vacker och god sed. Nu har man icke tid att sitta i kyrkan under Gudstjänsten, men vi gamla må ändå vara glad, då vi se och höra, att de unga låta viga sig i kyrkan, prestgården eller hemmen enligt gammal Kristlig sed. Heldre än att göra en resa till Kronofogden för att upprätta ett kontrakt,

för några år eller så der, som kanske lättare kan upplösas ifall man finner någon annan som är behagligare.

### ***Några småbitar om bröllop m.m. (flyttat till del 3)***

#### ***Den gamla Kyrkvägen till Hammerdal (jfr samma i del 1)***

Kyrkvägen som även varit den egentliga utfartsvägen har under flera århundraden huvudsakligen gått efter vattendraget både sommar och vinter och detta var ofta mycket svårt, samt även farligt för liv och hälsa, men många av de andra byarne hade väl även svårt att komma fram till kyrkan, eftersom Johan Jönsson i Gåxsjö, var enligt gamla kyrkböcker klockare i Hammerdal 1694 och hans son Jöns Johansson var klockare till 1763, se under Klockare. Och det var ej brukligt att köra upp vägen med snöplog, åtminstone ej på isarne, förr än under den sista tiden, och då kan man förstå huru väglaget kunde vara efter stora snöfall, och då vattnet på isarne vissa gånger kunde gå upp till hästens knä, och å vissa ställen och undantag ännu mer, och kanske de icke heller alltid hade så starka hästar, då man endast hade skogsfoder, som delvis fick stå ute i hässjorna till vintern, att giva desamma.

Sednare eller från den 16 December 1820 fins en snöplog klubba i Gåxsjö med namn af dåvarande åtta bönder samt en skriftlig överenskommelse att vid 6 tums snöfall köra upp vägen med snöplog till Noret vid Kvarnbränna. Och på isarne brukade sikåsborna "sticka" vägen särskild nedom byn med 3 a 6 alnar långa granar, som vanligen stodo parvis, men det var, som nämnd är, mycket svårt många gånger, och det hände en julmorgon vid slutet av 1850 talet, under en snöstorm, att man icke viste var man körde, så att några av nordbyggarne, som skulle till kyrkan kom i stället uppöver Hammerd-

alssjön och stötte i hop med västbyggarne varvid den ene körde så och den andre an-norlunda.

Och särskild på vårarne var det ej ovanligt att man kunde köra ned. Och vid ett dyligt tillfälle 1840, måste modern för att först rädda sitt cirka 2 1/2 månader gamla barn (Gunilla) kasta detsamma upp på isen. Vid början af 1800 talet körde en prästdräng V. ned 2ne ston i lassvaken och dessa fingo drunkna. Det var även kallt efter isarne, men på dessa fick kyrkfolket sitta på om man nemligen hade häst, och ej frös för mycket, eller om det ej var för mycket snö och vatten. Men på landet och i synnerhet över backar och genom byar skulle man gå, och det hade nog varit en skam, i synnerhet för dem som stodo på "mägom" (medarne) att ej gå.

Men man började så småningom att lära av varandra att sitta på, och detta en följd av större penninge inkomster m.m. då Sverige fick sälja mycket under de alierades krig med Ryssland, men ännu mer i följd av att bjälkar, timmer och skogar blev en handelsvara, först efter de större ådalarne hvilket indirekt hade till följd, att man här på orten fick sälja matvaror av flera slag, samt även hö och vissa år även korn till gröpe. Och dessutom började man få sälja timmer och skogar även här så att det blev en uppsjö av pengar, så att man ej behövde vara så rädd om hästarne som förut. Och dessutom började nya höodlingar ge hästen större kraft och uthållighet. Och nu har man lärt sig att sitta på ej blått vid kyrkresorna, utan även om hästen endast genom överansträngning kan draga sitt tunga lass. Under 1840 och medan de i almänhet voro rädda om sina hästar och särskild sina fölston, kunde de dock, när det var fint före "köra kapp" på isarne och vid sådana tillfällen, då det kunde vara 5 a 10 hästar som tävlade tyckte vi barn att det var särskild roligt.



Kyrkresorna under sommaren voro ännu mera ansträngande och farliga för de resande, ty det var sällan en ridhäst begagnades, man gick "gåute" och genom Sikås cirka 2/5delar av vägen, och vid brist av båtar m.m. kunde man ro från Kvarnbränna (förut Stamo) till kyrkan d.v.s. man rodde då cirka 4/5del av vägen, detta var nog ett ombyte, men mycket ansträngande, särskild under storm. Men nästan alla skulle enligt gammal sed "gå till kyrkan" både vinter och sommar, och man kände sig både villig och skyldig dertill, och de som ej fick båtrum gingo hela vägen, men det var knapt bättre att ro, ty det var stridt och kunde dessutom vara motvind, och så var det även vanligt att "ro kapp" och då ville väl ingen räknas för en lat stackare, som ej kunde följa med, men det var ännu värre för sådana som ville vara de främste och ej kunde giva sig, då det var omöjligt, ty de fingo alltid medtävlare, och det hände att sådana knappt kunde tala då de skulle stiga ur båten. Och en stark roddare i Sikås som dog vid cirka 40 år sade att båten var hans varmaste husrum, och det var nog många som hade samma erfarenhet.

Det var särskild emellan kyrkan och Sikås de skarpaste tävlingarne förekommo, de hade smala och fortgående båtar, men nu är det ej många kvar av de gamla roddarne, ty vid slutet av 1860 talet var kapprodd mindre på modet, må även nämna att kvinnor, samt gamla och barn måste även hjälpa till efter sin förmåga, och mången gång betydligt derutöver. Under den förra tiden, och trots det svåra väglaget vissa tider, eller andra förhållanden såsom storm m.m. skulle dock fram och återresan vanligen ske samma dag även på hösten, men sedan kyrkstugorna började uppföras under 1840, 50 och 60 talen blev det flera undantag.

I båtvägen emellan Kvarnbränna och kyrkan, har det från äldre tider varit många hindrande fiskestängen och andra farliga

pålar och oaktadt Sikåsborna plögade ränsa upp vissa öppningar i fiskestängena var det ändå farligt, ty vattnet stod olika högt och vi kunde tidvis knappt se var stängena var och ännu mindre var öppningarne voro tillämnade, men vi vet ej om mer än fyra personer som drunknat vid kyrkresorna, av dessa drunknade tre personer från Gåxsjö i Sikåsån den 3 November 1821. Men det var ej ovanligt att ro på pålar, och var man då rädd, höll man sig stilla till dess man fick hjälp. Och som bevis på vanans makt och huru orädd man kunde bliva, trots faran, må nämnas att flickor kunde likväl utan sällskap mannlig hjälp, ro till kyrkan och att de icke förlorade mod och besinning då en fara hotade. Må nämnas att Systrarne Armika och Lisa Abramsdöttrar, Kerstin Karlsdotter, Brita Larsdotter och Anna Gädd i Gåxsjö rodde på en påle som gick igenom båten, och det hade väl ej dröjd länge innan båten sjunkit, men de starkaste fattade tag i pålen och lyckades draga upp den igenom båten och stoppa till hålet med vantar. Vägen ned till båthusen vid Kvarnbrännan var ej en fin väg, och på hösten var det ofta mörkt innan man beträdde densamma då man kom från kyrkan, så att man fick traska sig fram så godt man kunde i smörjan.

På västra sidan av "Fägnestugan" skildes vägarne i fyra grenar, en till Sörgårdarne förbi brobacken, en till Vestgården och Hurtiggården, en till Nolgården och en till Hurtigbränna och de tre sednare gingo efter dikrännilar eller gångspännen men efter den första kunde man färdas med häst, hvilket dock sällan behövdes under sommaren, ty till kyrkan, och även till kvarnen, brukade man bära och någon enda gång kunde man ro till kvarnen. På 1850 talet flyttades vägen till sidan av Fägnestugan och kyrkvägen till båthusen förbättrades, men vissa skiften voro nästan omöjliga, men dess ägare ville försvara sig med att det är ej någon som behöft vända om.

Från och med 1869 har det fraktadts mycket varor efter åarne, d.v.s. samma väg ty det är särskild under den sednare tiden, som många större företag blivit utförda, såsom timmerkanaler, flera kronodikningsföretag, samt Kyrko- och Skolbyggnader m.m. och dessutom har var och en fått stora behov av varor som till stor del har fraktadts med båt till Kvarnbränna (uppöver åarne). Ty landvägen till Sikås m.m. har varit nästan omöjlig, och vägen över Ottsjön till Föllinge landsvägen, eller över Højdarne till vägen i Häggenås har förr varit ännu mera omöjlig. Men det har ofta varit förenat med stor fara och besvär att ro de vanligen allt för tungt lastade båtarna. Och som utsäljare för H. H. A. Bolag (*Hammerdals Handels AB*) under kyrko- och Skolbyggnaderna m.m. vet jag vad sådant betyder. Må härvid även nämna att min hustru Gunilla, samt Stor Abram hjälpte mig vid ett tillfälle med en stor och tung for, och vi rodde en båtlast vardera, för att tjäna en lämplig dagpenning, och låt vara, att hon var stor och ihärdig och fick ro den lättaste båten, var det ändå för mycket för en kvinna.

Vid detta tillfälle var det så mörkt det skulle bli på hösten, då vi kommo upp till Näsänget, men hade ändå över 3/4dels mil kvar förbi alla stängen och krok, upp till båthusen vid Kvarnbränna. Varföre då ej giva sig ut tidigare på morgonen, torde någon tänka, som ej kände förhållandena, ty först var det ej så lätt att ro tre båtar den långa båtvägen omkring Sikås m.m. och när man slutligen kom fram till "Bolaget" kunde det vara många andra, som även skulle ha varor, och dessutom tog det tid, att på en dragkärra frakta varorna till båtarna m.m. Och det hände även att det kunde bliva stark motvind vid återresan, som förenade sig med den på flera ställen starka strömmen, så att det var nästan omöjligt att taga sig fram, och när en då slutligen kom upp till båthusen vid Kvarnbränna, ensam och väl

uttröttat, kunde man ändå icke låta båten stå och fyllas med vatten, och det kunde även regna. Men att få mjölsäckar och dylikt upp på landet vid den långgrunda och delvis gytsiga båtstaden, kunde nästan överstiga de redan uttömda krafterna. Endast de som själva slitit ont vet vad sådant vill säga.

Det skedde dock ej någon avsevärd olycka vid alla dessa tunga båttransporter emellan Hammerdal och Gåxsjö. Sedan E. Eriksson i Gåxsjö blev handlande gick dock en mindre last med varor till båten för honom å Hammerdalsjön (Prästsjön) och det var nära att roddarne, och särskild den ene, som icke alls var simkunnig fått drunkna, men så fingo de hjälp, och av dessa, kom Per Olofsson i Bye först. Och det är nog många som varit nära att drunkna efter denna båtväg, deribland min son Pål Olof som även rodde varor på en liten smal båt, vilken fylles med vatten, ty proppen hade lossnat och när han märkte faran, var han nästan mitt på sjön och det var då intet annat att göra, än att försöka uppnå timmerbommen innan båten välvde om, och det lyckades.

Men att här påminna om de många farorna och olyckstillbudet efter detta vattendrag är omöjligt. Det var även vanligt att gå på skridskor till kyrkan m.m. och då isen var mycket ojämn i följd av strömdraget, hände det flera gånger att man kunde "ränn ned", men vill nu endast nämna att Olof Hemmingsson, (Öhrbergs far) gick ned, nedom lassvaken och fick kämpa mycket länge, ty han var ensam, de hörde hans nödrop till Bye, men Sikåsborna hörde ej hans ropande ty det var motvind. Men så kommo 2ne handfasta män Johan Ersson och Mårten Andersson händelsevis ned till ån, och dessa revo lös några granar som följd med vårfloden och med stöd av dessa kunde de komma honom till hjälp, då hans egen kraft var slut. Han talade sedan om huru han såg sina egna skridskor upp under isen, och att han då

lovade att om han kom upp skulle han aldrig stiga på skridskor mer och han höll även ord.

Vill även nämna att även jag gick ned på skridskor i "Norsoset" då vi voro på väg till kyrkan och det var mycket nära att jag fått drunkna, och min kamrat som hjälpte mig upp, sade att jag var borta ett tag. Och det var för mig m.fl. ett mycket viktigt förhållande varav jag endast vill nämna att min mor, bad att jag icke skulle gå på skridskor utöver till kyrkan, ty båda hennes bröder hade drunknat den ene i Sikåsån och den andre på Gåxsjön, men jag trotsade min moders ord! Men då jag kom ned i den öppna vaken och fruktade att jag skulle dö, då kom jag ihåg vad hon sade (när jag gick ut).

På kvällen samma dag gick även "Nord Ola" ned i samma vak, och då han var ensam, och de i Sikås som hörde hans nödrop icke kunde fatta varifrån ropen kom, för den hårda stormens skull, kunde han ej få någon hjälp, men slutligen fick han tag i den härsjeroa, med vilken jag blivit räddat, och så kunde han hjälpa sig själv med densamma, såsom vi pläga uttrycka oss, men det som är anteknad m.fl. förhållanden som hörde till denna historia är dock så, att vi måste se Guds skickelse både i det ena och andra. Ovanstående äro endast småbitar av gamla förhållanden, men kanske på sin plats att erindra sig, då vi nu efter cirka 500 år fått både kyrka och landsväg, med åtföljande förmåner. Och kanske det även är behövt att påminna sig något litet av det gamla, för att bättre förstå, huru svårt en del avlägsna byar måste ha det.

### ***Några Klockare och Organister i Hammerdal***

Av de gamla klockare i Hammerdal voro far och son Johan Jönsson och Jöns Johansson bofasta i Gåxsjö och hade således en lång och vissa tider mycket besvärlig väg till

kyrkan. Och den förra räknades för en from man, bland annat därför, att han avslutade arbetet kl. 2 på lördagarna även under höanden, för att vara redo till söndagen. Det är okänd när han blev klockare men 1694 nämnes han som sådan. Och om den sednare berättades, att det hände en gång, att han icke kunde komma fram till kyrkan på julmorgonen förrän dagsranden började synas, oaktadt han gav sig i väg hemifrån på kvällen, sedan de firat julens ingång i hemmet, och detta i följd af det svåra väglaget. Han innehade tjänsten till 1763, men hade biträde under de sista åren. Olof Kolmodin som torde vara från Helsingland, blev Organist och klockare 1832. Det hände att då denne sjöng vid begravingar, hördes han ända till Ede, således nära en halv mil. Efter densamma blev Nils Blix i Grenås Organist och klockare 1843 och innehade dessa tjänster nära 60 år, han var skicklig i sina tjänster, samt vänlig och tjänstaktig mot alla. Nu är Folkskolläraren Hans Hamrén från Yxskaftkälen (således även han en Hammerdals son) Organist och Klockare.

### ***Om sparsamhet och gammal mat m.m.***

Förr var det vanligt, mer än nu, att leva av gammal mat, ty förhållandena voro då anorlunda, och när de voro så vana dervid, torde de väl tänka att gammal mat var drygare och på samma gång billigare med flera invärkande omständigheter. Och man hade vanligen mycket på lager även av korn samt ärter och råg utom då flera "klenår" följde efter varandra. Men även om "kornkällarne" (sädesbingarne) voro fulla kunde man likväl äta dåligt bröd av s.k. brödamne som bestod av lättsäd och agnar. Och på våarne stälde man till stora tunnor med tjockmjölk för den kommande sommarens behov för att få till mera smör under sommaren och innan man tog något av den gamla mjölken var det vanligt att avskilja "möse" (vasslan) och

sedan blev mjölken mycket tjock och fet. Och i vissa byar hade man mycken fisk även gravfisk av harr, öring och mört m.fl. och sådant skulle endast sköljas och sedan ätas som den var. Men man hade även kokfisk både ny och gammal för att bättre kunna spara smöret. Och det härskna vårsmöret, skulle man äta under sommaren, för att få sälja sommarsmöret, ty det var huvudsakligen på höstarne som "gosset" kunde säljas, som var smör, talj, skinn och fogel m.m. All slag utfördes på hösten, såsom det även är anteknat i gamla allmanackor. Svin och även kalfvar kunde dock slaktas även under andra tider, dock sällan under sommaren. Kött och fläsk var ej någon egentlig handelsvara, utan mera som en bytesvara även emot arbete, men under 1860 talet kunde man få sälja spickekött och spickefläsk samt smör och ost till timmeravverkare och delvis även till handlande men redan förut kunde man få avyttra sådant i Solefteå m.fl. ställen. Ty man hade ofta mycket på lager i herbergen

m.m., deribland spickekött, -fläsk och korv som kunde vara två år och derutöver, och på vissa ställen även mycket gammal torr fisk av hemfångat gädda, ty det hörde till tidens sed att spara, vartill även torde bidra att det var brukligt att främmande skulle gå i "bursyn" särskild i herbergen för att se ej blått matvaror, utan allt möjligt, som var av något värde, deribland sängkläder, varav en del bönder kunde ha 40 a 50 sängbäddar vartill även hörde fårludna fällar, ty de satte stort värde på att kunna spara och äga många nyttiga saker.

Nu derimot, torde man kanske sätta större värde på att kunna köpa fina och dyrbara saker, att ej tala om annan lyx, såsom kaffe m.m. Och oakadt de förr levde under hårda och bekymmersamma förhållanden begränsades behoven efter inkomsterna och de voro nöjda och lyckliga med vad de hade. Det fans icke heller så många ledighetspersoner, kommiteer och styrelser som nu och ungdomen hade icke heller så många



*Välförsedd loftbod från Lillhärdal. Jamtli*



romaner och liknande litteratur att välja på som torde göra mera ont än godt, och samma förhållande är det väl även med en del av våra tidningar. Under den förra tiden skulle man arbeta, även under de långa vin- ter kvällarne, och arbetet var jämnare förde- lat. Men vi kunna vist icke påstå att förut var allting bra, och nu tvärtom. Men att vi leva nog så dyrt, kunna vi icke förneka, och att många måste mot sin vilja och förmåga följa med, är nog en sorglig sanning. Vi borde påminna oss fädernas sparsamhet och av många sorgliga förhållanden låta varna oss, att icke leva upp våra fäders jord, till bola- gen m.fl. och dermed beröva våra barn och efterkommande ett kärt hem, och på sam- ma gång indirekt föröka de hotfulla och mis- snöjda föreningarnas stormakt. Och vi bör även tänka på de gamla med tacksamhet, ty de äro våra fäder, som utfördt sitt dagsar- bete med tålmod och ihärdighet, och vi har ingen orsak att yvas inför desamma, utan tvärtom, ty de hushållade med det lilla, och behöllo sin jordtorva. Nu är det ofta tvär- tom, en del tvingas av omständigheterna med sorg sälja sin jord och en del säljer av lättsinne och stormod, ty de älska icke sina fäders jord, men följdén kan även i sednare fallet arta sig så, att efterkommande tvin- gas in i föreningar under hatets tyrani och knutpiska.

Oaktadt våra förfäder var hushållsaktiga voro de likväl gästvänliga emot varandra på sitt sätt, oaktadt de ej hade samma resurser som i vår tid, med alla möjliga fina och söta saker, men de gävo av det de hade i all vän- lighet. Och vanligen bjöd man på godt dricka i alla gårdar, samt ofta även på smörgås, som vanligen bestod av 1/4dels rågbulle med smör och ost. Det brukades sällan kaffe under 1840 talet, men en och annan av de äldre kunde få en sup bränvin i stället för dricka. De gamla gummorna hade ett något avikande sätt att unfägna vänner och bekanta, i det de bjöd på något hembakat

tunnbröd, såsom ärtbrö, filkambrö, rullebrö, kambrö eller "blobrö" m.m. samt några god- bitar sovel, vilket kunde vara av mycket olika beskaffenhet. Vofflor eller s.k. järnbrödsbaka kunde även få följa med vissa gånger, och kanhända att detta var en sed från äldre tider. Emellertid kunde det nog hända att de yngre "drogo på smilbandet" (le) då de sågo de gamlas sätt att "pläga" (giva) varandra m.fl., varpå de gamla kunde säga att "ge enn sin vän, så tag en e nog och ge enn sin ovän, så duge na no", ord av en Gåxsjö gumma.

Det gick således bra utan kaffe, men nu skall det vara kaffe först och sist och dessutom så snart kaffepannan blir varm och det kan hon bli när som hälst, och många tro att kaffe är en outhärlig nödvändighets vara. Men för dem som har tillgång på mjölk m.m. torde endast ha vanans makt, samt socker och grädda att tacka för sitt kaffe begär. Och det är väl de sednare, samt de fina kopparne, och att ej bliva tillbakasatta utan få smaka vad de stora få, som lockar barnen m.fl. till att bliva kaffedyrkare. Enbart kaffe torde vara av tvivelaktigt värde för hälsan och mindre lockande, men det är väl den söta blandningen med socker och grädda som gjort oss så kära i kaffe och en del tokiga efter detsamma. Men särskild i början kunde nog kaffet vara bra, i den mån det kunde konkurrera bort bränvinsbruket, ty av två onda ting, må man ju välja det mindre skadliga.

Under 1850 och 60 talen blev bränvins- bruket nästan totalt bannlyst i Hammerdal m.fl. socknar, och har sedan räknats för en skadlig dryck, åtminstone av de flästa, men kaffe trädde i dess ställe och under 1870 talen fördubblades kaffe missbruket ännu ytterligare och har sedan bibehållit sig som en outhärlig helg- och vardagsdryck, oaktadt andra (mera närande) drycker äro tillgängliga, men dessa användes endast av ett fåtal, ty man har vant sig med kaffe och därför skall det vara kaffe. Det fördärv-

liga ölet har även blivit en modärn nödvändighets eller rättare begärlighets dryck för många under den sednare tiden, särskild för en del resande samt arbetare och ynglingar. Och om det onödiga bruket av öl och andra alkoholaktiga drycker kan man säga att det är mycket sorgligt då äldre personer bjuda, locka, narra och tvinga de unga att börja öva sig med det som är onödigt och fördärligt. Och detsamma kan man nästan säga då de locka de unga att lära sig med snus och toback i olika former. Ja varföre skall Du man och yngling locka och narra de unga? Är det derföre att kanske även du blivit narrat?

### **Om marknader och handel förr och nu (flyttat till del 2)**

### **Om Säd, furu och så kallat brödämne (flyttat till del 2)**

### **Om handelsresor till avlägsna orter (flyttat till del 2)**

### **Posten och folket förr och nu (flyttat till del 1)**

### **Vill nu även antekna några gamla verser, kan hända att de på sitt sätt, kan lugna oss något**

#### **Hvi yfvas du?**

*Ack säg mig o menska vi yfvas du så?  
Likt fallande stjärnan som släks i det blå  
Likt blixten i molnen likt skummet på haf  
Du lyser och slocknar till slut i en graf.*

*Se eken dess krona förtvinar och dör  
Och stormen dess löf öfver klipporna strör  
För hög och för låg ljuda lika de ord  
Af jord är du kommen och varder till jord.*

*Det barn som en moder har vårdat så ömt  
Den mor i hvars armar den lille har drömt  
Den maka och far som var alla så kär  
Ack döden dem alla till gravena bär.*

*Du blomstrande mö på hvars kind och hvars  
blick, brann skönhetsens glans - o din fågring  
förgick. Och minnet af dem som blef tjust*

*af din glans, förbleknar och dör som på  
grafven en krans.*

*Den hand som bar konunga spiran en dag  
De läppar som tolkade vishetens lag  
Det öga som lyste i striden så gladt  
De visna och slockna i grafvarnes natt.*

*Se odlarn plöjer och brukar sin jord  
Och herden som vårdar sin fredliga hjord  
Och tiggaren väter med tårar sitt bröd  
Men alla de nås af den smygande död.*

*Den fromme som deltar i helgonens råd  
Och syndarn som trotsar förlåtelsens nåd  
Den vise och dåren och alla och en  
Förmultna i jorden de hvittnade ben.*

*Så gå vi, så skördas af döden vårt lif  
Som blomster och gräs utaf skördarens knif  
Så gå vi och tusende gå efter oss  
Försvinna i mörker som irrande bloss.*

*Vi gå samma väg våra fäder ha gått  
Vår lott är densamme som fädernas lott  
Vi se samma sol samma jord samma haf  
Som fäderna sågo på väg till sin graf.*

*De tankar vi tänka ha fäderna tänkt  
Som vi inför döden sitt öga de sänkt  
Vi älska vårt lif som de älskade sitt  
Vi strida mot döden som fäderna stridt.*

*De älskade – grafven har kylt deras glöd  
De hatade – stilla är blodet som sjöd  
De sörjde – förstelnad är nu hvarje tår  
De gladdes men glädjen är kalnad på bår.*

*De dogo på torfvan som döljer dess ben  
Med idkelig sträfvan vi gå hvar och en  
En hvar bär sin börda sin pilgrimmes staf  
Och målet är lika för alla, en graf.*

*Ja hopp och förtviflan och glädje och tröst  
Som solsen och regn bo i meniskans bröst  
Och löjen och tårar i jordlifvets brus  
De växla ibland oss som mörker och ljus.*

*En solglimt är lifvet. Idag flammor röd  
En ros som i morgon är visnad och död.  
Och solglimten slocknar då natt faller på  
Ack säg mig o menska, vi yfvas du så?*

## ***Olof Pålssons Krönika, del 5-2***

### ***Läkare frågan i Hammerdal och dess följder (flyttat till del 1)***

### ***Kyrkstallar och Stugor, samt boställs innehavarne (flyttat till del 1)***

### ***Om djur och foglar, samt olika fångstsätt (flyttat till del 2)***

### ***Ytterligare om djur och foglar, samt jakt och fiske förr och nu (flyttat till del 2)***

### ***Om Stubbar, samt högre och lägre myrmarker m.m.***

Gammalt var det ej vanligt att torrlägga de vattensjuka markerna, icke ens de sankaste floor och andra myrmarker invid byarna. Och Gårdstjärn som var nära intill åkrarna i Gåxsjö var obetydligt lägre än desamma och i jämnhöjd med de vidsträckta myrmarkerna m.m. Så att de kunde fiska jädde på en del av den nuvarande höslotten och som bevis derföre må särskild nämnas att E. Eriksson nu efter cirka 120 år funnit lämningar av ett nät då han ristade (*plöjde*) på platsen. d.v.s sänkena (av ett nät) som voro af täljsten och lågo i en lång rad efter plogfåran.

Och först under sednare hälften av 1700 talet, då Gåxsjö by var cirka 350 år togo de upp ett dike från sydvästra ändan av Gårdstjärn. Och vid 1818-20 blev densamma grundligare utdikad, med biträde av Erik Jonsson i Finnvattnet, varvid det på den tiden ovanliga inträffade att stubbar m.m. som varit gömda 4 a 5 alnar under (*2-3 meter*) vattnen kommo i dagen, så att Erik Olofssons (på Bränna) torpare tog sig till att bränna tjära av desamma, men några stå kvar ännu. Och dessa väldiga furustubbar hade naturligtvis vuxit der de stodo i och under myrjorden, ty i den mån mossan växte upp

höjdes vattnet i tjärn som saknade utlopp och skogen vid dess stränder m.m. måste gå under.

Det är även samma förhållande med andra nästan skoglösa mossar m.m. som förr varit beväxta, hvilket tydligt framgår vid dikning, då stubbar efter jätte furor och annan bråte, att ej tala om ett betydligt antal horn av Elgar och Renar deribland mycket stora Elghorn 2 a 3 alnar under jordytan, samt huggna kubbar, jemte kol och bränder m.m. påträffas. Men de stora mossarne blevo ej skoglösa samtidigt, de högre belägna platserna och små holmarne har sednare blivit gömda under mossan. Och samma mossbildning och försumpning fortgår ännu mycket värksamt der ej behövligen diken bliva upptagna.

Det är icke så som en del vill påstå, att den stora Elgflon och andra dylika skoglösa floor, varit sjöar, ty Elgflon är mycket högre än Storån och Öjån, som går fram nedanför densamma på båda sidor. Så att man med nästan samma rätt kan säga att även de ännu högre belägna fjällfloorne varit sjöar. Eller vill man påstå att Östersjön sträkt sig upp till fjällen, måste man då följaktligen påstå, att ej blott de skoglösa mossarne, utan även att nästan hela det höga Jämtland legat under vatten. Men är det då icke bättre att stanna inom rimliga gränser, och i detta fall är det tydligt att en stor del av våra skoglösa floor och andra myrmarker varit skogbeväxta bland annat av riktiga jättefuror.

Och på tal om, huru gammal stubbor m.m. kunna vara som är 5 a 6 alnar under vattnet eller mossytan kan variera mycket på olika ställen, och är ej värdt att försöka bestämma, åtminstone för oss som icke är fackmän, men vi hålla dock före att man icke bör ta

till som en tidningsinsändare från Skåne i ett liknande fall, att stubbarna voro 6.000 - a 9.000 år! Oss synes som en del skulle ha lust att ta till bra, för att ha gjort en mycket stor upptäkt. Men detta kan vara onödigt, ty mossan växer upp mycket fort, enligt många iakttagare. Varav endast ett litet fall må här anteknas.

En 82 årig gubbe Olof Ersson i Sikås besökte sitt barndoms hem i Gåxsjö och ville då även se något av utmarken och särskild en liten skogsholme i den på sista tiden avdikade stora mossen, ty han mindes att han hade fogelsnaror på holmen och att det då var riktigt hårdland och skog och särskild en stor furu, men vid det nya besöket var platsen övertäkt med ett tjockt lager mossa, och nästan endast några fallfärdiga träd skilde platsen från den övriga mossan. Det är således klart att mossan växer fort och den underliggande moss- och myrjorden ruttnar sakta, der den är genomdränkt med vatten. Vi har många tydliga bevis att våra höga, men skoglösa moss- och myrmarker förr varit skogbeväxta.

Och vill nu derimot påminna om ett motsatt förhållande, nämligen att en del av våra lägre myrmarker och tjärnar vid ådalar och sjöar m.m. ha förr varit verkliga sjöar, ofta sammanhängande med sådana i närheten, ty då den sten och lerbotten som är under dessa myrmarker, kan vara flera meter under vatten ytan i närliggande sjöar, samt då man dessutom kan påträffa värkligt sjögrus m.m. under myran, torde den saken vara klar. Och utom att myrmarker har bildats av skog, gräs och mossa m.m., har även den gyttna och annat som medföljer vårfloden och andra floder efter ådalar m.m., bidragit till de förr befintliga sjöarnas uppgrundning. Men i följd derav att dessa sjöbottnar varit ojämn, samt andra orsaker, har en del grubbor ej blivit igenfylld samtidigt med det övriga, och derigenom har det bildats tjärnor eller så kallade vågar m.m. i närheten av åar

och sjöar. Och det torde vara så, att förr än myr jorden bildades, eller fick något större djup, var det mera skog och större sjöar, och mindre tjärnar. Och längre tillbaka var det kanske ingen myrjord och inga tjärnor, utan små sjöar i stället för de sednare.

Under den tid Gårdstjärna övergick från att vara en liten sjö till tjärn, växte det mycken piprör (*vass*) i densamma, hvilket tydligt framgår av den till flera fots djupa sammanpackade piprör som förekommer vid sydöstra viken ungefär vid samma nivå (djup) som de ovan nämnde furustubbarne, eller cirka En Meter lägre. Men under det sista årtusendet och kanske längre har det väl icke vuxit en enda piprör i Gårdstjärn.

### ***Om vägar förr och nu***

De gamla vägarne anlades icke på vissa år, såsom i vår tid, utan de förbättrades så småningom ifrån stigar och ridvägar till byvägar och även landsvägar, och derfore voro de så krokiga och gingo vanligen över de högsta backarne, för att på bästa sätt slingra sig fram efter hårdlandet, för att ej tvingas att göra onödigt många broar över surlandet, vägdiken torde väl sällan eller i liten skala upptagits i den gamla tiden. Men höga och långa träbroar, samt trätrummor, jämte kafvel broar och gångspängen förekommo så mycket talrikare; de höga träbroarne förekomma ej blott över åar och större bäckar, utan även över små bäckar och dalar, samt dessutom över de marker som kunde översvämmas av flodvatten.

Kafvel broar användes der vägen måste fram över lösa och sankmarker, d.v.s. der en omväg efter hårdlandet ej kunde ske. Kavel broar voro av runda eller klufna kubbar med långa stockar till underlag och gångspängen voro vanligen klufna av grova och långa stockar hälst furu med runda stockar på sidorna, samt kortare stockar till underlag, dessa sednare broar voro vanligen väl nedsjunkna, särskild å vattenfyllda moss-



och myrmarker, gångspängen användes väl endast efter byvägar, och så var det väl även med kafvel broar, särskild under den sednare tiden. Då landsvägarne måste förbättras mer och mer med dikning och grusning m.m. Men de långa och ofta höga träbroarne, bibehöllo sig till 1860 talen, då man började ersätta desamma med jordfyllningar, vartill Olof Bränholm i Fyrås kraftigt medverkade.

Man började även vid ungefär samma tid att jämnar ut de brantaste backarna såsom Åsremmen m.fl. Men det var omöjligt att förbättra den gamla landsvägen så, att den kunde motsvara tidens krav på tidsenliga vägar. Så att en vägomläggning måste ske. Och den nya vägen blev jemnare och rakare samt bredare, med nödiga stentrummor m.m. som underlättar underhållet, samt bidrager till de resandes nytta och nöje. Men så har man nu lärt sig att lassa på ojämförligt mycket mera, samt köra mycket hårdare, så att vi äro ovissa, vad hästarne tänka om skillnaden emellan de gamla och nya vägarne? Emellertid är det ej blått denna väg utan även många andra som blivit tidsenligt byggda, deribland den jämna, raka och präktiga vägen emellan Hammerdal och Föllinge-Laxsjö vägen. Och även byvägarne nu ordentliga på många ställen. Men så kosta även de nya vägarne ojämförligt mycket mer.

### ***Om gamla och nya diken***

De få diken som blevo upptagna vid slutet av 1700 talet och början av 1800 talet, voro mycket krokiga. Och de odlingsdiken man började taga upp under 1830, 40, 50 och 60 talen voro även delvis krokiga eller ock vanligen avsedda för odling av små rutor, en måling (29x29 m) eller så, men både krokiga och små rutiga Odlingar har befunnits vara mycket besvärliga vid brukningen, då tid är pengar, eller kanske rättare då det är smått om arbets folk.

Nu tager man upp stora långa och raka diken, der marken tillåter sådant, eller ock gör man täckdiken der sådana äro lämpligare. Stora utlöpsgravar behöver man dock alltid, åtminstone då man skall odla på vattensjuka marker. Och vi torde utan överdrift kunna antaga att det nu fins minst tusen gånger så långa och värdefulla diken här på orten, emot vad som fans 100 år sedan (eller 1809) utan att behöva medräkna de långa och värdefulla kronodikena. Må även antekna att vid 1840 talet togo de upp några så kallade kronodiken i Hammerdal, och även Gåxsjöborna tänkte på saken, men beslutade att heldre dika utan Stadsbidrag och att upptaga en viss längd för varje hemman och år. Dessa djupa, men jemförelsevis smala ränilar i lös myrjord blevo dock av mindre värde, men spår efter desamma synes ännu på åtskilliga ställen.

### ***Om kronodikning förr och nu***

Vid 1840 talet och möjligen även sednare, lämnade Staten bidrag till utdikning av vattensjuka och frostförande marker, utan förbindelse för jordägaren att underhålla dikena hvilket hade till följd, att en del fick förfalla. Under 1860 och 70 talen hade Staten uppställt som vilkor för erhållande av Statsbidrag för dikningsarbete ej blått att jordägarna skulle förbinda sig att upptaga dikena till bestämd storlek och inom viss tid, utan även att underhålla desamma. Och detta var nog ett behöfligt och välbetänkt förbehåll, som i allmänhet har haft goda följder. Och Väg och Vattenbyggnadsstyrelsen förordade då som bidrag olika belopp av kostnadsförslaget från 1/6dels till och med 1/3dels. och olikheten torde bero på huru förslagen voro upprättade, ty det var väl icke så jämt taxerat då olika tjänstemän upprättade kostnadsförslagen, deribland gamla militärer. Dessutom torde Kungl. Styrelsen finna det ena dikningsförslaget eller delar derav, ändamålsenligare än ett annat.

Och Staten lämnade alltid en viss del av Kostnads förslaget och dermed punkt.

Men då man vid dikningsarbete ofta begagnade vatten för bortsjöljning av myrjorden, kunde även en mindre del ej blott betäcka hela dikningsomkostnaden, utan vid gynsamma förhållanden även något derutöver, ett förhållande som de in-spekterade tjänstemännen måste påpeka för vederbörande myndighet. Varav följde att Staten visserligen som förut, lämnade ett vist belopp av kostnadsförslaget, utan återbetalningsskyldighet, och det, vanligen större än förut, men med det ödesdiga tillägget, av verkliga kostnaden. Och detta kunde visserligen vara ett berättigat förbehåll, men förändringen blev i många - att icke säga, i de flesta fall, endast skenbar. Ty den som har lust till pengar, och det har ju alla, och den som då icke är nogräknad om medlen att vinna desamma, kan då lätt skriva sju för tu, och detta kan praktiseras på flera sätt, men det vanligaste är väl, att erhålla kvitto på större belopp än ackordstagaren verkligt erhållit. Och de Ackordstagare, som utan tvekan äro villiga att kvittera så att det stämmer vid redovisningen, torde äga företräde hos många och kanske även bliva rekommenderade från den ena platsen till den andra.

Genom den äskade redovisningen, som, om man själv utför mer eller mindre av arbetet är särskild svår. Andra taga ej saken så djupt och förklara att det ej är någon skada om man skulle få en summa över för det framtida underhållet. Och andra tänka väl att det icke är så dumt, att taga för sig vad man kan av Staten. Och åter andra hålla det visserligen för bäst att handla ärligt, även med allmänna medel, men kan likväl bliva frestade och även smittade av girighet, då han själv kan bestämma, om han skall ha 1,000 kronor eller 1,500 a 2,000 Kronor av allmänna medel! Ja, denna redovisning, som visserligen är berättigat, men i sina följder

lockar till oärlighet, samt slapphet i rättsmedvetandet, och när detta icke är sant och vaket, griper det onda mer och mer omkring sig, såsom vi ofta får se i våra tidningar m.m. Vi tänka att många känna till det påpekade förhållandet, som har fortgått så länge. Kan icke fackmän i Kungl. Väg och Vattenbyggnadsstyrelsen, kontrollera kostnadsförslagen och bestämma huru mycket Staten skall lämna till de olika företagen. Och icke överlämna av-görandet till gåfvans enskilda emottagare att bestämma om han skall ha 500 kr eller 1000 Kronor för samma arbete?

Och varföre icke taga bort denna fördervliga skenredovisning? Och vidare, kan det vara riktigt, såsom det både förr och nu praktiseras under utstakning och gradering m.m. vid tillämnade kronodikningsföretag. Att jordägaren och hans folk skall få tjänstgöra som förrättningsmän vid avfattning av marken, nemligen att mäta de vanligen på förhand utstakade dikenas längd och myrjordens djup m.m, då man vet huru folket har lärt sig bedrägeri (att fuska) i våra dagar? Nu torde det visserligen vara Ingeniören som har ansvaret att kontrollera, men han plägar ha nog att göra med avvägningen, samt att antekna längd och djup m.m. enligt upprop.

Skulle det ej vara behöfligt att 2ne ojäfviga personer, helst skiftes godemän, blevo kallade till sådana förrättningar då det ofta gäller flera tusen Kronor? Och skulle icke den egentliga förrättningsmannen, Ingeniören, med sitt höga arvode kunna afstå något till dessa behöfliga biträden? Och kan det vara välbetänkt att lämna Statsbidrag till sjösänkningar, särskild i de fall då en stor del af dess botten består av stengrund, i synnerhet som det i Norrland är så god tillgång på jord och vattensjuka marker utom dessa sjöstränder. Och dessutom bidraga sjöarne välgörande på luften, samt motvärkar frostskador på höstarne, sensomrarne. Att ej

tala om fiskena som hade kunnat förbättras, men iföljd av sjösänkningar blifva försämrade.

### ***Kan sten bildas här på orten, eller varifrån har den kommit? (flyttat till del 3)***

### ***De aflägsna slåtterna och den långa höanden m.m. (flyttat till del 2)***

### ***Om skogsbrand och misshushållning med skogen***

Vid slutet av 1700 talet satte man icke något stort värde på skogarne, åtminstone de som voro längre ifrån byarne. Och det hände, troligen under förra hälften av 1700 talet att en ovanligt stor skogs brand började ifrån Sandviken och fortsatte norr om Raftsjön över Gammelbodarne m.m. till Bränkälen inom Åsens by (*Lomåsen?*), d.v.s. skogsområde och på den tiden och även under början av 1800 kom det väl sällan i fråga här på orten, att försöka släcka eller häjda en skogsbrand, utan tvärtom hände det kanske ej så sällan, att gamla gubbar kunde företaga sig, att under den torraste tiden, sätta eld på skogarne, särskild ute på avradslanden, för att erhålla ett ännu bättre bete för kreaturen. Och under 1840 och 50 talen och även sednare, var det ej ovanligt att se röken av många större och mindre skogseldar under försommaren ty de som hade sitt arbete i skogarna, deribland även de som vårdade kreaturen ansågo sig tvungna att göra upp "myrök" m. m. och följden blev ofta värre än de kunde beräkna. Men nu är man i almänhet varsam med elden.

Och skogens värde som handelsvara torde ej många här på orten ha någon aning om till och med 1830 talet, men vid 1840 talet fick man höra rykten om skogens värde på andra orter. Men i Gåxsjö m.fl. byar i västra Hamnerdal trodde man sig ej ha någon

skog som kunde duga, åtminstone obetydligt, ty det skulle vara stora furuträd. Och vid handel av timmer inom byalagen m.m. var handelsvärdet mycket lågt, ty de som hade bra med skog ville icke heller vara dyr, utan sålde väldiga sågtimmer träd för 3 a 6 skilling pr st.. Och ett "husörs" (*husbyggnadsämne*) kunde man få, för några små tjänster, och sednare för ett hölass. o.s.v. Under 1850 talet sålde far 10 furuträd till en vän för 12 skilling pr st. (*idag ca 2 kr/st*) och då skulle han få taga av de största å Lomåsskiftet och på den tiden fans det sådana som innehöllo 1 1/2 aln (*90 cm*) tvärs över stubben, han sålde även något byggnadsvirke m.m. för billigt pris. Men för egen del var han ytterst rädd om skogen och samlade ihop vindfällan, torrskog, kvist och stubbar m.m. till bränsle och lysämne, och talade ofta om huru lite skog det var i Upland m.fl. orter söderut.

Även många andra har nog varit rädd om skogen. Men en del har misshushållat bedröfligt med densamma både förr och även sednare, ty oaktadt man har haft god tillgång på värdelös skog, samt torrskog och vindfällan m.m. till bränsle har man förr, likväl rundbläckt stora, vackra och frodiga granbestånd för att erhålla stora och lätt åtkomlig torrved sträckor, varigenom många värdefulla granskojar fördervats. Och samma oförstånd praktiseras ännu på vissa ställen, då man tillgriper unga och frodiga furu- och granbestånd för erhållande av bränsle, oaktadt man, kanske, något mera avlägset, kan ha god tillgång på lämplig skog och vindfällan m.m. för sådant ändamål. Och många andra missförhållanden med skogens vårdande, har fått fortgå nästan överallt åtminstone här på orten. Men den största och sorgligaste fördelsen kom då innehafvarne av de delvis orörda urskogarna, ofta utan ringaste nödfall, tanklöst och lättsinnigt, lämnade desamma till Bolagen och enskilda för sköfling under en tid av 10,20,30, 40 och

50 år. Varav sedan följde att vi själfva samt våra barn och barnabarn, måste, eller fick lust, att återigen sälja tillväxten såsom det heter och i många fall både jord och skog. Att ej tala om enskilda skogsfördärfvare.

### ***Om de värdefulla Skogarne, samt dess överlämnande***

År 1852 sålde Görviks och Solbergs Byamän sina stora och mycket värderika furuskogar till Vifstavarfs bolag. Ede, Viken och Grenås sålde även sina furuskogar till samma bolag m.fl. vid ungefär samma tid. Och dermed var de värdefullaste skogarne i Hamnerdal överlämnade till avräkning under en allt för lång tid. Och genom dessa överlåtelser av skogen gjorde säljarne en förlust på flera millioner kronor. Även Laxvikens byamän sålde sin värderika furuskog vid samma tid och till samma bolag. Men granskog ville de ej köpa på den tiden, och det var kanske en lycka för de sämre skogsbyarne. När Laxvikborna skulle sälja skogen och då

köparen nämnde vad de ville gifva, sade Olof Hemmingsson med låg röst "hör han sig tusnan?" Och så blevo de överens om 5.000 Riksdaler (*idag ca 320 000 kr*), men då de skulle betala denna summa, blev det icke jämt efter skattetalet, och då lämnade köparen ett äxtra tillägg, som hade till följd att någon av grannarne tyckte att det icke kunde gå för ett bolag som handlade så frikostigt. Men köparne hade som vanligt bättre reda på skogens värde än säljarne. Och trovärdiga personer har uppgifvit att denna skog var värd cirka 500.000 Kronor (*idag ca 32 milj kr*).

Då Herrar Heffner genom ombud skulle köpa ett skogskifte år 1869 hade säljaren räknat de träd som innehöll 13 tum och derutöfver tvärs öfver stubben en aln från marken, och funnit cirka 2000 st. och begärde för dessa, eller rättare skiftet 1.000 kronor (*idag ca 50 000 kr*), och ombuden tyckte ej att priset var för högt, då afvärkningsrätten skulle gälla under 30 år. Men



*Kolarkoja på Mårten Hanssons skifte i Gåxsjö. Jamtli.*





*Timmerkörarna Erik Stjerna och Nils Jönsson vid avlägget framför Gåxsjösågen.*

de ville få skriva såsom Herr Ahrhusiander brukade skriva 11 tum. Säljaren var ej villig dertill ty han viste att det i så fall skall bliva cirka tio gånger så många träd, men de talade vänligen och försäkrade att de icke komma att taga smått, och tyckte att säljaren ej behöfde vara mera rädd än andra, de ville skriva elva tum bara för att köparen och säljaren icke skulle komma i strid med varandra och så gav säljaren efter ty han ville ej räknas ovilligare än andra. Men det blev så att vad som var skrivit, var skrivit och då timmerpriset blev högre, än kanske äfven köparne beräknat, kom det icke i fråga att hålla vad som var lofvat. En annan bonde skulle sälja afvärkningsrätten å ett skogsskifte och man var överens om priset och tumtalet på en vis höjd från marken, men så kom en annan köpare, som var villig att gifva 2 L£ (17 kg) Kaffe derutöver, om han fick taga all växande skog på skiftet och säljaren antog budet, ty kaffet var redan

då en kär vara och det var ej så noga med skogen!

Det vore mycket att skriva om ännu bedröfligare skogköp då jordägarne genom oförstånd och lättrogenhet låtit nara sig, att lämna sina skogar till sköfling, snart sagt för ingenting. Men vi må nu heldre påminna om 2ne små drag, som vittna om rättskänsla, det ena då jag återfick ett skogskifte av A. Öhrberg, fick jag även ett synligt bevis på erkänsla och förståelse. Och det andra, då jag återfick ett skogskifte av C. Burman, fick jag 200 Kronor och ett annat värdefullt minne. Men dyligt, hörde dock endast till undantagen (*förmodligen återfick OP den avverkningsrätt han tidigare sålt*).

### ***Om Bjälkar och Timmer förr och nu***

Under 1840, 50 och 60 talen afvärkades mycket stora bjälkar och mycket groft sågtim-

mer varaf några siffror från slutet af 1850 talet och början af 1860 talet må anteknas, enligt uppgift af Lars Olofsson i Grenås-Gåxsjö m.fl. Både bjälkar och timmer har man mätt med Engelskt mått, bjälk-arnes grovlek på mitten, och timrets i toppändan, bjälkarne kunde få ha en, och högst två tums valkant, samt avsmalna något litet å toppändan. Bjälkarnes längd kunde variera emellan 16 och 26 alnar (*1 aln var 0,594 m, således här 9,5 – 15,5 m*) (men de kunde vara både längre och kortare) med en grovlek av 18x18 tum och 20x20 tum (*1 tum var 24,742 mm, således här ca 50 cm*) samt 21x21 tum, de sista med en längd av 18 a 20 alnar och det kunde även förekomma att man fick en bjälke av toppen, med en längd av 18 a 20 alnar och 13 a 14 tums grovlek, den vackraste var dock 36 alnar lång (*ca 21 meter*) och 17x17 tum denne måste dock kapas av på mitten vid flottning i Ärsgårdsvattenån till stor sorg för Direktör P.U. Nilsson m.fl.

Det föregående avser bjälkar från Grenåskogarne. I Ede avräknades en ännu större bjälke om 24x24 tum, längden okänd, men denne fick ligga vid stubben på en hög och tvär backe, öfver en sommar, oaktadt det bjöds 50 Riksdaler åt dem som kunde köra ned densamma och efter den vanliga dagspenningen var väl detta ungefär lika mycket som 150 kronor nu (*50 kr år 1860 torde motsvara 2 600 kr idag år 2012*). I Grötom, Häggenås avräkades även många stora bjälkar varav den största jag såg var 20 alnar samt 20x20 tum. Även i många andra byar, lär det nog ha afvärkats lika stora bjälkar.

Och timrets längd varierade emellan 7 1/2 och 13 1/2 alnar med en grovlek av 10, 12, 16, 20, 24 och 30 tum och derutöver. Även granbjälkar och grantimmer torde ha förekommit ungefär lika stora vid afvärkningen i Åskålen och flera dylika skogar. I Gåxsjö har även varit någorlunda lång och grov skog, men kan icke jämföras med ofvan-

stående. Stor Abram avräkade den längsta granbjälken och den var 30 alnar och 10 x 10 tum och densamme har mätt en nedhuggen gran vid Sursundet som skulle vara öfver 60 alnar med endast en aln tvärs öfver stubben. Men sådana skogar och med en så stor mängd jätteträd, blir det väl aldrig mer, ty även om man förbättrar marken som börjar att mer och mer försumpas, har man numera icke tid och råd att låta skogen växa såsom våra förfäder, ty vi har nu fått allt för många stora behov av pengar, som de gamla ej kände till. Och ser man efter hvilket timmer som nu afvärkas, särskild av frodig ungskog, borde man kanske gråta, både om det är penninge nöd, som tvingar dertill, eller om det är bara oförstånd som är orsaken. Men tänka vi äldre tillbaka på den tid vi sålde våra skogar, och ej blått lämpliga bitar, och vissa träd, utan även den frodiga ungskogen och vackra bestånd som hade en viss grovlek då må vi på samma gång erkänna och beklaga vårt eget oförstånd. Och det har vi väl gjort lite var.

### ***Skydstullar och striden om desamma m.m.***

Till 1850 talen hade Sverige ett värksamt tullskydd, ty de torde väl från den gamla tiden ha lärt sig att försöka ställa det så att man kunde så långt möjligt reda sig med sitt, och de vågade väl icke då, att fritt konkurrera med utlandet. Men under 1850 talet började Sverige att sälja trävaror m.m. i mycket större mängd än förut. Jämte andra orsaker, som hade till följd, att många övergingo till frihandelssystemet. Och det torde vara vid Riksdagen 1855 som en stor förändring i tullstadgan infördes. Men under 1880 talet började åter skydsvännerna att vinna anslutning i synnerhet på Landsbygden, och även inom Städerna bildades starka minoriteter och i en och annan Stad äfven majoritet för skydd av nästan allt vad Sverige kunde produceras, även för säd,

mjölvaror och fläsk m.m. Men det var hårda strider inom Riksdagen och Prässen, som ock inom Kommuner och byalag m.m. varvid även en Riksdagsupplösning företogs. Och många som handlade med utländska varor, samt timmerpatronerna m.fl. voro i allmänhet motståndare till skyddstullar. Och en del särskild emot så kallade lifsmedelstullar och svälttullar såsom de även kallades, och dessa voro en farlig buse för många. Och det framhöls dervid, att om sädesodling i Sverige, icke kan bestå i konkurensen med utlandet, så må de gärna sluta med densamma, men vad detta kunde ha till följd, tog man icke så noga i öfvervägande. Och vidare, att om Svenska varor i allmänhet, icke kunde säljas lika billigt som utländska, så må de gärna vara osålda, ty man blir ej fattig derav att man köper billigt! Ja, men om den saken kan det vara olika meningar, ty det beror även på hvilka inkomster man har. Och om allt köpande är så nödvändigt och nyttigt för Sverige och för de enskilda om inhemsk (landets) företagsamhet och arbete derigenom undertryckes.

Emellertid framhöllo skyddsvännerna under den gamla tiden, det oklara uti att låta så många miljoner kronor gå till utlandet, för vad Sveriges folk kunde producera inom landet. Och under stridens fortgång bildades ett starkt parti, hvilka ansågo skyddstullar behöfliga och berättigade för vad som kunde produceras i värkstäder och fabriker, samt dermed liknande inrättningar m.m. Men icke för de varor m.m. som den egentliga jordbruksbefolkningen producerade, varav kunde följa att om man lämnade jordbruksarbetet och ägnade sig åt industrin, borde man enligt detta partis åsigt, få skydd för sitt arbete. Men under det man i Sverige tvistade om behöfligheten av skydd för mer eller mindre av Svenska varor m.m. infördes starka skyddstullar i många andra länder, varav följde att det blev mer och mer omöjligt för Sverige att kunna hålla

sina portar öppna, så att säga, på vid gäffel, för nästan all utländsk överproduktion utan att slutligen gå under.

Under tiden blev det i följd av frihandlarnes i Stockholm, uraktlåtenhet, att se upp med sina Riksdagsmän kandidater, ty en af desamma var icke valbar. Och då Stockholm utgjorde en valkrets, blevo enligt allmän lag och praktis alla valesdlar som bland andra, även hade hans namn, kasserade. Och de kandidater som voro uppförda på listan No 2, d.v.s. minoritetens män förklarades valda. Det hade visserligen förekommit flera gånger att majoritetens kandidater å ömse sidor blivit underkända men aldrig i sådant antal, ty det blev en förlust för frihandelsvännerna på över 20 röster eller kanske rättare 40 röster, och på samma gång en lika stor vinst för skyddspartiet, vid den kommande kraftmätningen. Ja, så kunde majoritetsvalen värka i de stora valkretsarne på den tiden. Om detta val fingo tidningarne m.fl. mycket att göra. Och frihandelsvännerna i Stockholm, blevo mycket klandrade av sitt parti för detta fel att ej se upp. Och den Stackars Riksdagsmannakandidaten fick nog även sin andel av partiets missnöje, för att han icke kunde tala om att han ej var valbar. Och sedan fingo skyddsvännerna ofta höra, att det var detta misslyckade val som förhjälppte dem till seger, och det var visserligen så, under denna Riksdagsperiod, men sedan fingo skyddsvännerna verklig majoritet inom Riksdagen, oaktadt Städerna med Stockholm i spetsen hade rätt att välja ojämförligt flera Riksdagsmän än Landsbygden, efter folkmängden räknad.

År 1888 infördes skyddstullar för nästan all Svensk produktion, jämte finanstillar. Men många voro misbelättna, och den uppagiterade rädslan och hatet emot "svälttullarne" var betydlig. Varav som prov må nämnas, att ett, av tusenden besökt möte i Sundsvall, beslutade att icke köpa Svenska varor. Oaktadt Sundsvall hade stora inkom-

ster och mycket godt av vad som vuxitt på Svensk jord. Men så blef det en mycket stor eldsvåda (år 1888) i Sundsvall ej långt derefter, och då måste troligen även en stor del av mötes deltagarne ledsamt nog emottaga gåvor även från landsbygden.

Och vidare hände det även att om en bonde erbjöd en arbetare mjöl som betalning, att denne sade nej, och fordrade pengar, och att om bönder förde sitt mjöl på handelsboden, kunde samme arbetare genast köpa detsamma. Och genom medvärkan av en del tidningar, har missnöjet hållits i värksamhet och delvis överflyttats på andra områden och förhållanden, till stor skada för ett lungt och lidelsefritt samarbete. Och de olika partierna har väl ofta påbördat varandra dåliga motiver särskild i tullfrågan, då samma strid i andra länder torde ha varit mera saklig. Och det kan gå så, att man å ömse sidor kan få en falsk uppfattning om motpartiet genom läsning av ensidiga tidningar m.m.

Men vad har då skydstullar och såkallat frihandel utträttadt? Ja, derom har man icke alltid varit enig, och kommer väl icke håller att bliva det, ty man ser saken från olika sidor, och då är det naturligt att man kommer till olika uppfattningar. Och vi kan ej utreda denna sak till ena partiets belåtenhet och ännu mindre till båda. Men vill dock nämna, att enligt uppgift översteg äxporten, importen under åren 1829-1855 med 85.646.259 Riksdaler.

Men derimot under den såkallade frihandliden öfversteg importen exporten, med oerhörda summor. Och huru äxport och import svara emot varandra under den nuvarande skydstiden, får vi se av handelsbalansen för varje år, der det framgår att huru mycket trä och järn i olika former vi än äxportera, utom en del andra artiklar, vill det icke heller nu räcka till, emot vad vi köpa från utlandet. Varav framgår att icke ens skydstullar kan förmå vårt Svenska folk till en

sansad import, man vill icke ens avstå från en onödig och delvis nästan värdelös import av utländska varor, som visserligen kan säljas billigt, men äro ofta av mycket underhaltigt och tvifvelaktigt värde, jämförd med Svenska varor. Utom det att pengarne går ut ur landet, och sedan plägar folket följa efter, ty man vill hälst uppehålla sig der det är godt om pengar. Och vi borde vakna upp öfver detta sorgliga förhållande, och försöka lära något av de Folk och Länder som kan se och värdera det goda som fins även inom egna områden.

Det var nog många som från början ansågo skyddtullar för naturliga och behövlige, för att söka upphjälpa det inländska arbetet och behålla pengarna inom landet, utan hänsyn till egen fördel eller förlust, och dessa voro ej blått sparsamhetsvänner utan även sanna fosterlandsvänner. Men då Riksdagen m.fl. är, enligt deras åsigt, alltför frikostig att utdela af Statens medel, har en del blivit mycket missmodiga och tänka, att det är nu detsamma om man har skydstullar eller ej, ty eftersom man nu misshushållar, går det på tok i vad fall som hälst. Ja, det är så, att nästan alla vill ha så mycket som möjligt av Statens kaka, till alla möjliga och nödiga ändamål, men kanske även till mindre nödvändiga och onödiga omkostnader. Och det förekommer ofta, att även bönder som erhållit mera av Statens kaka, än vad de bidragit till densamma, likväl kunna knorra och anse sig ha fått betala för mycket eller ock ha fått betala för mycket jämförd med andra. Ja, det är väl icke så godt att göra alla till lags. Och det är säkert, att såväl Staten, som många enskilda icke kan hushålla såsom våra förfäder.

### ***Om Riksdagsmannaval förr och nu***

Under 1850, 60 och 70 talen kände man ej till sådana partistrider som nu, endast ortinträsen och personliga tycken kunde en



och annan gång invärka på valen, och man torde kunna säga, att i allmänhet voro de eniga att välja de förståndigaste och redbara män som arbetade för landets väl, deribland även för sparsamhet. Men sedan Trävarurörelsen och Storindustrin m.m. blev mera utvecklat, har det tillkommit många nya förhållanden och stridigheter.

Och genom tidningarnes medvärkan har det bildats utpräglade partier. Så att, då man nu skall välja Riksdagsmän torde det för många mindre komma ifråga att välja de dugligaste och bästa, som kan och vill utvälja det bästa, utan der partiinrasset tagit ledningen, helst sådana, som kunna lova mycket som tilltalar det rådande partiet. Och om de bliva valda, och äro villiga att sedan följa det rådande partiet, även om de finna att andra har en bättre uppfattning i en och annan fråga, då bliva de vanligen återvald av det rådande partiet. Men derimot den som sätter det allmännas bästa över sina egna och särskilda partiinrassen, kan få stanna hemma vid nästa val. Ja, så är den smittosamma partisjukan, ty under den sednare tiden, har man vanligen sina egna partitidningar, som har till syftemål att föra dess talan och dertill fordras ofta att förfina sina egna önskemål, men derimot lämna villseledande och mörka framställningar av motpartens ord och strävanden, och genom att fortfarande intaga en sådan ensidig föda, ökas partifebern och det onda förvärras, liknande de gamla striderna emellan Hatt- och Mösspartierna.

Och de valmän som ej kunna följa det modärnaste partiet under alla förhållanden komma naturligtvis ofta i minoritet och bliva missmodiga, och när resultatet av valet på förhand är givit, pläga många bland minoriteterna stanna hemma. Men äro partierna jämnstarka, då har det, särskild under den sednare tiden, börjat en agitation och strid, som om det gälde liv eller död, åtminstone

inom vissa valkretsar. Ty det gäller att vinna, eller ock att förlora sin talan.

Och det är naturligt att genom ett sådant valsätt, måste lidelserna uppväckas. Ja, så har de gamla majoritetsvalen blivit i följd av nya förhållanden, och torde bliva ännu värre hädanefter, ty i den mån partibildningen blir skarpare och mera utvecklat, blir även striden om makten att kunna undertrycka varandra hårdare. Och med öppen blick på dessa sorgliga förhållanden, har framstående personer inom alla partier framhållit, att det proportionella valsättet är rättvisare. Men bland ledarne för reaktionen i denna fråga, finna vi särskild många av de så kallade frisinnade, att ej tala om socialisterna. Och vi kunna ej veta huru denna fråga kommer att avgöras, ty de nuvarande Riksdagsmännen äro valda genom majoriteten och torde kanske ha svårt att kunna förstå minoriteternas undertryckta åsigt.

Många som önska strid, i stället för erkänd rättvisa, yrka på Riksdagsupplösning. Men dermed följer även en upprivande valstrid, och då beror det mycket på, hvilket parti som kan uppställa de flästa och största tidningar och de skickligaste agitatorer och resetalare. Att ej tala om vår tids olikartade, men alltid eller åtminstone vanligen, verk samma föreningsväsende.

### ***Hvarföre är man nu, så missnöjd med vårt fosterland?***

Ja, varföre? då man förr kunde finna sin utkomst och trevnat i vårt gamla Sverige under ojämförligt svårare förhållanden? Och när man fått dåliga tankar om vårt fädernesland, vill man helst höra och läsa det som kan uppväcka och underhålla missnöjet med det gamla, samt prisa och förorda nya oprövade förslag, och det går vanligen lätt att tro, vad man helst vill tro. Och dervid kan man även få höra huru dumt det är att man måste avlöna prester, då man i Amerika de-

rimot får göra efter behag. Ja, detta kan nog till en del vara bra, ty frihet vill man alltid ha, men våra fäder klagade mindre över denna utgift, och gingo flitigt till kyrkorna och både samhället och den enskilde hade nytta och välsignelse derav.

Och säga vad man vill, ett är dock säkert, att icke blevo de några våldsvärkare och dyligt av sina kyrkobesök. Men den frihet som en del av våra nya samhålsförbåttre vill giva oss leder till strid och hat och när man får ett sådant sinne, tror man sig ej längre behöva vår gamla Kristendom som varit till så stor välsignelse under århundranden, att icke säga årtusenden. Ty den är till hinders för själfsvåldet.

Det brukar vidare framhållas att Konunga instutionen är för dyr att underhålla, och det kan nog synas så, men det torde vara andra mål än den ekonomiska, som hägrar för en del godt folk. Ty de stora striderna vid Presidentvalen m.m. att ej tala om lönerna äro även mycket kostbara, samt dessutom bedrövligt upprivande, ty dessa val gällar icke endast Presidenten utan systemet. Och dessutom får man sällan höra, att dessa Socialister eller vad de önska heta, bekymra sig över de mycket större summor än Kungalönerna m.m. hvilka gå till utlandet för onödigt och värdelöst skräp. Och vidare är det så att de som kommit aldra längst på missnöjets bana, äro lika oförsonliga och hotfulla emot presidenter som konungar. Och vidare är man missnöjd över, att skatterna ökas, då inkomsterna minskas. Att skatterna ökas, är nog en känbar sanning. Men detta är icke alls underligt, ty tiden är sådan, och våra egna och Kommunernas behov förökas ännu värre.

Men det är icke sant att våra inkomster ha minskats, från den gamla tiden, utan de äro tvärtom mycket större än under den gamla tiden, men vi har övergivit våra fäders enkla seder allt för mycket, och det är till stor del

derföre, det blivit så bekymmersamt för många, ty man vill, och måste följa sin tid. Och nu kan man liksom på avstånd få höra, att det icke är stort bättre här än i Ryssland, varav följer att en del börja tänka, att det är väl bäst att lämna sitt dåliga fädernesland och flytta över till det fria Amerika. Och att de som har det knapt här hemma, och vill försöka om det ej kan bliva bättre är ej underligt. Men att andra, som har det bra, likväl lämna sitt barndoms hem, kanske en och annan gång i ett bittert sinne är mycket sorgligt. Och det har inträffat att gamla och rika, samt barnlösa personer, har flyttat ifrån sitt gamla hem m.m. bara av missnöje. Varav vi även kunna se, huru skadliga tidningar m.m. kunna försvaga, eller bortröva känslan för fäderneslandet.

Det är vist många andra tidningar som icke har till födkrok att uppväcka missnöje och bitterhet, men sådana passa icke för dem som redan blivit förvillade. Emellertid torde det ej vara så lätt att lugna den som fått riktig Amerikafeber och kanske icke håller så rätt, ty det är många Svensk-Amerikanare som har lärt sig förstånd. Och på samma gång fått bättre tankar och känsla för gamla Sverige. Och äro långt ifrån några ungsocialister, utan tvärt om en heder för sig själva och för det Svenska folket.

Det har i all välmening framhållits att Sverige bör bereda egna hem för sina söner, så att de slippa resa till Amerika, för att erhålla en egen torva, och detta är en vacker tanke som möjligen skulle bidraga att minska emigrationen betydligt särskild i vissa län. Men det förhåller sig även så, att många som även haft stora jordområden likväl varit misnöjda och såld sina hem, för att i det avlägsna landet gå okända öden tillmötes. Det är troligen mindre av brist på egen torva, än av andra orsaker (som delvis är nämnd) som är den egentliga orsaken till missmodet och emigrationen.

Men är Sverige i sin helhet, utan skuld till Socialisternas framgång? Som ock dertill, att så många lämna det gamla Sverige, hvilka är delvis mycket olik Socialisterna? Ja, derom äro åsigterna mycket delade. Dervid många torde tänka att man uppfyllt all skyldighet emot det uppväxande släktet genom den högt uppdrivna och även kostbara skolundervisningen, så att skolorna i Sverige äro mera utvecklade och berömda, än i många andra länder. Och det var väl även meningen att skolorna skulle särskild medvärka till en god upplysning samt förstånd och fosterlandskärlek, varav man borde få vänta en god enighet och sammanhållning. Och det är väl så i allmänhet. Men sedan skol- och konfirmations tiden är slut, dragas de unga in i många bedrägliga sällskap, men kanske det är ännu värre med den skadliga litteratur, som sättas i händerna på de unga, varav både det ena och andra medvärkar så, att man mer och mer lämnar sin barn-domstro, samt kyrkan och andra ställen der det gamla och beprövade bibelordet övas, och sedan är det ej många steg förr än en del av de unga träda in på onda vägar och börjar hata det gamla och allt som är till hinders för deras kära frihet. Är det då underligt att sådana unga sedan dragas in i ung-socialisternas led, eller deras mer eller mindre alierade till höger eller vänster?

För att motarbeta de mörka sidorna av den nya tidsriktningen, är det icke nog att Prästerna m.fl. predika rätt och kraftigt sanningens ord och det är icke heller nog att de unga våldsvärkarne berövas sin frihet några veckor eller månader; Utan det Svenska folket måste vakna upp och avbryta alliansen med det onda. Och särskild de som vilja kallas kristna och skulle vara ett ljus i Verlden, och ett sallt i den allmänna för-ruttnelsen, måste tänka på sin plikt att värka medan dagen är, ty det duger ej längre att leva på gamla erfarenheter och så att säga en goddagskristendom. Och de Prester

som ej tror att det är nog med det gamla sättet, äro väl numera tacksamma för den (goda, om ock bristfälliga) hjälp de kunna få i striden emot det onda.

### ***Om strejker***

Ja sådana har blivit ett modärnt kampmedel under den sednare tiden, och de äro väl i en del fall berättigade och utgöra ett kraftigt medel för arbetarne, att tilltvinga sig skälig betalning, av de ofta giriga kapitalisterna. Men det förekommer även många obefogade okynnes strejker, som äro enligt ortens och tidens konjunkturer, i högsta grad förkastliga och delvis även mot arbetarnes vilja, på order av styrelser och agitatorer, troligen för att visa sin omsorg om sina underlydande och dermed infria förtroendet, samt kanske icke minst, för att hos arbetarne hålla missnöjet vid makt. Och vad som ej kan förnekas är, att strejker ofta försaka båda parterna stora förluster. Men att den Svenska produktionen, derigenom försakas stora nederlag i konkurrensen med utlandet, torder Herrar agitatorer ej taga så djupt.

### ***Något om skolorna (flyttat till del 2)***

#### ***Sorgeminnen om drunknade i Hammerdal***

En Kvinna drunknade i Västansjö eller Striån (Gåxsjön). En bonde Nils Ersson i Sikås drunknade i Sikåsån under 1700 talet. F.b. Olof Matsson i Sikås drunknade i samma å, då han bar en börda med fogel vid slutet af 1700 talet. Den 3dje November 1821 drunknade tre personer från Gåxsjö i Sikåsån då de voro på väg till kyrkan, nemligen hustrun Märit Stigsdotter på Hurtigbränna, ynglingen Per Larsson i Hurtiggården och pigan Gölin Jakobsdotter i Västgården. Tre andra af sällskapet blefvo delvis på ett underbart sätt räddade. En af

orsakerna till olyckan var att de rodde på en påle i ett fiskestänge, denna händelse medförde stor sorg och förstämning. Den andra brodern nemligen Olof Larsson i Hurriggården drunknade vid skridskoåkning på Gåxsjön i November år 1828 då han var på väg till fisket i Rångnoret. Och hans följeslagare kunde ej hjälpa honom, och så blef det ny sorg för mor och syster m.fl.

F.b. Jonas Västlund i Sikås drunknade i ett dike i följd af svindel. Jöns Mårtensson i Hallen, drunknade i Flåsjön (äfvén hästen gick åt). Lös Margot i Mullnäset drunknade i Äfvensjön (Ofvansjön). Bonden Olof Andersson i Nordgården, Gåxsjö drunknade i Lil-lvångtjärnen vid början af 1850 talet och det tillgick så, att då han skulle hoppa öfver det stora och forsande diket misslyckades detta och så följde han med det myrblandade vattnet ned i tjärn och detta var mycket sorgligt för hans anförvanter och andra.

Lappgossen Anders Tomasson drunknade i Fängevaken, han hade lånat skridskor och fick ej ha desamma längre än medan de andra voro i kyrkan. Och detta värkade så på en hans vän Erik Johansson i Sikås att han gick aldrig på skridskor sedan.

Socken Lappen Pål Tomasson och hans son drunknade i Åsviken. Han var rörd af starka drycker och hade varit till prosten Östlund på kvällen, dock ej för att söka råd och hjälp, utan tvärt om. Sedan skulle han hem, och någon hade hört att gossen ej ville ut på isen i mörka kvällen, men gubben tog och satte honom på kälken och gaf sig i väg men vid Midsjö-holmen kommo de i en vak, och några hörde deras nödrop, men ingen vågade sig ut i mörkret, ty isen var svag! Men då de kommo till platsen på morgonen låg gossen fastfrusen vid iskanten. Deras maka och mor med en gosse var i Gåxsjö då hon fick veta vad som händt, och hennes sorg blef mycket stor, och hon jämrade sig särskild öfver barnet som blef tvingat i döden.

Och denna händelse var mycket sorglig för alla.

Sven Jönsson i Solberg (från Ede) drunknade i ? Arbetaren Jon Jöns från Görvik ? drunknade i Gåxsjönoret, han satt och vilade på Norrsbron men i följd af föregående dagars starka åskväder m.m. var han mycket svag och fick svindel så att han föll ned. Hans hustru hade dragit upp honom innan det öfriga kyrkfolket kom efter, men han var död. Två af Karl Fjälls och hans hustru Kerstin i Ollebacken barn drunknade, den förra eller flickan vid Åskvarn, och en son vid timmerlossning. En yngling drunknade i Öjån. Han blef ombedd att simma öfver efter något sedan de (slotterfolket) hade ätit middag, men han sjönk, oaktadt han var god simmare. En son till Elias Eliasson och hans hustru Gunilla i Görvik drunknade i Görviksjön ej långt från hemmet, han föll baköfver från båten och hans bror som äfvén var liten kunde ej hjälpa honom.

En yngling från Sörviken drunknade vid skridskoåkning i samma sjö. Jonas Karlsson från Renån, Ström, drunknade vid timmerlossning i Gåxsjönoret, han var en gammal timmerlossare och derföre steg han på 2ne stockar sedan de lossat en liten bröt och ärnade väl hoppa af i Hanskvarndammet, men detta misslyckades. Han blef hängande i sin timmerhacka vars öfre ända hindrades af bron och oaktadt det fans cirka 60 man i närheten, kunde ej någon hjälpa honom, ty det kom en stock i full fart som tog gubben med sig och sedan fick han en ny stöt vid bommen (och dessa stockar vore väl de enda) och blef så af strömmen bruten öfver en påle och allt skedde mycket hastigt. Och efteråt tykte man att det var onödigt för gubben att stiga på stockarne på ett sådant ställe! Ja det kan gå så der fort nog ibland. Emellertid blef det sorg och förstämning och något verkligt timmerflottningsarbete kunde ej utföras den dagen.



Torparen Daniel Olofsson i Kakuåsen drunknade i Storån, då de skulle ro en kviga öfver på en mindre båt, Kerstin Mårtensdotter som höll i grimman släpte densamma, men blef ändå räddad på ett förunderligt sätt. Man bör aldrig frakta kor och dyligt på båtar, det har äfven vi fått erfara.

En son till Jonas Pålsson i Ede drunknade i Edesjön (Hammerdalssjön) vid Öjmun. Han och hans kamrater hade varit till Grenås på natten till Pingstdagen och vid hemresan skedde olyckan. Anders Holmberg i Solberg drunknade då han skulle rida öfver Storån. Gubben "Grip Erik uti Vattnom" drunknade vid fiskning.

Ynglingen Lars Ivarsson drunknade vid badning i Gåxsjönoret, han kom ned i Fägnesbackgrubban och hans kamrater kunde ej hjälpa honom, man sökte återkalla honom till lifvet men utan framgång. Hans moder Ifvar Elin sörjde mycket. Bonden Erik Ersson i Högsve, Gåxsjö föll af såghuset ned i Kälabäcken, varvid det höga fallet, men kanske äfven vattnet, bidrog till hans död, han var ensam vid sågen. En af hans små pojkar, kom och fick se att det icke var riktigt och skyndade hem till sin moder och sade att far ligger och sover och har hufvudet nere i bäcken.

Bokbindaren Jansson från Danmark drunknade vid mätning (fiskning) i Storån ofvenföre Sikåsån. En Gosse till Olof Pålsson och hans hustru Ingrid i Arås drunknade i en urintunna vid gården. Erik Passelberg i Kilen drunknade vid timmerflottning i Halån år 1907. Det är således 31 personer som fått en sådan hastig och sorglig död, och något mera kunna vi ej säga om desamma.

### ***Sorge minnen från Föllinge***

En åldrig man, skulle vittja sina fågelsnaror och dervid gå öfver en liten sjö, men isen brast och han kunde ej taga sig upp ty hans fötter fastnade i den lösa bottnen och ingen

hörde hans nödrop. Då de funno honom stod han i vattnet upp till midjan, men död. En nybyggare med namnet Front med hustru och en dräng drunknade i Hotagen, då de skulle försöka att taga sig öfver när det lugnade sig något på natten, och emedan de skulle medtaga kor m.m. bundo de tillsammans 2ne båtar och lade en grankubbe tvärs öfver, men då de kommo ut på de stora vågorna gick kubben af ty den hade en ruttnad led, och de kommo i dödsfara. Hans broder H. i Ålviken hörde deras nödrop och såg en person på den ena båten, men för den hårda stormen vågade han ej försöka att rädda dem, ty han hade väl äfven en dålig båt.

Efter sirka 25 år skulle 2ne Söner till nämnde H. i Ålviken gå på skridskor till Föllinge kyrka (Hotagens kyrka?) under Julnatten, men i mörkret kommo de ned i en öppen vak på Hotagen och ingen hörde deras nödrop. Och att de kämpat länge för lifvet kunde man se af deras söndersargade händer och att den ene hade tagit af sig den ena skridskon för att med denna försöka taga sig upp. Men det var omöjligt fastän de voro goda simmare och den ene hade förut vid ett liknande tillfälle simmat ett stycke under isen till en annan vak, som gick in till landet och så tagit sig upp. Samme Hans i Ålviken fick en son i andra giftet som uppkallades efter sina båda bröder, men äfven han drunknade i ett hål eller vak der de tog sitt vatten, och gamle H. m.fl. fick en ny sorg, som måste påminna om de gamla sorgerna.

En fattig mor "Sara An" och hennes son drunknade i Storån, hvilket torde ha tillgått så, att då han vaktade hästar, skulle han hälsa på sin mor, som hade sitt lilla hem på andra sidan, han red öfver men då han skulle tillbaka föll han af hästen, och skildes ifrån denne. Hans mor som såg detta, kunde ej motstå modershjärtats ångest. Och trots det omöjliga skyndade hon likväl ut i strömmen för att hjälpa sitt barn. Hennes dotter

som var i Flykälén fick då sådan hemlängtan att de måste följa henne hem, men detta var nu tomt, men 2ne gitter som voro fastbundna i det lilla fähuset och mjölkstäfvan vittnade om en hastig flygt.

Två gossar voro i Harvassbodarna och gingo ned i sjön för att bada, några unga flickor hade gömt deras kläder, hvilket hade till följd, att de gingo åter ned i vattnet, men kommo för långt ut och drunknade. De funno den ene liggande framstupa på andra stranden, och trodde att han krupit öfver den smala viken, och att han icke var riktigt död förän de kommo fram till Fölinge. Bonden Olof Hansson i Ottsjön körde ned i en källa på Laxsjöflon och under sina fåfänga försök att rädda sin märr och kanske i följd deraf m.m. kunde han ej komma till rätta i den djupa snön, utan låg död, med handskarna till hufvudgård. Brodern Daniel Hansson i Ottsjön drunknade i Bredviken då han skulle till Klumpen med fisk, några hörde hans nödrop, men hjälpen kom försent.

Två barn till den sednare, nämligen Jöns Jönssons och hans hustru Kerstins i Ottsjön barn drunknade vid skridskoåkning i Löfsjön. Flickan ville resa fram till Föllinge på lördags afton och en mindre bror följde med men döden afbröt resan. En yngling från Störåsen skulle gå öfver Ottsjön men kom ned i en vak vid Hallnäset, det var ej djupt, men han kunde ej taga sig upp, han stod på knä under vatten ytan, död. Hemming i Tornäs drunknade vid timmerlossning i Näsaforsen den 16 juni 1851.

En Lappflicka skulle gå öfver Hotagen vid Laxviken och för att reda sig på den hala isen under den starka stormen, hade hon bundit vidjor omkring fötterna, men hon blåste omkull och kunde ej få något fäste, utan måste följa med, ned i Hotagshofdet och drunknade. En yngling Erik Jonsson i Laxsjön drunknade under badning i Harvassån, detta gick mycket hastigt på månd-

ags middag. Förut under helgen m.m. hade han som en del andra, lefvat glada dagar på världens vid.

Per Hansson i Ottsjön, drunknade i Laxsjön då han och Olof Svensson skulle ro efter forder, han satte sig på släden som stod tvärs öfver den isiga båten, och så skedde olyckan. Drängen Nisse i Backom drunknade i Ottsjön. Och detta tillgick så, att några ynglingar i Ottsjön hade åkt skridskor till sina kamrater i Gåxsjö som idkade fiske i Rångnoret. Då Nisse fick höra att de farit, skulle han skynda efter och gick för långt ut på den svaga isen, öster om Hallnäset, och först andra dagen fick man veta om den sorgliga tilldragelsen.

Ett sällskap i Hotagen skulle ut på slotten och dervid ro öfver en vattenrik å, och då roddaren skulle tillbaka efter den sista, skjöt Nisse på Sann ut båten så hårt, att roddaren blef rädd och hoppade ur båten, för att komma i land, men strömmen tog honom, då skyndade Ante på Sann sig ut, för att hjälpa den nödstälde, men oaktad han var en god simmare, blef han så hindrat i sina rörelser af den drunknande att han äfven själf kom i samma nöd. Då Nisse såg att det skulle gå illa, skyndade han till hjälp och det var mycket nära att de med döden kämpande även dragit Nisse med sig i djupet. Genom obetänksamhet och öfvermod af den ene, måste två andra drunkna och det mycket hastigt. Ett sällskap af tolf personer, skulle ro öfver Vahlsjön i en låg båt, men när de komma längre ut på sjön gick det större vågor än de beräknat. De hade ärnat sig till Föllinge, men alla fingo i stället en hastig död i djupet. Ja, så kan det gå.

Jonas i Grubbfället, och hans hustru samt Jonas Mårtensson i Lakavattnet drunknade i Storån, hvilket tillgick så, att den sistnämnde skulle ro dem och tre hennes barn i förra giftet öfver ån, ty de skulle till Ström på ett bröllop. Men Jonas som ej torde känna

Strömmen ville ro, hvilket hade till följd, att innan de kommo i land på andra sidan bröts den ena åran, gumman fick tag i en gren men äfven denne bröts, och så bar det af ut i Strömmen. Barnen som stod på stranden och väntade att få komma öfver, blefvo utom sig af förskräckelse, och flickorna ville kasta sig ned i strömmen, för att hjälpa, särskild sin mor, men brodern hade bättre besinning, ty det hade varit deras säkra död och därför fattade han tag i sina systrar och kastade sig ned för att kunna hålla dem kvar, tills de drunknade ej syntes till. Och sedan måste de lugna sig. En son till Anders Persson i Laxsjön, skulle hälsa på sin farbror Jonas Persson i Ottsjön, ty bröderna voro sysselsatta med slotter arbete på var sin sida af Storån, men han föll omkull och drunknade.

En Lapp yngling Mårten, son till "Jomårsa och Sönni" drunknade i en fjällsjö. Han brukade simma öfver densamma, då hans tvänne syskon Johannis och Greta gingo omkring och kommo förut, och Mårten kunde då skämta, att de skulle kasta tömmen, ty han orkade ej simma i land och de kastade, men han behöfde ej tömmen, men så denna gång behöfde han verklig hjälp, och bad som förut att de skulle kasta tömmen, men de skulle nu ej låta narra sig, och så måste han drunkna i den tvärdjupa sjön, emedan de ej trodde hans ord. Leander från Storåbränna drunknade vid skridskoåkning i Tufvattnet, de voro två, isen brast, en som hörde deras nödrop var ledsen öfver deras rännande och sade "låt dem ropa", den ene tog sig upp och kom för att skaffa hjälp. Men de kommo för sent.

Tolfårige Anders Laurentius, son till Anders Larsson Djupvassberget i Gåxsjöfjäll drunknade år 1896 då han och en syster skulle mäta öring i Harvassån, han kom upp (i vattenytan) 3ne gånger, dock mindre för varje gång, men hon kunde ej hjälpa honom.

En yngling drunknade vid skridskoåkning i Föllingesjön. En Lappyngling Per Torkelsson drunknade i Rengen. Ännu en timmerlossare drunknade i Näsaforsen. Ett liten flicka drunknade i Storån vid Storåbränna, hon föll af bron.

Olle i Plutten drunknade då han på våren skulle draga forder öfver Hotagen. Rask Olle junior drunknade i Grubbdalsån vid timmerlossning. Ante från Skärvången drunknade i Hotagen, han gick på skidor, ty isen var osäker på våren. En Kvinna skulle gå emellan 2ne byar i Hotagen och som det var betydligt snö gick hon vilse, och gick så ned i en bäck, hon tog sig upp, men blöt och kallt som det var, kunde hon ej taga sig fram, de funno henne död ej långt från byn. Tolfårige gossen Georg Andersson i Häggsjön drunknade i sjön vid skridskoåkning. En konfäkt handlande från Krokombro drunknade i Holmsjön.

### ***Liknande sorgeminnen från Häggenås***

Lars Larsson i Kougsta, drunknade i Hårkan, han skulle rida till en holme i ån. De afrådade honom, ty det var under vårfloden, men han svarade att detta (Hårkan) var bara en bäck för honom, ty han hade varit sjöman och farit öfver många haf m.m. Men då hästen skulle taga sig upp på holmen gick remtyget sönder så att ryttaren föll baköfver, och blef troligen sparkat af hästen och hans sjömannas duglighet kunde ej hjälpa honom. En son till Per Andersson på Höen, drunknade vid skridskoåkning på Sandvikssjön, de sökte länge efter den döde, men först på våren funno de honom, stående, med hufvudet i vatten ytan.

### ***Sorgeminnen från Ramsele***

En Faktor och förman vid timmerlossningen, drunknade i en fors ofvanföre kyrkan, själf var han i högstra grad oförvägen, då det var frågan om att lossa timmerbråtar m.m. Och

ville gärna klandra manskapet, då de ej voro lika oförvägen, och en gång tog han sig före att simma utöfver en fors, för att visa att det icke var så farligt, och då han dessutom var som man säger fräck blef han varnad af en kvinna, för både det ena och andra. Men han svarade trotsigt. Hans öfvermod tog dock slut, då hans båt slogs sönder emot en sten och han själf fick en hård stöt emot bröstet, så att han ej förmådde reda sig i den starka strömmen och ingen kunde hjälpa honom.

En torpareson i Harsele drunknade även vid timmerlossning, i närheten af hemmet, han hade vist fått tag på en bjälke och satt gränslä öfver densamme, men ingen kunde hjälpa honom, och då han såg att färden skulle gå utörver en fors, satte han händerna för ögonen och - tänkte - -?

Vi känna naturligtvis icke till sinnebeskaffenheten, eller, vad dessa tänkte medan de under längre eller kortare tid kämpade med döden, men det kunna vi förstå att de som fick tid att tänka, något, äfven kom ihåg sitt föregående lif, och - - lifvet efter döden. Och de som varit i dödsfara, vet åtminstone vad han själf tänkte. (Det är således 31 i Hamnerdal, 49 i Föllinge, 2 i Häggenås och 2 i Ramsele eller tillsammans 84 personer).

### ***Barn och tändstickor m.m.***

Att barn, och äfven äldre, blifvit brända till döds, var ej så vanligt, förr än tändstickor, bomulskläder och lampor kommo i bruk, ty dessa har bidragit till många olyckor under sista 50 åren. De första som fått lida denna smärtsamma död inom vår ort, och under dessa år, torde vara Per Larssons och hans hustru Britas son Lars i Timmerbacken, Gåxsjö, de hörde hans skrik men kommo för sent, för att kunna hjälpa sitt barn. Samt 2ne Barn till Nord Erik och hans hustru Johanna i Nyland. Och likaledes 2ne Barn till Johannes och hans hustru Anna i Munkflohögen.

Och vi får ofta se af tidningarne, att en del af sådana olyckor har förorsakats deraf att mödrarne har stängt in sina barn medan de själfva varit borta från hemmet. Och på tal härom, må nämnas att en Gumma brukade säga, att hon aldrig varit "brottom" (behöft skynda sig) och aldrig kommit för sent. Men en gång då hon låst in sina barn, medan hon var borta i byn, hade dessa på det vanliga sättet åstad kommit eldsvåda i rummet och när de icke kunde slippa ut blef följden äfven den vanliga. Och när modern fick se att stugan brann, blef hon dock denna gång "brottom", men kom ändå försent.



## ***Olof Pålssons Krönika, del 5-3***

***Små anteckningar från vissa år (flyttat till del 2 "Om olika år och förhållanden")***

***Om olika namn (flyttat till del 2 "Om gamla namn och dess orsak")***

***Påskrift, eller glömda namn (flyttat till ovanstående)***

### ***Något om Afradslanden***

Vi har förut vidrört att Ede hade slottfloar inom Ottsjöns område samt äfven något vid Västansjö. Och Gåxsjöborna hade sin inträsefär upp till fjällen, men de sednares områden, under nyare tid, voro endast Norra Afradslandet som nu består af Kakuåsen, Lomåsen och Nyland. Och Södra Afradslandet som består af Störåsen, Skafterbränna och Klumpen och på dessa utmarker begagnade man ej blått slotten och jakträtten m.m. utan äfven betesmarken, varvid de då förde kreaturen ifrån de fäbodas de hade på egen jord till dessa aflägsna beten, och under de dagar de stannade inom eget område med kreaturen ansågo de sig ha "gett på lat jale"?

### ***Något om Nybyggarne på Afradslanden (jfr motsvarande avsnitt i del 2)***

Med stöd af Konungens Befallninghafvades kungörelse sökte och erhöill Jemtar och Dalkarlar rätt till Nybyggen inom Gåxsjö båda afradsländ. Några af Gåxsjöborna hade väl utfördt något litet arbete i Kakuåsen varom särskild uppgörelse slutades med dessa. Må äfven nämna, att då några af Gåxsjöborna sågo att afradsländ skulle gå dem ur händerna försökte de att få behålla Störåsen och möjligen Skafterbränna, men de kommo för sent.

Jonas Andersson Wigg var den förste nybyggaren på Klumpen och började år 1825 och satte upp en liten bod, och när han och hustrun voro borta på slotten, måste de stänga in sina barn i boden som var ett halfkyligt rum utan glas och golf. De brukade dock lägga granbark på öurn (marken) i fäbodas och dylikt, på den tiden. När butöserna från Gåxsjö (varaf må nämnas moster Ingeborg Larsdotter i Gåxsjö sednare i Åsen) kom till platsen, för att enligt gammal sed hvila med boskapen, ty skillnads-linjen gick i kanten af nybygget, tyckte hon synd om barnen och släppte ut dem, samt gaf dem mat, men de små ville åter bli instängda, innan de foro från platsen.

Dessa barn som växte upp under försakelser och fattigdom lefde dock till hög ålder, och Erik lefde till den 1/1 1908 och oakadt han då var cirka 85 år var han till sista tiden mycket arbetsam och lätt på foten och då han och hans hustru voro tillsammans nära 175 år gamla kunde de likväl slå och härsja upp, samt bära in cirka 30 st. hästförhärsjer oakadt en stor del var långt ifrån ladorna, i en våt och oländig slott så gjorde dessa gamla och det utan hjälp. Sedan sålde de detta skogsfoder ty de hade födoråd.

Om fars gubben J. Wigg må vidare anteknas att då han i sin krafts dagar började på Klumpen ansåg han sig tvungen att äta ett mål mindre per dag än andra här på orten. Och då han på gamla dagar hörde två timmerafvärkare tala om huru mycket de hade förtjenat den och den dagen, nemligen tio Kronor vardera, tyckte Gubben (som kände deras förhållanden, att huru mycket de förtjenade ville det ej blifva något öfver) "Ja, då väx upp i folk nu, som int hele vala kan föö". En annan gång tog Gubben J. Vigg på sig den smala kyrkrocken och storsångbo-

ken under armen och gick till närmaste by i böna, såsom sed var då de ej kunde komma till kyrkan. Men vid denna resa kom en af de der storförtjenarne, körande efter så fort, att Gubben ej fick tid att stiga ur vägen, utan blef knuffat ned i snön, köraren stannade visserligen och bjöd honom skjuts. Men gubben blef ledsen och sade, "om du icke vore ett utskott, så hade du icke kört öfver en gammal man och granne, och sade "kör" ty det var icke första gången han fick vara till åtlöje för det han var gammalmodig.

Hans Andersson Eng som var bror till Vigg, började äfven som nybyggare på Klumpen och det kunde skrivas åtskilligt om honom men vi må enbart antekna att han var smed och målare och hans son Eng Anders var silfversmed och urmakare. Och sonson H. Eng är äfven urmakare. Bröderna Wigg och Eng hade en bror Törnekrans som var kyrkmålare. Vigg flyttade hit från Häggenås.

Det var Dalkarlar med sina familjer som erhöill Störåsen och Skafbränna till nybyggen 1823? Och dessa hade nog mod och arbetslust, men några af desamma hade det bra knaft. Och som prof derpå må nämnas, att då en familj fick höra att en qviga (kokreatur) i Sikås, låg själfdöd i skogen och hade legat så en vecka togo likväl dessa byggare upp densamma till föda och då en Gåxsjöbo (min far) frågade huru de kunde göra så, "Jo, dä e fett i bena" svarade en af pojkarne, detta hände på våren.

Och vidare må nämnas att nybyggarne måste delvis arbeta borta för att hustru och barn skulle få något att äta, och en af dem hade brutit upp 50 mälningar (*drygt 4 hektar*) åker hos andra, under det han själf var nästan utan åker. En klok man i Föllinge förebrådde honom för att han så skulle försumma sitt eget och att han heldre skulle ha brutit åker hemma, varpå han svarade, "jag visste det jag å, om födan sträkte så till". Må äfven nämna att under ett svagår, fick "Skaf-

brännkaln" och hans käring löfte af far att få komma och hacka päran (potatis) och själf få behålla desamma, de kommo, hackade och åt potatis och då mannen frågade om hon blef mätt, så svarade hon, "int är jag mätt, men jag blir så stinn".

Ej blåt de första nybyggarne, utan äfven deras barn och barnbarn har varit arbetsamma och särskild hushållsaktiga. Och härvid må nämnas att en af desamma, en Enka Kerstin Andersdotter som nu en längre tid varit bosatt i Gåxsjö har gifvit 1.000 kronor till Gåxsjö kyrka.

Det säges att förste Nybyggaren på Kakuåsen var Plutarn Per Karlsson och att Lars Kempe blef hans efterträdare och deras son Blom fick hemmanet, men då denne skulle hugga julved i ottan måste han ha lyse i vedliret (vedboden). Och dertill på den tiden användes kefved, såsom brukligt var. Samt då det började dagas körde han till skogen efter julfor (efter skogsfoder till jul), men under tiden brann julveden, vedboden och kornladan upp. Cirka 20 år derefter delades hemmanet i två, och med de första har det nu varit 17 bönder i denna gård. Samt desutom ett torp vars förste ägare Henrik Larsson, eller Gästriken såsom han kallades emedan han var från Gästrikland. Denne hade det knaft och då han gjorde en resa till Yxskaftkålen kom han ej tillbaka, ty det blef mycken snö så att han förlorade spåret, eller rättare riktningen, på Elgflon och sedan han hade tröttnat försökte han göra upp eld med stål och flinta men det gick ej. De funno honom död vid en tall med handskar till hufvudgård.

Af alla de andra nybyggarne och bönderna och torparne i Kakuåsen må vi endast nämna Johan Rask från Ottsjön, han sökte och erhöill 1/4del af hela Kakuålandet för sin son Nils, hvilken arbetade upp gården och då det även fans mycken själfväxande slott kunde han ha 5 a 6 körhästar att sända till

"forskog eller veskog" samt 16 a 18 mjölkkor. Och det fins en smörtjärna från denna gård som är mycket stor. Nu tillhör större delen af gården bolagen.

Vi borde äfven nämna Bloms efterträdare Jöns Jönsson, samt Mårten Nilsson och Nils Ersson hans samtida, som hade många präktiga hästar och många kor och mycket annat, ty de utförde arbetet på sina gårdar med kraft och omtanke och understöddes flitigt af sina barn. Men detta var cirka 20 år före den s.k. stortia då det blef på modet att köra timmer med gamla nästar, samt dricka kaffe, och vidare att köpa kläder och äfven mat.

Jonas Olofsson började något litet på Lomåsen 1822. Men då gamle A. Björk i Långerhusom, Sikås, skulle hjälpa honom sätta upp en mur bytte de gårdar. Det blef sedan A. Björk som blef nybyggare på Lomåsen 1823. Erik Jonsson i Sikås köpte af Per Hansson i Nyland och fick bifall af Björk att få bygga på Lomåsen 1824 och inom den arial på hvilken stugan uppsattes var det 28 stubbar, men nu är mycket arbete utfördt i denna gård och äfven i de andra.

Per Hansson och Jonas Edbom fick af Kapten Rickman rätt att sätta sig ned i Östra Nyland 1817. Men då skillnads linjen ej var klar kom Hansson att stöta ihop med Ottsjöborna, och då han ej trifdes i Nyland och icke heller fick flytta på Lomåsen flyttade han tillbaka till Häggenås? Edbom stannade kvar, son Erik fick gården, dottern Maria ett torp och Kerstin blef gift med Edström i Mo och Karin med P. Jönsson Sikås och son Sven satte sig ned som nybyggare i Vestra Nyland (på Öhn) med sin hustru Karin och de hade litet att börja med, men de voro mycket arbetsamma och några ord ifrån henne lyda så, "Vill int man pass tia, int pass tia man" och "dom säg ta lycken, män de e fell myttje som dom ferat te". Hon ringaktade dock ej Guds stora makt som råder öfver vår makt.

Vid Landtmäteri sammanträde i Gåxsjö den 18 September 1848, i följd af förestående Storskifte inom Gåxsjö, närgränsande byalag genom pålysning kallade till detta sammanträde, för att godkänna eller bestrida dåvarande rågångar. Och bland de många ombuden från de olika byalagen voro alla bönderna i Lomåsen och Nyland närvarande, från den förra Per Wik, Erik Jonsson och Anders Andersson och från den sednare Anders Jönsson, Erik Jonsson, Per Eliasson och Sven Jonsson. Varvid alla byrågångar godkändes, dervid djupet i Storån skulle naturligtvis som förr utgöra gränsen emellan Gåxsjö och Nyland.

Men Sven Jonsson i Nyland framstälde en vänlig anhållan att de 2ne holmarne framför hans gård skulle få tillhöra Nyland oaktadt det största djupet och det hufvudsakliga af vattnet går på norra sidan och denna anhållan godkändes af Gåxsjö byamän. Oaktadt den lilla gren af Storån som skiljer den större holmen ifrån det sydvästra landet ofta är torr. Är icke detta ett vackert bevis af de gamla Gåxsjöbornas handlingssätt emot sina unga grannar? Och går man till vår tid, finner man att Gåxsjöborna, sin moraliska plikt likmätigt, bekostadt mera på vägar emot sina grannar än någon annan, så vitt känd är, ty de har själf varit en utby med dålig väg och vet vad sådant betyder. Det sista har anteknads i följd af vissa förhållanden d.v.s. tvist om rågången.

Vill äfven antekna något om nybyggaren Anders Jönsson i Nyland och hans efterkommande. Han var ej någon driftig jordbrukare, men han och hustrun med deras dotter stannade kvar i det dåliga hemmet, till dess de fingo en måg (svärson) Anders Magnus Nyström, och denna var icke heller rik, men han hade fått goda arbetsgåfvor och särdkild lust och energi att använda desamma på ett förståndigt sätt, han arbetade upp hemmanet, vartill hans stora Kronodikningsföretag äfven medvärkade, så att det i hast

kom i jemnhöjd med de bättre här på orten, så att han äfven kunde sälja hö för tusentals kronor. Men han hade likväl hästar och kor samt mat nog för sitt stora hushåll, varaf må nämnas hennes föräldrars, samt hans föräldrar jemte moster och syster, varaf dock dessa säx jemte två af deras nio barn dogo före mannen som äfven dog jämförelsevis ung. Ja, han hade då på en kort tid utfört ett jättearbete, men dervid var det aldrig fråga om åtta timmars arbetsdag och icke heller tio och sällan tolf, utan heldre 14 a 15 arbets timmar om dag. Hans två yngsta söner fick hemmanet, men dessa voro kanske mera lik vår tid, än sin far och sålde det upparbetade skogshemmanet för ett obestämd pris, 26 a 23.000 kronor. Nu är det hufvudsakliga af skogen afverkat och hemmanet uppdelat i s.k. egnahems lotter, varaf några äro köpta, men det torde blifva svårt för några af de nya småbrukarne.

### ***Sorgeminnen efter några grymma Lappar och deras offer (flyttat till del 2)***

### ***Om fjällfolket eller de så kallade Lapparne (flyttat till motsvarande i del 2)***

### ***Om skiften, vägar och Svin***

Vid storskiftet i Gåxsjö som började vid slutet af 1840 talet, kunde och ville nog förrättningsmannen ha tilldelat delägarne större och färre skiften, men de ville ha lite varstans och på den tiden gick stängselskyldigheten efter skatt. Och äfven i andra byar, voro de väl ej rädd att få många, långa och smala skiften. Och vägarna till grannbyarne voro mycket dåliga. Och vintervägen öfver Gåxsjön gick i närheten af södra landet till 1850 talet, sedan kom man öfverens att vägen skulle gå i närheten af norra landet så att Lomåsborna skulle få begagna samma väg. Men det var svårt att ha vägen efter sjön, särskild då det var djupt med snö och

vatten så att vägen trampades sönder. Och dessutom var det ofta kallt och blåsigt på sjön. Och den gamle Lars Kämpe i Kakuåsen tyckte att "det var bra att vägen gick efter södra sidan af sjön så att man kunde få värma upp näsan genom Röråsnäset" och Olof Ersson i G tyckte en tid sednare "att det var bättre att kosta på en väg efter landet än att kosta på läkare".

Svinen fingo vanligen gå ute under somrarnas äfven här på orten. Och dervid dels följa boskapen till skogen och då de ej orkade gå hem till bodarne kunde de stanna i någon slätterbusta till början af 1830 talet, men mycket vanligare blefvo de inhägnade på trädan eller mindre gårdar, men ännu vanligare fingo de gå i "fegatorna" (den allmänna vägen genom byn) och det till början af 1850 talet, dock ej lika fritt som förut, utan endast inom vars och ens områden, ty för svinens och boskapens vårdande hade man kraftiga stängsel i skilnadslinierna å den allmänna gatan, men vi barn voro rädda då vi skulle gå vägen, der svinen voro instängda, ty de följde med och vi orkade ej springa ifrån dem. Och det hände att då Hattmakar Gumman i Viken, som dog i fegatan, att hon sedan blef illa åtgången af svinen. Må äfven nämna att då hästarne fördes vägen fram der svinen voro instängda kunde de äfven sparka i hjäl ett svin om det kom för nära.

### ***Om de gamla gårdarne och dess inredning (jfr motsvarande avsnitt i del 3)***

Enligt de gamla berättelser m.m. stodo de gamla gårdarne vanligen i grupp, på någon af de högsta kullarne, i de små gammalbyarne. Det var åtminstone så i Lorås, Gisselås och Gåxsjö och kanske Sikås. I Åsen har det väl varit två grupper o.s.v. De första gårdarne i Gåxsjö, stodo i närheten af den nuvarande Vestgården, och denne står väl på sin gamla plats, de andra två stodo i närheten och deras ömsesidiga namn voro



Vestgården, Östgården och Sörgården, och det har varit tydliga märken efter de bortflyttade. Östgården, hvilken flyttades vid slutet af 1700 talet och hade då fått namnet Hurtiggården och halfva gården var redan flyttat cirka 150 alnar i sydväst. Sörgården flyttades till Brattåsen under 1850 talet. De gamla gårdarne voro i allmänhet inbyggda, varaf en och annan, i de olika byarne har bibehållits i sin gamla form till 1850 talen.

Dessa gårdar voro byggda så att mangårdsbyggningen stod alltid på norra sidan, med farstu (förstuga) och utgång i söder emot gården, och detta tyckte vi barn var riktigt, särskild då solen började verka på våarne. På södra sidan af gården kunde det vara fähus, foderbod och "loen" (kornlada), på tredje sidan gammelfolkammaren, någon bod eller herberge samt stall, och på 4de sidan bryggstuga, herbergen och "välire" (vedbod). Vid ändarne af den långa men

låga mangårdsbyggningen, voro små öppningar för ut- och ingång, naturligtvis äfven körning. Dessa öppningar kunde äfven vara under loftet (herbergsbottnarne) tvärs igenom gården, varaf prof finnes ännu i Västermo m.fl. ställen, men husen voro väl ej alltid indelade på samma sätt.

De gamla bondgårdarne, bestod af envånings mangårdsbyggning med vindsbåttan. Vardagsstuga i ena och helgdagsstugan i andra ändan, med en förstugekammare emellan, och denne kunde användas till olika ändamål, som rum för främmande, husrum för gammelfolket samt till bakster- eller bryggstuga, och kunde då få heta "kafva". Det fans ej sidorum eller skafferi, men i stället kunde man ha stora skåp särskild i vardagsstugan, samt utskurna hyllor som liknade grindor framför spisen nära innertaket, samt på något enda ställe en hylla öfver dörrarne, på den förra kunde



Hökörare cirka 1900, fr v Sven Olofsson, Pål Olof och Olof Pålsson med hästarna Stjerna, Blända och Kalle.

man ha filbunkar och mjölkskålar då det var kallt och många andra saker och på den sednare koppar m.m. Och vidare kunde man på en del ställen, uppstapla tenn-, sten-, trä- och porslinsfat och tallrikar i dertill särskild inrättade hyllor, så att de stodo som speglar emot rummet, som deraf fick ett ljust och på sitt sätt prydligt utseende. Och en del andra prydliga saker uppställdes vid och öfver glasen (fönstren) vars små rutor voro på en del ställen infattade i blyband, och det hände att en luffare som ej fick allt vad han ville, ansåg sig ha rätt att säga "det är icke guld allt som glimmar här heller".

Må även nämna att de hade särskilda åsar i vardagsstugorna och på dessa kunde man uppstapla flera lass plank och bräder och annat virke m.m. I en del af de gamla stugorna hade man ej glas (fönster) i norr utom på farstukammaren, men i stället 2ne väggfasta sängar med högsängar. I nyare eller mera vanliga vardagsstugor hade man skåpsängar på båda sidor om bordet vid glaset på röstväggen eller kanske i de flesta fall bara på ena sidan. Skåpen voro vända emot bordet och detta utgjorde vanligen fotändan i både öfre och i synnerhet nedre sängarne.

I Svartback på Åsen samt hos Lif i Vimmervattnet m.fl. ställen hade man lucker eller dörrar för dessa sängar i stället för förlåten (sparlakan) så att, sedan man lagt sig och stängt dessa dörrar kunde man ej behöfva frysa om det blef kallt i stugan, men så fick man även inandas den förskämda luften. Och i Svartback dog väl alla i lungsot, åtminstone barnen.

En mindre spegel kunde vara uppsatt även i vardagsstugan. Och en moraklocka, med eller utan klockfoder. Men fickur voro ej varmans. Och vid 1813 tiden måste man betala särskild skatt för fickur. Muren med den öppna spisen stod ej nära väggen och de kunde derföre ha stora ugnskåp på båda sidor för ved och annat, och på vissa

ställen kunde barn ha sin liggplats i det ena skåpet. Även f.d. Kontraktsposten O. Modin i Torp hade en sådan liggplats i sitt föräldrahem i Mo medan han var barn, och det hände även att jag fick ligga med honom i detta skåp då vi kommo fram till Kyrkan på lördagarne, ty vi voro lika gamla.

De hade i många fall ved på inre sidan om spisen och vid denna plats skulle den sitta, som ej kunde arbeta riktigt under de långa vinter kvällarne, d.v.s. i den s.k. "chagelrån" (*chagelvrån, schagel, sjagel – tjata, jämra sig i onödan*) för att hålla elden vid makt eller rättare att hålla ljust i spisen, så att man kunde se att gjöra vad som hälst under de långa vinterqvällarne, såsom att slöjda och lappa, göra tussar, linda och laga nät, sy och sticka och spinnrocken m.m. gick vanligen för full maskin, som ock, även annat arbete.

Och då männen hade större snickning, eller annat arbete som fordrade stort utrymme, eller det var främmande, då fick man ej sitta nära spisen, utan i en stor cirkel, men alla skulle även då ha sitt lyse ifrån spisen, varaf följde att den som satt i "chagelrån" fick upprepade tillsägelser än af den ene och än af den andre, att lägg på, hvri om brännan, hvriom eln. Och hade man ej god tillgång på tjef eller raskved, tallqvist och annat såsom tälj och hyfvelspån m.m. var det svårt nog att tillfredsställa allas anspråk på lyse, ty han eller hon kunde även själf ha något att göra, eller att läsa sina stycken och dervid skulle barnen ofta eller vanligen läsa högt.

Och att man läste högt vissa stunder kunde verka till välsignelse för alla. Mins även som barn att en handlande, "väsköt" (västgöte) fick tag i en för honom okänd bok vari han blef intreserat och läste högt nästan under hela qvällen, och även han nöjde sig med det lyse han fick från spisen, oaktadt han (Norén) var en fin herre som sedan blef Riksdagsman.

Må äfven nämna att sedan man lagt på qvällbrasan och erhållit mycken glöd och äfven eljest, skulle man skjuta spjället, då det var kallt, men deraf fick man ofta må illa, i synnerhet vi yngre som skulle ligga i högsängarne, men som de gamla stugorna voro mindre väl ombonade, torde det alltid stanna med endast illamående. Under den gamla tiden hade de ej trossbottnar, men i stället värpades under golven, d.v.s. de lade upp jord till den af grofva träd bestående knyttningen (det öfriga af väggarne m.m. var äfven af groft timmer) och när denne var hög måste de äfven värpa på yttersidan af huset och för detta ändamål lades en stenmur eller och timrades en vägg utomkring som var lika hög som knutstenarne och mellanrummet fylles med jord. Då man tvätte (skurade) golven m.m. sjöljdes dyng (smuts) vattnet ned genom ett hol i golven och då marken derunder liknade ett fat, blef det under en längre tid en stor samling af osunda ämnen, men emedan de hade öppen spis särskild om dagarne, och ej täta rum, torde luften i desamma, vara lika frisk, som i våra kök m.m.

Innantaken i vardags- och helgdagsstugor (rummen) var ofta mycket högre än i förstugan och kammaren, så att de på vissa ställen kunde ha en förstugekammare äfven uppepå, samt ett icke så litet glas i öfre förstugan. I helgdagsstugan hade man ett stort långbord som gick tvärs öfver rummet, samt vanligen 2ne väggfasta sängar vid norra vägge. På samma sida hade man ett ugnskåp för ved. Och emellan spisen och dörren hade man en chänk som gick nästan upp till taket, den var bred nedtill med brott på sidorna och smal i öfre ändan, den hade ej dörrar, men på dessa trillor (hyllor) voro uppstaplade tenn- och porslinskålar samt spilkummar och annat prydligt, och i öfversta hyllan uppställes silfverskedar i tillämnade skåror. På södra sidan om dörren

var ett högt skåp eller två uppför varandra. I dessa voro många fina saker förvarade.

Vid södra väggen var en fast bänk likaså på öfre sidan af bordet, men helgdagsstugan kunde vara på den östra eller västra ändan. De äldre byggningarne från 1700 talet voro lägre med mindre glas, i så väl storlek som antal. Här ofvan omnämnda tenn och porslinskålar m.m. voro hufvudsakligen af yngre datum än de beskrifna husen.

Till 1850 talet stod ett litet herberg vid Gåxsjöhofdet, sjöns utlopp, som tillhörde den älsta Norsåkergården, vars timmer voro täljade, d.v.s. de fasonerade till lilländan af stocken till den groflek den kunde nå, och sedan påsattes en aflång och lämplig stor järnring, och så täljdes stocken till dess ringen kunde flyttas till andra ändan, och först sedan kunde man använda stocken vid upptimring af hus. Och det var äfven många andra gammalmodiga hus i Gåxsjö m.fl. ställen som stod kvar till ungefär samma tid, särskild små herberg med framskott öfver dörren, dels på sidan och dels på röst (gafvel) väggen. Men de äro nu borta.

De älsta hus som nu fins i Gåxsjö torde vara en kornlada på No 3 och ett herberg på No 2 som användas till hölador, samt en skogslada från Olof Hurtig som är cirka 150 år, men brukbar, oaktadt det står flera frodiga granar på den gamla näfvertaket och dessa har sin näring af det jordlager som bildats af den uppruttnade takveden och nedfallna löf och barr från närstående träd. I en gård Tomtom i Häggenås, var det cirka 20 st. särskilda hus vid början af 1850 talet, och deraf ett stort antal små herberg, och det fans många sådana små hus äfven på andra ställen. Vid 1830 och 40 talen blef det på modet att bygga s.k. storherberg med tre våningar eller bottnar och sådana vara väl ej dyrare än många små, men någon från en annan socken sade dock om dessa storherberg, att om man lät upp dörren på desamma så

"läte" tomt tomt. Men i de flästa fall hade de mycket, både af säd, kläder och köttvaror, samt betydliga förråd af sängkläder m.m. m.m. Men mitten af golfven voro naturligtvis tomma och rena för ordningens skull.

### ***Taktäckningsämne förr och nu***

Kyrkor och möjligen äfven något annat bättre hus har förr varit täkta med tjock och stark spån af furu. Men under 1850 talet började man att täcka kyrkor m.m. med mycket tunna granspjälor. Men några kyrkor voro täkta med spån och jernplåt. Större och mindre byggnader i bondgårdar m.m. som stodo qvar från 1700 talet och början af 1800 voro täkta med näfver och om denna var väl pålagd och takveden som skulle hålla näfvern slät, förnyades vid behof, kunde sådana tak vara täta i 50 a 60 år och derutöfver, emellan hvarje omläggning, varvid en stor del af den bättre näfvern kunde användas vid en ny täckning för ytterligare lika lång tid. Underlaget för sådana tak bestod af gärdsel eller störar och äfven af sämre bräder. Takveden å bättre hus var vanligen täjld eller sågat om cirka 4 1/4 tums tjocklek, denne halsades och holades i lilländan och för varje "ger" som näfvern pålades samtidigt på båda sidor, lade man genast på takveden på båda sidor, dock vartannat träd och en grof käpp sattes igenom holen och derigenom blef takveden å ömse sidor sammankopplade. Näfvertak å skogslador m.m. gjordes något enklare.

Vid 1830 talet täktes många hus med bräder, och emedan man då hade bättre skog att välja på, kunde taken räcka länge och som prof derpå må nämnas att ett herberge i Gåxsjö som blef täckt med bräder år 1837, således öfver 70 år sedan, men är likväl ännu fullt brukbart, men så voro bräderna af stark furu och hyflade, samt vid påläggningen bestrukna med tjärlag och röd krita.

Under 1850 och 60 talet blef det på modet att täcka med spjelar, särskild bättre hus, denna spjal var så tunn att det behöfdes 6 a 8 pr verktum, samt handrifven af utsökt granvirke, och det sades att sådana tak skulle räcka 100 år, men en del rakte knapt 25, sedan refvos spjälur tjockare hvilket nog är bättre. Under cirka 30 år har man nu maskinrifvit spjal af furu, samt äfven af gran och aspvirke. Och samtidigt har man äfven sågat spån af starka furu vindfällen, men äfven af timmertullar och annat skräp. På sista tiden har man äfven börjat täcka en del hus med takpapp och jernplåt. Af dessa taktäckningsämnena är väl jernplåt, samt spån och bräder af stark furu, jämte goda näfvertak de starkaste, dock beror det väl äfven på huru taken blifva preparerade m.m.

### ***Om några Gåxsjöbor m.m.***

Anders Hansson i Västgården hade fyra barn, en dotter Anna som blef gift med Olof Larsson i "Svedi" Sikås, hon fick i "Jordapeninga" (utlösen) fem Rd. och fyra skilling i gångbart mynt från hemmanet, som innehöll nära en fjärdedel af Gåxsjö by. Son Olof fick gamla gården, utmärkte sig för upprödning af skogsåkrar till slått, jämte ängsvattning i sådan utsträckning att han fick en silfvermedalj. Samt ytterligare en sådan utmärkelse och tack för god uppfostran af ett barnhusbarn J. Ågren.

Han samlade "Blankriksdalrar" och 32 skillingar i stor mängd, af hvilka en del äro förvarade inom släkten och orten, men största delen är nu förskingrat. Hans förra hustru blef ihjälslagen af balansen i brunnsställningen, ty de hade icke som i våra dagar, en pinne eller sprint genom stolpen och balansen, utan endast en ring af vidjor omkring stolpändan och balansen. Dessa vidjor voro väl gamla och sköra, och derföre skedde olyckan. En sådan tillställning stod ej i lämplig harmoni till de stora och många silfverpengarne.



Brodern Måns fick Nygården och utmärkte sig för salpeterkokning, samt myrkörning till den nya åkern m.m. Men då den moss- och myrblandade åkern en gång antändes, kunde han ej släcka densamma, men hustrun Lucia gaf honom det rådet, att köra djupa plogfårar omkring det antända, och dermed begränsades elden. Denne företagsamme man erhöll äfven Silfvermedalj. Deras broder Pål som flyttade till Ottsjön emedan elgarne gingo der som jethopar, var äfven en framstående och begåfvat man. Men särskild utmärkande för honom var, att han dödade så många björnar och bäfrar m.m. Det var egentligen under sednare hälften af 1700 talet som dessa bröder utförde sina stordåd.

Må äfven särskild nämna två yngre bröder i Gåxsjö, som kanske mer än andra fått slita ont, under sin ej långa lifstid, nemligen Lars Olofsson i Hurtiggården och Hans Andersson i Nolgården. Den förra var bonde vid början af 1800 talet och "miste" 27 hästar på cirka 30 år, och den sednare vid mitten af detsamma och "miste" nästan lika många, deraf 6 stycken den 5 Januari 1855. Om man medräknar att två ston voro med föl. Olyckan skedde derigenom att ljustet föll ned i forderhagen, som antändes. Det dröjde ej länge innan faran observerades, men blått ett sto räddades. Brodern Anders förlorade på samma gång tre hästar. De qväfdes af rök. Den tredje brodern Per förlorade nästan samtidigt ett dräktigt sto. Det blef således elfva döda hästkroppar som inlades i ett sommar fähus.

Det har varit fäm qvarndam samtidigt i Gåxsjönoret, ett i Hofdet, vidare Hansqvarn, och Hurtigqvarn och två vid Qvarnbränna som tillhörde sikåsbör. I Hansqvarndammet hade man en s.k. slängsåg vid 1840 talet, de hade ej något såghus och tillställningen var billig, men det gick sakta med sågningen och sågbladet gick paralelt med marken. Under 1850 talet byggdes ny såg och 2ne qvarnhus

derstädes, och många äfven aflägsset boende fingo här mala enligt tidens sed, d.v.s. sammanmala och det som skulle siktas utfördes hemma af qvinnor. I Hurtigdammets har varit flera sågar och qvarnar, dock ej samtidigt. Det högsta man kunde mala var 3 a 4 Tunnor per dygn. Då man skulle mala brödamne (sättsäd och agnar) till fint brödmjöl gick det mycket sent.

Vi har förut anteknat huru man kunde gå våt om fötterna till sena hösten. Men det var, och är väl ännu svårare vissa gånger vid fiskningen, särskild vid Jultiden och under Januari, då det till och med kan frysa is på handbakarne och man kan ofta få frysa mer än man kan tåla. Men det kan vara lika skadligt för hälsan att taga upp näten sent på höstarne och tidigt på vårarne, då ej blått vattnet varit kallt, utan äfven vädret, och har man då blivit väl genomblöt af snöslask och regn m.m. samt har då en 30 a 50 st nät att taga upp och genast lägga ut då man ej kan eller har tid att torka desamma. Då är det ett klen nöje äfven om man får någorlunda med fisk. De som fått sitta genomvåt i hård storm under 5 a 6 timmar på en stor sjö, vet vad sådant betyder. Men likväl har många Kvinnor i Gåxsjö m.fl. ställen, ofta fått deltaga i sådant arbete, särskild förr, och låt vara att de icke slagit sig tillsammans om ett lika stort antal nät, så har det ändå varit för mycket svårt vissa gånger. För roddaren är det mindre farligt, ty han blir icke lika våt, och kan äfven taga på sig vantar. Emellertid kan man nu kläda sig bättre. Och förhållandena i öfrigt förbättras nu, mer och mer, hvilket delvis kan bidraga till kraft och hälsa, men en del nya förhållanden torde kanske äfven bidraga till veklighet och försämring.

Af de gamla som voro bofasta i Gåxsjö år 1694 är ännu deras deras barn i 7de o 8de led innehafvare af 23 hemmansdelar och endast 3ne sådana utom Prästgården innehafves af andra.

## **Om kalla bad**

Att taga kalla bad var mindre vanligt här på orten till början af 1850 talen då en och annan simkunnig kom hit och som äfven hade lust att lära andra och badning och simning blef då modärnt, och äfven barnen skulle naturligtvis göra på samma sätt, och det utan tillsyn. Varaf följde att vi kunde gå ned i det kalla vattnet flera gånger om dag och hålla oss nere allt för länge, så att man kunde nästan ha frusit ihjäl innan man fick på sig kläderna. Och barnen torde vara lika oförståndiga äfven nu. Varaf flera fall kunde anteknas. Och äfven äldre har ådragit sig sjukdomar genom kalla och oförståndiga bad. Skulle det då icke vara behöfligt, att på samma gång man talar om nyttan och behofvet af kalla bad, äfven påvisa det skadliga, då det icke sker på ett förståndigt sätt?

Många kunna ej se någon fara uti kalla bad och rekomendera desamma för att stärka krafterna och för att hålla porerna och kroppen ren, som befordrar hälsa och välbefinnande. Men att andra kunna ådraga sig bröstsjukdomar m.m. tyckes man ej taga notis om. Det är emellertid förunderligt att de gamla som sällan eller aldrig togo kalla bad likväl var friska och starka och kunde uppnå hög ålder, och det fins äfven sådana i våra dagar. Men kanhända att kalla bad äro mindre nödvändiga för dem som utföra ansträngande kroppsarbete, ty derigenom torde svättporerna hållas öppna och kroppen någorlunda ren, nemligen om man byter om linne vid behof, och särskild efter större ansträngningar. Det fins äfven sådana som icke syssla med kropsarbete, men under sommaren pläga deltaga i ett ansträngande höanarbete i stället för att resa till någon badort, och har på detta sätt stärkt sina krafter och befunnit sig väl deraf.

Må äfen nämna, att en hundraårig gumma, som ännu var frisk, blef af en tidningsman tillfrågat huru hon lefvat då hon kunde

vara så duktig, varpå hon talade om ett och annat, men tillade att hon aldrig badat och deri trodde hon låg största orsaken! På tal om bad må äfven nämnas, att under 1840 talen och äfven sednare, var det sed på många ställen att alla inom huset skulle rengöra sig i ett ljumt karbad i fähuset på julaftonen.

## **Något om säd- och forderskörden**

### **Om gammeldags nyodling**

### **Om fäbodas förr och nu**

### **(alla flyttade till del 2)**

### **Gamla byggde mål**

Då mä va te "Saler" (Solefteå) vare altin myttje falk i väja, så att dä kunn vål trångt om sängroumme på sam ställa, å int va e så gatt te få in hästan håll, mä kunn stanom få va fäjjen om mä feck ha hästan heri bastö svälom håll nå ane klent e ställ, å i Salet va dä just int nö viller, å så va e myttjenhejta kallt i pårsmässtien å så kunn e våål snöourn, å då dä va klein väga, å vattne att åom, va dä no rektet elakt mång gång. Män fartse ville no va el så långt dom kunn, å så var e no mäst bare kärän som for te Salet på pårsmässa (marsnen), män dä kunn hänn nån gång att i kääring feek fal i mä, män då feck no göbben hjälp te å si ätt så dom int trampe ne a, å att hu feick nouge sängroum, å sa attn "Sicka! Ta mä uttn å köuttn å gå opp ätt vättja å läck dä". Det sista, uttal af N.P.S. Ede till sin hustru vid 1840 talet.

Då va myttje märkvärdigt here je löucke en dann pöjitjen (H.Vestin). Je löucke och je löucke å dä va som je löucke stöuppen. Uttal af en småskollärare från Ström. Och såsom skolgossen var, blef han äfven som mogen man.

Kyrkan uttalas med Körsen och längre tillbaka sade en del af de gamla Köörstjen och så säger ännu en del af de gamla i Ström och Norli.

## ***Då man går vilse***

Kan man komma på samma plats flera gånger, men man kan äfven fortsätta långa sträckor innan man får klart för sig var man är, ty den besvärliga virrigheten kan hålla i sig tills man kommer till mycket klara och kända platser. Och att små barn äfven gått vilse, många gånger, är ej underligt. Och bland de många må nämnas, att 2ne barn i Föllinge skulle gå till några fäbodas, men de gingo vilse och det dröjde många dagar innan uppbådat skallgång slutligen funno dem, dock ännu vid lif. Och oaktadt de hade litet mat med sig till bodarne, var denne orörd, ty i sin ångest och rädsla hade de icke sett efter vad de hade i konten som de bar på ryggen.

Och vidare att en liten flicka i Ottsjön som äfven skulle gå till fäbodas, men då hästarne voro i vägen måste hon gå omkring desamma, men kom dervid in i den villande skogen och fortsatte allt vad hon orkade och hade under sin vandring äfven sett en gård (i Kakuåsen), men vågade ej gå till densamma och när uppbådat skallgång fingo se henne på en flo, fick äfven hon se dem, men blef deraf ännu mera rädd och började springa, men hennes fader sprang då upp henne. Det är öfver 50 år sedan dess. Och öfver 80, sedan de förra gingo vilse.

Under den sednare tiden kan man genom tidningar få veta åtskilligt, både om barn och gamla som gått vilse och deras en och annan gång sorgliga slut. Men vill nu endast påminna om gamle Olof Nilsson i Sikås, som var mycket svag, men gick till skogen på en eftermiddag, för att plocka lingon, men gick vilse och oaktadt det blef fort mörkt samt snöblask på qvällen hade han likväl tagit sig cirka 4 ½ K.m. från hemmet, innan det blev slut med hans svaga bräckliga livskraft. Och oaktadt de sökte efter honom öfverallt med 5 a 600 dagsverk hufvudsakligen genom skallgång, men äfven enskild, der skallgång

ej kunde äga rum, och de som kände till hans svaga krafter trodde att han måste vara någonstans i närheten. Och de sökte äfven på alla möjliga ställen i händelse han själf hade gjort sig något ont, hvilket ej någon ville tro, ty han var ej en sådan, utan uppriktig kristen, som ej ville mörda sig själf eller någon annan, varken med ord eller gärningar. Men det syntes förunderligt att man ej kunde finna honom.

Och det sannades vad en gumma i Sikås hade fått för sig, att de icke skulle finna honom förr än Enkan dog. Och det blef så, att dagen efter det hon dog fick några barn se honom i närheten af en gärdesgård, der både skallgång och enskilda färdads fram. De fingo således följas åt till grafven sedan han varit borta nära 2 år. Intet djur hade rört honom, och hans kläder voro icke heller rörda.

## ***Om orsaken till Kyrkobyggnaden i Gåxsjö (flyttad till del 3)***

### ***När man blifvit för mycket vis***

Sedan tvärbanan byggdes, stannade några arbetare, varaf en bosatte sig i H. och denne hade andra och nya uppfattningar om tidens frågor, än ortsbefolkningen, men då andra gingo till kyrkan, var äfven han med, men då de gingo upp i densamma stannade den nymodige och framstående talaren m.fl. i Sockenstugan, där ämnet var motsatsen, till det i kyrkan, varvid talaren bland annat undrade vad de skulle göra af kyrkorna, ty efter tio år blefve de väl obehöfliga för sitt nuvarande ändamål. Ty intill dess skulle väl folket blifva så pass upplysta att de ej behöfdes sådana? Varvid en annan arbetare som både studerat och erfarit mer svarade, "att de fingo väl då använda kyrkorna till dårhus", och dermed blef diskussionen slut. Och det var nog ett lämpligt och välbetänt svar. Ty ett ord i vår bibel säger, att då de höllo sig för visa, äro de vordne dårar. Ty alla

Kristna Kyrkosamfund vill behålla men ej bortkasta sina kyrkor och bönhus. Och äfven Hedningar med någon sedlig moral har sina hus för Guds dyrkan.

### ***Under vägen till fattighuset***

Han kunde nu ej längre underhålla sin far och hade kanske icke heller lust dertill, och derföre skulle han nu föra honom till fattighuset. Men vid vägen var en stor sten och här stannade gubben och började gråta och på frågan varföre han grät svarade gubben att det icke var derföre att han blef förd till fattighuset, utan derföre att äfven han förde sin far samma väg till fattighuset. Och vid denna sten stannade äfven han och bad så bevekligt att han skulle få vara hemma och lofvade att han då skulle hålla tillgodo med vad som hälst, men han själf var obeveklig och nu kom han ihog vad hans fader sade vid denna sten och derföre kunde han ej annat än gråta.

### ***Olika och diverse småbitar***

Att ha till födkrok eller kanske endast såsom nöje, att **sysla med skvaller** och dervid tillägga, vad som kunde fattas, har man förr kallat, att "tjätt opp gammeltjalera" samt ännu fulare namn. Nu derimot, kallas dylikt för folkupplysning, i synnerhet om det lönar mödan att trycka detsamma.

Då Olof Andersson i Gåxsjö såg att hans granne **började vänna** (odla) förmanade han denne att sluta med sådant arbete. Han skulle i stället röjda en råk i skogen, så viste han vad han fick. En Gubbe af den gamla skolan i Tullingsås, blef ledsen då hans son började vänna och odla jorden och sade, "du ske lätt jola va som Gud ha skapana".

Då en gammal gubbe i Gåxsjö såg huru ungdomen utstyrde sig med **finna kläder** m.m. tyckte han att detta var onödigt, och talade om "att medan han var ung, voro de klädda så och så och de tyckte om varandra då å".

En annan gubbe i Gåxsjö sade, då han tyckte att man var för mycket grann och stursk, "att högfåla och välfola, kom aldrig sams".

Det har skrivits så mycket om att **fiskena blifvit förstörda** genom timmerflottning, hvilket delvis är en sorglig sanning, men det är äfven ett beqvämt sätt att förklara varför fiskena har blifvit försämrade, då man icke vill, eller kan, inse att vi i många fall själfva är orsaken. Vi har gjort alltför litet för fiskens fortplantning och tillväxt, men alltför mycket för att döda densamma medan den varit alltför ung.

Förr än **tändstickor** blefvo uppfunna bar man eldkol emellan stickor till "fjöse" (fähuset) m.fl. ställen då man skulle göra upp eld, eller ha lyse. Det begagnades aldrig ljus i fähuset och ännu mindre lampor, utan bloss som underhöls med "tjärstickor" på någon upphöjd plats, såväl nere, som uppe på hjällen. På sednare stället hade får och höns sin plats (samt ofta två af husets flickor sin liggplats under den kallaste årstiden). I stallet använde man ljus, men under vägen till Solefteå fick vi på ett och annat ställe se att de kunde använda sådana bloss äfven i stallarne.

Till 1850 talet begagnades **stål, flinta och "snörssen" (fnöske)** då man skulle göra upp eld och dessutom begagnades "tunner" (tunder) eller annat lätt antändbart ämne, för att underlätta eldens öfverförande till stickor och näfver m.m. Det var mycket besvärligt att få upp eld på den tiden, särskild i skogen då det var regnväder, eller allting var snöigt och isigt. Och för småpojkar och flickor var det väl icke heller så lätt att tända sina sigarettor m.m. Men kan hända att de ej tände så många, som en del af vår tids okynnes barn. År 1852 hade en påpaslig yngling lyckats få köpa en tändsticklåda för 36 skilling och med denna instälde han sig vid Frösö läger, der hopar af beväringmän betalade med nöje en skälig ersättning, för



att få se på experimentet, att blått med ett drag, få en sticka att fatta eld.

**En Gubbe i "Görngåln"** var ombedd af Gästgifvaren att skjutsa en resande ty han hade en bra häst, men hade som vanligt en ensittsig flinksläda och satte sig själf i, för att på bästa sätt kunna skjöta tömmarne, och den resande fick stå på "mägom" (medarne). Men så frågade skjutsbonden, "Hög ä ni?" varpå den resande svarade att "jag skulle väl var den högsta i länet" (det var Landshöfdingen), "hum, nå litt hög då, ja då få je stå på å Ni setje på", och så bytte de om plats.

Det förekom inom flera socknar att **bönderna hade renar** som vårdades af Lapparne emot en viss liten ersättning, åtskilliga i Hammerdal hade äfven renar och vid jultiden kom renskjötaren och underrättade huru många renar var och en skulle få slagta. Och vid sådana resor fick Lappen vanligen en ståtlig skjuts, ty Lappen var svag för ståt och smicker. Och renlyckan berodde kanske ej så litet på huru han blef emottagen på det ena eller andra stället. Sedan alla blifvit uppbådade företogs den gemensamma färden till Renhjorden i närheten af Vinklumpen, Rörvattnet och Vallrun m.fl. ställen. Det var dock endast några vissa Lappar som inlät sig på en sådan dålig affär.

**En gammal bonde i Ulfsjön**, var egen på flera sätt men det som väckte uppseende, var att han i cirka 20 år, gick i en lång och smal blårock både till kyrkan och marknan m.m. Och det var väl derföre han fick tillnamnet Fattig Jonas. Denne hade äfven fågelsnaror och då han en gång på senhösten gick i skogen för att vittja sina snaror, kom han dervid öfver ett björnide, och genast sköt han björnmora och 2ne ungar. Och när han skulle undersöka idets inre, var det ännu en björn som grinade emot honom, han sköt äfven denne, en fjolunge. Men det dröjde länge ut på helgomässoaftonen in-

nan han kom hem, så att de blefvo oroliga, ty de hade äfven bjudit främmande. Men när han kom och berättade vad han gjort blef det tvärtom glädje i huset, ty äfven på den tiden, hörde det väl till undantagen att skjuta fyra björnar när man gick i snöure skog.

När hans yngsta dotter skulle gifta sig följde äfven gubben J. Jonsson med till marknan i Östersund för att bland annat köpa silfver och frågade en guldsmed om priset på det och det, men denne låtsades ej höra, så att gubben måste förnya sin fråga och fick då det svaret, att "du ser mig icke så ut i rocken, att du kan betala sådana saker", varpå gubben mälde, "att det kan hända om jag skrapar i hop mina tolfskillingar, kunde jag lösa boden", och vände sig genast om till en annan guldsmed nära intill och köpte bland annat silfverpokaler till alla sina barn, samt en, som förärades till Nyhems kyrka. Så gjorde Fattig Jonas. Men när hans son satte upp en stor byggning med höga glas (fönster), blef gubben ledsen.

**En bondeenka i Gåxsjö** som varit piga och själf dragits med skulder (min mormor) hade skräddare och naturligtvis taliljus, ty det var under 1820 talet, och då hon kom till sina skräddare hade dessa glömt att släcka taljdanken oaktadt det var någorlunda ljust och derföre sade hon "Je sir föl int nå så fint, som då ljusa brinn om dagan". Hvad skulle sådana gummor ha sagt om de fått se huru man slösar med lyse i våra dagar?

Det var sed att då man under resor kom till vissa platser, skulle den eller de af sällskapet som ej varit till stället förut, bjuda på "**gulbens-kanna**" hvilken bestod af bränvin eller annat, det var dock mera ett skämt, så att om man ej kunde bjuda, gick det lika bra ändå. Och timmermän hade äfven tagit sig rätt, att fordra bränvin eller annat af flickor som kommo i närheten, och hotade att draga upp den på huset, som ej erlade

antaglig lösen. Några efterkommo uppmaningen, men de flästa fick pasera ändå. Men så tänkte några timmermän att de skulle tvinga en tjurig piga i Gåxsjö att "bestå" och matmodern som hörde deras hot, lofvade sin piga att få taga vad hon behöfde, men hon svarade nej, varaf följde att de slutligen satte rep på ena foten. Men hon lät ej skrämman sig, oaktadt huset var högt och de började verkligen draga upp henne, för att hon en gång skulle nödgas gifva sig, men hon rykte upp knifven och skar af repet så att hon själf föll ned. Men värre blef det för en af timmermännen som stod på inre sidan af väggen och drog, ty han föll bakåt och slog sig mycket illa, emot den bråte som låg på marken.

Det blef således timmermännen som tappade. Och det med rätta. Af dylika förhållanden m.m. framgår att sederna voro delvis mera grofkorninga och råa förr. Detta var vid förra sekelskiftet, men namnen höra ej hit. Samma piga kom till prästgården i Hammerdal, och var äfven då tjurig. Och när hon blef tillsagt att hacka bort ogräs i åkern, såsom sed var på den tiden, gick detta trögt, men hon sade, att om det vore min åker skulle jag nog hacka. Och prestfrun undrade vad det skulle blifva af henne? Och slutet blef så, att hon skulle plocka bränber (hallon) i Lillkålen, Sikås vid stormväder föll en torrgrän öfver henne. Men denna hastiga död var väl icke endast en följd af hennes envisa lynne, utan af en högre skickelse.

Förr var det mycket vanligt att pojkar och äfven en och annan af de äldre kunde roa sig med **fångkastning** (brottas) för att få se hvilken som var starkare, då flera voro tillsammans. Äfven vid vapenöfningarne å Frösö läger brukade man delvis med befälets goda minne öfva fångkastning, men då sådan blef mer och mer alvarsam, då olika partigrupper kommo tillsammans, såsom vid Frösö läger m.fl. ställen, då man vanligen

stälde fram sina starkaste och vigaste å båda sidor som då måste liksom representera sin ort, varvid bland andra "Melparingar" och Hammerdalingar m.fl. kunde utgöra 2ne partier, då det äfven förekom att en liten David kunde besegra en Goliat. Men det urartade därhän att befälet måste förbjuda fångkastning, som likväl förekom bakom deras rygg. Och det har äfven förekommit att hela hoppar af vardera parten har deltagit i vilda uppträden, och särskild under 1870 talen förekom ett sådant som slutade illa för en del. Och orsakerna till stridigheterna, var nog i många fall en följd af förra årens stridigheter, och historierna derom år efter år. Nu är det bättre uppsigt så väl på platsen som vid resorna till och från densamma. Och i stället för fångkastning öfvas nu på olika orter beprisade idrotter, som delvis kan vara nästan lika vådliga för hälsan.

På tal om fångkastning må nämnas en gammal historia från Frösö läger, då en djurtämjare förevisade en **björn som var drässerat** till att kunna brottas med den som vågade taga ett nappatag. Men han var ej drässerat till att tappa, utan endast att med sina tassar gifva motståndaren en hastig knuff, så att han trillande omkull, och björnen vann det ena kastet efter det andra. Men så hade en af beväringarne fått för sig att han skulle göra en konst med nalle för att få honom på rygg, hvilket lyckades, men detta skulle ej mannen ha gjort, ty björnen blef rasande och höll fast sin motståndare med framtassarne och sparkade kläderna af honom och hade snart sparkat ihjäl beväringen som vann, men i verkligheten tappade, om ej andra lyckats skilja dem åt.

**En Gubbe i Föllinge** fick för sig, att lika som man vaxinerade barn för att skydda dem mot smittkoppor skulle han inympa qvarka å korset på sin unghäst, som skydd emot qvarka, men med det resultat att hästen dog.

**En mindre företagsam nybyggare** i västra Föllinge gick årligen och bad om korn m.m. Och någon sade att han borde försöka bryta upp någon åker, så kunde han äfven få något korn hemma, men han svarade, att han hade nog "bröt upp ett stycke och klyfve dit två klyfve mä dyng, män de ville int våål nåuge ändå". Vissa Gubbar i Häggenås, tog upp betydliga partier bleka och arbetade den till kamsar och drog eller körde omkring flera socknar ända ner till Ångermanland och sålde, eller tillbytte sig mat för sina blekkamsar, som förr begagnades i stället för krita.

**En kasserat rytthäst** som gick på bete i västra Jemtland, fick höra musiken då rytteriet tågade förbi, och blef deraf så upplifvat att han simmade öfver en stor å och ställde sig i ledet bland sina gamla kamrater.

Pastorskan Rothof i Föllinge hade tappat bort sina vantar och påyrkade att pastorn skulle "lysa" efter desamma, hvilket han måste göra, men tillade att de som funnit vantarna skulle vara god och behålla desamma, så aktade frun sina vantar.

En af dem som icke alltid fick äta sig mätt, var **Gestricken i Kakuåsen**, men under julqvällen fick han vad han behöfde, och sade efteråt att hustrun, käringen min, "saka i hop så mycken mat till julqväl'n att jag åt mig så mätt och stinn att Lill Anders gatt dra af mig tussan".

**En gammal tjuf** hade kommit in i ett herberge i Åsen i H. och fick tag i brännvin, och tog för sig så, att han glömde sitt ärende, och emedan han var af de der ömma naturerna, satte han sig på dörrstocken och började högljudt sjunga. Sjung, läs och gack på Herrans vägom m.m. och de som blefvo störda af den under natten ovanliga sången, kände väl mera lust att le, än att anmäla den gamle syndaren till laga näpst. En liknande nattvandrare i Föllinge kom in i en kyrkstuga, der en Ottsjöbo hade några kläder m.m.

samt äfven brännvin och den svage stackaren söp sig full och sedan somnade lappen vid stuguväggen, och olyckan ville att hans långa hår hade frusit fast under takdroppet under vårnatten, så att då han vaknade viste han ej från början huru det var, och började ropa, släpp håret m.m.

**Supbröder emellan**, E.B.S. skulle bjuda B.O. en sup men tillade att han hade skit för bränvinsbrö, varpå den andre svarade, "å tala int synna, försmå int kaku", men det var som den förre sade.

**En gammal bonde i Laxsjön** hade en dräng som arbetade med att "bräj dynja" (sprida ut gödsel) men på lördagsaftonen gick gubben och ropade till drängen, att han skulle göra helg och komma hem "u skita och fli te for och ve och vatten", men både drängen och andra som hörde inbjudningen tyckte att de der tillägget var nog inte så lite, då han skulle få göra helg.

Under 1855 eller vid den tiden, då **Hasselberg var Häradshöfding** råkade ej tingen så länge inom Hammerdals tingslag som nu och det hände att tinget kunde avslutas på tre timmar. Men på den tiden läste man sin bibel och ingen påyrkade att man skulle taga bort Kristendomsundervisningen ur skolorna. Nu har man blifvit så slug, att många påstå att vi ej behöfva denna undervisning. Och en stor del af vad som nu läses i hemmen m.m. har till syftemål att uppväcka hat emot varandra i stället för en behöflig synda erkänsla och deraf följer även långa tings-sammanträden.

Det har nu kommit derhän att **Stormakterna**, och äfven de små, stå rustade mer än förr, dels för att eröfra land och riket och dels för att om möjligt kunna försvara sig, hvilket icke är så underligt då man ej kan komma öfverens. Inom små områden så är det ännu mindre underligt att Rikena har olika inträssen och planer. Och vid den sista tvisten emellan Österrike och Serbien då det

sednare hoppades på hjälp af Ryssland m.fl. så att det endast tyktes bero på Tysklands ingripande som kriget afvärdades, eller såsom det äfven uttryktes, att freden hängde på Tysklands bajonetter. Men det är en skam för menskligheten och en bedröflig utveckling ifrån det första brodermordet, och en bedröflig börda för nationen att underhålla och föröka de stora armeerna, varaf äfven följer att en del halfljusa hufvuden fått den uppfattningen att man kan afräkna, och en del, torde äfven försöka inbilla sig att sådant är ej blått önskligt, utan äfven utförbart, ty det är så skrivit, "att krig, med storm och blodig klädnad, skall uppbrännas och af eld förtärtdt varda".

Men det kommer något om grunden, till frid på jorden, i följande verser, om ett barn, en son som är oss gifven m.m. Och hedningarne sade äfven om de första Kristna, se huru de älska varandra och det går på samma sätt äfven i vår tid, der man emottager denne son Herren Jesus Kristus i anda och sanning, då behöfver man ej spjut och svärd. Men många af vår tids fredsvänner ringaktar och förkastar den bästa grunden till fred och frid på jorden, samt äfven de stilla i landet, som önska fred med alla, men anser del för vår skyldighet, att efter vår kraft och förmåga söka försvara vårt land och vår frihet. Men kanske samma fredsvänner sympatisera med Ungssozialister och anarkister, som har satt på sin fana, "Ned med Tronen, Altaret och penninge påsen och Sveriges försvar", d.v.s. ned med Sverige och dess ordning, hvilket de äfven bevisat i handling vissa gånger.

**En tjänsteman från Östersund**, kom till Ström under början af 1850 talet. Och tog först in i T. Varvid Vårdinnan frågade om det var några svärmare i Östersund och då han icke svarade, tillade hon, att i Ström var det några och de äro riktigt besynnerliga, varpå han frågade huru de då betedde sig? Ja, de

läser och sjunger och äro så och så. Då sade han, jasså, äro de så, hos oss i Östersund super de och svärjer. Och dermed blef talet om svärmare afslutadt den gången. Det var väl icke heller många som fruktade att dessa svärmare och läsare eller vad allt de kunde kallas voro så farliga. Men de voro dock förargade på desamma, emedan de icke ville deltaga i det gamla synda lifvet, utan i stället lefva som ordet lärde och Kristna anstod, så att den sorglösa hopen blef störd i sin sömn, och derföre måste man motarbeta det andliga uppvaknandet, vartill äfven fordrades passande och löjliga namn.

### **Ordstäf**

Den som ej ser upp med ögonen får se upp med pungen. Ja, detta har nog sin riktighet, i synnerhet då man har skälmar att göra med.

Den som ej kan bruk tånkan, får bruk skånkan.

Den som ej är rädd skullan kom aller u dom. Dom säg ta lycken män då e fell mytje som dom ferat te å.

Vill int man pass tia, int pass tia man.

Lång e bi, å inga matlis.



## Födorådskontrakt

Vid försäljningen av sin gård till sonen Pål Olof Pålsson den 8 oktober 1903 tecknar Olof Pålsson kontrakt om s k födoråd, dåtidens pension, med sonen, den nya gårdsinnehavaren.

### Födorådskontrakt

*Som jag denna dag genom afhandling till min son Pål Olof Pålsson försåld 19/96dels tunnland af skattehemmanet under No 3 Gåxsjö, så har jag på grund deraf förbehållit mig och min hustru rätt att under vår återstående lifstid erhålla följande årliga födorättsförmåner, nemligen:*



*Olof Pålssons son Pål Olof med sin hustru Amanda i saln på Hurtiggården.*

*Säx hektoliter Korn, Två hektoliter Råg och Säx hektoliter potatis allt af årets skörd, samt Tjugo Kg. Fläsk, Tjugo Kg. Kött, Tjugo Kg. Fisk, samt Tio Kg. Smör och två par Skor, hvilka förmåner lämnas till den 1te Maj hvarje år. Samt föda och skötsel för 2ne får och dess afkomma till påföljande höst. Vidare Fem Liter oskummat mjölk dagligen och rätt att å tjänlig åker nedsätta ½ hektoliter potatis årligen och skörda afkastningen deraf.*

*Till husrum förbehålles södra delen och hela vindsvåningen i Kammarbyggningen samt dessutom nödigt utrymme i alla till gården hörande hus utom i Mangårdsbyggningen och herrberget, samt behöflig upphuggen torrved, och nödig skjuts.*

*För öfrigt förbehålles en omsorgsfull vård vid stundande behof till vår död, dock afgår hälften af förmånerna vid enderas vår död i de delar der afkortning kan äga rum. Slutligen förbehålles rättighet att söka laga inteckning uti den upplåttna fastigheten för utbekommande af föreskrivna förmåner.*

*Sålunda kontrakterat erkännes.  
Gåxsjö den 8 Oktober 1903.*

*Olof Pålsson, Gåxsjö*

# **Anteckningar om Olof Pålssons sista tid**

**Av sonen Pål Olof Pålsson**

Då min fader Olof Pålsson antecknat ett och annat om våra förfäder och däras förhållanden m.m. så vill jag hans son, nu efter hans död, så gott jag kan anteckna om hans sista år och död. Då jag mottog hemmanet år 1903 och han blev födorådsstagare, så fick han mera tid att ägna sig åt uppteckning av gamla förhållanden om orten och de gamla m.m. men då han var cirka 80 år gammal började han att få inträse att rista å gamla stenhällar och sådana finnes uppsatta förutom vid kyrkan här i Gåxsjö, även i Ottsjön, Störåsen, Klumpen, Raftsjöhöjden, Munkflohögen och Ykskaftkälen samt ett

ganska stort antal gravvårdar förutom här i Gåxsjö även sin egen gravvård och i Hamnerdal, Föllinge och Laxsjö.

På vintern 1923 fick han i uppdrag att rista på en större stenhälla i Offerdal vid kyrkan, men vi hans närmaste ville avråda honom att resa så långt, då han var i det närmaste 85 år gammal, men själv kände han sig frisk och kry vadan han utlovade att resa dit då sommaren kom. Dagarna strax före midsommar var tiden inne för avresan till Offerdal, men resan ställdes över Östersund, för han ville bevista det misionsmöte som där



*Pål Olofs och Amandas barn, fr v Nils, Karin, Kerstin, Brita, Olof och Gunilla (Nunna).*

skulle hållas. Jag minns mycket väl den mår-  
gon han reste och han måste vara ganska  
tidigt uppe för att hinna tåget i Sikås, även  
om vi andra voro uppe för att säga adjö, och  
det kändes så underligt att han skulle begiva  
sig på en så lång resa, och själv grät han när  
vi togo avsked av varandra.

Efter en tid fick jag brev från honom, däri  
han omtalade att han börjat arbetet med  
stenhällan och att det gick bra, men att  
han var mycket trött av arbetet, och även  
misbelåten med den täxt de skulle hava å  
hällan, nämligen att Offerdal varit befolkat  
i över femtusen år, och detta tyckte han  
att de ej borde vara så säkra på. Emel-  
lertid fortsatte han att rista, men så skulle  
det hållas visitation i Rönnöfors av Biskop  
Lönnegren och då Landsfiskal Kjelsson som  
bekostade hällan även skulle resa dit och  
erbjöd fri skjuts så beslöt han sig att följa  
med, i synnerhet då han ej kände sig riktigt  
frisk. Sedan det var slut i kyrkan blevo de  
bjudna till en gård att dricka kaffe, men då  
han frånsade sig detta fick han mjölk i stäl-  
let, och då han var törstig drack han två glas  
men mjölken var kall, och när de sedan reste  
tillbaka till Offerdal så hade han frossa och  
säkert feber under resan.

På natten blev han sjuk, och då han låg  
ensam så kunde han ej få någon hjälp förr  
än andra dagen, som var söndag, de hade  
då dit sjuksköterskan, och hon ställde det så  
bra hon kunde för honom. Emellertid beslöt  
han sig att resa hem och Landfiskalen erbjöd  
honom fri resa i sin bil, men då de kommo  
till vägskälet vid Lövsjön fick skjutsen vända,  
för han viste att expressen Laxsjön-Gåxsjö  
då skulle komma förbi, och tänkte följa  
honom hem, men olyckan var den, att denna  
skjuts var inställd och efter att där hava  
väntat hela dagen, så måste han hos änkan  
efter Lundqvist därstädes bedja om husrum,  
till nästa dag, och då fick han följa postbilen  
hem.

Vi sutto då i bryggstugan och åto frukost då  
vi fingo se att han steg ur bilen på gården,  
jag sprang då genast dit för att hjälpa  
honom med sakerna, men då jag kom fram,  
så fick jag se att han var sjuk, jag ledde då  
in honom till hans kammare och satte ner  
honom på en stol. Men då Amanda och  
en del av barnen voro i bodarna, och Sven  
och Mor voro på Lomåsen, så tog jag och  
bäddade så gott jag kunde åt honom, och  
jälpte honom till sängen. Han var då glad  
att han var hemma, och detta var på tisdag.  
På onsdag kände han sig mycket bättre och  
även vi tyckte så, och vi skötte om honom



Olof Pålssons dödsannons i Jämtlands Tid-  
ning den 27 juli 1925.



det bästa vi kunde, och så fick vi medesin från apoteket för jag hade talat med doktorn dagen förut.

På torsdag var han ungefär lika med hosta och feber, men så på fredagsmorgon såg jag att han var sämre. Jag frågade då om jag ej skulle ringa till doktorn men detta ville han ej. Men ville att jag skulle ringa efter Mor och Sven till Lomåsen, och skicka efter Amanda och barnen samt Per och Karolina på Kakuåsen då jag föreslog detta. Då klockan var 11 f.m. så kommo de alla. Han

fick då hälsa på dem alla, men var mycket trött. Klockan 12 m. så somnade han, och vi trodde att han då skulle bliva bättre då han fick såva ut, men han vaknade ej mer, och klockan två på natten den 25 juli 1925, dog han lungt och stilla i den höga åldern av 85 år 20 dagar. Hur tomt kändes det ej, då kära Far var borta, men minne har vi många efter honom, och med saknad vill jag minnas honom och vad han ville mig och oss alla.

Frid över hans minne.

Pål Olof Pålsson



Olof Pålsson skrev inte bara ner sina minnen med bläck på papper, han ristade också äreminnen över nybyggare i många jämtska byar och de äldsta prästerna i Hammerdal. Stenar att begrunda för framtida generationer.



## Bilaga 1

# Byordning för Hammerdals Tingslag

### **Utdrag af Domboken, hållen wid Lagtima Vår Tinget med Hammerdahls Tingslag den 14de Martii 1831.**

#### **§ 65.**

S:D: Krono Länsman P: U: Nilsson uppviste Konungens Befallningshafvandes i Länet den 10de December 1830 till Krono Fogden Elfström aflätne skrivelse, däruti honom anbefalldes förständiga Krono Länsmännen i Fögderiet, att wid instundande Laga Tingen för Härads Rätten till fastställelse förete de Byordningar, som blifvit antagne af wederbörande Socknemän och därefter ett exemplar af samma Byordningar jemte afskrift af Härads Rättens fastställelse Resolution till Konungens Befallningshafvande insända; Med anledning hvaraf, vice Krono Fogden J. Hofling den 8de sistlidna Januarii skrifteligen anbefalt Nilsson, att Konungens Befallningshavandes omförmälte beslut fullgjöra, och uppviste han nu inför Härads Rätten, med begäran om fastställelse, den åberopade Byordningen med dervid fogad protokoll, hållet vid Hammerdahls Socken Sällskaps Deputerades sammanträde den 26te Januarii 1829, hvilka handlingar nu upplästes offentligen och vore af denna lydelse:

### **Förslag till By-Ordning för Hammerdals pastorat.**

Näst sann Gudsfruktan är vördnad för Lag, aktning för medmänniskors rätt samt eget noggrant iakttagande af ordning, flit och sparsamhet i yttre och inre hushållning den källa, hvarifrån förnöjsamheten och välmågan utgå. Den som åsidosätter dessa dygder, han förspiller sin egen sällhet, han är förlorad för Fosterlandet och vanslägtas

från vidt frägdade förfäder, där de med orubbligt hjältemod och med gläde vågade blod och lif för Konung, lagbunden frihet och fosterjord men under utöfning i fridens lugna yrke med lika allvar och med rastlös verksamhet arbetade på sitt eget välstånd och förberedde åt sina barn skördarne, som vi nu med lätt möda insamla från de fordom villda fält, hvilkas bördighet, näst försynens Nåd, är en frukt af dessa våra fäders ihärdiga flit, omtanke och manliga kraft. Vi skola alla söka att likna dem häruti.

Wi skola som dessa våra Förfäder, med klok och modig verksamhet arbeta, ej blott för vår egen men och för våra efterkommandes sällhet, och då en gång såsom de, i lifvet glädjas af vårt verk och ihågkommas med tacksamhetens väl-signelser på våra grafvar. Men vi kunna och skola ännu till deras redbara dygder lägga det ljus, som vettenskaperna och erfarenhetens lärör i senare tider spriddt öfver Lanthushållningens alla delar. För att betrygga hvars och ens rätt, att ostörd af grannar, fri från obehagliga, tidsspillande och kostsamma Rättegångar om obetydliga ämnen, men likaväl under fullt åtnjutande af samhällslefnadens alla fördelar, sköta sin jord och sin egendom på det bästa sätt han vill och kan, är det, som en förnyad, efter tidens kraft lämpad By Ordning, nu, efter nästan allas önskan, för Jemtlands Läns aktningvärda Jordbukare framlägges.

#### **1 Cap.**

### **Om By-Ordningsman, By-Rätt och By-Stämman**

#### **§1.**

Hvarje större by eller flera angränsantde smärre jemte Torp, bör utgöra ett Bylag, hvarest skall finnas en By Rätt, bestå-

ende af en ordförande, hvilken kallas Ordningsman, och 2ne Bisittare. Dessa väljas genom flesta rösterna i allmän By Stämman. Hvar och en för Gudsfruktan, godt förstånd, redlighet, verksamhet och insikter i Lantbruket känd Hemmansägare kan till Ordningsman eller Bisittare väljas.

Skulle den händelse inträffa, att Ordningssmannen är trög och försumlig i sina plikter, så äger hvilken Byaman som helst att anmäla sin klagan däröfver hos Socken Sällskapets Ordförande. Hvilken ej lärer underlåte att på tjenligaste sätt söka rätta hvad som kan vara felat. Om åter Ordningssmannen förmärker efterlåtenhet hos sina Bisittare, och sådant fel ej rättas genom vänliga varningar, äger Ordningssmannen genast sammankalla By Stämman, för att en pålitligare Bisittare invälja.

## §2.

By Rättens åliggande är att befordra denna Byordning till verkställighet. Dess medlemmar böra så uppfylla denna skyldighet att de med fredade samveten kunna ansvara därföre att intet av dem försummas som kan leda till allmänt gagn. I synnerhet bör Ordningssmannen med lifvande nit och klok omtanke omfatta alla Bylagets allmänna angelägenheter. Han bör vara den förste, att, äfven med efterdömen af ordning och omtänksam hushållning gagna Bymännen under det han tillika uppfyller sitt kall såsom Ordningsman, utan fruktan, hat och förtryck, likasom utan efterlåten flathet; aldrig förgätande, att den makt han får utöfva, är honom gifven, ej för hans enskilda skuld, utan för att därmed befordra Bylagets och det allmännas verkliga gagn.

Ordningssmannen ensam afgör de hos By Rätten förekommande mål och är ansvarig för beslutens riktighet; men han är skyldig att i alla frågor, som tillhöra By Rättens handläggning, inhämta utlåtande af Bisittare, hvilkas plikt det åter

är, att ständigt och troget samt utan dröjsmål gå Ordningssmannen tillhanda med alla upplysningar, som de kunna lemna. Ordningssmannen har uppsigt öfver det hela, men indelar Bylaget i vissa Districter emellan Bisittare, för att genom dem så mycket snarare och säkrare erhålla kunskap om hvad inom Bysamhället föregår.

Hos By-Ordningssmannen, eller på något annat tjenligt ställe som han utsätter har By Rätten 2ne lagtima sammankomster, nemligen 1sta Maji och 1sta September. Deras första göromål blifver då, att, efter denna Byordning afsluta tvister och fälla Bymännen till ansvar för de här nedanföre uppräknade felsteg och försummelse, äfvensom By Rätten då och bör öfverlägga om vad som hör till Lantbrukets förbättring och Bylagets förmon i allmänhet, hvilka öfverläggningar likväl sedermera i allmän sammankomst föreläggas samtliga Byamännen till slutlig pröfning och afgörande. Men äfven mellan nämnda tider sammanträder By Rätten, så ofta ordningssmannen finner sådant nödigt, eller ärenden förekomma, som icke tåla dröjsmål.

Kaldelse till By Rätt skall alltid ske minst en dag förut. Sådan kallelse bör var och en inom Bylaget hörsamma vid 24 Skr Banco5) vite. Uteblifver han och visar ej giltigt förfall, varde fälld till vitet och dubbelt, eller en Rdrs vite honom förelagt. Tredskar han också då, utgifve äfven sistnämnda summa, och varde saken afgjord på för hand varande skäl. Ej må By Rätten annars döma någon ohörd. By Rätten kan fälla Bylagets medlemmar till de i denna Byordning överskomna viten och ersättningsmedel; men de böter och straff, hvarmed allmänna Lagen eller särskilda författningar belägga förbrytelse, kan By Rätten aldrig ådöma någon, ty sådan åligger den lagliga domarmakten. Själv, eller genom den af Bisittare, inom hvilken Distrikt af Bylaget något gröfre brottmål händt, bör Ordningssmannen likväl genast hos

Krono Fogden eller Länsmannen i Häradet sådant anmäla till Laga undersökning och åtgärd. Icke heller kan Byrätten, under hvad sken det vara må, befatta sig med någon sådan betydligare tvist som angår Bymans eller annan persons ägande rätt, annorledes än att den söker uppmana till förlikning.

Äfvenså får By Rätten på intet obehörigt sätt blanda sig i Bymännens enskilda inre hushållning och göromål, utan bör den fast hellre göra allt för att utrota det omständiga och lastbara squaller hvarigenom husliga sammanlefnadens glädje så ofta förstöres. By Rätten skall hellre fria än fälla den tilltalade, om hans fel är underkastat skäligt tvivelsmål. Besluten böra grundas på den tilltalades eget erkännande, eller på By Rättens egna säkra och samvetsgranna kännedom om sanningen, eller på trovärdiga personers intyg; men edgång kan aldrig By Rätten afforda någon, under vad förevändning som helst. Denna byordnings föreskrifter böra utan förtydning tjena till efterrättelse. Deras syftemål är att straxt och i vänlighet rätta sjelvsvåld och smärre avvikelser från god ordning, att befrämja grannsämja och goda seder, samt bringa Landtbruket, särskilt i Bylag och samfälligheter, till all den stadga och fullkomlighet som detsamma kan ernå under kloka, idoga och betänksamma grannars vård.

Byordningen gäller icke utom bylaget och icke heller för andra än innehafvare af de hemman, som i densamma ingå; dock kan inom by ingen undandraga sig Byordningens efterlevnad, om de fleste hemmans innehafvare vilja den antaga, och framledes blifvande ägare eller åboer äro skyldige att underkasta sig den, om densamma redan är antagen.

### §3.

Ordningsmannen äger makt, att, när han antigen själv pröfvar nödigt, eller varder af någon Byman därom anmodad, kalla Bylaget till allmän

sammankomst eller Bystämman. Denna kallelse sker genom Budkafle hvarå är tecknad Bylagets namn. Från Ordningsmannen lämnas den till närmaste granne, hvarefter den, man emellan, utan ringaste uppehåll, i den stadgade ordningen, inom Bylaget fortskaffas. Visar någon försummelse, utgifve han första gången 24 Skr Banco och andra gången dubbelt. Till allmän sammankomst samlas Bylaget alltid, och utan särskild kallelse, den 1ste Maji och 1ste September hvarje år i ändamål som nedan förmäles och det vid äfwentyr som i § 4de stadgas.

### § 4.

När budkafflen således omlupit, bör åboen själv från hvarje hushåll, på därtill utsatt tid och ställe, sig infinna, för att samråda om hvad Ordningsmannen kan blifva föreställt. Uteblifver någon utan laga förfall, utgifve varje gång 24 Skr Banco, och ware skyldig att åtnöjas med hvad de närvarande beslutar.

### § 5.

Förmärkes skiljaktighet i meningarne vid allmän sammankomst så bör omröstning anställas, och beräknas då en röst för hvarje af de röstandes innehafande Tunmland inom Bylaget. Efter tunlandtalet böra äfven alla bidrag till gemensamma akter af Bymännen utgöras, så framt icke Bymännens finna skäl, att öfverenskomma om någon annan grund.

### §6.

På sätt som i 3de § är sagdt samlas Bymännen årligen 2ne gånger. Då uppläses alltid för Bymännen denna Byordning. Finner någon Byman sig missnöjd med Byrättens Ledamöter, ware skyldig att sådant nu anmäla. Kunna By Rättens medlemmar icke då genast så tydligen ådagalägga deras oskuld, att de fläste Bymännen frikalla dem ifrån ansvar, så bör målet inlemnas till Laga Domstol. För öfrigt är hvarje Byman,

äfven emellan desse årliga sammankomster, öppet, att framföra sin klagan, på behörigt och anständigt sätt, och vare Ordningsmannen, därest han brottslig finnes, alltid skyldig att ersätta all den skada han Bylaget orsakat, hvarest den, som icke blyges att framträda med ogrundade beskyllningar mot honom, och oaktat warningar, icke afstår derifrån, gör sig förfallen till 6 Rdr 32 Sr Banco afgift till Bykassan. Är Ordningsman i något måt jäfvig, afhålle sig då från meddelande beslut däri och varde i stället Ordningsman från annan By anmodad att ärendet pröfva och afgöra. Nedannämnde omständigheter skola anses såsom jäf, nemnligen målet rörer Ordningsman sjelf, dennes föräldrar, måg eller sonhustru, svågrar eller svägerskor, stjuffader eller stjufter. Om Ordningsmannen har rättgång vid Domstol med den tilltalade och så vidare. Dessa jäf gälla dock blott i enskilda ärenden men icke i dem som röra hela Bylaget och således äro af allmänare omfattning, ej heller sträcka de sig till Bisittare i Byrätten.

### § 7.

Byrätts beslut, så vist de med föreskrifterna i denna Byorning enlige äro, gånge alltid genast i verkställighet oaktat klagan kunde villja anföras deremot. Den missnöjde äger, att, till nästinfallande Lagtima Ting i Häradet, instemma Ordningsmannen för att vinna ändring, om han förmenar sig vara orätt behandlad. Försummar han detta, hafve då ej vidare rätt till talan i saken. Tappar han målet genom Domstolens slutliga utslag, ware skyldig, att icke allenast ersätta Ordningsmannen all dess kostnader, besvär och tidsspillan, hvarå räkning vid domstolen bör företes, utan och förspild tid till By Cassan utgifva 6 RDdr 32 Skr Banco.

### § 8.

En och hvar af Bymännen åligger att wisa Ordningsmannen och By Rätten

lydnad, höflighet och aktning, hvaremot Ordningsman och Bisittare skola med vänlighet och saktmod bemöta alla och i sina handlingar ständigt hafva rättvisa utan afseende på person till sitt enda föremål. Den sig fördristar, att inför samma rätt vid allmän Bystämman, eller vid vitens uttagande bruka oanständiga eller föraktliga ord eller åthäfvor, utbristande i svordomar eller nyttjande av våld varde af Domstolen i Ortern straffad efter allmän Lag, och gælde därutöfver till By Cassan hvarje gång 2 RDer Banco.

## 2 Cap.

### Om hägnad, stängsel och dikning m.m.

#### § 1.

Höst och vår anställes uppå Ordningsmannens tillsägelse, Gärdesgårdssyn af samtliga Bymännen, hvarvid alla bristfälligheter i hägnader, grindar eller led, för hvilka en hvar efter sin ägodel bör ansvara, noga antecknas samt viss dag till deras lagliga iståndsättande föreläggas. När den sålunda föreskrifne tid inträffat, företages genast eftersyn till utrönande om allt är fullgjort. Beträdes någon med försummelse, så fälle honom By Rätten, att, efter gode mäns uppskattning, ersätta skadan, om sådan skedd är, samt vedergälle han till fullo den kostnad som uppgår för bristernas iståndsättande, hvarom Ordningsmannen utan vidare dröjsmål besörjer, äfvensom Ordningsmannen så fort någon hägnad förmärkes vara ogild, förständig ägaren om dess lagande och därefter i sådan skyldighet tredskas, genast besörjer iståndsättande för lego och låter dess medel ofördröjligen utmäta, 5te Cap. Bygginga Balken och Kongl Förordningen den 9 februari 1802 stadgar ansvaret för försummelse, att underhålla hägnad i laggillt skick.

#### §2.

Skulle någon finnas så illasinnad, att han af av hat, ondska, överdåd eller för att



insläppa kreatur nedriver och fördärvar grind, led eller gärdesgård, befordre då Ordningsmannen på By Cassans bekostnad den brottslige till ansvar och skade ersättning därföre vid Domstolen i orten, och fälle honom By Rätten dessutom, om han Bylaget tillhör att utgifva Två RDr 16 Sr Banco till By Cassan.

### § 3.

På det att diken där markens läge så fordrar, må med nytta kunna anläggas och vidmakthållas, böra grannarna årligen, om våren, när kälen går utur jorden, sammankallas af Ordningsmannen till syn å alla sådana diken, som hafva gemenskap med grannars ägor. För de diken som endast skola gräfvas djupare eller uppränsas, åläggas ägaren, att, inom bestämd lämplig tid, hafva sådant behörigen verkställt. Dikningen besörjes och annan för lego af Ordningsmannen, på sätt om hägnaden stadgat är. Angående floddikens upptagande ånyo förhålles enligt föreskriften i 3de Cap.

### § 4.

Om vatten uppdämnes å nästgränsande Bys ägor bör Ordningsmannen därstädes tidigt tillsägas, att ofördröjligen föranstalta om vattnets utsläppande. Sker sådant icke ändå och kan ingen vänlig förening härom träffas, då måste den lidande söka Domaren, för att vinna rättelse och ersättning för orsakad skada. Som genast bör af ojäfviga män uppskattas. 6te Cap. Bygginga Balken tjenar till efterrättelse rörande diknings skyldigheten.

### § 5.

Näst före vanliga slåttestiden bör Ordningsmannen sammankalla grannarna, att förena sig om en viss dag för samfällda ängars afslående.

### § 6.

Alla nödiga vägar inom ägorna samt till och från By böra grannarna emellan, efter skattetal fördelas. Sedan håller

hvar sitt vägstycke, så försvarligen vid makt, att ingen utan olägenhet för åkdon, redskap och dragare kan befaras. Försummar någon att bättra den bro eller vägstycke, som grannarne, vid besigtning, den Ordningsmannen i början af Oktober månad hvarje år anställer, förklarat ogild, och öfverenskommit bör iståndsättas inom viss tid efter skedd tillägelse därom, så åligger Ordningsmannen, att, då sådant wid skedd eftersyn funnits åsidosatt, för lego genast låta bättra det bristfälliga och betalningen därföre af den tredskande utmäta.

### § 7.

Kjör eller rider någon öfver grannens sådda åker inna käle inträffat, böte 2 RDr Banco till By Cassan. För olofliga gång eller körvägar öfver Sädesgårdet eller äng om sommaren fälles till En RDr Banco. Andra gången fördubblas ansvaret.

### § 8.

Tages ärter eller rofvor olofligen, pliktas hvar gång 12 Skr Banco och ersätts skadan. Barn skola därföre lämpligen agas i Ordningsmannens närvaro.

### § 9.

Allt ifrån det barmark börjar visa sig och kälen går ur jorden till dess han åter kälad varder, böra svinen vara ringade eller instängde på trädesgårdet, och när säden inkjors vara ur vägen, hvar som häremot bryter plikte 12 Skr Banco för hvarje svinkreatur och ersätte skadan.

## 3 Cap.

### Om samfällda arbeten och om fiskande samt wattendrag

#### § 1.

Då floddiken från gemensam mark efter föregången syn, ånyo måste uppgrävas, hvartill skyndsamhet och en större folkstyrka erfordras, bör ett sådan arbete ske af alla grannarna. Försummas detta af någon Byman eller går han bort in-

nan allt är fullgjort, eller verkställer han arbetet illa och odugligt utgifve 16 Skr Banco wite och betale dessutom dem, som af Ordningssmannen genast antages att arbetet i hans ställe förrätta.

## § 2.

Alla Byar böra, så vidt möjligt är, med ymningt och godt vatten vara försedde, och skola därföre brunnar, källor eller andra samfällda wattenställen ständigt hållas vidmakt. Blifver det nödigt att sådane ränsas eller uppgräfwat, får ingen sig derifrån undandraga. Sker an- norledes, hafve Ordningssmannen makt att låta för den tredskande leja arbetare, samt att arbetslönen sedan uttaga.

## § 3.

Förderfwat fiskredskap, böter 32 Skr till By Cassan till och skadan ersättes. Likaså om katsa uppsättes i grannens fiskevat- ten. Ordningssmannen tillser att den ene ej framför den andre tillväller sig de fördelaktigaste fiskeställen utan nyttjas fiskevatten samfäld, efter skatt i Byn.

## § 4.

Allt fiskande med täta notar och fiske- bragder höstetiden, i insjöar och åar, är högst skadligt, emedan den unga fiskafveln därigenom medtages och slutligen på sådant sätt skulle utrotas. Der är och därföre vid 20 Daler Silfver- mynt vite förbjudet i Kungl. Stadgan om fiskerierna av den 14 november 1766. Ordningssmannens skyldighet är, att wid eget ansvar hos Krono Betjeningen, till beifrände genast anmäla de förbrytelser, som inom Bylaget kunna i detta af- seende blifwa begångne, men hvilka han förut genom alfvarliga föreställningar bör söka förekomma.

## 4 Cap.

### Om bete å samfäld mark

## § 1.

Sedan ängarne äro afbergade, bör inga kreatur insläppas till bete innan gran-

narna öfverenskommit så väl som tiden när sådant må ske, som ock om arbetet samt hvilka slags kreatur de villja där intaga. Så bör ock förhållas med sädes- gärdet, när detta skall uppläppas. För hvarje kreatur utgifver den häremot bryter 16 Skr Banco, och skola kreaturen genast upptagas.

## § 2.

Den som brukar flere hemman belägne i särskilde byar, må ej nyttja betet i hvarje Bys enskilda mark med flere kratur, än uppå det hemman han där brukar, belöpa kunna, eller af hans grannar som i byn lika del äga, vanligen kunna underhållas, hvarwid skattetalet tages till grund samt i beräkningen en häst anses lika med 2ne kor, med kreatur på bete jämställes en häst med två kor. Den häremot sig förgår, utgifver för hvarjt kreatur, som öfver det tillåtna antalet insläpps är, 24 Skr Banco, och varde kreaturen upptagne.

## § 3.

Okynnes eller folkilskna kreatur böra icke få gå lösa i Byn, utan skola vara så fängslade, att de icke kunna göra skada. Försummas detta, utgifve ägaren, utom ersättning för orsakad skada, En Rder Banco för hvarje häst, tjur, oxe, ko eller ungnöt, 24 Skr för gumse, get eller swin, samt 12 Skr för hvarje annat ofängsladt okynnes kreatur, och äge den, som därigenom skada lider, att upptaga krea- turet. För 2ra och 3dje gångorne ware dessa witen alltid fördubblade. Men om ändamålet ändock icke därigenom vinnes, må det okynnes eller folkilskna kreaturet af hvilken som hälsdt saklöst dödas.

## § 4.

Yppas ovanlig eller smittosam boskaps sjukdom å något ställe inom bylaget; så skall utan ringaste uppskof wid 40 daler Silfvermynts wite, enligt Kongl. Förordningen den 23 mars 1750, anmä- lan derom göres hos Krono fogde eller

närmaste Krono Betjent till de vidare åtgärder som samma höga författning föreskriver, Och bör Ordningsmannen, därest han förmärker minsta efterlåtenhet häruti, sådant sjelf genast hos Krono Betjeningen tillkännagifva, till undgående af eget ersättnings ansvar för all den skada genom dröjsmålet kan uppkomma. Ordningsmannen åligger ovillkorligen att hvarje år, innan Kreaturen släppes på bete göra sig säkert underrättad om något kreatur är behäftadt med rots, skabb eller annan smittosam sjukdom, och så fort tecken till sådan smitta förmärkes, genast sammankalla Bystämman, att i ämnet rådgöra. Emellertid må de sjuka kreaturet, vid 5 RDRs wite och full skade ersättning ej släppas å gemensamt bete.

## **5 Cap. Om skogshållning och byggnad**

### **§1.**

Skogen bör sparsamt nyttjas och aldrig utan verkligt behof några träd kullfällas. Där samfälld skog finnes, böra Byemännen hvart år komma öfverens om deras hyggen, samt hur mycket hvar och en må tillåtas att hugga, på det att ris och quistar ej må kastas omkring i Skogen, till hinder för betet. Platser där träd fällas, böra alla toppa quistar och riset till någon nytta förbrännas. Årets behof böra så mycket sig låter tagas på ett ställe. Alla vindfällan böra först upphuggas, innan växande skog tillgripes. Furubarks tågten skall alltid så verkställas, att endast odugliga och quistfulla tallskogen, efter förut skedt utsyning, därtill användes.

Granbarkslöpning bör inskränkas till behofvet för läder barkning och wedföråd, hvartill den odugliga granskogen är tillräcklig. Som den största förödelse sker vid barktagning till taktäckning, emedan de bästa quistrena timmerträna därtill alltid fällas, så böra tvänne villkor därvid fästas: 1mo att påstående husbyggnad

fordrar detta timmer: 2do Att barken aldrig användes hel, utan sönderskuren i form af näfver, för att såsom i förband lagd gagna någon längre tid, hvarförutan granbarkstak äro de minst varaktiga och de mäst skogsödande. Bryter någon mot öfverenskommelsen böte En RDR och sedan dubbelt hvarje gång.

### **§ 2.**

Wid husbyggnad iakttages:

1mo Att inga hus bygges på sumpiga ställen, där syra och röta angriper och fördärfvar det nedersta hvarven.

2do Att under husen alltid lägges tillräcklig hög stenfot av en eller minst en halv alns höjd.

3tio Att husen timras och hugges lodräta, hvarigenom regn som gör röta, afrinner och bättre afhålles, äfven böra väggarna alltid täljas flate, hvarigenom husen länge bestå.

4o Att till förekommande av svamp och förrutnelse samt till wärmens bibehållande i rummen, golfven sammanfogas väl täta, att fyllningen väl öfverhöljes med torr lera och kalk, samt att så kallade trummor och väderdrag under byggnaden inrättas.

5o Att takfoten göres tillräcklig och ej för kort, till förekommande af takdropp.

6o Att åtminstone Mangårdshusen förses med takrännor, även att afläda takdropp.

7o Att då nybyggnad sker, icke några små hus sättas inpå väggarna af ett större hus, varigenom väl en gafvel eller långvägg till de mindre husen besparas, men det stora huset blottställes för röta och blir lätt fördärfvat.

8o Att jord eller gödselhögar icke läggas inpå husväggarna, emedan dessa därigenom taga skada.

Den sig emot någon af förenämnde punkter förbryter, bör för en sådan försummelse hvarje gång plikta ifrån 16 Skr till Två RDR, efter som Ordningsmannen

och Bisittare pröfva kunna, oberäknat skadeersättning.

## **6 Cap. Om wådelds förekommande.**

### **§ 1.**

Hvarje höst och vår skall By Rätten, efter skedd tillsägelse därom i Bylaget af Ordningsmannen anställa nödige brandsyner, hvarvid någon af Socknens murare, om sådane finnes, emot skäligh daglön af By Kassans medel, alltid bör vara tillstädes. Synemännen skåde då Brandredskapen, uppteckne alla bristfälligheter, som farliga äro, och utsette viss kort tid inom hvilka de skola vara iståndsatte, Den Husbonde, som wid den å stadgad tid sedermera skeende eftersyn finnes icke hafva fullgjort Synemännens föreskrift, gälde 2 RDr Banco och må bristfälligheterna bättras för lego. Finnes eldstad wid brandsynen så bristfällig att eldskada därigenom tima kan, vare det Synemännens rätt och skyldighet, att densamma genast nedrifva, och utgifve ägaren för sin vårdslöshet 2 RDr Banco till By Cassan. För en sådan eldstads åter uppsättande i lagildt stånd gälle hvad här ofvan sagt är.

### **§ 2.**

Så ofta Ordningsman finner nödigt, tillsäge han grannarne, det sotsyn kommer att anställas af By Rätten följande dag. Den som då finnes hafva sina skorstenar osotade, utgifve för hvarje sådan 16 Skr Banco till By Cassan, och varde ny tid, wid dubbelt wite förelagd.

### **§ 3.**

På försigtighet med elden beror alla Bymännens säkerhet både till lif och egendom. De felsteg häremot inträffa, böra alltså aldrig lämnas obeifrade. Till erhindran huru strängt Lagen straffar dem som icke iakttaga försigtighet med elden införes här 1 § af 24 Capl: Byggninga Balken, så lydande:

Alla eldstäder och skorstenar böra vara så ställde och förvarade att eldskada förekommas må. Warder eld lös i By, den Landbo brukar, och sker det af försummelse eller vangömmo, hans, som är att han sjelf förut märkt faran, eller är därom varnad, och han ej förekommit, bär sjelf ut, eller tillstädjer annan att hava och bära ljus utan lykta, och eld i uthus, eller där man hafver lin, hampa, hö, spån eller annat slikt, däri eld snart taga kan: sätter ljus vid wägg, gör eld i ugn eller spisel, och den ej vårdar, hafver ljus vid säng och somnar därifrån, röker tobak i lada, foderhus eller annorstädes, där eld lätteligen kan tändas, eller skjuter ovarsamt åt hus eller tak, eller varder eld lös af annan sådan försummelse, där man kunde och borde bättre vakta för skada: brinner då hus och gård upp, bygge åter jemngodan och njute ej brandstod eller eftergift å afradet (arrendeavgift till kronan).

Äger bonde hus och jord sjelf, hafve han ock sjelf skadan. Brinna tillika upp andras hus och gårdar, eller andra byggnader, gälde af sin egendom så långt han räcker och böte Två Daler för hvar hus, jordägarens ensak, orkar han ej skadan och böter gällda, tjene det af med arbete eller plikte med kroppen, hvilken-dera han häldst vill, som skadan lidit. Brinner folk inne, böte full mansbot för hvardera. Brinner kyrka upp, böte 100 R Daler till kyrkobyggnad. Är han mindre vållande, gälde fjerding af thy, som sagt är. Den ovarsamt med eld omgår å sätt, som nu är sagt, böte Fem Daler, ändå att ingen skada sker.

## **7 Cap.**

### **Om öfverflöd och utsväfningar samt åtskillige Ordningsmål inom Byn**

#### **§ 1.**

Bröllopp skola alldrig längre hållas än högst tvänne dagar, enligt Kongl. Majts nådiga Resolution af den 14de Septem-



ber 1731. Hvarje Gäst som längre kvarbliver, plikte 24 Skr Banco, hvaröver wederbörande åligger hafva noga tillsyn.

## § 2.

Som äfvenledes händt ej mindre på bröllopp och graföl än mindre Calaser, att utländska drycker njutits, samt utländska drycker och tyger samt granlåt begagnats af en del allmoge. Men en anständig och vacker klädnad efter ortens sed och af i landet tillverkad tyg, en tarflig, men god och väl lagad måltid, ett måttligt förtärande af hembrygdt godt öl och brännvin bäst anstår Svenska allmogens af ålder kända fosterlands kärlek och aktningvärda alfvar i sina seder, så förbinder sig hvarje husvärd eller matmoder, att hädanefter wid wite af 10 RDr Banco till Socknens Fattig Cassa icke sjelf bestå, eller tillåta någon af Gästerna medföra till förtäring punsch, win eller såkallad toddij, hvilket wite af Ordningssmannen utmätas och till Pastor emot qvitto öfverlämnas.

Kongl Majts Landsfaderliga uppmaningar till bortläggande af öfverflöd i klädsel och lefnadssätt, kunna icke gäckas af någon rättsint undersåte. Den likväl det gör, kan icke vänta sig annat än medömkän och förakt af redlige och upplyste medborgare. Och må slutligen erindras, att den sanna glädjen säkert ännu aldrig njutits på stora Calaser och långvariga gästabad i öfverflödets ofta vanständiga stoj och buller. Ware således all flärd, fåfänga och lättsinnighet bandlyst från Jemtlands redlige Invånares seder och bruk! Den som äger mera än han under årets lopp kan förtära må använda detta öfverflöd på sina barns bildning, på sin jords bättre odling och sitt hemmans förbättrande, på sine olycklige medmänniskors understöd och hjälp, eller på andra välgjörande företag, under vänligt, förtrolig och gästfri sammanlefnad med andra människor. Den hulpnes välsignelser, medborgerlig aktning och egen ljuf tillfredsställelse skola vara hans

afwundsvärda belöning, och i denna belöning gifves sällhet; men ej bor den i minnet att på ett stort gästabad hafva förmått sina bekanta till omåttlig njutning af mat och rusgifvande drycker, genom hvilka den ädla människan icke blott för ögonblicket beröfvar sig förstånd och sansning, nedsänker sig i ett tillstånd under de oshaliga djurens utan ock småningom försätter hälsa och förmögenhet, samt förverkar sina medmänniskors aktning.

## § 3.

Ungdomens dansar, lekar och oskyldiga nöjen någon gång om helgdags aftnarne, böra tillåtas, ja äfven befordras, ty de befrämja kroppens styrka och sinnets munterhet; men i detta fall är ett enda steg öfver den goda ordningens gräns, ett steg ofta till ohjelpig olycka och fördärf för hela lifstiden. Därföre stadgas, såsom ett högst nödigt och ovilkorligt försigtighets mått, att ungt folk och tjenstehjon icke må på egen hand anställa samquäm med spel och dans, utan böra de därtill utverka sig tillstånd af föräldrar och husbondefolk, äfvensom sammanskott af penningar eller varor till rusgifvande dryckers förtäring, skola vara förbudne, allt vid 2 Rdr Banco wite för hvar person, och rättelse genast ske af Ordningssmannensom sjelf, eller genom välkände husfäder alltid bör vara tillstädes vid samlingen för att tillse, det ingenting, som strider emot anständighet och goda seder må företagas.

Allt tobaksrökande å logar, är vid sådane tillfällen förbudet wid En rdr särskilt wite, som Ordningssmannen uttager, oberäknadt det i lagen stadgade ansvar. Om någon granne på egen bekostnad vill måttligt undfägna ungdomen med passande förfriskningar ware sådant honom ej förnekad. Ingen må i sitt hus tillåta förbudna spel, fylleri och oanständig lefnad, wid särskildt wite af 2rdr Banco för wärden utom de i Lag

föreskrefne böter. Sker sådant flere gånger varde witet fördubblat.

Den som beträdes med obehöriga natvandringer till främmande hus eller gårdar, gälde 2 RDr Banco för hvarje gång. Husbonde eller matmoder vare till lika wite förfallne, om de sådant oskick tillåtit.

#### § 4.

Den som hos sig hyser eller döljer en person, som bordt innehafva pass, utan att gjöra anmälan därom till wederbörande Krono Betjent, eller ock honom olofligen forslar, är, enligt Kongl Majdts Nådiga påbud den 14de Augusti 1812, förfallen till 25 RDr Banco böter, hvilka åklagaren tillfalla. Jemte det Bymännen böra noga efterlefva denna Nådiga föreskrift, skall det, wid 2 RDr Banco wite åligga en hvar, att straxt hos Ordningssmannen tillkännagifva, när lösdrifvare, skojare, utsockne tiggare eller andre misstänkte, okände eller passlöse personer till någon af Bylaget ankommit. Om Ordningssmannen förmärker någon anledning, att den ankomne icke är i lofligt ärende stadd, skall han då genast anmäla en sådan person hos närmaste Kronom Betjent. Äfven bör den träffade Socken öferenskommelsen noga handhafvas, det ingen må intaga någon främmande person öfver en viss ålder utan att wederhäftig borgen ställs, att den intagne icke må falla församlingen till last.

#### § 5.

Mantals skriver någon flera drängar eller pigor, än som han för året behöfver att begagna, böte för hvarje Tio RDr Banco angifvarens ensak. Tjänstehjon kunna dock hos en Husbonde hafva ½ års tjenst, så vida den öfriga delen af året användes att tjena en annan, då de husbänder som sålunda förena sig om en dräng eller piga, böra innan mantalskrivningen infaller, öfverenskomma hvilkendera af dem skall låta teckna tjänstehjonet ibland sitt folk, sådant allt vid ansvar, som ofvanföre omförmält är.

### 8:e Cap:

#### Om wite uttagande och By Cassans förvaltning m.m.

##### § 1.

By Rätten äger att sjelf verkställa sina beslut, och den ene Ordningssmannen räcker den andra hand därtill, när så påfordras. Om icke de här föreskrifna witen godwilligt erläggas, skola Bisittarne, på Ordningssmannens tillsägelse, af den pliktskyldige taga pant, som i nästa Auktion i Orten försäljes till den mästabjudande, om den icke förut inlöses. Öfverskottet tillställes ägaren och wites medlen insättes i By Cassan, sedan de influtit. Mötas utmätningsmännen af våld, straffas såsom i 4 Capl: 2 § är nämndt. Kan verkställighet av beslut icke annorledes ske, må Krono Betjeningen i Orten anlitas därom, emot wedergällning af den tredskande, efter författningarne.

##### § 2.

Alla witen beräknas och utgå i Banko mynt, och, där icke annorledes är i wissa händelser stadgad, fördelas de sålunda, att den ena hälften, såsom någon ersättning för besvär och kostnader tillfaller By Rätten, och den andra hälften samlas i en By Cassa och användes efter Bymännens gemensamma beslut till Byns bästa, men får alldeles icke tillgripas till onödiga utgifter, såsom brännvin och dryckesvaror, med mera dylikt, wid Fem RDr wite och de förstörda medlens återgåldande med dubbelt belopp. Af den hälft, som tillkommer By Rätten, tager Ordningssmannen ensam 2/3 delar och den öfriga 1/3 delen delas lika emellan Bisittarna. De medel som i By Cassan inflyta, har By Rätten under sin vård och ansvare Ordningssmannen och Bisittarna därföre med deras Egendom, en för alla och alla för en. Wid årliga Bystämman i September månad aflemnar By Rätten fullständig redogörelse för By Cassans tillstånd och förvaltning det förflutna året, på det hvar och en Byman må kom-

ma i tillfälle att bedöma om By Rättens Ledamöter förtjena fortsatt förtroende äfven i detta afseende.

### § 3.

På det Kongl. Majts Befallningshafvande icke måtte sakna nödig upplysning om denna Byordning efterlefves med mera eller mindre kraft skall det åligga Ordningssmannen, att sedan wid By sammankomsten i September månad hvarje år, redogörelsen för förflutne året blifvit af Bymännen granskad och riktig befunden samt med påskrifter därom försedd, inom åtta dagar därefter till Ordföranden i Sockensällskapet aflemna ett med Bylagets namn försedt Exemplar däraf. Sedan alla By Rättens redogörelser inkommit, behagade Ordföranden till Konungens Befallningshafvande dem insända vid samma tid som den vanliga års Relationen aflemnas.

### Fastställelse

Föreskrifne Byordning är i allmän sockenstämma i Hammerdals Sockenstuga offentligen uppläsen denne dag och nu de tillägg, som innehålles i det Protokoll, som fördes wid Sockensällskapets Deputerades Sammanträde den 26te sistlidne Januarii till framtida efterrättelse för Hammerdals Församlings Ledamöter antagen; betyga Hammerdals Sockenstuga den 8de Martii 1829.

Anders Amrén.

På Sockenmännens vägnar Pehr Olofsson i Åsen, Nils Ersson i Sikås, Olof Hemmingsson i Grenås.

### Protokoll hållet vid Hammerdals Socken Sällskaps Deputerades Sammanträde den 26te Januarii 1829.

S:D: Till ödmjukaste följe af Herr Landshöfdingens och riddaren von Törnes höggunstliga Skrivelse af de 22de December förelidit år, företogs af under-tecknade Hammerdals Sockne Sällskaps

utsedde Deputerade granskning af den nya Byordning, som högbemälte Herr Lansdshöfdinge till antagande föreslagit. Och sedan denne Byordning blifvit med noggrannhet genomläsin och granskad; ansågo Deputerade densamma icke allenast tjenlig och nyttig att till efterlefnad antagas, utan betygade de ock sin djupa wördnad och tacksamhet för Herr Landshöfdingens och Riddarens upplysta nit och och välgjörande omsorg till befrämjande af ordning och goda seder samt därmed förenad trefnad och välgång för Länets Innevånare.

Såsom tillägg till förenämnde Byordning vill dock Hammerdals Socken Sällskaps Ledamöter för denna Socken föreslå:

1o Vid Cap. 4, § 3dje, Får, som här på orten vanligtvis under betestiden gått näringslösa och därigenom ofta åstadkommit betydlig skada på oingärdade Skogslätter, böra vid vite från En RDR ända till 6 RDR Banco och skadans ersättande, antingen hållas vid den boskap, som vanligt vallas, eller ock särskilt vårdas. Härifrån äro likväl de så kallade Skottska eller Islands får undantagne.

Vid samma § i Cap. 4. Ibland okynnes få må ock ilska hundar räknas, och då hundar sommartiden antingen icke följer wallhjon eller husbondfolk, eller hålles hemma vid gården, utan kringstryka utan wård i skogen eller emellan gårdarne, kunna de såsom misstänkte skadedjur saklöst dödas, och om skada genom sådane hundar förorsakas, bör den ersättas af ägaren.

Wid Cap. 5te §:2 Om husbyggnad förefalla så många olika Lokala förhållanden, så må Byordningens föreskrifter därom väl anses såsom högst wigtiga uppmuntringar, men ej såsom lag med wite förelagdt.

Slutligen anmärktes, att som Byarnas olika Lokala förhållanden ofta fordra olika öfverenskommelser till befrämjande af

nödiga och nyttiga företag, må det stå Bymännen öppet att om sådana företag öfverlägga och besluta, ock må beslutet gälla när 3/4del af Bymännen äro därom enige, likväl med förbehåll att Byordningens föreskrifter jemte de tillägg, som nu äro gjorde, förblifva orubbade.

Ut supra.

Jonas Ångman,  
Gust: Göhle,  
Per Olofsson i Åsen,  
Carl Ersson i Gåxsjö,  
Sven Bohm i Fyrås,  
Elias Jonsson i Åsen.

### **Och Resolverades:**

Som Hammerdals Socknemän genom Deputerade i Socken Sällskapet, enligt hvad ofvannämnde Protokoll af den 26te Januarii 1829 innehåller, antagit den företedde Byordningen till efterlefnad med de rättelser och ändringar samma Protokoll innehåller, Altså finner Härads Rätten i förmåga af Kongl. Brevet till Landshöfdingarne den 20de Januarii 1742 samt Kungl. Resolutionen på Allmogens allmänna besvär den 1ste September 1741 §:13 skäligen ofvan i Protokollet intagne byordning nu de rättelser och ändringar ofvannämnde Protokoll af den 26te Januari 1829 innehåller, fastställa. Hvaröfver bevis genom Protokolls Utdrag efter begäran, meddelas.

År och dag som förr skrivet står  
På häradsrättens vägnar  
Joh. Montelius

### **Kommentarer**

Dokumentet är en avskrift efter handskriften och lättläst kopia i Landsarkivet i Östersunds arkivakt med handlingar från Gåxsjö byalags arkiv, vol. 2. Originaltexten i Hammerdals Tingslags Dombok är mycket svårläst (boken betecknas som "Hammerdals Häradsrätts Dombok", men kallas Hammerdals Tingslags Dombok, Härad är ett sydsvenskt uttryck, i norra Sverige används Tingslag).

Samarbete var ett överlevnadsvillkor för bönderna, inte minst i de Jämmtska byarna. En sedvanerätt utvecklades i socknar och tingslag som så småningom kom att stadfästas av Kungl. Maj:t i en mönsterbyordning för Sverige år 1742. Under decennierna runt sekelskiftet 1800 började jordbruket att betraktas som alltmer avgörande för landets välstånd. Samtidigt innebar skiftesförordningarna och avvitrningen besvärliga omställningar och påfrestningar för bönderna. Det behövdes en ny Byordning. Den jordbruksintresserade landshövdingen Mikael von Törne (landshövding 1818-1841) skickade år 1819 ut ett reviderat förslag till socknarna. Det granskades av Hushållningssällskapet Sockensällskap, som efter att ha hört byarnas synpunkter inkom med kompletteringar vilka antogs av Sockensällskapet deputerade i januari 1829. Därefter antog Sockenstämman deras yttrande i mars 1829 och Byordningen fastställdes slutligen av Tingsrätten i Hammerdal den 14 mars 1831 (se även Olov Isaksson: Bystämman och bystadga, Almqvist & Wicksell, Uppsala 1967).

Enligt Kjell Sundström torde byordningen mest ha setts som en byråkratisk produkt som inte ändrade så mycket i det dagliga strävsamma livet i byarna. Bönderna följde först sina hävdvunna traditioner och byordningen kunde kanske ge stöd vid speciellt besvärliga situationer. Exempelvis kunde bröllop i Jämtland fortsätta längre. Fale Burman antecknar tisdagen den 26 juli 1798, en dag med regn och åska, att "Bröllop i Hamerdal stå hela veckan - åtminstone till Torsdagen". Olof Pålsson säger sig ha hört talas om 4 à 6 dagar. Brölloppen följde alltså inte Hammerdals högtidliga byordningsbestämmelser om två dagar vare sig före eller efter 1831. Men notera byarnas rätt till självstyre, t ex den självständiga valproceduren (med valrätt och avgifter efter mantal), existensen av en byrätt som kunde utfärda böter, möj-



ligheterna att byta byordningsmän, den årliga redovisningen inför medlemmarna för godkännande som sedan sockenvis skickades in till Länsstyrelsen. De svenska demokratiska traditionerna har en ålder och ett djup värt att begrunda. Bystämmor finns kvar på många håll som en tradition och med skiftande uppgifter. I Gåxsjö finns enligt Åke Stjerna Bystämman kvar enbart för att ansvara för smalingfisket (en siksört) i Rångnoret. Byborna ansvarar för att vägen till Rångnor är röjd och farbar, för underhållet av ryssjestängslen, för att rensa bort hinder i ån under smalingens lektid och för underhållet av fiskestugan på fastigheten Gåxsjö 2:17. Fastigheten är på drygt 3 hektar och delvis skogbeväxt. När fiskevårdsområdena bildades tog Gåxsjö Byamän beslut om att Rångnorsfisket skulle undantas. Enligt det gamla reglementet var det bara fastigheter med mantal som hade fiskerätt. Men på 1970-talet beslöt Bystämman att alla mantalsskrivna på Gåxsjö skifteslag fick fiska, även med nät, men mot en årlig avgift till bykassan, samma avgift som för ägare av mantalssatt fastighet. Bystämman kallas idag populärt för "Rångnorsfiskets vänner". De förväntas ställa upp för de frivilliga arbetsinsatser som krävs för att fullgöra Bystämmans uppgifter i Rångnorsfisket. Styrelsen består av sittande Byordningsman och de två förutvarande. Bystämman försöker hålla rotation på uppdragen så att de flesta medlemmarna får möjlighet att engagera sig.

S:D: betyder samma datum.

När Jämtlands läns Kungl. Hushållningssällskap inrättades år 1817 skapades i Jämtland också lokala Sockenensällskap med valda deputerade och en korresponderande ledamot (se Sockenbeskrivningar från Jämtland och Härjedalen 1818-1821, Wisénska Bokandeln, Östersund 1941). Sällskapen blev de första av regeringen inrättade regionala organen för näringslivsutveck-

ling i Sverige. De arbetade främst med jordbrukets förkovran och fick inflytande i länet under lång tid. Jämtlands Läns Hushållningssällskap finns fortfarande kvar och arbetar med kunskapsuppbyggnad för jordbrukets och landsbygdens utveckling.

Bötesbeloppen är angivna i Riksdaler Banco, 1 Rd = 48 Skilling. Priset för en ko år 1830 var cirka 17 Rd Banco. Ett dagsverke kostade ca 1 Rd 32 Sk Banco. I dagens priser motsvarande ca 1 220 kr för kon och 120 kr för dagsverket. Med hänsyn till att vi idag lever med en väsentligt högre levnadsstandard kostar både kon och dagsverket i dag betydligt mera i antalet kronor, SEK.

## Bilaga 2

### Byordning Gåxsjö 1836

Hammerdals HT. 1859 Db § 26.

Kort förskrifning Öfver den Ordning och Öfwerenskommelse, som är uprättat emellan samtliga Gåxsjö Bymän i hvarjehanda göromål som följer nämligen. Den 2 februari 1836

1o Som Gåxsjö by är i Storskifte Lagd. Är Öferenskommit, att hwar granne som stöter emot hvarandra, håller sina Linier och märken i fult stånd.

2o Kyrkowägen hafva byemännen sig emellan delat och graderat dels genom Lottning, dels genom Öfwerenskommelse. Lars Olofssons skifte börjar ifrån Norsbron. Erik Olofssons skifte 368 alnar. Carl Erssons skifte 433 alnar. Anders Hanssons skifte 433 alnar. Lars Hanssons skifte 475 alnar. Lars Larssons skifte 692 alnar. Abraham Hanssons skifte 330 alnar. Anders Erssons 625 alnar. Efter ofwanstående delning skall hwar och en sitt skifte bygga och underhålla wid 1 RD Banco wite.

3o För öfrigt yrkades af byemännen till att förekomma skada och kjöld för byns åkrar, Att Anders Ersson och Anders Hansson som skall upparbeta En Luka i sitt qvarndamm så att något hinder för wattnets aflopp ej gjöres, hvilken damluka skall öppnas så snart wårfloden börjar, och stå öppen till den 10de September; Men i händelse malning och sågning till eget behof icke på möjligt sätt förr än wårfloden börjas kan verkställas, skall det för qvarn ägare de dagar de behöver qvarnen, wara obetagit att göra en luka i stordiket, så att ej wattnet kommer upp i gårdstjernen, detta arbete åtager sig förnämde qvarnägare att fullborda innan år 1820 till ända gått wid En RD Banco wite för hwardera. Deremot åtager byemännen gemensamt utom Anders Hansson att negrafva

gårdstjernen. Ett år efter nedsalningen i Noret så att Tjernen är i lika högd med noret.

4o Stordiket ur gårdstjernen är efter gradering genom lottning fördelat på sätt som följer nämligen  
Lars Hanssons skifte börjar ifrån noret 185 alnar. Abraham Hansson 70 alnar. Carl Ersson 50 alnar. Erik Andersson 60 alnar, Olof Ersson 200 alnar. Lars Olofs Enka 115 alnar. Lars Larsson 80 alnar. Emellan den 20de Juni och 1sta Juli skal war och en årligen upränsa sitt skifte, så att Tjernen är i lika högd med noret; dock med förbehåll att Ränningen börjar ifrån noret, skifte från skifte, så att wattnet ej hindrar arbetet för de ofwanföre skiftesägare, den som förfallolöst uteblifver han warder förfallen till 8 RD Banco wite för hwardera.

5to Öfverens kommes att hwar granne gräfver 20 famnar diken hwart år på myrlänta ställen, på hwar sina tilldelta skiften i Hemägorna, och detta arbete fullföljes till år 1830. Diken skall gräfwas 1 ½ aln djupt, med lika bredd, men om ett djupare dike fordras så afräknas på Längden, eller om ett mindre kan göra samma wärkan må han gräfva ett Längre, alt efter quadraträkningen.

6to Om winterwäg och dess stakning öfver Gåxsjön, så är öfverenskommit att wägen håller ifrån Anders Erssons båthus Södra Landet igenom Röresnaset till Sand; Lars Hansson efter Lottning stakar år 1820, Abraham Hansson 1821. Anders Ersson 1822. Lars Larsson 1823. Och i samma tour fortfares hädanefter. Norra Landet på samma sätt börjar ifrån Carl Larssons båthus, och slutar i Dröftes näset, Carl Ersson börjar år 1820. Lars Olofsson 1821. Anders Hansson 1822. Erik Olofsson 1823. Den somej stakar wäg 8ta dagar efter det sjön är med häst

farbar, han warder förfallen till En RD Banco wite till By Cassan.

7de Kyrkvägen hålles Landet efter nya vägen till Norsbron, Erik Olofsson börjar med snöplogwägning, derifrån afsändes klubban till Anders Hansson, Laars Olofsson, Carl Ersson, Lars Larsson, Anders Ersson, Abraham Hansson, Lars Hansson. Den som försummar wägningen när det fallit ungefär 1/4dels aln snö, han warder förfallen t. En RD Banco wite.

8tonde Årbyte på isnätställen jämte Rysjor. Carl Ersson börjar med Lotten No 1. norra Landet ifrån Kakuås Linien siknät till witsandbacken, dito ångnät från Linien till västra witsandudden.

Abraham Hansson No 2. Siknät från witsandbacken, till Halaängtaln, dito ångnät, från ofvannämde udd till witsandbacken.

Anders Ersson No 3. Ifrån halaängtaln till en stor sten öster om stoln, dito ångnät från witsandbacken Tvärs öfver sjön till Östra Sandudden, till fejkwiken, Tvärs öfver till västra Röresnäsudden, och djuplandet i Lomsjön.

Lars Hansson No 4. Från förenämde sten till Lomån, dito ångnät från fejkwiken till halaängtaln, Twärs öfver sjön till Östra Röresnäsudden, och norra sidan om Lomån

Lars Larsson No 5. Ifrån Lomån till Noret dito ångnät från halaängtaln till Noret och Södra sidan om Lomsjön.

Erik Olofsson No 6. Ifrån noret till brattåsbowiken, dito ångnät från noret till Östra Sandudden; och östra och västra grannäset i Lomsjön.

Anders Hansson No 7. Från brattåsboviken till östra Sand, dito ångnät från sand och mitt i Rångnorswiken.

Lars Olofsson No 8. Från Sand till Linien, dito ångnät från Rångnorswiken till Linien.

Skilnaden emellan norra och södra Landet är mitt efter Gåxsjön, Den som

utlägger sina nät inpå andras skifte utan öfwerenskommelse, han warder förfallen till En RD Banco wite till bykassan om åklagaren derå käver.

9de Till förbättring af Rångnorsfisket är öfverenskommit af Samtlige grannarne, att ingen skall utläga sina nät wästom Örabäcken. Tvärs öfver sjön till Östra udden af dröftesnäset efter den 15 Septem-ber till November månads slut wid fiske Redskapens förlust.

10de Till förekommande af flerahanda smittosamma sjukdomar och oredor, är Öferenskommit, att så länge det är ostängd mark, ingen får intaga ifrån andra byar, främmande hästar, större eller mindre boskap på betet med undantag af en stohingst, han warder förfallen till Tre RD 16 Banco till By Cassan, den som detta öfverträder.

11te För öfrigt är öfverenskommit att Caplans Tullen skall grannarna hvar sitt år forsla till Caplan, nyårstiden, men om någon af grannarne ej lämnar sin Tullspan till den skjutsande må han skylla sig sjelf om skjutsen försummar. Lars Hansson börjar år 1823. Abraham Hansson 1824. Erik Andersson 1825. Lars Larson 1826. Carl Ersson 1827. Lars Olofsson 1828. Anders Hansson 1829. Erik Olofsson 1830, och i denna tour fortfares beständigt hädanefter.

Att öfverenskommelsen är denna dag i Bystämman behörigen uppläsen och de derå intagna föreskrifter till alla delar godkändes och till ofelbar efterrättelse antagen, erkännes.

Gåxsjö den 2 Februari 1836.

Carl Ersson, Erik Andersson, Lars Larsson, Hans Larsson, Erik Ersson, Påhl Eri-son, Olof Abramson, Olof Jönsson, Anna Olofs Dotter, Sven Larsson, Pehr Ersson,

På en gång närvarande vittnen

PU Nilsson, Pehr Andersson, Jonas Jons-son i Håxås, Abraham Olofsson, Erik Olofsson i Gåxsjö, Erik Ersson.

## Bilaga 3

# Bystämmoprotokoll Gåxsjö 1819, 1820, 1822

### Bystämman 1819

År 1819 den 24 Juni sammanträdde Gåxsjö Kakuåsen byamän. Enligt Ordningsmannens kallelse, att afhöra byordningen och öferens komma om flere omständigheter som följer Nam :

1o angående Skor Stenar Så förbjuder Ordnings mannen att hafwa Eld uti undantagande vardagsstugu murar hwilka nu äro alla dugliga, och de öfvriga Som ej äro brukbara Så utlofvas av Byemännen att förbättra innan Eld däri kommer eller till Mikaeli Tid.

2o Som Gåxsjö by är Storskifte Lagd, är öfverenskommet att war granne som stöter Emot hwarandra håller sina Linier och märken i fullt stånd.

3o Kjkovägen hafva byemännen Sig Emellan delat inom sitt Skatte område och utfästes af Grannarne att i Stånd Sätta innan år 1821 är till ända Lupit.

4o Byemännen hafva Öfwerenskommit att notta ej Skall brukas till dess Byemännen Sedermera är Öfwer Ens kommit.

5o angående diken Emellan Tjörnarna Öfwer Ens kommes af Bye männen at i denne Sommar för nämnde diken förswarligen up Ränsa.

6o För öfrigt yrkades af Byemännen att Anders Ers Son och Anders Hans Son Skall uparbeta en Luka i sitt qvarndam. Så att ej något hinder för diket ur gårds-Tjernen göres, hvilken dam Luka Skall öppnas Så Snart wårfloden börjar och Stå öppen till den 20 September, detta arbete åtager Sig för nämnde qvarnägare att fulgöra innan år 1820 är till ända gått wid En RD Banco wite wardera.

7o Byemännen åtager Sig gemensamt utom Anders Hans Son att nedgräfwa gårds-tjernen ett år efter nedfallningen

i Noret så att Tjernen är i Lika högd med Noret wid Samma wite för wardera.

At före nämnde förening är för grannarna uppläst och godtjänd intygas af Gåxsjö den 24 Juni 1819

Anders Hansson ordningsman  
Carl Ersson, Lars Larsson, Lars Olofsson,  
Abraham Hansson, Lars Hansson, Olof Larsson

### Bystämman 1820

1820 oktober 29 Sammanträdde Gåxsjö Byemän

1o Öfwerenskommes att hvar Granne gräfver Tjugo famnar Diken hvar år, på envar Sina Hemägor, och detta arbete fullföljes till år 1830. Diken Skall gräfwas 1 ½ aln djup, med Lika bredd. Men om ett djupare dike fordras, Så afräknas på Längden, eller om ett mindre kan göra samma värkan, må han gräfwa ett djupare med mindre Längd, och ett mindre med Större Längd alt efter qwadrat räkningen.

2o Om winter wäg öfwer Gåxsjön och dess Stakning är öwerenskommit att wägen hålles ifrån Anders Ers Sons båthus wid Södra Landet 1.2. a 3 målingar ifrån hwart nås genom Röres Näset till Sand der Kakuasens åboer Emottager. Lars Hansson efter Lottning Stakas år 1820. Abraham Hansson från 1821. Anders Ersson 1822. Lars Larsson 1823. Norra Landet på Samma Sätt börjar ifrån Carl Erssons båthus i Dröftes någit Carl Erssons börjar 1820. Lars Olofsson 1821. Anders Hansson 1822. Erik Olofsson 1823. Den Som ej stakar wäg 8ta dagar efter Efter det Sjön är med häst farbar han warder förfallen till 24 Sk: wite.



3o Kyrkvägen hålles Landet Efter nya vägen till Nors bron. Erik Olofsson börjar med snöplogning derifrån till Anders Hansson, Lars Olofsson, Carl Ersson, Lars Larsson, Anders Ersson, Abraham Hansson, Lars Hansson. Den som försummar väg (röj?) ningen när det fallit En 1/4 aln snö han warde förfallen till 8ta Sk: Banco wite.

4o Årbyte\* på Sik nät eller Isnät ställen jämte rössjor Carl Ersson börjar med Lotten No 1. norra Landet ifrån Linen witsandbäcken. Dito ång nät från Linien till västra witsandudden.

Lotten No 2. Abraham Hansson från wit Sand bäcken till Halla äng taln. Dito ång nät från ofwan nämnda udd till wit Sand bäcken.

Lotten No 3. Anders Ersson från hala äng taln till en Stor Stor Sten öster om Stoln. Dito ång nät djup lanvet i Lomsjön.

Lotten No 4. Lars Hansson från förnämnde sten till Lom ån. Dito Ång nät på norra sidan om Lom ån.

Lotten No 5. Lars Larsson från Lom ån till Noret. Dito Ång nät på södra sidan om Lomån.

Lotten No 6. Erik Olofsson från Noret till Brattås bo wiken. Dito ång nät östra och västra gran näset i Lomsjön.

Lotten No 7. Anders Hansson från Brattås bo wiken till östra Sand. Dito ång nät från Sand och mitt i Rångnors wiken.

Lotten No 8. Lars Olofsson från Sand till Linien. Dito ång nät från Rongnors wiken till Linien.

Alla fyra innehafvarna at Lom sjön fiskar gemensamt med ång nät i den Östra delen av Gåxsjön

Anders Hansson, Erik Olofsson, Lars Olofsson, Carl Ersson, Anders Ersson, Lars Larsson, Abraham Hansson, Lars Hansson

\*Årbyte, vart fjärde år roterade vanligen fiskelotterna

## **Bystämman 1822**

### **1822 September 22**

1o är överenskommit att kyrkvägen skall var och en fulgöra Sina skiften till den 24de Juni 1823 wid En Rd Banco wite vardera.

2o Till förbättring af Rångnors fisket är öfwerenskommit af Samtlige granarne att ej någon skall hafwa sina nät wäst om Örabäcken och östra udden af dröftes naget Efter den 15de September wid fiske Redskapens förlust.

3o Är överenskommit att ingen får intaga ifrån andra Byar främmande hästar, Större eller mindre boskap, på betet, wid Tre RiksDaler 16 Skilingar Banco wite den som detta öfwer träder.

4o För öfwrigt är överenskommit att Caplans Tullen Skall grannarna hwar sitt år forsla till Caplan, nyårstiden, så att den är inlewererat till den 4de Januari. Men om någon af granarne ej Lämnar Sin Tull span, till den Skjutsande före den 3de Advents Söndagen må han Skylla Sig Sjelf om skjutSen försummas. Lars Hansson börjar 1823, Abraham Hansson 1824, Erik Andersson 1825, Lars Larsson 1826, Carl Ersson 1827, Lars Olofsson 1828, Anders Hansson 1829, Erik Olofsson 1830.

Att sålunda är slutat och öfwerenskommit, intygas med våra namns under Sättande.

Källor: Avskrift från Olof Pålssons i Gåxsjö samt Gåxsjö byalags arkiv, vol. 2 (Landsarkivet i Östersund).

## **Bystämmoprotokoll Gåxsjö 1837, -39, -44 och 1857**

### **Den 24 september 1837:**

Som den allmänna vägen öster om inägorna för samtliga grannarne äro nödiga, så hafva grannarne öfwerenskommit, att Anders Hans Enka skall bygga och underhålla vägen, och börjar med åbäckbron till hagahörnet öster om

dess gård, derifrån håller Erik Ersson till Påhl Erssons inägor, derifrån håller Påhl Ersson för sina ägor, Carl Ersson så långt hans ägor räcker, Lars Larsson för sina ägor, Erik Andersson söder i hagahörnet af sina ägor, derifrån håller Olof Abrahamsson, Hans Abrahamsson, Hans och faren Larsson gemensamt till wintermyrbron slutar.

Denna väg skall hållas farbar sommartiden, så att ingen olägenhet hwarken för hästar eller boskap kan förefalla. Denna väg skall vara fullbordad till nästa midsommar tid eller till den 24 Juni 1838.

Den som åsidosätter att bygga denna väg, och sedermera ej widmagthåller, han warder förfallen wardera till En RiksDaler wite hvarje gång. Att sålunda är slutat och öfwerenskommit intygas med våra namns undersättande

Gåxsjö den 24 september 1837.  
(namnen saknas)

#### **Den 9 maj 1839:**

1839 den 9 maji blef öfwerenskommit att Anders Hans Enka skall underhålla diket emellan Rångtjernorne i stället för diket utur gårdstjern. Och Påhl Ersson åtager sig att underhålla diket ifrån Lill Rångtjern till Lomån emot det han får njuta fisket i diket okvald för de öfriga grannarna bestyrkes med våra namns undersättande

Carl Ersson, Erik Andersson, Erik Ersson, Olof Abrahamsson, Påhl Ersson, Lars Larsson, Sven Larsson, Hans Larsson, Anna Olofs Dotter.

#### **Den 4 oktober 1844:**

För mera Redighet och framledes efter rättelse har Gåxsjö byemän Öfwerenskommit om årbyte på höst och wår-fisken nämligen

1844. Höstörefisaket i Gåxsjönoret Tillhör Erik Ersson och Pål Ersson.  
1845. Lars Larsson och Erik Andersson.

1846. alla Norsåkerbönderna.  
1847. Olof Jönsson och Anders Hans Enka.

Höstörefisaket Örebäcken.

1844. Lars Larsson och Erik Andersson.  
1845. alla Norsåkerbönderna.  
1846. Olof Jönsson och Anders Hans Enka.  
1847. Erik Ersson och Påhl Ersson.

Wårfisaket Lillsjönoret.

1844. Lars Larsson och Erik Andersson.  
1845. alla Norsåkerbönderna.  
1846. Erik Ersson och Påhl Ersson.  
1847. Olof Jönsson och Anders Hans Enka.

#### **Den 29 december 1857:**

Till förbättrande af sikfiske i Gåxsjön är öfwerenskommit att ej några rumnät får begangnas öngare änn 3 varf på kvarteret från denna dag vintertiden vid vite af sex Riksdaler 32 s Banco, men sommartiden får var och en begagna sina nät efter hvars och ens eget godtfinnande i fem års tid från denne dag men sedermera efterlefva hvad som föreskrevet är på vintertiden. Sålunda är slutat och öfwerenskommit af Gåxsjö den 29 December 1857.

Per Ersson, Sven Larsson, Erik Ersson, Olof Hemmingsson, Olof Jönsson, Pehr Andersson, Hans Andersson, Påhl Eriks-son, Abraham Olofsson, Hans Larsson

Källa: Avskrift från Olof Pålssons i Gåxsjö arkivhandlingar på Landsarkivet, Östersund.

#### **Bystämmoprotokoll 1921-1925**

Protokoll fördt vid bystämma hos Hemmansäg: E.O. Eriksson den 13 Aug. 1921.

§1. Delgavs strandägarna årets flottsningssyneprotokoll vilket godkändes.

§2. Utdelades årets snöplogpenningar.

§ 3. För at anskaffa rum för småskolelärarinnan för inst: lästermin utsågs en komite om 4 personer näml: Landstingsman Olof Svensson ock Hem-

mansäg: Ante Andersson, H Edén ock underteteknad.

§ 4. Då de som föregående höst idkat tjuvfiske i rångnoret vore villiga att genom förlikning träffa överenskommelse träffa överenskommelse derom, uppdrogs åt Fiskeriuppsyningsmannen J. Stjärna och Ante Andersson att söka åstadkomma den samma.

§5. Beslöts att priset för Rångnorsfisken under innevarande höst skulle bliva 1. Kr pr kilo.

Att justera detta protokoll utsågs E.O. Eriksson och Erik Olofsson  
Justerat år och dag som ovan  
E.O. Eriksson, Erik Olofsson, P. Eriksson d.y.

#### **Protokoll fört vid bystämma hos P.O. Pålsson den 23 Sept. 1921.**

§1. Som den vid föregående bystämman tillsatta komiten för anskaffande av rum för småskolelärarinnan, ej kunnat erhålla något sådant, - så åtog sig undertecknad att hålla de rum som lärarinnan haft föregående år, med därtill nödig ved, för 40 kr i månaden, till dess att det blev färdigt att inflytta till småskolehuset i Nyland.

§2. Beslöts att vidtaga nödig reparation av Lomåsvägen, att ombesörja det samma utsågs Ante Andersson ock Jonas Stjärna.

§ 3. Att anskaffa nödiga rum för småskolelärarinnan, i Gåxsjö efter den tid då småskolehuset i Nyland bleve färdigt, utsågs till komite, de vid föregående stämma utsedda: nämligen: Olof Svensson, H. Edén ock undertecknad.

§ 4. Beslöts att fiskningen i Rångnoret skulle börja den 3je inst Oktober – Att justera detta protokoll utsågs P.O. Pålsson och Ante Andersson.

Justerat år och dag som ovan  
A. Andersson, P.O. Pålsson, P. Eriksson d.y.

#### **Protokoll förtd vid bystämma hos Ante Andersson den 4: Nov 1921**

§ 1. Företogs delning av Sikfisket i Gåxsjön för en tid av 10 år – efter överenskommelse om skiftesmärken delades östra delen av sjön i 8. Skiften, varefter lottning och dessa företogs – ock tillföll –

1) Skiftet – Brattåsgårdarna – Från Wästgårdsbåthuset till flottningsbaracken.

2) Från Flottningsbaracken till Nilsränningsbäcken – Karl Johansson och Prästgården.

3) E.O. Eriksson ock H.A. Eriksson – Från Nilsränningsbäcken till Diket – väster om Olof Larsson i Lungvik.

4) P.O. Pålsson m. fl. – Från diket vid dammflon.

5) H. Edén å E.J. Stjärna – Från Wästgårdsbåthuset till diket vid Lomnäsviken.

6) Erik Olofsson. – Från diket vid Lomnäsviken till diket väster om JEarl ??? Persson.

7) Ante Andersson å J. Stjärna. – Från diket i viken väster om Jearl Persson till diket i Stalslaken ???

8) Olof Persson å P. Eriksson d. y. – Från diket i Stalslaken ??? till Erik Olofssons fäbodstuga.

Södra sidan av Wästtjärn delas enl: överenskommelse av de 4 ??? som får södra sidan, ock norra sidan av de 4 som får norra sidan.

9) Bortauktionerades fisket i Lomsjön för en tid av 10 år ock inropades det samma av Erik Olofsson för kr 3:50 för år.

Att justera protokollet utsågs Karl Johansson och Olof Persson

Justerat År och dag som ovan  
K. Johansson, P. Eriksson d.y., O. Persson

#### **Protokoll fört vid bystämma hos Jonas Stjärna den 2 Dec – 1921**

§ 1. Företogs Rångnorsräkning – ock hade under innevarande höst i Rång-

noret fiskats 72 vikter ??? 4 kg – 3 h – vilket delades med 5 vikt: 15 kg – 5 h – på varje halfloft.

§ 2. Till revisorer för det gångna årets räkenskaper återvaldes H Edén och Sven Larsson.

§ 3. Till Ordningsman för nästa år valdes Ante Andersson.

§ 4. Bortauktionerades 2 st kasserade ryssjor 1: till Karl Johansson för kr 3:25 samt 1: till L.E. Larsson för kr 2:80 samt till Sven Larsson H. Edén 1 st lykta kr 1:50 till Sven Larsson betalades 75 öre för 1 st antekningsbok till Rångnoret.

§ 5. Beslutades att låta köra 3 k:met grus på byvägen mellan Landsvägen och Prästgården, samt 4 k:met d: på byvägen vid Sockenstugan, vilka på entrepenadauktion inropades av H. Edén för respektive 2 kr á 2.50 pr k:met.

Att justera detta protokoll utsågs H. Edén och Sven Larsson.

Justeras År och dag som ovan  
H Edén, P.Eriksson d. y., Lars Larsson

### **Protokoll fört vid bystämma med Gåxsjö byamän hos Erik Olofsson den 5 juli 1922**

§ 1 Till anbud för Gåxsjö byamän att biträda vid strandskadesyn inom Gåxsjö område den 12-13 juli 1922 valdes kyrkvaktaren J H Larsson i Gåxsjö.

§ 2 Att representera strandägarna i övrigt utsågs H Edén.

§ 3 Beslöts att låta laga Lomåsvägen så den blev farbar, likaså skulle vägen till Raftsjöhöjden repareras. Det sistnämde skulle H Edén ombestyras.

§ 4 Till justeringsmän valdes E Olsson och P.O. Pålsson.

Justeras Dag som ovan P.O. Pålsson, A Andersson, Ordningsman

### **Protokoll fört vid bystämma med Gåxsjö byamän hos H.A. Eriksson den 2 sept 1922**

§ 1. Årets bidrag till vinterväghållning

utgjorde 307 99/100 kronor, och fördelades sålunda. Till de olika väghållarna enl här nedan upptecknade vägfördelningsförslag kronor 205:25. Till Bykassan 102:74. Summa 307:99

#### **Vägfördelningsförslag**

1) Erik Olsson, Jonas Stjerna och A Andersson plogar Lomåsvägen och Nylandsvägen, ersättning Kr 32:25

2) P.O. Pålsson och E.O. Eriksson plogar vägen från P.O. Pålsson till k.m. stolpen 5. utom kvarn, ersättning 34:50

3) K Johansson och Per Eriksson d.y. plogar vägen från Kyrkan till korsvägen vid Olof Persson, ersättning 22:-

4) H Edén, E.J. Stjerna och Olof Svensson plogar vägen från korsvägen hos Olof Persson mot Raftsjöhöjden, ersättning kr 24:-

5) L.E. Larsson, Olof Persson, Per Eriksson och H.A. Eriksson plogar vägen från Olof Persson till km. stolpen 1. Brattåsen, ersättning 45:50

6) J. Nyström, L. Olofsson och Lars Svensson Sterbh. plogar från km. Stolpen 1. i Brattåsen till km. stolpen 3 mot Kakuåsen, ersättning kr 33:-

7) Per Andersson Sterbh. m.fl. plogar vägen mot Klumpen, ersättning kr 14:-  
Sma kr 205:25

§ 2. Beslöts att låta upprensa Lillsjönoret och uppdrogs åt Olof Pålsson i Gåxsjö att utföra arbetet mot en ersättning av 15:- kronor kontant eller också ensam rätt till fiske i noret under fyra år.

§ 3. Behandlades frågan om uppförande av en vaktstuga vid rågnorsviken, och beslöts att låta uppföra en lämplig stuga såvida tillstånd därtill kan erhållas av vederbörande jägmästare. Till att ombesyras byggets utförande utsågs H. Edén och undertecknad.

§ 4. Uppdrogs åt en kommitte bestående av H. Edén, Olof Svensson och P.O. Pålsson att gemensamt besiktiga Lomåsvägen och sedan inkomma med förslag på reparation av vägen eller eventuell



uppdelning av densamma.

§ 5. Beslöts att börja fiskningen i rågnoret den 2 Oktober. Innan dess skulle samtliga ryssjor tillses och repareras. Nytt lås med haspa och sinkor skall anskaffas till rågnorsstugan.

§ 6. Beslutades att grusa några ställen av Högsvevägen vilket arbetet skulle bortsättas vid en senare stämma.

§ 7. Till justeringsmän utsågs Olof Svensson och H. Edén.

Justerat Dag som ovan

Olof Svensson, A. Andersson, H. Edén

### **Protokoll fört vid bystämma hos S.P. Persson den 4/12 1923 (skall vara 1922?)**

§ 1. För rättades rågnorsräkning och fördelades den under hösten tagna fisken 1 0789,2 kg sålunda att vaje halflott fick 67, kg och bykassan fick tillgodogöra sig 7,2 kg.

§ 2. Byordningsmannen återvaldes för nästa år, revisorerna likaså.

Dag som ovan A. Andersson

### **Protokoll fört vid bystämma hos Olof Persson den 12/5 1923**

§ 1. Angående sänkning av noret så framgick att Byn ej hade något emot att strömmarna nedan gamla gatan till ock med hemkvarnströmmen ??? sänkes, men ville byn ej taga befattning därmed.

§ 2. Anslogs 30:- kronor för inköp av sikyngel, dessutom bidrog O. Svensson i Gåxsjö 10:- kronor, A. Andersson med 5 :- kr (ej betalat).

§ 3. Beslöts att av flottningsföreningen begära en ersättning av 15:- pr år i hya för vaktstugan vid rågnorsudden, dessutom fullt ersätta de skador som förorsakas av flottarna.

§ 4. Beslöts att för 35:- kr inköpa den kamin som redan inmonterats i vaktstugan.

§ 5. Frågan om byggande av ett badhus behandlades och framhölls av de

flesta nyttan och nödvändigheten av ett sådant men beslöts att byn ej skulle taga befattning därmed utan fick enskilda intresserade försöka realisera frågan.

§ 6. Till ombud för Gåxsjö bys skifteslag vid årets strandskadesyn valdes kyrkvaktaren J.H. Larson i Gåxsjö.

§ 7. Till justeringsmän utsågs H. Edén och E.J. Stjerna.

Justeras Dag som ovan

H. Edén, A. Andersson, Ordningsman

### **Protokoll fört vid bystämma hos P. Eriksson d.y. i September 1923.**

§ 1. Årets statsbidrag till vintervägsunderhållet fördelades enl förut fastställt plan varav kronor 102:44 tillföll bykassan.

§ 2. Beslöts att börja fiskningen i rågnor den 8 Oktober. Beslöts även att inköpa en ny lampa till rågnorsstugan.

Justeringsmän Dag som ovan

H. Stjerna o E.O. Eriksson, A. Andersson  
Justerat ordningsman

### **Protokoll fört vid bystämma med Gåxsjö byamän hos Karl Johansson den 9-11-1923.**

§ 1. Behandlades frågan om fiskning av smärting med isnät på förjulsvintern, frågan bordlades till nästa stämma.

§ 2. För rättades val av plogfogdar för tre år och valdes följande personer nämligen: För ploglag No 51. Hemmansäg. P.O. Pålsson, No 52. H.A. Eriksson, No 79. A. Andersson, No 80 Landstingsman Olof Svensson samtliga i Gåxsjö.

§ 3. F.d.f. Kyrkovärden Olof Pålsson i Gåxsjö hade till bystämman inlämnat följande skrivelse.

Som kråkor gör stor skada på säd och fågelungar m.m. föreslås en skottpenning å desamma av 25 eller 50 öre pr st. Dock under vilkor att de dödas inom Gåxsjö bys område och högst 1. K.m. från odlad jord, och att de uppvisas för byordningsmannen som betalar och som kontroll tager en fot av de uppvisade.

Och likaledes en skottpenning av 5 öre för dödande av bär- och korntjuv, samt skjör under enahanda vilkor. Och med hänsyn till den skada som den talrika lommen gör på fiskynglet, i det att en enda torde behöva cirka tio småfiskar för varje dag värde 10 öre, som på en sommar blir cirka 12 kr. så förslås en skottpenning av 50 öre eller 1 kr. per st. under vilkor att den fångas i Gåxsjö bys fiskevatten eller vid flygt över dess område, och i övrigt under ovanstående vilkor. Stämman beslöt med anledning härav en skottpenning av 25 öre för kråkor, 5 öre för korntjuv och skjör samt 50 öre för lom, under föreslagna vilkår.

§ 4. Till justeringsmän utsågs H. Edén och Karl Johansson.

Justerat Dag som ovan

H. Edén, A. Andersson, K. Johansson, ordningsman

#### **Protokoll fört vid Bystämman hos H. Edén den 6/12 1923**

§ 1. Förättades rångnorsräkning och fördelades under året tagna 660,8 kg fisk sålunda

Till varje halfloft 40 kg = 640 kg.

Till Bykassan 20,8 kg. Sma 660,8 kg

§ 2. Togs till behandling frågan om maskvidden å de nät som användes vid vinterfisket, och beslöts att från och med i år och tills vidare, inga 5 o 6 varvs nät få användas under vinterfisket.

§ 3. Försåldes till J. Nyström 1. St ryssja för 0.50 öre, till K Johansson 1.00 kr, till A. Andersson 0.50 öre.

§ 5. För att justera detta protokoll valdes H. Edén och Sven Larsson.

Justerat Dag som ovan

H. Eden, A. Andersson, Sven Larsson, ordningsman

#### **Protokoll fört vid bystämma hos E.J. Stjerna den 3 juli 1924.**

§ 1. Att taga reda på innehållet i den nya fiskestadgan vad det rör Gåxsjön och Rångnoret, samt event. Uppställa inlaga

till K.B. med begöran att fortfarande som hittills få begagna fiskredskap i enlighet med K.Bs resolution av den 20 december 1909, valdes Ante Andersson och undertecknad Edén.

§ 2. Till ombud att bevaka strandägarnes intresses vid årets strandsyn valdes Lägenhetsägaren Jonas Sjölander i Gåxsjö.

§ 3. Sikås byamän begäran om deltagande i mejeri i Sikås lämnades av stämman utan åtgärd.

§ 4. Till justeringsmän av detta protokoll valdes E.J. Stjerna och Per Eriksson.

Justerat: Dag som ovan

E.J. Stjerna, H. Edén

#### **Protokoll fört vid bystämma hos Hemmansägaren E.O. Eriksson den 25 augusti 1924.**

§ 1. Av årets bidrag för vintervägunderhållet kr. 307:99 beslöt stämman utdela kr. 205:25 samt resten kr. 102:74 skulle tillfalla bykassan.

§ 2. Beslöts att börja fiskningen i Rångnor den 6 oktober och skulle för fisket ifråga repareras gamla ryssjor, samt göras en ny.

§ 3. Förättades ny delning av de s.k. "ströfiskena", vilken delning skall gälla från o med 1 jan. 1925, och godkändes följande förslag:

1te o 2dra skiftet (Ante Andersson m.fl. och E.O. Eriksson mfl.) derav första skiftet havdet och noret ned till bron vid E.J. Stjernas tvättstuga, andra skiftet, hela noret nedanför till gränsen mot Sikås.

3je o 4de skiftet (Karl Johansson m.fl. och Olof Persson m.fl.) derav tredje skiftet, fisket i Storrören samt Örebäck-en, fjärde skiftet Älgsjön.

5te o 6te skiftet (H. Edén m.fl. och Bratåsgården) derav femte skiftet, lakafisket i Rångnor (och för övrigt allt fiske utom den tid då kullfisket pågår) från Gåxsjön till landsvägsbron, sjätte skiftet, hela rångnoret ovanför landsvägsbron.

7de o 8de skiftet (P.O. Pålsson m.fl. och Erik Olsson) derav sjunde skiftet Lillsjönore och "Gårdstjärnen", åttonde skiftet Lomån och Storån.

Vidare bestämdes, att de två helgårdar som enligt denna plan äro tillsammans om två skiften, äga att själva för vart år i fyra år kasta lott om vem som skall fiska i endera fisket, och sedan fyra år gått byta, så att var och en på åtta år i tur och ordning haft alla åtta skiftena. Derjemte beslöts att för sjöfisket nät eller andra fiskstängen ej får sättas närmare utloppet av Örebäcken än 200 meter, samt utloppet ur Gåxsjön, inloppet av Lomån och Lillsjönore 100 meter. Detta gäller dock ej sikfiske vintertiden.

§ 4. Protokollet över årets strandsyn godkändes, ehuru strandskadan allmänt ansågs för låg. Övriga frågor föranledde ej till någon stämmans åtgärd.

§ 5. Till justeringsmän av detta protokoll utsågs A. Andersson och E.O. Eriksson.

Justerat: Dag som ovan  
Ante Andersson, H. Edén, E.O. Eriksson

#### **Protokoll fört vid bystämma hos P.O. Pålsson den 27 Sep. 1924.**

§ 1. Behandlades Klumpens byamäns begäran om grundlig reparation samt grusning av Klumpvägen, och beslöts att tillsätta en kommité av tre personer, nämligen Olof Svensson, Olof Bardosson och undertecknad Edén för besiktigande av vägen samt upprättande av förslag huru lång sträcka Gåxsjö by kan och bör åtaga sig av nämnda vägreparationer. Även beslöts att kommitén skulle framlägga sitt förslag för bystämman den 4 okt. samt delge Klumpens byamän bystämmans beslut söndagen den 5te okt.

§ 2. Flottningsföreningen för Gåxsjön lämnade bidrag för skada och hinder i fisket m.m. kronor 90:- skall enl. bystämmans beslut tillfalla bykassan.

§ 3. Stämman beslöt att för reparation av Lomåsvägen göra två dagsverken

samt å Raftsjöhöjdsvägen 6 dagsverken, vidare beslöts att höja på bron nedom prästgården. Att ombesörja reparationen å Lomåsvägen utsågs Jonas Stjerna, å Raftsjöhöjdsvägen undertecknad, samt brohöjningen Olof Svensson.

§ 4. Att justera detta protokoll valdes Olof Svensson och P.O. Pålsson.

Justerat Dag som ovan  
P.O. Pålsson, H. Edén

#### **Protokoll fört vid bystämma hos A. Andersson den 4 sept. 1924.**

§ 1. Efter tagen kännedom om kommitterades förslag för reparation av Klumpvägen, vilket förslag upptog en sträcka på 2 km och slutade på en kostnad av 364 kr, beslöt stämman att tills vidare endast reparera vad som nödvändigt var, vilket ansågs skulle taga en tid av ca 8 dagsverken, och uppdrogs åt Olof Bardosson att ombesörja nämnda reparation.

§ 2. Beslöts att ändra beslutet av den 25 aug. angående "ströfiskena" sålunda, att stängningen för sjöfisket i allmänhet bestämdes att för Rångnoret 200 m. samt Örebäcken 200 m. gäller tiden f.o.m. september t.o.m. december samt för havdet vid Gåxsjönore 100 m. Lillsjönore 100 m. samt Lomån 100 m. gäller tiden f.o.m. 1 maj t.o.m. 15 juni.

§ 3. Beslöts att även denna höst förrätta s.k. konstbefruktning av smärtingsrom i Rångnoret.

§ 4. Till justeringsmän utsågs E.J. Stjerna och P. Erisson d.y.

Justerat Dag som ovan  
E.J. Stjerna, H. Edén, P. Eriksson d.y.

#### **Protokoll fört vid bystämma med Gåxsjö byamän den 1 december 1924.**

§ 1. Förrättades rångnorsräkning, och fördelades under året tagna 561,9 kg. fisk sålunda varje halvgård 1/16 lott 34 kg = 544 kg. Till bykassan 17,9 kg.  
Summa 561,9 kg.

§ 2. Till ordningsman för år 1925 valdes Hemmansägaren E.O. Eriksson, och till revisorer för samma år Ante Andersson och Sven Larsson.

§ 3. Beslöts att köra 16 kbm. grus på byvägen från landsvägen till korsvägen norr om A.A-son vid gamla bygatan, samt 2 kbm. på byvägen från landsvägen till bron utom prästgården. Vidare beslöts att pr. Halvgård skulle betalas 3:- kr till bykassan för ovan angifne ändamål. Gruskörningen skulle bortsättas av ordningsmannen och skall bykassan bestrida kostnaden utöver vad som ovan beslutats i utdebitering. Gruset skulle läggas i fyra högar enl. anvisning av ordningsmannen.

§ 4. Till justeringsmän av detta protokoll valdes E.J. Stjerna och Karl Johansson.

Justerat Dag som ovan  
E.J. Stjerna, H. Edén

#### **Protokoll fört vid bystämma med Gåxsjö byamän den 28 Januari 1925.**

§ 1. Behandlades frågan om bidrag till omkostnaden för undersökning av vägen, Gåxsjö-Lomåsen, omkostnaden för Gåxsjö by var 203 kr 11 öre. Stämman beslöt att ur bykassan skulle erläggas hälften 101 kr 56 öre, samt att de intresserade av vägen skulle hålla hälften.

§ 2. Till justeringsmän av detta protokoll valdes Olov Eriksson och Per Pålsson.

Justerat Dag som ovan  
Olof Eriksson, E.O. Eriksson, Per Pålsson

#### **Protokoll fört vid bystämma hos H.A. Eriksson den 20 augusti 1925.**

§ 1. Av årets bidrag för vintervägsunderhållet Kr 307,99 beslöt stämman att utdela Kr 205,25 samt resten Kr 102,74 skulle tillfalla bykassan.

§ 2. Beslöts att börja fiskningen i Rångnor den 5 November, och skulle en del fisk under tiden befruktas.

§ 3. Att reparera ryssjorna för höstens fiske utsågs J. Nyström, att reparera eller om det ansågs nödvändigt göra en ny

dörr till stugan i Rångnor utsågs Ordningsmannen att ombesörja.

§ 4. O. Bardosson hade erhållit känedom om att det skulle finnas ett bystäm-mobeslut som berättigade Brattåsgården 20 kr ur bykassan för utdikande av en vattenfylld sänka ovan gården vilket skulle vara som gengäld till nämnda gård därför att bykassan anlätades för dikning mellan Gåxsjön och gårdstjärn vilket företag Brattåsborna icke tyktes hav någon nytta av. Beslöts om detta stämmobeslut kunde återfinnas så skulle det gälla.

§ 5. Till justeringsmän av detta protokoll valdes Karl Jophansson och E.J. Stjerna.

Justerat Dag som ovan  
E.J. Stjerna, E.O. Eriksson

Källor: Byalagets protokollsbok i Gåxsjö byalags arkiv på Landsarkivet, Östersund.



## Bilaga 4

### Sakförteckning 1916

(Här redovisas Olof Pålssons sakförteckning. Den är betydligt längre, och därmed mera upplysande om hans samlariver, än Jamtlis accessionskatalog över hans inlämnade saker från samma tid).

Förteckning öfver några gamla saker från gamla Östgården, d.v.s. Hurtiggården, samt senare från Ollegården, Backom och Västgården. Dessutom har genom köp tillkommit åtskilligt från flera ställen. Och den lilla samlingen har fått det stora namnet "Museum".

Ovanstående förteckning utgör den fornsamling som min fader Olof Pålsson delvis överlämnade till "Jamtli", mot vilkor att samlingen skulle förvaras i ett enskilt rum, och ej sammanblandas med den övriga samlingen. Dessa bestämmelser har ej av styrelsen för "Jamtli" respekterats vadan jag gjort framställning om rättelse. Framtiden torde utvisa resultatet.

Gåxsjö den 22 Okt 1935  
P.O. Pålsson

Av saker i denna förteckning finnes kvar i gården följande nummer:

No 6.7.10.11.13.18.19.44.54 delvis.57 delvis.64.65 delvis.66 delvis.69 delvis.73.74.76.82.86.87.88.91.105 i smedjan.111.117 en sele.120.129 delvis.133.134 den ena.137 delvis.139.140.143.155 1 sty.156. 1 59.177.179.190.194.202.205.208. 210 delvis.237.245.250 delvis.251 delvis.268.275.277.283.285 utlånat.

Gåxsjö den 9 mars 1936  
P.O. Pålsson

Förteckning öfver några gamla saker från gamla Östgården - Hurtiggården, samt do genom arf från Ollegården, Backomsgården och Västgården. Som

sedan förökats genom köp, så att den lilla samlingen nu fått det stora namnet "Museum". Och varföre jag började samla ihop det gamla, berodde derpå att jag ref ned den gamla gården och bygde en ny samt förskingrade en del, men isynnerhet derpå att mina föräldrar, och min hustru, samt två döttrar dogo. Och derföre har jag anteknat ett och annat om dessa m.fl. Och dessutom mina "gamla minnen" som öfverlämnades till Jämtlands fornminnesförening. Och sedan ett tillägg, eller förklaring öfver den resta stenen, d.v.s. en liten krönika över Gåxsjö by. Och så nu slutligen en förteckning över en liten samling gamla saker.

#### Till Fornbyn i Östersund

Förteckning öfver några saker från gamla Östgården - Hurtiggården i Gogsjö, Goksjö, Göksjö (Gåxsjö) som genom arf, köp och gåfvor blivit tillökt. Och varföre jag började samla något af det gamla berodde derpå, att sedan jag byggde om gården och förskingrade en del gamla saker, och inte minst derpå att mina föräldrar, min hustru och tvänne döttrar afledo, började jag sakna och sörja det gamla mer och mer. Se der orsaken.

Gåxsjö i Mars 1916  
Olof Pålsson och hans barn

#### Förteckning

**Hurtiggården d.v.s vår gård, ålder från cirka 1650 a 1690 talen.**

1 2 st. Större bord från Östgården, mycket gammalt täljd af klufna furor  
2 1 st do  
3 1 st Chänk sådana voro vanliga förr och stodo i helgdagsstugan och i dylika satte man upp sina prydliga saker.  
4 1 st Stekfat af tenn, har varit i Ramsele och Föllinge prästgårdar, Jöns

Andersson från Föllinge hade detsamma med sig till denna gård vid 1750 talet.  
5 1 st Stekfat af porslin, gammalt från denna gård.  
6 1 par Skafrullar märkt K.H.D. 1673 även dessa från Östgården (utgår).  
7 2 st Innantak bräder listade  
8 3 st Mjolktråg märkt J.J. 1695, A.J.S. 1695 (Föllinge), J.A.S. 1750 "  
9 1 st Smörkärna (holk) 1762  
10 1 st Sädesmått m.m. 1770  
11 1 st Kista med järnbeslag  
12 1 st Fölspann (matspann)  
13 1 st Fragment af ett Spinnrockhjul  
14 1 st Karm stol  
15 1 st Skrufsäte (hyfvelbänk)  
16 1 st Hylla cirka 1 aln från innantaket plats nära spisen, på en sådan lade man ett och annat som skulle torka, men i synnerhet satte man upp mjölkbunkar som skulle bli tjockmjölk, samt "filbytta"  
17 1 st Svarfat träfat och bit af ett klockfor (afsågat)  
18 Fragment af ett fönster med blyband  
19 1 parti Småbitar funna i gamla Östgårdstomten  
20 2 par Mormors Brudstrumpor och Brudhandskar från Hurtiggården  
21 1 do Morfars Pojkmössa (vinterluf) af ludet skinn med röd kull  
22 Framt änt af Lans Ungbonnsela (krok af trä)  
23 2 st Eldgafflar (stor) Användes i öppna spisar, särskilt heljagsrum  
24 1 st Hänslås mycket stort och klumpigt från Ångermanland  
25 1 st hänslås bättre från Glasätt Frösö  
26 1 st Järnbrödsjärn, dessa tunna rån begagnades mycket vid bröllopp och jästabud m.m. då qvinnor gifvo varandra "kruslata" som bestodo af en half eller 1/4del rågbulle med 1 a 3 järnbrödskakor och ett och annat krus, de sista kunde gå från den ena till den andra snart sagt i årata  
27 1 st Rånjärn halfpund, dessa rån m.fl. begagnades senare på samma sätt  
28 1 st Järnstör märkt P.H.S. (Nyland) 1809, en af förste nybyggarna i Nyland

29 1 st Björnsax (Slagjärn) från Yxskaftekälen voro flitigt i bruk under 1700 talet  
30 1 st Sax att öfverskära Vadmal (Stor) från 1850 talet  
31 1 st Husnafvare efter E.K.S. Raftkälen gammal  
32 1 st Stolpnafvare från Ottsjön af år 1829  
33 1 parti Namnstämplor Svedjärn  
34 3 st Skyffel och Skofvel skoning  
35 1 st Stutsare med flintlås, hade skjutit björnar m.m. med denna  
36 1 st Tvärvedsåg, sådana begagnades för dörr och glasöppningar efter husets upptimrande och dyligt  
37 Stingsåg begagnades då man skulle upptaga ett mindre hål m.m. från gamla Strandgården i Raftkälen  
38 1 st Fångnål begagnades vid stensprängning, sedan skottet (krutet) delvis var nedpackat slog man upp fångnålen något litet och packade mer och när hålet var fullpackat slog man upp hela fångnålen och slog krut i hålet och satte en påtänd fnöskbit, med otända ändan ned i krutet  
39 1 parti Fragment af gamla järnbetsman  
40 1 st Träbetsman, det med långa och smala balans änden är nog gammalt  
41 1 st Brandspruta af trä och fragment af en do  
42 1 st Skoning å kärrhjul  
43 1 parti Gamla Yxor  
44 1 st Ljuslykta af plåt sådana begagnades i alla gårdar de voro både ändamålsenliga och mycket starka.  
45 1 parti Hakar och Järn från Hurtiggården, jämte diverse annat  
46 1 st Väfspännar af trä från Västgården  
47 1 st (dubbel) från Fyrgården Huse i H.  
48 1 st af järn, förfärdigat av Björnjägaren J. Persson i Storbränna  
49 Drickrost och tratt till do d.v.s. då man slog dricka på tunnor i källaren  
50 1 st Mjolkflaska af trä 14 kannor (ca 9 liter), sådana kunde man få bära ½ mil och mycket längre (särskilt gammalt) i

mes, långt bort på slotterna, från Västgården  
 51 2 st Mindre i öfrigt från denna gård  
 52 Liten träflaska från Kougsta, se inskription  
 53 1 st Näfver kont för mjölk K.E.S. 1917 från Västgården  
 54 2 st Drickskannor af trä, med lock och pip, sådana stodo nästan alltid på bordet ej blott för gårdens folk, utan även för grannar och främmande, som ofta blefvo bjudna på godt dricka  
 55 1 st Postilla af Arvido Joh. Tidero 1648, från A. Öhrberg  
 56 1 st Kartbok 54 blad eller 51 st kartblad af cirka qv. Aln, med en ålder från och med 155 till och med 209 år, år 1913 och således varierande deremellan  
 57 1 parti Gamla böcker (utgår)  
 58 1 parti Tidningar  
 59 1 st Strykjärn af malm (utgår)  
 60 1 st Ljusstake af "  
 61 1 st Käpp af rör med beslag gammal från Herrskap i Hamnerdal  
 62 1 st Käpp af trä med liten benknapp jag fick den av min storguffar Karl Ersson i Västgården då jag var cirka 7 år (utgår)  
 63 1 parti Käppar deribland en svart efter O.J.S.  
 64 2 st Fragment efter 2ne Dalataflor Om grandet och bjälken samt Zaceus i Mullbärsträdet sådana kostade 2 daler S.M. eller 3 färtjinn  
 65 1 parti taflor  
 66 2 st Ljussaxar af järn samt 1 st brickor  
 67 2 st ringade glas gamla  
 68 1 parti Trä, porslin och tenntallrikar. De rosiga m.fl. efter mor och far  
 69 1 parti Tennfat från Västgården och denna gård  
 70 2 st Dricksstop av porslin det ena med lock, det äldre förgylld  
 71 1 st av tenn märkt L.E.S. – K.L.D. samt O.P.S. – G.O.D.  
 72 1 st Soppskål av do märkt É (åsen) O.J.S. – K.C.D. samt O.P.S. – G.O.D. sådana begagnades även till Dopskål både vid s.k. nöddop samt även i Kyrkorna de kunde då även vara större.  
 73 1 st Soppskål av tenn Märkt L.E.S. –

K.L.D. (far och mor)  
 74 1 parti Brödkorgar av trä efter Olof Andersson i Västgården, han gjorde och målade sådana, (en har lämnats till Stockholm och en till fornminnesföreningen i Östersund)  
 75 1 st liten trätallrik med stol märkt P.J.S. (hakkors - bomärke) 1760, d.v.s. mormorsfar och bomärke i Ollegård  
 76 Do tråg efter mormor, märkt B.P.D. 1777 från Ollegård  
 77 1 st Träskål märkt (A i ett O –bomärke) 1742 (1780) o J.P.S. m.m.  
 78 1 st do J.O.S. – B.D. 1764 från Hallen (Hallviken)  
 79 1 st Järt kopp O.J.S. 1839 (Väst-

Gävle den 17/2 1913

Kandidat Herr Erik Festerin  
 Östersund

Tack för brevet av den 6 dennes.  
 Och särskild för den vänlighet  
 som genom går det samma.  
 Ty det kunde med full rätt ha sagt  
 huru illa samman sätta antekningarna  
 äro. Och om jag haft något mera  
 pengar skulle jag tröligt genast  
 antagit Edert anbud. Men  
 nu är jag villrådig, ty det blir  
 mycket mindre än vad jag förut  
 blifvit tjuden. Och vid sista anbuds  
 skulle jag även då få såtryck, eller  
 rättare ett betydligt antas ev. av tid-  
 ningen der några antekningars inför.  
 samt tillbaka vad som ej kunde  
 användas av desamma. J

Olof Pålsson förde långvariga diskussioner om både sina donerade samlingar och sina nedskrivna minnen med företrädare för länsmuséet i Östersund.

gården) Svärfar han gjorde koppar och mycket annat på qvällarne han var aldrig utan arbete.

80 1 st do större O.P.S. 1864 jag gjorde även något men sedan blef det mera tidningar

81 1 st Träkox G.O.D. 1865.

82 1 st Mjölkråg efter Morfar märkt

83 1 st do far

84 1 st do av mig

85 1 st Ljuslåda efter far märkt, med denna eller en dylik låda skulle Säckman samla upp talgljus i gårdarna och sända ljusen till Klockaren för att uppsättas och begagnas på julmorgonen.

86 1 st Vägklubba hvilken sändes emellan gårdarna efter fulljord snöplogning. Den är märkt E.O.S., A.H.S., L.O.S., K.E.S., L.L.S., E.A.S., Ab.H.S., L.H.S., D:16:S:B: 1820. D.v.s. Gåxsjö bönder och dato.

87 1 st s.k. Kyrkklubba som varit märkt O.H.S., H.L.S., E.E.S., Ab.O.S., P.E.S., S.L.S., O.J.S., P.E.S., E.E.S., H.A.S., P.A.S. år 1862. Den som hade klubban hade särskild skyldighet taga reda på de kungörelser m.m. som rörde bylaget.

88 1 st s.k. Fattigklubba, man hade densamma viss tid och hade dervid skyldighet att lämna mat samt även husrum öfver natten då detta var behöfligt för och till luffare och andra dylika som behöfde hjälp. Men efter erhållen hjälp skulle de gå vidare. Denna ordning tillkom av barmhärtighet men även deraf att många luffare kunde uppehålla sig flera dagar i samma by och bara äta. Räkningar å mat m.m. betalades av Kommunalstämman efter ett bestämt pris. Namnen å klubban voro O.H.S., H.L.S., E.E.S., Ab.O.S., S.L.S., P.E.S., O.J.S., O.P.S., O.E.S., H.A.S., P.A.S. 1872.

89 1 st liten Klädask efter Kerstin Andersdotter i Grenås 1773-1779 (sedan O.A.S. Kersti)

90 1 st Klädask efter mormor B.P.D. målat 1823.

91 1 st do mor K.L.D. målat 1834.

92 1 st Danask 1821 fick den av den vänliga Stamsele-Täxan slägten d.v.s. Faster och Fasterman i Stamsele

93 1 par Skospännen av messing malm fått av min syster Sigga

94 1 st Egendomlig väggkrok af trä funnen och tillpyntat av son Olof Henriksson i Grötom.

95 1 parti Gamla Spännen och Söljor

96 2 st Koppar av trä med öron

97 1 st Träkopp större med öron märkt J.A.S. 1752 denna J.A.S. blef gift hit från Föllinge, begagnade träben i 20 år var en tålmodig och gudfruktig man enligt dödsboken i Hdal

98 1 st Träkar liten och gammal efter L.O.S.

99 1 st do efter O.J.S.

100 1 parti Brödkorgar av trä märkt P.E.S., O.P.S.

101 1 st Paraply cirka 100 år från Västgården

102 1 st Panfat av jutjärn dylika sattes under stekpannan på bordet, i pannan framsattes kött eller fläsk med "rovs-tampa" och sedan 1800 pärstampa eller annan mat, och alla utom matmodern och småbarnen sate sig till bords och tog för sig, i många fall på endast bröd, ur den stora järnpannan

103 1 st ring av trä (småbitar) användes även som pannfot

103 1 st av Ståltrå eller en trälapp m.m. kunde även tjäna som pannfot

104 1 parti mindre hänglås och nycklar

105 1 st Dyngqvissel (grepa) av järn

106 1 st do av trä

107 2 st Flåhackor av trä nya, efter som de gamla voro uppruttna, sådana användes då man tog upp mindre diken å slåtterna då det blev blött, man kunde även dessutom begagna starka liar, då en kunde draga med ett tåg av vidjor och den andra höll i kö-ändan såsom en ristplog.

108 Pärgräv av trä, sådana begagnades ofta under den gamla tiden Och gamle Jonas Ersson i Sikås sade att det fans ej något bättre än rektu tregräv.

109 1 parti Gamla skor med olika fasoner.

110 1 do Hampbråte som även användes för lin



- 111 1 st Klammer för do do  
 112 1 st do Käpp med skone och tunga av järn i änden  
 113 1 st Låda efter far med diverse enkla saker  
 114 Donask efter S.L.S. do samt en skärnål som användes under cirka 60 år  
 115 1 st Mycket gammal Reskoffert har varit öfverdragen med skinn är från Gla-sett å Frösön.  
 116 1 st "Hackno" begagnades förr, till 1860 o 70 talen i stället för köttqvarn.  
 117 1 parti Gamla selar, och fragment av sådana.  
 118 1 do Läder klubbor som skomakare använde för att bereda "smolläder". Skomakare kommo från Frösön m.fl. ställen och om det hembarkade lädret ej var upptaget togo de själfva upp det-samma ur barkkaret samt torkade och bearbetade detsamma till fint smalläder m.m. Detta hörde till skoarbetet som betalades per par och priset var 12 a 24 skilling per par.  
 119 1 st Munkpanna brukade grädda krus, munk eller plättor i denna  
 120 1 st järnbeslagen spann efter Olof Andersson i Västgården han hade samlat Blankrikisdaler och 32 skillingar nästan full i denna  
 121 Parti tågkorgar, de med handtag begagnades vid bröllop m.m. att bära bröd i, kanske vissa gånger även andra mat-varor. De utan handtag kunde användas nästan på samma sätt. Andra mindre kunde användas som ostform m.m.  
 122 1 st Röd väst efter Karl Ersson i Västgården  
 123 1 st Ljus sidenväst Brudgumsväst efter far från 1829  
 124 1 st Mörk do svärfar 1835  
 125 1 st Svart do O.P.S. 1862  
 126 3 st Västar från 1820 och 30 talen, 2 av dessa efter far  
 127 2 st Västar efter mor K.L.D.  
 128 2 st do efter min hustru G.O.D. den ena av skinn den andra rutig  
 129 1 parti Barnkläder efter lilla Gunilla  
 130 2 st Kyrklufvor, de röda var flicko-rnas som konfirmerades. De bruna var gammal flickors och de som legat bort sig  
 131 1 st Svarta kyrklufvor skulle gifta kvinnor bära och redan på måndags-morgonen, d.v.s. dagen efter vigseln skulle Unghustrun vara iklädd sin svarta lufva då de gingo med krus o vin m.m. genom bröllophuset  
 132 1 st Ungbonslufva (Röd fillt lufva) och denna skulle Ungbon bära vid samma tillfälle, jag bar denna den 3 Mars 1862  
 133 1 st Hatt (Storm) en sådan skulle Ungbon bära till Kyrkan m.m. d.v.s. under hedersdagen vigselfdagen och även följande helger, jag bar denna den 30 Mars 1862  
 134 2 st Ljusstakar av tenn  
 135 1 st do av trä från Dalarna. Nybyg-garne på Störåsen hade den med sig på 1820 talet  
 136 1 st Skålvikt med ett parti vikter  
 137 1 parti Väfspjäll med nålar  
 138 1 do Strids Yxa funnen i en nybruten åker vid Stolen, Spjut (litet) funnen 2ne år senare tillhör Yxan  
 139 1 st Grafskyffel från Hammerdal (liten)  
 140 Smörmått d.v.s. att forma smörk-lumpar krusiga för kalas  
 141 1 st Skruftving eller Skrufklava av trä  
 142 Enkel maskin med hvilken de förr gjorde sina rep m.m.  
 143 1 st Kråkslammer  
 144 1 st Kopparkruka har förr varit en drikskanna med handtag och pip  
 145 Do  
 146 1 st Passare (cirkel) av trä märkt 1737  
 147 3 st Skafvare för olika ändamål d.v.s. då man gjorde tråg och skålar m.m. att skafva asp bark med hornhantag, samt den 3dje att hyfla timmer vid uppsät-ning av hus  
 148 1 parti Saxar  
 149 1 p. Gardinsknappar av trä  
 150 1 p. Ljuster av trä m.m. funnen i Ottsjöhafdet  
 151 1 do Fragmänt av en båt funnen i Elgsjön

- 152 2 st Harfvor efter far
- 153 2 st Syppor (svampar) begagnades som knif-, syl- och nålställ
- 154 1 st Bösshylster sådana begagnades ofta och särskilt då det var regn och slaskväder, ty man var rädd om bössan
- 155 3 st Pungar, gammal eldon med Stål, flinta och fröske.
- 156 1 st Slantpung
- 157 1 st Almanack dosa med sådana kunde man reda i stället för vanlig Almanacka då man viste söndagsbokstaf
- 158 1 st Tobackdosa märkt P.J.S. 26/4 1847 Östersund
- 159 1 st Snusdosa mycket liten messingsdosa efter Prosten J. Östlund
- 160 1 st Notstock
- 161 1 par Bomulsstrumpor Olof Pålssons Ungbonsstrumpor 1862
- 162 1 parti Kafvelben (Mangeldon)
- 163 1 " Nät 60 a 80 år gamla
- 164 1 st Botten av en stor mjölk tunna märkt 1839 sådana tunnor voro vanliga de fyldes med tjockmjölk på våren och fick stå orörd till höanden då man tappade av vasslan och då var den tjock och fet.
- 165 1 st Mugg (fick bågare) för supare och även andra
- 166 Dockskrin märkt K.A.D. 1774 från Grenås
- 167 1 st Siltre med siltapp och slagträ
- 168 1 parti Gåspennor sådana begagnade vi på skolan 1850-51 och vår Folkskollärare Flygt skjusterade ofta pennorna
- 169 2 st Mössor efter far och farfar (den av hillerskin efter far)
- 170 2 st Kalotter (Kaskskjöllor) från Sikås
- 171 1 par Hästtrygor av rönnpinnar (käppar)
- 172 1 st Kaffe qvarn märkt B.P.D. 1840 (min mormors) det var kanske den första i denna gård
- 173 1 st do av trä
- 174 1 parti Klackjärn sådana begagnades allmänt, men så behöfdes ej att kasta bort skorna halfslitna såsom nu med så små och höga klackar som kommit på sne
- 175 1 st Trä att sätta i munnen på hästar då man skulle skala eller eljes förbättra deras tänder eller annars
- 176 1 st Tyg av en kudde som hörde till en flinksläda
- 177 Hätta buren av Gunilla i hennes ungdom under åren 1857-1862
- 178 1 st Brödstämpel sådana användes på tjocka Rågbullar och i sunner å "Nästkakor", sådana fick man alltid å större bröllop och på nästkakan skulle det vara järnbröd eller senare något tjockare kakor "rån" med halfrunda stora krus eller ock kunde dessa vara så (ritade kvadrater med diagonala snedstreck) hälften av en qvadrat och alltid voro dessa krus glaserade med socker upplöst i ägg vitan, samt namnet på Unghustrun och ofta även Ungbon och dessutom skulle krusa vara tillpyntade med rosor av röd och grön socker ärter (fin). Dessa med flera andra krus och ringar m.m. gingo sedan från qvinna till qvinna under namn af möullat eller kruslat ej blott inom byalaget utan snart sagt inom hela soken och även utom densamma till dess de gingo sönder eller blefvo för mycket gamla och vanprydliga men då kunde en del vara omöjliga att äta.
- 179 1 st Konvulut då vi fingo amorteringslånet 30.000 Kr. för Kyrkan
- 180 1 parti Trä-, horn- och messing nöflor (knappar) sådana måste man alltid ha på horninga kor och tjurar så att de ej skulle förderfa kreatur och meniskor med sina spetsiga horn. Nu har genom Hushållningssällskapet premieringar av nötboskap s.k. "fjellras" de skallota ofta, eller alltid åtnjutit företräde, så att det nu på flera orter är slut med hornboskapen oaktat den varit så talrik.
- 181 1 st Bräda (rödkritat) sågat å slängsåg vid Gåxsjönoret å Hansqvardammet. Slängsågar voro enkla, drifhjul gick med vattenkraft med det öfriga af maskineriet (om man får kalla det så) låg uppe på backen.
- 182 1 parti Otskepp (?)
- 183 1 st Killingklocka funnen i Lomåsbo-

- darne  
 184 1 parti Knölpåkar egendomlig växter funnen vid Dröftesnäset  
 185 1 st Knölig björk funnen vid Björkanders Röningen  
 186 1 st Knölig tall funnen vid tjärnarna  
 187 1 st Karmstol efter O.A.S. Västgården  
 188 1 st do P.E.S (pinnkarm)  
 189 1 st do utan karm efter P.E.S.  
 190 1 st Säte efter do märkt B.P.D. 1830  
 191 1 st Karmstol från Lits prästgård (pinnkarm)  
 192 1 st do simpel från västgården  
 193 1 st do efter O.P.S.  
 194 1 st Säte " do  
 195 1 st Skolbänk från 1850 talet  
 196 1 st do från 1870 "  
 197 1 par Fruntimmers Kyrkhandskar mörka från Föllinge  
 198 1 " do do röda " Hägenås  
 199 2 par Vita och krusiga bomulsvantar efter mor  
 200 1 Armuddar fått av min syster Sigga 1851 då jag var på folkskolan på Åsen och bodde hos min moster  
 201 1 st Skotång för skomakare m.fl.  
 202 1 st Vaggstol för Pål Olof och Gunilla 1880-81  
 203 1 parti Pannstycken  
 204 1 " Band och klutar till Kyrklufvorna  
 205 1 st Tafla Oskar (2dra) II, samt Kungens Valspråk och namnteckning  
 206 1 st " från vaggan till grafven, eller olika åldrar  
 207 1 st Världskarta (Missions)  
 208 1 parti Gamla handlingar med halfrund spann  
 209 1 " Gamla Debetsedlar m.m. jämte gammal kista  
 210 1 parti Gamla bref  
 211 1 " Kvittanses  
 212 1 " Kontrakt  
 213 1 " Handlingar  
 214 1 " do sämre  
 215 1 st Bark (flar) av hångnästaln  
 216 1 st Stubbe efter ett bjälpräd vuxit å grund myra å mellan qvisslan o lillmyran  
 217 2 st Skedkar o salltkar efter Lars Olofsson  
 218 1 st Fragmänt av ett dricksglas har varit reparerat långt tillbaka  
 219 1 st Fårluden fäll, mormor ärft den hemma i Ollegården den har ljust täcke, och måste väl vara gammal då hon själf var född 1773 och en av de yngsta torde föräldrarna dö under 1700 talet  
 220 1 st Mjölkbunke (för tjockmjölk) från do do  
 221 2 st do små Minn och minn förra hustrus från barndagarne  
 222 1 st större märkt  
 223 1 st Mjölkratt från Ollegården  
 224 2 st Trattar af koppar o bläckplåt  
 225 2 st Form för färskost o silkopp af plåt  
 226 1 st Stenfots kopp liten och hög, bronscherat  
 227 1 st Karta med knappar m.m. från 20- till 150 år gamla  
 228 2 st Spån från kyrktornet i Hammerdal från 1787? Legat öfver 120 år på tornet  
 229 1 st Kritpipa funnen i jorden  
 230 1 st s.k. Storpipa liten med Sifverbeslag o slang af eller efter O. Henriks-son i Grötom, sådana och mycket större begagnades mycket vid bröllop och andra helger  
 231 1 parti Pipor, järnpipor begagnades ofta under arbetet m.m.  
 232 1 st Borste af lång svinborst begagnades för att reda ut det ofta tovigga håret hos barn och qvinnor  
 233 1 st Smörtjärna (Tunna) från Rasknirsgården i Kakuåsen år 1845. Den är mycket stor men så hade de en stor gård 1/4del af "Kakuålandet" och mycken skog- och fetjeslott och det var hufudsaken på den tiden och även senare för att kunna ha många kreatur och när de skulle köra efter "for" eller de kunde de betsla upp till 5 eller 6 hästar. Denne Rasknirs var en af de 3 första som satte upp kyrkstugor i Hammerdal (N.E.S. i do och min far L.E.S. voro de andra två).  
 234 1 parti Elghorn en del är funnen i djupa diken o "myrtag"  
 235 1 " Renshorn det största är funnen vid Löfhöjden vid Ålviken

236 1 " Kor och Oxhorn  
237 1 st Bockhorn (af Hurtigbocken) som då hade 37 ½ verktum (ca 75 cm) mellan hornspetsarna  
238 1 st Hästskälla funnen af min far år 1813 på en rot å Ottsjöskogen och redan då var skällan så gammal att ej någon kände igen den, på den tiden och även senare hade man vanligen järnsäggar i stället för remmar, ty läder skulle säljas.  
239 1 st Träbetsel med gammalt remtyg och skyggglappar efter Nils Flygare, en af de första i Yxskaftkälän  
240 1 st do från denna gård, sådana voro vanliga till början af 1800 talet  
241 1 parti Järnbetsel från början och mitten af 1800 talet  
242 1 st Messingbetsel P.J.S. i Ottsjön ungbonbetsel  
243 1 st Järnbetsel med remtyg och skyggglappar (ungbonbetsel) efter O.P.S. d.v.s i gården från 30 Mars 1862  
244 1 st Järngrimma från H.A.S. Åsen  
245 1 st Ungbonsläda efter O. Jonsson i Västgården 1836, sådana och ännu vanligare särskilt förut begagnades ensitsiga flinkslädar och då satt bruden eller hustrun eller annan qvinna i släden och brudgummen, bonden eller någon annan karl stod på medarne och körde. Ett motsatt förhållande kunde även förekomma. Karl Ersson i Västgården som var korpulent satt i släden och hans hustru Gunilla stod på medarne, hon tålde ej sitta i släden.  
246 1 st Fragmänt efter O.P.S. ungbon-skrinda.  
247 1 parti Tallrik hyllor do för Tenn och Stenfat  
248 1 st Huggare (Snäppare) sådana hade man då man "slog åder" till och med 1840 och även senare har en del qvacksalvare farit omkring för att slå åder och andra har varit hemma för och hulptit var och en som så önskade med att slå åder och att låta tappa af sig mer eller (mindre) blod, blef så att säga ett behof, en andra natur, som i många fall bidrog till en hastig förbättring i en del fall, men så bidrog en fortsatt och

skadlig åderlåtning till ohälsa för många.

249 1 parti Äggskal efter Lomm m.fl.  
250 1 " Sten och Perrifikat från ett dike söder om Ottsjön, Gåxsjö den stora m.fl. krusiga (sammanvuxit småsten), Sikås Kalksten delvis med perifikat, Gåxsjö och Sikåskälän m.fl. ställen Vitsten (Kalkturs), Visby perifikat (små), Grustag runda och släta, Skilda ställen krusig till färgen, Uppsala, Klöfsjö, Föckberget (?) m.fl. ställen.

Mickelmyran de runda mörka, sådana har man funnit på många ställen. Även i ett brunn hos Hand. J. Jonsson i Sikås der den hittades under kalkberget, under en stor sten i vatten ådern, man tror att sådana svarfats af is och vatten, men en sådan kan även ha utstående öron, det torde vara bäst att icke döma så säkert varken om dessa runda stenar och icke heller om de randiga kalkstenarne som en del påstå har blifvit så af, och genom isperioden, ty det är en helt annan orsak till de randiga och utstående kanterna å kalksten.

Gåxsjön, Gårdstjärn, Storån, Storflon och Mesjömyran och Halängen m.fl. ställen  
251 1 parti Gamla kopparslantar (mynt)  
252 1 " Fällknifvar den älste funnen i åkern härstammar troligen från Östgården

253 1 " Flaskor

254 1 " Skoläster olika fasoner

255 1 " Blekkamsar, med sådana brukade man bleka sina murar och spisar m.m. ungefär på samma sätt som nu med krita. Man tog upp bleka der den var fin och vit, på flera ställen, och särskild i en tjärn nära Gulå anhallt, man bearbetade bleka och gjorde kamsar som man torkade och sedan när det blef vinter var det vissa gubbar som for omkring med kamsarna och byta till sig matvaror, sådana handelsresor kunde vissa gånger utsträckas ända till Ångermanland.

256 1 st Rakknif märkt E.O.S. 1743 d.v.s. E. Stugundal i Yxskaftkälän



257 1 st Bengalls efter far P.E.S. från 1820 talet

258 1 st Pickelhufva (kask) fragmänt

259 1 st Skäggsax sådana begagnades mer eller mindre allmänt förr, även i min barndom var det en och annan gubbe som begagnade skäggsax. Vill härvid även nämna att då aflägsna Föllingebor foro fram till kyrkan på lördagarne särskild vid de stora helgerna var det vanligt att några af desamma gingo till Prästgården för att raka sig, men prästen blef en gång leddes och sade till en som hade ett tofvigt skägg "fli skit och småsten ur skägge ditt, ty jag har ej knifven att raka svin med".

260 1 parti Liar. Men de gamla som funnits i jorden vid Striån, i vallen på norra sidan af Gåxsjön och likaledes i jorden på södra sidan af Gåxsjön äro aflämnade till andra samlingar.

261 1 st Långsnälla sådana begagnades till och med 1840 o 50 talet och då var det hälst gummor som hade sådana med sig i fäbodarne och även i skogen för att tvinna "bunningsto" (ullgarn) för stickning af strumpor m.m.

262 1 st Vingelsnälla med sådana brukade far spinna tagel, hamp och lin stry o sämre hampa och gamla nätslingor till Rep, tömmar och nättelnar m.m. och jag fick även försöka detsamma då jag var ung

263 1 st Bandhaka

264 1 st Handqvarn från Tomtom, sådana kunde vara olika stor, på en del kunde man mala gryn och vissa gånger även mjöl, samt sallt och brynstick sann, på de mindre kunde malas snus af tobaksbladen och sådan snus var vanlig under början och delvis även till mitten af 1800 talet. Färd snusen var beryktadt men en berömd af alla. A. Färd var bosatt i Lorås.

265 1 st Barnvagg från Västgården, troligen från år 1837. Barnen Lusja, Gunilla, Kerstin och Karl, samt de flästa af Lucias, Gunillas och Kerstins barn m.fl. har vaggats i denna, ty barnvagnar voro då ej brukliga här på orten men der fans

vaggor der medarna voro på tvären, varaf vaggningen syntes vara onaturlig. Och många hade endast korgar att vaggas i, varvid de fästade korgen med grofva tälmar i taket eller i de mycket vanliga åsarne och i sådana dissor kunde barnen få en lugn och behaglig vila. En del, att icke säga många mödrar som hade småbarn måste vanligen deltaga i slotter arbetet även långt bort på myrslåtterna och hade då ofta en korg för barnen som de fästade upp i ett lutande träd eller i hässiroer, vilket även fick gå för sig, naturligtvis kunde det då ofta vara tråkigt för mygg och flugor m.m.

266 1 st Plogbill från 1850 talet, denna plog var dock en förbättring i det man ej behöfde någon plogspada (plogspö) för att hålla ned plogen utan man gick på sidan bakefter och styrde plogen. Under 1840 talet och även senare, var det vanligt att man styrde den med ett handtag å framändan af plogen och med vänstra handen höll man ej blått i tömmarne utan även plogspö med vilket man å ett säkert fäste å plogåsen skulle hålla ned plogen, körkarlen måste därför gå mycket lutadt. Plogarna voro även då betydligt olika, ty nästan varje "bondsmed" försökte på sitt sätt "konstruera" sin plog. Längre tillbaka hade man tröplogar d.v.s att då var även bill och fjäl af trä. Nickus som började på Nickuskila hade även en tröplog vid början af 1800 talet, dessa tröbillar voro dock skodda med några järnbitar. Talet om att de gammalt öfverdrogo tröbillar med kalfskinnhännor lämnas till andra att avgöra.

267 1 parti Åkerharfvor och sådana har även förr varit mycket olika, och mäst egendomlig var väl länkarharfven. Även tröharfvor har man förr begagnat, och torde på vissa ställen begagnas ännu, år 1900. Såg jag en sådan som stod i åkern och hade även begagnats därstädes å trädan några dagar förut och harfven var väl gjord med någorlunda långa och grofva björk- eller rönnpinnar och holen

för dessa voro gjorda med grof husnåfvare. Det var i den gamla och vackra byn Gärdnåset som vi fingo se den gammelmådiga tråhafven som hade årtålet 1885.

268 1 st Åhrder sådana har begagnats ej blått vid potatissåttning, utan även vid dess råsning, och dessutom har man förr alltid begagnat åhrder (Ahl) för att nedmylla såden då åkern varit uppkörd på hösten, men då fårorna dervid blefvo 6 a 7 tum djupa torde en del säd komma för djupt. Då åkern varit nytt uppkörd har man derimot alltid begagnat stock- och länkharfvor. I stället för Åhrder (Ahl) hade man i Västgård en sorts ahl som gjorde 3ne fåror samtidigt. Vid slutet af 1860 talet började man använda större eller mindre kloharfvor ej blott för att rånna trådan utan även att i stället för ahl nedmylla såden.

269 1 st Baktjålke m.m. För var det vanligt att begagna forslådar s.k. finslådar även vid hemkörning av ve och stockarne voro dervid vanligen 1 a 2 alnar längre än slådan, under 1850 o 60 talet började en del bagagna s.k. veddrågar som voro mycket ändamålsenligare ty de voro utan botten med 2ne mankar, och 4 pinnar på sidorna. Men en del hade under samma tid s.k. stöttingar och baktjålkar för ved och bråder m.m. men gråfre sågtimmer och hustimmer m.m. torde väl alla i de flåsta fall slåpkåra.

270 1 st Bakkålke Vid slutet af 1850 började man göra sådana av talltjannor (tjur) och smidet på dessa var vanligen enkelt ty nästan alla bönder m.fl. försåkte att smida sjålf och detta skulle vanligen ske på qvållarne, även jag smidde på en sådan kålke under en qvåll åt Lill Bjårk Anders i Lomåsen. Och det blef väl ej något måstar värk, men man var ej så noga. På sådana dåliga kålkar kårde man även salutimmer några år.

271 1 st Bakkålke o Stötting till do från 1870 talet.

272 1 st Isdråg denna begagnades både för ved, sågtimmer och även för cirka 20 alnars groft hustimmer, men lade alltid

stockarna tvårs över drågen då man begagnade den på den blanka isen.

273 1 st Pappersknif af Pårlemor efter Prosten N. Th. Fellstråm

274 3 st Punglås sådana voro gamla tidens raritet och begagnades mycket.

275 1 parti Gafflar betydligt gamla hufudsakligen från Östgård.

276 1 parti Brynen funnen i Östgårdstomten med dylika skulle man, förr än slipstenar infördes, bryna upp Liar och Yxor m.m. under vinterqvållarne.

277 1 st Af en svart svinhud från 1840 talet. Svin hade mycket tjockare och kanske även längre hår och borst förr. Vill även nämna att svin fick ofta följa Kreaturen till bodarna och även i skogen till 1840 talet, men de kunde då en och annan gång stanna i någon slotterbusta öfver natten, ty de blefvo väl tråtta af den långa marchen.

278 1 st Lobårs med s.k. Kruttyg.

279 1 parti Bråder fråm gamla gård, målade med fåglar m.m.

280 1 st Lin- och hamphårkel mårkt 1778 jämte namn från Ollegård

281 1 st Stubbe eller rot, funnen i botten af ett krondike å (Öst) Storflon som vid tiden för dikningen var nästan fullkomligt skoglås endast några små förkrympta tallar stodo kvar, några förståsiggpåare såga att den och den skoglåsa stormossen är en igenvuxen sjå, och visserligen är det på flera stållen som sjåvikar m.m. uppgrundats och slutligen vuxit igen med myr och mossa m.m. men att påstå att högt belågna mossar som ståta intill djupt liggande åar och dyligt, varit sjåar, är det väl endast s.k. halfherrar som kunna tro, och sådana torde då även kunna tro att de stora mossarne på de höga fjållslutningarne även varit sjåar. Vid våra kronodikningar m.m. har man derimot funnit många stubbar (om ej lika stor som den ofvannåmnda) och stora mängder med bråte, efter större och mindre tråd och buskar som gått under i den mån marken försumpats.

282 1 Parti Trästycken som påminner om naturens lek.

283 1 st Lobult (Körbult) Nästan alla jordbrukare har förr haft större eller mindre bultar med vilka man tröskat sin säd (dock sällan råg), och man kunde med dylika tröska 15 a 25 skylar per dag om körkarlen eller qvinnan fick någon hjälp att "skaka". En del hade 2ne korta bultar som kördes samtidigt. Under 1860 talet började en och annan bygga tröskverk av trä, och senare började man köpa tröskverk, och nu blir de gamla bultarna mer och mer obehöfliga.

284 1 st Barnvaggan från Vestgården från 1838 och i denna har ej blott Olof Jonssons och Kerstin Karlsdotters barn vaggats till sömn utan även många af deras barnabarn m.fl.

285 1 st Do från denna gård af år 1879 som förfärdigades af samme Olof Jonsson för hans barnabarn tvillingarna Pål Olof och Gunilla. Vaggor begagnades nästan alltid för småbarn, men under senare tiden var det en och annan som ville vara något bättre, satte vaggmedarna på tvären, vilket troligen var skadligt, eller åtminstone onaturligt för barnen. Korgar eller dissor begagnades även af en del, och särskilt ännu flera då de hade småbarn med sig till fäbodrar och slotter m.fl. avlägsna ställen. Och sådana dissor voro ej blott lätta att föra med sig, utan de voro även särskilt naturliga och goda för barnen.

286 1 st Diss eller vaggstol, en gåfva af Olof Jonsson till sina barnbarn Pål Olof och Gunilla år 1880.

287 1 st Mindre Storpipa efter Olof Henriksson i Grötom, sådana och äfven mycket större begagnades ofta af stiliga kaksar m.fl. Och att ha en Sjöskumspipa och andra vackra pipor var något stort, och som torde bidraga dertill att även ynglingar och småpojkar lärde sig att röka.

288 1 parti Järnpipor sådana begagnades mycket.

289 1 " Kritpipor begagnades mycket och även en sådan kunde räcka (hålla)

många år, ty man brukade ha sådana i tobaks dosan, på bröllop var det sed att alla män – samt i vissa fall även en del småpojkar och qvinnor fingo bröllopspipor och dessa voro vita med långa spetsar. Denna sed fortfor i vissa fall till och med 1880 talet.

300 1 st Snusdosa (liten) efter Prosten J. Östlund i Hammerdal

301 1 parti Do

302 1 st Bokhylla köpt i Svean, Österåsen i H. Sådana hade man i en del gårdar, även i Vestgården hade man en sådan.

303 1 st Af en altartafla med inskription "här är herrens tempel" köpt i Svean, Österåsen, borde återförenas med den gamla altarprydnaden.

## Bilaga 5

### Ordförklaringar

Antimen - den bråda slåttertiden

Begåvning - bröllopspresenter

Brudframma - kvinna som klädde bruden

Bursyn, gå i bursyn - gå husesyn

Bussaron - arbetsblus

Böjden - bygden

Chagel, sjagel - tjata, jämra sig i onödan

Chagg - sammetsliknande tyg, plysch

Fettjan, fetje - översvämningsmarker med slätter

Fjös - ladugård

Fängnål - laddningsverktyg för krut

Gjeet, geet, jeet - valla boskap

Glas - fönster

Glåmtäcka - ovanligt ful flicka, spöke

Graffisk, gravfisk - i jorden gravad fisk

Handslagning - handräckning

H.H.A. - Hammerdals Handels Aktiebolag

Hillerskinn - illerskinn

Hunnsvått, hundsvått - skälm, odygdspåse, pojke

Höjann, höanna - höskörden

Jetklöfva, gjetklöva - vattenklöver

Jäll, fjösjäll - höskulle

Järnsäggar - halsklave av järn på kor, halsrem

Kabb - sälunge, kut

Kafva, kava - liten kammare bakom eldstaden

K.B., Kungl. Befallningshavande - Lands hövdingen, Länsstyrelsen

Klöt, klut - sjal, halsduk

Kams - stor bulle

Korgdissar - korggungor

Kruslat - krusgåva, kaggåva

Krusa - småkakor

Kruus, krus - överdrivet artig, göra sig till

Kröbbåsen - högsta takåsen

Lessen, göra lessen - smutta, låtsas dricka

Lisa - spara

Monitör - skolelev som instuktör för de andra

Måg - järnten med krokar för upp-

hängning av grytor över elden, betyder även svärson

Möullat - brödgåva

Möuse - vassle

Nästn, nesten - matsäcken

Ovålig - slarvig

Parm - rymdmått särskilt för hö, se nedan

Pell, päll, brudpell - dyrbart täcke som bars över brudparet

Pelqvist - man som bar upp pällen, brudpällen i kyrkan, marskalk

Piprör - vass

Plägning - bjudning

Qvarter - rymdmått, se nedan

Rask te - rafsas ihop

Redikil - pung, liten väska i bältet

Reng, rång - båtspant

Roa - hässjeslana

Ristade, reste - plöjde

Röfver, röver - näverväska

Safvel, savel, sövel - smörgåspålägg, kött, korv etc

S.D. - samma datum

Själskinn - sälskinn

Slott, slotter - skogs, starr eller höslätter

Somstun - sockenstugan

Sorpa, sörpe - nymjölkad mjölk, grismat

Spessbigärningsklut - spetsbårdssjal

Spol, spaal - svans

Störris, störis - litet kokhus utan mur, med taköppning

Talltjaunor - tjurvedstall

Tunder - eldtänne

Täming - unghäst under inkörning

Viatikum - sista smörjelsen, men i överförd bemärkelse tillstånd för studenter att gå runt och få penninggåvor i gårdarna och medverka i högmässan

Vittje vonan - vittja gillren, fångstredskapen

Våran - vårarbetet

Välkomstlatan - välkomstmat, -bröd

Öre, ör - öring, laxöring



## Bilaga 6

### Äldre mått

#### Viktmått

1 lispund  $\text{LF} = 20$  skålpund,  $1 \text{ LF} = 8,5 \text{ kg}$ ,

1 skålpund  $\text{L} = 1$  mark = 32 lod = 0,425 kg

1 lod = 13,3 gr

1 ort = 1 jungfru = 4, 25 gr

#### Längdmått

1 gammelmil = var under åren 1699-

1889 enligt Lantmäteriet 10 688 m, tidigare 6-7,5 km

1 rev = 100 fot = 10 stänger = 29,69 m

1 kvadratrev = 100 kvadratstänger = 8,815 ar = 881,5 kvadratmeter

1 famn = 6 fot = 3 alnar = 1,78 meter

1 aln = 2 fot = 24 verktum = 59,4 cm

1 fot =  $1/2$  aln = 2 kvarter = 12 tum (verktum) = 29,69 cm

1 kvarter =  $1/4$  aln = 14,8 cm

1 verktum = 24,742 mm

#### Ytmått

1 tunnland = 6 malingar = 4 936 kvm

1 maling = 16 famnar i kvadrat = 823 kvm (ursprungl. den yta en vuxen man kunde skörda under en dag)

1 kvadratrev = 100 kvadratstänger = ca 882 kvm

#### Antal

1 bok = 24 ark skrivpapper eller 25 ark tryckpapper

#### Rymdmått

1 tunna = 2 spann = 8 fjärdingar = 32 kappar = 56 kannor = 146,6 liter (struket mått torra varor)

1 kappe = 4,58 liter

1 stop = 4 kannor = 1,3 l

1 kvarter, kvarter = 4 ort = 8,18 cl

1 parm = 5,65 kubikmeter

Parm (ibland palm, från isländskans farmr, last eller skeppslast) är ett gammalt volymmått för uppmätning av hö. Volymen på en parm har varierat genom historien. Enligt en förordning år 1688, som blev officiell lantmåteriparm, skulle en kubikparm vara 3x3 alnar i fyrkant

och 3 på höjden, dvs 27 kubikalnar eller 5,65 kubikmeter. Det gick tre vinterlass på en parm, dvs forskrindan tog knappt 2 kubikmeter. Det var långt bort i väglöst land mitt i vintern, särskilt till avradslanden, för att hämta hem starrlassen ute på myrarna och hästfodret i hästfoderladorna. Dåtidens småväxta hästar orkade inte med större lass i oplogad djup snö.

#### Fiskenät

Ogn, ögn - Ögnnät är ett finmaskigt nät  
Rum, röm - Römnnät är ett grovmaskigt nät

Nätmaskorna räknades i varv per kvarter eller varv per fot, dvs 2 kvarter. Ett 5 varvsnät hade maskor med 3 cm sida och ett 6 varvsnät hade 2,5 cm maskstorlek. Ett nät var ca 30 m långt. Gåxsjöborna kunde få 3-4 fiskar per meter nät.

#### Pris- och måttjämförelser

Prisjämförelser har gjorts med hjälp av SCB:s Konsumentprisindex (KPI).

Historiska serier finns hos SCB från 1830 (utan direkta skatter och förmåner).

Se även Lars O Lagerqvist: Vad kostade det?, Historiska Media 2011. För omvandling av gamla mått och vikter har vi också använt [www.algonet.se](http://www.algonet.se)

#### Förklaringar

Parenteser med kursiverad text är redaktionella kommentarer.

Parenteser med normaltext är Ol Pålssas egna förklaringar.

Avskrifter och verser i avvikande stilsort.

Stavningsreformen år 1906 har påverkat Olof Pålssons texter. Då påbjöds att hvad skulle stavas vad, dt bli t och verbens pluralformer avskaffas, voro blev var, sågo blev såg. Det tog Olof Pålsson till sig, men inte alltid, och när han blev ivrig eller trött återgick han till det gamla invanda.

## **Bilaga 7**

# **Präster i Hammerdal och Gåxsjö under Olof Pålssons tid**

### **Hammerdal**

*Prosten Jonas Ångman*

*1816-1845*

*Prosten Jonas Östlund*

*1848-1869*

*Prosten Nils Theodor Feltström, Teol. Dr.*

*1873-1904*

*Prosten Harald Wedholm*

*1905-1919*

*Prosten Erik Gustaf Bohman*

*1921-1948*

### **Gåxsjö**

*Komminister Johan August Palmblad*

*1896-1912*

*Komminister Erik Gustaf Bohman*

*1913-1921*

*Komminister Wilhelm Lundström*

*1921-1937*



*Prosten Feltström var under sin tjänstetid på 30 år i Hammerdal en nära vän till Olof Pålsson. Porträtt i Hammerdals hembygdsgård.*

## ***Ett tack till våra sponsorer***

Genom bland annat förhandsbeställningar har vi fått möjlighet att trycka boken Ol Pålsa Krönika.

### ***Vårt tack till våra guld sponsorer:***

Femper AB, Sikås  
Gåxsjö och Hammerdals församlingar  
Ylva Forsberg och Ole Rønning Kristiansson

### ***Vårt tack till våra silversponsorer:***

Nils Carlsson  
Erik A Egervärn  
Robert Färdvall  
Hammerdals Hembygdsförening  
Jamtli, Jämtlands läns Museum  
Kvarnmon AB, Tullinge  
Länskulturen, en del av Regionförbundet  
i Jämtlands län  
Kerstin Malmenstam  
Gunvor Odelberg  
Strömsunds kommun  
Karl Johan Svedberg  
Daniel Wikberg







































